

H A N D L E I D I N G

TOT DE KENNIS

VAN ONZE

VADERLANDSCHE

S P R E E K W O O R D E N

EN

S P R E E K W O O R D E L I J K E Z E G S W I J Z E N,

BIJZONDER AAN

DE SCHEEPVAART EN HET SCHEEPSLEVEN, HET DIERENRIJK
EN HET LANDEVEN

ONTLEEND,

DOOR

J. P. SPRENGER VAN EYK,

PREDIKANT TE ROTTERDAM,

*Lid der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden
en van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van
Kunsten en Wetenschappen.*

Te Rotterdam, bij
J. VAN BAALEN &

MDCCCXLIV.

VADERLANDSCHE

SPREEK WOORDEN

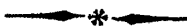
EN

SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

BIJZONDER VAN DE

Scheepvaart en het Scheepsleven ontleend.

V O O R R E D E.

Ingenomenheid met onze schoone Taal, wier rijkdom en voortreffelijkheid, door den Hoogleeraar M. SIEGENBEEK zoo bondig gestaafd zijn, en prijsstelling op haar meer algemeen en bestendig goed gebruik, noopten mij tot den Letterkundigen arbeid, waarvan ik thans de eerste proeve aanbiede. Sedert jaren, verzamelde ik, zooveel ik kon, Vaderlandsche Spreekwoorden en Spreekwoordelijke zegswijzen, niet slechts uit de schriften in welke ik die aantrof; maar ook niet minder uit dagelijksche gesprekken in het gemeene leven. Ik teekende die telkens op, en overzag ze dikwijls met geen minder welgevallen, dan de vriend van Munten en Gedenkpenningen, zijn kostbaar kabinet; zij bevatten toch eenen echt Vaderlandschen schat, die ons, wat ook veranderen mogt, door tijd noch toeval werd ontroofd. Wel is waar, wij liepen, zoo als ik reeds vroeger in eene straks aantehalene Verhandeling opmerken deed, ten dage der Fransche

overheersching , het- uiterste gevaar van , met ons Volksbestaan , ook dien schat te verliezen , en op ons was toen bijna toepasselijk , hetgeen GENTMAN LEIJDEKKER , eens met opzigt tot de Spaansche verdrinking dezer Landen , zong :

De Nederlander had zijn moederspraak vergeten ,
Terwijl de bastaardij , zoo driest zich had vermeten ,
De zuivre klanken van zijn landtaal te versmeên
In woorden van gezwets , ontleend van andré volken ,
Zoo was die fraaije spraak , beneveld met die wolken ,
Een duistre bajert en gemengeld ondereen.

Maar de goede Voorzienigheid stuitte , tot onze blijdschap , den voortgang van dit kwaad ; wij behielden onze Taal en met deze ook onze Spreekwoorden en ' Spreekwoordelijke , zegswijzen , die , gekruid door de wijsheid en geëikt door de ondervinding , rijkelijk opwegen kunnen tegen de bedriegelijke vruchten van anderer fantasie , en met welke wij in onderscheidene gevallen , op verschillende tijden en wijzen , ons voordeel kunnen doen . Ik wilde dit laatste leeren kennen , of de overtuiging ervan versterken , en ik vleide mij met de gedachte , dat welligt deze mijne poging strekken zoude , om dit gedeelte der Taalkunde , meer dan tot hiertoe plaats vond , te doen behartigen en ook langs dezen weg de wijsheid

der Vaderen, tot de volgende geslachten zou worden voortgeplant. Waardige mannen waren mij daarin tot voorgangers, en hunne navolging, hoewel met ongelijke schreden, rekende ik mij tot plicht en eer.

Alles wat men voorts in eene Voorrede verlangt, om den aard en de strekking van eenig boekwerk juist te beoordeelen, zal men hier in de Inleiding aantreffen, bij welke ik echter nog het volgende voegen moet. Bij de opgave der Spreekwoorden en Spreekwoordelijke zegswijzen, werd nu eens deze dan weder gene, meestal echter de derde naamval, door mij gekozen; doch dit is, gelijk ieder begrijpen zal, bij het gebruik, veeltijds willekeurig. — Spreekwoordelijk, is wel eens met oneigenlijk, figuurlijk of overdragtelijk verwisseld, doch altijd dezelfde zaak er door verstaan. — Sommige fraaije plaatsen van Dichters en Proza-schrijvers, welke mij bij een en ander Spreekwoord voor den geest kwamen, zijn tot de behandeling van gelijksoortige bij eene volgende gelegenheid bewaard, om dit gedeelte van mijn werk daarmede niet te overladen. Aan de andere zijde echter, heb ik ook wel eens, als het mij gepast voorkwam, meer in gevoegd, dan de rubrieken in de Inleiding genoemd, aanboden.

Gelyk ik in de dezelve ten slotte meldde, Nalezingen te zullen geven, in welke alles wat tot aanvulling en volmaking wordt aan de hand gedaan en

mij voorkomt, daartoe te kunnen dienen, zelfs wanneer men zulks verkiezen mogt, met bijvoeging van de namen der inzenders, zal worden opgenomen; zoo noodig ik de Taalkundige lezers dezer proeve uit, met de toezending ervan, niet te wachten, maar mij hunne aanmerkingen of bijdragen, zoo spoedig mogelijk, te bezorgen. Aangenaam zal het mij ook zijn, behalve 't geen daarover reeds in het licht verscheen, eenige voldoende opheldering te ontvangen aangaande den oorsprong en zin van die Spreekwoorden enz. welke ik achter deze proeve opgegeven heb, en waartomtrent ik nog geheel of ten deele, in het onzekere verkeer; terwijl het tevens van belang zal wezen, wanneer men mij opmerkzaam maakt op zulke, die bijna in onbruik geraakt zijn en echter dienen behouden te worden. Zoo is er nog een, in het vorige jaar, ter gelegenheid van een' Heestelijken maaltijd in Zeeland, als het ware gered. Een hoog bejaard man toch, stelde de toast in:

Kielen

Wielen

Rand

Om 't land!

Dit werd in het eerst door niemand verstaan, tot bevreemding van den Grijswaard, die zich herinneren kon, dat het in zijne jeugd Spreekwoordelijk gebruikt

word, om Zeelands middelen van bestaan en veiligheid, aan te duiden. De kielen deden aan de Scheepvaart; — de wielen, daur de ploegen met deze, in Zeeland het langste in gebruik zijn gebleven, aan den Landbouw denken; terwijl door rand om 't land, de dijkwerken bedoeld werden, die de Zeeuwsche eilanden omringen.

~~Ik~~ zal mij geredelijk toestemmen, dat het te bejammenen zijn zoude, wanneer dergelijke zinrijke, ~~naïve gezegden~~ verloren gingen; maar men werke dan ook met mij mede om dit voor te komen, en hiertoe zal vooral kunnen dienen, dat men op zulke lette, die geheel Provinciaal of zelfs nog meer Plaatselijk zijn, en tot wier mededeeling mij vooral zoodanige geschriften geschikt voorkomen, als de Geldersche Volks-Almanak van den Heer O. G. HELDRING, een boekje dat aanbeveling en navolging in andere Provinciën verdient. Het bruikbare kan dan naderhand in mijne verzameling overgenomen worden.

Ofschoon ik mij voor als nog aan geen stelsel van Spreekwoorden, enz. gebonden heb, hoop ik die welke van het Landleven ontleend zijn, te laten volgen; het Landleven namelijk, in den uitgestrekten zin van het woord, bij hetwelk niet slechts akkerbouw, vee-hoederij en dergelijke; maar ook ander Landelijk bedrijf, als jagen, visschen, vogelen, enz. in aanmerking komen moet. Hetgeen hiervan afge-

leid is, biedt eenen voorraad aan, die mijne landgenooten den rijkdom hunner Taal op nieuw zal doen bewonderen.

Geniet deze proeve een gunstig onthaal, dan geef ik in bedenking: of dezelve niet ten gebruike van het middelbare onderwijs op de Scholen, zou kunnen dienen, waartoe eene min kostbare uitgave, met de dan noodige veranderingen, door mij zou te vervaardigen zijn. — In allen gevalle beklag ik mij den tijd en de moeite niet, daaraan in de uren mijner zedelijke uitspanning besteed, en wensch ik, als vruchten ervan, ook den lezer nut en genoeg.

I N L E I D I N G.

Reeds in het *eerste* deel van mijn tijdschrift: de *Fakkels of Bijdragen tot de kennis van het Ware, Schoone en Goede*, ten jare 1825 in het licht verschenen, ontwikkelde ik in eene kleine verhandeling over het *zinrijke en waardige van vele Oud-Vaderlandsche spreekwoorden*, mijn gunstig gevoelen over die *korte, kernachtige* uitdrukkingen van *zedelijke of natuurlijke* waarheden, door beschrijving of vergelijking, aan welke het publiek zonder bedenking, gezag toekent, en die onder den gemelden naam van *Spreekwoorden*, of ook wel dien van *Spreuken* bekend zijn. (1)

Ik deed opmerken, hoe zij oogenblikkelijk werken op verstand en hart, door ons meestal terstond eenig overzigt te geven over de zaak, welke wordt bedoeld, ons de toepassing ervan gemakkelijk te maken, ons spoedig te overtuigen en door dit een en ander dikwijls aangenaam te verrassen, waardoor zij in ons oog, zoo als ERASMUS het begreep, *kleine paarden zijn, dikwijls meer waardig dan groote rotssteenen*, en zij naar het oordeel van KONSTANTIJN HUYGENS, door ieder hooggeschat worden, *die lie-*

2.

*ver met ééne ounce gouds , dan met een zwaar stuk lood wordt betaald. Zoo dacht ook reeds vroeger PLUTARCHUS, die in het leven van PHOCION schreef: **Gelijk de prijs van het geld en deszelfs kostbaarheid te grooter is , naar mate het in kleiner klomp wordt bevat , zoo is de kracht eener rede te sterker , naar mate zij veel zins in weinige woorden behelst :**”*

De overtuiging hiervan leidt dagelijks tot beslissende resultaten. Hoe menigmaal toch , besluit de huisvader zijne vermaning , berisping of aanmoediging met een Spreekwoord! Hoe dikwijls dringt de vriend zijne onderrigting of vermaning bij zijnen vriend , door den nadruk van eene Spreuk aan , of trekt men , in een gezellig , of vertrouwelijk gesprek over de gebeurtenissen van den dag , over het gewone of ongewone stads of dorps nieuws , het geheel in eene bekende , krachtige Spreuk te zamen , die als ware het , de slotsom van alles daarstelt!

Ik merkte tevens in de gemelde verhandeling aan , dat de voortreffelijkste Spreekwoorden die der *Ouden* zijn. Zij ontstonden toch in den vroegsten tijd , niet uit de scholen — niet uit diepe redeneringen , ook niet uit langdurige bespiegelingen ; maar werden geboren uit oogenblikkelijke invallen bij hetgene men in zijnen gewonen werkring of door het gerucht vernam en men strooide die als bloemen op den levensweg , om er anderen door te onderwijzen en te beschaven. Zij bezaten derhalve veelal zekere oorspronkelijke reinheid , en door mannen van hoofd en hart gedacht , de kiem van ware wijsheid en zedelijkheid.(2)

Allengs met anderen vermeerderd , aan wier versiering de kunst de behulpzame hand leende , werden zij tot de nakomelingschap overgebracht en bleven zij

in bestendig gebruik. Eeuwen zelfs wentelden over hen heen en de geslachten begrepen dat, naarmate zij getoetst waren aan het gezond verstand, het zedelijk gevoel en de ondervinding van verschillende tijdperken, zij hun gezag moesten behouden, en dat, wanneer het algemeen zich van dezelve bediende, zij geeerbiedigd moesten worden als de *vereenigde stem van het publiek*; aangaande welke gewis dit schrijven van ARISTOTELES geldt: » *Zoo men al met regt vooronderstelle, dat alle menschen juist niet even schrander zijn, kan het echter gebeuren, dat allen te zamen komende, eenen geest vormen, die schranderer is, dan die van een individu ooit worden kan. Even gelijk een maaltijd, die door een groot aantal burgers bekostigd wordt, dikwijls prachtiger en rijker kan zijn, dan die, welke door een vermogend man alleen wordt aangerigt.*” (3)

. Dit een en ander nu, werd door mij toegepast op velen onzer *Oud-Vaderlandsche Spreekwoorden*, waarvan de voorraad zoo ruim is, dat de Hoogleeraar SIEGENBEEK in zijne verhandeling over den *rijkdom en de voortreffelijkheid der Nederduitsche taal*, vaststelt, dat geene andere natie er meerdere heeft dan de onze, waarvan wel de voornaamste redenen liggen zal in hare bijzondere *Opmerkzaamheid, Schrandereheid en Scherpzinnigheid*, door alle tijden heen erkend. (4) *Spreekwoorden*, die, ja wel, voor een gedeelte vruchten van eenen anderen grond of navolging b. v. van EZOPUS zijn; doch welke wij echter veeltijds in onze taal zeer goed, ja somtijds zelfs onverbeterlijk uitdrukken. *Spreekwoorden*, die daarom gelijke regten verkregen met de ontelbare menigte van *Hollandsche vinding*,

door het huishoudelijke , 't welk daarin doorstraalt , te onderkennen , en die dikwijls voor de eerstgenoemden niet behoeven te zwichten ; — *Spreekwoorden* , van welke de beste Nederlandsche schrijvers , en vooral een HOOFT , zich dikwijls meesterlijk hebben bediend en waarmede onze beroemdste dichters als VONDEL , ANTONIDES , DE DEKKER , POOT en anderen , hunne tafereelen heerlijk hebben gestoffeerd ; somtijds door Spreekwoorden met Spreekwoorden te verbinden ; doch meest-al door dezelve hier en daar te plaatsen tot mengeling van licht en schaduw ; dus ter versiering en voltoojing der kinderen hunner lui men en van hun vernuft ; (5) — *Spreekwoorden* , welke even als die der *Oosterlingen* , *Grieken* , *Romeinen* en andere volkeren , geevenredigd naar hunnen vroegeren oorsprong , de eerste kiemen en monaden der ware wijsgeerte mogen genoemd worden ; — *Spreekwoorden* , die , onder al de wisselingen des tijds , derzelve aanwezig behielden , de goedkeuring der geslachten wegdroegen , en uit hoofde van dit een en ander , onze hoogachting en belangstelling overwaardig zijn .

Wel is waar , gelijk ik mede in genoemde verhandeling aanmerkte , wij vinden onder die Spreekwoorden een en ander , dat laf , of volstrekt niet oorbaar is en vergeten moet worden . Hiertoe behooren inzonderheid die , welke ontleend zijn van brasserijen en daaruit niet zelden ontstane vechterijen ; sommigen uit de klasse der galanten , die te plat of te ruw zijn ; anderen , die van de tijden der *Hervorming* afkomstig en op de *Roomsche* Godsdienst zinspelende , wel eens geestig en puntig , maar toch te bits en te stekelachtig zijn , en einde-

lijk ook die, welke in het zoogenoemde *profane* vallen, en met waren eerbied voor God en zuivere hoogachting voor den Bijbel, als *Zijn* Woord onbestaanbaar zijn, waarom wij er geen enkel voorbeeld van aanvoeren. Men heeft ook zulken, die *volstrekt valsch* zijn, b. v. *wacht u voor de genen, die van God geteekend zijn*, even als of leelijke gebrekkige menschen, zoo als een EZOPUS en POPE, daarom juist eene slechte ziel moeten hebben. *Kroesch haar, kroessche zinnen*; even als of de korselheid van het brein, met de meerdere of mindere krulling van die uitterlijke bekleedsels iets te maken had. *Waar eene bije honing uit zuigt, daar zuigt eene Spin vergif uit*, dat *natuurkundig* beschouwd zoo niet is; want het strijdt met alle ondervinding en proeven. Zoo zegt men ook menigmaal: *Door schade wordt men wijs*; doch dit is mede in honderde gevallen onwaar en in de *adagia* van ERASMUS, waaruit het ontleend is, leest men het niet; maar wel: *quae nocent, docent* d. i. *Schade leert, onderwijst. Het riekt naar de mosterd*, even als of *mosterd* iets nadeelijks ware, terwijl het had moeten zijn: *naar den mutsaard*, gelijk het oudtijds geschreven werd. De mutsaard nu, was de brandstapel, waarop men de zoogenoemde kettters plagt te verbranden en wie of wat, naar zulk een mutsaard rook, was zeker volgens de toenmalige denkwijze niet pluis. (6)

Deze vervalsching of wilt gij verminking, gaat zelfs zoo ver, dat men zegt: *de vreemde koe likt het vreemde kalf*, voor *het vreemde kalf* NIET. *Bergen en dalen ontmoeten elkander*, voor *ontmoeten elkander niet*, maar menschen wel. (7) Daarom zong reeds, ruim eene eeuw geleden, zeker dichter:

6.

*Een bondig Spreekwoord was der Ouden wijsheids pit
Tot doel en baken in 't beloop der zamenleving,
Is nu ook kaf vermengd met graan, men zuivre dit,
Dan heeft men paarden tot een gouden woordenweving.*

En deze zuivering is te gemakkelijker, om dat de genoemde onbruikbare Spreekwoorden, voormaals slechts door een gedeelte der natie gebezigd, in volgenden tijd nooit algemeen overgenomen, thans reeds minder bekend zijn, en, zoo zij hier of daar nog in zwang gaan, alleen de bezitting van sommigen zijn, terwijl de bruikbare maar vervalschte door eene goede kritiek in hunne *oorspronkelijkheid* hersteld kunnen worden.

Het tot hiertoe aangegevene, is in vele opzichten toepasselijk op onze *Spreekwoordelijke zegswijzen*, of figuurlijke uitdrukkingen, meer of min van eene spreekwoordelijke gedaante, of die het zakelijke gedeelte van een spreekwoord behelzen, maar met hetzelfde niet moeten worden verward. »ERASMUS en vele anderen welke wij zouden kunnen noemen, hebben deze onderscheiding verwaarloosd, en hierdoor eene menigte van louter zedelijke stelregels en lessen onder de eigenlijke spreekwoorden geplaatst, waardoor men zich, in het nasporen en afleiden der volkswijsheid, zoo verre die hierin mogt te zoeken wezen, geweldig zou kunnen bedriegen.» Dit was reeds eene juiste opmerking van JOHANNES LUBLINK DEN JONGEN, die in het eerste deel zijner fraaije *verhandelingen* zoo veel belangrijks over de *Spreekwoorden* mededeelt, dat COLLOT D' ESCURY in zijn voortreffelijk werk, getiteld: *Hollands roem in Kunsten en Wetenschappen*, hem uitdrukkelijk

vermeldt, als die daardoor onze letterkunde niet weinig heeft verrijkt. (8) Op beide werken zullen wij nog wel eens meer terugkomen.

Onze *Spreekwoorden* en *Spreekwoordelijke zegswijzen* nu, zijn zeer onderscheiden, zoo in aard als in afleiding. Sommigen b: v: zijn *wijsgeerig*, anderen *zedekundig*; nog anderen *natuurkundig*. Sommigen stemmen ons tot ernst, anderen doen ons lagchen. Sommigen hebben eene of andere gebeurtenis, anderen eene plaatselijke bijzonderheid ten grondslag. Sommigen zijn van den land- en akkerbouw, anderen van gebruiken in het gemeene leven, en hoe velen ook van de *Scheepvaart* en het daarmede verbondene *Scheepsleven* ontleend.

Dit laatste kenmerkt onze natie bijzonder. Van de vroegste tijden toch af, leidde zij zich daarop toe; duizenden bleven er eenig middel van bestaan in vinden, zoo dat het bestendig als een hoofdbestanddeel van onze algemeene welvaart werd beschouwd, (9) en de waarde onzer verbloemde spreekmanieren daarvan afgeleid, valt reeds terstond in het oog, bij de opmerking, dat de *Franschen* en *Engelschen*, ofschoon hunne Landen mede door de zee bespoeld worden, en ook zij eene uitgebreide scheepvaart uitoefenen, velen derzelve in *hunne* taal missen en die derhalve uit de onze hebben overgenomen, of zich met eigenlijke bewoordingen moeten vergenoegen.

In de beide vorige eeuwen zijn hier te Lande verscheidene boeken geschreven, die van *Spreekwoorden* en *Spreekwoordelijke zegswijzen* overvloei-
jen. Om uit velen, behalve de reeds vroeger ver-
melde, twee minder bekende, het eene in Proza, het

andere in Poëzij te noemen. J. JANSEN STRUYS *voyagien* waarvan de eerste en beste druk ten jare 1677 het licht zag, en waarvan een naauwkeurig verslag door eenen der eerste letterkundigen in ons Vaderland in den *tweeden* jaargang mijner *Fakkelt* te vinden is, bieden een aanzienlijken voorraad aan, en de gedichten van J. VAN PAFFENRODE, vrijheer van *Ghussigny*, waarvan de *twaalfde* druk in 1711 verscheen, zijn daarmede dermate vervuld, dat men zich over dien Oud-Vaderlandschen schat niet genoeg verheugen kan. (10)

Vroeger echter had reeds een uitmuntend man eene verzameling ervan, zijnen landgenooten aangeboden. Het was HENDRIK LAURENSZ. SPIEGHEL, in zijnen tijd een aanzienlijk koopman te Amsterdam, aldaar den 11^{en} Maart 1549 geboren, die door bevoegde regters, als een der eerste en voornaamste opbouwers en handhavers van onze Vaderlandsche letterkunde, wordt vereerd. Deze gaf behalve zijn *Hertsspieghel* en andere zedeschriften, ook een' zoogenoemden *Bij-spraax Almanack* uit, in welken hij bij iederen dag des jaars *zedekundige Spreuken* en *Vaderlandsche Spreekwoorden* had geschreven, waarvan de waardige bedoeling uit het volgende korte voorberigt blijkbaar is.

» Jonstighe Lezer! De wijsheijd des ouden tijds, zeijt » SENECA, leorde alleen wat men behoorde te doen en » te laten. Ende doen waren der verre veel beter men- » schen. Nae dat de geleerde voortghekomen zijn, derft » men de vrome. Want die eenvoudighe ende elk ken- » bare denghd, is in een duijstere en scherpzinnighe we- » tenschap verandert, men leert ons vernuftelijk woordt- » twisten, niet wel leven. Epist. 96. Die eenvoudighe

» elk kenbare deughs en zedevormings bewoording , uijt
 » ondervinding onzers voorouders , hebben wij ghehoopt
 » te verdeelen op de dagen des jaars. Opdat die 't lust
 » alle daaghs iet waerdighs hebben mach , Zijn leerghi-
 » riegheid heilzamenlyk te oefenen. Zoo had men in de
 » kerk des Ouden Testaments de gheboden Godts ende
 » zo heeft men in de Christelyke kerk het leven der
 » heijligen verdeelt, De Zondaaghs letter , elk jaar we-
 » tende , zo verstrekket u , wildij , een

*Ewighe Zedevorms
 Almanack.*

Deughd verheughd.

Nu volgt:

I. *Laumaant Januarius.*

- » A. 1. Kent u zelven. Elk spiegele hem.
- » B. 2. Waar verstand is, dat breekt uit.
- » C. 3. Acht alle ding so als 't is.
- » D. 4. Eerst wikt, dan waaght.
- » E. 5. Beter weten als wanen.

Men vindt bij sommige dagen, zeer veel aangetee-
 kend b. v. bij

» G. 7. Anwenst wert een tweede natuur. Ghewoonte
 » maakt eelt. Qua wennis, schennis. Men mach zijn
 » ouwe schoen verwerpen, maer sijn oude zeden nim-
 » mermeer, *terstond verklaard door* 't is lichter ouwe
 » schoen verwerpen als ouwe zeden. Neemt ghewoonte
 » d' overhant, so gaat se door al 't land. Onghewoonte
 » breekt leen. 't Is quaad ouwe honden an band te leg-
 » gen. Een ouwe wolf is wel gherucht gewoon. Smits
 » kinderen sijn wel voncken ghewoon.

Omtrent gelijktijdig, namelijk ten jare 1623, liet
 zich de *Zeeusche nachtegael ende desselvs drijderleij
 gesang* hooren, waarin menig Spreekwoord aardig

werd voorgedragen. In 1635 drukte ADRIANUS STOFFERUS ZIRIZAEUS in zijne *Nederduitsche poëmata*, het voetspoor der dichters, die de *nachtegal* hadden doen zingen, en eindelijk overtrof onze JACOB CATS hen allen, door vooral in zijnen *Spiegel van den ouden en nieuwen tijd* een groot getal Spreekwoorden en Spreekwoordelijke zegswijzen, niet slechts optegeven, en somtijds aardig te verbinden, maar ook die van andere volken te vermelden en de onze daarmede te vergelijken; zijnde hij tevens regt vernuftig en gelukkig in de bepaling van den zin, dien hij, door de dichtkunst geholpen, zoo krachtig wist uittedrukken, dat elk denzelven niet slechts bevatte, maar tevens gevoelen kon. Zoo is het ook gelegen met hetgeen men in de *emblemata* of het *zinnewerk* van JOHAN DE BRUNE, tijdgenoot van J. CATS, over eenige Spreekwoorden, door den laatstgenoemde niet vermeld, vinden kan. (11)

Ziet daar, nevens het enkele dat nader aangewezen zal worden, den voornaamsten voorraad, dien CAROLUS TUINMAN kennen kon, toen deze ten jare 1720 over *den oorsprong en de uitlegging van daaglijks gebruikte Nederduitsche Spreekwoorden, opgehelderd tot grondig verstand der Vaderlandsche moedertaal*, zijne twee deelen in kwarto, uitgaf, met de volgende hoofdverdeelingen:

Spreekwoorden uit de *H. Schrift*, — uit het *Heidendom*, — uit het *Pausdom*, — uit oude meeningen en gewoonten, — uit oude of latere geschiedenissen, — uit gebeurde of versierde kluchtvertellingen, die spelen in dubbelzinnigheid, — van 't vrijen, huwelijk, kinderen enz. — van de keuken, — van de kelder, — van kostwinning, koophandel enz. —

van *scheepvaart en landreizen*, — van *spaarzaamheid, gierigheid en verkwisting*, naarstigheid en verzuim, van *bedrieging*, — van *liegen, snappen, kijven* enz. — van *smaud en scheldnamen*, — van *pleiten, geschil hebben* enz. — van *visschen, jagen, vangen*, — van *regeringsbewind, kuiperij* enz. — van *zingen, dobbelen, haatsen* enz. — van *gekken, snoefshanen en vechters*, — van *geweldenarij, onlusten* enz. — van *wel of kwalijk varen en gezind zijn*, — van *ziek zijn, ouderdom en sterven*, — van *velerlei soorten in ééne bundel*.

De oplage van dit werk moet aanzienlijk geweest zijn, daar men hetzelfde bijna in iedere boekverzameling van eenig belang aantreft, ja het zelfs hier en daar onder de *huisboeken* wordt geteld; doch de beoordeeling ervan is verschillend. Hooren wij LUBLINK DEN JONGEN, door mij vroeger aangehaald, dan zegt hij ons:

» *TUINMANS* boek over de Spreekwoorden, is elken
 » *Nederlanaer* bekend, ten minste naar den titel.
 » *Gij* zoudt denken, dat ik ook dit boek ten eerste
 » had behooren te raadplegen: maar ik wil het voor
 » u niet ontveinzen, *TUINMAN* stond bij mij, door
 » andere voortbrengsels van zijn vernuft, in zulk
 » een kwaden reuk, dat mij de lust niet eenmaal
 » heeft bekropen om naar hem om te zien. Misschien
 » heb ik hierin gedwaald: misschien dien schrijver
 » onregt gedaan; evenwel handel ik ten minste op-
 » regt, dat ik eene bron aanwijs, waaruit ik niet
 » heb geschept: of misschien ook een ander het dáár
 » nog eens wilde beproeven:" (12)

COLLOT D'ESCURY is LUBLINK gevolgd, en schrijft:

» *TUINMAN* heeft ook naderhand wel eene zeer

» uitgebreide verzameling van spreekwijzen geleverd,
 » maar zijne smaak en zouteloze aanmerkingen zijn
 » veelal zoo walgelijk, dat inderdaad het vonnis,
 » door den Heer LUBLINK DEN JONGEN over hem
 » geveld, niet te streng mag geacht worden:” (13)

Ik heb, op den wenk door LUBLINK gegeven, de aangewezene bron bezocht en beproefd. Al spoedig vond ik bewaarheid, wat TUINMAN zelve in zijne voorrede schreef, namelijk: » *Ik geef hier 't gene mij ter vlugt en zonder veel peinzen in den zin en uit de pen schoot:*” en het is wel te bejamen, dat de man geene meerdere zorg aan zijn opstel heeft besteed, hetwelk dan, buiten allen twijfel veel naauwkeuriger en vollediger zou geweest zijn. Ik stem ook geredelijk toe, dat de tusschen ingeworpene aanmerkingen dikwijls van eenen stempel zijn, overeenkomstig den wansmaak en de onkieschheid van het tijdvak, waarin de schrijver leefde en wel zoodanig, dat het mij veel gekost heeft de beide deelen en vooral het *laatste* geheel door te lezen; doch niettegenstaande dit een en ander, geloof ik, dat wij niet weinig verpligting aan hem hebben, die de moeite genomen heeft van zoo vele Spreekwoorden bij één, en onder zekere rubriken te brengen. Ja, die, zoo wel in het juist bepalen van den zin, als in het onderzoeken naar den oorsprong van een en ander, menigvuldige bewijzen gegeven heeft van *letterkunde* en *vernuft*, waardoor zeer veel 't welk mogelijk anders nog in het donkere liggen zoude, geheel of ten deele is opgehelderd.

Na TUINMAN bleef dit ruime veld onzer Vaderlandsche letterkunde bijna geheel onbearbeid, tot dat MARTINET en VAN DEN BERG in hun *geschenk voor*

de jeugd, in het laatste der vorige eeuw, de volgende Spreekwoorden behandelden:

Dat zijn ze niet die Wilhelmus blazen. — Hij schreit tranen met tuiten. — Holland is in last. — Hij heeft de papegaai afgeschoten. — Hij slendert mee als de waard van Beileveld. — 't Komt op een turfje niet aan, als men in 't veen is. — Schoenmaker houd u bij uwe leest. — Elk huis heeft zijn kruis. — Men roept zoo lang Paschen tot het eens komt. — Elk vischt op zijn getij. — Elk regeert zijne maand. — Gelijke monniken, gelijke kuppen. — Kort afzeggen is vriendschap doen. — Geene rozen zonder doornen. — Goed rond, goed Zeeuwisch. — Veel verhuizen kost veel bedstroom. — De morgenstond heeft goud in den mond. — Het riekt naar de mostaard. — Wel voorgaan doet wel volgen. — Zelf is het beste kruid. — Hij zal mijn koffer niet kruijen. — Iemand van stuurboord naar bakboord zenden. — Hij waait met alle winden. — Als er één schaapje over de brug is, dan volgen de anderen. — Hij mag wel een potje breeken. — Het appelmannetje komt om zijn geld. — Zijn haan kraait Koning. — Hij is in de mat geweest. — 't Moet vroeg krommen zal het een goede hoepel worden. — 't Kan verkeerem zegt BREDERO. — Luije lui zweet, is gauw gereed. — Hij lijkt hem op een duit. — Hij heeft veel op zijn kerfstok. — Kom ik er van daag niet, dan kom ik er morgen. — Komt men over den hond, men komt ook over den staart. — Waar de tuin het laagste is, wil elk er over. — Nieuwe bezems vegen schoon. — Men moet het ijzer smeden als het heet is. — Zwijgen verantwoordt veel. — 't Slechtste rad maakt het meeste geraas. — Patien-

tie is goed kruid, maar 't groeit in ieders hof niet. — Die zich dood werkt wordt onder de galg begraven. — Vrienden kost is haast gereed. — De pot verwijt den ketel, dat hij zwart is. — Men hoort ver, dat de winter koud is. — Duren is eene schoone stad. — Haastige spoed is zelden goed. — Het geld wast mij op den rug niet. — 't Kan niet door den beugel of het kan er niet door. — Een ledige beurs is een veilige paspoort. — Die God bewaart, is wel bewaard. — Regt door zee. — Stille waters hebben diepe gronden. — Hooge boomen vangen veel wind. — Elk heeft genoeg in zijn eigen hof te wieden. — Hel is kwaad kersen eten met de grooten, Zij smijten met de steenen. — Twaalf ambachten dertien ongelukken. — Met een andermans pooten de kastanjes uit het vuur halen. — Als het half verdronken is, wil men den put dempen. — God wreekt daar Hij niet spreekt. (14)

In het begin der tegenwoordige eeuw werd dit lettergeschenk nagevolgd door eenen ongenoemden schrijver, die in zijn *Magazijn van Spreekwoorden opgehelderd door voorbeelden en vertellingen tot een leesboek voor de jeugd* (15) zijne gedachten mededeelt over: *Een Spreekwoord een waar woord. — Als de eene hand de andere wascht, worden zij beide schoon. — Eerlijk duurt het langst. — Eerst gedaan en te laat bedacht, heeft menig een in verdriet gebracht. — Na gedaan werk is goed rusten. — De kleederen maken den man. — Gierigheid is een wortel van alle kwaad. — Middelmaat houdt staat. — Bid en werk. — Het werk prijst zijnen meester. — Boontje komt om zijn loontje, of, gelijk het werk zoo de loon. — Een leugenaar moet een goed geheugen hebben. — Wie*

lang soep eet , wordt oud. — Lang geborgd , is niet geschonken. — God laat het water wel aan , maur niet over de lippen komen. — Honger maakt raauwe boonen zoet. — Ondank is 's werlds loon. — Zoo gewonnen , zoo geronnen. — Eenen vlugtenden vijand moet men eenen gouden brug bouwen. — Rome is niet op éenen dag gebouwd , of Keulen en Aken niet te gelijk. — Lekker is een vingerlang. — Van twee kwaden moet men het ligste kiezen. ~~✕~~ De kruik gaat zoo lang te water tot zij eens breekt. — Kwade gezelschappen bederven goede zeden. — De nacht is niemands vriend. — Veel hoofden , veel zinnen. — Hoogmoed komt vóór den val. — De verstandigste geeft toe. — Wie zich in gevaar begeeft komt er in om. — Wie loopt , die wordt gejaagd. — Wie de schade heeft , heeft de schande toe. — Niet weér doen is het beste berouw. — Het ei wil altijd wijzer zijn dan de hen. — Wie dronken steelt , moet nuchteren hangen , of dronken gedaan , nuchteren geboet. — Jong gewend , oud gedaan. — Gelijke monniken , gelijke kappen. — Dwalen is menschelijk. — Voor een gek en een dronken man moet men met een voeder hooi uitwijken. — Gedane zaken hebben geen keer. — Beloven en houden , past jongen en ouden. — Met den hoed in de hand komt men door het gansche land. — Zijt trouw en vertrouw niemand. — Met schade en schande wordt men wijs. — Voorzigtigheid is de moeder van de wijsheid. — Zoo gij iets vindt , laat u dat niet bekoren ; maar geeft het weder aan hem , die het heeft verloren. — Verbeelding is erger dan de derdedaagsche koorts. — Bedrog loont zijn' meester. — Het kwaad komt uit , al zouden het de raven uitbrengen. — Een hand-

*werk verlaat zijnen meester niet , of , wie een hand-
werk kan , behoeft niet te bedelen. — Wie niet hoo-
ren wil , moet voelen. — Een mager vergelijk is be-
ter dan een vet proces. — De waarheid vindt zelden
herberg. — Hetgeen men niet weet , deert het hart
niet. — Lust en liefde tot een ding , maakt alle
moeite en arbeid gering. — Veegt eerst voor uw ei-
gen deur en dan voor uw buurmans , of , elk heeft
genoeg in zijn eigen tuin te wieden. — Lang hon-
ger geleden is geen brood gespaard. — Aan Gods
zegen is het al gelegen. — Het heeft zoo moeten
zijn , of , wie kan tegen ongeluk. — Na regen komt
zonnenschijn , of , na lijden komt verblijden. — Al
te veel is ongezond. — Er is geen ongeluk zoo groot ,
of er is geluk bij. — Al te haastig deugt niet. —
Stoort u aan het schoppen van een ezel niet. — De
morgenstond heeft goud in den mond. — De tijden
veranderen en wij met dezelve , of , dat was is al-
tijd beter , al regende het honing. — Op een groe-
nen kwast behoort een scherpe bijl , of , ijzer scherpt
men met ijzer. — Schoenmaker blijf bij uwe leest. —
Wie ligt gelooft , wordt ligt bedrogen. — Veel klein-
tjes maken een groot , of , veel handen maken ligt
werk. — Goede boomen dragen vroegtijdig goede
vruchten. — De linkerhand moet niet weten wat de
regterhand doet. — Het is beter , onregt te lijden ,
dan onregt te doen , of , een goed geweten is een zacht
kussen. — Arm met eere kan niemand deeren. —
Koopt in der tijd , dan hebt gij 't in den nood. —
Spaart in der tijd , dan hebt gij 't in den nood , of ,
sparen is eene goede rente , of , die wat spaart heeft
wat , maar als het hammetje gekloven is , is het spa-
ren gedaan. — Dien God bewaart is wel bewaard. —*

Neem niet te veel hooi tegelijk op uw vork, of, die veel beginnen, eindigen weinig. — De eikenboom vult niet op den eersten slag. — De onschuldige moet vaak het gelag betalen. — De duivel is nu gaande, of, een ongeluk zit in een klein hoekje. — Men moet de tering naar de nering zetten, of, steek uwe voeten niet verder dan uw bed reikt. — Wiens brood ik eet, wiens woord ik spreek. — Het kan verkeeren zegt Bredero. — Nood leert bidden. — Gelijk zoekt zich, gelijk vindt zich, of, vogels van eender veren vliegen graag zamen. — Eens onregt, altijd onregt, of, wat van daag onregt is, is morgen geen regt. — Een profeet is niet geacht in zijn Vaderland. — Het moet krommen, zal 't een goede hoepel worden, of, wat HANSJE niet leert, leert HANSJE nooit. — Met kleine lapjes leert de hond leder eeten, of, hoedt u voor den eersten misstap. — Eenen armen ontbreekt veel, maar eenen vrek alles. —

A. FOKKE S. Zⁿ. behandelde op zijne luimige geestige wijze, deze zes, hier te lande gebruikelijke Spreekwoorden: *Elk is een dief in zijne nering. — 't Is al geen goud wat er blinkt. — Practica est multiplex. — Bij 't scheiden van de markt leert men de kooplui kennen. — Geen geld geene zwitsers. — Elk meent zijn uil een valk te zijn.*

Ook W. BILDERDIJK heeft in zijne *nieuwe verscheidenheden*, het volgende toegelicht: *Die zich een koets belooft, krijgt er nog wel eens een wiel van. — Zijn stoupe schoenen aan te trekken. — Hij heeft kind noch kraai. — Ik ben geen Bremer. — Ik kan de ooren schudden dat zij klappen. — Vijgen na Pausch. — Voor sint velten loopen. — Bij de zucht. — Prikken eten. — Pik, olij of graaf.*

Wat de *keur van Nederlandsche Spreekwoorden en dichterlijke zedelessen van S. WILLEMS* betreft, berigt ik alleen, dat dit werkje te Antwerpen 1824 is gedrukt en zoo weinig aan den titel beantwoordt, dat verdere vermelding nutteloos zoude wezen. (16)

Van de *Oud-Vriessche Spreekwoorden* in het bijzonder, hebben eerst E. WASSENERGH en daarna J. H. HOEUFTT eenigen, waarvan ook in andere provincien in gebruik zijn, *taalkundig* opgehelderd. (17) Zij zijn:

Mad juid/ aad hae/ aad drae/ stiet ten maal to stae.
Oud geld, oud hooi, oud brood, staat iemand wel te stade. — Ade honnen is quae viljen to leren. *Oude honden is kwaad bassen te leeren.* — Ade foxen binnen quae to saen. *Oude vossen zijn kwaad te vangen.* — Mad Waguer's heere jern het klappen sin de stuppe. *Oude Wagenaars (voerlieden) hooren gaarne het klappen van de zweep.* — Almans frioun is almans giek. *Alleman's vriend is alleman's gek.* — Berint de maesige hoet aet/ de jesckige naet. *Beloopt de slykige voet iets, de asschige niets.* — Braed by die licht/ tzuß by de mitcht. *Brood bij de licht, kaas bij de wigt.* — Better yne sulumse sangh/ dan yne herren klangh. *Beter in de vogelzang, dan in der herren klank.* — Better ten hyn hynst/ as ten leegh helter. *Beter een blind paard, dan een beeg halter (halster).* — De onbesorghe byt merket de halß mit. *De onbezorgde beet maakt den hals wit.* — Deer aerst comyt/ daer aerst maelt. *Die eerst komt, die eerst maalt.* — Deer de nutut maal yte mot ze kreckes. *Die de noot wil eeten, moet ze kranken.* — Dir de herren ryden/ stult de moide/ daer de Bedlers dongsje/ stult de lape.

Daar de Heeren rijden stuift het stof, daar de Bedelaars dansen stuiven de lappen. — Een schurce schiep merket folle. Een schurft schaap maakt er velen. — Een hirc is goud wurd. Eigen haard is goud waard. — Een joun gaul sticht me naet yne moutal. Een gegeven paard ziet men niet in den bek. — Een stien kan allinne nin maal maelje. Een steen kan alleen geen meel malen. — Hier sin huts / heyn by sin schae. Ver van huis, dicht bij zijne shade. — Folle mynen dmar de hase dead. Vele honden doen den haas den dood. — Folle wurden follen nin serck. Vele woorden vullen geen zak. — Grette aerzen behoeve lunde braacken. Grootte laarzen hebben wijde broeken van noode. — Dat d' aade sjonge / puppe de jonge. Wat de ouden zingen, piepen de jongen. — Hy behaest folle maal / der elck man de mutale stoppe schil. Hij heeft veel meels van noode, die ieder een den mond stoppen zal. — Hoe quaer schalk / hoe better lockt. Hoe kwader schalk, hoe beter geluk. — Hoe eeler baem / hoe boeghsamer tuiengh. Hoe edeler boom, hoe buigzamer tak. — Jonge foeggelen habbe marke nebben. Jonge vogels hebben weeke nebben. — Jonge lioe / domme lioe / aade lioe / kaade lioe. Jonge lui, domme lui; oude lui, koude lui. — Elck mot mit sin ponge to ried gaen. Elk moet met zijne beurs te rade gaan. — Itaerge luyben gae saack to kaemer. Karige wijven gaan vaak te kamer. — Itaerckjende weijen doerje allerlanghst. Krakende wagens duren allerlangst. — Langh festjen is nin brae sperjen. Lang vasten is geen brood sparen. — Liaeme liou joutme folle nammen. Lieve lui geeft men vele namen. — Ligtse potten rinnen gaauw over. Kleine potten loopen gaauw over. — Ligt to let / folle to let.

Een weinig te laat, veel te laat. — *Lege hannen*
ist quac haelcken saen. *Met lege handen is het kwaad*
haviken vangen. — *Mindert de schaef so maact de*
baarg. *Mindert de schoof, zoo wast het varken.* —
Beste Baer sijnste frioun / as 't kael gne groppe leyt.
Naaste buur naaste bloedvriend, als het kalf in de
groeve ligt. — *Minnen mit mier ien de schoeg twingt.*
Niemund weet waar iemand (waar hem) de schoen
wringt. — *Min ting meijer haest / as slien to saen.*
Geen ding met er haast, als vlooijen te vangen. —
Ont de hichte is sinne baam / soo rint our al schiep in
laam. *Om dat het hekken is van den dam, loopt*
overal schaap en lam. — *Onwillige breyden is kmae*
dounsjen te leeren. *Onwillige bruiden is kwaad dan-*
sen te leeren. — *Pisjen for dansjen sey de saam.*
Vrijen voor dansen zegt het meisje. — *Quae hinnen /*
baer de aijen uut lisse / in thufus to uten gaen. *Kwa-*
de hennen, die de eijeren uit (buiten) leggen en te
huis gaan eten. — *Quaelck aad / quaelck jongh / quaelck*
mon / quaelck spon. *Slecht oud, slecht jong, slecht*
gewonnen slecht gesponnen. — *Kop nin hey / ierstu*
ourkomb hyste. *Roep geen hei, eer gij overgeko-*
men zijt. — *Kop nin haering / aertese int net heste.*
Roep geen haring, eer gij ze in 't net hebt. —
Kioecht uut / as de baarge snukt. *Regt uit als de var-*
kens snuit. — *Seste hannen meitze stionckende mon-*
nen. *Zachte handen maken stinkende wonden.* —
Sliepende honnen / haertme naet meytjen te meytjen.
Slapende honden behoort men niet wakker te maken. —
Stringe Heren / regeerje neat lang. *Streng Heeren*
regeren niet lang. — *'t Gieter naet mol to baer de*
moulyg unt treyoor bae bliouut. *'t Gaat er niet wel*
toe, waar de muis in de etenskast dood blijft. — *'t As*

alrub fet yn ien oormang schuyttel. *'t Is altijd vet in een andermans schotel.* — 't Is d'iene houn leed/ dat de oore yne koken gjoecht. *'t Is den eenen hond leed, dat, de andere in de keuken ziet.* — 't Is yn ongluk/ schilpatten/ of aeren of gnyen/ gis de Raam. *'t Is een ongelijke twist, zoenen of ooren afsnijden, zegt het meisje.* — Wa de hynst krie wol/ dy smyt hem naet mey de taem forre holle. *Wie den hengst krijgen wil, smijt, (of slaat) hem niet met den toom voor 't hoofd (den kop.)* — Wol begubun/ is hast gubun. *Wel begonnen is haast gesponnen.* —

Ook P. C. SCHELTEMA handelde later over de volgende: (18.)

Ambten in posten hingje net oonne beam/ mar wol oon 't kret. *Ambten en posten hangen niet aan den boom, maar wel aan den kruiwagen.* — Amme brea is swieter as memme post. *Het brood eener minne is zoeter, dan de koek eener moeder.* — Amme post is better as memme post. *Der minne pot of kost is aangenamer, dan die der moeder.* — Wyn kwera/ makket Hera. *Eigen grond maakt een Heer.* — As dy bergen keatje wolte/ dan wirt it keal en muluz. *Wanneer de bergen zullen kalven (baren), dan wordt het kalf eene muis.* — As dy bergen keatje/ dan danset it wetter. *Als de bergen kalven (baren), danst het water.* — Al het Willem hjiet komt raar oon it eyn. *Al wat WILLEM heet, heeft een noodlottig uiteinde.* — As dy aodde slagte wirt/ dan schil er wol smoor uhut komme. *Als die oude geslagt wordt, zal er wel smeer uit komen.* — As dy Hollanders fen Kenaub blietze/ dan blietze dy Friesen fen Bauck. *Als de Hollanders van KENAU pogchen, dan pogchen de Vriesen van BAUCK.* — As di moanne fol is/ schynt dy oeral.

Als de maan vol is, schijnt zij overal. — Az de rooster klaar is/ dan schijl di dievel neat ter stea komme. Wanneer de rooster in orde is, dan zal de duivel niet op het kerkhof komen. — Az de rogge is yn syn tiet/ dan is sy ta Maye ynne pet. Wanneer de rogge tierig te velde staat, dan is zij met Mei in de aar. — Az dy zeraffen bzekke/ dan stjoncke sy meer az lanajen. Wanneer de zeeëijeren breken, dan stinken dezelve meer, dan wanneer de landeijeren breken. — Az hy dy linte passeert/ dan schijl hy wol fierder komme. Wanneer hij de linie passeert, zal hij wel verder komen. — Az sint Lorenz di kop goed stiet/ dan haadde wy mog waer. Wanneer sint LAURENS het hoofd goed staat, zullen wij mooi weder houden. — Az wy di buuter op it lan synne/ dan binne dy tjennen ketjoend. Als men de boter op het land vindt, is de karn betooverd. — Az en dwergmannecke op en heage mier stiet/ dan heat hy en heage foetschammel. Wanneer een dwerg op eene hooge wier (hoop aarde) staat, heeft hij een hooge voetbank. — Bazra waergen/ bazra streamen. Barre baren, barre stroomen. — Better ta draijen/ az ta tummeijen. Better te draaijen, dan te tuimelen. — Better en meazeghe schoe/ az en geschijge tean. Beter een modderige schoen, dan een teen met asch bemorst. — Bittenkruid/ jaget di tanger ta di dooz ulut. Brittenkruid, jaagt den donder de deur uit. — Brea hy 't ligt/ en tsiez hy 't miigt. Brood bij het ligt, maar kaas bij het gewigt. — Boppe it san/ di healle reys. Boven het zand, de halve reis. — Dat binne bockens mey saet. Dat zijn bokkens met zout. — Dat binne Lukasajen. Dat zijn LUKAS-eijeren. — Dat is nru tean twirdig. Dat is geen boon waardig. — Az is fietre al goed/

„dat by lutzze by greate neat ynnre busstzze huluske ta
 „kruhuppen/” sey it lutzze geuske. » *Het is nog al*
 » *goed, dat de kleinen de grooten niet in den zak*
behoeven te kruipen,” zeide het kleine geusje. —
 Dat mier by de beft oaf. *Dat was bij den bek uf.* —
 Dat klinkt az en klapmuntze. *Dat klinkt als een*
klapmuts. — Dat by ezels neat luytte/ dat stille by
 foxen hjar mol sizze. *Dat de ezels niet weten, zul-*
len de vossen hun wel zeggen. — Dat schacht Jupi-
 ter mey sun blixemschagt. *Dat moet JUPITER met*
zijn bliksemschicht scheiden. — Dat heat de bok usuz
 leard. *Dat heeft de bok ons geleerd.* — Dat gijet
 mey Dianen. *Dat gaat naar Vianen.* — Daar schitt
 en beer tommelje. *Er zal een beer tuimelen.* —

Men schreef ook wel over Spreekwoorden van eene
 enkele zaak ontleend, zoo als in de beide stukjes
 van den onlangs overledene N. VAN DER MEEST, geti-
 teld: *Luim en Ernst, of verklaring en uitbreiding*
van eenige Vaderlandsche Spreekwoorden, welke van
de eijeren ontleend zijn, ten jare 1823 uitgekomen.
 Deze Spreekwoorden zijn: *Men kan dat voor een*
ei en een appel krijgen. — *Hij laat hem op zijne*
eijeren zitten. — *Hij kiest eijeren voor zijn gold.* —
Dat zal hem geene windeijeren leggen. — *Kwaad ei*
kwaad kuiken, of, zou het ei beter zijn dan het
hoen? dat zou de drommel doen. — *Sla de eijeren*
in de pan, dan komen er geen kwae kuikens van. —
Het is zoo vol als een ei. — *Hij maakt het als ei-*
jeren die uitloopen. — *Hij heeft zijn eigen nest*
bestruifd. — *Hij meende zijn eitje hier neer te leg-*
gen. — *Men kan hem een ei in zyn gat gaar bro-*
den. — *Toen zij met zout kwamen, waren de eijeren*
al op. — *Hij loopt, of hij op eijeren gong.* — *Dat*

was het eijer-eten niet. — 't Is beter een half ei dan een lege dop. — Men moet niet te veel eijeren onder ééne hen leggen.

Daar men somtijds, om zich ten aanzien van een of ander te verontschuldigen, zeker *Spreekwoord* of *Spreekwoordelijke zegswijze* bij de hand heeft, schreef de Maatschappij *tot nut van 't algemeen*, eene prijsvraag uit om het gevaarlijke, schadelijke, ja dikwijls misdadige daarvan aan te toonen, en werd ten jare 1824 met goud bekroond, wat P. VAN DER WILLIGEN onder den titel: *Een Spreekwoord niet altijd een waar woord*, gaf, en licht verspreidt over: » *Al te goed is een anders gek. — Wel vergeven, maar niet vergeten. — De boog kan niet altijd gespannen zijn. — Die zich dood werkt, wordt onder de galg begraven. — Men moet de Voorzienigheid niet vooruitloopen. — Wel! dat is altijd zoo! dat heb ik nooit anders gezien. — Een gedwongen eed is God leed. — Het hembd is mij nader dan de rok. — Ik ben mij zelven het naaste. — De liefde begint van zich zelven. — Een leugen om best wil, is geene zonde. — Men mag eene waarheid zeggen, en eene waarheid zwijgen. — Het is voor de ganzen niet gebrouwen. — Jenever goéd voor alles. — Elke rampspoed, straf des hemels. — De appel valt niet ver van den stam. — Hij is van geene goede eijeren gezet. — Gedachten zijn tolvrij. — Ik denk er het mijne van. — Zijn tijd was er. — Niemand sterft voor zijn' tijd. — Er zijn weinige jongen, die het den ouden verbeteren. — Onze ouders en voorouders zijn toch ook geene gekken geweest. — Men moet oude palen niet verzetten. — Alle verandering is geene verbetering. —*

Dat heeft al zoo lang goed gegaan. — Die veel weet, heeft veel te verantwoorden. — Wat kan ik er tegen doen? — Het heeft zoo moeten wezen. — Ik ben de eerste niet, en zal de laatste niet wezen. — Dat is er wel wijzer overgekomen. — Geld is de ziel van de negotie. — Het geld dat stom is, maakt regt dat krom is. — Elk is een dief in zijne nering. — Hebben is hebben, maar krijgen is de kunst. — Die het breed heeft, laat het breed hangen. — Is de brok groot, zet er uw mond naar. — Beter eens weelde dan altijd armoede. — Leer om leer: sla je mij, ik sla je weer. — Wacht u voor de geteekenden. — Rood haar groeit op geen goeden grond. — Stille waters hebben diepe gronden. — Men noemt geene koe bont, of zij heeft wel eene vlek. — Die eens steelt, is altijd een dief:”

Dit fraai geschrift gaat wel over veel maaksel van lateren tijd; doch ook over hetgene wij van onze vadersen hebben geërfd.

Ik weet niet, dat na C. TUINMAN iemand eenig *sijstema* van *Vaderlandsche Spreekwoorden en Spreekwoordelijke zegswijzen* gegeven heeft, als de reeds genoemde N. VAN DER HULST. Volgens hem, zijn zij (gelijk hij in de voorrede van de stukjes zoo even aangegeven schrijft) *of, van beelden ontleend* (beeldsprakig) *of zonder inkleeding*.

I. *De van beelden ontleende hebben de Natuur of de Zamenleving ten grond.*

DE NATUUR, als

Dieren, b. v. *Zijn haan moet koning kraaijen. — Dat was een oude rat in de val. — Dat muisje zal een staartje hebben. — Zij leven met elkander als de kat met de muis. — Hij heeft zijne schaapjes op*

het droog. — Wat helpt haars en bril, als de uil niet zien en wil. — Een zwaan heeft zoowel zijne véren noodig als een musch. — Een ezels stoot zich geen tweemaal aan een' steen. — Het hinkende paard komt achter aan. — Als de katten muizen, maauwen zij niet. — Met onwillige honden is het kwaad hazen vangen. — Hebt gij niet geweten, dat de groote visschen de kleine eten. enz.

Planten, b. v. Late haver gaat ook op. — Hij heeft ook nog jong koren te veld. — Hij gooit palm in het vuur. — Men moet het takje buigen als het jong is. — Men moet geene oude boomen verzetten. — Onkruid gaat niet uit. — Hij heeft in zijn eigen tuintje zoo veel te wieden. — Wat hebben die koeijens een gras. enz.

Delfstoffen, b. v. Het is niet alles goud wat er blinkt. — Met den zilveren hengel visschen. — IJzer scherpt men met ijzer. — Het is altemaal kwik. — Het is lood om oud ijzer. — Het zit er zoo dun op als het goud op een duits (thans op een cents) klootje. — Hij zit op eenen gouden berg. — Hij belooft hem koeijen met gouden hoornen. — Hij heeft een staal geheugen. — Men kan geen ijzer met handen breken. — Het is om een gouden of ijzeren ketting te doen. enz.

Natuurverschijnsels, b. v. Wanneer het op de grooten regent, druipt het op de kleinen. — Hij heeft een kwade bui. — Hij wijdt den regen en valt in de sloot. — Hij is voor den regen binnen. — Hem hangt een onweer boven het hoofd. — Hij heeft het te heulen hooren donderen. — Hij laat Gods water over Gods akker loopen. — Hij kijkt of hij sneeuw ziet branden. — Men bidt meest de opgaande zon

aan. — *Hij is met de noorderzon verhuisd.* — *Als het donker is zien alle katjes graauw.* — *Hij is niet waardig in zijn schaduw te staan.* — *Hij draait met alle winden.* enz.

DE ZAMENLEVING, als:

Gewoonte en godsdienst, b. v. 's *Lands wijs's lands eer.* — *Het is een man van den tabbaard.* — *Gelijke munniken gelijke kappen.* — *Hoe nader bij Rome, hoe slechter christenen.* — *Een renegaat is erger dan een turk.* — *Hij pist tegen het heilige huisje.* — *De vos preekt de passie.* — *Die gast is, moet waard willen wezen.* — *Hij gaat bij den drommel te biegt.* — *Goed rond, goed zeeuwisch.* — *De boeren hebben dikwijls dorst, zij houden van een korte preek en een lange worst.* — *De deugd in het midden, zeide de duivel, en hij ging tusschen twee kapucijnen.* — *Die den altaar bedient, leeft er van.* enz.

Spijzen, b. v. *Hij laet hem de kastanjes uit het vuur halen.* — *Zijn haring wil hier niet gaar braden.* — *Het is kwaad kersen eten met de grooten, want zij gooijen met de steenen.* — *Wiens brood men eet, wiens woord men spreekt.* — *Bij gebrek van brood, eet men korstjes van pasteijen.* — *Zij zullen elkander geene beulingen zenden.* — *Hij laet hem in zijn sap gaar koken.* enz.

Kleeding, b. v. *Hij komt met de kous op het hoofd te huis.* — *Elk voelt best waar hem de schoen wringt.* — *De muts staat hem op zij, of hij is niet wel gemutst.* — *Het hembd is nader dan de rok.* — *Hij heeft ze achter de mouw.* — *De broek lappen en het garen toegeven.* — *Het is geen kat, om zonder handschoenen aan te tasten.* — *Dat is maar familie vrouwen.* — *Hij hangt de hwik naar den wind.* —

Men laat hem in het hembd staan. — Hij komt er zonder kleerscheuren niet af. — De drommel zal hem een rokje naaijen. enz.

Handel en nering, b. v. Knollen voor citroenen verkoopen. — Twee joden weten wat eene bril kost. — Bij het scheiden van de markt, leert men de kooplui kennen. — Daar komen zoo wel kalven als koeijen aan de markt. — Goedkoop duurkoop. — Lang borgen is geen kwijt schelden. — Tap ze, maar borg ze niet. — Hij is van alle markten te huis gekomen. — Wel opgedaan, is half verkocht. — Elk is een dief in zijn' nering. enz.

Ambachten en gereedschappen, b. v. Het zijn niet allen koks die lange messen dragen. — Het is goed riemen snijden van een andermans leer. — Voor een harden kwast is een scherpe beitel noodig. — Men moet het ijzer smeden terwijl het heet is. — Kalk en steen metselt wel. — Met passen en meten wordt de tijd versleten. — Er is dak op het huis. — Harde steenen slijpen 't ijzer, harde stooten maken wijzer. — Men moet praten en breijen. — Die timmert aan den weg, heeft veel beregt. enz.

Spelen, b. v. Die kaatst moet den bal verwachten. — De gekken krijgen de kaart. — Hij is het kodieltje kwijt. — Hij kijkt hem in de kaart. — Hij wist hem goed te troeven. — Hij is het katje van de baan. — Die vlieger zal niet opgaan. — Hij zal den dans niet ontspringen. — Hij maakt luchtsprongen. — Hij dobbelt tegen honderd oogen. enz.

Reizen en scheepvaart, b. v. Hij zal de kaap niet halen. — Die voor hond scheep komt moqt beenen kluiven. — Hij is de tramontane kwijt. — Het waait hem in het zeiltje. — Onder het zeilen is het

goed roeijen. — *Dat zijn noodschoten.* — *Booij is kapitein.* — *Die nood heeft moet pompen.* — *De beste stuurlui staan aan wal.* — *Hij heeft het zeiltje ten top.* — *Hij ziet op geen aap als hij uit Oost-Indiën komt.* — *Hij gaat den hoek om.* — *Oost West te huis best.* — *Op die klip heeft zich zoo menigeen gestooten.* — *Wij willen schoon schip maken.* — *Op dat kompas kan men veilig zeilen.* — *Hij komt met de naschepen.* enz.

Oorlog, b. v. *Hij gaat zijn piek schuren.* — *Hij laat zijne hielen kijken.* — *Het is geen boer wijs te maken hoe een soldaat aan den kost komt.* — *Hij gaf hem de volle laag.* — *Hij weet zich goed te verschansen.* — *Hij loopt storm.* — *Dat zal er op los gaan.* — *Die bang is moet schilderen.* — *Hij heeft al zijn kruid verschoten.* — *Hij is ruiter te voet.* — *Hij maakt regtsom keer.* — *Hij verdient een roffel.* — *Hij viel hem in de flank.* enz.

Menschen in het algemeen en hunne bijzondere deelen, b. v. *Zijn hart ligt hem op de tong.* — *Men moet geen wolf in het hart smoren.* — *Hij heeft een blaauwtje gelooopen.* — *Het vuur wordt hem zoo na aan de schenen gelegd.* — *Het hart zinkt hem in de schoenen.* — *Die zijn gat brandt moet op de blaren zitten.* — *Hij heeft haar op of om zijn tanden.* — *Hij heeft een verstaald voorhoofd.* — *Hij maakt een afgod van zijn buik.* — *Hij heeft een fluweelen tong.* — *Hij wil overal den neus in hebben.* — *Hij loopt, of hij een been om een duit had.* — *Men wordt met den nek aangezien.* — *Men moet hem boven de heupen vatten.* — *Hij is doof aan dat oor.* enz.

Bijzondere personen en algemeen bekende voorval-
len, anecdoten of fabelen, b. v. *Dat zijn ze niet*

die Wilhelmus bluzen. — Het is een tweede Steven van der Klok. — Dat is op zijn Uilenspiegels. — Men stuurt een kat (Cats) naar Engeland, en zij zeit maauw als ze te huis komt. — Liever Turksch als Spaansch. — Het kan verkeerren, zei Brederode. — Hij kijkt naar de Klundert, of de Willemstad in brand staat. — Wie zal de kat de bel aanbinden. — De druiven zijn zuur, zei de vos, maar hij kon er niet bij. — Wat doet Saul onder de profeten? — Zij maken hem Jonas. — Het is een tweede Simson. — Dat is een stukske van Jan Steen. — Hij maakt het als Jochems hond, hoe langer hoe boozzer. — Het is vrolijke Fransje. — Veel geschreeuw maar weinig wol, zeide de drommel en hij schoor varkens. — Hij leidt het met Jan van Leiden af enz.

II. Die, welke zonder inkleeding de waarheid voorstellen, zijn:

Natuurkundige, b. v. Na regen komt zonnenschijn. — De kortste dag is daar lang genoeg voor. — Daar is geen ijs, of het kost menschen vleijs. Als de hanen kraaijen is het verandering van weer. — Vrijdags weer zondags weer. — Zonnetje rood, water in de sloot. — Als het kindeke is geboren, dan hebben de knollen hun smaak verloren.

Huishoudkundige, b. v. Ver van huis, digt bij zijn schade. — Nering zonder verstand is schade voor de hand. — Veel verhuizen kost veel bedstroo. — Driemaal verhuisd is zoo goed als eens verbrand. — Een goede buur is beter dan een verre vriend. — Die al zijn kost verslint omtrent het middagmaal, vindt, als het avond is, zijn keuken bijster schraal. — Die een duit versmaadt, is den gulden niet waard. — Dat men afdingt is het eerst gewonnen. — Als uw

buurmans huisje brandt, is uw schade voor de hand. — Die veel jagen en vinken, zal 't vleesch in de kuip niet stinken. enz.

Zedekundige, b. v. Lijd en mild. — Een vriend beproeft men in nood. — Oud mal boven al. — Eind goed al goed, — Een zot kan meer vragen, dan zeven wijzen kunnen beantwoorden. — Kwaad gezelschap doet dolen. — Daar men mee verkeert, wordt men mee geëerd. — Laat de dooden rusten. — Dat oud is dat knort graag; dat jong is speelt graag. — Schijn bedriegt. — Die erg denkt, vaart erg in het hart. — Al te fijn is maar schijn. —

»Ik laat, zoo besloot de schrijver, de volkomene aanvulling van dit letterkundig geraamte, zoo het niet geheel verwerpelijk is, voor anderen over, als ook het oordeel over mijne manier van verdeling, welke, daar het slechts eene proeve is, voorzeker nog voor veel verbetering en uitbreiding vatbaar is.»

Het kwam mij niet ongepast voor hetgeen betrekkelijk mijn onderwerp voorhanden was, zoo veel ik dit namelijk kende, (19) op te geven. Dewijl ik begreep, dat zulks tot deszelfs letterkundige geschiedenis behoorde, die den lezer in de gelegenheid zoude stellen, om, als ware het, met een opslag van het oog te zien, wat reeds in dit vak is gedaan en de bronnen te vinden, uit welke men putten kan, om tot de juiste kennis van een en ander te geraken.

Intusschen is de behoefte onzer natie aan een vollediger verzameling, door sommigen die over het onderwerp schreven, opgemerkt, en men moet erken-

nen, dat andere volken ons te dezen opzigte reeds aanmerkelijk vooruit zijn. Zoo hebben toch b. v. de *Deenen* een woordenboek van Spreekwoorden in het Fransch overgezet, en met den Deenschen tekst in 1757 te Kopenhagen uitgegeven. Zoo heeft men voor de *Fransche* Spreekwoorden, twee woordenboeken van DE BACKER en PANCKOUKE, terwijl in 1822 uitgekomen is: *Dictionaire des Proverbes Français* par Mr. de LA MERANGÈRE (20) Men heeft derhalve aldaar het belang der zaak zoo beginnen in te zien, als de Abt RESEWITZ, door zijne schriften over de opvoeding beroemd, die er omtrent zegt:

» De *Spreekwoorden* van een volk, zijn de nationale
 » schat van hun menschenverstand, en verdienen uit
 » dien hoofde verzameld, onderzocht, beoordeeld,
 » beschaafd en gelouterd te worden. Indien men zich
 » hieromtrent bevljigtigde, zou men zijne natie eene
 » wezenlijke dienst bewijzen; haar het bezit ontdek-
 » ken van schatten, waarvan zij tot hiertoe onkun-
 » dig was, en haar inderdaad verrijken, wanneer
 » men haar dien rijkdom regt leerde gebruiken:”

P. WEILAND heeft wel in zijn *Nederduitsch, taalkundig Woordenboek* reeds vele opgenomen, en wij danken er hem voor; maar dezelve konden daarin zoo niet behandeld worden, als de genoemde Abt teregt wil, en hoe veel ontbreekt ook aan zijne verzameling er van niet!

De overtuiging hiervan, bragt mij op het denkbeeld om hetgeen ik over dit onderwerp, sedert jaren, had verzameld, voor mijne tijdgenooten te bewerken. Ik gevoelde wel de vele zwarigheden, die zich daartegen opdeden, maar poogde dezelve te boven te komen, onder anderen, door het kiezen van eenen

weg, welke mij voorkwam de geschikste te zijn tot bereiking van mijn doel.

Ik moest, naar ik meende, de *Spreekwoorden* en *Spreekwoordelijke zegswijzen* klassificeren en bij gedeelten behandelen, om daarna, allen op een behoorlijk register te vereenigen. Ik vond hierin reeds als voorganger W. A. WINSCHOTEN, in de zeventiende eeuw te *Amsterdam* geboren en kweekeling van den geleerden ADRIANUS JUNIUS, die hem tot de beoefening der Nederduitsche taal opleidde. Hij vormde het ontwerp om eenen *Seeman*, *Landman*, *Steeman* en daarna eene *volmaakte letterkunst* in het licht te geven, waarin onze *Vaderlandsche Spreekwoorden* uitgelegd zouden worden. Uit hetgene wij van zijnen arbeid bezitten, blijkt, dat hij voor die taak vrij wel berekend was; ofschoon wij met C. TUINMAN gevonden hebben, dat hij, zoo als deze het noemt, *den bal wel eens mis sloeg*, en zijn werk nog zeer veel te wenschen overliet. Wat ook de laatstgenoemde in *zijnen* en N. VAN DER HULST in *lateren* tijd, ten aanzien dier klassificatie gegeven hebben, is zoo even door mij vermeld en ofschoon niet algemeen, toch wel in meer dan één opzigt, bruikbaar bevonden. Ik moest, vervolgens, naar het mij voorkwam, mijne verzameling zoo volledig mogelijk maken; waar oorsprong of zin duidelijk waren, dezelve slechts aangeven; doch wanneer zij meer of min in het donkere lagen, in het midden brengen, wat ter opheldering er van dienen kon, en eindelijk moest ik mijne lezers ongemerkt doen gevoelen, wat ik zoo even uit RESEWITZ schriften heb bijgebragt, en waarop ik nader wensch terug te komen.

Dewijl zulk eene wijze van bearbeiding mij de

geschikste voorkwam, en gelijk ik vroeger aanmerkte, onze Vaderlandsche *Spreekwoorden* en *Spreekwoordelijke zegswijzen* van de *Scheepvaart* en het *Scheepsleven* ontleend, de *karaktermatigste* zijn, besloot ik, *tot eene proeve*, met deze te beginnen, om vervolgens, zoo dit mogt, tot andere over te gaan, en indien al niet alles door mij kon afgewerkt worden, waaraan ik op mijnen leeftijd zeer twifelen moet, anderen in de gelegenheid te stellen, om het aangevangene werk, op den ingeslagen weg, te voltooijen.

Hierbij moet ik echter aanmerken, dat ik niet schrijf over den rijkdom onzer taal in woorden, die dienen moeten om alle mogelijke *Scheepsbezigheden*, *werktuigen* en *behoefden* uit te drukken; een rijkdom zoo groot, dat er zoo min op een oorlogschip van den eersten rang, als op het kleinste schuitje, iets voorkomt of verrigt wordt, dat niet zijne eigene benaming heeft; van den grooten mast tot aan het kleinste touwtje of blokje, — van den Scheepsbevelhebber tot den zwabber of koksjongen toe; een rijkdom derhalve zoo groot, dat ook andere volken, de *Fran-schen*, *Engelschen* en *Russen* zich daarvan bij hun Scheepvaart en Zeewezen hebben bediend; of zeggen de eerstgenoemden niet b. v. voor ons stuurboord, *stribord*, — voor ons bakboord *bâ-bord*, voor boegspriet, *mât de beaupré*, — voor boeilijn, *bouline*, — voor blinden, *blindes*, — voor kaapstander *cabestan* enz.? — Ik wil ook niet gewagen van de veelvuldige woorden en spreekwijzen, die aan Schippers en Zeelieden alleen behooren, door hen in eenen *eigenlijken zin* gebruikt worden en naauwelijks voor andere menschen dan voor *hen* verstaanbaar zijn; maar ik wil mij bepalen bij die *Spreekwoorden* en

Spreekwoordelijke zegswijzen, welke hier te lande in den gewonen omgang, en alzoo bij dagelijksche gesprekken, in eenen, ook bij andere standen beken- den zin, 't zij *algervege*, 't zij *provinciaal*, 't zij nog meer plaatselijk, 't zij, even als voorheen, of zeld- zamer dan te voren, in gebruik en ontleend zijn van het *varen zelve*, (hetzij dit zeilende of op eene andere wijze geschiedt) — van *bezigheden* en *ver- rigtingen*, met en op *schepen*, — van *landen*, *ha- vens*, *gronden* en *stroomen*, — van *scheeps-soorten* en *gedeelten van schepen*, — van het *scheepstuig*, — van *scheepspersonen* en *scheepsgebruiken*; iets waar- door men, de zaak uit een wijsgeerig oogpunt be- schouwende, op nieuw ontdekken zal, dat ook *het gewone bedrijf*, en *de hoofdbezigheid van een volk*, niet minder dan de nationale denkwijze en het heer- schende volkskarakter, *vermogen* en *invloed* heeft op *deszelfs taal*.

Lang was ik het met mij zelve oneens over den vorm, dien ik kiezen zoude. Die van *Verhalen*, beviel mij het meeste. Ik had denzelfven ook een- maal in mijne reeds aangehaalde verhandeling geko- zen, wanneer, onder anderen het volgende door mij werd verteld:

»Ik woonde, wel niet genoodigd, maar toevallig, een partijtje van jonge, zoo gehuwde als ongehuwde hee- ren, en dames bij, en verblijdde mij, waarlijk, dat ik onder hen, was, want puntige sententien, en geestige scherts wisselden elkander gedurig af. Iedere dubbel- zinnigheid werd zorgvuldig vermeden, en alle beschei- denheid bestendig in acht genomen. Ik vond hier, na mijn veelvuldig werk, eene verrassende uitspanning.

»Dan, daar komt tegen half acht, de jonge von *Pû-*

fenflu, uit 'Dresden herwaarts gezonden om bij zijnen oom op 'hél' kantóor 'geplaatst te worden, en die aan het hùis, waar ik 'mij bevond, was aanbevolen. Daar komt deze jonge *von Püfenflu* eensklaps de kamer in, — draait op zijn' linker hiel als een priktol, om de dames te fixeren; verspreidt in één' oogenblik de reuk van een Eau de ... de ... de ... de ... (vergeef mij, dat ik het niet weet, — die onkunde is schier iederen discipel van *Hennert* eigen) *von Püfenflu* ridiculiseerde mij in het voorbijgaan, want ik was een geestelijke, en begon zich in het geheel zoo fatterig te gedragen, dat elk er van walgen moest. Ik hoorde hem niets zeggen, dan hetgeen in een' jongeling van zeventien jaren te misprijzen was, en evenwel verbeeldde hij zich al vrij aardig te zijn, wilde zelfs galant wezen, en veroorloofde zich al meerdere en meerdere vrijheden. Ik was nieuwsgierig hoe men dit opnemen zout, en 'daar fluisterde hij juist *Kato*, eene goede Geldersche deern, iets in het oor, hetwelk deze zeer verstoorde, maar de geestige *Kris*, die naast haar zat, zette haar terstond met dit oudvaderlandsche spreekwoord ter neêr: » *O hij is gisteren pas gekipt, en kijkt van daag eerst uit den dop!*»

» Te huis gekomen, vertelde ik aan mijne kinderen, hoe onvoegzaam *von Püfenflu* zich gedragen had, en van deze hoorde ik, dat hij sinds een half jaar in het gezelschap van *Gerrit Wildhoofd* en andere dergelijke knapen geraakt was, en zich met deze aan vele buitensporigheden schuldig maakte. Kinderen! zeide ik, wie weet of dan *de kruik niet zoo lang te water zal gaan, tot dat zij breekt. — Wie zich aan een ander spiegelt, spiegelt zich zacht.* Daarom vergeet niet, dat *éene aangestokene druif, een geheelen tros — één vurig schaap de gansche kudde, en éene brandaar de beste schoof*

bederven kan. Weerstaat de eerste beginselen, — doodt de rups in de pop. Want uit een kleine vonk, ontstaat ligt eene groote vlam, en als er één schaap over den dam is, volgen de anderen. Waaron zij, die ons dit waarschuwdan — er wijselijk bijvoegden

*Blust de vonken voor de vlam,
Schut de schapen voor den dam!*

» Onder de genen, die zich naar dezen raad gedroegen, mag de brave *Woordvast* genoemd worden, en zeker oogstte hij er de heerlijkste vruchten van in. Zijne gezondheid bleef ongekrenkt, zijne zedelijkheid leed geene schade, en zijne vergenoegdheid werd nimmer door cenige inwendige wroeging gestoord. Het is ook opmerkelijk, dat hij, door de ondervinding hiervan, aangemoedigd, zich altijd bevljigtte om de lessen der *Vaderen*, in hunne Spreekwoorden uitgedrukt, na te komen, gelijk u uit de volgende bijzonderheden blijken zal.”

» Met de spreuk: *Alleen hij, dien God bewaart, is wel bewaard*, ging hij de wereld in, terwijl hij in de keus van weinige vrienden nooit vergat, *dat het niet alles goud is wat er blinkt*, en dat *de ware vriend eerst in den nood gekend wordt*. — Van jongs af, aan arbeidzaamheid gewoon, hield hij zich overtuigd, dat *de morgenstond goud in den mond heeft*, stond daarom doorgaans vroeg op, en werkte tot den avond. Dit viel hem somtijds wel wat zwaar, en niet zelden deed zich ook eene of andere moeilijkheid op; maar dan dacht hij: *Wie de roos wil plukken, moet de doornen niet ontzien*, en poogde die moeilijkheid te boven te komen. Evenwel niet bij overrijling, want *hij wist, dat men geen paard loopende beslaan kan*, en tevens met de noodige voor-

zigtigheid, want b. v. *Beter éene vogel in de hand, dan tien in de lucht.* Eens wilde men, dat hij, met hetgeen hij gewonnen had, deel zou nemen in zekere publieke fondsen, maar hij antwoordde eenvoudig: «*Men moet niet te veel eijeren onder éene hen leggen,*» en daar het Fransche fondsen, tijdens het Jacobinisme, waren, voegde hij er schertsende bij, «*en niet één ei onder een' haan, want die trapt het met zijne pooten aan stukken.*»

» Voorts was zijne eerlijkheid ieder bekend; nooit betrad of verliet hij zijn kantoor of de beurs, zonder zich te herinneren: *Beloven en houden past jongen en ouden.*

» Eindelijk begon hij ook te gelooven, dat éene goede vrouw het beste huisraad is. Hij sprak over zijn ernstig verlangen om dit huisraad te bekomen met zijne oude tante, eensdeels, om dat zij, na den dood zijner ouders, zijne naaste bloedverwante was, en anderdeels, om dat hij wist, dat zij het zwak had, van *wanneer zij met iemand een kapoentje at, altijd naar het hanekammetje te pikken,* en haar dus niet durfde voorbijgaan. Hij beklagde zich dit ook niet, want de vrouw keurde zijn voornemen goed, en weldra zag hij veel bevestigd, van hetgeen zij hem bij die gelegenheid gezegd had, b. v. *dat de een op de haag klopt, maar de andere de vogels krijgt;* want, wat vier verliefden vruchteloos beproefd hadden, gelukte hem, vooral: *dat hij het nestje niet heeft, die het weet, maar die het rooft, en dat een schoone roof een' stauten dief maakt;* nauwelijks toch had hij *Batje Rijzig* leeren kennen, die niet minder schoon van karakter dan, van uitwendig voorkomen was, of hij roofde haar hart, en zij werd de zijne. Met de les van hare brave moeder, *Wat men spaart, is het eerste gewonnen,* verliet zij het ouderlijke

huis, en toen haar man zich, bij hare intrede in het zijne, daarover verontschuldigde, dat zijne woning wat klein was, antwoordde zij hem: *»Jongenlief! is uw fornuis klein, gij hebt ook minder hout van noode.»*

» Ook omtrent dit paar gold: *Het oog van den meester maakt de paarden vet, en het oog van de vrouw houdt de kamer net.* — Was er nu of dan wel iets ongenaams, dan zeiden zij: *»Geen dag zoo schoon of men ziet wel een wolkje.»* — Wilde de man somtijds in zijne handelszaken wat te veel het strengste regt, dan overreedde hem zijn *Batje*, van de waarheid, *dat een mager vergelijk beter is dan een vet proces*; en als zij wat te veel naar den sijnak wilde gekleed gaan, dan zeide de man: *»Alles is goed, zoolang de zijde het vuur van de keuken niet uitdooft;»* voorts toonden zij beide door hun gedrag, te gelooven, *dat er geen lekkerder brood is, dan hetgeen men met de armen deelt.*

» Gij had, na verloop van eenige jaren hunne tafel met frissche kinderen, de vruchten van vroegere ingetogenheid en bedachtzaamheid, eens moeten zien. De eetlust zag daar wel struif voor taarten aan; maar de moeder zorgde ook dat er vol op was, en *dat geene ongelijke schotels schele oogen maakten.* Wat zorgde die vrouw voor haar kroost! Gaarne zou zij nu en dan eens uitgegaan zijn, maar zij deed dit zeldzaam, omdat zij begreep, *wanneer de kat van huis is, dan hebben de muizen een' vrijen loop.* Hare moeite is ook rijkelijk beloond. De kinderen zijn deugdzaam en voorspoedig opgewassen, en nu reeds allen gehuwd. De ouders gaven op den trouwdag aan elk een gelijk deel, maar hielden onder het oog, *dat men zich niet uit moet kleeden, voor dat men naar bed gaat,* en nu zij overleden zijn, is het te wenschen, dat hunne, met

vlijt en spaarzaamheid verkregene bezitting, lang onder hunne afstammelingen bewaard moge blijven, en deze hun, ook voor het maatschappelijke leven zoo nuttig en belangrijk voorbeeld, altijd zullen volgen." enz.

Ik herhaal het, zulk een vorm beviel mij meest; doch ik zag tevens al spoedig in, hoe moeilijk het vallen zoude, verhalen uit Spreekwoorden, alleen van de *Scheepvaart* en het *Scheepsleven* ontleend, te schrijven. Zij lieten zich, naar ik meende, wel in een niet gerekt *dichtstuk*, zoo als dat van TOLLENS, de *Scheepvaart* getiteld, vereenigen; maar in Proza. . . . ik moet betuigen, dat ik de mogelijkheid eener goede uitvoering zeer betwijfelde. Wel is waar, zij werd meer dan eens beproefd en zoo sprak b. v. de Hoogleraar MEIJER ten jare 1828 in de Maatschappij *Felix Meritis*, bij de behandeling van den invloed der Zeevaart op de *Nederduitsche taal*, (21) *Scheepstermen* en *Spreekwoorden* vereenigende:

»Heerlijk uitgerust, en met geëerbiedigden wimpel, glced onze Staatshulk, sedert eeuwen, over de nu eens kalme, dan weër onstuimige zee des levens. Met versterkte huid en hooge boorden, met stevige masten en dikke blanke zeilen, stevende zij, als een pronkstuk der volken, regt door zee, naar de reine kaap. Volk en stuurlieden waren vrolijk en vergenoegd; want wederkeerig vertrouwen en wederkeerige tevredenheid maakten de reis des levens tot eene spelevaart. Alle vlaggen groeteden onze Eendragt, en bewonderden onze welvaart en onze fierheid.

»Eens echter in eenen stikdonkeren nacht, na eenen al te gunstigen wind, en eene al te gladde zee, toen volk en stuurlieden half in slaap waren geschommeld, praaide men een vaartuig, hetwelk, ongezien, met op-

getogene zeilen en met helsche wimpels prijkte. Het was de nijd, die verpester van de zee des levens. Met volle handen werd het zaad der tweedragt op het verdek onzer Eendragt geworpen, en met eene boosaardige vreugde vervolgde hij nu zijne verderfelijke vaart. Waar schiet dit zaad geene wortels? Het kiemde en groeide dus ook in onze Staatshulk.

»Het eerst *begonnen kok en bottelier te kijven*, en nu meenden volk en stuurlieden te luisteren, *waar hun voedsel* gebleven was. Rampzalige twist! Beide hadden weldra een gedeelte des Volks en der Vlagheeren op hunne zijde; beide wisten welhaast hun geschil tot de zaak der geheele manschap te maken. Vertrouwen en eenigheid waren nu van boord gezweept. Een gedeelte des Volks wilde naar *deze* haven zeilen; eenige vlagvoerders wilden naar *gindsche* kusten stevenen; andere matrozen wilden zeilen bijgezet hebben; andere gezaghebbers waren van oordeel, dat men zeilen moest minderen. Alle schepen, die men praaide, werden om raad en hulp gevraagd, het eene door den kok, het andere door den bottelier. »*Regt door zee!*» riep de eene; »*alle zeilen blank!*» riep de andere. Aldus verloor men het goede vaarwater, en geraakte op de dwaalvaarten, even nadeelig voor schip als volk. De woelige staatshulk werd, door nog woeliger stormen, nu eens naar draaikolken gesleurd, waarin dezelve bijkans ver-slonden werd; dan weder zoodanig op klippen gestooten, dat weldra de eene Stuurman na den anderen over boord viel.

»Een vreemdeling, die bij geweld en logen de Stuurmanskunst, en op de Acherontische stroomen de scheepvaart had geleerd, drong naar het roer, greep hetzelfde met zijne ijzeren vuist, en liet zijne gehate wimpels

hijſchen. Nu lieten kok en bottelier wel de lippen hangen; maar, *daar men meé ſcheep is, moet men meé varen.* Weldra rees de ellende ten top; onze jonge, flinke matrozen plaatſte hij op andere ſchepen, en met zijne vuile gezellen wilde hij ook onze hulk beſturen. Hij kende het maakſel van ons ſchip en den aard van ons volk niet en zijne taal was een wangeluid in de ooren onzer zeelieden. Een gedeelte der manschap zag den kok, het andere den bottelier aan, en zeide: » met » dien Vreemdeling kunnen wij niet lang varen; hij zal » ons ſchip geheel doen vergaan. Welaan! verzoent u » en draait elk wat bij! Gij, kok! kunt u aan geen bo- » ter, en gij bottelier! u aan geen drank meer ver- » grijpen; want de lieve bootsgezellen van dien vreemden » ſtuurman, die altijd op kaap *Grijp* varen, hebben ons » niets overgelaten." *'Dit woordje raakte grond; koks-* en botteliersgezellen draaiden elk wat bij, *hielden hun-* ne oogen op de plecht gevestigd en bij de eerste gun- stige gelegenheid, toen een hevige storm dreigde, rie- pen beide partijen: *Vrienden! staat vast, het zal er waaijen!*" *ligtten* den vreemden Stuurman geheel niet zacht *uit zijn kompas*, en wierpen hem netjes over boord.

» De keus eens nieuwen Stuurmans was nooit twijfel- achtig geweest; maar om hem het roer aar te bieden, drong de een den anderen: want *die het eerst in de boot springt, heeft keur van riemen.* De vreemdelingen wierden van dek gezwabberd, de eigen wimpel weder ge- heschen, en de oude kabels en zeilen te voorschijn ge- haald. Aan het kompas echter had men zoovele miswij- zingen opgemerkt, dat hetzelfde voor onbruikbaar verklaard en een nieuw gemaakt werd. Aldus pronkt nu het her- vormde vaarttuig weder heerlijk op de baren; uitbundig bulderen de kartouwen, en oude en nieuwe wimpels

vletten door elkander. De Stuurman, wetende dat hij een moeilijk zeeschip te behandelen heeft, belooft *een oog in het zeil te zullen houden*. Nu en dan komt er *wel eens eene bink in den kabel*, maar *wij laveren toch nog al het walbetje langs*. Eens echter waren wij, door eenen plotseligen storm, zoo nabij een' verschrikkelijken draakolk geslingerd, dat, zoo niet de handige en moedige wending van den Stuurmansleerling ons weder in het goede vaarwater had gebragt, wij onze kabels wel weder hadden kunnen inpalmen, en onze wimpels in de pekel leggen.

» Gode zij dank echter! Wij drijven nog op ons eigen water. Het volk vertrouwt op de stuurlieden, en de stuurlieden rekenen op de medewerking van het volk. Vergeten wij dus nimmer, wat er tot eene gelukkige en voerspoedige zeevaart behoort. Willen wij de gewenschte haven bereiken, dan mogen wij niet altijd ophalen en bijzetten; er moet somtijds gereefd en geminderd worden. Houden wij ons verdek schoon en de kinken uit de kabels; dan zullen wij zelfs met een labberkoeltje, voerspoedig en verre genoeg voortgljden. Staan wij alên getrouw op onzen post, en slaan wij allen de handen aan het werk, dan zal onze vaart wel vlot gaan; dan zal elk, die onze geprezene zeevaart ziet, moeten uitroepen: » *Zij zijn gelukkig door verdiensten!* »

Ook COLLOT D' ESCURY gaf de volgende proeve eener vernuftige zamenvoeging der Spreekwoorden, waar aan wij thans bepaaldelijk denken:

» *Wij zijn in één schip*, zeggen wij, en wij geven te kennen, dat wij deel- en lotgenooten zijn; maar, *die eerst in de boot is, heeft keur van riemen*, en wij leeren er door, dat voortvarendheid, in het behartigen van zaken, eene zeer aantaprijzene hoedanigheid is: naar

onzen aard. beminnen wij den man, die, vijand van alle omwegen, opregt en getrouw te werk gaat, en wij zeggen van hem: *hij vaart regt door zee*; terwijl wij, tegen een ander, wiens sprakelooze achterhoudendheid ons argwaan baart, en weêrzin verwekt, het *stille waters hebben diepe gronden*, uitspreken. in onze bespiegelingen gaan wij den loop der dingen na, en letten op de verschillende lotgevallen der menschen; *ruimschoots zeilt hij*, zeggen wij van hem, wien geene hinderpalen beletten, om *het zeil of den schoot te vieren*. met andere woorden: *hij zeilt met een loopenden spriet, een klein wind-ken deert hem niet*: in een tegenovergesteld geval bevindt zich een ander, en *hij moet het schip bij den wind houden*; genen zien wij gelukkig voortgaan, en *het waait hem dan regt in zijn zeil*; de voorspoed blijft hem bij, en *het is met hem voor den wind*; belemmert hem verder niets, dan hetgeen nauwelijks opmerking verdient, dan *sluit hem geene vaart*; maar wordt het van ernstiger aard, dan roept men hem toe: *leg de riemen in, tegen stroom is kwaad zwemmen*. Hem, die met moeite vele goederen vergadert, en, uit vrees van verlies, ze met groote bezorgdheid gadeslaat, roept men toe: *hoe meerder visch, hoe droever water, — groote visschen scheuren 't net, en springen uit den ketel*.

» Wij maken ons een plan van geluk voor ons volgend leven, en de voortekenen zijn, bij den eersten stap, dien wij daartoe doen, gunstig; dan is het: *goed roeijen onder het staande zeil; goed nevens het schip te zwemmen*; doch wij zijn aan tegenspoed onderhevig, wel nu, *er komt ligt een rakje in den wind*; een kronkel, in het touwwerk gevallen, kan de vaart belemmeren, en dan is er *eene kinke in den kabel gekomen*.

» Men stesst ons in het hejag naar eer en voordeel op

zijde , dan *legt men het tegen ons in den wind* , en , *wij moeten het over een anderen boeg wenden* , want , *men kan niet altijd bezeilen , hetgeen men bestevende* . Daar is er een , dien ~~men~~ in zijnen loop wil stuiten , en ziet , *men steekt hem de loef af* , *zijn schip raakt in de lij* ; ja , hij wordt als nagesleept in de vaart van een ander , hij *vaart dan in diens zog* , en *hij is den wind kwijt* ; bij grooter tegenspoed moet hij , niet zelden , *tegen wind en stroom oproeijen* , tot dat eene ligte wending in zijn lot voor hem een labber koeltje wordt , en dan *komt er een luchtje* ; heeft hij nu de wijsheidsles in acht genomen , en , met bedaardheid op zijne zaken passende , het *roer* , als het ware , *in het water gehouden* , dan is hij het *hoekje te boven* , het gaat weêr naar wensch , en *het blokje is in het schijfje* .

» Er zijn zekere menschen in de zamenleving , welken men het nooit van pas kan maken , die moeilijk in den omgang zijn , en wij noemen ze *lastige zeeschepen* ; er zijn er , die het hier niet bij laten , en voor wier geweldigen aanval , wanneer eene vlaag van toorn of ontevredenheid hen voortstuwt , men zich wachten moet ; dan waarschuwt men ons , dat zij *met een opgetogen zeil op ons los komen* , dat zij ons *aan boord klampen zullen* ; wij moeten dan *een oog in het zeil houden* , opdat men niet van ons zeggen kunne , *het anker is doorgegaan* . Onder het beredeneren van deze wisselvalligheden des levens , in menigen kring van ons gezellig verkeer , verloopt de tijd , en het uur van scheiden is gekomen , doch wij verlaten elkander niet , zonder het nemen van een glaasje op de valreep .”

Ziet daar , twee proeven der genoemde behandeling ; uit den laatsten tijd ; doch welk eene waarde zij ook hebben mogen , konden zij mij niet doen besluiten ,

de navolging te beproeven, en dat te minder, omdat mijn geschrift dan nog altijd met taalkundige aanmerkingen zou hebben moeten aangevuld worden, ten einde niet slechts den oorsprong, maar ook den zin wel te bepalen; anders toch zou men, om iets te noemen, *Stille wateren hebben diepe gronden*, zoo als het in de laatst vermelde proeve voorkomt, alleen in een' *kwaden* zin leeren verstaan, geheel strijdig met hetgeen bij dit Spreekwoord zal worden aangemerkt.

Verhandelingen of gemeenzame brieven over het onderwerp, moesten om deszelfs aard, voor zulk eene verzameling te oppervlakkig of te uitvoerig zijn. Ik helde nu over, om volgens den raad van eenen hooggeachten vriend, mij een *schap* voor te stellen, en het *figuurlijke* naar aanleiding van de staks genoemde bijzonderheden van *Schip*, *Scheepvaart* en *Scheepsleven*, te behandelen; doch alles wel overwegende, begreep ik, dat dit weinig verschillen zoude van den *alphabetischen* vorm, welke zach, om meer dan eens te redenv, scheen aan te bevelen en waartoe ik dan ook eindelijk besloot.

Intusschen vond ik bij hem, die mij zijn voorgegaan, eenen blijkbaaren toelag om, door het tusschen inwerpen van zoogenoemde aardigheden, den lezer te vervrolijken, of door het invlechten van eenig leerzaam onderwijs, nuttig te zijn, en dit bragt mij op den inval, om, zoo dikwijls mij, naar aanleiding van een' of ander Spreekwoord of Spreekwoordelijke zeggwijze, iets *geschiedkundigs*, *natuurkundigs* of *zedekundigs*, in proza of poëzij, door mij gelezen, gehoord of door mij zelve een gedicht of geschreven, te binnen schoot, het daarin te vlechten en wel, wat anderen betreft, met de eigene woorden der

proza-schrijvers of dichters, bij welke het wordt aangetroffen. Ik teekende hunne namen daarbij op, of de letters waaronder ik mij herinneren kon, het gelezen te hebben; doch waar ik in het onzekere was, duidde ik dit door ** aan. Dat vader CARs inzonderheid mij al zeer dikwijls voor den geest kwam, kon niet anders; want wie heeft meerder onderwijs in de Spreekwoorden aangetoond en er nuttiger lessen uit afgeleid, dan hij? De ondervinding leerde mij, dat dit den arbeid niet weinig veraangenaamde en dit beloof ik mij ook van de lectuur; terwijl ik mij vleijen durf, dat daardoor tevens een zedelijk doel getroffen, en ware levenswijsheid bevorderd zal worden.

Dewijl het echter niet anders kan wezen, of bij zulk een overvloed als voorhanden is, zal wel overgeslagen, of ten aanzien van *oorsprong* en *zin* ligtelijk gedwaald zijn, is mijn voornemen *nalezingen* te geven, in welke alles wat tot aanvulling en volmaking wordt aan de hand gedaan, en mij voorkomt daartoe te kunnen dienen, (zelfs zoo men zulks verkiezen mogt, met bijvoeging van de namen der inzenders) zal worden opgenomen. Men zal mij en het lezende publiek daardoor bijzonder verplichten, ja, der Vaderlandsche letterkunde belangrijke dienst bewijzen, en zoo moge, alles te zamen genomen, deze mijne poging strekken om, in overeenstemming met den wensch van den waardigen LUBLINK DEN JONGEN, *hetgeen onze vaders ons hebben nagelaten, als op de ervaring gegrond, door het vernuft opgesierd en door den tijd goedgekeurd, te hooger te doen waardeeren en tot de nakomelingschap voortteplanten.*

Alhoewel het zaad klein zij, breidt het echter deszelfs krachten uit, waar het slechts in goede aarde valt; zoo ook bestaat de wijsheid in weinige woorden, maar groeit aan bij derzelver toepassing.

SENECA.

VADERLANDSCHE
S P R E E K W O O R D E N
E N
SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

BIJZONDER VAN

De Scheepvaart

EN

Het Scheepsleven

ONTLEEND.

A.

ADMIRAAL.

De Admiraal heeft gesproken / wordt wel eens aan tafel gehoord, om aanteduiden, dat men daarin voorgegaan, in den schotel toetasten mag, en afgeleid van een oud gebruik om door een schot van het Admiraalsschip, het *schaften* op de vloot te bevelen, of, in het algemeen van zulk een scheepssein, door den Vlootvoogd tot een of ander gegeven.

In wel ingerigte huisgezinnen en familien was en bleef, vooral bij feestelijke gelegenheden, na het gebed om den Goddelijken zegen, eene *welkomst aan tafel*, het teeken voor de dischgenooten om spijs en drank te gebruiken. Zoo zegt de zoon van 't huis, in den *gouden bruiloft* van W. MESSCHERT:

————— wel moog de spijs ons smaken,
 Daar wij in 't vroom gebed, Hem loofden, die ze ons schonk.
 Hy vult het eerst zijn glas, ten gullen welkomst dronk,
 En welkom! welkom! klinkt, daar 't voorbeeld is gegeven
 Den breeden feestdich rond, door allen aangeheven;
 Nu tast men naar de spijs, —————

A F S C H E P E N .

Men heeft hem afgescheept/ wordt van iemand gezegd, dien men met een schip heeft verzonden; doch Spreekwoordelijk gebruikt, beteekent het: *men heeft zich van hem afgemaakt, van hem ontdaan.*

Doe dit wel, wanneer hij u vleit, doch nooit,
 wanneer hij u als een vriend berispt.

Oostersche spreuk.

Joken uwe ooren naer eenen vleijer, die elk naer den mont spreekt, gij bedrieght niemant dan u zelve. Haet ge den openhartigen bestraffer, die geene gebreeken verschoont, zoo blijft gij daer in steeken.

VONDEL.

A N K E R .

Hy ligt het anker/ zegt Spreekw.: *hij vertrekt.*—

Hij laat er zijn anker vallen / Spreekw. *hij gaat er zich ophouden.*

Vroegh uit te gaan, vroegh onder 't dak,
 Dat is gezont en groot gemak,
 Des nachts te lopen hier en daer,
 Dat is niets anders dan gevaer,
 Bewaert uw oogh, uw mont en beurs,
 En hoedt u voor een vrouwe keurs,
 En myd u voor een medemaet,
 Die op de gladde wegen gaet.

J. CATS.

Daar de hoop wordt afgebeeld als steunende op een anker, spreekt men van een anker der hoop b. v. Het anker onzer hoop is in een vasten grond geslecht / en denkt dan aan de hoop zelve.

Zij is het, die den Schipbreukeling, schoon hij land noch zand rondom zich ziet, nogtans de armen doet uitspreiden om te zwemmen. De schranderere geneesheer moge den lijder opgeven en verlaten, de hoop verlaat hem niet, ook dan wanneer zijn polsader weigert. De gevangene, die in den kerker zucht, hoopt op verlossing, en de misdadige die aan het kruis bloedt, kan zich niet weerhouden nog eenige wenschen te voeden. (22)

OVIDIUS.

De hoop — zij is eene uitmuntende leidsvrouw. Zoo zij al ons niet altijd voert, waar wij zijn willen, is zij ons ten minste eene aangename gezellin.

Oostersche spreuk.

Hij is ons eenig pierst-anker (zulk een anker als men op de plecht gereed houdt om het in den uiter-

sten nood te gebruiken). De zin is: *hij is onze laatste toevlugt*. Men past het denkbeeld van *plecht-anker*, ook wel op eene zaak toe, doch hoe dan ook;

Zonder God is in wijsheid geen raad, — in magt geene bescherming, — in vrede geene gerustheid, en in voorspoed geen geluk. Hij ziet waar wij blind zijn, — Hij weet raad, waar wij radeloos zijn, — Hij is magtig, waar wij bezwijken, en waar wij niets kunnen uitwerken, kan Hij — Scheppen.

P. BONNET.

Het anker is doorgegaan / zegt men van een schip, dat aan het drijven geraakt, omdat het anker geen grond houdende, zoo als men het ook wel noemt, is *doorgeglijpt*, en dit wordt overgebracht op iemand, die zijne vastigheid kwijt is, — wien de grond, waarop hij bouwde, ontzonken is.

Kniel stofbewonen, waar uw oog geene uitkomst ziet,
Gevoel uw kleinheid, maar misken Gods liefde niet.

R. FCIIT.

Hij maakt aan zijn neus een anker. De zin van dit nog enkele malen gehoorde Spreekwoord, is onderscheiden begrepen. TUINMAN zegt ons, dat het spottender wijze iemand geldt, die voorover in het mulle zand valt; maar verstaan wij WINSCHOTEN wel, dan moet het in verband gebracht worden met een ander Spreekwoord bij SPIEGHEL, namelijk: de oogen zien verder als de buik (dan tot den buik) en beteekent het: *hij wil maar zoo ver zien als zijn neus lang is / hij wil er maar zeer weinig van we-*

ten; in de dagelijksche zamenleving gebruikelijk, als men zijn gevoelen over een persoon of zaak niet ten vollen uit.

Wie wijs is, spreekt niet meer dan hij moet, en zwijgt wat ontydig gezegd, niemand goed, maar veeleer velen kwaad zoude zijn.

* *

Hij gelukt de ankers / die altijd in het water zijn / en nooit leeren zwemmen. Dit Spreekwoord is al zeer oud. In een boek toch, getiteld: *Seer schoone Spreekwoorden in Franchouÿ ende Duytsch / gheprent t' Antwerpen by Hans de Wet 1549* / leest men: *Hij slacht de ankers / die sijn altijd in 't water ende en leren nimmermeer swemmen / 't welk aanduidt: Hoe goed ook alle gelegenheid zij, komt hij nimmermeer voort.*

Zoo bezat de Ridder de LA BOISSIERE te *Toulon*, op den ouderdom van *vijf en zeventig* jaren, een door hem bijeengebragt kabinet van violen, guitars, bassen, clavisimbels, luiten enz; maar kende geen enkelen noot en, bespeelde nimmer eenig instrument.

W. A. OCKERSE.

Hij heeft het anker achter de kat gezet / beteekent letterlijk, naar ROEMER VISSER, in het hoekje van den haard, achter de kat geplaatst, welke men zich dan verbeelden moet, op de plaat te rusten. Volgens WINSCHOTEN: hij heeft het anker gezet achter de paal op de kaai, waaraan de scheepstouwen worden vastgemaakt en *kat* geheten. Voor dit

laatste wordt door den schrijver bijgebracht , wat Hooft in zijnen *Gerard van Velsen*, van de *Reuzen*, vertelt, namelijk, dat zij *berg op berg schansten aan hemelhooge katten* (palen). (23) In beide gevallen zegt het Spreekwoord: *zijne rust genomen hebben*, hetzelfde dus als: *zonne schaapjes op het drooge hebben*. Zoude dit laatste dacht ik wel eens, beteekenen: nadat zij in de rivieren gewasschen zijn en dit, vooral betrekkelijk schapen moeilijk werk, is verrigt? Of ontleend zijn van het gebruik onzer voorvaders, om bij hooge vloed, de schapen naar de terpen te drijven, zoo als nu nog b. v. op het eiland *Texel*, naar de hoogten? wanneer het ook op ander vee toepasselijk zoude zijn en men daarom, bij verwisseling zegt, *zijne koetjes op het drooge hebben*. Of is het woord *scheepjes* ook ongelukkig in *schaapjes* overgegaan? Wanneer dit laatste waar is, en het alzoo tot de Spreekwoorden, waarover ik thans handel, behoort, gelijk ook WEILAND schijnt te denken, versta men door het *drooge*, het strand, waarop de onttakelde kielen, na volbragten arbeid, b. v. de *visscherij*, worden gezien, en figuurlijk genomen, zal dan ook wel de zin dezelfde zijn, als die van *het anker achter de kat zetten*.

Eens doet de arbeid niemand zwoegen,
 Om met hard vereelde hand,
 Onbebouwd grond te ploegen
 Niemand stevent ver van land,
 Om een weg door zee te banen,
 Wie zich toewijdde aan de deugd,
 Deelt er, vrij van zorg en tranen,
 In der braven (24) zielevreugd.

PINDARUS.

Hij is zoo het als een Spaansch anker / of als een ankerstok (de stok, die achter, bij de zoo genoemde *neut* van het anker, gevoegd wordt, om de *ankerarmen en tanden* te beter in den grond te doen vatten.) — Men gebruikt het Spreekwoord, *spottender wijze*, van iemand die zeer mager, of gelijk het ook wel heet, *zoo mager als een hout is*. De vraag blijft echter: waarom denkt men in hetzelfde juist aan een *Spaansch* anker, en zegt men ook wel: hij zit er zoo het op / als op een *Spaansch* anker? WINSCHOTEN schrijft, dat het hem heugt bij H. VAN LINSCHOTEN gelezen te hebben, dat de *Portugeezen* op zandachtige plaatsen gewoon waren hunne anker-tanden en armen vet te smeren, omdat zij oordeelden, dat zij dan in het zand te beter hielden. Hij bedoelt hiermede denkelijk deszelfs uit het *Portugeesch* en *Spaansch* vertaalde: *Konst-gheschrift van de Navigatien der Portugaloysers in Orienten* / gedrukt te Amsterdam in 1623, en door den Hoogl. G. MOLL, in zijne verhandeling *over eenige vroegere zeetogten der Nederlanders*, zeer geprezen. Hoe ligt kan nu dit Portugeesch gebruik tot de *Spanjaarden*, hunne naburen, overgegaan, of zelfs van deze afkomstig, en onze voormalige betrekking tot het laatstgenoemde volk, de oorzaak zijn, dat het in onze taal tot een Spreekwoord werd. — Of zijn de ankergronden op de kust of in de havens van Spanje, meestal van zulk eenen kleiachtigen, kleverigen aard, dat zij meer dan andere gronden, gelijk men zegt, aanslaan, en zou het daarvan ontleend zijn? — Dat zeevarenden dit beslissen!

B.

B A A K. (B A K E N.)

Een ſchip (ook wel een *wrak*) op ſtrand/ is een
 haak (of *baken*) in zee/ een teeken, dat de ſchip-
 pers voor de droogten waarschuwt, opdat zij geen
 ſchipbreuk lijdén. (25)

Te louver, man te roer, te louver, lieve maet!
 Kijk; hoe hêt met het ſchip van onzen buurman ſtaet!
 Het ſit daer op een Sant, gegeesselt van de stromen,
 En daer en is goen hulp, hoe seer de gasten bomen,
 Dus soo er nu een wint komt dringen nae de wal,
 't Is seker dat de kiel in ſtucken bersten zal.
 Ghij, ſie dan naerſtigh toe en let op uwe ſaken,
 Een ſchip op 't droogh geſeijlt, dat is een seker baken,
 En 't is, naar mijn begrip, geen onvoorſichtig man
 Die op een anders ſeijl, de sijne toomen kan.

J. CATS.

Oneigenlijk zegt het Spreekwoord: *de ramp of
 het ongeluk des eenen, is den anderen tot waar-
 ſchuwing*, en hier geldt weder: *Hy ſpiegelt zich
 zacht/ die zich aan een ander ſpiegelt.*

De gansche natuur is een tooneel van bedrog
 voor de zinnelijke ziel. Naauwelijks is er eenig
 ding, wat is hetgeen het ſchijnt te zijn, en wat het
 meeste vleit, is niet zelden het verſte van de we-
 zenlijkheid. Er zijn ſtemmen, die rondom ons zin-
 gen, doch wier toonen ons ten verderve lokken. Er
 wordt wel een maaltijd aangerigt, waarop vergif
 in iedere ſchotel is. Er is eene legerſtede, die u

ter ruste noodigt; doch daarop te sluimeren is de dood. Hoe lang zal het nog duren, eer het lot uwer voorgangers in dezelfde loopbaan, u wijsheid leert. Hoe lang zal de ervaring aller eeuwen, hare stem te vergeefs tot u blijven verheffen? Daar gij den Oceaan, waarop gij varen moet, met wrakken bedekt ziet, zijn deze teekenen niet genoeg om u voor de verborgene klippen te waarschuwen?

HUGO BLAIR.

De saken komen uit/ vertoonen zich, zegt fig. *het geheim komt aan den dag.*

Men moet zien hoe het gevaarlijk is/ zegt Spreekw. *onderzoeken, hoe het gesteld is.* — Als het hier verlaapt (ook wel, *als de tijen veranderen*) bezet men de saken. Wind en maan hebben op het *tij* of *getij*, (de beweging van op- en aflopend water,) eenen belangrijken invloed, zoo dat diepten, welke eertijds zeer goed konden bevaren worden, door aanvoer van zand of slijk, voor de scheepvaart *verloopen* (verloren gaan). In dat geval worden wel eens de bakens daar, waar het nu weder dieper geworden is, weggenomen, en bij de nieuwe ondiepten gezet. Hoe keurig beschreef CATS dit in deze regels:

Sie waer ik heden stae, daar speelden eens de baren
 Daer quamen alle daegh de schepen in gevaren,
 Daer sag men menig hulck, die met sijn vollen last
 Quam stuijven uit de zee, de vlaggen op de mast
 Nu is hier enckel sant en niet dan dorre platen,
 Van slibber overgroeijt en van den vloet verlaten;
 Daer certijts was de kolck, is maer een enge sloot.
 Men siet er niet één schip; men siet er niet één boot.

Men siet er niet één mensch ; alleen de schorre meeuwen
 Die schuijlen hieromtrent , om daer te zitten schreeuwen ,
 Alleen een schippers gast komt voor een buitenkans ,
 Hier bomen inderhaast en haalt een schuijte sants ;
 Wat stae ick dan en kijk aen dus verlaeten kreeken ,
 De bakens altemael , die dienen hier versteken ;
 Het is een schippers woort , het is een oude leer ,
 Al waer geen vacrt en is , en hoeft geen baken meer .

Mis het diep verloopt / berzet men de bakens / duidt
Spreekw : gebruikt , aan : *wanneer de omstandigheden*
veranderen , neemt men andere maatregelen .

Vergeten wij echter nooit , dat bij *hoogheid* geen
 hoogmoed ; bij *grootheid* geene grootschheid ; bij *eer*
 geene trotschheid ; bij *Rijkdom* geene weelde voegt ,
 en hoe dwaas het is , op het genot van heden ,
 verwachtingen te bouwen voor volgende dagen en
 jaren .

F.

B A A R .

Hij meent dat hem geene haren (ook wel geene
 zeeën) te hoog kunnen gaan Spreekw: *dat hij voor*
niemand behoeft te wijken of te zwichten . Zoo
schrijft Hoort van de bondgenooten , dat zij , wa-
nende , dat hun geene zee te hoog mogt gaan , zich
onderwonden , met eene nieuwe en ongelooflijke ver-
metelheid , 's Konings geduld te tergen .

Welk een kwaad is de hoogmoed ! Van de troon-
 nen der Vorsten verspreidt hij over landen en vol-
 ken moord en brand ; in de raadzalen ontsteekt hij

beleedigende bitterheid; in de maatschappijen stookt hij twist en onderdrukking; in de huisgezinnen rustlooze kwelling en verdriet, en als hij zijn klaauw in zaken van Godsdienst slaat, ontheiligt en verpest hij zelfs het heiligste.

P. BONNET.

BALLAST.

Hij is een ballast (ook wel, annutte ballast). *Ballast* is hetgeen in het schip geworpen wordt om het dieper te doen gaan, en daardoor tegen omslaan te beveiligen. Nadat het hiertoe gediend heeft, brengt het doorgaans geen nut meer aan en ligt het dikwijls zelfs in den weg. Van een' *mensch* gebezigd, beteekent het zoo iemand, als b. v. R. FEITH in zijnen *ouderdom*, dus beschrijft:

Welk naauwlijks levend rif kruipt daar amechtig henen?
 Zijn hoofd zinkt naar den grond, zijn krachten zijn verdwenen.
 Een stok rilt in zijn hand, en komt zijn nood te sta
 Zijn beenen wagglen en het ligchaam beeft hem na.
 In ieder voren van het diep gerimpeld wezen,
 Is onrust, kwade luim en zelfverwijt te lezen.
 Hij gromt bij elke vreugd, die 'tschuldloos hart verblijdt,
 Belastert wat hij ziet en prijst slechts d'ouden tijd.
 Geen voorwerp streelt zijn donkre in vocht verzonken oogen.
 Zijn wensch is foltering, zijn poging onvermogen.
 'k Zie slechts, hoe zeer ik staar, in ieder trek, hoe kleen:
 Verwoeste menschheid en vermoorde jeugd alleen.

Bij den dood van zulk een' mensch zegt men: dat is een ballast uit den weg; 't welk van eene zaak gebruikt, zoo veel aanduidt als: *de zwarigheid is opgeruimd.*

B E W I M P E L E N .

Hij *betwimpelt* het. Een wimpel is een smalle strook geverwd of ongeverwd doek, geschikt om van den top te waaijen en waarmede men iets, b. v. een' vlaggestok zoo omwoelen kan, dat het wezenlijke verborgen blijft of een ander voorkomen erlangt. Mogelijk ook, dat men voormaals wel een vreemden *wimpel*, zoo als later een vreemde *vlag* gebruikte, om den vijand te misleiden of dat de wimpel, te dien opzigte voor de vlag genomen of met dezelve verwisseld werd. Hoe dan ook: het Spreekwoord: hij *betwimpelt* het / duidt aan: *hij verbergt het, of, doet het anders voorkomen dan het is.* Van daar: hij *spreekt onbetwimpeld* / voor: *hij komt rond en openlijk voor zijne meening uit.*

Zoo vertrok b. v. ten jare 1598 JOAN VAN OLDENBARNEVELD naar *Frankrijk*, om deszelfs Koning tot het doorzetten van den oorlog te bewegen. Hij ontmoette HENDRIK *den vierde* te *Angers*, en nu stelde hij in eene korte aanspraak, dien Vorst de kracht van het verbond, onlangs door hem met de Staten gesloten voor, en betoogde hem, hoe men het houden er van, van hem verwachten mogt, terwijl hij van wege zijne meesters zoo veel onderstand beloofde, als zij vermogten. De Koning die de ware reden, om welke hij aarselde, *bewimpelen* wilde, gaf ten antwoord, *dat de nood hem tot den vrede dwong*; maar onze groote Staatsman, anders niet zeer open van karakter, sprak hem nu *onbetwimpeld* dus aan: » *Uwe Majesteit heeft getoond, noch nood noch dwang te kennen, dadr waar het*

deszelfs eere gold , en hoe zou zij zich dan zoo ver kunnen vernederen van zich den vrede te laten opdringen door een' vijand , wien zij door tegenstand en moed , ligtelijk de wet zal kunnen voorschrijven. Het is aan u Sire! om den Spaanschen trots te vernederen en uwe Majesteit zal geene schande voor eer willen inoogsten , vooral , daar de aanbieding mijner meesters gewisselijk strekken zal , om uwe Majesteit betere voorwaarden te doen bedingen."

F.

BEZEILEN.

Hij heeft het bezeild / zegt , Spreekw. *hij heeft zijn doel getroffen.* — (Men heeft zoo ook nog: *hij is het haakje te boven / voor : hij is de zwaarigheid te boven ;* Schippers toch moeten soms langen tijd en met veel moeite laveren , eer zij eenen uitstekenden hoek te boven zijn gekomen , waarna zij het ruime voor den wind hebben , of gunstiger tij krijgen ; of echter het Spreekwoord: *hij is den hoek om* , voor: *hij is dood* , van de scheepvaart ontleend is , wordt betwijfeld.) Men kan geen haaken (of ook wel geene reede) met hem bezeilen ; niet met hem te regt raken.

Dit is inzonderheid met dezulken het geval , die meestal door hunne luimen geregeerd worden en elken dag aan zich zelven ongelijk zijn ; nu eens van deze , dan weder van die ontwerpen zwanger gaan ; heden uwe ootmoedige dienaars , morgen uwe openlijke vijanden zijn ; nu eens vrolijk en bescheiden , dan weder knorrig en onbeleefd zijn ; — nu

eens in de gezelschappen den hoogsten toon geven : dan weder het spreken schijnen verzworen te hebben , menschen als het ware van één uur , ééne minuut of enkele seconden , op welke men zich derhalve in geene omstandigheid des levens verlaten kan.

E. KIST.

BOEG.

Men komt hem dwars voor den boeg. *Boeg* , oorspronkelijk van *buigen* , duidt *het voorste gedeelte* (als het ware , de *borst van het schip* , waar het sterk gebogen is) aan. Wie nu een schip *dwars voor den boeg* komt , stuit deszelfs gang , en van daar wordt het genomen voor : *iemand lijnrecht weerstreven* . — *Boegen* , van dit boeg afkomstig , is volgens WEILAND , *koers zetten* en , hij brengt ten bewijze bij : *nu boegt hij , waar de zon de Cingaleezen roost* . J. DE MARRE. Van daar : *hij zeilt op ééne koers* . In het varen : *hij houdt ééne streek* . Spreekw. *hij gaat denzelfden gang ; doet , zoo als hij gewoon is* . — *Hij luendt het over eenen anderen boeg* . Eigenl : *hij verandert zijne streek* . Spreekw. *hij beproeft het op eene andere wijze* . — *Het moet over dien boeg gaan* . Eigenl : *die streek moeten wij houden* . Spreekw. *op die wijze moet het aangelegd worden* . — *Hij luendt het over alle boegen* . Eigenl. *houdt nu eens deze , dan weer gene streek* . Spreekw. *Hij beproeft het op allerlei wijzen , stelt alle middelen in het werk* . — Zoo gaat het menschelijke leven voort , en op het einde ?

Zalig hy, wiens stil gemoed
 In het onheil, dat er woedt,
 In het doodlijk schrikvol uur,
 By 't verwoesten der natuur,
 Als zijn boot in doodsgevaaren,
 Worstelt met de holle baren,
 Dan gelaten alle zaken,
 Hem vertrouwt, die 't wel zal maken.

E. M. OVERDORP.
geb. Post.

BOEI.

Hy heeft een hoofd als een boei/ zegt men van iemand, die een van nature zeer groot, of ook wel door toorn opgezet hoofd heeft, 't welk meer of min naar het groote blok gelijk, dat aan het anker *geboeid* of vastgemaakt zijnde, aanwijst, waar hetzelfde ligt.

Of ons hoofd groot, dan of het klein zij, waar alles op neêr komt, is een goed verstand en een edel hart.

V.

Daar de *Scheeps-* of liever *Anker-boei*, sterk is om een stootje te kunnen velen, wordt de zegswijze ook wel gebruikt van iemand, die *hardhoofdig* — *koppig* is.

BOOI.

Booi is kapitein/ of meestal bij verkorting, kapitein. *Boy* is de Engelsehe benaming van een'

scheepsjongen, die ook in onze taal schijnt overgenomen te zijn, zoodat het genoemde eigenlijk zegt: *de Scheepsjongen matigt zich het gezag van den Kapitein aan*. Bij klankspeling wordt het woord *booi*, op *dienstboden* toegepast, die in de huishouding alles willen beschikken en regeren. Voorts zegt: *hoai is Kapitein: het gemeen speelt den baas*.

Dit laatste hebben ook wij in het *Staatkundige*, maar al te dikwijls moeten betreuren. Getuige, onder anderen, de volgende beschrijving, welke ons J. WAGENAAR van de plundering der pachters te *Amsterdam* door het gemeen, ten jare 1748, geeft: »'t kostbaarste huisraad (schrijft hij) schilderijen, boeken, gemaakt zilverwerk, alles werd geschonden of vernield. De wijnen en sterke dranken, die men in de kelders dezer luiden, in grooten overvloed, aantrof, werden gulziglijk, te lijve geslagen of baldadiglijk geplengd, geheelen oxhoofden werdt de bodem ingesmeeten: en de roode wijn stroomde zo rijkelijk door de gooten en riolen, dat er 't water in de graften door geverwd werd. Met den avond, en toen 't graauw nu den drank in 't lijf hadt, wakkerde de woede, en borst uit tot de dadelste baldadigheden: ontziende 't gespuis zig niet, openbaare ontugt te pleegen, terwijl hunne makers, met plonderen of zwelgen, bezig waren. Men wil, dat aan één huis, behalve de stukvaten en oxhoofden, wel dertig duizend flessen vol wijns opgezooopen of vernield zijn. In de meeste huizen, werden alle de vertrekken, tot boven in den top, ledig geplonderd; en somtijds, zwaare stukken huisraad en geldkisten naar beneden gesmakt, dat alles

daverde en kraakte, daar 't neder kwam: ook werden de plonderaars, die beneden stonden, en 't afgesmeeten huisraad verder verbrijzelden en in 't water droegen, dikwils, gekwetst en somtijds gedood, door kasten, tafels, deuren, die, zonder iemant te ontzien, ten vensteren uitgeworpen werden. De woede hieldt, den ganschen nagt en den volgenden dag aan. Onaangezien de Wethouderschap, al bij tijds, hadt laten afkondigen, dat zij van de begeerte der ingezetenen, om de Pagten te hebben afgeschafft, kennis gegeven hadden aan de Staten en Zijne Hoogheid, met vermaning om den uitslag der raadpleegingen op zulk een gewichtig stuk, met geduld, af te wagten enz.

Boord.

Hij halt over boord/ of raakt het boord kint/ zegt Spreekw. met zinspeling op zoodanig geval: *hij verliest zijn middel van bestaan.* — Hij raakte achter de puttings over boord/ duidt aan: *hij werd zeer ongelukkig*, naardien de zoogenoemde *puttings* iemand tot borstwapen kunnen dienen. — Hij smijt hem over boord/ Spreekw. *hij ontzet hem van zijn ambt of bediening.* — Hij heeft veel over boord (ook wel over stuur) geharen/ zegt fig.: *hij heeft veel door den handel* (bijzonder, den zeehandel) *verloren.* — Hij is weer aan hooger boord/ Spreekw. *hij heeft het weer opgehaald*, (*weer voorspoed gehad.*) — Daar het gangboord datgene is, waar langs men gaat, zegt men wel van iemand, die in den weg is: *wat doet hij in het gangboord te liggen?* maar meer nog is gebruikelijk: *hij/ of men heeft hem van stuurboord naar*

taflichaert gezonden. *Stuurboord* is de regter-, *bakboord* de linker zijde van het schip. Wat den oorsprong dezer benamingen betreft, WEILAND leidt *bakboord* af, van het oude *bak*, voor *rug* en *boord* de *linker* zijde, omdat de Stuurman, het roer aan de regterhand hebbende, den rug naar de linker zijde van het schip gekeerd heeft. *Bakboord*, beteekent dan zoo veel als *rugboord*. *Stuurboord* daarentegen van *stuur* en *boord*, de regter zijde van het schip, als men van het roer naar de voorstevan ziet. (26) Het *Spreekwoord* duidt aan: *iemand, gedurig heen en weder sturen*, vooral wanneer dit geschiedt om beuzelachtige redenen en nuttelooze boodschappen.

Men vertelt, dat *Stavoren*, weleer Vrieslands hoofdstad, thans echter een klein stadje, door den koophandel tot zulk eene hoogte van rijkdom, luister en weelde was opgeklommen, dat de burgers de *verwende kinderen van Stavoren* werden genoemd. Voorts, dat eene rijke weduwe een schip naar *Dantzig* zond met bevel, dat de Schipper de kostelijkste waren van daar zoude medebrengen. De man nam daar eene lading tarwe in en meende zijnen last wel volbragt te hebben; maar bij zijne tehuiskomst, was de weduwe er dermate misnoegd over, dat zij vernemende, dat de tarwe aan *Stuurboord* (ter regter zijde) was ingeladen, bevel gaf, dat dezelve aan *Bakboord* (ter linker zijde) in zee geworpen zou worden. Nadat dit in spijt van den Schipper verrigt was, groeide er zulk een zandplaat voor de stad, dat de haven van *Stavoren* daardoor gestopt werd, en de koophandel alzoo

belet zijnde, de heerlijkheid der stad verdween, terwijl eindelijk aldaar — ter vereeuwiging dezer gebeurtenis en het angenoegen Gods daarin gebleken, naderhand ~~schoone~~ tarwenaren, doch zonder graan, groeijen. — Zou leidt het vertelsel, maar ik geloof niet, dat het zoo is, omdat het geene tarwenaren zijn, die daar wassen, maar van eene andere plant, die men ook in zandgronden op ons vaste land vinden kan. Het is wel mogelijk, dat er te *Stavoren* eene weelderige weduwe gewoond en iets dergelijks bedreven heeft, en dat men daaruit een zoodanig wonder zamengelapt heeft; maar het zekere weet ik niet te bepalen. Ondertusschen is: *iemand van Stuurboord naar Bakboord zenden*, hem van het eene naar het andere jagen, — een regt ondeugend bedrijf.

MARTINET.

Een man over boord / een reter te mindere. » Iemand, schrijft WINSCHOTEN, buiten boord vallende, en ten gevolge er van verdrinkende, komt de kost ruimer om. Spreekw. beteekent het, dat men in een of ander verlies weinig zwaarigheid stelt, gelijk kapiteins omtrent matroozen, want, zoo besluit hij, *zij worden zonder liefde aangenomen en zij scheiden zonder hartzeer.*” Het Spreekwoord wordt dan ook gebruikt, wanneer iemand sterft, aan wien niet veel gelegen is, zoo als b. v. de man, wiens *graf-schrift* naar P. G. WITSEN GEYSBEEK, moest zijn :

Hier onder *rust* SEBASTIAAN
Die nooit *iets anders* heeft gedaan.

Deſ abonds roch / 'g moegens gaet weer aan hauch

68.

zegt de varensgezel , als de zon des avonds rood en helder ondergaat , want het is hem een teeken , dat het den volgenden dag *goed* , d. i. *droog* en *helder* weer zal zijn ; maar Spreekw. gebruikt , beteekent het : *wie 's avonds opgeruimd rusten gaat , zal 's morgens in goeden luim ontwaken.*

Mijne laatste gedachte bij het *inslapen* , was de liefde van God , — mijne eerste bij het *ontwaken* , Zijne genade , en ik was nimmer opgeruimder dan toen.

STILLING.

Hij houdt zich aan honger hoord / zegt *letterlijk* aan dien kant van het schip , welke het hoogste boven het water uitsteekt en waar men het minste nat kan worden ; doch *overdragtelijk* : *Hij houdt het met dezulken , van wien hij zich het meeste voordeel belooft.*

Ongelukkig wanneer dit onvoorwaardelijk is en tot het doorgaande karakter behoort , hetwelk dan ongetwijfeld , die vastheid mist , welke ons zoo noodig is op de paden des levens.

W. A. OCKERSE.

BOOT.

Hij krugt hem in zyn haat / zegt men Spreekw. van iemand , *die eenen anderen in zijn belang of tot zijne denkwijze overhaalt.* — Dan de haat komt men in de schuit / beteekent : *van minder kwaad komt men tot erger* , of ook wel in eenen goeden zin : *het kleine is dikwijls middel en trap om tot het groote*

te geraken. — Eerſt in de haat / keur van riemen /
duidt aan: *wie er het ſpoedigſte bij is, kan kiezen,*
hetzelfde met: *wie eerſt komt / die eerſt maakt.*

BRAM.

U hoert bram boven bram. (Het hoogſt zeil op den *fokkemast*.) Zoodanig een daar nog boven te plaatsen, is thans niet meer gebruikelijk; doch was dit voormaals wel, bij de Spanjaarden op hunne, zoo genoemde *karaken*. Oneigenlijk wordt er door aangeduid: hij maakt *uiterlijk veel vertooning*, of, gelijk men ook wel zegt: *hij is grootsch in zijn wapen*; maar:

De sterren en hooge eeretijfels zijn bij de verdienſten, hetgeen de weerhaan is bij den wind. Wie een' grooten tijfel en eene ſter heeft, moet ook groote verdienſten hebben: daar rigtten zich immers de potentaten naar, bij het geven er van, en ziet men het niet aan de meeste heeren, die hooge tijfels en sterren hebben? — A propos. Ik heb wel eens eene ſter op eene of andere borst en op het gelaat daarboven, de diepſte ſporen van kwelling en verdriet gezien, en dan dacht ik bij mij zelve: het moet toch niet altijd ruſt en blijdschap zijn, die zulk eene ſter ſomtjids zoo hoog op de borst doet zwellen, en tijfels en sterren, maken niet altijd innerlijk gelukkig. *Getrouw zijn' pligt te doen* (plagt mijne moeder te zeggen) *is eene ſter op de bloote borst, de andere zitten slechts op den rok.*"

CLAUDIUS.

BRANDER.

Wy kregen een brander aan boord/ zegt men, om aan te duiden, dat men in groot gevaar verkeerde; want een brander is zoodanig toegerust schip, dat tot het andere genaderd, ontvlammen en hetzelfde in brand steken moet. Men heeft daarom ook: het is een brander / houdt af!

Zoo begreep het letterlijk 's Lands Admiraal MICHAEL DE RUITER, want G. BRANDT verhaalt in „*deezelfs leven*“, bij het jaar 1666: „D'Engelsche brander, eên schoon schip, dat een oorlogsfregat geleek, werd'terwijl, door eenige van 's konings fregatten aangevoert, en met een voorwindt van achteren oplopende, meende het Admiraalschip de zeven provincien, aan bakboord aan boord te leggen, en was geen scheeps lengte van boordt, ja zoo naa gekomen, dat zich d'Engelschen daaruit en in hunne sloep begaven, uitgenomen een man aan 't roer, en eên ander die den brandt in 't kruidt zou steeken. Toen hing de behoudenis van dat groote schip, en bij gevolg van 's Landts vloot en 't gansche Vaderlandt, aan een zijde draadt. Maar de RUITER, tij kavelende, deedt schielijk het roer in lij aan boordt leggen, en de zeilen aan stuurboordt ombrassen: waardoor de brander gladt, achterom 't schip misviel, toen gaf hem DE RUITER de laag.“ en het vijandelijke schip? — 't was zoo als CATHARYNE LESCAILJE zong:

Voorwaar men zag het yshyk branden,
En snelyk springen naar omhoog,
Zoo ver kwam 's vyands roem te schande,
Als zyn vermeeten trotschheid vloog.

Spreekw. beteekent het: *Berg u, want gij loopt groot gevaar.*

BRANDING.

Hy geraakt in de branding / d. i. daar ter plaatse, waar de golven op het strand breken en het aller-moeijelijkst is te landen; het zegt Spreekw. *hij geraakt in de uiterste verlegenheid of ongelegenheid.*

't Leven wentelt zonder spoor,
's Werelds wijde kolken door,
Krult en rolt zijn woeste baren;
Wisselt telkens tij en stroom,
Worstelt tegen strand en zoom,
Ree en haven misgevaren,
Stijgt en stort met d'eigen spood,
In gedurige eb en vloed.

Tuimlend over baar en schuim,
Zwalpen we op 't onmeetlijk ruim,
Zoeken waar we een legplaats vinden.
Slingren beurtlings heen en weer,
Dobbren op en domplen neêr,
Prooi en spel van zee en winden:
Afgestroomd en voortgerooid,
Naar de branding ebt of vloeit.

H. TOLLENS. Cz.

BIJDRAAIJEN. BIJLEGGEN.

Hy draait of legt hy. *Bijdraaijen*, beteekent: *het schip tegen den wind draaijen opdat het langzamer voortga, hetwelk ook bijleggen of een bijlegger maken heet.* Spreekw. wordt het in het gemeene leven van

iemand gebruikt , *die zijn stuk niet langer volhoudt, maar van zijne meening, boosheid of iets anders terugkomt.*

Wanneer het verstand van dwaling overtuigd is, en het geweten zijne regten doet gelden, is toegewendheid de lofwaardigste zaak, en brengt zij het gemoed tot kalmte en rust.

* * .

C.

Onder *deze* letter, zijn mij geene Vaderlandsche Spreekwoorden, of Spreekwoordelijke zegswijzen, van de *Scheepvaart* en het *Scheepsleven* ontleend, bekend.

D.

DRIEDEKKER.

Wat is een *driedekker* / zegt men wel eens van eene *grootte, zware vrouw* of een dergelijk *meisje*, omdat een schip, dat *drie* dekken of verdiepingen boven elkander heeft, een *groot, zwaar* schip mag heeten.

Hoe gelukkig, dat de grootste zwaarlijvigste vrouwen, niet zelden de zachtzinnigste zijn!

STERNE.

DROOGE. (HET)

Hij zit op het drooge / beteekent Spreekw. *hij is in verlegenheid en ziet geen kans om zich te redden*, zoo als een schip, dat op het drooge zit, niet voort kan.

Treurige toestand voorwaar! — Wie zou het stormachtige lot des levens kunnen verduren, als niet de vleugelen van Gods liefde, zich helder door den nevel uitbreidden en ons den olijftak van boven aanbragten?

T. MOORE.

DRUIL.

Hij doet het met een druil. Een *druil* is een klein zeiltje achter op het stuur om bij stilte, te beter voor te komen. Vandaar beteekent: iets met een druil te doen: het *langzaam verrigten*, hetwelk men ook wel *druilen* noemt, en hierom zegt men van iemand, die iets met weinig lust en ijver uitvoert: *hij is een druil* of een *druil-oor*.

Luije en *phlegmatieke* menschen moeten gedurig aangedreven worden, en dewijl bijna ieder mensch toch, door eenen of anderen hartstogt bezielde wordt, vindt men somwijlen gelegenheid, om zoodanige vadsige schepsels in beweging te brengen door dien hartstogt aantezetten.

VON KNIGGE.

DRIJVEN.

Hij laat het maar drijven / ook wel blotten en drijven / of op Gods genade drijven / Spreekw. *maar gaan zoo als het wil.* Hij laat hem op zyne eigene riemen drijven / zegt men , als iemand , een schuit of boot welke hij op het sleeptouw nam , en tot zekere hoogte bragt , los laat , om dezelve naar hare bestemming voort te laten roeijen. Spreekw. *Hij laat hem geheel aan zich zelve over , of zijne eigene meening volgen.* Men zegt ook wel : iemand op zyne eigene hielken laten drijven / en dan is het beeld ontleend van een' vogel , die zijne jongen laat vliegen en na dezelve eenigen tijd ondersteund te hebben , hunne eigene krachten laat beproeven. De verbeelde zaak is echter dezelfde.

Er zijn gevallen , waarin het niet anders kan , of men moet iemand geheel aan zich zelve overlaten : maar hoe loffelijk , wanneer men zich zoo gedragen mag , als de Apostel JOHANNES in zijnen hoogen ouderdom , volgens het berigt van KLEMENS DEN ALEXANDRYNER. Een jongeling toch , verleid tot ongebondenheid en allerlei snoodheden , ging helaas ! zoo ver in het kwade voort , dat hij eindelijk het hoofd eener bende struikroovers en moordenaars werd , en toen JOHANNES dit vernam , wat deed hij ? achtte hij hem nu onherstelbaar verloren ? of keurde hij hem zijner verdere bemoeijing onwaardig ? Neen , hij begaf zich op reis , zocht hem in zijne schuilplaats op , stelde zijn leven in zijne en zijner makkeren handen , hield niet op hem te vermanen , te bidden , te bezweeren , tot hij hem vermurwd , tot

tranen, schuldbelijdenis en bede om vergiffenis, met één woord tot ware verbetering en een Christelijk Godzalig leven, had terug gebragt.

J. CLARISSE.

E.

EB EN VLOED.

's Werelds goet is en en loed. *Eb* is het afloopen of vallen, *Vloed* daarentegen het wassen of toevloei-
jen van het water, en van daar, dat het Spreek-
woord zegt: *wereldsche zaken zijn aan eene gesta-
dige afwisseling onderworpen.* Maar hoe?

De geschiedenis der wereld, die ons den mensch in het groote vertoont, levert met al hare afwis-
selingen, niet anders op dan eene gedurige weder-
komst van dezelfde tooneelen en gebeurtenissen. In
haren gestadigen stroom zien wij, nagenoeg op de-
zelfde wijze en door dezelfde oorzaken, personen,
geslachten en volken op- en ondergaan. De eene
eerw is het afbeeldsel van de andere. Het mensch-
dom neemt in alle landen gedurig denzelfden zwáai.
Barbaarschheid en weelde rigten beurtlings gelijk-
soortige verwoestingen aan. De getaande Moor en
de geblankette Europeer werken volgens één hoofd-
beginsel, dat door wit en zwart, door verdikte en
verdunde lucht, door woestheid en beschaving, met
kracht henen dringt, en de wereld houdt niet op
zich zelven te herhalen: *Hetgeen er geweest is,
hetzelve zal er zijn, en hetgeen er gedaan is, het-*

zelve zal er gedaan worden; zoo dat er niets nieuws is onder de zon.

W. A. OCKERSE.

Da hooge vlieden / lage ebbèn / duidt Spreekw. aan: na grooten voorspoed, komt wel eens groote tegenspoed; doch wordt nog meer gebruikt, om te kennen te geven: hoogmoed komt voor den val.

Hoogmoed was het, die den gelukkigen mensch verjoeg uit het paradijs van onschuld en vreugde. Niets ontbrak aan zijne wenschen; — aan de hand zijner maaninne doorwandelde hij den lusthof, voor hem geplant, — in den geur der vruchten smaakte hij de liefde van zijnen formeerder, — morgen en avondkoelte suisden hem dezelve toe! Maar hoogmoed sloop in zijn hart binnen; — om hem te zekerder te overheesteren, deed zij het kleed der begeerlijkheid aan; — hij waande, dat niets wat hem bekoorde, hem mogt onthouden worden, — dat het bezit van al wat hij begeerde, slechts tot vermeerdering zijner grootheid strekken kon! Van dit oogenblik af, wordt hij klein en verachtelijk, en zoo God zich niet ontfermd had, hij was den duivelen gelijk geworden! — Geen Eden is meer een verblijf voor hem, want waar woonde immer de hoogmoed in een Eden? Smart en kommer wachten hem op eene ondankbare aarde, want kan het anders dan op hoogmoed volgt vernedering? Hij teelt in zijn' eerstgeborenen een' broedermoorder, want, wat beteekent broederbloed voor een hart, waarin trotschheid hare zaden heeft ontwikkeld? En alle ondeugden, en al wat men gewe-

tenloosheid noemen kan , zijn de gevolgen der ééne ondeugd — *hoogmoed.*

J. H. VAN DER PALM.

F.

F O K.

Hy heeft de fok opgezet. Spreekw. *hij heeft den bril op den neus.* Gelijk toch schippers de fok bijzetten , tot hulp van het groote zeil , zoo wordt een bril op den neus gezet , tot hulp der oogen.

Het licht is zoet , en het is den oogen goed , de zon te aanschouwen. Indien dan een mensch vele jaren leeft , dat hij zich verblijde in die allen ; maar ook gedachtig zij aan de dagen der duisternis , dat zij vele zijn kunnen.

SALOMO.

Hy moet de fok uithouden ; zegt Spreekw. *hij moet in zijne stelling volharden , en haar standvastig verdedigen* en is ontleend van iemand op de voorsteven , die bij het wenden van het schip , de fok , tegen den wind , met alle inspanning van krachten , moet vasthouden.

Bewustheid van onschuld en regt , geeft vrijheid en vrijmoedigheid tot spreken en verdedigen ; maar het moet met zedigheid en bescheidenheid zijn. Het gebeurde toch meermalen , dat men , schoon het regt aan zijne zijde hebbende , zich met zulk een drift van hartstogten , zulk eene scherpte van taal

en zulk eene bitterheid van bewoordingen verdedigde, dat men voor de gerechtigheid sprekende, onregt deed, de onschuld voorstaande, zich zelven schuldig maakte: de waarheid, die men opluisteren wilde, droevig bezwalkte en de goede zaak, die men meende te beschermen, den vijand ten prooi gaf, die dan al spoedig de hoofdzaak liet varen, en stof tot beschuldiging vond, welke hij te voren niet had.

F.

G.

GROND.

Hij helpt of haart hem in den grond / zegt Spreekw. hij bederft hem — hij brengt hem in zulke omstandigheden, dat er hoop noch uitzigt meer voor hem is. Het Spreekwoord is ontleend van het vijandelijk scheepsbedrijf, waardoor men een schip zoo teistert, dat het zinkt. *Hij zit aan den grond / of ook wel: aan lager maal / Spreekw. hij kan zich zoo min redden, als een schip, dat op het drooge geraakt is, voortzeilen kan.* Al zeer dikwijls geeft men er door te kennen: *zijn geld is op, hij is arm.*

Arm zijn, beteekende weleer onder fatsoenlijke lieden, minder geld te hebben, dan men voor het houden van zijn staat noodig had: enkele anders welgezetene, ook sommige adelijke personen en voornamelijk geleerden, konden door zamenloopende omstandigheden, tot dien moeilijken en lastigen staat vervallen, en wat het ergste was, het woord waar-

mede men denzelven uitdrukte , had iets gemeens , iets triviaals aan zich , dewijl men het ook tevens bezigde voor den staat , waarin de laagste klasse van menschen zich doorgaans bevindt. Daar echter de zaak zelve , sedert eenigen tijd , zelfs onder Keizers , Koningen , Vorsten , Staten , Steden , hooge Collegien , Adel , groote en voorname Kooplieden , meer algemeen geworden is , heeft men een fatsoenlijker en bevalliger uitdrukking voor dezelve moeten uitvinden ; het gemeen alleen blijft zoo arm als de mieren. — De Souverainen , wien dit ongeluk overkomt , zijn nu slechts in eene gedelabreerde situatie ; — de Grooten en Kooplieden hebben slechts een *momentaneel gebrek aan numerair* , en de kassen der hoogere en lagere kollegien , zijn in een staat van *penurie*.

A. FOKKE. Sz.

Duile gronden heberhen de kabele / Spreekw. *kwaad verkeer , bederft het karakter*. Zoo althans verklaart J. CATS het in zijn' *spiegel van den ouden en nieuwen tijd*. Het staat bij hem gelijk met een schurft schaap maakt er heel / en die bij de kreupelen moont / leert hinken.

Die met de wijzen omgaat , zal wijs worden ; maar die der zotten metgezel is , zal verbroken worden. *Daarom* komt niet op het pad der godloozen en treedt niet op den weg der boozen. Verwerpt dien en gaat er niet door ; wijkt er van , en gaat voorbij.

SALOMO.

Stille wateren hebben diepe gronden. De gronden der rivieren zijn ongelijk, zoo als een heuvelachtig land. Waar nu de grootste diepte valt, heeft men stille wateren. Waar ondiepten gevonden worden, heeft de meeste beroering plaats, naardien eene menigte waters door wind en storm zoo niet in beweging gebragt wordt, als eene mindere hoeveelheid van hetzelfde in ondiepe plaatsen. Gelijk dit voor de scheepvaart van belang is, zoo heldert hetzelfde het Spreekwoord genoegzaam op. *Lieden stil van aard, geneigd tot weinig spreken, zijn somtijds niet ligt in beweging te brengen om hunnen geest, gelijk men zegt, uit te laten. Zij verbergen hunne geheimen en wachten zich voor alle luidruchtigheid.* Zoo verklaart ook MARTINET het, die het ten slotte toepast op WILLEM den eerste, Prins van Oranje, »welke (schrijft hij) in bange en beroerde tijden levende, zijne geheimen wonder wel wist te verbergen en weinig sprak doch veel hoorde, waardoor hij groote zaken ten goede des Lands uitwerkte.”

Ondertusschen blijkt het uit WINSCHOTEN, dat het ook in minder gunstigen zin gebruikt wordt van zulken die / zoo als hij schrijft, zien of ze geen lijf kunnen tellen en er wel tien achter / of in de mouw hebben. Zy hebben ze / (zeggen sommigen) achter de ooren. In het algemeen wordt er veeltijds door bedoeld: *Die veel zwijgen, denken daarom niet te minder,* en op dezulken is wel toepasselijk, dat men *hunnen grond niet peilen*, moeilijk, of in 't geheel niet achter hunne ware meening komen kan. In allen gevalle geldt:

Wat geheimhouding vordert, wordt het best buiten

81.

den uitersten nood, aan niemand vertrouwd. Men kan toch gemakkelijker iemand doen *hooren* dan doen *zwijgen*. * *

WEILAND geeft aan het Spreekwoord deze verklaring: *gebrek aan levendigheid is geen bewijs van onnoozelheid.*

G I J K.

Wacht u voor de Gij. *Gijk* beteekent den stok of kloet, die de bezaan uitzet. Wanneer er nu vrees is, dat de bezaan zal omslaan, roept men wel hun, die er dicht bij zijn, toe: *wacht u voor de gijk!* oneigenlijk zegt het: *wacht u voor het ongeval*, of, gelijk het ook wel gebruikt wordt, *voor den weeromstuit.* (27)

H.

H A V E N.

Alle havens (ook wel heiningen) schutten wind. Dit is denkelijk daarvan ontleend, dat havens, die schepen bergen voor wind en storm, zeilende schepen, die er voorbij varen, hinderlijk kunnen zijn. Spreekw. duidt het aan, *dat men er altijd in zijn beroep, meening of verdiensten, bij lijden moet, wanneer er ook anderen komen, die met ons hetzelfde beoogen en beproeven.*

Hu komt in behouden haven (eene veilige en beslotene plaats voor schepen) Spreekw. *hij geraakt in veiligheid.* — Hu bereikt de haven zoner bezerte.

Spreekw. *hij bereikt zijn voorgesteld doel, of, hij verkrijgt zynen wensch.* — Hy is op eene breemde janten geknert; Spreekw. *Hij heeft ongeoorloofde verkeering met een meisje of vrouw gehad.* Meestal wordt het van gehuwden gebruikt, en dan — behalve het onzedelijke.

Hoe lichte kan de meyt den loosen handel klappen!

Hoe lichte kan de man u op de daad betrappen!

Hoe lichte enz.

J. CATS.

HELMSTOK.

De een staat aan den helmstok / de andere aan den boeg. De *boeg* is, gelijk ik, bij dit woord opmerkte, het *voorste* gedeelte van een schip; de *helmstok*, waarmede het roer gedraaid wordt, vindt men op deszelfs *achterste* gedeelte. Wanneer nu een schip in de vaart is, past de een op het roer, de andere op het voorzeil b. v. de *fok*. Spreekw. gebruikt, zegt het: *de een werkt met den anderen, elk op zijne wijze, mede om de zaak doortezetten.*

Zoo ging het b. v. tijdens onze verlossing van de Fransche overheersching, ten jare 1813 » In den ochtendstond van den 21sten van Slagtmáand toch, begaf zich de Kolonel TULLINOT, teis Gravenhage, van eenige officieren vergezeld, naar het huis van den Heer VAN HOGENDORP, ten einde dezen, de dringende noodzakelijkheid van de aanstelling des algemeenen Bestuurs, voor oogen te houden Hij wond den Heer VAN HOGENDORP en bij denzelfen de Heeren CHANGUON, van LIMBURG STIRUM, SWERS

DE LANDAS, de JONGE en CANNEMAN. Hier droeg hij zijne wenschen en die der Haagsche schutterij voor, en vernam door den Heer VAN HOGENDORP (die met jeugdig vuur opstond en de bekendmaking luide voorlas, in welke hij zelf zich, met den Baron VAN DER DUYN aan het hoofd der bevrijders van het Vaderland stelde) dat het verlangen der ingezetenen stond vervuld te worden. Dit stuk was door beide heldhaftige mannen onderteekend, en werd, op deszelfs verzoek aan den Heer TULLINGH overhandigd. Door den zelfden moed bezielde, riepen gemelde Bevelhebbers hunne manschappen bijeen, geleidden die voor het huis van den Heer VAN HOGENDORP, maakten dezelve, benevens de ook daar geschaarde *Etrangers*, in het bijzijn van de Heeren HOGENDORP, CHANGUION, VAN STIRUM en anderen, bekend met de aan hen even te voren ter hand gestelde proclamatie, en hadden het genoeg, de geestdrift der gardes tot zulk eene hoogte te zien stijgen, dat zij onder handdrukkingen verklaarden, tot alle ondernemingen bereid te zullen zijn, om den vijand van den Vaderlandschen grond te helpen verdrijven.

A. S. LASTDRAGER.

H O L T E R T O P A .

Het is er holtertopa. *Holtertopa* is een scheepsterm, als er door ondiepten gevaar is, dat men aan den grond zal geraken, en dus peilen moet; dan geldt: schipper pas op! Als het er toe zit, is het te laat; *koud* of *holt* er op aan! waarvan ik *hol-*

tertopa het liefst afleide; zulke zamentrekkingen der woorden toch, waren oudtijds veel bij ons in gebruik. Dit nu, wordt op andere dingen toegepast, *als er gevaar, en alles in rep en roer is.*

HONT. (DE)

Kom ik over de hont/ dan kom ik over den staart. MARTINET heeft in *zijne Spreekwoorden* hierover omtrent het navolgende: » Men heeft wel gemeend, dat het Spreekwoord dezen oorsprong heeft: Wanneer een jongen zoo ver kan springen, als een *hond* lang is, zal hij in een tweeden wel zoo ver komen als de *staart* lang is, d. i. over den geheelen hond, omdat sommigen den staart kort hebben of gekromd dragen, dus: *wie over den hond komt, komt ook over den staart.* Maar dit is geheel mis. Men weet dat *Zeeland* voorheen vast is geweest aan *Holland* en *Vlaanderen*: de zee heeft van tijd tot tijd, de rivieren, die door *Zeeland* naar zee liepen, wijder gemaakt, naderhand dieper ingeboord, en daaruit zijn die verschillende eilanden voortgekomen, waaruit *Zeeland* nu bestaat. De stroom intusschen, die deze Provincie van *Vlaanderen* scheidt, was reeds in de *dertiende* eeuw zeer breed, en is thans nog veel breeder. Hij draagt den naam van de *Wester-Schelde* of de *Hont* (MARTINET spelt met *d* en *t*, doch dit mag niet; het is *Hont* of *Honte*. Zie WEILANDS *handwoordenboek*. In zijn *groot taalkundig woordenboek* heb ik het niet gevonden. Van de *Honte* draagt het dorp *Hontenisse* deszelfs naam, en dit verzekert de spelling van *Hont* en *Honte*.)

Hij loopt voorbij *Vlissingen*, *Biervliet*, *Terneuse* en andere plaatsen naar *Antwerpen*, bij den *vloet* der zee op, en draagt van *Antwerpen* af, bij de *ebbe* naar zee, ter hoogte der genoemde stad, den naam van de *Schelde*; lager af bij *Terneuse* en *Biervliet*, de *Hont* of *Wester-Schelde*, en is, voorbij *Vlissingen* zeer breed, maar loopt vervolgens bij bogten smaller naar en voorbij *Antwerpen*. Wanneer er nu een zware wind of storm uit het *westen* of *zuidwesten* waait, staat het water in de *Hont* geweldig hol; doch dit mindert, hoe verder men naar en voorbij *Antwerpen* geraakt. Een zeeman nu, die over de breede en hol gaande *Hont* met een klein vaartuig komt, kan ook ligtelijk over de smalle, stille *Schelde*, die den dun afloopenden staart verbeeldt, geraken. Zie daar (zegt hij) den oorsprong van het bovengenoemde Spreekwoord, dat te kennen geeft: *Ik kan gemakkelijk ligte dingen volbrengen, wanneer ik zwaardere heb verrigt.*"

Selden bekomt iemand uitnemende dingen sonder groote moeite. *God verkoopt wetenschap voor arbeid, eere voor gevaer*, zegt het oude Spreekwoord.

J. CATS.

J.

J A F F A.

Hij is al in *Jaffa*. Spreekw. *Hij ligt reeds in onmagt, of is al dood*. De oorsprong van dit Spreekwoord schijnt de volgende te zijn. Toen de *Hollanders* en wel bijzonder die van *Haarlem*, eertijds de

kruistogten naar het *heilige land* bijwoonden , zetteden zij gemeenlijk te Jaffa voet aan land , waar zij lang werden opgehouden , en zoo als genoeg bekend is , de meesten het terugkeeren vergaten. (28) Hunne vrienden gevraagd zijnde : *waar is die of die?* antwoordden : ja , waar zou hij wezen ? Hij ligt al in Jaffa. (29)

K.

KAAP.

Hij zal de kaap niet halen. Door de Kaap wordt in dit Spreekwoord de Kaap *de Goede Hoop* verstaan. Zij is , als het ware , de sleutel van de vaart op de *Oost-Indien* en voor de *Oost-Indische* schepen , die hier gewoonlijk ververschingen plagten intenenemen , van groot belang. Men ziet te scheep zijne aankomst aldaar , met groot verlangen te gemoet. Ongelukkig derhalve , wanneer het schip te wrak of de zeeman te krank is , om de kaap aan te doen , en daarom zegt men van iemand , die *zijn doel niet zal bereiken of ook wel van zijne ziekte niet ophomen* : hij zal de kaap niet halen.

KABEL.

Zoo grof als een kabel / is eene wijze van spreken , die gebruikt wordt om iets aanteduiden , dat in zijne soort *ver af is van zijn te zijn*. — De derde streng maakt den kabel. Een *kabel* is een dik touw , om het anker te houden , te boegseren , schepen te vertuijen en dergelijke meer. Eerst met de *derde* streng , begint hij te worden wat hij wezen moet.

Spreekw. gebruikt, beteekent het, volgens TUINMAN, *de derde man brengt de praet aan*. Hij heldert het op uit Pred. 4 vs. 12. *Een drievouwig snoer zal niet ligt verbroken worden* en het latijnsche Spreekwoord: *tres faciunt Collegium*; doch dit begrip ik niet. — *Hij kroop in het kabelgat* / d. i. de kamer, waar de kabel-opgerold of rondgeschoten ligt, en naardien dezelve dienen kan voor een schans of borstwering, zoo ziet men wel eens, bij een zeegevegt, bange soldaten of matroozen, als er gelegenheid toe is, zich daarin verschuilen, en van daar dat het Spreekwoord zegt: *hij was een bloode bloed*. — *Dat is een kabel op zolder* / zegt men, *wanneer iets, waarvan men zich bedienen moet, niet bij de hand is*, even als dat een kabel op den zolder van een huis of schuur ligt, tijdens het schip denzelven behoeft. — *Daar is een kink in den kabel*. Kink (eigenlijk *krink*, zie WELAND) is eene omkrulling, waardoor de kabel, zoo als men zegt, in het onge-reede loopt. Spreekw. zegt het: *Er is eene zwad-righeid in den weg gekomen*.

Zwarigheden ligtvaardig weg te willen blazen, is onverstand, maar die zwaarder te doen wegen dan zij zijn, onredelijk en onbillijk.

F.

KAJUIT.

Als het in de kajuit regent / dan drupt het in de hut. de *kajuit* is het verblijf van den bevelhebber, de *hut* op een schip daarentegen, die van mindere zeelieden. Meestal is de laatste onder de eerste, en door

het Spreekwoord wordt aangeduid: *Als hoogere standen lijden, moeten mindere daarin deelen.*

Dit siet men menigmaal, ook nu in onze tyden,
De Vorsten hebben schult, de kleijne moeten lyden.
Want daer een moedigh Prins verkeerde slagen doet,
Daer is het, dat het volck de straffe dragen moet.

J. CATS.

Ook, zonder op verschil van stand te letten, zegt het in het gemeene leven: *de een deelt in het lot van den anderen.*

KALEFATEREN.

Ik zal dat wel kalefateren. *Kalefateren* is een woord van Italiaanschen oorsprong en duidt aan: een schip, tegen het indringen van het water, met talk, pek en teer bestrijken, of ook wel *lappen*. Spreekw. gebruikt men het, om aantetuiden: *Ik zal het wel in orde brengen*, even als: *Ik zal dat varken wel waschen* / — *Ik luert daar wel mouwen aan te passen.*

KANT.

Het raakt kant noch wal. Dit is het geval, wanneer men iets van het eene schip aan het andere, in eene haven toewerpen wil, dat in het water valt, of, wanneer zoo iets gebeurt, tusschen den wal en het vaartuig. Spreekw. zegt het: *het komt in het geheel niet bij*, en is eene zeer gewone wijze van uitdrukken om aan te duiden, dat in eene rede *zamenhang noch slot is.*

Zoo vindt men het in den zoogenoemden *Frans Baltes*, en ook in een minder bekend boekje, getiteld. een *Comedia* ofte spel van *HOMULUS*, *daarin betoont werdt, wat loon, dat de zonde geeft namelijk de doodt, ende hoe den mensch van alle Creaturen verlaten werdt, alleen zijne deucht staat hem daarbij. Zeer genoeghlijk ende kortswijlick voor alle menschen ende seer nuttelijck om te weten.* Der zonde loon is de dood. Rom. 5. 't *Amsterdam. Ghedruckt bij OTTO BARETSZ SMIENT, Boeckdrucker, wonende op de Reguliers Bredestraet, in de nieuwe druckery 1661.* In dit werkje ligt alles, zoo bespottelijk dooreen, dat men denkelijk sedert dien tijd, van een boedel of andere zaak die in de war ligt, eerst zeide: *het is er homulus*, en naderhand, gelijk nu nog bij verbastering van het woord, *het is er hommeles*.

V. E.

K A P E R.

Daar is een kaper op de kust. Een kaper is een zeeroover, en verschijnt hij als vijand op de kust, dan is er gevaar van ontvreemding en verlies. Zoo gaat het ook in het gemeene leven. Wanneer iemand ons bespiedt en hetzelfde doel met ons bejaagt; wanneer wij gevaar loopen, dat een meisje ons ontvrijd wordt, een post of eenig voordeel ons ontgaat, omdat er mededingers naar het meisje, den post of het voordeel zijn, dan zegt men Spreekw. daar is een kaper / of: er zijn kapers op de kust.

K I E L H A L E N .

Zij zal beginnen te kielhalen. *Kielhalen* is, een schip op zijde wenden, om het behoorlijk te kunnen nazien, en den bodem wel te verzorgen. Vooral op onze zeeplaatsen en bij de Schippers, wordt het, zoo als het hier voorkomt, van eene vrouw gebezigt, om aan te duiden, dat zij *aan het schoonmaken van haar huis zal gaan*.

Zindelijkheid, is eene allerloffelijkste eigenschap in eene vrouw, — wordt, althans hier te lande, bij alle brave verstandige vrouwen aangetroffen, en waar die deugd binnen de behoorlijke palen blijft, strekt zij, even als de matige en wel beredeneerde zuinigheid, tot een van de sterkste steunen der huishouding, dewijl eene zindelijke vrouw, behalve het aangename voorkomen, dat zij aan alles, wat haar omringt, weet te geven, tevens een schat besparen kan, dien het slordige wijf, door alles te verwaarloozen, stilzittend verkwist.

A. FOKKE. Sz.

Hij is gekielhaald / wordt Spreekw. gebruikt van iemand, wien men door en door nat gemaakt heeft omdat *kielhalen* ook een scheepsstraf is, wanneer de misdadiger door middel van een touw, welks eind aan de groote ra is vastgemaakt, onder het schip wordt doorgehaald.

K L A M P E N .

Hij klampt mij aan doord / zegt fig. *hij spreekt mij aan*, of, *hij valt mij aan*. Klampen beteekent toch

in de scheepvaart: *het eene schip aan het andere hechten.*

K L I P.

Hy zal die klip niet te boven zeilen: Spreekw. *dat gevaar niet te boven komen*, klippen onder water zijn toch voor den zeeman dikwijls zeer gevaarlijk, want kan hij die, door gebrek aan wind of door een te sterken stroom, niet te boven zeilen, dan vervalt hij er ligt op, en lijdt schipbreuk. Daarom zegt men ook wel: *de myn en de vrouwen zijn gevaarlijke klippen.*

Vroeg de meisjes liefde zweren,
 Vroeg met dischvermaak en wijn,
 Dans en spel gemeenzaam zijn,
 Vroeg een vrouw met geld begeren,
 Heet den wissel van de jeugd,
 Voor een ras vervlogen vreugd
 Roekeloos verdiscompteren.

P. G. WITSEN GEYSBEER.

K L O U W E N.

Wat is een klouwer / een makker klouwer! *Klouwen* beteekent bij het scheepvolk hetzelfde als *kalefateren*. Spreekw. zegt, hetgeen ik daar noeme: *Er is al heel wat aan te doen*. Vervolgens wordt het gebruikt om iets buitengewoon groots uitte drukken, zoo dat men b. v. hoort: *dat is een klouwer van een jongen! dat is een klouwer van een os!*

K O K E N B O T T E L I E R.

Die den kok heeft / moet het rookgat (de scheeps-

keuken) uit. Een scheepskok kan doorgaans niet verdragen, dat de matroozen hem bedillen, en wanneer iemand hunner het doet, wordt hij ligt de keuken uitgejaagd. Spreekw. *Wie het werk van zijnen meerderen of ten minste desgenen, van wien hij afhankelijk is, berispt, behaalt er ondank door.* — Als kok en bottelier zamen kuben / hoort men / maar de hater gesleuten is. *Kok en bottelier hebben het toeverzigt over de scheepsvoorraad. Zoo lang zij vrienden zijn, kan hunne ontrouw, wanneer zij die plegen, verborgen blijven; doch ontstaat er tusschen hen verschil, dan beklappen zij ligt elkander en het kwaad komt aan den dag.* Spreekw. gebruikt, is het op verschillende standen, inzonderheid op *bewindlieden* en *dienstboden* toepasselijk; terwijl het in het algemeen zegt: *wanneer ondeugende menschen overhoop liggen, ontdekt men niet zelden uit hunne verwijten, het door hen bedreven kwaad.*

Alleropmerkelijkst is dienaangaande het voorbeeld, ons door J. B. CHRISTENMEIJER, in zijne *nieuwe tafereelen uit de geschiedenis der lijfstraffelijke regtspleging*, in den persoon van J. H. HIMMELGARDEN gegeven. Nadat hij verhaald had, hoe deze beruchte booswicht, ten jare 1805 teregtgesteld, zich op de listigste wijze, van de hem aangetijgde misdaden zocht vrij te waren, en hoe zijne medepligtigen, in het verhoor eenparig verklaard hadden *dat zij hem nooit gezien hadden*, vervolgt onze Schrijver dus: »Had nu HIMMELGARDEN gezwegen — welligt hadden allen het leven er afgebragt; maar de maat der gruwelen was vol. De Voorzienigheid verdwaasde den man des bloeds, en nu was het.

» tot hiertoe en niet verder.» De vermetelheid was bij den booswicht nog niet ten top gestegen; hij wilde nog ééne uitdagende proeve daarvan geven, en het volgende gesprek nam eenen aanvang.

» HIMMELGARDEN. (*in vervoering en als in hevigen toorn*) Is het niet wat te zeggen, dat een eerlijk man (*slaande op de borst*) gelijk ik ben, door zulke schurken (*op de andere gevangenen wijzende*) moet worden vereerlijkt? *Mij* gelooft men niet; maar *zulke* schelmen worden hier voor geloofwaardig gehouden!

PETER ALBERT. (*Verbleekende, en op eene waarlijk tooneelmatige wijze, met langzame schreden, over elkander geslagene armen, en min of meer voorover gebogen ligchaam, tot voor HIMMELGARDEN tredende, en hem toen kort onder de oogen ziende,*) ja, schelmen zijn wij, dit is waar! maar *gij* — *gij* zijt grooter schelm; — *Gij* waart onze aanvoerder — *gij* hebt ons enz, enz. — Nu werd de gansche kluwen ontwonden, — en regtvaardige vergelding volgde het misdrijf, op het schavot.

K O M B U I S.

Het ztet er uit als of men in een kambutz (*scheepskeuken* — ook wel *rookgat* waar het niet zelden *morsig* is) kamt. Zoo spreekt men als het in een huis of kamer in het geheel niet zindelijk — en vooral *berookt* is.

K O M P A N J E.

Het was daar soevere kompanje. *Kompanje* is het

verdek boven de hut, wel tot een magazijn gebruikt; vandaar dat een kompanjemeester hetzelfde is, als magazijn- of pakhuismeester. Hieruit laat zich het Spreekwoord verklaren. Het zegt: *men was er slecht voorzien. Het was er armelijk.*

KOMPAS.

Zijn kompas is verdraaid/ of aan de pen. Het kompas is de wijzer, waarop de twee en dertig winden geteekend staan, en wordt gezegd *verdraaid*, of ook wel *van de pen* te zijn, wanneer het *ontsteld* is. Oneigenlijk wordt het toegepast op iemands hoofd, wanneer het niet wel staat, b. v. *als men gemelijk is, en daarom zelfs de onschuldigste scherts niet verdragen kan.* Niet zelden, maar vooral het geval met hem, die *alle, of vreemde kusten bezoekt* (zie het woord *haven*) doch ook niet minder met *die zich te buiten gaat in den drank*, van welke personen het Spreekwoord meest wordt gebruikt, en in welk geval men soms wel ziet gebeuren, dat naar de volgende vertelling zweemt.

PIET FORB was met zijn wijf aan 't kijven,
 Zij smeed hem onder de bedrijven,
 De sleutels naar den kop,
 PIET nam ze lagchend op,
 En sprak: mijn lieve TRIJN!
Zal IK Cipier van 't dolhuis zijn?

STARINGH.

Op dit kompas kan men heilig aangaan/ beteekent fig. op dien raad kan men gerust vertrouwen. — Met

het oog op de *streken* van het *kompas*, of de onderscheidene rigtingen van den wind, daarop aangewezen, zegt men wel van iemand, dat hij streken op zijn kompas heeft / om aanteduiden, *dat hij nu eens deze, dan weder gene wending aan zijne woorden en daden geeft, al naar dat het zijn belang schijnt te vorderen:*

Die valsch van hart en bedriegelijk van tong is, zal het goede niet vinden, maar in het kwade vallen. Doorgaans gaat het, zoo als SALOMO in deze spreuk voorspelde. Veelligt zou men, zonder vermetelheid kunnen zeggen, dat het altijd zoo gaat, indien wij slechts het kortstondig en ras voorbijgaand fortuin van den eerloozen niet verwarren met duurzamen voorspoed, en geduld genoeg hebben, om de eindelijke uitkomst van zijnen weg af te wachten.

J. H. VAN DER PALM.

L.

LAAG (DE) GEVEN.

Hij heeft hem de volle laag. Men weet, dat op een oorlogschip, door een *laag geschut* verstaan wordt, de gansche rij van stukken, die op zulk een schip nevens elkander liggen. Men spreekt zoo van een schip, 't welk b. v. *drie lagen* voert, d. i. drie reijen geschut boven elkander heeft. Schiet men nu uit zulk een rij te gelijk, op een vijandelijk schip, dan noemt men het: *de volle laag daaraan geven.* Maar ook deze spreekwijze heeft men in eenen

overdrachtelijken zin overgenomen, en gebruikt haar bij verschillende gelegenheden; *wanneer men iemand ruw bejegt, — hard aanspreekt, of zóó de waarheid voorhoudt, dat er niet veel tegen in te brengen valt, — of wanneer men eenen anderen, op eene minder gebruikelijke, maar niet minder onfatsoenlijke en lastige wijze, met een ganschen stroom, doch niet van woorden, begroet.*

LAND.

Ik zie land. Dit zegt men op zee, als men met het bloote oog, of door middel van een kijker, eenige kust ontdekt; maar oneigenl. wordt het te sloop gebruikt, *als de matrozen zien, dat de schafbak zoo mindert, dat men bij den bodem komt.* In het burgerlijke leven zegt men aan tafel wel: *Ik voel land* of ook wel *grants*/ ontleend van een vaartuig, dat aan lager wal geraakt zijnde, niet meer voort kan, en men duidt er door aan, dat men verzadigd is. *Hij durft niet van land* (ook wel van maal) *steken: hij durft iets niet ondernemen.*

Had menigeen zelf gedaan, wat hij anderen doen liet, menige zaak zou beter behandeld, de uitkomst gelukkiger, en het gevolg heilzamer geweest zijn.

F.

Hij ziet wel/ hoe na het by land is. Spreekw. *hoe het met de zaak gelegen is — hoe ver zij gevorderd is.*

L A V E R E N .

Hij lateert. *Laveren* is, overdwars heen en weder zeilen, om wanneer men het in den wind heeft, evenwel voortteveren, en als men derhalve iemand gedurig, van de eene zijde van den weg naar de andere ziet zwieren, omdat hij te veel gedronken, of, om ook hiervoor eene spreekwijze van *de Scheepvaart* ontleend, in de plaats te zetten, omdat hij de lading slijpen heeft / dan zegt men: hij lateert en men belacht- men bespot hem.

Ieder vermaak tot het uiterste gedreven, wordt *vergif*. 't Geen tot een hartsterking en verfrissching van het menschelijke leven was bestemd, wordt bij gebrek aan matigheid, ons *verderf*.

JERUSALEM.

L I G T E R .

Hij knipt een ligter aan boord. Een ligter is een klein vaartuig, dat een gedeelte der lading van een grooter inneemt, opdat het te beter een haven moge kunnen binnenloopen, of over de droogten heen geraken. Spreekw. zegt het in *het algemeen*: *hij krijgt onderstand en hulp*; doch in *het bijzonder*: *om door moeijelikheden en bezwaren heen te komen*.

In u mijn dierbaar Vaderland!
 Is de armoë, die om hulp kwam smeeken,
 Van bangen kommer nooit bezweken.
 Gy bood haar altijd onderstand!
 Al troffen u de felste slagen
 Al legt de nijd uw welvaart lagen,

Gy deelt nog uit uw overschot .
 Uw mildheid het zich nooit verminderen ,
 Gy zorgt dat niet uw schatten mindren ,
 Waarvan ge op woeker geeft aan God.

P. NIEUWLAND.

Men heeft ook nog: alle liertjes helpen/ alle bragtjes ligten/ dat somtijds meer ernstig, maar doorgaans lagchende gebruikt wordt, om te kennen te geven, *dat ook eene kleinigheid wel eens wat kan uitwerken.* Doch, of dit van denzelfden oorsprong is, wordt betwijfeld.

LOEF.

Hij streekt hem de loef af. De *loef* is die zijde van het schip, waar de wind van daan komt en vandaar beteekent *loeven*, tegen den wind inkriepen, — scherp bij den wind houden. Voorts *de loef hebben*, boven den wind zijn ten aanzien van een ander schip, dat in een zeegevecht van het grootste belang is, daar hij die *de loef* heeft, boven den wind is en ten allen tijde bij zijnen vijand komen kan, terwijl de geen, die *in de lij is*, zulks onmogelijk kan, en door den damp van het kruid naauwelijks zien kan, wat hem te doen staat. Het Spreekwoord Hij streekt (of *wint*) hem de loef af/ zegt: *Hij gaat hem te boven.* — *Hij overtreft hem*, of ook wel: *hij behaalt eenig voordeel op hem.*

LOODS.

Hij is een goede/ een beharen loods/ ook wel

lootsman. Een *loots* is iemand, die kundig is in de gronden voor den mond eener haven of rivier, en schepen behouden binnen en buiten brengt, waartoe hij zich van een dieplood bedient. Spreekw. wordt onder den naam van een *goeden loots*, elk verstaan, *die in eenig vak veel ondervinding en bekwaamheid heeft opgedaan, en daardoor de geschiktheid verkregen om er, niet alleen voor zich zelve goed in voort te komen, maar ook anderen te onderrigten en te raden.* Daarentegen heeft men: *het zit er niet dieper / zide de loots / en hij preide grond / om te kennen te geven: men moet van menschen, die van bekrompene geestvermogens zijn, niet meer verwachten, dan zij in staat zijn te doen.*

Alle menschen kunnen geene even verhevene zielsvermogens hebben: de wereld zou er slecht bij staan, indien het zoo ware. Er moeten meerdere ondergeschikte, dan heerschende genien onder de zonen der aarde zijn, zoo zij niet allen in eeuwigen twist zullen leven.

VON KNIGGE.

Ik heb, het begint te luffen / voor: *het begint te bedaren*, hier niet laten volgen, omdat men daarbij niet aan de *Scheepvaart*, maar alleen aan den *wind* denkt, en *luwte* ook tot het *land* betrekkelijk wordt gemaakt, als het b. v. is: *de Schaapherder leidde de kudde aan de luwe zijde van het bosch; of in de luwte van hooge bosschen.* POOR.

LIJ.

De *lij*, is die zijde van het schip, waarheen de wind waait, die door het overhangende en uitgespannene zeil nedergedrukt wordt en op het zwaard rust. Wanneer nu het eene schip de *loef*, of den bovenwind heeft, dan is het andere schip, dat onder den wind, ligt in *lij*. Hiervan nu hebben wij, naar WEILAND de volgende Spreekwijzen: iemand op de *lij* smyten/ voor: *hem eenig voordeel afzien*. — Iemand in de *lij* leggen/ voor: *hem te boven gaan*. — Iemand in de *lij*/ voor: *in nood brengen*. — Iemand in *lij* houden/ voor: *hem in zijne magt bedwingen*. — Hy ligt in *lij*/ voor: *hij is overwonnen*.

LIJK. (DE)

Hy is uit de *lyk* geslagen. Door het woord *lyk* wordt te sloop verstaan het touw, dat rondom de zeilen vastgenaaid wordt. Wanneer nu door storm of rukwind een zeil daarvan afgescheurd of als uitgeslagen wordt, is hetzelfde, zoo als men zegt, ontredderd. Wie, Spreekw. gezegd, uit de *lyk* geslagen is/ is geheel in de war, — weet geene uitkomst, — kan zich niet redden.

LIJN - LIJNTJE.

Staatjes (of zachtjes) aan/ dan breekt de *lyn* (hetzelfde met *touw*) niet. Het is, of wij Hollanders, het den schipper van een trekschuit, den zoogenoemden *jager* (als wij op den *titel* letten) hooren toe-

roepen, om voortekomen, dat de lijn, waarmede schuit en paard verbonden zijn, door te felle aanstrenging breekte! Oneigenlijk zegt het: *Gaat niet met drift te werk, opdat daardoor uw plan niet mislukke.* Van *lijn* komt bij verkleining, het woord *lijntje* of *touwltje*. Van daar: trek aan dat lijntje niet/ voor: *bemoei u met die zaak niet.* — Gij moet aan dat lijntje niet trekken/ d. i. *gij moet van die zaak niet ophalen, — haar niet aanroeren; noch daaraan tornen* (eigenl. *rukken*, zie WEILAND.) Hij loopt in het lijntje/ d. i. met de lijn om het lijf, ten einde een schip of schuit voortteslepen. Als men nu met iemand wil spotten, die in plaats van medetevaren, de schuit moet voorttrekken zegt men: *tic in het lijntje loopt/ haast mede: maar van daar ook in het algemeen: hij loopt in het lijntje: voor: hij wordt voor den gek gehouden.* Nu en dan hoorde ik het Spreekwoord gebruiken om aanteduiden: *hij is aan den gang geholpen: of ook wel: hij verdient de kost met moeite.* — Zy trekken ééne lijn/ zegt men in het huishoudelijke, maar inzonderheid van gehuwden, *die overeenstemmen.*

Ossen voor een ploeg gespannen,
 Dienen wel één weg te gaan,
 Leert dan vrouwtjes, leert dan mannen,
 (Deze les gaat beide aan)
 Meè te trekken ééne lijn,
 Wilt gij dat er rust zal zijn.

J. GOERER.

M.

M A S T.

Hij mag zien / hoe hij den mast ophaalt. De mast

is op het schip, dat lang, rond, opstaand hout, aan hetwelk de hoofdtouwen tot stevigheid gespannen worden. Om nu te zeilen, moet daar, waar men geen vast staanden mast heeft, zoo als op groote schepen, dezelve als hij neerligt, worden opgehaald, 't welk geen gemakkelijk werk is. Spreekw. gebruikt, duidt dus het genoemde aan: *hij moet zien, hoe ver hij het brengen kan, — beproeven, hoe hij de zaak zal uitvoeren, — ook wel: hoe hij aan de kost of door de wereld zal komen.* In dien zin zegt men mede: *hy zal den mast niet opjalen.*

Hy zoude haaz den mast moeten / beteekent Spreekw. *zoo hij meer at, zou hij moeten lyden,* afgeleid van een gebruik om de matrozen wegens gulzigheid of onvoegzaamheid onder het schaften, aan den mast gebonden, te straffen.

Hy haazt / maar de groote mast haazt. Op kleine vaartuigen vindt men gewoonlijk *één*, op grootere *twee*, en op de grootste *drie* masten. Vandaar zegt men een *driemastschip* of *driemaster* voor een *groot schip*. De namen nu dezer masten zijn verscheiden. De voorste heet de *fokke-mast*, omdat daaraan de fok wordt gehecht; de tweede of middelste overeenkomstig zijne gedaante, de *grootte mast*. Van daar zegt: de Spreekwijze: *haren haaz de groote mast haazt /* (zoo wil het WEILAND in navolging van WINSCHOTEN) *overal varen, waar het gevalt;* doch naar het gebruik berekend, meer nog: *willen hetgeen de meester wil, — van hetzelfde gevoelen met zijnen meerderen zijn, of ten minste, hem volgen.*

Daaz moeten geene twee groote masten op een schip zyn. Spreekw. *Daar moet maar één baas zyn.* J. CATS heeft bij dit Spreekwoord, met gelijksoortige door hem aangehaald:

Twee honden 't samen aan een been ,
 Die dragen nimmer overeen ,
 Twee raven teffens op een tack ,
 Dat is gedurig ongemack.
 Twee mussen aan een koren-ar ,
 En maken nimmer vreedzaam paar ,
 Twee hansen op een boeren werf ,
 Die vechten eeuwig om het erf.
 Twee Prinsen in een Koninkrijk ,
 Die staen geduurich ongelijck. enz.

Hooge masten hangen heel mind. Al wat laag en smal is, gevoelt weinig winds, maar tegen hetgeen hoog en wijd uitgebreid is, druischt zeer veel winds aan. *Hooge masten* (het Spreekwoord heeft ook wel, *boomen of molens*) *vangen veel wind*: zegt dus: *grootte, aanzienlijke personen, staan het eerst voor haat en laster bloot.*

Bemint de gulde middelmaet ,
 En set ter zy den hoofdschen staet ,
 De Stormen treffen 't steijl geberght ,
 En watter trots den Hemel tergt ,
 Wat hoogh is, lydt te grooten last ,
 Waer 't rysken buijght, daer schut de mast ,
 De blixem tast Palleysen aan ,
 En laet de slechte hutte staen.

D. Pz. Psa.

Hy maakt van een' mast een schoepen. Spreekw.
hij bederft iets groots om iets kleins.

De bezem op den mast om de zee schoon te brengen. Dit Spreekwoord wordt genoegzaam opgehelderd door het volgende schrijven van WAGENAAR, wanneer hij van den *handel-oorlog* tegen de *Oosterlingen* (de steden aan de *Oost-zee*, in het *Hansee-verbond* begrepen) die in 1433 uitbarstte, gewaagt: *De onzen,*

meldt hij, *werden zoo stout op hunne overwinnin-
gen, dat zij, zoo men zegt, gewoon waren een be-
zem in den mast te voeren, om te kennen te geven,
dat zij de zee van alle vrijbuiters schoon geveegd
hadden.*"(30) Dit stemt volmaakt overeen, met hetgene
men in de *kroniek van Holland* door van GOUTHOEVE
uitgegeven, leest, namelijk: = *De Hollanders en Zee-
landers waren so klaer ende in so gzaotes menichte op-
tez zee/ dat men in langhe tyden anders gheen schepen
optez zee en beznam dan dese/ ende in een teucken van
desen/ hinghen sy bessemen aen haer maerssen.* (31)
Daarom zingt VONDEL ook:

Dan voert hij op den mast, den bezem tot een wapen.

Nog ten jare 1813, maakte de Schout bij Nacht
A. KIKKERT van deze zegswijze een gepast gebruik,
wanneer hij zich in zijne proclamatie van 26 No-
vember, onder anderen, dus liet hooren: » *De be-
zem weer op den mast!* en de wateren schoon ge-
veegd van de aanhangelingen eens veroveraars,
die in de razernij zijner verhitte verbeelding, zich
onoverwinnelijk waande, zijn gebied tot aan de
grenzen der aarde zocht uittebreiden. Herstelt de
glorie van *Hollands* vlag, weleer onoverwinnelijk,
weleer geeerbiedigd, maar sedert door de heilig-
schennende handen onzer verdrukkers met schande
bezoedeld en aan flarden gescheurd. Wij strijden
nu niet meer voor eenen dwingeland, die ons uit-
puttede, die al onze pogingen, die het bloed onzer
jongelingschap, schatbaar maakte aan zijne heersch-
zucht, en die, zoo vele jaren lang, een spel maakte
van den vernielendsten oorlog; neen! wij strijden
voor ons eigen vaderland, voor onze ouders, voor

onze vrouwen, onze kinderen en onze bezittingen. Deze zaak is wettig, is heilig. *De zaak van het Vaderland, is de zaak van God.*

A. S. LASTDRAGER.

—◆—

N.

Ook onder *deze* letter zijn mij geene *Spreekwoorden* of *Spreekwoordelijke zegswijzen* van de *Scheepvaart* en het *Scheepsleven* ontleend, bekend.

O.

O N D E R O F O V E R.

Het moet er onder of over / zegt men, als het schip zich in nood bevindt, zoo dat men den hagchelijken kans tusschen vergaan of zich te redden, moet wagen.

Zoo kwam in het midden der achttiende eeuw de onverschrokken zeeman, KORNELIS SCHRIJVER, toen nog kapitein zijnde, in gevecht met een' Algerijnschen zeeroover, die een groot, welgewapend en sterk bemand schip voerde. Heet was de strijd, die van weerskanten, met onverflaauwden moed werd volgehouden. SCHRIJVER bekwam intusschen aanmerkelijke schade en liep (niettegenstaande de heldhaftigste tegenweer) eenige oogenblikken gevaar het onderspit te delven. Het denkbeeld van een slaaf der bloeddorstige *Algerijnen* te worden, was hem ondragelijk. In dezen uitersten nood laat hij zijnen konstabel, in wien hij een groot vertrouwen

stelde bij zich komen, hem bevelende, zich met eene brandende lont bij de kruidkamer te plaatsen, en den *rooden haan* in het buskruid te werpen, zoodra hij hem driemaal met den voet op het dek hoorde stampen. De konstabel hoorde bedaard dit bevel aan en vertrok, onder de betuiging, dat hij den last van zijnen bevelhebber getrouw zoude nakomen. SCHRIJVER, die nu geene slavernij meer te duchten had, vocht met de grootste geachttheid voort, en door de hitte van den strijd vervoerd, stampte hij tot *tweemaal* toe, met den voet op het dek; doch herinnerde zich nog in tijds, het door hem gegeven bevel. Zijn overschrokken moed werd gelukkig met de schoonste uitkomst bekroond; de roover verloor eindelijk den moed, streek de vlag, en gaf zich over. Verheugd over deze onverhoopte zegepraal, vliegt onze held naar beneden, prijst zijn wakker scheepsvolk over den betoonden moed; doch vindt zijnen konstabel nog met de brandende lont op den hem aanvertrouwd post, en vraagt hem: »*Staat gij nog daar?*» — »*Ja kapitein twee had ik er gehoord; ik wachtte maar op den derden.*»

G. ENGELBERTS GERRITS.

Het Spreekwoord: *het moet er op of onder/ in het gemeene leven gebruikt, beteekent: dat er een einde aan de zaak moet komen; zij moge dan gelukkig of ongelukkig uitvallen.*

OOST-INDIË.

Men ziet op geen aap/ als men uit Oost-Indië komt. Dit Spreekwoord is niet duidelijk. Oppervlakkig

beschouwd , zou men zeggen, dat voormaals een ruime aanvoer van *apen* , daartoe aanleiding moet gegeven hebben , waarvoor ik echter geen bewijs gevonden heb. Mogelijk wel , wordt het best opgehelderd , door vergelijking met een ander Spreekwoord : *Hy heeft den aap liert ; wanneer men op eene of andere wijze geld bekomen heeft*, en de aanmerking van WINSCHOTEN en WEILAND , dat het woord *aap* , eene *somme gelds* , een *schat* beteekent. Het Spreekw. *Men ziet op geen aap (geen geld) als men uit Oost-Indië komt* / duidt in het gemeene leven aan : *de hand die gewonnen heeft , is mild*. Men weet voorts , dat *Oost-Indië* het *peperland* is en daarom zegt men wel van iemand , die in de vaart derwaarts gaat : *hy gaat peper halen / of hy gaat om peper uit*.

Siet watter volck van kruijd wil bloesen ,
 Hier en heel verr' van hier omtrent :
 Men moet het laden , sou men 't losen ,
 Voor soo veel keelen , soo gewent ,
 Zijn wij niet qualick uitgekosen ,
 Tot sulcke taflen sonder end ,
 Behooren zulke *Peperdoosen* (Oost-Indische schepen.)

K. HUYGENS.

OP- EN UITDOKKEN.

Hy zal het moeten opdokken of ook wel , uitdokken. Een dok is een besloten plaats , waarin de schepen bewaard worden. Van daar *dokken* voor : *in het dok brengen*. *Op- en uitdokken* , als een schip uit het dok gehaald en in de vaart gebragt wordt. *Hy zal het moeten opdokken* zegt Spreekw. *het voor den dag brengen* en *uitdokken* : *het teruggeven*.

Beide moesten de *Franschen*, ten jare 1815, doen. Zij hadden gedurende hunne vernielende oorlogen, op het voetspoor der oude Romeinen, eene menigte meesterstukken der kunst, zoo wel standbeelden als schilderijen, uit *Italie*, *Duitschland* en elders, hetzij door afgedwongene verdragen, hetzij door onbewimpelden roof, naar hunne hoofdstad gesleept. Onder deze betreurde ook *Nederland* het kostbare en door geheel *Europa* beroemde kabinet van naartuurlijke zeldzaamheden der Prinsen van *Oranje*, door hen uit den *Hage*, en eene menigte onnavolgbare schilderstukken, zoo als de *afnemings van het kruis* door RUBBENS enz. uit de kerken van *Antwerpen*, *Gent*, *Brugge* en elders, medegenomen. Door eene overdrevene, kwalijk geplaatste grootmoedigheid, had men hen dit alles, bij den vrede van 1814, laten behouden. Thans begreep men, dat dit voorbeeld van inschikkelijkheid, den *Franschen* als zwakheid was voorgekomen, en besloot dus, zich *in natura* van het geroofde meester te maken, volgens den ~~regel~~ regel, die elk vrijstelt, zijn wettig eigendom wedertenenemen, waar hij zulks vindt. De *Nederlanders* waren de eersten, die het waagden, te midden van Parijs, de handen te slaan aan het overladene *Museum*. Niet alleen werden aan de *Belgische* steden de meesterstukken hunner *Vaderlandsche* kunst teruggegeven, maar de Hoogleeraar BRUGMANS, die reeds te *Waterloo* in eene andere betrekking, zoo veel goed had gedaan, zorgde nu ook, dat het Stadhouderskabinet grootendeels, of, waar het te zeer uit een verstrooid was, door andere voorwerpen ruim vergoed, in 't *Vaderland* terugkwam. De Koning

schonk , tot prijs van 's mans welgelukte pogingen , deze geheele verzameling aan de Leidsche Hoogeschool.

N. G. VAN KAMPEN.

P.

PEILEN.

Hij heeft zijn grond gepeild / zegt eigenlijk *de diepte van het water afgemeten* en Spreekw. *hij heeft achter iemands geheim trachten te komen.*

Die ijdele nieuwsgierigheid , die navorschende en bemoeizieke geest , welke de menschen doet indringen in de zaken en geheimen van anderen , verstoort niet zelden de goede orde en vrede der samenleving , — geeft aan verscheidene verkeerde driften voedsel , en trekt menig eenen af van het achtgeven op de vervulling van zijnen pligt.

ZOLLIKOFER.

PEK.

Hij is een regte pekhuizer / of , hij heeft pek aan de huizer. Zoo spreekt men van een plakker in gezelschap , die van scheiden noch opstaan weet , wanneer hij eenmaal bij goede vrienden aan het *zitten* , *spelen* of *praten* is , en dat zeer natuurlijk , omdat een gepekte broek der schepelingen , aan stoel of bank vastkleeft.

PLECHT.

De plecht is aan het schip. De plecht van een schip is deszelfs *voor* en *achter* verdek. Het eerste is de *voor-* het laatste de *stuurplecht*. Het Spreekwoord schijnt een klankspeling te zijn op het woord *pleegt* (gepleegd) als een deelwoord van het werkwoord *plegen*; er wordt toch door aangeduid: *Men doet niet meer zoo, — het is niet meer in gebruik, — het wordt niet meer in acht genomen*. Ik meen evenwel het Spreekw. ook wel te hebben hooren gebruiken van een huisgezin, school of dergelijke, waar alles in de war, of, om weder een scheepsterm te bezigen, *booi kaptein was*, en als men daarbij in aanmerking neemt, dat het commando of bevel, meestal van de *plecht* uitgaat, dan is een schip *zonder plecht*, een juist zinnebeeld van een' staat, maatschappij of huisgezin zonder orde.

Maar waaraan dan aan gebrek van orde, zijn die tooneelen van jammer en ellende toeteschrijven, welke zoo menigmaal ons mededogen wekken: voormaals bloeiende familien nu geheel bedorven; de bedrukte weduwe en het verwaarloosde weesje hulpeloos in de wijde wereld uitgestooten? wat is zoo vruchtbaar geweest als dit, in het voortbrengen dier snoode euvelheden, welke de zamenleving met onrust en schrik vervullen, ja die tot bedrog, geweld en zelfs doodslag leiden?

B.

Men zegt ook wel aan de plecht rillen / d. i. *uit zijnen staat geraken, — zijn ambt of bediening ver-*

liezen, en dit laat zich daaruit verklaren, dat de bevelhebbers ter zee op de plecht staan; — die nu afgezet wordt, rolt, als ware het, van dezelve af.

PLUNJE.

Berg um plunjt. Plunje is alles, wat een zeeman tot zijne kleeding van wol of linnen heeft; vervolgens wordt er in het algemeen, *allerlei* kleeding door verstaan en die *te bergen* zegt: haar *opteruijen* of *wegtesluiten*. Spreekw. *maak, dat gij uit den weg komt, want het zal er gelden,*

Dit was voor de *Belgen*, tijdens den aanvang van den tiendaagschen veldtogt, ten jare 1831, het enkele woord van onzen Koning: *Voorwaarts!*

R. C.

POMPEN.

Hij houdt het met pompen hoken. Is het een of ander ongeval op zee oorzaak, dat het water in het schip dringt, aanstonds moet men, met alle man, aan het pompen. Vertraagt men er mede, of scheidt men er mede uit, dan neemt het water de overhand en men moet verdrinken. Vandaar niet alleen, Spreekw. *hij houdt het met pompen hoken* voor: *hij houdt het ter naauwernood, met moeite vol*; maar ook: *Men moet pompen of berzuipen* / voor: *men moet werken of te gronde gaan.*

» Hoelang luiaard, zult gij nederliggen? Wanneer zult gij van uwen slaap opstaan? — Een weinig

slapens , een weinig sluimerens , een weinig hand-
vouwens , al nederliggende , zoo zal uwe armoede
u overkomen als een wandelaar en uw gebrek als
een gewapend man.''

SALOMO.

POOLSHOOGTE (OOK WEL HOOGTE.)

Hij neemt Poolshoogte/ bij verkorting Hoogte/ zegt
men van den zeeman , die astronomisch berekend ,
op welk een' graad van hoogte , hij boven de kim
is ; maar Spreekw. gebruikt men het van iemand ,
*die naauwkeurig onderzoek doet , hoe het met een
persoon of zaak gelegen is.*

PRAAM.

Een *praam* is een schouw , die b. v. met modder
geladen diep onder water wordt gedrukt en vandaar
zegt men Spreekw. b. v. die lieben 'morden zeer ge-
praamd d. i. *gedrukt* of *verdrukt*. — Het is een man-
netje om in een praam te zetten / zegt men Spreekw.
van een ventje dat niet veel te beduiden heeft.

Q.

Ook onder *deze* letter zijn mij geene *Spreekwoorden*
en *Spreekw. zegswijzen* , van de *Scheepvaart* en het
Scheepsleven ontleend , bekend.

R.

R E E F.

Hij maakt de reef los/ of hij bindt een reeffje in. De reef is een strook van het zeil, van eenige nevens elkander geplaatste koorden voorzien, die elk tegen over zich een gaatje hebben, waardoor men ze trekt, om het zeil intekorten. Vanhier zegt: hij maakt de reef los/ Spreekw. *hij maakt zijne huishouding omslagtiger* en, hij bindt een reeffje in: *hij vermindert zijn' staat*. Ook beteekent het wel aan tafel: *hij begint minder te eten*.

R I E M.

Hij roeit met zijne eigene riemen/ zegt Spreekw. *Hij beproeft zijne eigene krachten om vorderingen te maken*.

Zich op zijne eigene riemen in een gevaarlijk vaarwater zoo als b. v. dat der Poezie begevende, moet men zijne kracht overwegen, eer het schip zee kieze. Menigten lijden hier schipbreuk, die door verwaantheid aangevoert, ja vervoert, zich te vroeg en te diep op dezen Oceaan wagen, en niets is er schadelijker, als eige liefde, die fraaije vernuften verblindt en onder hout. Die naulix twee of zes goede regels weet uittewerken, wil een leerdicht opzetten. Die qualijk een leerdicht kan, wil voor een treurspel spelen, of een heldenwerk trompetten. Bij trappen klimt men eenen tooren op en niet zonder trappen, tenzij met gevaar van den hals

te breken. D'een bereikt langzamer, d'ander sneller, den top der volkomenheit; hoewel men hier nauwelijks volkomenheit vint, omdat die de maat van 's menschen vermogen overtreft.

VONDEL.

Hij laat hem op zijne eigene riemen braken: Zie *drijven*. — Hij zet een riem of riempje onder het zeil. Spreekw. *hij zet*, even als een schipper, die den voortgang van zijn zeilend vaartuig door het roeien bevordert, of, door een riem het zeil meer gespannen doet staan, en alzoo sneller voortspoedt, *de zaak, die hij behartigt, meerder kracht bij*.

GOMMER en ARMIJN te Hoof,
 Donghen om het rechte geloof,
 Ieders ingebracht bescheit
 In de weegschael wert geleit:
 Docter GOMMER, arme knecht,
 Had et met den eersten slecht,
 Mits de schranderen ARMIJN
 Teghens BEZA en CALVIJN,
 Lei den rock van d' Advokaet
 En de kussens van den Raet,
 En het brein dat geenszins scheên,
 IJdel van gezonde reên:
 Brieven die vermelden plat
 't Heiligh recht van elke Stadt.
 GOMMER zag vast hier en gins,
 Tot zoo langh mijn Heer de Prins
 GOMMERS zyd', die boven hingh,
 Trooste met zijn staele klingh,
 Die zoo zwaer was van gewigt,
 Dat al 't andere viel te licht,
 Toen aanbad elck GOMMERS pop,
 En ARMIJN, die kreegh de schop.

VONDEL.

Hij haalt de riemen binnen. Spreekw. *hij eindigt iets, of laat het varen.*

RIET.

Hij laat alles in het riet loopen/ of stuurt alles in het riet/ zegt Spreekw. *hij bestuurt zijne zaken, even slecht als een Schipper, die zijn vaartuig niet uit het riet weet te houden.*

Als de verwarring insluit in de zaken der menschen, nadert niet zelden de armoede als een gewapend man. Op het gezigt van het naderende onheil sidderen zij; maar hebben de sterkte van geest verloren om er zich tegen te wapenen, en met opene oogen storten zij in den kuil, die voor hunne voeten ligt.

**

ROEIEN.

Hij roeit er aan of onder/ beduidt Spreekw. *hij heeft er de hand in.* Zoo zegt men van de vrouwen, die eene barende te hulp komen, dat zy uit roeijen gaan. — Hij moet roeijen met de riemen/ die hij heeft/ Spreekw. *zich van de middelen en gelegenheden bedienen, welke hij bezit.* — Hij moet tegen wind en stroom oproeijen/ Spreekw. *hij heeft de grootste moeilijkheden te overwinnen.* — Onder het staande zeil is het goed roeijen. Spreekw. *het gaat gemakkelijk als men krachtig geholpen wordt; of ook wel: als men eenige vaste inkomsten heeft, kan men er ligtelijk iets bij winnen, om behoorlijk te bestaan.* —

Hij roeit met tien riemen naar lager wal. Wie met tien riemen roeijen laat (want zelf kan hij dit nooit) doet wel zijn best om ergens spoedig te komen, en daar *lager wal*, volgens hetgeen bij dit woord zal aangeteekend worden, *eenen verminderden staat afbeeldt*, zal de zin van het Spreekw. wel zijn: *hij schijnt er zich op toeteleggen om, zoo als men zegt, den boel gaauw op te maken en bankroet te gaan.* Geestig schreef K. HUYGENS van zoo iemand:

REFINIA is met sijn stramme leden
Naer Akens baden toegeleden.
Daer heeft hy geld en sael en paerd,
In alle volickheit verteert.
Siet, wat de wateren vermogen!
Te paerd is hy naat 't bad getogen.
En op sijn' voeten weergekeert.

ROER.

Hij houdt het roer/ Spreekw. *hij bestuurt de zaken.* — Hij houdt het roer vast: *hij laat het bestuur niet varen.* — Hij zit aan het roer van Staat: *hij oefent de regering des Lands uit.* — Hij houdt zyn roer recht: *hij bestuurt zijne zaken goed, of ook wel: hij gaat recht over eind, — en waggelt niet.* — Hij houdt het roer in het water/ d. i. *de zaak aan den gang.* — Hij staat styf aan het roer: *hij blijft vast bij zijn besluit.* — Het roer ligt er naer: *het is er op aangelegd.* — Ik heb myn poos te roer gestaan: *Ik heb op mijn' beurt gepast, of, mijn' beurt vervuld.* — Houd uin roer recht: *pas op, dat gij niet valt.* — Men luijstezt niet naer het roer: *men schikt zich niet naar het bestuur, men is ongehoorzaam.* — Hij steekt het

roer in de heg: *hij laat zijne bediening varen of doet afstand van zijnen post.* (Waarschijnlijk afte leiden van een gebruik der boeren en schippers om wanneer zij hun vaartuig gebruikt hebben, het roer er afnemen, en hier of daar in een heg te steken, om voortekomen, dat men er zich, buiten hunne voorkennis, van bediene.) Het hoofd is het roer van het schip: *Dat gedeelte van 's menschen ligchaam, 't welk het middelpunt van het zenuw-gestel, de hersens, in zich bevat, en waarin de voornaamste werktuigen onzer zinnen geplaatst zijn, is voor het geheele ligchaam, wat het roer ter besturing van het schip is; daarom zegt men ook van iemand, wiens gedachten loopen spelen, of, die niet regt bij zijne zinnen is: het roer is van het schip / of ook: zijn hoofd stuurt niet. — Hy legt het roer over 't boord daar hy 't binden wil / zegt in zeemans taal: hij houdt eene vaste streek naar zekere plaats; maar overdragtelijk: hij bestuurt de zaken tot bereiking van zijn doel.* Zoo schrijft HOOFT: van 't roer der *Nederlandsche zaken*, te doen leggen over 't boord / daar hy 't binden wilden.

De kranke hulk van den Staat ware gewis ondergegaan, indien JOHAN DE WIT niet aan het roer gezeten en de lessen nageleefd had, welke hij reeds vroeg aan anderen inboezemde, door te zorgen (om zijne eigene woorden te gebruiken) dat men aan de eene zijde de koorde niet te sterk trok en gevaar liep die te breken, en aan de andere zijde, door te veel los te laten, niet toonde, dat men bevreesd of wanhopig was.

F. A. VAN HALL.

S.

SCHEPEN.

Ik ben met hem gescheept (*opgescheept*) zegt Spreekw. *Ik ben met hem belast of verlegen.* Zoo zegt HOOFT: *Ik ben daar mee gescheept, daar ik mee over moet.*

SCHIP, SCHUIT.

Hij reedt mede aan dat schip/ Spreekw. *hij is mede in die zaak betrokken.* — Het is een diep gaand schip. Zoo spreekt men van iemand, *die voor zich en zijn huisgezin veel geld noodig heeft om zijne verteringen goed te maken*, denkelijk omdat een schip, hetwelk, of door eigene zwaarte, of door zijn last diep gaat, veel water noodig heeft om te kunnen vloten en varen; van daar ook het Spreekwoord: *groot schip/ groot water/* omdat hoe dieper een schip gaat, het zoo veel te meer water behoeft, zal het niet aan den grond geraken.

Ses paerden Heer, en soo veel knechten,
Daer gh' alle daegh voor aen moet rechten,
En die daer voor uw koets bestaen,
Of achter u geflickert gaen?
't Staet heerlick, sonder wederseggen.
Maar, mach ik 't met u overleggen,
Voelt gh' aen u selfs niet watter schort?
Uw staart wordt langh. — uw vleugels kort!

K. Huygens.

Ik moet het schip aan de zee overgeven. Spreekw. *mijne handen van den persoon of de zaak aftrek-*

ken, den man aan zijn lot overlaten. — Daarentegen zegt men: *het is een schip / maar men de hand aan moet houden / voor: het is een persoon of zaak, die men niet moet laten varen.* — *Het is tusschen haai en schip gevallen / Spreekw. voor den eigenaar verloren gegaan.* *Het schip moet op de helling / zoo spreekt men van een vaartuig, als er iets aan te herstellen valt, en zoo ook Spreekw. van een mensch, als hij krank is en geneeskundige behandeling noodig heeft; dan geldt toch:*

Eer den Geneesheer, en beloon hem naarmate hij u dienst heeft bewezen; want ook hem heeft God geschapen. — Schoon de genezing komt van den Allerhoogsten, hij ontvangt nogtans van den Koning geschenken. — De wetenschap des Geneesheers, verheft zijn hoofd, en grooten der aarde eerbiedigen hem. — God bragt de geneesmiddelen uit de aarde voort, en een verstandig man zal er geen afkeer van hebben. — Wird niet water door een hout zoet gemaakt, opdat men de kracht er van zou kennen? — Ook schonk Hij den menschen de wetenschap, opdat hij in zijne wonderen verheerlijkt zou worden. Daardoor schenkt hij de genezing, en verligt der menschen kwelling. Van dezen maakt de artzenij-bereider een mengsel, hij wiens kunst nimmer volmaakt is, en door hem verspreidt zich heil over den aardbodem. Mijn kind, wanneer gij krank zijt, verzuim u zelve niet.

JEZUS SIRACH.

Ma niet schiep zandez fieschuit. Beschuit (scheepsbeschuit) wordt hier genomen voor *behoorlijken voor-*

raad, om de reis te doen en de zin is, fig. genomen, *ga in geene handel-zaak zonder geld*. — Het schip is gebieken met man en muis. Eigenl. *Niets, dat leven had, van het meeste tot het minste, is aan de schipbreuk ontkomen*. Oneigenl. *Alles is verloren*. Daar komen zoo groote schepen aan/ als er afvaren. Spreekw. *er zal zich nog wel eens zulk eene gelegenheid opdoen*, meestal ter vertroosting gebruikt, als er een huwelijk afraakt, of men het in den handel niet eens kan worden omtrent den koop. — Daar men hoop schiep komt/ moet men hoop varen. Spreekw. *men moet het werk doen, waartoe men ambts- of beroepshalve verbonden is*.

Een ambt aanvaarden en het daarmede verbonden werk schuwen, is zich zelve en anderen misleiden. »Dan alleen bezitten wij het echte karakter van christenen, wanneer wij den Godvruchtigen ijver, welke ons, als dienstknechten van God betaamt, met die naarstigheid willen paren, welke van ons, als goede leden der maatschappij, gevorderd en verwacht wordt.»

E. KIST.

Een schip op strand is een baken in zee. Zie *baak, baken*. — De oude schepen slypen aan land of maal. Zoo spreekt men van *bejaarde meisjes, die ongehuwd blijven; vooral van zulke, die door spijtigheid of te groote kieschheid, verscheidene aanzoecken hebben afgeslagen en klagen, als het te laat is*. J. CATS voert regt aardig zulk eene, dus sprekende in

Ick was een jonge stam, van ijder een gepresen,
En met een schoon gewaeij tot in de lucht geresen,

Ick was een rancke Spruijt, een gaaf, een kerstig hout,
 Het groenste van de laen, het schoonste van het wout:
 Ick was een bosch alleen, daer al de vogels quamen,
 En gansche dagen langh, haer soete vreughde namen,
 Daer menigh jongh gesel, en menigh herder sat
 Die slechts maer om de lucht van mijne tacken badt;
 Al wat er geestigh songh, dat wou sijn eerste nesten
 Ter eere mijner jeught in dese tacken vesten:
 Maer ick was toen te trots en daarom wild'ick niet
 Nu stae ick hier alleen, gelijk een eensaem riet,
 Nu is mijn jeught gegaen, mijn bloijsel afgesegen,
 Mijn groen dient maer alleen tot stroijsel op de wegen,
 Al wat noch om mij swiert en is geen jeughdig blat,
 Maer niet dan vuijle mosch, of, ik en weet niet wat.
 Ick vinde met verdriet, ik vinde dat er uijlen,
 En raven van den nacht in mijne tacken schuijlen:
 Ik vinde met verdriet, dat jae de vledermuijs
 Maeckt in mijn holle stam haer ongeluckigh huijs:
 Des roep ick overluijt tot alle jonge boomen,
 Die fris en lustigh staen omtrent de versche stroomen,
 En woeest niet al te trots o dochters van het wout;
 Wat heden jeughdigh is, dat wort ten lesten out,
 Dat wort, eijlase! kael en al de goene tacken,
 Die komen sonder loof, die komen nedersacken,
 En siet, wien eens de tijd haer jeught en groente nam
 Die blijft dan naderhant, die blijft een dorre stam.
 Geloof het, fiere jeught! en leert het overleggen,
 't Is kunst het gunstigh jae in tijts te kunnen seggen
 Want die haer kans verkijckt, behout maer enkel spijt
 Welaan dan, let er op, en dient u van den tijt.

Hy komt met de naschepen. Men heeft doorgaans
 bij eene vloot, schepen die trager varen dan ande-
 ren en alzoo achter aankomen; van daar geeft het
 Spreekw. te kennen: *hij komt later of te laat*; ook
 wel: *hij kan met anderen niet mede doen*, 't zij het
 hem aan ziels- of aan ligchaamskrachten, of aan die
 beide, ontbreke. — Hy heeft schoon schip gemaakt/ zegt

men vrij algemeen van iemand, die zich van de eene of andere der meest gebruikelijke wijzen om het ligchaam te zuiveren, heeft bediend, — of wien de goede natuur, door hem bij tijds, ter ontlasting van kwade stoffen te hulp te komen, het lastige gebruik van emetica of purgantia heeft willen besparen. — *Hij verstaat geen scheepz/ Spreekw. hij weet niet wat men zeggen wil.* — *Klein schip/ klein zeil/ fig. kleine huishouding, kleine zorgen.* — *Wie hoort handt scheep komt/ maect de beenen klutten of, de banken retten/ zegt Spreekw. Overheerd moet lijden, of ook wel: Men moet het zich getroosten, als men in onaanzienlijke of onaangename posten werkzaam moet zijn.*

Het wel afsaacen van het scheepzje. Dit behoort tot de verschillende zoo genoemde *gezondheden* of *conditien*, welke doorgaans in een vrolijk gezelschap of gemeenzamen vriendenkring, gedronken worden. Men wijdt die toast toe aan de gehuwde mannen, wier echtgenooten zich in gezegende omstandigheden bevinden, en somtijds ook wel aan de vrouwen, welke het kinderbed verbeidt.

Waarlijk; — welke conditien ook worden afgeschapt, deze heeft zoo veel nationaals, eigenaardigs en goeds, dat de *Hollander* haar wel in gebruik mag houden.

W.

Hij heeft zyn scheepzje op het draoge. Zie over dit Spreekwoord bladz. 54.

Het kan lieter van een schip dan van een schuit. Spreekw. *Rijken kunnen meer geven dan minder*

gegoeden. — *Hij komt al in mijn schuitje: hij wordt het reeds met mij eens.* — *Wy zyn in het schuitje en moeten mede.* Spreekw. *Er valt niets aan te doen, wij moeten er ons naar schikken.* — *Er is geen schuit zoo dicht/ of/ er komt ligt een tek in.* Spreekw. *het is moeilijk geheimhouding te bewaren.* — *Hij haast met my in een schuitje (ook wel schip.)* Spreekw. *hij is met mij van hetzelfde gevoelen, of, hij heeft met mij hetzelfde doel, even als zij, die in een vaartuig naar dezelfde plaats stevenen.* — *Hij houdt zich als of hy gek was/ en laat zyn schuitje vol loopen/* Spreekw. *hij houdt zich, als of hij er geen erg in had, en slaat intusschen den drank stilletjes naar binnen; zoo toch drinkt een lekke schuit, zachtjes en allengs het water in.* — *Ga uit myn schuit/ gy verberst de vrucht/* Spreekw. *verlaat mijn gezelschap, want gij benadeelt het, of berooft mij van het voordeel, anders daarvan te genieten.* —

Als de bruid is in de schuit/ (wij zouden thans zeggen in het huwlijksbootje) dan zyn de beloften uit. Spreekw. *Men herinnert zich dikwijls zijne beloften niet meer, als men zijne begeerten verkregen heeft.*

Men belooft wel gouden bergen aan hem, die dienen en helpen kan; maar is de dienst gedaan en de hulp bewezen, dan zijn er dikwijls omstandigheden in den weg gekomen, die tot hiertoe verhinderden woord te houden. — Evenwel zal alles nog wel met den tijd schikken; maar het schikt zich zoo lang, tot dat dienst en hulp vergeten zijn, en het vragen om de vervulling van gedane beloften misdadig gerekend wordt. Geheel verkeerd gehandeld; zijn wij toch door ons gegeven woord,

ja al is het zelfs maar door de billijkheid, iets aan menschen verschuldigd, dat wij ons dan toch van onze verplichtingen kwijten. Onze toezeggingen moeten verzegelingen, en onze overtuigingen voor God, ons verbindende wetten zijn.

P. BONNET.

Ontzeg geen bracht eer de schuit taal is: Spreekw. *Haast u niet, met u van uw fortuin verzekerd te houden. Stel niet te vroeg vast, dat gij gelds genoeg hebt.*

Het haastend hart kiest veelal den kortsten weg, en het ongeduld wil liever met éénen sprong op den top des bergs zijn, dan die met langzame, soms moeilijke schreden, beklimmen; maar de wijsheid keurt het af, en de ondervinding waarschuwt er tegen.

* *

SCHIPBREUK.

Hu lndt schipbreuk / b. v. *in zijne eer*, zegt Spreekw. *hij verliest haar.* — Hu lndt schipbreuk *in zijne verwachting*, zegt: *het komt zoo niet uit, als hij zich had voorgesteld.*

SCHIPPER, SCHIPPEN.

Hu haazt naar schipper / Spreekw. *hij bestuurt de zaak.* — Hu is een zetschipper / zoo noemt men hem, *die voor een ander vaart, zijne plaats als schipper vervult*; maar ook nog algemeener, *die iets, van*

*welk een' aard ook , in stede van eenen anderen ver-
rigt. — Hy raakt schipper te wort. Zoo spreekt men
van iemand , die zijn schip kwijt is geraakt , omdat
hij het in de vaart heeft verloren , of omdat men het
hem niet langer durfde toebetrouwen , zoo dat hij nu ,
in plaats van te varen , moet loopen. Ook wordt het
overdragtelijk gebruikt van iemand , die van zijn
ambt is ontzet , of uit zijne kostwinning is geraakt. —
Nu eens moeten de schippers hard werken , het zij
bij storm of stilte of eenig ander toeval ; maar op
een' anderen tijd , hebben zij bijna weér niets te
doen , daar zij b. v. voor wind en tij zeilende , op
hun gemak aan het roer , staan en het schip sturen.
Men spreekt daarom van hun schipper te werken / en geeft er Spreekw. door te kennen , dat men
nu eens hard en straf doorwerkt , doch dan weder
zijn gemak houdt.*

Niemand welligt , die , hoe berispelijk zulks ook
ware , dit meer deed , dan de Schilder JAN STEEN ,
die door den nood gedrongen , tot het penseel als
zijn laatste plechtanker de toevlugt nam ; maar , zoo-
dra zijne zaken hersteld of ten minste verbeterd wa-
ren , zich weer aan lediggang en slemperij overgaf.

HOUBRAKEN.

Op groote schepen hebben *schipper* en *stuurman* ,
beide hun onderscheiden werk ; maar op kleine
vereenigt het zich in een' en denzelfden persoon ,
en wanneer men derhalve Spreekw. zegt : *hy is
schipper en stuurman tevens /* duidt men er door aan :
hij heeft het geheele bewind in handen. Zoo schrijft
HOOFD , sprekende van *de hulk der vereenigde ge-*

*westen. » Dat God den nooit volprezenen Prinse
 » WILHELM wijsheid en wakkerheid verleende om,
 » als schipper en stuurman teheng/ in d' uitersten
 » nood, zoo wel heilsame order te geven, als gedu-
 » righlijk aan 't roer te staan."*

*Hij heeft het geheele bewind in handen, hoe fraai
 wordt dit denkbeeld toegepast in de volgende dicht-
 regels.*

- » Een kundig palinuur, behoedt de kiel voor 't stranden,
- » Hij houdt bij stilte en storm, het dingend roer in handen,
- » Het zij 't gestarnte blink, of voor een' nevel zwicht,
- » De zeilsteen wijst hem staag, waar 't zoecker noorden ligt,
- » Hij zal bij al 't geloci der nachtelijke winden,
- » De zee betemmen en de juiste haven vinden."

Vermeect! die een' mensch, een nietig mensch vertrouwt,
 Die op een kleine kracht bij luttel kunde bouwt,
 En minder van een God, een wezen durft verwachten,
 Zoo eindloos van begrip, als onbeperkt van krachten.
 't Is God, die 't groot heel-al naar Zijnen wenk regeert;
 Zijne Almagt is het roer, daar 't al naar wendt en keert,
 Zijn goedheid rigt den loop, en blijft de reê verscholen,
 Zijn wijsheid is 't kompas, dat nimmer kan doen doelen,
 Dat op de haven mikt, die onzen togt besluit,
 En deze haven koos zijn liefde voor ons uit.
 Hoe hol de levenszee, hoe broos de kiel moog wezen,
 Zou, waar zijn God het voert, het nietig schepel vreezen?
 Vaar zorgloos, vrolijk meê, regtschappen sterveling,
 Een twijfling is hier schuld, een klagt Godsclastering.
 Rampzalig hij, die, waar Zijn oog hier mag aanschouwen,
 In vreugd niet danken kan, in nood niet durft vertrouwen.

R. FEITH.

Van *schipper*, schrijft WEILAND, heeft men in
 het gemeene leven, *schipperen* gemaakt, om aan te
 duiden, *maken, doen, uitvoeren*. Van daar zegt

men : ik zal het wel weten te schipperen d. i. ik zal wel maken , dat het goed uitkomt.

SCHOOT.

Hij geeft een schoot onder water / zegt men van iemand , die , ergens over sprekende , op eene meer bedekte ; doch daarom niet minder gevoelige wijze , een scherpen zet geeft , en moet afgeleid worden van de grondschooten in een zeegevecht die niet gezien worden , maar toch zeer schaden.

Vrees niet SIMPLICIUS , op 't smalen van den nijd
 Dat gij te onnoozel voor uw wigtig staatsambt zijt.
 Hoe? zou men 't Vaderland niet aan uw zorg vertrouwen ,
 Daar zelfs het kapitoel door ganzen werd behouën? ..

Hoe komt het , dat Mevrouw , gewoon aan 't hoofdsche leven ,
 En die niet dan haar mops ooit teeder heeft bemind ,
 In 't eind besluiten kon , haar zoon de borst te geven?
 't Is zegt DORANT , wijl de Arts , geraadpleegd over 't kind ,
 Het de ezellenmelk , als 't best heeft voorgeschreven. ..

Hij doet een noodschoot / geldt hem , die iets doet ,
 waaruit men duidelijk bemerken kan , dat hij met
 de zaak verlegen is en zich niet weet te helpen ;
 door zulk een schoot toch , geven de zeelieden te
 kennen , dat eigene kracht te kort schiet.

SLEEPTOUW.

Men neemt hem op het sleeptouw. Wanneer een

schip ter gelegenheid van een zeegevecht of anderszins, buiten staat geraakt om de vloot te volgen, wordt het wel door een ander op het sleeptouw genomen, d. i. aan een ander schip vastgemaakt en zoo medegevoerd. Vandaar: iemand op het sleeptouw nemen/ voor: *hem in het natuurlijke of zedelijke daar brengen, waar hij zonder hulp niet komen zou; maar ziet men dan ook niet wel eens: b. v.*

De stem van BAVIUS is anders luttel waard,
 En echter heeft ze ALGEST nu 't wigtigst ambt gegeven.
 Zoo hinnikte weleer HIJSTASPES moedig paard,
 En zijn berijder werd hierop ten troon verheven. ..

SPOELLEN.

Men heeft hem de hoeten gespoeld/ zegt Spreekw. *men heeft hem in zee geworpen, een scheepsbegravenis gegeven.* De oorsprong er van vindt men in de verbittering der *Hollanders* tegen de *Spanjaarden* ten jare 1577, en de wreedheid die daarvan het gevolg was. *Het was toch* (naar WAGENAAR) *gewoon, de Spanjaarden, die men gevangen kreeg, rug aan rug te binden en in zee te smijten, 't welk men de voeten spoelen noemde.*

Het ware te wenschen geweest, dat zulke wreedheden, alleen aan de zijde der onderdrukkers, en moedige tegenstand tegen dezelve, of edele beschaming daarvan, aan die der onderdrukten ware geweest. Doch, helaas! de waarheid eischt, dat wij erkennen, hoe zeer ook van deze zijde de verbittering en wraakzucht de beste zaak ontluiserd heb-

ben. Wij moeten het niet bewimpelen, of verbloemen, maar zoeken te verklaren. Dezelfde spanning, die den mensch boven zich zelve verhief en boven de vreeze des doods, gaf ook aan het toornige beginsel in zijne ziel, dat heillooze overwigt boven het zachte en meêwarige, dat zelfs de warme verkleefdheid aan gelouterde godsdienst-begrippen, niet vermogt daarover te zegepralen: Wat zeg ik? dat juist die verkleefdheid door het dwalende denkbeeld, als of men de mishandelde en in hare belijders ten snoodste vervolgde leer, door den dood dier vervolgers moest wreken, de zucht tot wraak, die den mensch zoo eigen is, kwam versterken en scheen te regtvaardigen. — Het is eene aanmerking, door de geschiedenis van zoo vele tijden bevestigd: dwepende verkleefdheid, ook aan het heiligste, aan godsdienst en vrijheid, ontziet geene middelen, zelfs geene menschen levens. In tijden van koele of laauwe bedaardheid, burgerlijke en godsdienstige vrijheid, kan men zich naauwelijks verbeelden, hoe de mensch, in geestdrift ontbrand, zoo veel opofferen, maar ook de menscheijkheid zoo zeer ver-zaken kan.

N. G. VAN KAMPEN.

SPIJGATEN.

Het loopt de spjgaten uit. *Spjgaten* (ook wel *spiegaten* genoemd) zijn die gaten, welke men aan de beide zijden van een schip, in het gangboord vindt, en waardoor het water, dat op het dek komt, weder wegloopt. Wanneer het nu in het zeilen zeer hol gaat, slaat er dikwijls veel water over heen,

dat door die gaten uitloopt. Vandaar schijnt de genoemde Spreekwijze ontleend te zijn, om zich er over te beklagen, dat *iemand het al te grof en te erg maakt*, zich b. v. zeer beledigend, verkwis- tend of wellustig gedraagt.

Een wuft kapelletje zworf van den dageraad,
Den ganschen langen dag, door rijke bloemen drevē
En was, toen de avond viel van dat verrukkend lever,
Van zoo veel dartlen lust, nog even onverzaad,
Tot dat het onverwacht, bleef aan een distel kleven.

**

STAAG.

Hij merpt / of smyt hem over staag of stag. De *staag* van een schip, is het zware touw, waarmede men den mast aan de voorstevē verbindt, om hem staande te houden. In den eigenlijken zin zegt: over staag merpen of smyten / het schielijk wenden van een schip om tegen den wind intekrimpen, en vandaar beteekent het overdragtelijk, van een' mensch gebruikt: *iemand door een' schielijke onverwachte wending van het gesprek, door uitval, of krachtig antwoord, in de war brengen en, als het ware, ontzenuwen.*

Wij kennen het mannelijke antwoord van Burge- meester VAN DER WERFF te Leiden, aan de oproe- rige menigte, met het plotselinge gevolg ervan; maar minder bekend is, wat Hooft verhaalt van eenige moedige burgers te *Enkhuizen*, die de Spaansche bezetting ter stad uitdrevē, en haar in spijt der vier Burgemeesters, en van Hollands Admiraal

BOSHUIZEN, die toen in de stad was, voor den Prins deden omslaan. Hoe hartig is de taal van CORNELIS PIETERSZ, op het barsch gezegde van Burgemeesteren: *De stad is ons bevolen!* — »Zoo de stad u bevolen is, regeert haar dan naar het behoorlijke bevel. Het inbrengen van krijgsvolk is niets dan schelmerij, om de burgers op de slagbank te brengen:» of, van BROUWER tot die zelfde Burgemeesters, die zeker vaartuig wilden buiten brengen, op hunne vraag: *wie 't hun beletten zoude?* — »wij, — *al kostte het ons het leven!*» Op deze taal, legt een soldaat zijn geweer op hem aan: maar ARIE DIRKSZ, eigen gevaar niet achtende, voegt hem toe: *Geen soldaat zij zoo koen, dat hij op een' burger schiete!* — De Spaansche huurling hoort het, — beeft en draalt, tot men BROUWER te hulp komt.

STAPEL.

Hij heeft het op stapel gezet. Zoo spreekt men van hem, *die met iets een aanvang maakt, — iets onderneemt;* de stapel toch, is het schuins liggende hout, waarop het geraamte van een schip wordt opgezet en afgetimmerd; maar zoo zegt men ook: *het is aan stapel geloopen/ om aantewijzen, dat iets zijn beslag gekregen heeft.*

STREEK.

Hij houdt de rechte strek/ zegt men van iemand, *die den juiststen weg inslaat om tot zijn doel te geraken,*

dewijl *streekhouden* in de Scheepvaart beteekent: *het vaartuig naar een bepaalde streek van het kompas gerigt houden*. — Met betrekking tot de gezondheid, zegt men van iemand, die *ongesteld* is: *hy is van zyn streek* / en van hem, die *hersteld* is: *hy is weer op zyn streek gekomen*.

STROOM.

Hy volgt den stroom / zegt men van hem, *die zich door anderen verleiden laat om iets te doen*, — of *medeslepen*, om partij te kiezen, zonder dat hij zelf weet, of bedenkt, wat hij doet. Zulk een laat zich dan, gelijk men het ook wel noemt, *toeg den stroom medeslepen* / even als een schip, dat met den stroom mededrijft.

Zoo is het ook dikwijls met het volk. Het is wel vastklemmende aan zijne vooroordeelen, maar ook ligtgeloovig, tot blindheid toe, en daardoor wispelturig in zijne begeerten. Dus werpt het zich van zelve in de strikken van een ieder, die behendig genoeg is om een gepast lokaas te vinden, en dit valt zelden moeilijk, dewijl de menigte haar zwak geen oogenblik ontveinzen kan.

SIMON STIJL.

Men spreekt ook wel van een *stroom* van woorden of gedachten, om *den overloed* ervan aantekenen. Zoo zegt men: *De denksbeelden en maorden stroomden hem toe* / en meent er mede: *hy behoeft ze niet te zoeken*.

Dit was, onder anderen, het geval met CHRYSTOSTOMUS. » Gedeeltelijk waren zijne leerredenen vooraf zorgvuldig door hem bewerkt; gedeeltelijk veranderde hij dezelve, onder het uitspreken, naar voorkomende omstandigheden, en meermalen trad hij voor de vergaderde menigte op, zonder eenige andere voorbereiding, dan het vurig gebed tot God. Hij sprak steeds voor eene talrijke schare, waaronder zich niet zelden vreemdelingen bevonden, die opzettelijk te *Antiochie* gekomen waren, om hem te hooren. Bij alle klassen en standen, bij Joden en Heidenen zelfs, vonden zijne leerredenen bijval.”

A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN.

Het is haast-stroom / b. v. op de beurs, *wanneer er weinig of niets in den handel te doen is.*

STRIJKEN.

Hij strijkt de vlag. fig. *hij doet onder, hij geeft het gewonnen*, omdat een schip dat zich aan den vijand overgeeft, ten teeken ervan, de vlag strijkt.

Buk liever, als het mag, dan dat gij willende blijven staan, uw hoofd verliest, want dat is in het natuurlijke en zedelijke, eene bittere zaak.

V. E.

STUUR (32) STUREN.

Hij zit aan het Stuur / zegt Spreekw. *hij regelt de zaak.* — Hij is het Stuur? *hijnt: hij heeft het be-*

wind verloren, hij is er afgeraakt of, hij is de klem kwijt. — Hy drypt over *Stuur* (achteruit): *hij teert in.* — Daar is heel over *Stuur*: *daar is groot verlies.*

Dewijl afsturen in de Scheepvaart genomen wordt voor *afhouden*, of door middel van *sturen* verwijderen, zegt men Spreekw. voor *afzenden, afsturen*, b. v. *Ik stuurde hem van huis af/ en, Ik zal hem morgen op die zaak eens afsturen.*

STUURMAN, STUURLIEDEN.

Hy is een goed stuurman op zee/ zegt men Spreekw. van *iemand, die in groote, belangrijke gevallen, de zaken wel weet te regelen en aan den gang te houden.*

Zoo was het met Prins FREDERIK, HENDRIK, die, toen na den dood van Prins MAURITS, onze Staat een schip geleek, dat zijn' stuurman verloren had, met geene mindere voorzigtigheid en kloekheid, het slingerende vaartuig, door de onstuimige baren wist heen te sturen.

B. H. LULOFS (33).

De beste *Stuurlieden* staan aan wal. Men moet aan een kaai of strand, te midden van schippers staan, om zich telkens te overtuigen, dat men van boord zijnde, het beste schijnt te weten, hoe een schip wel te besturen, en er geen einde is aan de aanmerkingen, die men op anderen maakt. Vandaar het Spreekwoord in den zin van: *het valt gemakkelijker te berispen dan te verbeteren.*

Voorwaer het is so licht gesejt,
 De lieden hebben geen beleijt,
 De Schipper of de man te roer,
 Dat is voorwaer een rechte loer,
 Wis, soo ick Stuurman wesen mocht,
 Ick stierd het schip in genen bocht,
 Ick stierd het schip in genen kotck,
 Soo hield ik 't schip en al het volck.

J. CATS.

Zij, die in het openbaar bedrijvig zijn, worden van kundigen en onkundigen, en van de laatsten wel het stoutste beoordeeld. Doorgaans wandelen de schranderste raadslieden op de markten, — staan de wijste stuurlieden op het strand, en zitten de voorzigtigste krijgslieden in de tent. Welk Gereesheer b. v. ondervond niet meermalen, bij het mislukken zijner ijverigste en doeknatigste pogingen om zijnen zieke te behouden, dat zijne behandeling van den lijder werd bedild en berispt door de onbevoegdste beoordeelaars? Welk Regtsgeleerde verloor ooit een geding, in weerwil van alle inspanning en welsprekendheid, die het in zijn vermogen stond aantewenden, zonder dat er zich, wie weet hoe velen? lieten hooren die het beter zouden gemaakt hebben, dan hij? — Welk Leeraar sprak ooit eene redevoering uit, met hoeveel zorg ook bewerkt, en hoe goed ook uitgevoerd, die niet nog veel beter zou zijn uitgevallen, zoo hij zijn werk had willen overlaten aan dien en dien, naauwelijks of zelfs geheel buiten staat om wel te schrijven of te spreken? Gebeurt ons dit, dan kunnen wij wel driftig of gemelijk zeggen: de beste stuurlieden (stuurlui) staan aan wal, maar wij kunnen

ook, en dit is veel beter, ons daarvan bedienen om ons te troosten, en de zorg van het hart te lagchen. Met een welgeplaatst gevoel van onze waarde en in de bewustheid, dat wij onzen pligt hebben gedaan, kunnen wij ons troosten met 's werelds loop en denken en zeggen, met een democritischen grimlach: *ja, de beste stuurlui staan aan wal.*

W.

T.

TAKELEN.

Hij begint *af*takelen / zegt Spreekw. *ten aanzien van zijne gezondheid, krachten of geldelijk vermoegen, te verminderen.* Takelen of *toetakelen* is toch, het schip van touwwerk voorzien, om er mede te kunnen varen, en *af*takelen het tegenovergestelde; maar overeenkomstig het eerste, zegt men ook: hij heeft hem heerlijk toegetakeld d. i. *geslagen*, en hij is wonderlijk toegetakeld / voor: *zonderling opgeschikt.*

TOUW.

Hij ript aan dat touw. Spreekw. *hij is aan die zaak vast en hangt er van af*, ontleend van een schip, dat aan zijn ankerkabel op en neer gaat. — Daar is geen touw aan te beleggen / zegt men van een vermolmde of losse paal, waaraan het schip niet vastgelegd kan worden, en Spreekw. gebruikt, duidt het een *onstandvastig, bedriegelijk mensch aan, op wiens trouw men geen staat kan maken.* — Men

moet het touwtje wat hieren / is een raad in het huwe-
lijk, om aantekenen: *men moet het vrouwtje wat
toegeven.*

Een Man die als de Noordewind,
Door 't huis rinkinkt, met norsche buijen,
En alles dwars en avregs vindt,
Heeft bijster wejnig te beduijen,
Veel beter acht ik dien van aard,
Die, als de zonne, door haar stralen,
Een koesterende warmte haart.
Lankmoedigheid heeft meerder kracht,
Omtrent een vrouw, dan 't woeste tieren;
Allengskens wordt een steen verzacht,
De vrouwtjes moet men 't touw wat vieren.

J. GORRE.

TRAMONTANE.

Hij is de tramontane kint. Dit is van *Italiaan-*
schen oorsprong. Aldaar heet de noordewind, om-
dat dezelve van over de *Alpen* komt: *tramontana*.
De schippers noemen zoo ook, de *noord- of pool-ster*:
Stella tramontana, wanneer zij hun koers rigten.
Verliezen zij die uit het oog, raken zij hunne *tra-*
montana kwijt, dan zijn zij geheel van hun streek,
en zoowel *Hollanders*, als *Franschen* en *Duitschers*,
bezigen het genoemde Spreekwoord van iemand, die
in de war geraakt en niet weet, wat te doen.

TIJ. (GETIJ.)

Zijn tij is verloopen. *Tij* beteekent *eb* en *vloed*,
of ook wel eens bijzonder den vloed, in tegenover-

stelling van de *ebbe*. Vanhier, dat het genoemde Spreekw. zegt: *hij heeft geleefd*. — Hy laat zyn ty verloopen: *de goede gelegenheid, die hij heeft voorbijgaan*. — Het ty maakt naaz niemand / volgens TUINMAN, een boodschap van den schipper, aan Keizer KAREL V, toen hij dezen na deszelfs afstand der Nederlanden aan zynen zoon PHILIPS, van *Vlissingen* naar *Spanje* overbrengen zou, en zyn aanzienlijke passagier niet spoedig genoeg kwam. Het is eene waarschuwing voor menschen van allerlei stand, om toch de gelegenheid, die men tot iets goeds heeft, niet te laten voorbijgaan. — Hy meet mel ty te haalen: *goeden overslag te maken, of zyn slag waartenemen*. — Het is doch ty / in den *handel* gebruikelijk, zie *Stroom*.

U.

Onder deze letter zijn mij geene *Spreekwoorden* of *Spreekwoordelijke zegswijzen*, van de *Scheepvaart* en het *Scheepsleven* ontleend, bekend.

V.

VAARWATER.

Hy zit anderen geburig (en ook wel, *huars*) in het *vaarwater* / zegt men van *iemand, die bestendig anderen tegenspreekt*, gelijk aan hem, die de vaart verstopt, belemmert.

Het is een bewijs van onkunde, blooheid of vlei-

jerij, alles wat een ander zegt, toetestemmen, doch bestendig tegenspreken en redetwisten, zelfs over woorden en beuzelingen, toont een hart, dat geheel met zich zelve is ingenomen, en op anderen met minachting nederziet. Daar zijn verschillende lieden van dit slag, tegensprekende uit *bonton*, geleerde tegensprekers, gemelijke tegensprekers enz. doch de besten hunner, zijn ter *naauwernood* dragelijk in de maatschappij. — Wijs in hunne oogen, dunkt hun, dat niemand de zaken zoo wel inziet als zij. Hoog van hart, kunnen zij niet dulden, dat anderen hen wederleggen. Eerzuchtig, lijdt hunne ingebeelde waardigheid niet, dat zij, zich eenmaal verklaard hebbende, hunne dwalingen zouden erkennen, en niet zelden daarbij driftig, is hij die, hoe zedig en bescheiden ook, iets anders dan hun gevoelen voordraagt, in hunne oogen, een mensch zonder verstand, door vooroordeelen verblind, zoo al niet van verkeerde en slinksche bedoelingen te verdenken. Zulk eene ongelukkige gesteldheid is geschikt, om de beste zaken ellendig te bederven, huisgezinnen te beroeren, landen en steden te verdeelen, raadsvergaderingen besluiteloos te houden, en algemeene rampzaligheid te verspreiden.

W. A. OCKERSE & P. BONNET.

Hij bringt hem uit zyn eigen haarmater: Spreekw. hij berooft hem van zyn regt of eigendom.

VALREEP.

Een plaasje op de halcrep. Dit behoort onder de

veelvuldige zoogenoemde condities, bij het drinken van een glas wijn, en de gästheer stelt het niet zelden in, bij het scheiden van het gezelschap. De *valreep* is toch de scheepstrap, die men buiten boord hangt, en langs welken men op- en afklimt. Begeeft men zich van het schip, dan neemt men aan de valreep afscheid van hen, die men aan boord achterlaat. Vooral dan, wanneer deze eene reis gaan ondernemen, drinkt men daar nog wel, staande een glas wijn.

Wanneer ge een vriend, die 't Land verlaat,
 't Vaarwel' hebt toegeroepen,
 En droevig op de valreep staat,
 En afklimt in de sloepen;
 Dan drinkt gij nog een glas,
 Als of 't uw smart genas,
 Dan dankt gij nog voor 't goede;
 Dan wenscht gij, als gij van hem scheidt,
 Dat hem de Hemel hoede,
 Bij lange afwezigheid.

Democratische tafelliedjes. (34)

Het is vanhier, dat een glas, *bij het scheiden van een gezelschap gedronken*, niet zelden een glaasje op de valreep heet.

V A R E N.

Hoe haast gij? Elk volk heeft, gelijk meer is opgemerkt, in zijne wijze van groeten, iets kenmerkends. Twee *Spanjaarden* of *Italianen* elkander ontmoetende, zeggen: *Come vsta?* *Hoe staat het?* Beide toch houden weinig van werken, loopen en al wat vermoejend is; zij staan en praten liever. — De vlugge *Franschman* zegt: *Comment va 't il?* *Hoe gaat*

het al? — De ernstige *Engelschman*: hou ho hou ho? *Hoe maakt gij het?* — De *Hollander*, die zoo veel lust en voordeel in de Scheepvaart vindt, vraagt, als hij u ontmoet: hoe haast gy? Ik blijf toch bij dit gevoelen, in weerwil van hetgeen daar tegen wel eens is aangevoerd. (35) Het is zoo, op vele plaatsen, buiten de Provincie *Holland*, wordt, even als in *Duitschland*, het woord *varen* gebezigd, voor vertrekken van de eene plaats naar de andere, ook met *kar*, *wagen* en *paard*. Zoo zegt men in *Noord-Brabant*: *de kar of wagen, vaart op die of die plaats af*, en verstaat men in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, door *rijden*: slechts *te paard rijden*. Men zegt ook wel het *wagenveer* en het *veerhuis*, waar de wagen *afvaart*, en vandaar dan ook, dat de man, die den wagen bestuurt, *voerman* heet. Met dat al houde ik het daarvoor, dat in de Provincie *Holland*, waar van oudsher de verschillende behoeften der ingezetenen, zooveel Scheepvaart vorderden, de vraag: hoe haast gy? van het *varen met schip of schuit*, is afgeleid; te meer ook, om de aanverwante Spreekwoorden, zoo aanstonds te noemen en vooral, omdat op die vraag het overoud antwoord slaat: zoo lang's het malletje heen. (Er zijn echter Spreekw. b. v. in den haard baren of in het schijld baren / welke ik daarvan niet afleide). — *Hu haast mei of kmalijk*: beteekent fig. *hij is al of niet gezond*. — *Hu haast voor wind en stroom* / Spreekw. *hij heeft voorspoed*, gelijk in een tegenovergesteld geval, *tegenspoed*. — *Hu haast (of roeit) tegen den stroom op* / Spreekw. *hij houdt in weerwil van alle hindernissen vol*. Zoo schrijft S. STIJL, in zijne *opkomst en bloei der vereenigde*

Nederlanden: » dus eenmaal ingescheept, vinden » zij geen middel, om ooit weder tegen den stroom » *opteroeijen*, en worden meer en meer genood- » zaakt, gevoelens aantenemen, welke zij te voren » zouden verfoeid hebben." — *Hij* haart achteruit: fig. *hij heeft ongeluk*, en in het tegenovergesteld geval, *geluk*. — *Het* is kinaaluk met hem gebaren: *Slecht met hem uitgekomen*. — *Hij* haart in zyn zog (zie *Zog.*) — *Hij* is al grooter zee overgebaren: *Hij heeft al in grooter nood, gevaar of moeijelijkheid verkeerd*. — *By* den wal langz haart men het zekerst/ wordt wel gezegd, om aantetoonen, *dat men niet te stout in het wagen moet zijn, maar de veiligste zijde kiezen*. — *Hij* haart met bubbele passen/ is een Spreekwoord, ontleend van schippers, die in oorlogstijd vrijbrieven van beide zijden nemen, om zich daarvan, al naar dat het belang zulks vordert, te bedienen, en duidt aan, *dat iemand niet te vertrouwen is, dewijl hij slechts naar het oogenblik handelt*.

Dees menschen zijn gelijk de zee,
 Die nimmer rust gevoelt,
 Gestaag van de een op de andre Ree
 Als die steeds raest en woelt,
 Sij zijn gelijk de bleeke Maen,
 Die nimmer hout een staet,
 Nu neemt zij af, dan groeit zij aen,
 En hout geen vaste maet.
 Sij zijn gelijk de wint, die waaijt,
 En ongestadigh drijft,
 Of als de weerhaan, die der draaijt,
 En noijt bestendigh blijft.

D. Pz. PERS.

Hij haart terug en *hij* haart laat/ Spreekw. *hij*

maakt vroeg toestel en is laat gereed. Het wordt opgehelderd door een ander gelijksoortig: hij roept: lui! en hij vaart voor morgen niet, 't welk naar WINSCHOTEN, ook wel beteekent: hij is zoo kwaad niet, als hij wel lijkt. — Hy maakt mede als de grootste mast. Dit wordt op iemand toegepast, die in eene zaak wordt medegesleept, als de mast op een schip, die nergens van weet en opmerking noch bestuur heeft. — Zy haren in eene keuze: zij doen iets tot gemeen voordeel. — Men is in het schuitje en moet medeharen/ geeft te kennen, dat men genoodzaakt is te volgen, verwaarts men geleid wordt. — Men moet haren maak men hoort schreep komt/ zegt Spreekw. men behoort de bezigheden en pligten aan ambt en bediening verbonden, getrouw waar te nemen en te vervullen.

Onder de, te dezen opzichte uitmuntende mannen, verdient G. W. RABENER eene plaats. Hij was in den hoogsten graad arbeidzaam en offerde alles aan zijne bezigheden op. Hij had reeds vroeg smaak gevonden in hetgeen zijn pligt hem opleidde. Zijn dag was telkens regelmatig afgedeeld, en zijn tijd als 't ware door hem uitgekocht. Hij stond gemeenlijk zeer vroeg op, en deed het zwaarste werk eerst, om de volle kracht en levendigheid van zijnen geest daaraan te kunnen besteden. — Zijne maaltijden benamen hem slechts weinig tijd, en hij verliet ze, zoodra zijn werk hem riep. — Door zulk eene getrouwe vervulling zijner pligten, klom hij in korten tijd, tot eer en aanzien op. enz.

C. T. WISE.

Het welvaren van dezen huijze; is een zeer gebruikelijke toast der gasten, op het einde van een maaltijd, den gastheer in zijne woning toegebracht, om aanteduiden, dat men uit dankbaarheid voor het genotene onthaal, hem en zijne familie allen voorspoed en geluk toewenscht 't welk dan gewoonlijk door hem beantwoord wordt. Zoo heeft men in de *Democritische tafelliedjes*, op de wijze van, *Wien Neerlandsch bloed door de aadren vloeit of, Komt broeders, knoopt den vriendschapsband*:

Een gast.

Komt! laat ons, die hier gasten zijn,
 (De gastheer zie het aan!)
 Komt, laat ons met een beker wijn,
 Ten boorde vol gelaân,
 En ingeschonken, dat het ruisch
 Erkentlijk tot zyn eer,
 De welvaart drinken van dit huis;
 Het bloeije meer en meer!

Al de gasten.

Het bloeije meer en meer!

Een gast.

Wij danken al wie werkzaam was
 Voor 'taangenaam genot;
 Wij wenschen met dit zelfde glas,
 De welvaart zij hun lot!
 Maar hoven al, dat nimmer kruis,
 De gastheers woning deer!
 Groot zij de welvaart van dit huis,
 Het bloeije meer en meer!

Allen.

Het bloeije meer en meer!

De Gastheer.

Vergun ons, waarde Vriendenschaar!
 Dit glas van dankbaarheid;
 Uw vrolijkheid was saus, voorwaar!
 Op 't geen u was bereid.
 'k Vereenig mij bij 't vreugdgedruisch,
 En dank u voor al de eer;
 Groot zij de welvaart van elk huis,
 Zij bloeije meer en meer!

Allen.

Het bloeije meer en meer!

Hij (of de Schipper) heeft de kooi lek geharen/
 zegt men voor: *hij heeft de zaak geheel en al be-*
dorven; want, als een Schipper het vaartuig zoo
 lek vaart, dat het water uit de kooi loopt, dan maakt
 hij het al zeer erg. (36)

V L A G.

Hij hoort de vlag. De *vlag* is het bekende sieraad
 boven aan den mast der schepen en haar gebruik is
 velerlei; vandaar zegt het genoemde Spreekw. *hij*
is de opperste, of ook wel: *hij laat zich gelden*. —
 maar:

Hooge wallen schiet men neer ,
 Diepe grachten vult men weer;
 Deught en eendracht zij uw macht
 Recht en Rede wal en gracht.

H. BORN.

Hij hoert de groote vlag / zegt Spreekw. *het hoogste woord*. — Hij hoert gemeldig de vlag / of: hij laat de vlag gelijedig waaijen / of: hij laat de vlag overal hoeren / duidt aan, dat iemand ergens of allerwegen den baas wil spelen. — Zij volgen de groote vlag: zij volgen de *Grooten*, of ook wel *den grooten hoop*, gelijk de vloot den Admiraal nazeilt, die de groote vlag voert. — Hij haart onder die vlag: *hij is het met dien persoon of die zaak eens*. — Hij mint het met vlag en himpel / d. i. *geheel*, of liever: *met glans*. — Dat pronkt als een vlag op een madbezschuit of praam: *dat mooie komt met het leelijke niet overeen*. (Men gebruikt het meest van kwalijk voegenden opschik.) — Deel vlaggen tusschen. Volgens ROEMER VISSCHER beteekent dit, dat bij schippers, die het meeste op hunne vaartuigen pronken, doorgaans het slechtste geschaft wordt. Spreekw. dus: *om uiterlijke praalvertooning, moet men zich somtijds maar al te zeer behelpen*.

Eet niet zoo gulzig, zeide de Heer VON ROZENMULLER tot zijne kinderen, denkt, dat wij gisteren, door dien prachtige maaltijd bijna al onze contanten hebben moeten opofferen en dat alleen om ons fatsoen te houden. Wij moeten dit nu wederom, gedurende eenige weken, bezuinigen, anders wa-

ren wij verloren!!!!

————— Hoe veel beter is het, zijne levenswijze interigten naar zijne inkomsten en te vreden en vergenoegd te zijn met datgene, hetwelk de hemel ons gegeven heeft: het komt mij voor, dat het zoogenoemd *houden van zijn fatsoen*, eigenlijk daarin bestaan moet, dat men, als een braaf mensch, als een braaf vader des huisgezins, alleen zorg voor het belang van zijne dierbaarste panden; dat men ieder een geeft wat men verschuldigd is; dat men geene rijke lieden, wier inkomsten naauwelijks verteerd kunnen worden, navolgt, vooral dan niet, als men naauwelijks het honderste gedeelte van hunne schatten bezit. Het houden van zijn fatsoen, dient ook wel gedurende den ganschen loop des levens plaats te hebben; en hoe kan dit zijn, als men om dit zoogenaamd fatsoen optehouden, in één jaar, al de inkomsten van verscheidene jaren, schandelijk verteert? Moet zoodanig eene levenswijze niet eindigen in bespotting en verachting, ja zelfs in eindelooze rampen?

W. KIST.

Op moet de vlag stuyken. Zie Strijken. — Men kan aan de vlag zien hoe de wind is/ Spreekw. *aan het uiterlijk voorkomen, onderkent men iemands gesteldheid.*

Scheeps vlagge wijst den wind gedruigh naar hij draaijt,
En elke kabel dient: wat doen oas' jonge Heeren

Met linten op de Broeck en op den Hoed met veeren?
Die vlagge wijst den wind, die in haar hoofden waeijt.

K. HUGENS.

VLOED.

De hooge vloeden / lage ebben. Zie *eb en vloed*.

VLOTTEN.

Hij laat hem maar vloten en drijven. Zie *drijven*.
De zaak wil niet vloten / Spreekw. *niet gelukken*.

VOORLAND

Het is zyn voorland. *Voorland* noemt men eene in zee uitstekende punt lands of den hoek, waarop een vaartuig aanhoudt. Vandaar, dat men van het eene of andere zegt, dat *het iemands voorland is*, wanneer hij op zoo iets, uit hoofde van zijne omstandigheden rekenen moet, of het er naar maakt, dat hij er toe zal vervallen of komen. Zoo zegt men van menschen, die geen geldelijk vermogen hebben: *werken is hun voorland* / en van hen die niet oppassen willen: *het zeevat of armoete is hun voorland*.

W.

WAL.

Hij steekt van wal / zegt Spreekw. *hij maakt een aanvang met de zaak*. — Bij den wal langs of ook wel: *by of langs het walletje*. Spreekw. *voorzigtig-*

lijk. — Het raakt kant noch maal. Zie *Kant.* — Hy is aan hooger of aan lager maal: *Hij is gelukkig of ongelukkig*, of ook wel: *het ziet er met zijne zaken voor- of nadeelig uit.*

De ware deugd hangt echter niet van uiterlijke omstandigheden af; zij steunt op vaste en beredeneerde grondbeginsels, en zij is zoo eeuwig, als de ziel, die haar ontspruiten deed.

KANTELAAR.

WANT.

Hy haalt te veel want overhoop. Dit is zinspeling op een schip, waarop te veel touwwerk, zeilagie en dergelyk scheepstuig op één gestapeld wordt, zoodat het belemmert, en wordt toegepast op iemand, *die te veel op zich nemende, zich zelven verwacht.* — Wie geen want heeft naar het schip / moet te gronde gaan / of op een klip veruallen. Spreekw. *wie geen' vrouw heeft, die hem past, moet in het huwelyk ongelukkig zijn.* CATS brengt dit te huis op der gehuwden ongelijkheid in jaren, en laat een' *ouden man* dus spreken:

Weleer hadt ik een vrou, die was van mijne jaren,
 Die was, gelijk als ik, genegen om te sparen;
 Die droeg een' slechten doeck, maar dit aelwaerdig dier,
 Dat strijckt gelijk een paeu, en is te bijster fier,
 Dat wil den nieuwen snuf van ketens en van ringen,
 Van paerels om den hals, van alle mooie dingen,
 Van al dat hoofs gelijckt en altyt weder aen:
 Het schijnt dat mij de beurs moet eeuwig open staen;
 Noch is het niet genoegh, 't en kan geen ruste lijden,
 Het wil geduurigh uijt, geduurigh spelerijden,

Geduurigh overal. Wel denk, hoe past mij dat,
 Die eertyts ongemoeyt omtrent den vuure sat?
 Maar noch soo waer het iet met dese buijtelusten,
 Inden ick in der nacht ten minste mochte rusten.
 Maer dat en magh niet zyn, het kind dat wil de mam.
 O' dwaasheyt dat ick oot soo jonge vrouwe nam!
 Wel vrienden! hoort één woort, wie stil begeert te leeven,
 Die moet dit mal gewoel de joncheyt overgeven,
 Want uijt de daet gelceit, soo roep ick met berou
 » Omtrent een grijsen haert en dient geen jonge vrou.»

W A T E R S C H I P.

Het doet er weinig toe / al knyt het waterschip een gat meer. Dit Spreekwoord schijnt ontleend te zijn van een schip, waarmede men b. v. zoet water vervoert, of waarin men een bun voor de visch heeft, om die levend te houden. Of in hetzelfde het water door een gat meer of min inloopt, is evenveel. Het wordt toegepast op *iemand's zaken, als reeds zoo zeer vervallen, dat een weinig meer of minder, daarin geene verandering kan maken*, en ook wel op *een' mensch of boedel, van walcken iedereen wat tracht te plukken, of te scheuren.*

W I N D.

Het gaat hem haer den wind / zoo spreekt men van *iemand, die voorspoedig is, wiens ondernemingen wel gelukken, en die daardoor in goeden staat geraakt.* Wil men het echter nog sterker uitdrukken, dan neemt men bij den wind, het *tij* of *getijde* te baat en zegt: het gaat hem haer wind en tij / door welke zamenvoeging men te kennen wil geven, dat

zoo iemand *dubbele vorderingen in welvaart maakt*, gelijk men bij gunstigen wind en gunstig tij, met *dubbele snelheid voortspreedt*.

Het is goede, ja, Goddelijke raad, in voorspoed op tegenspoed, en in tegenspoed op voorspoed te denken, want zoo doende, zijn die beide best getemperd.

JEZUS SIRACH.

Hij ziet in den wind / beteekent, uit aanmerking, dat schippers vooral op den wind letten, als er onweder aan de lucht is, Spreekw. gebruikt: *hij geeft er acht op, of eenig gevaar of onheil genaakt*. Zoo schrijft HOORT: » *Hoewel de ontsteltenissen, die 't genaaken onzer ellenden beteekenen, van heeden nocht gister begost zijn, zoo hebben wij 't al een wijle laten heenen gaan, op toeverlaat, dat de mooghenste Heeren en Staaten der gewesten in den windt zouden zien / en woe Hoogheit het opsteekend en nu over 't hooft hangend onweder aanwijzen.* » — Hij neemt hem den wind af / ontleend van zulk zeilen, waardoor men eenen anderen, den wind dien hij noodig heeft om voorttekomen, ontnemt, beteekent Spreekw. *hij berooft hem van zijn voordeel*. In dien zin meldde de zoo evengenoemde schrijver: » *Dit was de wegh, om dien van Guise, die door den twist in 't gelóofve kunnen aanhang stijfden, 't onderscheppen ende den windt afnemen.* »

Hij is door den wind. Men zegt van een vaartuig dat het door den wind gaat, wanneer het bij het leveren, na een langer of korter streek te hebben afgezeild, weder wendt. Waait het nu hard, dan

helt het wel eens zoo sterk over, dat zelfs de zeilen het water raken en nat worden. Vandaar schijnt afkomstig, dat men van hem die te veel gedronken heeft, zegt, *dat hij door den wind is*, en dat te meer, omdat men ook wel van zoo iemand den anderen scheepsterm gebruikt, namelijk: *hy loopt met een nat zeil*. —

Mogt men dit nimmer van iemand kunnen zeggen: want *dronkenschap* verzwakt den geest, — ondermijnt het ligchaam, — is een dief voor de beurs, en een duivel voor de ziel.

V. E.

Hij is ten wind stuyt / Eigenlijk kan hij, met wien dit het geval is, even als een schip zonder wind, moeilijk voort, en vandaar dat het Spreekw. gebruikt wordt, om aanteduiden: *het gaat met zijne zaken niet vooruit*, of ook wel: *het ontbreekt hem aan doorzicht, moed en krachten, om voort te komen*. — Tegen wind en stroom kan men niet opzeilen. Dit spreekt van zelfs, en wordt fig. gebezigd, om reden te geven, *waarom wij of anderen in eenigerhande onderneming kwalijk slaagden, daar zij te moeilijk gemaakt werd om te volvoeren*; of ook wel, om aan te toonen: *waardoor men in tegenspoed of armoede is geraakt*. Men is dan gewoon, het genoemde Spreekwoord, te gebruiken en geeft er door te kennen: *wanneer men alles tegen zich heeft, kan men niet voorspoedig zijn*.

Niet voorspoedig — maar toch wel *gelukkig*, want het geluk huisvest, onder lief en leed, in het hart.

V. E.

Daar komt een luchtje / zegt men, wanneer een labberkoeltje begint te waaijen, dat in het zeil valt, en wordt Spreekw. gebruikt, *wanneer zich eenige grond van hoop opdoet*, doch ondergaat men, in voor het overige gewenschte omstandigheden, een' geringen tegenspoed, — komt er eene kleinigheid voor, die ons hindert of schaadt, men zegt dan: Er komt ligt een rakje (niet *rukje*) in den wind; een rak toch, noemt men te scheep, een eind wegs, dat men moet afzeilen, en op eene gansche reis, hoe voorspoedig ook, treft men toch ook ligt een eindje waters aan, dat men *in* of *tegen* den wind moet zeilen. De kronkelende loop onzer rivieren, maakt dit dagelijks, aanschouwelijk. — Hij legt tegen hem in den wind / zegt men van een schipper die met zijne zeilen aan een' anderen den wind onderschept, en vanhier wordt het oneigenlijk genomen: van hem *die zich tegen iemand aankant*. — Hij waait met alle winden. Hoe vele schepen zijn er niet, alle dagen op het water, waarvan het eene *dezen*, het andere *genen* wind noodig heeft, en dit is van veel belang; maar ongelukkig zij, die zoo veranderlijk als de wind zijn, ja, die Spreekw. gezegd, met alle winden waagen / d. i. *het nu met dezen, dan met genen houden, nu dezen dan genen naar den mond praten, ofschoon zij van een tegenovergesteld gevoelen zijn*.

Vertrouwt zoodanige lieden niet.' Zijt zelve standvastig en houdt den regten weg, al zoude dit velen mishagen. In het einde zult gij er de vruchten van plukken.

MARTINET.

X. en Y.

Onder deze beide letters, zijn mij geene Vaderlandsehe *Spreekwoorden* of *Spreekwoordelijke zeggwijzen*, van de *Scheepvaart* en het *Scheepsleven* ontleend, bekend.

Z.

ZEE.

Het is hoel op zee / Spreekw. *het gaat er stil en bedwaard toe.* — Het was daar al een heroezde zee / Spreekw. *het was daar onder de menschen al zeer onstuimig.* — Men gebruikte in onze taal het woord *zee* dikwijls, om eene *menigte* of een *overvloed* van iets aantetduiden. Zoo spreekt men b. v. van een *zee van bloed*, — van *tranen*, — van *zorgen*. Zoo zegt men: Een zee van jammeren (ook wel een *oceaan van rampen*) overvalste hem / voor: *Eene menigte van onheilen troffen en drukten hem.*

Sta pal mijn vriend! Het hart ontvalle u niet!
't Moog stormen zoo het wil, de Heer regeert!
De ontroerde zee, der golven hol geklots
Stuwt ons van lieverleë ter haven in.

Verzonk er menig schip in dezen vloed,
 Geen nood voor ons; de stuurman die ons voert,
 Heeft nooit een kiel op 't barnend zand gezet.
 Zoo wijs als sterk, is hem geen klip te blind,
 Geen zee te hoog, geen onweër te verwoed,
 Hy vordert slechts, dat men gerust en stil,
 Zijn lessen volg, en 't voorts aan Hem betrouw.

H. VAN ALPHEN.

Hy heeft een zee (een overvloed) aan geld / d. i. *hij is zeer rijk*; maar zoo zegt men ook boertende: *De zee is zonder water / met zinspeling op schatrijke lieden, die klagen, als of zij arm waren.* — Hy is een gezondeloze zee / duidt Spreekw. een *ondoorgrondelijk mensch* aan. — Hy gaat met hem diep in zee / zegt Spreekw. *hij laat zich, sterk met hem in.* — Wat zal de zee al opmerpen! De zee werpt alle onreinigheid op, en men gebruikt daarom dit Spreekwoord, *wanneer zich iets voordoet, dat bijzonder mishaaft.* Evenwel zegt men ook van een bij uitstek milddadig mensch: *hy geeft op als de zee.*

Onder de voorbeelden hiervan, verdient eene voorname plaats, hetgeen in de H. Schrift, door Job, bij de moedige verdediging zijner onschuld gevraagd wordt, en tot hare wezenlijke schoonheden behoort: *Heb ik ooit (zoo sprak hij) aan den armen zijne begeerte geweigerd of der weduwen oogen van vruchteloos verlangen doen smachten? Heb ik ooit mijne bete alleen gegeten en die niet gedeeld met de wees? Van mijne jeugd af, was ik hem ten vader, van kindsbeen af, der weduwen toevlugt! Zag ik ooit een' ongelukkigigen zonder kleeding, een behoeftigen zonder deksel, dat niet zijne lendenen mij zegenden, door de vachten mij-*

ner schapen verwarmd? Zeiden niet mijne huisgenooten: waar is de man, die van zijne spijs niet werd verzadigd? Neen! geen' vreemdeling liet ik buiten vernachten, de deur mijner tent stond steeds open naar den weg.

O mogt het goud den menschenvriend,
 Die heilverspreidend, heil verdient,
 Alleen te beurte vallen!
 Dan ware 't goud, nu vaak beschreid,
 Een reine bron van zaligheid,
 En zegening voor allen!

T. B.

Hij gaat regt door zee. Wanneer wij te land reizen, kunnen wij niet regt toe, regt aan, voortgaan of voortrijden naar de plaats onzer bestemming of begeerte; de wegen kronkelen dikwijls om en om; *hier* stuit men voor een' bezaaiden akker, *daar* voor een bosch; *hier* voor een rivier, *daar* voor eene weide; doch op zee is het geheel anders; daar ontmoet men geene akkers, bosschen of dergelijke hinderissen; daar mag men doorgaans regt toe, regt aan zeilen en onbeschroomd zijn koers voortzetten: *daar* gaat het regt door zee of ook wel: met het schip midden matzys / en de Hollander past dit toe op *menschen van een opregt vast karakter, die voortgaan, zoo als zij begonnen zijn, en van wijken noch dralen weten; voor de vuist spreken of handelen, zonder te veinzen.*

Wie dit doen mag, bezit ware levenswijsheid mits hij met *opregtheid, voorzigtigheid, en met eer-*

lijkheid, inschikkelijkheid pare, en al stijgt hij doorgaans niet zeer hoog, hij betreedt toch een effen pad zonder veel gevaars, en wordt hij door de boosheid, die zooveel deugd in hare nabijheid niet dulden kan, tot op den oever van zijnen ondergang gebragt, ook dan ziet men hem niet zelden, ten laatste eene glansrijke uitkomst bereidt. Getuige onder anderen hetgeen eenmaal onder MEHEMET, Koning van *Chusistan* (thans *Suziane* in Perzie) voorviel. Deze vorst liet zich van vrouwen, vleijers en gesnedenen beheerschen. Het toeval 't welk hem beter diende dan anderen in voorzigtigheid, had hem eenen eerlijken Vizier gegeven, die de gerechtigheid, zijnen Monarch, en den Staat, die door hem alleen bestuurd werd, opregtelijk beminde. De brave man echter, stond welhaast aan de vervolging ten doel; want hij gaf geene ambten dan aan verdienstigen, hij verkocht geene gunstbewijzen en des Sultans vrouwen hadden geene beschikking over de schatten des Rijks, om hare oppassers om te koop en eene onbegrensde pracht te vieren. Zijne vijanden wisten dus een oogenblik van zwakheid in den Monarch waartenemen; de Vizier verviel in ongenade, en werd verbannen van het Hof. De schrandere man wist maar al te wel, dat het vruchteloos zou zijn zich te regtvaardigen doch schreef eenvoudig aan den Koning: »*dat gelijk hij altijd getracht had nuttig te wezen, hij ook nu verzocht, dat hem eenige morgen onbebouwde grond mogten worden toegestaan, die hij beloofde tot vruchtbaarheid te zullen brengen en daaruit zijn onderhoud te vinden.*»

MEHEMET, die niet opgehouden had hem achtning

en liefde toedragen, beval, dat men aan dit verzoek zoude voldoen, doch weldra kwamen zijne dienaars, die het gewigt hunner boodschap niet inzagen, hem zeggen, dat er geen onbebouwde grond in zijn rijk te vinden was. De koning deed dit aan zijn gewezen Vizier berigten en hem, zoo veel bebouwden grond aanbieden, als hij zoude begeeren. » *Neen!* » was het antwoord van den edelen man: *nik bekeer geen ander loon voor mijne diensten, dan de aangename bewustheid van dezelve bevozen te hebben. Ik heb slechts gewild, dat mijn Souverein weten zoude, in welken staat ik zijn Rijk gelaten heb; en ik wensch niets vuriger dan dat mijne opvolgers zullen doen, gelijk ik heb gedaan.* » — Dit antwoord opende de oogen des Sultans; hij herstelde den Vizier in zijnen post; overlaadde hem met zijne weldaden, en men zegt, dat hij van toen af de zorg voor zijne vermaken aan de vrouwen, maar de zorg voor zijn Rijk, aan wijzen overliet.

CARDONNE. (34)

Daar bezijnken er meer in een *vinglas* dan in de zee / is een Spreekwoord, hetwelk te kennen geeft, dat er *meer menschen, door onmatigheid in den drank, omkomen, dan er op zee vergaan.* — De zee maakt *gedruet* / zegt men, om aanteduiden, dat de zeevaart voor menig een' dienstig is, om hem tot zijn' *pligt* te brengen.

ZEEGAT.

Hij moet het zeggat in/ zegt men Spreekw. van iemand, die men meent, *dat tot niets anders dan de zeevaart deugt*, omdat men op het land geen raad met hem weet.

ZEEMAN.

Zeeman/ geen man/ is eene Spreekw. klagt van te huis geblevene vrouwen, wier mannen lang op zee zwalken. — Een goed zeeman haalt wel over boord of, zélf wel eens tegen een paal/ of, haardt wel eens nat/ beteekent fig. *de beste en bekwaamste kan wel eens een ongeluk krijgen*, doch het laatste, haardt wel eens nat/ zal doorgaans te kennen geven: *de weloogelijkste man kan wel eens ongelukkig beschonken worden, en toch geen dronkaard zijn.* —

ZEEMANSCHAP.

Hij haat zeemanschap te gebruiken. Een zeeman vooral, moet, gelijk men gewoon is te zeggen, weten te geven en te nemen, al naar dat de omstandigheden het vorderen; wil hij zijn eenmaal gemaakt bestek onveranderlijk en onverzettelijk volgen, dan kan het naauwelijks missen, of hij moet daarmee verkeerdt uitkomen. Nu eens toch, wordt hij door den wind, dan weder door de stroomen genoodzaakt van koers te veranderen. Hier eens moet hij wat noordelijker, daar weder wat zuidelijker zeilen dan hij zich had voorgesteld; gebrek aan spijs,

drank of beide vordert niet zelden, dat hij land aan doet daar, waar hij het niet voornemens was. Van hier, dat men zeer eigenaardig van iemand, die *rekkelijk is*, en zich naar de omstandigheden met goed beleid weet te schikken en zich te rigten naar den gang van het werk, zegt, dat hij zeemanschap moet te gebruiken/ en van eene zaak, welke men niet met alle gestrengheid kan behandelen, of naar een vast bepaald plan uitvoeren: daar moet wat zeemanschap mede gebruikt worden.

Door geoorloofde, tijdige en verstandige inschikkelijkheid, wordt wel eens de toorn bedaard, de gramschap ontwapend, de twist afgesneden, het gevaar afgewend, en menig onheil verhoed; maar gebrek eraan tergt hem, die regt meent te hebben om haar te verwachten, en brengt hem ligt in verzoeking, om door list of geweld onregtvaardig te zijn.

Z.

Z E E S C H I P.

Het is een ongemakkelijk zeeschip/ zoo spreekt men van een' mensch, die lastige nukken heeft, en in het dagelijksche leven zich niet weet te schikken naar den gang van het werk en de omstandigheden; die altijd zijn zin wil hebben, moeilijk tot het gevoelen van anderen overtehalen is, en niet gemakkelijk te leiden en te besturen valt. Onder de groote schepen toch, vindt men, die niet zeer naar het roer luisteren, en wier bestuur zodoende, hem die aan hetzelfde staat, niet weinig moeite en oplettendheid kost. Met zoodanigen wordt zulk een mensch vergeleken.

161.

Gelukkig hij, die onder de vloot, met welke hij moet varen, niet veel zulke ongemakkelijke zeeschepen telt.

W.

Een mal zeeschip van een huif/ Schrijft WEILAND, is een *mal schepsel*.

ZEEVOETEN.

Hij heeft zeevoeten. Een goed zeeman moet vast op zijne voeten staan, om ten allen tijde, doch vooral bij storm en onweder, onder al het schokken en slingeren van het schip, zijne bezigheid zonder gevaar te kunnen verrigten; men is daarom gewoon te zeggen, dat een zeeman *zeevoeten moet hebben* en vandaar, dat men ook in het dagelijksche leven van hem zegt, *die vast of regt stevig op zijne voeten staat*, dat hij zeevoeten heeft.

ZEEWATER.

Men is al menig water over het hoofd gegaan/ zegt de zeeman, die meermalen storm en verbolgen zee heeft doorgestaan, en zoo spreekt ook hij, die in welken levensstand dan ook, *veel ongemak heeft ondervonden, en met vele gevaren te worstelen heeft gehad*.

ZEIL, ZEILEN.

Hij gaat onder zeil. Spreekw. *hij vertrekt*, of: *hij gaat inslapen*. — Hij waert gaat of: hij waert

klein zeil/ Spreekw. *hij maakt groote of kleine ver-
tooning.* — *Hij haalt zju zeil in top/* zegt men van
iemand, die zoo veel vertering maakt, als zijn ver-
mogen maar immer toelaat, en mogelijk wel meer,
om door kleeding, huisraad, met één woord, door
zijne gansche levenswijze te schitteren.

Wie 't zeilgen hijst tot in den top,
En set bree-fock en blinden op,
En dan op storm, noch buijen past,
Die wordt al te onversiens vermast.
Dus houdt u machtig onder 't Landt,
En legt bij tijds af, 't staande wand:
't Is beter dat m' aan 't roeyen slaat,
Eer schip en man te gronde gaat.

D. Pz. PERS.

Hij gaat er zeil op maken/ Spreekw, *het bejagen.* —
Hij gaat met de laatste schepen onder zeil/ Spreekw.
*hij verzukkelt zijn' tijd, verwaarloost de beste ge-
legenheid.*

Zoo was het, toen in het jaar 1794, onze ge-
zanten BRANFSEN en REPELAAR, die in last hadden
met Frankrijk over den vrede te onderhandelen,
veertien dagen noodig hadden om van 's Hage naar
's Bosch te reizen en, vandaar nog zes dagen, om
te Parijs te komen: in welken tusschentijd de vorst
zoo sterk toenam, dat de rivieren, vaste vloeren
werden, de Franschen den wapenstilstand opzeiden,
en vervolgens ons Land veroverden.

K. '

Hij houdt het oog in 't zeil/ Spreekw. *hij is en blijft
op zijn hoede.* — *Hij zet alle zeilen bij/* om de kust

(ook wel, de haap) te halen. Spreekw. *hij spant alle krachten in en stelt alle middelen in het werk, om zijn oogmerk te bereiken.* — *Hij is stuf onder het zeil/ Spreekw. hij is in staat iets te kunnen verdragen.* — *Hij komt niet een opgestooten zeil/ Spreekw. in drift en toorn.*

Een driftig gemoed, maakt ligt een scherpe tong, en ontstak menigmaal een veel verterenden brand, door geen menschelijk vermogen te blusschen. —

» Wijzer en edeler gedroeg zich onze WILLEM IV. Hoe sterk vervolgd, hoe bitter getergd, hoe onregtvaardig behandeld, hoe zeer omringd van zijne openbare vijanden, hoorde niemand van hem ooit een woord uit zijnen mond, dat naar verbittering, verachting of wraakzucht zweemde, en meester om al zijne vijanden te verpletteren, scheen zijne grootste zorg, om allen gelukkig te maken.»

ONNO ZWIER VAN HAREN.

Hij loopt met een nat zeil/ Spreekw. hij is beschonken. — *Hij zeilt ruimschoots/ Spreekw. hij neemt het niet naauw,* het tegenovergestelde van: *hij houdt het scherp bij den wind,* beide ontleend van het vieren of aanhalen van de schoot. — *Hij zeilt hem in de zijde/ Spreekw. hij benadeelt hem gevaarlijk,* omdat de zijde van het schip deszelfs zwakste deel is. — *Men moet zeilen tetsijl de wind dicht/ Spreekw. men moet van de goede gelegenheid, die men heeft, gebruik maken.* — *Als het maar met een halven wind wil zeilen/ Spreekw. als het maar half wil gelukken.* — *Hij zeilt (ook wel haapt) achteruit/ Spreekw. het loopt hem tegen, hij wordt arm.* — *Hij zeilt*

langs den wal / of ook wel : langs het malletje heen / is ontleend van een schipper , die in plaats van in het ruime sop te varen , het langs den kant of den wal houdt , en duidt Spreekw. aan : *hij handelt voorzigtig* , of : *hij gedraagt zich kleinmoedig* , ook wel : *hij legt het niet te hoog aan*. — Hier liggen wy met de zeilen voor den mast / Spreekw. *nu is de gelegenheid om voort te werken , of voort te komen ons ont-nomen*. — Wanneer men het niet langer met het een of ander kan uithouden of het in eenig opzigt moet opgeven , noemt men dit : *de zeilen binnenhalen of strijken*. Zoo zegt men ook van iemand , die van zich zelve valt : *hy heeft het zeiltje gestreken*. — Als het zeil scheurt dan heeft het een gat / Spreekw. *dan is dan — geen ongeluk voor den tijd*. — Een vrouwenhaar trekt meer dan een marszeil. Als men in aanmerking neemt , welk een kracht het marszeil op een schip doet , dan zal men de tegenoverstelling van een *vrouwenhaar* allerjuist gekozen vinden , om den invloed der vrouw op het mannelijke hart aantetuiden , en geen wonder :

Als de Schepper aller dingen,
 Voor het grootst der zegeningen,
 D'eersten stervling eene vrouw,
 Uit zijn vleesch vereeren zou;
 Heeft Hij ze uit geen oog geschapen,
 Dat aan alles zich vergapen,
 Heeft Hij ze uit geen hand gewrocht,
 Die naar alles grijpen mocht,
 Heeft Hij ze uit geen brein genomen,
 Dat ze iets ijdel mocht bekomen;
 Heeft Hij ze uit geen tong gekneed,
 Die van niets dan klappen weet.
 Heeft Hij hem geen vrouw uit de ooren

Die naar iedereen mocht hooren ;
 Heeft Hij ze uit geen voet gemaakt,
 Die te licht aan 't hollen raakt ;
 En uit geen der ingewanden,
 Om in geene drift te ontbranden.
 Maar een rib uit 's menschen lijf,
 Koos en wrocht Hij hem ten wijf:
 Opdat ze in haar gansche leven,
 Aan' het manlijk hart zou kleven.

W. BILDERDIJK.

ZOG.

Hij haagt in zijn zog. *Zog*, zoo als het hier voorkomt, is de zuiging van een ander vooruitvarend schip, die als aantrekt. Wanneer men daarin komt, vaart men als van zelve mede, en dus wordt door: *hy haagt in zijn zog* / Spreekw. aangeduid: *dat iemand een ander gemaks- of voordeelshalve volgt*. WEILAND haalt hierbij onder anderen van A. VAN DER VLIET aan :

Toen mogt ik op de holle baren,
 Der ongemeten letterzee
 In 't zog van uwe dichten varen,
 En keeren veilig op de ree.

Gelukkig voorwaar elk Schrijver, die, 't zij hij al dan niet in het zog van anderen gevaren heeft, na volbragten letter-arbeid, veilig op de rede terugkeeren mag!

V. E.

AANTEEKENINGEN.

1.

» *Alle Spreekwoorden zijn Spreuken; maar niet alle Spreuken zijn Spreekwoorden*» schrijft JOANNES LUBLINK DE JONGE en hij brengt onder anderen het volgende, ten bewijze hiervoor bij. » De fraaiste Spreuk, de treffendste gedachte van den Wijzen, van den Dichter, is misschien een gouden legpenning in het kabinet des kunstverzamelaars, maar het Spreekwoord moet eensoortig, eene gangbare munt wezen, over welks waarde men het met elkander volkomen eens is. In allen gevalle, moet het Spreekwoord meer zijn dan de zinspreuk van den grooten man, — meer dan het raadsel van den Wijsgeer: het moet bij elk bekend, het moet in den mond van elk mensch verstaanbaar wezen. De krachtigste en keurigste stelregels, zoo lang zij voor het gros der menschen niet volkomen duidelijk zijn; zoo lang zij niet door alle klassen aangenomen en gebezigd worden; zoo lang zij nog het eigendom van die verhevener mannen, waaraan zij hun bestaan te danken hebben; zoo lang behooren zij nog in den engeren kring van hunnen oorsprong; zoo lang zijn de *Spreekwoorden* slechts *Spreuken*.» Zie zijne Verhandelingen 1 d. blad. 245.

2.

Het geheele aloude Oosten schrijft A. FOKKE Sz. zoo verre het geheugen slechts, maar eenigzins, ondersteund door aloude overleveringen, reiken moge, drukte zich in *Spreuken* uit. In *Spreuken* bestond al de leer der Indianen, Perzianen, Egyptenaars, Arabieren, en voornamelijk door de laatstgenoemde volken, zijn de *Spreuken*, nadat ze derzelve woonplaats in Spanje gevestigd hadden, over geheel Europa verspreid. Behalve den intogt der *Spreuken* aan deze *Westelijke* zijde van *Europa*, zijn zij ook aan de *Oostelijke* zijde van dat werelddeel, door *Griekenland* aan *Italië* en door *Italië* aan *Duitschland* medegedeeld, allen te zamen toch slechts een zelfden oorsprong hebbende, namelijk *Egypte*, *Phoenicie*, *Indië* en de *Oostelijke wereld*. *Griekenland* en deszelfs dichters, voornamelijk deszelfs tooneeldichters, waren ongemeen Spreukrijk, waarvan wij in hunne, ons nageblevene werken en wel inzonderheid in de Spreuken van *Euripides*, duidelijke bewijzen aantreffen. Maar behalve deze, uit de pennen van wijsgeeren, redenaars en dichters gevloede *Spreuken*, waren er nog eene menigte van andere, die uit de ervaring des volks geboren en door het volk zelve in omloop gebragt zijn. Zie zijne *Inleiding tot de Ironisch, Comische verklaring van het Spreekwoord: Ieder is een dief in zijne nering*.

3.

» Als ik mij van een *Spreekwoord* bedien, om daardoor mijne meening uitte drukken, geef ik er tevens door te

kennen , dat niet alleen *ik* zoo denk , maar dat *velen* van die gedachte zijn en het publiek met mij instemt ; want ware dit laatste zoo niet , dan zou het aangehaalde *Spreekwoord* , geen *Spreekwoòrd* geworden zijn. Reeds het *Spreekwoord* derhalve , als *zoodanig* , verstrekt tot getuigenis en blijk , dat de waarheid daarin vervat , *algemeene* goedkeuring heeft verworven en door het publiek is gebillijkt geworden. Een *Spreekwoord* heeft gevolgelijk een groot gezag , en daar men zich toch doorgaans gaarne naar het oordeel van de menigte rigt , vooral wanneer men daaronder ook verstandige en kundige lieden tellen mag , heeft men altijd iets gewonnen en men zet zijne uitspraken meerder gewigt bij , zoodra men die met een *Spreekwoord* bevestigen kan." Zie *Magazijn van Spreekw.* bladz 14 der *Inleiding* aangehaald.

4.

De *voornaamste reden* ; want ook nog andere kunnen daarvoor worden bijgebracht , en wel

Vooreerst , dat onze natie op het tooneel der wereld altijd een werkzame rol gehad heeft , en door alle moeilijkheden heen , onderscheidene wisselingen van rang en stand ondervond , en onder dat alles , in aanraking met bijna al de volkeren der aarde gekomen is , waardoor zij van hare afgodische duisternis af , tot op het hoogste toppunt van hare verlichting toe , niet alleen alle standen doorliep , maar ook getuige werd van den wisselenden toestand van zoo vele rijken en staten en juist daardoor bekend werd met de zeden , gewoonten , gebruiken en verschillende taal van de half beschaafde

en meer verlichte volken, waaruit volgen moest, dat zij door al die omstandigheden, zich met vele natien vermengde en vermaagschapte, waardoor dan ook hare taal eene mengeling werd van de talen, niet alleen der nog geheel onbeschaafde en woeste volken, maar dat zij ook van de beschaafde *Romeinen*, de *Grieken*, de *Gaulers*, de *Germanen* en *Britten*, en van zoo vele andere volken, in hunnen meer of minder beschaafden toestand, zeer vele woorden overnam.

Ten tweede, dat met die overneming en de gemengde zeden, natuurlijk nieuwe en zonderlinge *ideën* geboren en daardoor het veld harer bespiegeling zeer wijd en uitgestrekt moest worden, hieruit moest natuurlijk een groot vershot van onderscheidene uitdrukkingen ontstaan, zoodat ieder eene zaak of omstandigheid, naar zijnen bijzonderen smaak, op verschillende wijzen, onder onderscheidene woorden of beelden bragt en verre van over het een of ander veel te redeneren, sprak men, zoo als de natuur het ingaf; waardoor dan al menigmaal, de waarheid onder de zonderlingste beelden en inkleedingen zich vertoonde. In navolging nu van hetgeen men van anderen gehoord en waarin men behagen geschept had, beproefde ieder van tijd tot tijd, zijne eigene krachten, om nieuwe Spreekwoorden te scheppen, welke bij een volk, dat in zoo veelvuldige betrekkingen met andere stond, oneindig in getal, en zeer zonderling in vorm moesten wezen. Verg. N. VAN DER HULST, *luim* en *ernst* bladz. 3, 4.

5.

Ook Magistraatspersonen maakten ze dienstbaar aan de leiding van het gemeen, dat toch ook *Spreekwoorden* beter kent dan *wetten*. Men verhaalt, dat de *Antwerpsche* Burgemeester ANTONIE VAN STRAALEN, in dagen van onrust, meer dan eens zijne burgerij tot rede bragt, door haar eene taal te doen hooren, die uit *Spreekwoorden* kracht en klem ontleende. Toen hij, ondanks zijne bewezene diensten, op het wreed bevel van ALVA ten jare 1561 (zie WAGENAAR Vaderl. historie 6 deel bladz. 284) te *Vilvoorden* op het schavot werd gebragt en onder het zwaard ging bukken, riep hij, in volle overtuiging zijner onschuld uit: *Voor wel gedaan, kwulijk beloond!* — Zie *Keur van Nederl. Spreekw.* bladz. 18 mijner *Inleiding* aangehaald.

6.

Dat het Spreekwoord hiervan afkomstig is, schijnt buiten bedenking te zijn, daar men het zoodanig bezigde, toen het *ketterbranden* nog in versch geheugen lag. Zoo leest men in den *Bijënkorf der Roomsche kercke*, door MARNIX, in de uitgave bij zijn leven in 1574 fol. 2: dat 3u ketterz 3un en rieken naar den mutsaert / en ook nog later, in de voorrede van REINIER FEELÉ, voor zijne overzetting van M. SERVETUS, van *de dolinghen in de drievuldighejt*: wie daar tegen durft kicken / is een ketter en rugcht na de mutsaert. d. i. *Zou daardoor wel op den brandstapel kunnen geraken.*

Denkelijk heeft men, toen het *ketterbranden* op den

mutsaard in vergetelheid was geraakt en de beduidenis ervan niet meer verstaan werd, van het onbekende of minderbekende woord *mutsaard*, gemaakt *mosterd*; doch vanwaar men door: *het ruikt naar den mosterd*, in het gemeene leven aanduiden wil: *het is te duur, het kost te veel geld*, betuig ik tot hiertoe niet te weten.

7.

LUBLINK DE JONGE reeds vermeld, maakte mij in zijne *Verhandeling over de Spreekwoorden*, op de bijgebragte vervalsching van *dit Spreekwoord* opmerkzaam.

8.

Zie *derde* deel, aantek. bladz. 17.

9.

»Zonderling is het, schrijft d'ESCURY, dat intusschen bij de *Vriezen*, Spreekwoorden van dezen oorsprong, schaars schijnen gevonden te worden. Onder de oude *Vriesche*, welke een onzer geleerde taalkenners, de Heer HOEUFFT, met zijne aantekeningen heeft uitgegeven, heb ik er geene aangetroffen, zoo min als in eene zeer groote verzameling van dezelve in handschrift, welke zijne vriendelijkheid mij ter nasporing heeft verleend.» Zie *Holl. roem* 3 deel bladz. 21. In de verzameling van *Vriesche Spreekwoorden* door P. C. SCHELTEMA, zie bladz. 21 der *Inleiding*, vond ik echter nog den scheepsterm: *de linie gepasseerd*, vóór 50 jaren oud geworden zijn.

10.

Ik vermeldde den 12^{en} druk, dien ik bezit, om te

doen zien , hoeveel aftrek deze gedichten , te dien tijde moeten gehad hebben. Iets waarover men zich zoo wel moet verwonderen , als dat zij aan de Burgemeesters van *Gorinchem* zijn opgedragen , en met het wapen dier stad prijken , naardien zij , ofschoon uit het aangewezen standpunt bezien , waarde bezittende , zoo vol van de schandelijkste indecentiën zijn , dat zij thans al zeer moeilijk eenen *uitgever* , met vermelding van zijnen naam , vinden zouden. Dit , voor de overdrevene *laudatores temporis acti* !

11.

Ik gewaagde alleen van diegenen , welke in onze taal , over het onderwerp onzer beschouwing geschreven hebben , of tot deszelfs kennis veel hebben bijgedragen , en bij wien ik nog wel voegen mag: ROEMER VISSCHER , tijdgenoot van HOOFT , REAAL en VONDEL , met welke hij letterkundigen omgang hield. Hij droeg wegens zijne zinrijkheid in bijschriften en puntgedichten bij velen den naam van *Nederlandschen Martialis* , uit wien hij ook veel ontleende. — Bij dit een en ander in onze taal , moeten wij echter de gewigtige dienst niet vergeten , welke onze beroemde landgenoot DESIDERIUS ERASMUS bewezen heeft door eene vroegere verzameling van de *Spreekwoorden* en *Spreuken* der Ouden , in het Latijn. » De » man (schrijft D'ESCURY te regt) » die zoo gemeenzaam » met hunne dichters en wijsgeeren was , heeft natuur- » lijk veel kunnen verzamelen , terwijl zijne doorwrochte » kennis hem in staat stelde om alles , wat uitlegging be- » hoefde , toetelichten. Ik behoef niet te doen opmerken,

» hoe welkom zijne *Adagia* der geleerde wereld waren
 » en hoezeer men zich op dien schat van Spreekwoorden
 » uit de oude wereld, als het ware, vergastte, daar
 » men, in de laatste uitgaven, waarvan de geleerde boek-
 » handelaar TROBENIUS er een zevental geleverd heeft,
 » tot over de vierduizend zoodanige Spreekwoorden aan-
 » treft. Zie Holl. roem 3 deel. *Aanteek.* bladz. 13, 14.

Na hem, schreef JOHANNES SARTORIUS eene *Latijn-
 sche spraakkunst*, en verzamelde in dezelve drie dui-
 zend Latijnsche *Spreekwoorden* en eene *Sijlva* (zoo
 als hij 't noemde,) van *Spreekwijzen*.

Onze Hollandsche schrijvers en dichters, hebben met
 zulke verzamelingen hun voordeel gedaan.

12.

Zie LUBLINK DEN JONGEN verhand. 1 d. bladz. 234
 en 235.

13.

D'ESCURY Holl. roem 3 d. aantek. bladz. 17.

14.

Men heeft deze Spreekwoorden ook afzonderlijk ge-
 drukt, onder den titel: MARTINET *verzameling van Va-
 derlandsche Spreekwoorden, opgehelderd ten gebruike
 der jeugd en in de scholen.*

15.

Dit Magazijn, dat alle aanbeveling verdient, is ten
 jare 1800 uitgegeven te Amsterdam, bij WILLEM VAN
 DER VLIET.

16.

Het getal der zoogenoemde Spreuken van WILLEMS, is 226. Tot eene proeve diene, wat ik daar voor de hand opsla.

No. 152. *Veel kraauwen zeert ,
veel spreken deert.*

No. 162. *Onverdroten
heeft genoten.*

No. 211. *Beter bloode Jan ,
dan doode Jan.*

Voorwaar, echt *Belgische* kost!

17.

Het werk van J. H. HOEUFFT is getiteld: *Taalkundige aanmerkingen op eenige oud-Friesche Spreekwoorden* en de reden, waarom ik hetzelfde in verband brenge met dat van WASSENBERGH, ligt in hetgene de voorrede van HOEUFFT ons kennen doet. Deze schreef toch: »Ik ontmoette in zekeren Almanak van het jaar 1664, met meer andere zaken deze oud-Friesche Spreekwoorden, onder den titel van *Der vrije Friesen Spreekwoorden*. Ik besloot dezelve, voor zoo verre ik mij daartoe, met weinige en geringe hulpmiddelen, enkel door eigen oefening in staat bevond, met eenige aanmerkingen optehelderen, en raadpleegde daartoe, onder anderen, de *Bijdragen tot den Frieschen Tongval* van den Heer WASSENBERGH, eenen man, in denzelven evenzeer, als in de Grieksche en Latijnsche letterkunde doorkneed en verre boven mijnen

lof verheven. In dezelve werd ik herinnerd aan de *Verzameling van oude Friesche Spreekwoorden*, door dien Hoogleeraar te voren, achter de eerste uitgave van deszelfs *Verhandeling over de eigen namen der Friesen*, als een toegift geplaatst. Welke was, dezelve herziende, mijne verwondering, te bevinden, dat dezelve, zonder één meer of minder, dezelfde waren die de Bredasche Almanak bevattede! De onzekerheid, waarin de Hoogleeraar verkeerde; of dezelve, bevorens, al of niet, waren uitgegeven, werd, door deze mijne ontdekking, geheel opgehelderd. Hoezeer aan deze Spreekwoorden, door den Heer WASSENBERGH hier en daar, eenig licht was bijgezet, achtte ik het, daar mijn arbeid reeds ver gevorderd was, misschien, desniettegenstaande, niet geheel overbodig te zullen zijn, dezelve voor minkundigen, op den begonnen voet, ten einde te brengen, en zie hier daarvan de vruchten." Verg. voorrede III—v.

13.

De *uitvoerige* titel van dit boekje is: *Verzameling van Spreekwoorden, Gezegden en Anecdoten, benevens belangrijke, geschied- en oudheidkundige Aanteekeningen enz. meereendeels Vriesland en de Vriezen betreffende, alsmede Taalkundige ophelderingen, omtrent den oorsprong en de ware beteekenis van oude Friesche woorden en gezegden door PAULUS CORNELIS SCHELTEMA, te Franeker, bij G. IJFMA 1826.* — Het geheele werkje beslaat intusschen, behalve het voorberigt van VIII, slechts 62 bladzijden, en deze wijd gedrukt!

19.

Hieronder verzoek ik echter niet te begrijpen, hetgeen van onze *Spreekwoorden en Spreekw. zegswijzen* in sommige werken, b. v. de *zeereizen* van kapitein DE JONG en den *Pleegzoon* van Mr. VAN LENNEP, verspreid ligt, en door mij van tijd tot tijd is aangeteekend, om er, waar ik het noodig achten zal, gebruik van te maken. Gaarne doe ik ook hulde aan het *nieuw Handwoordenboek der Nederduitsche en Fransche talen*, door AGRON, LANDRE en WEILAND, bearbeid, waarin vele Spreekwoorden zijn opgenomen, die soms uit de *Fransche* vertaling meerder licht ontleenen, of de voortreffelijkheid onzer taal, door vergelijking onder het oog doen vallen. Na J. CATS heeft inzonderheid LUBLINK DE JONGE de waarde daarvan ingezien en, om mij nu alleen tot het *Fransch* en *Hollandsch* te bepalen, tot voorbeelden opgegeven.

Voor het *Fransche*: *l'habit ne fait pas le moine* (het kleed maakt geen monnik) zeggen wij: *Het zijn allen geen koks, die lange messen dragen.*

Voor het *Fransche*: *qui se couche avec les chiens se leve avec des puces* (wie met honden te bedde gaat, staat met vlooijen weer op) zeggen wij: *wie pik aangrijpt, wordt er mede besmet.*

Voor het *Fransche*: *chat echaude craint l'eau tiede* (een kat die zich gebrand heeft is bang voor laauw water) zeggen wij: *waar zich een ezel tweemalen stoot, wacht hij zich voor de derde maal.*

Voor het *Fransche*: *donner un oeuf, pour avoir un boeuf* (een ei te geven, om een os weerom te krijgen)

zeggen wij: een *schelpisch uitwerpen om een kabeljauw te vangen*. — Met hoeveel zouden deze voorbeelden vermeerderd kunnen worden! Intusschen zal ieder, die in andere levende talen bedreven is, gereedelijk toestemmen, dat ook daarin onder de Spreekwoorden veel keurigs gevonden wordt, hetwelk door de onze niet wordt overtroffen, of, waarvoor wij niets in de plaats hebben. Zoo als b. v. Het *Duitsche: Mancher baut ein Schloss in die luft, der keine Hütte auf den sand bauen kan* (menig een sticht een paleis in de wolken, die geene hut in het zand kan bouwen) en de *Italiaansche: a moline, orologii e sposa, manca sempre qualche cosa* (aan de molens, uurwerken, en vrouwen hapert altijd iets). — *D'uccelli, di cani, d'armi e d'amouri, par un pracére, mille dolori* (met vogels, honden, geweer en amourettes, heeft men voor ééne pret, duizend verdrieten). In het vervolg komen wij nog wel eens op zulke voorbeelden terug.

20.

Verg. *Hollands roem* 3e deel aanteek. bladz. 19 in de noot onder den tekst.

21.

Dit gedeelte der Redevoering van den Hoogl. G. S. MEIJER, wordt gevonden in de *Letter en Zedekundige lessen* van Prof. P. VAN GENABETH 1° dl. bladz. 325 — 328.

22.

Het Latijn luidt :

Haec facit ut, videat cum ternas undique nullas,

Naufragus in mediis brachia jactet aquis.

Saepe aliquem solers medicorum cura relinquit,

Nec spes huic, vena deficiente, cadit.

Carcere dicuntur clausi sperare salutem,

Atque aliquis, pendens in cruce, vota facit.

23.

Ik heb deze beide uitleggingen opgegeven en kenne geene andere, doch zij bevallen mij niet. Het is ook niet zeker, dat Hooft in de aangehaalde plaats, door *katten*, palen verstaan zou hebben. —

24.

In het oorspronkelijke leest men: *Goden*. De vertaling is van P. NIEUWLAND.

25.

De *bakens* zijn ook hier te lande, sedert 1673, gebruikt tot seinen, tijdens het naderen of landen van den vijand. Hun Ed. GrootMog. bepaalden toch 3 Augustus van datzelfde jaar: *Wanneer eenige vijandlijke schepen voor de wal gezien worden, zal van den toren worden geseint, bij nacht met een vuur, bij dagh met een mande; ende bij dagh zoowel als bij nacht, vier quartien uurs aan den anderen, een schoot geschoten worden enz.* Zie BRANDT, *lezer van de Ruyter*, d. II, bladz. 449.

26.

HOUFIT EN D'ESCURY stemmen volkomen met WEILAND in; ook heeft BILDERDIJK zich voor dit gevoelen verklaard, en een geacht vriend, wien ik daarover raadpleegde, schreef mij onder anderen, het volgende: Het voornaamste gedeelte van een schip, is het *achterste*, het mindere het *voorste*, waarvan de benamingen *stuurboord* en *bakboord* afkomstig zijn. De stuurman aan het roer staande en naar het voorschip ziende, heeft aan zijne regterhand de *stuurboords-* en aan zijne linkerhand de *bakboords-zijde*. Die onderscheidene benamingen zijn zeer eigenaardig genomen uit het standpunt van den man, op het achterschip staande en het oog op het voorschip gevestigd houdende. De man aan het roer geeft het schip deszelfs *stuur-* en *bakboord*, omdat in dien stand de regter-en linkerhand naar die beide scheepszijden gekeerd zijn. Zoo lezen wij in de *Dictionnaire de Marine*, Seconde edition, Amsteld. 1736 op het woord *Stribord*: *c'est le Coté de la main droite du vaisseau au respect d'un homme qui etant a la pousse, fait face vers la proué*. Het grondbeginsel van regter- of linkerzijde, berust bij den mensch alleen, en kan dus niet dan van den mensch ontleend worden; het zou dus oneigenaardig zijn, de scheepsbenamingen *stuurboord* en *bakboord* regter- en linkerzijde te noemen, want het schip zelve heeft geen regter- of linkerzijde, daar het, gelijk ik aanmerkte, van den man aan het roer, of op het achterschip staande, zijne onderscheiding van *stuur-* en *bakboords* zijde, ontleent, omdat de man in dien stand zijne regter- en linkerhand, naar die beide zijden gekeerd heeft.

Onlangs echter las ik in het *Taalkundig Magazijn* van de JAGER, het 3e stukje bladz. 195 iets van S. J. Z. WISELIUS, 't welk ik hier woordelijk volgen laat. »BILDERDIJK zegt: de stuurman heeft de roerpen aan de rechterzijde en, derwaarts gekeerd, heeft hij dus het linkerboord achter den rug, vandaar *stuur- en bakboord*. — Neen; de stuurman heeft de roerpen, nu aan de rechterdan aan de linkerzijde, al naar dat de wind van dezen of genen kant invalt, en *bakboord* blijft niet te min onveranderd *bakboord* en gevolgelijk ook *stuurboord, stuurboord*. Volgens eene vrij algemeene overlevering is de oorsprong van de Spreekwijze *Bakboord* en *Stuurboord* de volgende: de *stuurlieden* hadden voorheen hun verblijf in *hutten*, aan de rechterzijde van het schip; de *matroozen* daarentegen in *bakken* (om bij bepaalden getale te *schaften*) afgedeeld aan de linkerzijde, en van daar *stuur- en bakboord*." Zoo ver WISELIUS. — WINSCHOTEN, verbeeldde zich: een' stuurman met de rechterhand aan het roer, en ter linkerzijde den *schaftbak*, om onder de hand te kunnen eten.

27.

TUINMAN heeft: *maakt u hoort te gup/* en schrijft: hierdoor drukt men uit, dat *iemand op zijn voorspoed niet zorgeloos zijn moet*. De gelijkenis is ontleend van de uitgespannene zeilen bij een sterken noordewind, die een schip wel ligtelijk doet omslaan, waartegen een schipper op zijne hoede moet wezen. Met waarheid wordt daarom gezegd: *in den grootsten voorspoed behoeft men den meesten raad*. — Dezelfde Schrijver heeft vervolgens

bij het Spreekwoord: *hy ligt op het gypen*: » dit gebruikt men van iemand die zoo zoo staat den geest te geven. Het is genomen van het weerslaan der zeilen, dat in een vlakken voorwind wel schielijk geschiedt, en een schip kan doen omkenteren. Dit heet men *gypen*. — In het *Handwoordenboek* van WEILAND, vinde ik *gijp*, en *gypen* als *Scheepswoorden*; maar in zijn Nederduitsch, Taalkundig Woordenboek, zoekt men het woord *gijp* te vergeefs. Evenwel, *gypen* is bij hem, uit vergelijking met het hoogd. *gieben*, met opgesperden mond naar den adem snakken, lucht scheppen. » Vanhier, meldt hij, is de gemeene Spreekwijs nog overig: *hy ligt op het gypen* / voor: *hy haalt den laatsten adem*. fig. zegt men toch: *het zeil gyp* / als hetzelfde wind wat en schielijk dreigt omteslaan.” Wanneer men nu dat *gypen*, de *gijp* wil noemen, en dan voor *gijk*, *gyp* wil schrijven, ik heb er niets tegen; de Spreekw. zin blijft toch dezelfde.

28.

Verg. van de *Nijenburg*, Reizen 1 d. bladz. 307.

29.

Verg. WINSCHOTEN, *Seeman* bladz. 91.

30.

Zie *Vaderlandsche historie* d. 3. bladz. 5.

31.

Verg. den druk van 1636 bladz. 461. Deze kronijk wordt bij WAGENAAR niet aangehaald; maar wel bij BENG,

de *Nederlanders en het Hanzee verbond*, bij het *Utrechtsche* genootschap ten jare 1833 bekroond.

32.

De oude benaming van *Stuur* aan het *Scheepsroer* gegeven, was zeer doelmatig, wegens deszelfs werking: *het sturen* namelijk van *het schip*. De in later tijd in gevoerde benaming van *roer*, is minder toepasselijk en vordert eene uitgebreide omschrijving, om de beteekenis ervan te leeren kennen, terwijl het *Stuur*, zonder eenige opheldering te behoeven, zich terstond volkomen laat begripen, van *besturen* afkomstig te zijn. Vandaar dan ook, dat de man die hetzelfde bestuurt, in onze taal nog deszelfs oorspronkelijke naam van *Stuurman* behouden heeft. Ook bij de Franschen wordt het roer *gouvernail* genoemd, hetwelk afgeleid van *gouverner*, dezelfde eigenaardige beteekenis heeft van *besturen* of *regeren*.

33.

De Hoogleeraar LULOFS, die in deze kernachtige woorden, zeer veel zegt, voert ten bewijze aan, het dichtstuk van HUYGENS, dat ik hier volgen laat:

*Scheepspzaet / ten ohezlyden van
Prins Maurits van Oranje.*

Mouringh, die de vrije Schepen
Van de Seven-landsche buert
Veertigh jaren, onbegrepen,
Onbekropen heeft gestuert;

Mouringh , die se door de baren
 Van soo menigh tegen-tij ,
 Voor de wind heeft leeren varen ,
 Al en was 't maer wind op zij.
 Mouringh , Schipper sonder weer-gaê ,
 Die sijn onverwinlickheit ,
 Waer de Sonn op , waer sij neergaê
 T'aller ooren heeft gespreit ,
 Mouringh , die de zee te nauw hiel
 Voor sijn zeilen en sijn want
 Die de vogelen te gaw viel ,
 All beseilde hij maer 't sand ;
 Mouringh was te koj ekropen ,
 En den eindeloose slaep
 Had sijn wacker ooggh besloopen ,
 En hem Leeuw gemaekt tot Schaep.
 Reers en Matroosen riepen :
 » Och , de groote Schipper , och
 Wal sou 't schaen , of wij all' sliepen
 Waekte Schipper Mouringh noch ! »
 » Schipper Mouringh , maer je leghter ,
 Maer je leghter plattevelt !
 Stout verweerer , trots bevechter
 Bey te Zeewort en te Veld !
 Kijck , de takels en de touwen ,
 En de vlaggen en het schutt
 Staen en pruylen , in den rouwen
 Altemalen in den dutt. »
 » Dutton ? sprack moy Heintje ; dutton ?
 Stille , Maets ! een toontje min !

Dutten? — Wacht, dat most ick schutten,
 Bin ick angders, die ik bin.
 'k Heb te langh om Noord en Zuijen
 Bij den Baes te 1oer estaan;
 'k Hebb te veel gesnoor van buijen
 Over deuse muts sien gaen.
 'k Selt hun lictelick soo klaeren,
 Dat ick vlaggen, schutt en touw,
 En de Maets, die met me vaeren
 Vrijen sel van dutt en rouw;
 Reeers, (jouwer liefde wien ick,
 Die van verr op 't kusse vicht)
 Wiljer an? Kedaar, you dien ick;
 You, allienigh, bij dit licht!
 Weeran: riepen do Matroosen:
 »'t Is een Man, oft Mouringh waer!»
 En de Reeërs, die hem koosen,
 Weeran: »'t Is de jonge Vaer.»
 Heingje peurde strack an 't Stuer, en
 Haelde 't ancker uyt den grond;
 't Scheepje ginck door 't Zeesop schuren,
 Offer Mouringh noch an stond.

Dat de *Reeders* (schrijft LULOFS) hier 's Lands Staten; de *Matrozen*, het volk; *Mouringh*, PRINS MAURITS van Oranje, zoon van WILLEM *den eerste*: mooi HEINTJE PRINS FREDERIK HENDRIK (die, na zijnen broeder MAURITS, aan de spitse onzer Voorvaderen tegen het Spaansche geweld stond) beteekenen, behoeft wel voor niemand herinnering.

54.

In deze Democritische tafelliedjes komt ook nog iets voor, op het *wel afloopen van het Scheepje*, mij te laat onder het oog gekomen om het op bladz. 122 te plaatsen. Het volgt op een aardig versje getiteld: *Hansje in den kelder*, en luidt:

Vrienden! 't komt niet langer te pas
 Om te wijden wenschen en glas
 Aan het kleine *Hansje in den kelder*;
 't Weêr is goed en 't luchtje staat helder.
 Geef dan uw wensch een' vrijen loop,
 Meerder ruimte aan 't bloempje der hoop!

Rasch toch wachten wij op de ree
 Van des werelds woelige zee,
 Weer een snel zeilend scheepje of schuitje,
 Dan springe *Hansje*, 't olijke guitje,
 Nu 't aan wal hem niet meer bekoort,
 Als een vlugge Schipper aan boord.

Vrienden! haast is 't oogenblik daar,
 Weinig dagen, en 't Scheepje is klaar,
 Sterk zij 't van knieën, kiel en velling!
 Stevig de stapel, glad de helling!
 Schoon 't dan ook wat dreuning eens gaf,
 't Glij voorspoedig! *wel loop het af!*

55.

J. H. HOEFFT teekent in zijn beredeneerd register op zijne *Taalkundige aanmerkingen* bladz. 126 enz. bij het woord *varen*, het volgende aan: »Het zij mij geoorloofd eene zeer ongezoutene spotternije, welke ik in een Fransch tijdschrift gevonden heb, te wederleggen. Aldaar werd, bij de optelling der woorden, welke de verschillende volken, nit pligtpleging of beleefdheid, gebruiken, om naar de gezondheid van iemand te vragen, gezegd: »à entendre les Hollandais, ce peuple laborieux et phlegmatique, se saleur, on diroit, qu'ils sont toujours en voyage sur leurs Canaux, ou en route pour les grandes Indes. *Hoe vaart mijn Heer?* mot à mot. *Comment voyage Monsieur?* Ne croit on pas voir un bon gros Hollandais, bien nourri et bien vêtu, voyageant commodement sur un de ses superbes canaux, ou allant à Batavia, et qui hèle en passant un ami, pour savoir s'il voyage aussi à son aise? L'Anglais a bien aussi quelque chose de ce salut dans son *farewell*, adieu, bon voyage, faites une heureuse traversée; et c'est un souhait tout naturel a des Insulaires." Zoo zijn de luchtige Fransche geleerden! Uit onkunde der Noordsche talen begaan ook derzelver beste *Lexicographi* dikwijls de allerschandelijkste feilen. Het Nederlandsch: *hoe vaart gij?* beteekent juist hetzelfde als het Fransche *comment vous portez vous?* moettende *varen* hier in den zin van *voeren*, *dragen* opgenomen worden. Het moeit mij, dat de Scheepsbevelhebber DE JONG, *Reize in en door het kanaal* bladz. 91, ook van gedachten is, dat welligt het woord *welvaren* in

de gewone vragen: *hoe vaart gij? hoe varen de uwen?*
uit de zeevaart ontleend zijn."

36.

Dit is de beste verklaring van het Spreekwoord, welke ik geven kan. C. TUINMAN heeft: *de schipper heeft de kooi lef geharen / d. i. het zoo gemaakt, dat hij 't daar niet houden kan.*

37.

Deze vertaling uit CARDONNE, is van den Hoogleeraar VAN DER PALM in zijnen *Salomo*.

REGISTER

DER

SPREEKWOORDEN

EN

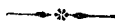
SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

VAN DE

Scheepvaart en het Scheepzaken

ontleend,

die behandeld zijn.

Bladz.

<i>Alle havens (ook wel heiningen) schutten den wind.</i>	81.
— <i>beetjes helpen, alle vrugtjes ligten.</i>	120.
<i>Als de bruid is in de schuit, dan zijn de be- loften uit.</i>	123.
— <i>het diep verloopt, dan verzet men de bakens.</i>	58.
— — <i>in de kajuit regent, dan druipt het in de hut.</i>	87.
— — <i>maar een halven wind wil zeilen.</i>	164.
— — <i>zeil scheurt, heeft het een gat.</i>	—
— <i>kok en bottelier zamen kijken, dan hoort men waar de boter gebleven is.</i>	92.
<i>Berg uw plunje.</i>	111.
<i>Booi is kapitein (bij verkorting kapitein).</i>	63.
<i>Bij den wal langs, of langs het walletje heen.</i>	148.
<i>Daar is geen touw aan te beleggen.</i>	136.
— — <i>een kink in den kabel.</i>	87.
— — <i>veel over stuur.</i>	134.
— — <i>een kaper op de kust.</i>	89.
— <i>komen zoogroote schepen aan alser afvaren.</i>	120.
<i>Daar komt een luchtje.</i>	153.
— <i>men voor sloop komt, moet men voor varen.</i>	120.

<i>Daar moeten geen twee groote masten op een schip zijn.</i>	102.
— <i>verdrinken er meer in een wijnglas dan in de zee.</i>	158.
<i>Dat is een driedekker.</i>	72.
— — — <i>klouwer, een wakkere klouwer. . .</i>	91.
— — — <i>kabel op zolder.</i>	87.
— <i>pronkt als een vlag op een modderschuit of praam.</i>	146.
<i>De Admiraal heeft geschoten.</i>	49.
— <i>baken komen uit.</i>	57.
— <i>beste stuurlui staan aan wal.</i>	134.
— <i>bezem op den mast, om de zee schoon te vegen.</i>	103.
— <i>denkbeelden en woorden stroomen hem toe.</i>	132.
— <i>derde streng maakt den kabel.</i>	86.
— <i>een staat aan den helmstok, de andere aan den boeg.</i>	82.
— <i>oude schepen blijven aan land of wal. . .</i>	120.
— <i>plecht is van het schip.</i>	110.
— <i>wijn en de vrouwen zijn gevaarlijke klippen.</i>	91.
— <i>zaak wil niet vlotten.</i>	148.
— <i>zee is zonder water.</i>	155.
— <i>zee maakt gedwee.</i>	158.
<i>Die den kok bedilt, moet het rookgat uit. . .</i>	91.
— <i>lieden worden zeer gepraamd</i>	112.
<i>Des avonds rood, 's morgens goed weer aan boord.</i>	67.
<i>Een glaasje op de valreep.</i>	140.
— <i>goed Zeeman valt wel over boord, of, zeilt wel eens tegen een paal, of, word wel eens nat</i>	159.
— <i>mal zeeschip van een wijf</i>	161.
— <i>man over boord, een eter te minder. . .</i>	67.
— <i>schip (of ook wel een wrak) op strand, is een baak of baken op zee.</i>	56

Bladz.

<i>Een vrouwenhaar trekt meer aan dan een marszeil.</i>	164.
— <i>zee van jammeren overdekte hem</i>	154.
<i>Eerst in de boot, keur van riemen.</i>	69.
<i>Er is geen schuit zoo dicht, of, er komt ligt</i>	
<i>een lek in</i>	123.
<i>Ga niet sloop zonder beschuit.</i>	119.
— <i>uit mijn schuit, gij bederft de vracht</i>	123.
<i>Groot schip, groot water</i>	118.
<i>Gij moet aan dat lijntje niet trekken.</i>	101.
<i>Het anker der hoop is enz.</i>	51.
— — <i>is doorgegaan</i>	52.
— <i>doet er weinig toe, al krijgt het waterschip een gat meer.</i>	150.
— <i>gaat hem voor den wind, of ook wel voor wind en tij</i>	150.
— <i>hoofd is het roer van het schip</i>	117.
— <i>is een brander, houd af!</i>	70.
— — <i>er holtertopa.</i>	83.
— — <i>een diep gaand schip.</i>	118.
— — — <i>ongemakkelijk zeeschip.</i>	160.
— — — <i>schip, waar men de hand aan moet houden.</i>	119.
— — <i>kwalijk met hem gevaren.</i>	142.
— — <i>tusschen kaai en schip gevallen</i>	119.
— — <i>van stapel gelooopen</i>	131.
— — <i>doodstroom</i>	133.
— — <i>dood tij.</i>	138.
— — <i>een mannetje om in een praam te zetten.</i>	112.
— — <i>zijn voorland</i>	148.
— — <i>koel op zee</i>	154.
— <i>kan beter van een schip dan van een schuit.</i>	122.
— <i>loopt de spijgaten uit.</i>	129.
— <i>moet er onder of over</i>	105.

	Bladz.
<i>Het moet over dien boeg gaan</i>	62.
— — — <i>er op of onder</i>	106.
— <i>raakt kant noch wal</i>	88.
— <i>roer ligt er naur</i>	116.
— — <i>is van het schip</i>	117.
— <i>schip moet op de helling</i>	119.
— — <i>is gebleven met man en muis</i>	120.
— <i>tij wacht naar niemand</i>	138.
— <i>was daar sobere kompanje</i>	93.
— — — <i>een beroerde zee</i>	154.
— <i>wel afloopen van het scheepje</i>	122.
— <i>welvaren van dezen huize</i>	144.
— <i>zeegat of armoede is hun voorland</i>	148.
— <i>ziet er uit, als of men in een kombuis komt</i>	93.
— <i>zit er niet dieper, zeide de loods, en hij peilde grond</i>	99.
<i>Hier liggen wij met de zeilen voor den mast</i>	164.
<i>Hoe vaart gij?</i>	140.
<i>Hooge masten vangen veel wind</i>	103.
<i>Houd uw roer regt</i>	116.
<i>Hij begint aftetakelen</i>	136.
— <i>bereikt de haven zijner begeerte</i>	81.
— <i>bewimpelt het en — hij spreekt onbewimpeld</i>	60.
— <i>bindt een reefje in</i>	113.
— <i>doet het met een druil</i>	73.
— — <i>een noodschoot</i>	127.
— <i>draait of legt bij</i>	71.
— <i>dringt hem uit zijn eigen vaarwater</i>	139.
— <i>drijft over stuur</i>	134.
— <i>durft niet van land steken</i>	96.
— <i>gaat onder zeil</i>	162.
— — — <i>er zeil op maken</i>	—
— — — <i>met de laatste schepen onder zeil</i>	—

	Bladz.
<i>Hij gaat regt door zee</i>	156.
— — <i>peper halen — of om peper uit</i>	107.
— — <i>met hem diep in zee</i>	155.
— <i>geeft hem de volle laag</i>	95.
— — <i>op als de zee</i>	155.
— — <i>een schoot onder water.</i>	127.
— <i>gelijkt de ankers, die altijd in het water zijn, en nooit leeren zwemmen</i>	53.
— <i>geraakt in de branding</i>	71.
— <i>haalt zijn zeil in top.</i>	162.
— — <i>te veel want over hoop</i>	149.
— — <i>de riemen binnen</i>	115.
— <i>heeft het bezeild.</i>	61.
— — <i>den aap beet.</i>	107.
— — <i>de lading sloop.</i>	97.
— — <i>een hoofd als een boei.</i>	63.
— — <i>veel over boord gevaren</i>	65.
— — <i>het anker achter de kat gezet.</i>	53.
— — <i>de fok opgezet</i>	77.
— — <i>zijn grond gepeild</i>	109.
— — <i>schoon schip gemaakt</i>	121.
— — <i>zijne sloopjes (ook wel sloopjes en koetjes) op het drooge</i>	122.
— — <i>het op stapel gezet</i>	131.
— — <i>hem deerlijk toegetakeld.</i>	136.
— — <i>streken op zijn kompas</i>	95.
— — <i>de kooi lek gevaren.</i>	145.
— — <i>een zee van geld</i>	155.
— — <i>het zeiltje gestreken</i>	164.
— — <i>zeevoeten</i>	161.
— <i>helpt hem in den grond</i>	78.
— <i>houdt zich aan hooger boord.</i>	68.
— — <i>het met pompen boven.</i>	111.

	Bladz.
<i>Hij houdt het roer.</i>	116.
— — — — — <i>vast.</i>	—
— — — — — <i>zijn roer regt.</i>	—
— — — — — <i>het roer in het water</i>	—
— — — — — <i>zich als of hij gek was, en laat zijn schuitje vol loopen.</i>	123.
— — — — — <i>de regte streek.</i>	131.
— — — — — <i>oog in 't zeil.</i>	162.
— — — — — <i>is ons eenig plechtanker.</i>	51.
— — — — — <i>zoo vet als een Spaansch anker of als een ankerstok.</i>	55.
— — — — — <i>een mannetje om in een praam te zetten.</i>	112.
— — — — — <i>het hoekje te boven</i>	61.
— — — — — <i>een ballast (ook wel een onnutte ballast.)</i>	59.
— — — — — <i>weer aan hooger boord.</i>	65.
— — — — — <i>op een vreemde haven geweest.</i>	82.
— — — — — <i>al in Jaffa.</i>	85.
— — — — — <i>gekielhaald.</i>	90.
— — — — — <i>een goede (ook wel bevaren) loods.</i>	98.
— — — — — <i>uit de lijk geslagen.</i>	100.
— — — — — <i>een regte pekbroek.</i>	109.
— — — — — <i>een zetschipper.</i>	124.
— — — — — <i>een goed stuurman op zee.</i>	134.
— — — — — <i>schipper en stuurman tevens.</i>	125.
— — — — — <i>van de plecht gerold.</i>	110.
— — — — — <i>van zijn streek.</i>	132.
— — — — — <i>weér op zijn streek gekomen.</i>	—
— — — — — <i>het stuur kwijt.</i>	133.
— — — — — <i>wonderlijk toegetakeld.</i>	136.
— — — — — <i>de tramontane kwijt.</i>	137.
— — — — — <i>al grooter zee overgevaren.</i>	142.
— — — — — <i>aan hooger of lager wal.</i>	149.
— — — — — <i>door den wind.</i> ,	151.

	Bladz.
<i>Hij is den wind kwijt.</i>	152.
— — <i>een grondelooze zee.</i>	155.
— — <i>stijf onder het zeil.</i>	163.
— <i>klampt mij aan boord.</i>	90.
— <i>komt met de naschepen.</i>	121.
— — <i>al in mijn schuitje.</i>	123.
— — <i>in behouden haven.</i>	81.
— — <i>met een opgestoken zeil.</i>	163.
— <i>kroop in het kabelgat.</i>	87.
— <i>krijgt hem in zijn boot.</i>	68.
— — <i>een ligter aan boord.</i>	97.
— <i>laat er zijn anker vallen.</i>	51.
— — <i>het maar drijven, ook wel vlotten en drijven, of op Gods genade drijven.</i>	74.
— <i>laat hem op zijn eigene wieken drijven.</i>	—
— — <i>alles in het riet loopen, of stuurt al- les in het riet.</i>	115.
— — <i>zich door den stroom medeslepen.</i>	132.
— — <i>zijn tij verlopen.</i>	138.
— <i>lurveert.</i>	97.
— <i>legt het roer waar hij 't binden wil.</i>	117.
— — <i>tegen hem in den wind.</i>	153.
— <i>ligt in lij.</i>	100.
— — <i>het anker.</i>	50.
— <i>loopt in het lijntje.</i>	101.
— — <i>met een nat zeil.</i>	163.
— <i>lijdt schipbreuk.</i>	124.
— <i>maakt van zijn neus een anker.</i>	52.
— — <i>van een mast een schoenpen.</i>	103.
— — <i>de reef los.</i>	113.
— <i>mag zien, hoe hij den mast ophaalt.</i>	101.
— <i>meent, dat hem geene baren (ook wel geene zeeën) te hoog zullen gaan.</i>	58.

	Bladz.
<i>Hij moet de fok uithouden.</i>	77.
— — <i>het zeegat in.</i>	159.
— — <i>roeijen met de riemen die hij heeft.</i> . .	115.
— — <i>tegen wind en stroom oproeijen.</i> . .	—
— — <i>de vlag strijken.</i>	147.
— <i>neemt poolshoogte (bij verkorting hoogte)</i> .	112.
— — <i>hem den wind af.</i>	151.
— <i>raakt schipper te voet.</i>	125.
— <i>raakte achter de puttings over boord.</i> . .	65.
— <i>reedt mede aan dat schip.</i>	118.
— <i>roeit met tien riemen, naar lager wal.</i> . .	116.
— — <i>met zijne eigene riemen.</i>	113.
— — <i>er aan of onder.</i>	115.
— <i>rolt van de plecht.</i>	110.
— <i>rijdt aan dat touw.</i>	136.
— <i>staat stijf aan het roer.</i>	116.
— <i>smijt hem over boord.</i>	65.
— <i>steekt hem de loef af.</i>	98.
— — <i>het roer in de heg.</i>	116.
— — <i>van wal.</i>	148.
— <i>strijkt de vlag.</i>	133.
— <i>vaart waar de groote mast vaart.</i>	102.
— — <i>tegen den stroom op</i>	141.
— — <i>met mij in één schuitje.</i>	123.
— — <i>voor Schipper.</i>	124.
— — <i>voor wind en stroom.</i>	141.
— — <i>wel of kwalijk.</i>	—
— — <i>achteruit.</i>	142.
— — <i>in zijn zog.</i>	—
— — <i>met dubbele passen.</i>	—
— — <i>vroeg, en hij vaart laat.</i>	—
— — <i>mede als de groote mast.</i>	143.
— — <i>onder die vlag.</i>	146.

	Bladz.
<i>Hij valt over boord.</i>	65.
— <i>verstaat geen scheeps.</i>	122.
— <i>voert bram boven bram.</i>	69.
— — <i>de vlag.</i>	145.
— — — <i>grootte vlag; geweldig de vlag; laat de vlag geweldig waaijen; wil de vlag overal voeren</i>	146.
— <i>volgt den stroom.</i>	132.
— <i>voert groot, of hij voert klein zeil.</i>	162.
— <i>waait met alle winden.</i>	153.
— <i>weet wel tij te kavelen.</i>	138.
— — <i>zeemanschap te gebruiken.</i>	159.
— <i>wendt het over een' anderen boeg.</i>	62.
— <i>wendt het over alle boegen.</i>	—
— <i>werkt met schipperspoosjes.</i>	125.
— <i>werpt, of smijt hem over staag of stag.</i>	130.
— <i>wint het met vlag en wimpel</i>	146.
— <i>zal de kaap niet halen.</i>	86.
— — <i>het moeten opdokken, of ook wel uitdokken.</i>	107.
— — <i>den mast wel ophalen.</i>	120.
— — <i>die klip niet te boven zeilen.</i>	91.
— <i>zeilt op éénen boeg.</i>	62.
— — <i>ruimschoots.</i>	163.
— — — <i>hem in de zijde</i>	—
— <i>zet een riem of riempje onder het zeil.</i>	114.
— — <i>alle zeilen bij, om de kust (ook wel de kaap) te halen</i>	163.
— <i>ziet wel hoe na het bij land is</i>	96.
— — <i>in den wind.</i>	151.
— <i>zit op het drooge.</i> ;	73.
— — <i>aan het stuur</i>	133.
— — <i>aan het roer van Staat.</i>	116.
— — — <i>den grond, of ook wel aan lager wal.</i>	78.

	Bladz.
<i>Hij zit anderen gedurig in het vaarwater.</i> . . .	138.
— <i>zoude voor den mast moeten.</i>	102.
<i>Iemand op de lij smijten — in de lij leggen, —</i> <i>brengeu, — houden.</i>	100.
<i>Ik ben met hem gescheept of opgescheept.</i> . . .	118.
— <i>heb mijn poos te roer gestaau.</i>	116.
— <i>moet het schip aan de zee overgeven.</i> . . .	118.
— <i>stuurde hem van huis af, of zal hem op die</i> <i>zaak afsturen.</i>	134.
— <i>voel land en ik zie land.</i>	96.
— <i>zal dat wel halefuteren.</i>	88.
— — <i>het weten te schipperen.</i>	127.
<i>Klein schip, klein zeil.</i>	122.
<i>Kom ik over de Hont, dan kom ik over den stuart.</i>	84.
<i>Men heeft hem de voeten gespoeld.</i>	128.
— — — <i>afgescheept.</i>	50.
— — — <i>van stuurboord naar bakboord</i> <i>gezonden.</i>	65.
— <i>is in het schuitje en moet medevaren.</i> . . .	143.
— <i>kan geen haven (ook wel rede) met hem</i> <i>bezeilen.</i>	61.
— <i>kan aan de vlag zien, hoe de wind is.</i> . . .	147.
— <i>komt hem dwars voor den boeg.</i>	62.
— <i>luistert niet naar het roer.</i>	116.
— <i>moet het touwtje wat vieren.</i>	137.
— — — <i>zien, hoe het gebakend is.</i>	57.
— — — <i>zeilen, terwijl de wind dient.</i> . . .	163.
— — — <i>pompen of verzuipen.</i>	111.
— — — <i>varen, waar men voor sloop komt.</i>	143.
— <i>neemt hem op het sleeptouw.</i>	127.
— <i>ziet op geen aap, als men uit Oost-Indië</i> <i>komt.</i>	106.
<i>Mij is al menig water over het hoofd gegaan.</i>	161.

	Bladz.
<i>Na hooge vloed, lage ebben.</i>	76.
<i>Onder het staande zeil is het goed roeijen.</i>	115.
<i>Ontzeg geene vracht eer de schuit vol is.</i>	124.
<i>Op dit kompas kan men veilig aangaan.</i>	94.
<i>Staagjes (of zachtjes) aan, dan breekt de lijn niet.</i>	100.
<i>Stille waters hebben diepe gronden.</i>	80.
<i>Tegen wind en stroom kan men niet opzeilen.</i>	152.
<i>Trek aan dat lijntje niet.</i>	100.
<i>Van de boot komt men in de schuit.</i>	68.
<i>Veel vlaggen luttel boters</i>	146.
<i>Vuile gronden bederven de kabels</i>	79.
<i>Wacht u voor de gijk</i>	81.
<i>Wat doet hij in het gangboord te liggen.</i>	65.
— <i>zal de zee al opleveren.</i>	155.
<i>Werelds goed is eb en vloed.</i>	75.
<i>Wie geen want heeft naar het schip, moet te gronde gaan, of op een klip vervallen.</i>	149.
— <i>voor hond sloop komt, moet de beenen kluiwen of de bonken eten</i>	122.
<i>Wij kregen een brander aan boord.</i>	70.
<i>Zeeman geen man.</i>	159.
<i>Zoo grof als een kabel.</i>	86.
<i>Zij volgen de groote vlag.</i>	146.
— <i>hebben ze achter de ooren</i>	80.
— <i>trekken ééne lijn.</i>	101.
— <i>zijn in het schuitje en moeten mede</i>	123.
— <i>varen in ééne beurs</i>	143.
— <i>zal beginnen te kielhalen</i>	90.
<i>Zijn hoofd stuurt niet.</i>	117.
— <i>kompas is verdraaid of van de pen</i>	94.
— <i>tij is verlopen</i>	137.

SPREKWOORDEN

EN

SPREKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

die tot opheldering bijgebragt zijn.

	Bladz.
<i>Bergen en dalen ontmoeten elkander niet</i> . . .	5.
<i>De vreemde koe likt het vreemde kalf niet</i> . . .	—
<i>Die bij kreupelen woont leert hinken</i>	79.
<i>Door shade wordt men wijs</i>	5.
<i>Één schurft schaap maakt er velen</i>	79.
<i>Het begint te luwen</i>	99.
<i>Het ruikt naar den mosterd</i>	5.
<i>Hoogmoed komt voor den val</i>	76.
<i>Hij heeft zijn schaapjes of koetjes op het drooge.</i>	54.
— <i>is grootsch in zijn wapen</i>	69.
— — <i>den hoek om.</i>	61.
— <i>laat hem op zijn eigen wieken drijven</i> . . .	74.
— <i>spiegelt zich zacht, die zich aan een ander spiegelt</i>	56.
<i>Ik weet daar wel mouwen aan te passen</i> . . .	88.
— <i>zal dat varken wel wasschen</i>	—
<i>Kroesch haar, kroesche zinnen</i>	5.
<i>Waar een bei honing uitzuigt, daar zuigt een spin vergift uit</i>	—
<i>Wacht u voor degenen, die van God geteekend zijn</i>	—
<i>Wie eerst komt, die eerst maalt.</i>	69.
<i>Zij zien of zij geen vijf kunnen tellen, en heb- ben er wel tien achter of in de mouw</i> . . .	80.

N A S C H R I F T.

Nadat deze bladen afgedrukt waren, verscheen in het licht de tweede jaargang van het *Tijdschrift: Letter- en Geschiedkundig Allerlei, of Verpoozingen in ledige oogenblikken, verzameld door C. VAN DER VIJVER*, waarin de volgende *Spreekwoorden* enz. worden opgehelderd. *Hij slendert mee als de waard van Bielefeld.* — *Het riekt naar den mutzaard.* — *Hij is in de mat geweest.* — *Dat zijn ze niet die Wilhelmus blazen.* — *Wel bekomme het u!* — *Hij heeft wat op den lever.* — *Het is van Maarten van Rossems tijden.* — *Het is heet ijzer om aantetasten.* — *Een glaasje na de gratie.* — *Het is een mosselkrijg.* — *Jan alle man.* — *Hij kijkt als of hij er vijf op had.* — *Het is een kind van Nieveve.* — *Iemand iets ongezoeten zeggen.* — *Op iemands gezondheid drinken.* — *Iemand bij de ooren krijgen.* — *Men zal daar niet lang morgenspraak over houden.* — *Hij spant de kroon.* — *Vogelvrij verklaren.* — *Geen geld geen zwitsers.* — *Bij gebrek aan brood eet men de korstjes van pasteyen.* — *Hij slacht den beul, hij eet alleen.* — *Hij kan het met het water van de zee niet afwassen.* — *Hij ziet zijne hulp in de poorte.* — *Iets verbloemd zeggen.*

Men heeft, gelijk wij zagen, een aantal *Spreekwoorden en Spreekwoordelijke zegswijzen* in onze taal, waarvan de zin niet duidelijk is, of waarvan, zoo dezelve al uit het gewoon gebruik kan afgeleid worden, de oorsprong in het donkere ligt. Gaarne zal ik daarom door anderen voorgelicht worden om-

trent die, welke ik hier volgen laat en waarover ik noch bij C. TUINMAN, noch bij anderen gevonden heb, wat mij voldeed. Zij zijn: *'t Is een kalf Mozes.* — *'t was als of er een paard sprak.* — *Het is niet secundum Lucam.* — *Hij wil de kwade pier niet zijn.* — *Daar zal geen haan naar kraaijen.* — *Hij vecht om 's Keizers baard.* — *Hij kijkt, of hij het te Keulen had hooren donderen.* — *Keulen en Aken zijn niet op éenen dag gebouwd.* — *Hij slaapt als een roos (*).* — *Hij zwoer bij kris en kras.* — *De kogel is door de kerk.* — *Hij heeft haar op zijne tanden.* — *Hij heeft wild haar in den neus.* — *De gekken krijgen de kaart.* — *'t Is een vieze Griek.* — *Hij heeft den bout op den kop gekregen.* — *Daar loopt wut van St. Anna onder.* — *Zij gaat moederziel alleen.* — *Hij danst op een papieren zoldertje.* — *Hij maakt een Blankenburgsche rekening.* — *Hij doet het op zijn eigen houtje.* — *Hij weet wel, waar Abraham den mosterd haalt.* — *Hij haalt er zijn hart aan op.* — *Hij eet tegen*

(*) LUBLINK DE JONGE schrijft; » het is onzin; maar vanwaar het hoofddenkbeeld? Is het te zeggen: hij slaapt zoo zacht als op rozenbladen; of hij slaapt als in de roos; als iemand, die de roos-ziekte heeft, of is het iets anders?'' Ik geef dit als eene proeve, hoe men met zulke Spreekwoorden, tot hiertoe verlegen is en van hoeveel belang zelfs *gissingen* daaromtrent zijn. Dit is ook betrekkelijk de Spreekwoordelijke zegswijze *hij legt zijne hand over het hart.* » Is dit (vraagt de genoemde Schrijver) zijnen oorsprong verschuldigd aan zekere gebaarmaking, dat wij namelijk, wanneer wij onze aandoeningen willen te kennen geven, onze hand op den boezem leggen en door dat teeken onzo gevoelens bevestigen? of ontstaat het uit een metaforischen zin, waarin wij de woorden *hand* en *hart* gebruiken, *hart* om ons inwendig gevoel te beteekenen (*iemand het hart roeren; in het hart tasten* enz.) *hand*, om onze hulp uitedrukken (*iemand de hand bieden; de hand van iemand aftrekken*) en zou het derhalve moetou zeggen: de hand meer te laten doen dan het hart wil, — iemand meer helpen, dan hij naar onze gedachten verdient.''

heug en meug. — Zij leggen botje bij botje. — Hij teert van den hoogen boom af. — Hij is bestoven (voor dronken). — Hij heeft een knip weg. — Hij weet van teeuwes noch meeuwes. — Hij is met de noorderzon verdwenen. — Hij is met de kous op het hoofd te huis gekomen. — Hij heeft zich laten bedotten. — Hij is neus-wijs. — Hij houdt zich jacques. — Hij zoekt een plusdankje te behalen. — Hij kent het op zijn duimpje. — Hij liegt, dat hij zwart wordt. — Hij is bekend als de bonte hond. — Hij praat zich zelven in den zak. — Het is een regte zoutzak van een mensch. (*) — Hij heeft de hondschoenen aangetrokken. — Hij steekt er den draak mede. — Hij is een slimme vocativus. — Hij is buiten westen. — Hij is in de boonen. — 't Zijn viezevazen. — Hij loopt, of men houdt hem voor het lapje. — Hij heeft er den hooi, of ook wel den brui van. — Hij is geringeloord. — Hij roept als een dief in een paardenstal. — Hij speelt den gebraden haan, of ook wel voor scherminkel. — Dat wete hem de hond dank. — Hij wordt door den mosterd gesleept. — Hij steent als een kranke Schotsman. — Het is zoo oud als de weg van Kralingen. — Hij heeft mosterd op zijn staart. — De ganzen gelooven niet, dat de kiekens hooi eeten. — Hij preekt voor de ganzen. — 't Is hol over lol, of ook wel

(*) Ieder weet terstond, wat dit beteekent, doch vanwaar juist een zoutzak gekozen, daar zout iets krachtigs, prikkelends, levenversterkends is, en het zinnebeeld derhalve geheel verkeerd gekozen zoude zijn? Onder het schrijven valt mij de gissing in, of het ook een verbasterd Spreekwoord is, en of het woord *sand* niet ongelukkig in *zout* is overgegaan. Iets, 't welk mij te aannemelijker voorkomt, omdat ik mij herinneren kan, in plaats van *zoutzak* ook wel *Zandsak* te hebben hooren zeggen.

holderdebolder. — Hij is van het kalfje genezey. — Hij scheert er den gek mede. — Daar is het hutje met het mutje. — Hij is daarmede gekattestaurd, of ook wel geschoren. — Hij kan zijne ooren schudden, dat zij klappen. — Lange kleeren. korte zinnen. — Het is spikspelder nieuw. — Dat hangt als een koe in een kersenboom. — Hij heeft zich een knol laten wijsmaken. — Hij is zoo opregt als een bokshoorn. — 't Is een krachtig argument tegen de Socinianen. — Het is een Jan Hen, — een schobbejak, — een regte loeris. — Jan Rap en zijn maat. — Daur zou de droes om lagchen. — Daar was anderhalf man en een paardehoofd. — Hij heeft een blaauwe scheen geloopen. — Hansje in de kelder en Maaitje in 't schrappaitje. — Hij loopt bij hoeren en snoeren. — De broodkruimels steeken hem. — Hij speelt hokes, bokes, — Hij is buiten westen. — Hij laat violen zorgen. — Hij maakt kabriolen of kapriolen. — Koetertje koet. — Dat is een leven van de andere wereld. — Heeren peren rotten niet. — Hij is gepierd. — Hij is om zeep. — Men kan wel een keisteen kooken, dat het sop goed is. — Onnoodige zorgen maken vischgraten. —

In het vervolg wensch ik nog andere optegeven, wier oorsprong en zin dient te worden onderzocht, en waartoe ik de medewerking mijner lezers inroep; terwijl ik verlangend uitzie naar de beantwoording der prijsvraag, bij de Maatschappij tot nut van 't Algemeen uitgeschreven, zijnde: *eene korte opgave van den oorsprong van verscheidene Vaderlandsche Spreekwoorden, en derzelver nut en nadeel in de gemeenzame verkeering; vergezeld van eene verzameling der meest nuttig en aangenaam geachte.*

Nalezingen en Vervolg

OP DE

Uaderlandsche

SPREEK WOORDEN

EN

SPREEK WOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

BIJZONDER VAN DE

Scheepvaart en het Scheepsleven ontleend.

V O O R R E D E .

Met veel genoegen, heb ik mijn ondernomen werk, waarvan dit stukje het tweede is, voortgezet. Hetgeen ik behandelde, betrof toch dat belangrijke gedeelte onzer schoone Taal, hetwelk zoo dikwijls van de schranderheid, het vernuft en den goeden zin onzer Vaderen getuigt, — geschiedenis en ervaring in het geheugen terug roept, en nuttig onderrigt geeft in het maatschappelijke, huiselijke en bijzondere leven. Telkens gevoelde ik, hoe vroegere Schrijvers daarover, onder anderen de waardige Kerkleeraars MARTINET en VAN DEN BERG, zich reeds ten hunnen tijde moeten verlustigd hebben, in hetgeen door hen over sommige Vaderlandsche Spreekwoorden gedacht en medegedeeld werd; want ik ondervond, hoe dit met zulk eenen arbeid verbonden is. Wel is waar, het onderwerp kost somtijds veel nadenken, en niet

zelden verkeert men lang in onzekerheid, wat er omtrent te bepalen; maar welke wetenschap wordt, zonder meerdere of mindere moeite, verkregen? en ook bij deze studie, verkwikt elke lichtstraal die het donkere opklaart, den geest, en is ons eene milde belooning.

Ook nog van eenen anderen kant prijst zij zich aan. Zij brengt ons namelijk, somtijds in aanraking met mannen van hoofd en hart, die haar mede op prijs stellen en gaarne uit hunnen schat mededeelen, of van den onzen ontvingen; maar wat wordt dan ook niet uit overeenstemming in smaak, doel en werking, geboren? Zoo het niet tevens de veredeling van ons hart is, dan toch is het de verrijking van het verstand en de opscherping vnn het oordeel, waaraan ons, in allerlei betrekkingen, zoo bijzonder veel gelegen is. — Ik noemde in mijne Inleiding tot dit stukje, zulke mannen, en nadat dezelve reeds was afgedrukt, ontving ik nog eenige mededeelingen, in den vorm van een' brief, geteekend A. N. die mij regt welkom waren. Het verheugde mij, ook van deze hulpbetooning nog gebruik te kunnen maken, en waar ik dit uit gebrek aan overtuiging, niet altijd deed, zal des Schrijvers heuschheid mij dit wel ten goede duiden, en het hem niet terug houden van mij, in het vervolg, te blijven voorlichten.

Bij de genoemde studie wordt men soms ook aan-

genaam verrast door hetgeen bij dezen of genen Schrijver, dien men te voren niet, of weinig kende, gevonden wordt. Zoo kwam mij, eenige dagen geleden, eene Verhandeling onder het oog, geschreven door A. A. J. MEIJLINK, over den invloed der Geschiedkunde op de Taalkunde in 't algemeen, en het nut en de noodzakelijkheid eener grondige kennis der Vaderlandsche geschiedenis, ter beoefening der Vaderlandsche taal, in 't bijzonder. Met goud bekroond door de Koninklijke Maatschappij van Vaderlandsche Taal en Letterkunde te Brugge, onder de zinspreuk Eendragt en Vaderlandsliefde, en aldaar ten jare 1829 in het licht verschenen. Hoeveel trof ik daarin niet over de Spreekwoorden aan, dat mij uitnemend beviel; in het bijzonder, wanneer de Schrijver de noodzakelijkheid der Geschiedkunde tot derzelve regt verstand, met voorbeelden staafde, en onder anderen aanmerkte: » Het is er Hoeksch en Kabeljauwsch, zal de vreemdeling in onze Vaderlandsche geschiedenis niet verstaan; hij zal niet dan met moeite kunnen raden, dat dit gezegde: daar is twist en tweedragt, beteekenen moet. — Hij zal zijn kaas en brood niet laten nemen, zal hem duidelyk genoeg voorkomen; maar hij zal het gewis niet ontleenen van den opstand der Noord-Hollanders, in dien tijd Kennemers en West-Vriezen genoemd, die onder de benaming van kaas- en broodvolk, MAXIMILIAAN tegenstand boden.

Onze onervaren landgenoot zal niet gelukkig zijn, als hij hoort zeggen: Het is een Steven van der Klok, of, Dat is een stukje van Jan Steen, hij kan het toch, zonder eenig geschiedkundig verhaal, niet begrijpen. Men stuurt een kat naar Engeland, en ze zegt maauw, als zij te huis komt, zal hem weinig beduiden; maar was hij met het gedrag van CATS bekend, hij zoude een klaar denkbeeld aan dit gezegde hechten. Zegt hem niet dat peper halen, naar de Oost gaan beteekent, hij zal het niet gelooven, noch dat om zeep gaan, sterven beduidt, zonder dat men er tevens bijvoege, dat dit van de kruistogten ontleend is, waarin velen, die naar het heilige Land geweest waren, om het te verdedigen of te bevrijden, Jeruzalemsche zeep mede terug bragten, of moesten medebrengen, maar alwaar de meesten dit zeep halen, met het leven bekochten. Zal ik nu, behalve de reeds opgezamelde, nog geheel geschiedkundige Spreekwoorden aanhalen, en die aan hem, wien onze Vaderlandsche Geschiedenis niet grondig bekend is, voorstellen, zoo als: hij kijkt naar de Klundert of de Willemstad brandt. — Hij leidt het met Jan van Leijen af, en dergelijke, waarvan in onze Taal eene menigte te vinden is. Maar hiervan zal hij volstrekt niets verstaan, en ik zal dus de moeite sparen van er meer aantehalen.”

In de aantekeningen op die Verhandeling, vond ik

mede veel lezenswaardig over dit onderwerp, dat mij een genoegelijk uur verschafte, en ik geloof, dat de Schrijver onder hen mag geteld worden, die in de Handleiding en deze mijne Nalezingen, worden geroemd, als licht verspreidende over dit gedeelte onzer Taal.

In de 83^e der genoemde aantekeningen las ik, bij de vermelding der heldendaad van de Haarlemmers voor Damiate. » Te Haarlem pleegden jonge lieden, op den eersten Januarij van elk jaar, te dier gedachtenis scheepjes rond te dragen. Van daar ook zelfs het Spreekwoord: 't Is een mannetje om op een praam te zetten; d. i. het is een mooie jongen, waardig om bij den omgang, op de pramen, bij de zaagscheepjes gebruikt te worden.' Gaat dit door, dan vervalt mijne verklaring er van, bladz. 112 der Handleiding; doch ik moet betuigen, het Spreekwoord nooit anders gehoord te hebben, dan zoo als ik het daar opgaf, te weten: van een mannetje dat niet veel te beteekenen heeft.

Ik heb nu weder in het opgeven der Spreekwoorden enz., meestal den derden persoon genoemd, doch dit is, zoo als ik reeds vroeger aanmerkte, bij het gebruik veeltijds willekeurig. Bij de verbeteringen achter het derde Register bladz. x aangezeven, voege men bladz. 28 reg. 11 v. o. guirlandes.

Mijne Lezers, zullen in hetgeen ter opheldering

der donkere Spreekwoorden en Spreekwijzen, in het midden gebragt is, slechts proeven vinden. Waar de zekerheid ontbrak, moesten wij tot gissingen de toevlugt nemen, gelijk de voornaamste Vaderlandsche Schrijvers over dit onderwerp, ons daarin waren voorgegaan, en het hangt van het individueel begrip en oordeel af, dezelve aan te nemen of te verwerpen.

Ik besloot de vermelding dier Spreekwoorden enz. in mijne Handleiding, met de belofte van in het vervolg nog andere op te geven, waarvan oorsprong of zin dient te worden onderzocht; gaarne heb ik hieraan in het Naschrift voldaan.

Maken reeds verdienstelijke School-onderwijzers, van mijne Handleiding gebruik, ik vertrouw dat zij het ook wel van deze Nalezingen doen zullen, en gaat het naar mijnen wensch, vele navolgers vinden in het waarderen en beoefenen van een gedeelte der Taalkunde, waarbij ook reeds de jeugd zoo veel belang heeft, dat behoorlijk onderrigt erin, haar eene wezenlijke behoefte is.

En hiermede neem ik voor een poos, van mijne lezers afscheid; in de hoop echter, dat wij elkander reeds het volgende jaar zullen wedervinden, bij de beschouwing der Spreekwoorden enz. van het Landleven afkomstig, of kan dit om bijzondere redenen dan nog niet, die, welke uit het Dierenrijk ontleend zijn, waarvan mijne verzameling al zeer uitgebreid is, en veel merkwaardigs bevat.

ROTTERDAM September 1836.

I N L E I D I N G.

Wanneer ik, het vorige jaar, mijne *Handleiding tot de kennis van onze Vaderlandsche Spreekwoorden en Spreekwoordelijke Zegswijzen, bijzonder van de Scheepvaart en het Scheepsleven ontleend*, in het licht gaf, deed ik opmerken, dat het niet anders zijn kon, of bij zulk een overvloed er van als voorhanden is, zou wel overgeslagen en ook ligtelijk ten aanzien van *oorsprong* en *zin* gedwaald zijn, waarom het mijn voornemen was, *Nalezingen* te geven, in welke alles, wat tot aanvulling en volmaking zou worden aan de hand gedaan, en mij voorkomen zou daartoe geschikt te zijn, zou worden opgenomen. Weldra had ik het genoeg, van onderscheidene kanten te ontvangen, 't geen van der lezers belangstelling in mijn onderwerp en deszelfs behandeling getuigde, en men deelde mij ruimschoots mede, wat men meende, tot mijn oogmerk te kunnen dienen. Intusschen gebeurde, 't geen ik wel eenigzins gevreesd had, namelijk, dat men niet genoeg letten zoude op de soort van *Spreekwoorden* en *Zegswijzen*, die ik toelichtte, zijnde alleen dezulke welke hier te Lande in den gewonen omgang en alzo bij de dagelijksche gesprekken, in eenen, ook bij andere standen dan die van schippers en zeelieden, bekenden zin, — 't zij allerwege, 't zij provinciaal, 't zij nog meer plaatselijk; 't zij even als voorheen, of

zeldzamer dan te voren, in gebruik zijn, — ontleend van het *varen zelve* (hetzij dit zeilende of op eene andere wijze geschiedt) — van *bezigheden* en *verrigtingen* met en op *schepen*, — van *landen*, *havens*, *gronden* en *stroomen*, — van *scheepsoorten* en *geedelten van schepen*, — van het *scheepstuig*, — van *scheepspersonen* en *scheepsgebruiken*; iets, waardoor men, de zaak uit een wijsgeerig oogpunt beschouwende, ontdekken zou, dat ook het *gewone bedrijf* en de *hoofdbezigheid van een volk*, niet minder dan de *ationale denkwijze* en het *heerschende volkskarakter*, vermogenden invloed heeft op deszelfs taal.

Ofschoon ik mij hieromtrent duidelijk genoeg verklaard had, zond men mij massa's van *Scheepstermen* en *Spreekwijzen*, die aan schippers en zeelieden alleen behooren, en naauwelijks voor andere menschen dan voor hen verstaanbaar zijn.

Het speet mij inderdaad, dat men zooveel moeite te vergeefs had aangewend; want dat ik hiervan, zoo min in mijne *Nalezingen* gebruik kon maken, als ik aan de zoodanige eene plaats in mijne *Handleiding* had kunnen geven, sprak van zelve, en is ook te regt in eene der openbare boekbeoordeelingen aange-merkt.

Metdatal, ben ik voor onderscheidene mededeelingen, betrekkelijk de *Scheepvaart* en het *Scheepsleven*, inzonderheid aan den Heer Q. M. R. VER HUELL mijnen opregten dank verschuldigd, gelijk ook vooral, de Heeren Mr. W. C. ACKERSDIJK, P. VAN DER WILLIGEN en A. DE JAGER, mij door hunne Letterkundige hulpbetooning, niet weinig aan zich verplicht hebben. Van het gebruik hiervan gemaakt, moge reeds terstond het volgende getuigen.

Men heeft mij gevraagd: of ik niet wel zou gedaan hebben, wanneer ik bij de *Spreekwoorden* enz. van de *Scheepvaart* en het *Scheepsleven* ontleend, die, welke van de *Visscherij* afkomstig zijn, had gevoegd, — en of ik ze nu niet zou laten volgen? Het eerste aan zijne plaats latende, wil ik aan het laatste voldoen, en — daar zij niet veel in getal, en meestal duidelijk zijn, dezelve thans in den vorm van een' brief, mededeelen, welken ik mij voorstel, door iemand uit eene visschersplaats, die tijdens de Belgische onlusten, bij het leger van den Staat diende, geschreven te zijn. (1)

Ik moet u vriend, mijn wedervaren in 1831, met een woord vertellen. Gij weet, dat ik lang met mij zelven in tweestrijd was, of ik den *visschers-*, dan wel den *krijgsmans-* stand kiezen zoude. Voor den éénen pleitte dit, voor den anderen weer iets anders, en toen mijne ouders eindelijk zeiden: *men kan in geen twee slooten tegelijk visschen*, en gij moet bepalen, wat gij wilt! werd ik soldaat. Wat mij daartoe te meer besluiten deed, was mijne verwachting van spoedig bevorderd te zullen worden; ik wilde toch, zoo als de visschers het wel eens noemen, *haring vóór St. Jan*, (*) maar te vergeefs; — het duurde een geruimen tijd, eer ik den rang van fourier, waarin ik eindelijk geplaatst werd, bekomen mogt. Toen wij, na den opstand in België, zagen,

(*) Bekend is het, dat de 24e Junij, of de dag van *St. Jan* (Johannes de dooper) de bepaalde tijd is, waarop de haingbuizen van ons Land het eerst de netten tot de vangst mogen uitwerpen. *Vóór St. Jan*, of *vóór* dat men den haring in het net heeft, kan men zich dus niet over de vangst verheugen en over dezelve oordeelen. Elders zegt men ook: *hij verkoopt de huid vóór dat de beer gevangen is*, en *men roept niet van Hei! voor dat men den berg over is*.

dat *de bot vergald*, de zaak des Konings volstrekt bedorven was, trokken wij met onze afdeeling terug; doch hoe wij er ook *naar vischten*, konden wij er volstrekt niet achterkomen, waarom men slechts verdedigender wijze handelde, en kwamen op den inval, of men den vijand ook *suiken zette*; ja, als men nu en dan eenige manschappen opofferde, welligt *een spiering uitwierp, om een kabeljaauw te vangen*? Het is ook niet te ontkeunen, dat sommige vijanden *in het net zwommen*, en, of sneuvelden, of krijgsgevangen gemaakt werden; maar over het geheel genomen, *wilden zij in den haak niet bijten*, en wij verloren meer en meer veld, terwijl de Belgen daarentegen, alles *in hun rob slokten*, en onze grenzen naderden. De verwarring was groot, en zoo de vijand begrepen had, *hoe goed het is in troebel water te visschen*, zou hij daarvan gebruik gemaakt hebben, om tot in het hart van Oud-Nederland door te dringen. Sommigen meenden, dat de onzen zich tot achter den Moerdijk zouden terug trekken, doch dan zeide ik: *gij droomt van schol en eet platvisch*, — gij zijt geheel in de war, — dat gebeurt nooit, — wij hebben toch nog eene geheele linie vestingen, die wij bezetten kunnen. Zoo gebeurde het ook, en weldra was het in dezelve, *zoo vol als gepakte haring*. Dat garnizoensleven beviel aan de meesten niet, maar mij wel. Ik had den kapitein eene niet onbelangrijke dienst bewezen, waarmede hij zeer in zijn schik was, en daar *elk op zijn getij vischt*, nam ik die gelegenheid waar, om hem te verzoeken, dat ik de kaserne verlaten, en in hare nabijheid kwartier nemen mogt. Hij stond het toe — nu was het: *vischje spring in!* en ik bekwam in de herberg: *de zeerob*, (*) een aardig kamertje, zoo

(*) Zoo noemt men Spreekw. den echten Zeeman.

rein als een visben, met een goede matras en deken, een tafel en twee stoelen. *Nu*, dacht ik, *een klein vischje een zoet vischje*, en was regt in mijn schik. Een mijner kameraden had hetzelfde plan, doch kwam te laat en *vischte dus achter het net*. Dit veroorzaakte ongenoegen en hij begon zoo te razen en te tieren, dat ik bij mij zelve dacht: *zoo er nog vuiler rog was, hij zou mij aan boord komen*, (*) en hem voorloeg, de kwestie aftedrinken. Dit gelukte; doch toen wij scheidden, schudde hij nog eens het hoofd en zeide: *voor een visschers deur gevischt, en niets gevangen!* Ik had het best, maar niet mijn broeder, de korporaal, *wiens haring in zijn kwartier maar in het geheel niet braadde*. Zoo dikwijls hij iets, boven zijn rantsoen, aan den hospes vroeg: *moest hij met den zilveren hengel visschen*, en die leelijke woorden: *geld bij den visch*, hooren. Doch om van zulke kleinigheden niet meer te melden, de dienst was zwaar, — dagelijks zonden wij patrouilles uit, *maar mooi weér en geen haring*, nergens was een Belg te zien. Eens trok de Generaal met zes duizend man naar de heide, om den vijand te verkennen. Men begreep, *dat hij te veel want overhoop haalde*, en de expeditie bragt niets te weeg, dan dat zij ons uitermate vermoeide. Op zekeren avond bemerkte ik veel drukte bij de administratie; *ik moest er haring of kuit van hebben*, en vernam, dat wij bij eene der mobiele colonnen van het leger zouden geplaatst worden.

(*) Men heeft ook in gelijken zin: *was er nog vuiler rog in zee, die zou den staart opsteken*. Het is eene zinspeling op de rog, een visch met een langen, leelijken staart, en het Spreekwoord zegt: *was er nog vulvaardiger mensch, hij zou zich tegen mij aankanten*.

6.

Reeds den volgenden morgen waren wij op marsch. Of mijn geliefd pijpje mij nu ook smaakte! telkens *sloeg ik een' verschen worm aan*, maar gebruikte weinig drank, zoo als het geval met mijn' nevenman niet was; telkens was zijn veldflesch ledig, en dan *moest hij zijn' netjes droogen*, zijn roes uitslapen. Daarover door den Luitenant onderhouden, die *zijn want wel wist uitte zetten* om achter de waarheid te komen, *praatte hij zich in de fuik*, en kreeg arrest. Zoo was het met onzen Oversten, ofschoon hij wel, beschonken bij den Generaal kwam, niet; doch wat zal ik zeggen? *grootte visschen scheuren het net*. Wij hadden al vrij wat ruw volkje in ons bataljon, maar, *in zulke waters vangt men zulke visschen*. 's Avonds in de bivouacs, *leidden wij (als er namelijk visch in het bun was) botje bij botje*, (*) en deden ons regt te goed. De ééne dag was als de andere. Wij marcheerden voort, doch bleven buiten gevecht. De linkervleugel *joeg den vijand bij Hasselt, den harpoen in het lijf*. — Ook wij, kregen Leuven in het gezigt. *Onder in den kuil*, zeiden wij, *vangt men den visch*, en verbeeldden ons al in Brussel te zijn, toen de wapenstilstand ons teleurstelde, en na weinige dagen, de vesting, die wij verlaten hadden, ons weder binnen hare muren ontving, wel niet met de schande en schade van *uit Duinkerken ten haring gevangen te zijn*; (†) maar toch met verkropte spijt.

(*) *Botje bij botje*. Zie de toelichting hiervan in mijne verklaring der nog donkere Spreekwoorden.

(†) *Van Duinkerken ten haring varen*, is Spreekw. gebruikt, ontleend van de mislukking der Duinkerksche vrijbuiters, die gedurende den Spaanschen oorlog, in de Noordzee, op onze haringbuizen jagt maakten; doch in het jaar 1509 gevangen genomen en opgeknoopt werden.

Ziedaar lezer! de *Spreekwoorden* enz. van de *vischerij* ontleend, zoo veel ik die kende, niet slechts opgegeven, maar ook door den Zusammenhang waarin zij voorkomen, en waar het noodig was, door korte aantekeningen onder den tekst opgehelderd.

Ik gaf in mijne *INLEIDING*, bladz. 5, voorbeelden van *verbasterde Vaderlandsche Spreekwoorden en Spreekwoordelijke zegswijzen*, op; doch kende toen nog niet hetgene Mr. ZACHARIAS HENDRIK ALEWIJN daarover schreef, en in het eerste deel der *werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leijden*, ten jare 1772, is opgenomen. Bij wijze van uittreksel deel ik thans daarvan het volgende mede.

Hij gelijkt hem op een duif.

Dit is onverstaanbaar, doch niet het oorspronkelijke: *hij gelijkt hem op ende uit/ dat is naar KILIAAN: geheel en al, volkomen.* Hiervan verschilt, noch in beteekenis, noch in aard de spreekwijze: *hij gelijkt hem op een top/ oorspronkelijk op ende op.* Zoo schrijft Hooft in *ware-nar*, gebruik makende van de straat-taal, die dikwijls *in voor en* heeft: *Klaardtje is op ind'op gelijk de moer.*

Hij springt van den os op den ezel.

Zoo zegt men; terwijl niemand op een *os* rijdt; maar, gelijk reeds door KLUIT en HOOGSTRATEN werd aangemerkt, is het waarschijnlijk van eersten af geweest: van den *orse* (het paard) *op den ezel*, en dan heeft het zin.

Hij is bont en blaauw geslagen.

Zoo spreekt men, even als of het *bonte*, dat eene

verscheidenheid van verwen is, het *blaauwe* niet mede insloot, terwijl het zijn moet: *blond en blaauw*, aan welke twee kleuren alle builen en striemen voornamelijk te kennen zijn. Zoo schrijft ook VONDEL in het bekende klinckdicht op PALAMEDES:

Het leedt geen seven jaer, of PALAMEDES schaere,
Ging 'snachts de tenten van zijn rechteren doorwaeren
Die, rijzende verbaast, met opgereze haeren,
Een schim vernanen, straf mishandelt, *blont* en *blau*.

Paar aan paar.

Men zegt: *wij volgen achter het lijk paar aan paar*, of, *de nachtwacht moet twee aan twee gaan*, of, *de gevangenen waren gekoppeld paar aan paar*, of, *wij waakten bij beurten twee aan twee*, en wanneer men onbevooroordeeld rekent, zullen er zoo doende vier op een rei achter het lijk gaan; Vier menschen te zamen de nachtwacht hebben; Vier gevangenen aan een touw of keten vast zijn, en Vier te zamen, uit vrees voor onheil waken, 't welk men echter geenszins bedoelt. Men moest derhalve zeggen, *paar en paar*, *twee en twee*. Zoo schijnt het ook vroeger geweest te zijn, daar VONDEL in zijn *Samson* zong:

Laat zich Godts gewijden zetten,
In hunne order paer en paer,

en het in de Staten overzetting van den Bijbel, Genes. VII vs. 8, 9, is: *van 't reine vee en van 't vee, dat niet rein was, kwamen er twee en twee tot NOACH in de ark*. Het was derhalve in beide gevallen, bij *paren*.

Hij slaapt als een roos.

Dit beteekent natuurlijker wijze, *gelyk de rozen slapen*. Maar hoe? slapen dan de *rozen*, en dat op zulk eene uitnemende wijze, dat er een Spreekwoord van ontleend is? Neen, schoon sommige bloemen des daags open en bij nacht gesloten zijn, welk laatste men mogelijk wel slapen zou kunnen noemen, heeft dit bij *rozen* geene plaats. Derhalve zal denkelijk *slapen als een roos* verbastering zijn van *slapen als in rozen*. Op *rozen* toch, ligt men zacht en rust men verkwikkelyk, daarom zingt J. CATS.

Wie heeft ooyt sachter bedt en wie kan beter rusten,
 Als die sijn herte voelt gesuijvert van de lusten?
 Ja noemt sijn eenigh wit, dat Gode wel behaegt,
 Soo dat geene binneworm hem in den boezem knaegt.
 Een mensch alsoo gestelt, die *slaapt* in sachte *rozen*
 Omdat hij Godt alleen, als trooster heeft gekozen.

Dit een en ander wordt door den Taal- en Oordeelkundigen Schrijver, nader uiteen gezet, opgehelderd en betoogd.

Ook onder die *Spreekwoorden* en *Spreekmanieren*, welke in het duistere liggen en door mij bladz. xiv—xvi van het *Naschrift* werden opgegeven, zijn er, wier onverstaanbaarheid aan hunne verminking moet worden toegeschreven. Wij komen daarop nog wel nader terug, en zullen pogen dezelve in hunne oorspronkelijheid te herstellen.

Men heeft mij ook nog met andere schrijvers over onze *Vaderlandsche Spreekwoorden*, als de door mij genoemde, bekend gemaakt; te weten, betrekkelijk *de Scheepvaart en het Scheepsleven*:

I. NICOLAAS WITSEN, *Aeloude en hedendaegsche Scheeps-bouw en Bestier*, Anno 1671 in het licht verschenen, in wiens verklaring van *Scheeps-Spreekwoorden* ik nog enkele gevonden heb, die nu door mij opgenomen en toegelicht zullen worden.

II. *Een naamlijst van eenige Scheeps-Spreekwijzen, met derzelver beschrijving en verklaring*, te vinden achter het leven van den beruchten kaper JAN BART, uit het Fransch, Anno 1781, eene lijst en verklaring echter, van veel mindere waarde dan de eerstgemelde.

Voorts over Spreekwoorden van allerlei aard.

I. *Verzameling van Spreekwoorden en zegswijzen opgehelderd en toegepast. Te Sneek bij SMALLENBURG Anno 1820*, zijnde de volgende:

De bloem daar de bij honing uit zuigt, zuigt de spin venijn uit. — Hij kan liegen als een wachter. — Het is de moriaan gewasschen. — Een goed woord, vindt eene goede plaats. — In den nood leert men zijne vrienden kennen. — Voor den dood is geen kruidje gewassen. — Hij is een Jobs bode, of een Jobs bode zijn. — Dien God bewaard, is wel bewaard. — Wie met pek omgaat, wordt er mede besmet. — Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doet dat ook aan een' ander' niet. — Doet wel, en ziet niet om. — Wijn op melk, is goed voor elk; maar melk op wijn, dat is venijn. — Eigen lof stinkt. — Goede moed is het halve teergeld. — Daar wassen kerkhofsbloemen op zijn hoofd. — De naarstigheit is de moeder van geluk. — Heusje komt op zijn beusje. — Om eene kleine zaak bijt de wolf het schaap. — Die eerst komt, die eerst maalt. — Hij loopt in het oog. — Die het kleine niet begeert, is het groote niet weerd. — Men moet de koe melken,

terwijl men ze heeft; maar haar de speenen niet aftrekken. — Eenen vlugtenden vijand moet men eene gouden brug maken. — Het is een muggezifter. — Al is de logen nog zoo snel, de waarheid achterhaalt haar wel. — Die veel kalt, veel ontvalt. — Die de roos wil plukken, moet de doornen niet ontzien. — Help u zelven, zoo helpt u God. — Iemand om den tuin leiden. — Als de eene hand de andere wascht, dan worden beiden schoon. — Hij bouwt kasteelen in de lucht. — Niet al de eijeren onder ééne hen. — Zachte meesters maken stinkende wonden. — Doet raad voor het kwaad, eer het verder gaut. — Leeringen wekken, maar voorbeelden trekken. — Hij spiegelt zich zacht, die zich aan eenen anderen spiegelt. — Een nagel doet wel een hoefijzer verliezen. — Zoo gewonnen, zoo geronnen. — Gierigheid is een wortel van alle kwaad. — Vergenoegdheid is het al. — Hoogmoed komt voor den val. — Wie zich in gevaar begeeft, komt er in om. — Wie niet hooren wil, moet voelen. — Nood leert bidden. — Nood leert uitvinden. — Dat muisje heeft een staartje. — Is SAUL ook onder de profeten? — Men moet een reefje inbinden. — Oost west, thuis best. — Wat heeft geleerd de jonge man, dat hangt hem al zijn leven an (aan).

II. *Vaderlandsche Spreekwoorden, ten dienste van de hoogste klasse der Nederlandsche scholen*, opgehelderd door A. VAN ZUTPHEN twee stukjes te Gornichem in 1821 en 1823 het eerste bij J. NOORDUIJN, het andere bij J. VAN DER WAL uitgekomen, waarin behandeld worden: *Hij ziet, als of hij er zeven op had.* — *'t Heeft niet te beduiden.* — *Hij ploegt met eens anders kalf.* — *Iemand met zijn eigen zwaard*

dooden. — 't Is een kind van Ninevé. — Hij zoekt zijne hulpe in de poorte. — Eigen lof stinkt. — 't Is tegen den dood gevochten. — Hij doet het om den broode. — Iemand iets ongezoeten zeggen. — Hij verbloemt het. — 't Zal uitkomen al zouden 't de vogelen uitbrengen. — 't Is ter goeder ure. — Hij zal dat met al het water van de zee niet afwuschen. Wel bekomme 't u. — Op iemands gezondheid drinken. — Daar is een pot te vuur. — Hij heeft het achter de ooren. — 't Regter oor tuit. — Ergens met vuile voeten doorgaan. — Een appeltje te grabbel werpen. — Hij heeft wat op de lever. — Iemand met geene goede oogen aanzien. — De opguande zon wordt aangebeden, en de ondergaande gevloekt. — Een glaasje na de gratie. — Met vragen komt men te Rome. — De kogel is door de kerk. — Hij zal geen' ketterij in het land brengen. — Houd u op de beenen, dan wordt ge van de Nachtmerrie niet bereden. — Hij is zestig. — 't Is een heet ijzer om aan te tasten. — Iemand bij de ooren krijgen. — Men zal daar niet lang morgenspraak over houden. — Hij spant de kroon. — Hij slacht den beul, hij eet alleen. — Hij is vogelvrij verklaard. — 't Is onder de roos. — Hij neemt zijn paspoort onder zijne voeten. — Jan Alleman. — Iemand in den vijzel krijgen. — 't Hangt aan een' zijden draad. — Hij is Tiberius. — 't Is een mosselkrijg. — 't Is een Rabout. — 't Is er hoeksch en kabeljaauwsch. — Hij zal zijn kaas en brood niet laten nemen. — 't Is van Maarten van Rossems tijden. — Van Duinkerken ten haring varen. — Men moet zijn bier niet verlopen met Slatius. — Honger is de beste saus. — Zij is zoo gerust als of zij gebakken had. -- Hij

teert op zijn eigen smeer. — 't Bekomt hem als den hond de worst. — 't Hammetje is gekloven. — De werkader is hem geborsten. — Die de roos wil plukken, moet de doornen niet ontzien. — Hij grijpt naar de schaduw, en laat het vleesch ontvallen. — Hij verhuist met de noorder-zon. — Hij plant kool. — Dat rust, roest. — Men moet weten, hoe nabij land. — Wee! die in een kwaad land geboren is. — Steek den vinger in de aarde, en riek in wat land gij zijt. — Hij is overal te huis. — 't Gaat er op stelten. — Hij kan niet lijden dat de zon in het water schijnt. — Hij gunt hem 't licht in de oogen niet. — Dat schaudt hem niet. —

III. Verzameling van Nederlandsche Spreekwoorden, opgehelderd voor de jeugd door D. DRAAKËNBURG te Haarlem bij de erve F. BOHN 1828 zijnde: 't Is hem een doorn in het oog. — Naar dat de man is, is zijne kracht. — Hij ploegt met eens unders kalf. — Iemand met zijn eigen zwaard dooden. — Hij ziet zijne hulp in de poorten. — 't Is een kind van Ninevé. — Hij is te ligt bevonden. — Hij doet het om den broode. — 't Is door 't oog van eene naald gekropen. — Hij haalt het paard van Troje in. — Schoenmaker! blijf bij uwe leest. — Ik ben hier niet om vliegen te vangen. — 't Hangt aan eenen zijden draad. — 't Is een mosselkrijg. — 't Is er hoeksch en kabeljauwsch. — Hij zal zijn kaas en brood niet laten nemen. — Goed rond, goed zeeuwisch. — Holland is in last. — 't Kan verkeeren! zegt BREDERO. — Dat zijn ze niet, die Wilhelmus blazen. — Nog leven de geuzen. — Hij heeft de brug gelegd. — Hij kan spreken als Brugman. — 't Is ter goeder ure. — Hij zal dat met al het water van de zee

niet afwasschen. — De opgaande zon wordt aangebeden, en de ondergaande gevloekt. — Hij schreit tranen met luiten. — Hij heeft wat op zijn lever. — Iemand met geene goede oogen aanzien. — Men roept zoo lang pascha tot het eens komt. — De kogel is door de kerk. — Met vragen komt men te Rome. — Gelijke monniken gelijke kappen. — Heden mij, morgen gij. — Hij heeft kromme vingers. — 't Zijn sterke beenen, die de weelde kunnen dragen. — Beter ten halve gekeerd, dan ten heele gedwaald. — Hoe grooter geest, hoe grooter beest. — Dat zal u in het oog druipen. — De nood gaat aan den man.

Met genoegen ziet men uit deze kleine verzamelingen, hoe gunstig men reeds vroeger over de behandeling der Spreekwoorden, bij het middelbare onderwijs, heeft gedacht.

IV. Een tweede stukje van de verzameling van Spreekwoorden enz. door P. C. SCHELTEMA. In mijne Inleiding gewaagde ik reeds van het eerste, maar dit laatste is door W. EEKHOFF te Leeuwarden in 1831 uitgegeven. Deze toch verving den 78 jarigen grijsaard en verzamelde uit de aantekeningen van zijnen vriend, met deszelfs goedvinden, wat men hier aantreft, namelijk: Ho haeger hert / ho leeger ziel. Hoe hooger hart, hoe lager ziel. — Dat wist Jan Hendriks in zestien honderd twintig maal. Dat wist Jan Hendriks in zestien honderd twintig wel. — De Deale is ynne weet. De Duivel is in de tarwe. — Hij wist him er by ta soegjen as Bolle Bakkers Jan. Hij weet er zich bij te voegen als Bolle Bakkers Jan. — Hij kin kommandearje as Baas Krellis. Hij kan bevelen als Baus KORNELIS. — Gauw leyt tigt by

Snits. Gauw (Het dorp) ligt dicht bij Sneek. — Stringe Heeren rejarje naet lang. Gestrenge Heeren regeren niet lang. — Doe de geuzen yn it lân kamen/ hâde it bieschten op. Toen de geuzen in het land kwamen, hield het biechten op. — It iz mey sizzen net ta dwaen. Het is met zeggen niet te doen. — Folle wurden folle nin heck. Veel woorden vullen den zak niet. — Een joou gouf sjercht me naet ynne muld. Een gegeven paard ziet men niet in den bek. — Hy roept sed Herring foar Sint Jan. Hij roept van Haring vóór St. Jan — Krop nin Herring earste ge yn 't net heste. Roept geen Haring voor dat gij ze in het net hebt. — Kerst machet roaste. Rust veroorzaakt roest. — Dy ryzjende sinne lirt oonbean/ de siegjende schoutat min. De ryzjende zon wordt aangebeden, de dalende geschuwd. — Az de Cjettel de Pot foarhuyt/ dat er shuert iz/ den binne je beyde naet schien. Als de Ketel de pot verwijt, dat hij zwart is, dan zijn beide niet schoon. — Eitz moet mey sijn penge ta riede gean. — Elk moet met zijne beurs raadplegen. — It seyl naet to heeg loeke. Het zeil niet te hoog trekken. — De heck mey de hijt sette. Niet wijder gapen dan de brok groot is. — Al spearsjende momme wol sed yte. De spaarzame, al eet hij geene lekkernijen, eet daarom zijn genoeg wel. — Sufunz lijk iz moarnz ryck. 's Avonds zonder schulden, 's morgens rijk. — Lijk iz rijk. Wat men overhoudt is eigen. — Om 't de hirkiz iz fenne baem/ rint overal schiep in laem. Wanneer het hek is van den dam, dan loopen de schapen en lammeren overal. — Friesche trouw en Hollandsche dekten der kinne fier mey komme. Vriesche trouw en Hollandsche dukaten, daarmede kan men ver komen. —

Als immien yen ny huijs bouwt/ den jouwe de frjuenen
 de ruhuten. *Wanneer iemand een nieuw huis bouwt,*
dan geven de vrienden de vensterglazen. — At spreek-
 wörd iz mal ad mar luiet/ dat in glonzer meer for-
 stonst az yen proncker yn in heel fier. *Het Spreek-*
woord is wel oud, maar toch waar, dat een stor-
dige in een geheel jaar meer dan een pronker ver-
waarloost. — Fier sen hatu; heryn by syn schea.
Ver van huis, digt bij zijne schade. — Goed is goed
 maar moarn iz yen onbegrypelyck dey. *Heden is he-*
den, maar morgen is een onbegrijpelijke dag. — Hy
 lit him wol liede/ mar naet thinge. *Hij laat zich*
wel leiden, maar niet dwingen. — Schippers s'choftje
 naet az jaet s'jille. *Schippers poozen niet, wanneer*
zij onder zeil zijn. — Hy hiet for nimmern wat/ al
 luiet it eack de Grietman. *Hij gaat voor niemand*
uit het spoor, al ware het ook de Grietman. —
 Deugd allinne makket luiere adel. *Deugd alleen maakt*
waren adel. — Lijts to iet/ volle to iet. *Weinig te*
laat, veel te laat. — Better yen blinne Hengst/ az
 yen leeg hester. *Beter een blinde Hengst, dan een*
leeg helster. — Keap it ynne tyd in brukt it ynne
 need. *Koop het in den tijd en gebruik het in den nood.*

De Schrijver deed ons op een derde of laatste stukje hopen, doch dit heb ik nog niet gezien.

Onder de Schriften, waarin vele onzer Spreek-
 woorden verspreid en toegelicht worden, en die men
 de goedheid gehad heeft mij aantewijzen, bekleedt
 eene voorname plaats *Comoedia vetus, of Bootsmans*
praetje en Mallewagen van W. MEERMAN met *Aan-*
teekeningen van G. V. ZONHOVEN, te Amsterdam,
 bij P. VISSER 1740. Recds vroeger had ik gebruik
 gemaakt van hetgene door W. BILDERDIJK, behalve

in het van hem, door mij aangehaalde werk, in zijn *geslacht-lijst*, — *aanteekeningen* op HUYGENS en elders, opgemerkt is. Deze behoorde onder de schrijvers, in de 19^e aanteekening op de *Handleiding*, bedoeld, en ik verzoek thans slechts, dat daarbij gevoegd worde: *Te St. Jutmis, als de kalven op het ijs dansen, — 't heeft er geen hand water bij, — kleine broodjes bakken; — in het derde deel van 's Mans Nieuwe Taal en Dichtkundige verscheidenheden, te vinden.*

Wat nu de reeds door mij behandelde *Spreekwoorden* en *Spreekw. Zegswijzen* betreft, zal ik de aanmerkingen mededeelen, welke ik ontvangen heb, en dezelve, waar ik het noodig oordeel, beantwoorden. De *Suppletie* (welk onduitsch woord, ik met den Heer J. VAN WIJK, Rz. in zijne vervolgen op het *Aardrijkskundig Woordenboek*, meest gepast vande) zal niet zoo veel zijn, als sommigen zullen hebben verwacht, die mij *Spreekwoorden* noemden, welke zij meenden van de *Scheepvaart* of het *Scheepsleven* ontleend te wezen, doch mij voorkwamen, het niet te zijn. Is mij dit echter, hier of daar twijfelachtig gebleven, dan zal ik het met een woord te kennen geven.

Zoodra men in het *Naschrift* op mijne *Handleiding*, de lijst van zulke *Spreekwoorden* en *Spreekw. Zegswijzen* gelezen had, van welke de zin niet duidelijk is, of waarvan, zoo dezelve al uit het gewone gebruik kan afgeleid worden, de oorsprong in het donkere ligt; verzocht men mij, om wanneer ik iets tot opheldering daarvan zou kunnen mededeelen, hiermede niet te wachten, tot dat het onder de rubrieken, waartoe het eigenlijk behoort, zou voorko-

men, maar het bij de *Nalezingen* te voegen. Gaarne voldoe ik hieraan, omdat ik, zoo door eigen nadenken, als door de mededeeling van anderen, eenig licht over de meesten meen te kunnen verspreiden; terwijl ik mij vleije, in vervolg van tijd, nog wel iets, tot toelichting van het onverklaard geblevene, te zullen kunnen bijdragen.

Behoort tot het doel mijner Verzameling, het karakter van ons volk daaruit optemaken, en ter aanprijzing of waarschuwing voortestellen; ik heb nu weder daaraan getrouw trachten te zijn. Ook heb ik gepoogd ware levenswijsheid te blijven verspreiden, door de invoëging van hetgeen mij van vordname Proza-schrijvers en Dichters te binnen schoot. Mogen dan alzoo deze *Nalezingen*, geen minder goed onthaal dan mijne *Handleiding* erlangen, en *nut met genoeg* gepaard, de vrucht ook van dezen arbeid zijn!

I.
BEVESTIGDE OF VERBETERDE
VERKLARING
EN
SUPPLETIE
DER
SPREEKWOORDEN, enz.
VAN
De Scheepvaart
EN
Het Scheepsleven
ONTLEEND,
DIE IN MIJNE HANDLEIDING VOORKOMEN.

A.

AANLANDEN.

Hij is daar aangeland/ ontleend van een persoon, die, te sloop, een haven of reede aandoet, zegt Spreekw. *daar gekomen*. Onze dichters gebruiken het van eene zalige standverwisseling bij den dood.

De Hemel was zijn doel, — hij is daar aangeland.

Proeve van sedepoëzij.

ADMIRAAL.

De Admiraal heeft geschoten/ wordt, gelijk ik aanmerkte, *afgeleid van een oud gebruik, om door een schot van het Admiraalschip, het schaften op de vloot te bevelen, of, in het algemeen van zulk een scheepssein, door den Vlootvoogd tot een of ander gegeven.* Hierbij nu, heeft men mij gevraagd: of het ook niet afgeleid kon worden van een zeegevecht, bij hetwelk het eerste schot door den Admiraal gedaan, door de overige bevelhebbers gevolgd wordt? — Dit is, zoo als men ziet, niet in strijd met het door mij bijgebragte, en de zin van het Spreekwoord blijft altijd: *de Gastheer begint den maaltijd, en de gasten volgen zijn voorbeeld.*

AF- EN AANDOEN.

Hij doet af en aan/ zoo spreekt men van een' redenaar, *die, wanneer men meenen zoude, dat hij aan het einde was, nog weer aanheft, en dan doorgaans in herhalingen valt.* Het is ontleend van een schip, 't welk, alvorens de haven in te zeilen, om de gelegenheid, nu eens nadert, dan weder terugwijkt.

Zoo vindt men het b. v. telkens in de sermoenen van den befaamden BROER CORNELIS ADRIAANSEN VAN DORTRECHT, die zich niet ontzag, onder anderen te prediken: *Ou goetliens! Wa! de Calvinisten/ Lutheranen en de Herdoopers en zyn niet alleen doot gezwaeren byanden Gods/ maar ook van Gods moeder en van Gods groote vrouwe/ de waerde Heilige moeder St. Anna. Wa! en daerom moeten sy aldus*

Ugeplaeght ende vernieldt werden met byer en zweet/
 strop/ bast en coorde/ met busponer/ sulpher/ pec
 en tarre; — Wa/ en heyt en heyt/ men zal ze wel
 verleeren dus arg/ dus snoo/ dus hoog en dus quaat
 te syn. Wa! sy maken/ dat myn Heren de Com-
 missarijssen heurlieder ooren wederom beginnen uit-
 testeken. Wa! sy hebben hier in Vlaanderen te
 Hulst/ nogh wel thieu oft elbe/ en te Camerick oock
 wel negen of thien Geusen/ doen hangen of rechten.
 Wa! en sy komen nog in de toekomstige wercke hier
 te Brugge/ om hier het nestken hoorlyds te gey-
 heren. Wa! hier gaander nog achter straten/ die
 eerlanck al van den bedde ghaalt of met den halse
 gegrepen zullen worden. Du! wa! en3. en3. en3.

AFHOUDEN.

Hu begint wat aftehouden/ is letterlijk, op zekeren
 afstand te blijven, en wordt in de *Scheepvaart* veel
 gebruikt. Zoo zegt men b. v.: *onze vloot hield af
 en bleef buiten het bereik van 't vijandelijk vuur.*
 Spreekw. beteekent het: *hij begint van zijn eerste
 voornemen aftezien.*

AFTUIGEN.

Hu tuijt af. Alhoewel *afstuigen* geen Hollandsch
 woord is, wordt het in dit Spreekwoord gebruikt
 in den zin van *afpakelen*, en men zie derhalve in
 de Handleiding op het woord *takelen*.

AFZAKKEN.

Hu zakt af/ zegt men van een' schipper, die zijn

vaartuig met den stroom laat afdrijven , en fig. van iemand die met schaamte weggaat.

Dat *hij* zich schame, die de gevaren, welke hij had kunnen en behooren te vermijden, niet vermeden, dezelve steeds getart, zich er dwaasselijk aan blootgesteld en zich daardoor ellendig gemaakt heeft! Maar niet *hij*, die op den weg van zijn beroep en dus op dien, welke hij genoodzaakt was te bewandelen, van eenig gevaar verrascht of van eenig onheil overvallen werd.

ZOLLIKOPER.

ANKER.

Hy heeft het anker achter de kat gezet / is, gelijk ik aantekende, volgens WINSCHOTEN: *hij heeft het anker gezet achter de paal op de kaai, waaraan de scheepstouwen worden vast gemaakt en kat geheten.* Men heeft hierbij aangemerkt dat deze uitlegging zeer aannemelijk is, dewijl *kat* oudtijds voor *staak* en *paal* genomen werd. Zoo als uit HUIDECOPER OP MELIS STOKES, 3^e deel bladz. 290, 291, bij KILIAAN (uitg. van VAN HASSELT, op het woord) met anderen aangehaald, blijkbaar is. — Hy is zoo het als een Spaansch anker. Bij dit Spreekwoord merkte ik, onder anderen, aan, dat het *spottender wijze* gebruikt wordt van iemand, die zeer mager is, of gelijk het ook wel heet, *zoo mager als een hout is.* Men heeft hier bij gevoegd, dat dit eigenaardig is, wegens de gedaante of vorm van een anker, zeer wel bij een geraamte te vergelijken, wegens de lange dunne schacht, en de schrale armen, met de lepels als handen. De benaming van *Spaansch* anker, is waarschijnlijk uit den tach-

tigjarigen oorlog met Spanje. Mogelijk waren toenmaals de ankers, bij die natie in gebruik, bijzonder dun, of men heeft uit haat tegen de Spanjaards, en om het Spreekwoord scherper te maken, *Spaansch anker* gezegd.

Dit een en ander is mij aannemelijker voorgekomen dan het gevoelen, dat er aan een *muur-anker* van dun ijzer, om de binten van een gebouw in elkander te houden, moet gedacht worden, en *Spaansch anker* zou geheten zijn; want men zegt ook wel, zoo vet als een *ankerstok*, zijnde het hout, dat achter, bij de zoogenoemde neut van het anker gevoegd wordt. — *Hy maakt van zijn neus een anker.* » De zin van dit nog enkele malen gehoorde Spreekwoord, is onderscheiden begrepen. TUINMAN zegt ons, dat het spottenderwijze iemand geldt, die voorover in het mulle zand valt; maar verstaan wij WINSCHOTEN wel, dan moet het in verband gebragt worden met een ander Spreekwoord bij SPIEGHEL, namelijk: *de oogen zien verder als de buik* (dan tot den buik) en beteekent het: *hy wil maar zoo ver zien als zijn neus lang is / hij wil er maar zeer weinig van weten*, in de dagelijksche zamenleving gebruikelijk, als men zijn gevoelen over een persoon of zaak niet ten vollen uit:” Zoo schreef ik in mijne *Handleiding*. Aangenaam was mij derhalve, naderhand in het door mij reeds aangehaalde *Bootsmanspraatje* van W. MEERMAN, de volgende aantekening van G. V. ZONHOVEN te lezen: *van zijn neus een anker maken/ kan beteekenen niet verder willen zien, als de neus lang is, of bij den neus heen*, doch sommigen meenen, dat het bij de zeelieden zooveel beteekent, als *over boord val-*

len en verdrinken. Zoo spreekt ook onze Schrijver in zijn *Mallewagen* van, aan 't malle gat aan den grond raken en van zyn neus een brugge maken." — Hy is ons eenig plechtanker. *Zulk een anker*, schreef ik, *als men op de plecht gereed houdt om het in den uitersten nood te gebruiken*. Hierop is aangemerkt, dat dit niet naauwkeurig is; want dat het *plechtanker* onderscheiden is van het zoogenoemde *nood-anker*, dat in het ruim ligt, en het eerste slechts gereed gehouden wordt om, in geval men b. v. voor twee ankers ligt, en het schip evenwel gevaar loopt van bij aanhoudenden wind, driftig te worden, te kunnen dienen. Ik wil het gaarne gelooven; maar moet vragen: of alle schepen *nood-ankers* aan boord hebben, en of bij gebreke van dien, het *plechtanker* niet dezelfde diensten bewijst, zoo dat het alzo *de laatste toevlugt* is, gelijk het dan ook Spreekwoordelijk gebruikt, dit te kennen geeft. P. WEILAND schijnt het mede zoo begrepen te hebben, daar hij *plechtanker* / het voornaamste *anker* van een schip noemt, en bij: het *plechtanker* uitroepen / aanteekent, dat het figuurlijk zegt: *de uiterste pogingen tot behoud in het werk stellen*. —

Zyn anker houdt niet / hy zakt af / zegt men van een *klaplooper*, die weggestuurd wordt, of van iemand, die zich bij een ander, of ergens vruchteloos tracht in te dringen, of wiens zaak, waarin hij zich poogt te vestigen, niet opneemt. — Hy moet zyn anker (eigenlijk *ankertouw*) kappen / zegt Spreekw. *hij moet overhaast de vlugt nemen*. — Hy ligt voor anker / of zyn laatste anker. Wanneer men al zijne ankers verloren heeft en het laatste in den grond ligt, om den storm afterijden (rijden heet het op- en

nedergaan van een vaartuig door de beweging der golven, als het ten anker ligt) en er bijna geen hoop meer is, zegt men van een schip, wat in het Spreekwoord, op een' persoon toegepast, aanduidt: *het is haast met hem gedaan*. — *Hy heeft klaar anker*. Bij het gebruik van dit Spreekwoord, denkt men aan een anker, waarmede men om zoo te spreken, *klaar is geraakt*, dat uitgeworpen zijnde in den ankergrond heeft gehecht, en men past dit op iemand toe, *die vastigheid in zijne zaak heeft gekregen, door geld of door bescherming*.

B.

BAAITJE.

Baaitje. Zoo wordt het *korte, roode buisje* genoemd, 't welk de matrozen gewoonlijk dragen, en van daar het *Spreekw.*: *Hy heeft op zijn baaitje gehad voor: hij is geslagen*. — *Hy moet op zijn baaitje hebben voor: hij verdient een pak slagen*. — *Zy hebben daar op hun baaitje gehad voor: de vijand heeft daar een nederlaag geleden*.

BAAR.

Geen haar (ook wel *golf of zee*) komt hem te hoog of te na/ beteekent volgens WITSEN, in zijn *Scheepsbouw* enz. *niets kan hem schaden*. — Het voorregt van den echt-braven mensch:

Een zee van ramp moog met haar golven slaan
Hoe hoog zij ga, zij raakt hem zelfs niet aan.

Psalmberijming.

BAKEN.

Duur aan maal / altyd geen baken: derhalve: *verlaat u niet op hetgeen onzeker is.* — De bakens zijn bezet / wordt ook wel in het gemeene leven gebruikt om aan te duiden, *dat men zoo goed niet meer mede kan doen, als te voren.*

En nu, is 't overschot, ook van mijn dagen, klein;
 Is menig kostlijk uur me al beuzlend hier ontgleên;
 Zijn luttel jaren slechts, mij nog op aard' beschoren;
 Van 't laatste levensperk zij niets voor mij verloren!
 'k Bepeins, eer de ouderdom mij als mijn jeugd ontsnelt,
 Al 't nut, al 't voordeel, dat zijn wijs gebruik verzelt,
 Wat bloempjes zijne hand al bevend nog kan plukken,
 En ook de rampen, die van lieverlee hem drukken.
 Licht dat in zijne schaaúw nog menig roosje bloeij',
 En menig eedle vrucht op zijne rampen groei'.
 Hoe 't zij, nog eer hij waakt, wil ik zijn waarde kennen,
 Wil ik mij aan zijn' eisch en mijne taak gewinnen,
 Zoo voel ik, bij zijn komst, wat mij zijn zegen zij,
 Zoo drijft geen oogenblik mij nutloos meer voorbij:
 Ook uit de dwaasheid van mijn vroegre levensjaren,
 Zal licht mijn Ouderdom voor zich nog wijsheid gaären.

R. FRISZ.

BALLASTEN.

Hy heeft te zwaar geballast / zegt Spreekw. *hij heeft te veel gegeten; zijn maag overladen.*

Het te veel eten en drinken is op drieërlei wijze voor het leven nadeelig. Het zet de spijsverteringskrachten al te zeer in hare werking aan, en verzwakt ze bij gevolg. — Het stremt de spijsvertering, dewijl

bij zulk eene veelheid van spijs niet altes, zoo als het behoort, kan verteerd worden, en dus ontstaan er schadelijke stoffen in de darmen en slechte vochten. — Het vermeerdert ook op eene evenredige wijze de hoeveelheid van bloed en verhaast daardoor deszelfs omloop en het leven. Behalve dit, worden daardoor zoo dikwijls indigestiën veroorzaakt, en wordt het noodzakelijk, buikzuiverende middelen te nemen, — al het welk verzwakt.

C. W. HUFELAND.

BELABBERD.

Hij/ of het is belabberd/ zegt men van iemand die, of iets, dat niet veel te beduiden heeft, of zich niet wel voordoet, onaangenaam en verdrietig is, zoo als b. v. een redenaar, die niet wel spreekt, of eene zaak, die slecht staat; ontleend van een schip, dat bij een flauw zacht windje, bijna stil ligt en haast niet te regeren is.

BESTEVENEN.

Wat men besteevent/ hezeift men. Waar de voorsteeven, als het schip met uitgespannene zeilen vlot is, naar toe strekt, daar zeilt men heen. Fig. wat men bedoelt, zoekt men te verkrijgen.

BEWIMPELEN.

Hij bewimpelt het. Bij dit Spreekwoord teekende ik het volgende aan: Een wimpel is een smalle strook doek, geschikt om van den top te waaijen

en waarmede men iets b. v. een vlaggestok zoo omwoelen kan, dat het wezenlijke verborgen blijft of een ander voorkomen erlangt. Mogelijk ook, dat men voormaals wel een vreemden *wimpel*, zoo als later een vreemde *vlag*, gebruikte om den vijand te misleiden, of dat de *wimpel*, te dien opzichte voor de *vlag* genomen of met dezelve verwisseld wordt enz. Hierover zijn mij de volgende gedachten medege-deeld. Men wees mij op A. DE JAGER *proeve over de werkwoorden van herhaling en during in de Nederduitsche taal*, waar wij bladz. 98 lezen: »*Wimpen, wimmen*, verwant aan *winnen* of *winden*, is *bedekken, omhangen*. Vandaar ons *wimpel*, doek; het Fransche *guimpe*, volgens TURETIÈRE oudtijds *guimpe*, een halsdoek en het *bewimpel* van *Hooft*, voor *bedeksel*. *Bewimpelen* komt in het Taalk. woordenboek alleen voor, in den overdragtelijken zin van *bedekken, verbloemen*, doch het wordt ook eigenlijk gebruikt voor *omwinden*.”

Een ander schreef mij: »Ik kan aan het Spreekwoord geen anderen uitleg geven, als dat wanneer men een feest aan boord heeft, men het half dek met vlaggen behangt en de wimpels als gierlandes en randen gebruikt, om de afscheidingen te bedekken.”

Van een geheel verschillend gevoelen was een derde, die mij deze *aanteekening* zond: »Alleen een schip van oorlog heeft het regt om den *wimpel* te mogen voeren van den hoogsten top van het tuig. Deze *wimpel*, is een lange smalle strook vlaggedoek van dezelfde kleur als de *vlag*, van onderen gespleten. Een koopvaarder, mag echter een zoo genoemde *kattestaart* laten waaijen die naar een *wimpel*

gelijkt, maar daarin van denzelfven verschilt, dat hij niet gespleten is. Doorgaans en vooral in zee, heeft een koopvaarder niets aan den grooten top of het moest nu en dan een *vlag* zijn. Vertoont hij dus den *kattestaart* aan den top, dan is het twijfelachtig, of het ook een Oorlogschip is, vooral bij stil weêr, wanneer *wimpel* noch *kattestaart* uit kan waaijen. De koopvaarder misleidt daardoor wel eens een of ander vijandelijk vaartuig, om te ontsnappen. *Onbewimpeld* daarentegen varende, komt men er rond voor uit: Ik ben een koopvaarder, anders niet. Ik laat noch *wimpel* noch *kattestaart* zien. De top van mijn' mast is zuiver; niets kan u misleiden."

BEZEILEN.

Men kan niet altoos zijn koers bezeilen. *Bezeilen* is in dit Spreekwoord: *Koers houden, zonder te moeten wenden*. Dit kan onmogelijk altijd, omdat de streek van den wind telkens verandert. Vandaar dat het *oneigenlijk* gebezigd, zoo veel zegt, als: *men heeft niet altijd voorspoed, maar krijgt het wel eens tegen*. Wijze, liefderijke bestelling der Voorzienigheid!

Daar zijn er, ik beken 't, wien met geluk gezegend
 Geen onheil wedervaart, geen tegenspoed bejegent:
 Wier stille dagen, door geen buldrend leed bestormd.
 Tot schuldeloos vermaak, tot blijde rust gevormd.
 Gelijk een zachte beek in kalmte henen glijden.
 Daar zijn er ik beken 't, die met geen rampen strijden;
 Maar kent hij, dien 't geluk in 't leven nooit verlaat,
 De regte waarde wel van dien gerusten staat?
 Waardenen zij naar eisch, die nimmer onheil zagen,
 De zachte stilte van die liefelijke dagen?

Noen, die geen denkbeeld heeft van rampen en verdriet,
 Smaakt in 't gelukkigst lot, de grootste blijdschap niet.
 De blijde lento zou veel minder ons bekooren,
 Indien haar groon niet uit den winter wierd geboren;
 Na felle stormen lacht de breede waterbaan,
 Nu 't spiegelglas der zon, ons allerliefflijkst aan.
 Gezondheid, aanzien, lust, of wat wij ooit begeerden,
 Wordt allerhoogst geschat door zulken, die 't ontbeerden.

L. W. VAN MERKEN.

BOORD

Hij moet mij zoo niet aan boord komen / waarbij ook wel gevoegd wordt, want dan oberzeil ik hem. zegt Spreekw. *hij moet mij zoo brutaal of listig niet naderen of behandelen, want dan zal ik hem helpen.*

Hij is van stuurboord naar bakboord gezonden. Behalve het door mij, tot opheldering van dit *Spreekwoord* bijgebragte, komt in aanmerking, dat *Stuurboord* de eereplaats van het schip is, zoo in het logeren als wandelen. Wanneer dus iemand verneerd wordt, mag hij niet meer aan stuurboord gezien worden; hij is aan *Stuurboord* opgekomen maar aan *Bakboord* afgegaan, d. is. en zoo wordt het ook in het gemeene leven gebruikt: *met eer gekomen en met schande weggegaan.*

Wanneer eens de beruchte kaper JEAN BART, te *Bergen in Noorwegen* was, liep er ook een Engelschman binnen, die het bevel over twee schepen voerde. Deze begaf zich naar eene der publieke plaatsen, die doorgaans veel van vreemdelingen werd bezocht. Hier trok al spoedig een man zijne opmerking, die door gelaat en houding ontzag inboezemde, en zeer

goed Engelsch sprak. *Wie is dat?* vroeg hij, en op het hooren van den naam JEAN BART, was het: *die is het juist, welken ik zoek*; waarop de Engelsche kapitein hem naderde en zeide: *Ik heb u lang gezocht, en wenschte met u aan den slag te komen. — Dit is zeer gemakkelijk*, antwoordde deze: *ik heb maar levensmiddelen in te nemen en zal zoo ras ik daarmede gereed ben, vertrekken*; waarop de Engelschman her- nam: *ik zal u wachten*. Weldra liet BART hem weten, dat hij onder zeil zou gaan en het antwoord was, dat zij in volle zee zijnde slaan zouden, maar nu in eene onzijdige haven zijnde, onderling als vrienden verkeerden moesten, en dat BART dien ten gevolge tegen den volgenden dag uitgenoodigd werd, om aan boord van het Engelsche schip te komen ontbijten. *Het ontbijt*, zeide deze, *dat vrienden zoo als wij, zullen nemen, moet in kanonschoten en sabelslagen bestaan!* doch op het dringend aanhouden van den kapitein, liet hij zich eindelijk overhalen, gebruikte een weinig brandewijn, en rookte een pijp tabak: Eindelijk zeide hij: *nu is het tijd om te vertrekken* en stond op, maar de Engelschman antwoordde; *gij zijt mijn gevangene. Ik heb beloofd u te nemen en in Engeland op te brengen!* BART wierp een blik van verontwaardiging en woede op den kapitein, vloog op een brandend lont, dat in de nabijheid lag, aan, greep het op en baande er zich een weg mede door de Engelschen, die op het dek stonden — wierp hen ter regter- en linker-zijde om ver, en riep: *neen ik zal uw gevangene niet zijn, uw schip zal in de lucht springen!* — Hij was reeds een vat met buskruid genaderd, — het ontroerde scheepsvolk deed alles om hem te keeren, en intusschen kwam het volk van BART met

de sloep aan boord, enterde het schip, rigtte eene groote slagting onder de vijanden aan, en BART bragt, niettegenstaande *Bergen* eene onzijdige haven was, schip, lading, en ook den verraderlijken kapitein, in eene der Fransche zeehavens, op.

Memoires du Chevalier de Forbin.

BOVENTUIG.

Zyn boventuig is in de waer/ zegt sig. *hij is niet regt bij zijne zinnen.*

BRAM.

Het is een bram of een regte bram. *Bram* is hier eene verkorting van *Bramzeil-gast*, zijnde een jong zeeman, die alle zeil los en vast moet maken. De zin is: *hij is een stoute, ondernemende jongen, die wat durft.*

Wie was dit meer dan MICHEL DE RUITER? Naauwelijks tien jaren oud geworden, was hij, op een' tijd, dat men aan den hooghen kerktoren te Vlissingen iets vermaakte, boven het paalwerk der stellaadje, tot op den ronden kloot der torenspitse geklauterd: daar hem de lieden onlaag staande, met verwondering en schrik zagen zitten (te meer omdat het arbeidsvolk de ladders, die tot het afklimmen kosten diēnen, onverziens hadden weghgenomen) vreezende, dat hij in 't afdalen te pletter zou vallen: maar hij diende zich van de hie-len zijner schoenen, en brak er etlijke leijen meê, om iets te hebben, daar hij zich aan hieldt, en kwam met behulp zijner gezwinde leden, armen en beenen,

weër gelukkiglijk beneden. Zoo hoog klom in zijne kintsheit, en met zoo veel gevaars, die in zijne mannelijke jaaren, langs de trappen van alle scheepsdiensten en alle de gevaarlijkheden der zee en der vijanden, tot de hoogste zeeampten zou opklimmen.

G. BRANDT.

Hy hoert bram boven bram. Hetgene ik daar bij opteekende, was mij, zoo door WINSCHOTEN als anderen, aangewezen, en ik meende op dien grond, dat het eigenlijk gezegde *voeren van bram boven bram*, buiten gebruik was; doch nu ben ik beter onderdigt. Men voert tegenwoordig op onze Oorlogschepen en die ter Koopvaardij, op de drie masten, niet alleen *bram* en *boven bram zeilen*; maar zelfs *boven, boven bram zeilen*, en daar nog boven, een driehoekig zeil, *klapmuts* geheeten. Hy hoert bram boven bram/ Spreekw. gebruikt, zegt zoo veel als: *hij ziet er winderig uit*, of ook wel: *hij maakt uiterlijk veel vertooning*, omdat de zeer ligte zeilen, die genoemd zijn, niet anders dienen kunnen, dan bij zeer flauwe koeltjes, en dan weinig tot de vaart van een schip toebrengeu, zoodat zij meer tot pronk dan tot wezenlijk nut zijn.

Hoe menig is er trots, en gaet daer moedig pronken,
Die eer de zonne daelt in peijne leyt gezonken,
Neemt vrienden, op u zelfs, en op u saken acht,
Ook als het zoet geluck op u gedurig lacht.

J. CATS.

BRANDER.

Hy kreeg een brander aan haart. Bij het geen in de *Handleiding* op het woord *brander* gezegd is,

voeg ik thans nog, het hier gegevene Spreekwoord, dat in het dagelijksche onderhoud beteekent: *hij kreeg eene zware gevoelige zet van een onverwacht bijkomend persoon.*

BRAS.

Hij heeft er den bras aan. *Bras* is het touw, waarmede men de ra en het zeil omhaalt, en naardien men hierdoor de zeilen naar welgevallen bedwingen kan, zoo acht WINSCHOTEN daarvan deze Spreekwijze ontleend, om aan te duiden: *ik geef er niet om, hoe het ook ga.* — Hij trekt aan een berkeerden bras (touw) Spreekw. *hij legt de zaak verkeerd aan.* — Hij heeft al den bras (alles of ieder een) tegen.

D.

DRIJVEN.

Hij brjft op zyn last. Zegt men in zeemans taal van een schip, dat zwaar lek is, en enkel door den tegenstand van zijne lading b. v. hout, katoen of dergelijke, voor zinken bewaard blijft; maar Spreekw. wordt het gebruikt van *een bankroetier, die zoo als men het noemt, geaccordeerd heeft, of van een wel overtuigd, doch niet bewezen slecht mensch, dien men in het oog houdt.*

DWARSDRIJVER.

Het is een regte dwarsdrijver/ zegt men met zinspe-

ling op een schip, dat dwars in het water ligt, van iemand, *die zich opzettelijk tegen alles aankant.*

E.

EBBEN.

Hij is aan het ebben / of het ebt op hem / zegt men van iemand, *wiens persoon of zaak achter uitgaat.*

F.

FOK.

Hij moet de fok uithouden. Bij de verklaring van dit Spreekwoord, gaf ik aan hetzelfde den zin van: *hij moet in zijne stelling volharden en haar standvastig verdedigen*, thans voege ik er bij: *hij moet alles aanwenden, om in zijn voornemen wel te slagen.*

G.

GROND.

Alle grond is geen ankergrond / zegt Spreekw: *Men moet zich niet maar op alles, zonder daarvan deugdelijke kennis te dragen, verlaten.* — Goede ankergrond is de beste grond: *Men moet zijne hoop en verwachting slechts op hetgeen vast is, bouwen.*

Het is onbegrijpelijk, hoe menschen, anders niet van verstand ontbloot, op te lossen grond zich vleijende, kasteelen in de lucht bouwen, en rekening maken op uitkomsten en gevolgen, die geenen ande-

36.

ren steun hebben dan niet wel overdachte veronderstellingen, en eene ligtgeloovigheid, die aan geliefkoosde neigingen beantwoordt.

P. BONNET.

H.

HAVEN.

Hy zal de haven niet hāven/ ontleend van een schip, dat door wind of tij de haven niet binnen kan komen, wordt Spreekw. gebruikt van iemand, *die zeer krank is en voor het behoud van wiens leven men vreest*, en ook wel van hem, *die ergens op zijn' tijd niet komen kan.*

HAVERIJ.

Maak geen hāverij. — Dat zal niet zonder hāverij afloopen. — *Hāverij*, in het Fransch *avarie*, is in het algemeen, alle schade en onkosten, die bij eenig ongemak der schepen, of onheil op reis, geleden worden. Van daar zegt in het gemeene leven, het eerste Spreekw. *zorg dat er geene schade aankomt*, en het laatste: *ik voorzie, dat er schade of ongemak zal komen.* Voorts zegt men: *dat is hāverij'grosg/ wanneer er groote schade aan het een of ander gekomen is.*

HOEK.

Hy is den hoek om. Bij dit Spreekwoord teekende ik aan, dat het twijfelachtig is, of het wel van de

Scheepvaart moet worden afgeleid. Men heeft dit echter gewild en gezegd: zoo spreekt men op zee, wanneer een schip gestadig aan, den hoek van een hoog land omstevent, en alzoo geheel uit het gezigt geraakt. De bedoeling is dan: *het is verdwenen*, en zoo zegt men ook van eenen *gestorvene*, die zich niet meer vertoonen zal: *hy is den hant om*. Eene Spreekwijze, die echter, uit aanmerking van de zoo ernstige zaak, welke zij aanduidt, mij altijd te ruw en dus onvoegzaam voorkomt.

HONT. (DE)

Kom ik ober de Hont / dan kom ik ober den staart. Bij de opheldering van dit Spreekwoord, deed ik het volgende opmerken: » De stroom, die *Zeeland* en *Vlaanderen* scheidt, was reeds in de *dertiende* eeuw zeer breed, en is thans nog veel breeder. Hij draagt den naam van de *Westerschelde* of de *Hont*. MARTINET spelt met *d* en *t*, doch dit mag niet, want het is *Hont* of *Honte*. Van de *Honte* draagt het dorp *Hontenisse* deszelfs naam, en dit verzekert de spelling van *Hont* en *Honte*." Hierop is het volgende ingezonden: Indien het vermoeden van Prof. BOSSCHA, omtrent het ontstaan van het woord *Hont* niet te verwerpen is, zoude men *Hond* moeten schrijven. Hij meldt toch in *Neerlands heldendaden te land*, bladz. 65: Eertijds was *Walcheren* aan het land van *Kadzand*, zonder eenige scheuring, vastgehecht, totdat in de laatste helft der tiende eeuw, Keizer OTTO III, aan de *Schelde*, tusschen deze beide gewesten, eenen korteren loop naar de Noordzee bezorgde, door een kanaal, sedert aan-

merkelyk breeder geworden, en naar genoemden Keizer *Otsland*, verbasterd *Holland*, en bij verkorting, *Hond* geheeten." Door de verbasterde uitspraak der Zeeuwen, meldt de geachte inzender, zou welligt van *Hondenisse*, met eene kleine verandering *Hontenisse*, kunnen gemaakt zijn; want men bekommerde zich oudtijds, zoo als bekend is, soms weinig over de spelling der *d*, op het einde der woorden, zoodat *Hond* ook welligt *Hont* geschreven is.

I.

INHOUTEN.

Hij heeft goede inhouten. *Inhouten* van een schip, zijn deszelfs ribben, die den buik maken. Van daar wordt het genoemde Spreekwoord gebruikt, om iemand aan te duiden, *die regt gezond en sterk is*.

In zulk eenen toestand, vindt de ziel het ligchaam geschikt en vaardig tot volvoering harer oogmerken: en de veerkracht van het ligchaam, werkt even gemakkelijk naar het welbehagen, en als op het bevel der ziel terug.

P. L. S. MULLER.

K.

KAJUIT.

Als het in de kajuit regent / dan druipt het in de hut. De *kajuit* schreef ik, is het verblijf van den Bevelhebber; de *hut* daarentegen dat van mindere zeelieden. Meestal is de laatste onder de

eerste, en door het Spreekwoord wordt aangeduid: *als hoogere standen lijden, moeten mindere daarin deelen*. Hierbij is aangemerkt, dat de zin is, eerst: *als de Kommandant gromt dan razen de Officiëren tegen het volk*, en daarna meer algemeen: *harde behandeling van zijne minderen, doet ook wel hen, die onder deze staan, hard behandeld worden*. *Zij krijgen, gelijk men zegt, wel eens een veeg of smeer uit de pan*.

Een edelmoedig man, zal zich, als de nood het vordert, tegen dengenen verzetten, die hem in magt evenaart, — nooit zal hij dien mishandelen, die zich niet mag of kan verweren.

VON KNIGGE.

Verguis geen mensch, hoe nietig hij ook schijn',
Een moerbeiblad, wordt door den tijd, satijn.

KIELWATER.

Hij zeilt hem in het kielwater / wil Spreekw. zeggen: *Hij volgt of vervolgt hem op de hielen*. *Kielwater* of *zog* is toch de vore, welke de gang van het schip als 't ware in het water ploegt. — Blijf uit zijn kielwater / of gij raakt in zijn zog / beteekent, *dat men, wanneer iemand zich verkeerdelijk in eene zaak mengt, hem niet volgen moet, om niet met hem in het verderf te storten*, ontleend van een schip, dat aan het zinken zijnde, gevaarlijk is te naderen, dewijl de aantrekkingskracht van het zich wedersluitende water in de opening, welke het zinkende vaartuig maakt, te sterk is.

Door alle tijden heen, vermogt de gewoonte meer dan de redc. Weinigen doen de moeite van te onderzoeken wat het regte pad zij. Het meerendeel vergenoegt zich met het spoor te volgen, waarin de menigte hetzelfde is voorgegaan en de vruchten zijn zoo wrang, als het bedrijf onnoozel.

V. E.

KLOUWEN.

Daar is maat aan te klouwen. *Klouwen*, schreef ik, beteekent bij het scheepsvolk hetzelfde, als *kalafateren*, en dus zegt hetgeen ik daar noemde: *Er is al heel wat aan te doen*. Men heeft hierop aange-merkt, dat *klouwen* het kalafateren zelve niet is, en dat de man die kalafatert, niet een *klouwer* maar een *krouwer* heet. Het woord *klouwen* kan echter van iets geheel anders afgeleid worden en wel, van het genoemde *klouwijzer*, zijnde eene soort van *haak*, waarmede men het mot of den afval van het scheepstimmerhout, tot een hoop te zamen haakt. *Daar is wat aan te klouwen*, zegt dus: *heel wat bij elkander te brengen, dat werk en tijd vereischt*.

Tot werken wordt men geboren. Voor de meesten is de arbeid hoogstnoodzakelijk, — voor allen is hij uitnemend nuttig. Wie naarstig is, neemt doorgaans in werkkraft toe, al doende leert hij, en dikwijls wordt hem het moeilijkste ligt.

F.

KOERS.

Hij is van den koers of den koers kint. *Koers* is aan boord de lijn, welke een schip houden moet, om zijne bestemming te bereiken. Mist het die,

dan faalt het doel. Daarom zegt men fig: van hem, *die met zijne denkbeelden in de war is*, hij is van den koers of den koers knyt.

KOMPAS.

Zijn kompas is verdraaid of van de pen. Het kompas (schreef ik) is de wijzer, waarop de twee en dertig winden geteekend staan, en wordt gezegd *verdraaid*, of ook wel *van de pen te zijn*, wanneer het *ontsteld* is. Men heeft dit wat naauwkeuriger gewild en wel, overeenkomstig mijne redactie, dus: Op onze schepen worden kompassen, met schuivende of draaijende rozen, gebruikt, zoodat men de miswijzing der naald, of afwijking van het ware *noorden*, door de roos te verschuiven, kan herstellen; doet men dit nu verkeerd, dan is men, natuurlijker wijze, geheel van den koers af, en moet het verbeteren. Is de naald daarentegen van de pen af, waarop zij draait, dan is het kompas geheel nutteloos. De toepassing is derhalve zeer onderscheiden; het kompas is b. v. *verdraaid*, bij den *gemelijken*, en *van zijne pen*, bij den *dronkaard*.

Vrienden! zegt mij, is 't bedwelmen,
Ooit wel de echte vreugd voor 't hart?
Is verstompen van de zenuw,
't Eenigst middel tegen smart?

Vrienden! zegt mij, staat het moedig,
Als men ziel of lichaamspijn,
Slechts bedwelmend wil ontvlieden,
In den maalstroom van den wijn?

Neen, bedwelming stoort de vreugde,
Maakt onvatbaar voor 't genot:

42.

't Oogenblik van 't gulzig zwelgen,
Heft ons nimmer boven 't lot.

Afgemat door 't zinloos woelen,
Valt het lijf in domme rust;
En de geestkracht van den zwelger,
Schijnt door 't zwelgen uitgebluscht.

Weg van ons dan 't schandlijk plengen
Van den overdierbren wijn!
Hij moet ons, hij 'slevens zorgen,
't Zuyvre en echte heulsap zijn.

B. KLIN, Bz.

L.

LAND.

Hij heeft het land/ is aan boord en in het gemeene leven, veel in gebruik, *wanneer iemand knorrig of gemelijk is*, als wilde men daarmede zeggen: hij is buiten zijn humeur, even als een zeeman die aan land moetende blijven, liever in zijn element was. Van hier dan ook het woord, *landerig* en *landziekig*, en het Spreekw. *iemand het land aanjagen*, vóór *van iets afkeerig maken*.

LENS.

De heurs is lens/ zegt men, als er geen geld meer in is. Ontleend van de Scheepspomp, waarvan men, wanneer er geen water meer in het schip is, zegt: *de pomp slaat lens*.

M.

MAST.

Hij haart/ maar de groote mast haart. Dit zegt,

schreef ik in mijne Handleiding, zoo wil het WEILAND, in navolging van WINSCHOTEN, *overal varen waar het gevalt*; doch naar het gebruik berekend meer nog: *willen hetgeen de meester wil — van hetzelfde gevoelen met zijnen meerderen zijn, of ten minste, hem volgen*. Hierbij wordt gevraagd: of het niet beter zijn zoude, het te nemen voor: *hij vaart mede als de groote mast*, d. i. hij weet zoo veel in te brengen als dat groote rondhout, of, hij heeft eene reis gedaan, en even zoo veel daarbij geleerd, als de groote mast van het schip, dat hem over zee gevoerd heeft? — Ik antwoorde hierop, dat het wel zijn kan, dat het Spreekwoord zoo bij zeevarenden in gebruik is; maar dat men dan toch van den letter afgaat, en dat ik nog altijd daarbij blijve, dat hetzelfde, in het gemeene leven, den door mij opgegeven zin heeft.

O.

OOST, WEST, T'HUIS BEST.

Dit opschrift, is reeds het Spreekwoord zelve. Het zegt, *dat waar men ook in de wereld goed onthaald wordt, het nergens beter is dan aan eigen haard*. Een echte trek van het Hollandsche karakter. Bij de vaart op *Oost en West*, vonden zij het toch altijd op hunnen geboortegrond beter, — en niet zonder reden:

Rust, gemak, gezellig leven,
 Vrienden, magen, gade en kroost.
 Alles mist ge in 't ommezwerven;
 Niemand, die op reis u troost.

Niemand, dien ge, in bange dagen
 Uw geheimen op kunt dragen,
 Dien ge uw diepsten wensch vertrouwt.
 Die in vreugd uw vreugd wil deelen,
 Of in smart uw wond wil heelen;
 Neen! ter prooi aan 't zelfvervelen,
 Blijft u ieder vreemd en koud.
 Maar te huis en 't huis alleen
 Waar wij 't hart in minnende armen,
 Aan de borst der liefde warmen,
 Daar vloeit al ons heil in één;
 Daar ontspringt de heilrijke ader,
 Die zich ver van huis verliest,
 En van de eerste kou befrist,
 Maar, haar zuivren oorsprong nader,
 Nooit zich voelt gestremd door vorst,
 En haar rein en helder water,
 Voortstuwt met een zacht geklater,
 En met draf noch slijk bemorst
 Laaft, die naar haar teugen dorst.
 Daarom wel, wien 't is gegeven,
 Om aan eigen huis gewend,
 Met geen Oost of West bekend,
 Stil en vrolijk voort te leven!
 Daarom wel, die 'tzwerven mat,
 Tot zijn eigen dak genaderd,
 Gade en kroost in de armen vat.
 Vriend en maagschap om zich gadert;
 Die bij 't vuur van eigen haart,
 Zijn vorkleumde leên mag stoven,
 Bloemen plukt uit eigen gaard,
 Vruchten eet uit eigen hoven;
 Die, teruggekeerd ten lest
 Over verre uitheemsche wegen,
 Op zijn eigen bed gelegen,
 Juichend uitroept: *Oost en West*
 Waar men dole: *'t huis het best!*

O P O F O N D E R.

Het moet er op of onder. Wanneer men ziet, dat men het niet langer op zee kan houden, zet men het somtijds voor den wind, op het strand, in hoop van nog gered te zullen worden. De zin van het Spreekwoord, staat dus gelijk met dat van: *het moet er onder of over/* in mijne Handleiding bladz. 105 toegelicht; beide duiden aan, *dat men, als het schip zich in nood bevindt, de hagchelijke kans tusschen vergaan of zich te redden, moet wagen*, en zoo wordt er ook in het gemeene leven, door te kennen gegeven, *dat er een einde aan de zaak moet komen, zij moge dan gelukkig, of ongelukkig uitvallen.*

P.

P E I L E N.

Hij heeft zijn' grond gepeild/ zegt, zoo als ik in mijne Handleiding schreef, Spreekw.: *hij heeft achter zijn geheim trachten te komen*, doch zoo als men mij herinnerd heeft, is hiervan onderscheiden: hij heeft hem gepeild. *Peilen* is niet altijd de diepte zoeken te weten, want men peilt ook den afstand met een kompas. Men vraagt ook: *hoe peilt gij den wind?* en als men zoo van iemand zegt: *hij heeft hem gepeild*, wil men doorgaans te kennen geven: *hij heeft hem gezien — daar is hij!*

P R A A I J E N.

Hij heeft hem gepraaid/ zegt men wel, voor: *hem*

aangesproken of *aangeroeven*, ontleend van het gebruik op zee, om voorbijgaande schepen te verken-
nen.

R.

REEDEN.

Hij reedt mede aan dat ſchip / zegt Spreekw.: *hij is mede in die zaak betrokken.*

ROER.

Houd uin roer regt / beteekent wel, zoo als ik in mijne Handleiding opgaf: *pas op, dat gij niet valt!* doch wordt meestal, spottenderwijze, eenen *dronken mensch* toegeroepen. Wanneer men toch aan boord, den man, die aan het roer staat, niet zorgen laat, dat hetzelfde naar de koerslijn van het schip gelegd wordt, zal hetzelfde heen en weer gieren. De zin van het Spreekwoord is: *zie hem eens door dronkenschap heen en weer slingeren, — houd uw roer regt, — Ga regt uit!*

ROOS.

Onder de roos. Van waar komt dit Spreekwoord? vraagt J. SCHELTEMA in zijn *geschied en letterkundig Mengelwerk* 3° dl. bladz. 241 en hij antwoordt: in het te veel vergeten werk: *de wetsteen der vernuftten* van Mr. JAN DE BRUNE, DE JONGE, is misschien eene voldoende oplossing. Men weet, dat in vele kamers, voor gezellig vermaak geschikt, voor heen eene roos aan den zolder geschilderd stond, en dat,

bij het verlaten van dit vertrek, aan het gezelschap werd herinnerd: *alles is onder de roos geschied*. Hij zegt 1^e dl. bladz. 254, dat geschiedde: » om de gasten daar door in te scherpen, dat zij de bedrevene vrolijkheden wijselijk moesten huismeeesteren en in stilzwijgendheid begraven. Heeft men dan wat brood-dronkelijk te werk gegaan, is er iets dartels gebeurd, heeft men wat te veel gezoend, te hoog gezongen, wat is er aan verbeurd? *Het is onder de roos geschied*, en daarom mag niemand het over den drempel brengen. Hierop ziet ook het Grieksche Spreekwoord: *ik haat eenen gedachtigen mededrinker*. Hier omschreven de Lacedemoniers boven hunne deuren: *geen zegwoord gu hier uit*, en van hier dat de roos aan den balk te kennen geeft: *al wat er gezegd en gedaan is, moet verzwegen worden*:” De BRUNE zegt verder: » de roos is de bloem van *Venus*, en om die oorzaak heeft *Cupido*, haar zoon, aan *Harperides* den god der stilzwijgendheid, die zijne lippen met den vinger bedwingt, toegeheiligd, hem met die schenkaadje vereerende, opdat de roos aan klapachtige menschen, tot een les om stil te zwijgen, zoude verstrekken:”

Zoo ver SCHELTEMA en DE BRUNE. Mij, is het echter aannemelijker voorgekomen, dat dit Spreekw. moet afgeleid worden van het kompas aan de zoldering der kajuit van groote schepen, waarvan de *roos* natuurlijkerwijze nederwaarts hangt, om door ieder gezien te worden, en wanneer nu de officieren daar, vertrouwelijk over den Kommandant enz. en Scheepszaken gesproken hebben, waarvan zij ongaarne zien, dat iets uitlekt, is het: *alles onder de roos*.

RIJLEN EN ZEILEN.

Het is/ zoo als het rijt en zeilt. *Rijlen* is eene verbastering van het woord *rijden*, gebruikelijk van de op- en nedergaande beweging van een schip, dat voor anker ligt. Waarschijnlijk heeft men *rijlen* voor *rijden* genomen, om het woord *rijlen*, gelijkklinkend met *zeilen* te maken. Een schip, zoo als *het rijlt en zeilt*, is een schip, zoo als het voor anker ligt, en in de vaart is, — en elke zaak, van wat aard ook, op welke dit toegepast wordt, is: *zonder er iets af of toeteden, juist zoo en niet anders, als zij is.* Maar:

Komt bij geval op de aard' de waarheid zich vertoonen,
Men spoedt zich om haar oog te ontvlèn;
Ze is de eenigste van alle schoonen,
Die 't menschedom weigert *naakt* te zien.

WITSEN GEIJSBEEK.

S.

SCHEEPSREGT.

Driemaal is scheepsregt. Dit Spreekwoord is afkomstig van het scheepsgebruik, om vele zaken in *drieën* te doen. Zoo straft men, b. v. eene onbetaamelijkheid onder het schaften, met *drie* slagen met de gortspaan. Bij het anker winden hoort men: *één — twee — drie!* — *zet hem aan!* en bij een vreugdebedrijf, een driemaal herhaald *hoera!* Wanneer een zeeman, in volle zee, den tol der natuur betaald heeft, wordt het stoffelijke overschot naar den valreep gedragen, op een plank gelegd en met een:

*één — twee — drie , in Gods naam ! over boord
gezet. Vandaar dat , wanneer men iemand noopt
om iets , b. v. het drinken van een glas , voor de
derde keer te doen , niet zelden zegt : driemaal is
schrepsregt.*

SCHIP.

*Hy hoert een groot schip / zegt fig. hij heeft een'
zaak van groot gewigt bij de hand, doch ook wel, eene
zwaarlijvige vrouw getrouwd. — Hy houdt het schip
dragende / fig. hij blijft in denzelfden staat , waarin
hij was , doch zoo , dat men zijne middelen eer ver-
minderen dan vermeederen ziet. Het is daarvan
ontleend , dat men een schip zoo stuurt , dat de zei-
len het schijnen te dragen. — Het schip moet op de
helling / zegt men eigenlijk van een vaartuig , 't welk
zoo slecht' geworden is , dat het , te water zijnde ,
niet meer hersteld kan worden , en derhalve door
middel van kaapstanders enz. op die schuinsche vlakke,
waarop schepen gebouwd worden , moet worden
opgewonden , om de gebreken , die het onder water
heeft , te kunnen nazien. — Van een kleed gebruikt,
is de zin : *het wordt slecht en moet versted worden,*
maar van een' mensch : *hij wordt ziekelijk en heeft
behoefte aan geneeskundige hulp.**

De krijgsheld bade in 's vijands bloed ,
Geneeskunst , doet den vijand keeren.
Zij strijdt ; maar zegent en behoedt.

W. H. WARNSINGK.

*Dure schepen liqhen aan maal / zegt Spreekw. : te
kostbare waren hebben geen aftrek , en wordt wel*

op spijtige meisjes , die zich te veel inbeelden , en ,
zoo als men zegt , *hare waar op te hoogen prijs*
houden , toegepast. — Maar :

Wanneer bij teedre taal een schoone ,
Van liefde afkeerig zich gedraagt ,
Is dit geen blijk nog , dat de *liefde* ,
Maar wel de *minnaar* haar mishaaft.

..

SCHIPPER.

Hij is schipper te land / is hetzelfde met schipper
te voet / en men spreekt zoo , gelijk bij dit laatste
in mijne Handleiding is aangemerkt , van *iemand* ,
die zijn schip is kwijt geraakt , omdat hij het in de
vaart heeft verloren , of omdat men hem hetzelfde
niet langer durfde toebetrouwen. Zoo wordt het
dan ook overdragtelijk gebruikt van *iemand* , *die van*
zijn ambt is ontzet , *of uit zijne kostwinning is*
geraakt. Enkele malen wordt het Spreekwoord ook
gebezigd van een *waanwijs mensch* , *die zich het*
oordeel aanmatigt over zaken , *waarvan hij geen*
verstand heeft. — *Schippers* poozen niet / wanneer
zy onder zeil zyn / *fig. men moet ijverig voortgaan*
met hetgeen men begonnen heeft , — *naarstig in*
zijn werk zijn.

SLIPPEN.

Hij laat hem slippen. Wanneer men ten anker ligt
op eene onveilige reede , en men door verandering
van weder , verplicht wordt te vlugten , zonder dat
men tijd heeft om het anker behoorlijk te ligten ,
dan laat men het touw , door de zoogenoemde *kluis*

(een der gaten voor aan den boeg, waardoor de ankertouwen gevierd worden) *slippen*, en men maakt zeil, om aan het gevaar te ontkomen. *Hij* laat hem *slippen* / van een' persoon gebruikt, geeft te kennen, dat men hem laat loopen, omdat men niet met hem te doen wil hebben. — Zoo kan men ook, een haven ongemerkt willende verlaten, de touwen laten slippen om weg te komen; en vandaar dat men wel van iemand, die in stilte een gezelschap verlaat, zegt, dat *hij een slipper* (verkeerdelijk *sluiper* genoemd) *maakt*.

STEEK.

Dat is een steek onder water. In mijne *Handleiding* heb ik het gelijksoortige, namelijk: een schot onder water / toegelicht; doch algemeener wordt het woord *steek* gebruikt, en hiernaar onderzoek doende, is mij het volgende medegedeeld: » Men roept aan boord van een schip, wanneer het anker geligt wordt, en de *steek* of knoop van het touw, waarmede het aan den ring van het anker vast is, door het water heenschijnende, zichtbaar wordt, den kapitein toe: *hij is gezien! steek boven water!* Zoo lang echter de *steek* nog niet gezien kan worden, is men niet verzekerd, of het anker wel klaar is; maar is het nog twijfelachtig, of niet, zoo als somtijds gebeurt, het touw om de armen (ook wel *handen* en *bladen* van het anker genoemd) of den *ankerstok* geraakt is en dus, zoo als men zegt, een *onklaar-anker* heeft. Hierom bezigt men het genoemde Spreekwoord van *een schamperen zet aan iemand gegeven, die zoo fijn is, dat dezelve dubbel-*

zinnig of twijfelachtig kan worden opgenomen. Het omgekeerde geval heeft plaats, als men zegt: dat is een steek haren water / fig. een zet, dien men oogenblikkelijk voelen kan. —

Met dik blanketsel op de kaken
 Kwam CICALISE een kerk genaken,
 En meende er rechtstreeks integaan.
 De koster zag bevreemd haar aan,
 En sprak: »Mevrouw! 'k wilde u niet gaarn verlegen maken,
 » Zoudt ge ook verkeerd zijn bij geval?
 » Men geeft hier geen gemaskerd bal. »

Een jonge en onbedachte zot
 Dreef met een ouden man den spot,
 En zeide: » Ik wed, papa! ik win 't van u in jaren,
 » Want ik heb in één jaar misschien
 » Veel meer dan *gij* in tien gezien,
 » 'k Ben ouder dus dan *gij*, ondanks uw grijze haren. »
 » 't Kan zijn, » sprak de oude man, » vermits
 » Een ezel van pas, *twintig* jaren,
 » Veel ouder dan een man van *zestig* is. »

Dat houdt geen steek. Als een *steek* (knoop) kwalijk gelegd is, zal dezelve niet houden, maar slippen. Het Spreekwoord geeft dus te kennen: *wat men zegt, is zonder grond, en kan dus zoo maar niet aangenomen worden.*

T.

TAKELLEN.

Hij begint aftetakelen. Hier over schreef ik in mijne Handleiding. » Het Spreekw. zegt ten aanzien

van zijne gezondheid, krachten of geldelijk vermoegen, te verminderen. *Takelen* of *toetakelen* is toch, het Schip van touwwerk voorzien om er mede te kunnen varen, en *aftakelen* het tegenovergestelde:” Hierop is het volgende aangemerkt: *Takelen* is eigenlijk niet het tuig, maar het touwwerk, dat tot het tuig dienen moet, klaar maken, en het *tuig* bestaat niet alleen in touwwerk, maar daartoe dienen ook de rondhouten; voorts zegt men van iemand, die begint te herstellen: *hij is meer aan het optakelen.*

TIJ.

Hij laat zijn tij (getij) verlaapen/ Spreekw. de goede gelegenheid voorbijgaan.

U.

UITKIJK.

Hij zit op den uithoek/ wordt ontleend van den matroos, die zich boven in het tuig van het schip, of op de voorbram-zeiling ophoudt, om naar land of schepen uittezien, en zegt Spreekw. hij wacht naar iets, — hij hoopt iets te zullen ontdekken.

V.

V A A R T.

Het zal zulk een haart niet loopen/ ontleend van den voortgang van het Schip door het water, zegt fig.: het zal zooveel niet te weeg brengen, of korter: zoo ver niet gaan.

VAREN.

Men is van Duinkerken ten haring gebaren. Dit Spreekw. behoort eigenlijk tot die, welke van de *Visscherij* ontleend zijn, en wordt opgehelderd in de *Inleiding voor deze Nalezingen*, bladz. 6.

VLAG.

Wat hoort hy in zyn vlag? Elke zeemogendheid, heeft in hare vlag iets, dat haar kenmerkt, zoo als onderscheiden gekleurden vakken, strepen en dergelijke. Met de genoemde vraag, als Spreekw. zegswijze gebezigd, geeft men derhalve te kennen: *wat is het voor een man?* ook wel: *wat doet hij bijzonders?* Vlaggen en geen *Schip* / zegt Spreekw. *pronken met hetgeen men niet bezit.*

VLOTTEN EN DRIJVEN.

Dat lui niet blotten en bryben. *Vlotten* en *drijven*, zijn woorden van dezelfde beteekenis, en beteekenen van een *Schip* of *Schuit* gebezigd, dat het niet voortgaan wil, Spreekw. gebruikt, zegt het ons; *dat wil niet vooruit. Ik vinde er zwarigheden in, die ik niet uit den weg kan ruimen.*

W.

WAAIJEN.

Hy maait aan land. Spreekw. *hij loopt gevaar van ongelukkig te worden*, omdat, wanneer de wind sterk naar de kust waait, de schepen ligt verongelukken.

WIND.

Hij is hoven wind/ zegt Spreekw: *Hij heeft voor-
spoed.*

Z.

ZEE SCHIP.

Het is een ongemakkelijk zeeschip. Dit Spreekwoord doet aan iemand denken, *die lastige nukken heeft, en in het dagelijksche leven zich niet weet te schikken naar den gang van het werk en de omstandigheden; — die altijd zijn zin wil hebben.* Bij deze verklaring voegde ik in mijne Handleiding: onder de groote schepen toch, vindt men, die niet zeer naar het roer luisteren en wier bestuur zoo doende; hem die aan hetzelfde staat, niet weinig moeite en oplettendheid kost. Hierop is aangemerkt: *Het gezegde geldt niet zoo zeer groote schepen, want deze zijn dikwijls gemakkelijker te besturen dan de kleinere; maar wel ieder vaartuig of schip, dat in zee bij slecht weder ongemakkelijk wendt, of waart is, 't welk of aan de bouw of aan de gebrekkige tuigage ligt, of rank is, zoo dat het geen zeil kan voeren en te veel overhelt, of te slap op het roer / wanneer het niet aan den wind wil blijven, of laetgierig / wanneer het steeds in den wind wil oploopen.* In al deze gevallen is een zeeschip ongemakkelijk. Daarmede nu, wordt zulk een mensch als genoemd is, vergeleken, en het Spreekw. meestal van zulk eene vrouw gebruikt, als in het volgende *Sneldicht* bedoeld wordt:

Een goed man dien God gaf
Syn boos wyf 't overleven,
Heeft op haar heiligh Graf,
Tot haerder eer, geschreven

Hier onder light mijn lieve wijf:
 Verstaat my wel, ick noem haer lijf:
 Haer ziel is ergens uijt myn oogen,
 Een groot stuck weghs van hier gevlogen:
 Nochtans niet, hoop ick in de Hel,
 Sij viel den Duyvel daer te fell.
 't Valt mij gereeder, te gelooven,
 Sij is de wolcken doorgestoven
 Want in den lesten donderslagh,
 Hoorde ick een duydelyck gewagh
 Van 't kijven, dat mijn' arme ooren,
 Soo dickmaals hebben moeten hooren,
 En door dat klat'ren, soo mij docht,
 Onterde zij de gansche locht.

H. HUIJGENS.

Z E I L.

Het zeil scheurt. Is dit het geval, dan wordt het geheel of ten deele onbruikbaar, daarom wordt het fig. gebruikt, voor; *de zaak wordt, of is bedorven.*

Z E I L E N.

Hu zeilt midden daer/ Spreekw. *Hij kiest den middelweg.* — *Als het met een halben wind wil zeilen/ fig: als het maar gedeeltelyk wil gelukken.*

II.
Proeven
TER
VERKLARING
VAN
DONKERE
SPREKWOORDEN
EN
SPREKW. ZEGSWIJZEN,
IN DE
HANDLEIDING
OPGEGEVEN.

1.

't Is een kalf Mozes.

Inderdaad een, zoo als het ligt, onverklaarbaar Spreekwoord. Wij lezen toch in den *Bijbel* en bij FLAVIUS JOSEPHUS, wel van een kalf van AäRON, maar niet van MOZES. Niemand heeft mij ook hiertoe dienaangaande voorgelicht als C. TUINMAN, wiens meening toch nog aanmerkelijk verduidelijkt kan worden. Een kalf namelijk, heeft geene horens om mede te stooten, en daarom vergelijkt men een zachtmoedig mensch bij dit dier, en zegt men b. v.

het is een goed kalf. Kan men derhalve niet voormaals gezegd hebben: *het is een kalf/ als MOZES/* van wien NUMERI XII vs. 3 staat aangeteekend: *de man Gods was zeer zachtmoedig, meer dan al de menschen die op den aardbodem waren*, en kan niet een kalf *als MOZES*, ligt metertijd, bij verkorting, een kalf MOZES geworden zijn? Nog onlangs hoorde ik, op reis zijnde, van iemand, die voorbij ging, zeggen: *'t Is een kalf MOZES, hij doet niemand kwaad.*

2.

't Was/ als of er een paard sprak.

Dit is niet minder onverstaanbaar dan het vooraangaande, en vruchteloos heb ik naar eenige verklaring ervan gezocht, tot dat ik mij zelve vroeg: van wien toch zoo iets gezegd wordt? Het antwoord was: van iemand, *wien men driftig hoort voortspreken, om zijne zaak te bepleiten.* Maar op gelijke wijze zegt men, mede niet een Spreekwoord van *het paard* ontleend, in hetzelfde geval: *Hy draaft er maar op door/* en ik gisse dat men beide vereenigende, aan het Spreekwoord dezen zin moet geven: *hij spreekt zoo driftig voort, als een paard dat doordraaft.*

3.

Het is niet *Secundum Lucam* (volgens LUCAS).

Dit Spreekwoord onder meer of min geletterden in gebruik, komt mij voor den volgenden oorsprong te hebben. Het Evangelie van LUCAS vangt dus aan: *Nademaal velen ondernomen hebben, een ordelijk verhaal te boek te stellen, aangaande de dingen,*

die onder ons volkomene zekerheid hebben, gelijk aan die welke ons medegedeeld zijn door hen, die van den beginne af, ooggetuigen en dienaars des Woords geweest zijn. Zoo heeft het ook mij goedgedacht, alles van den beginne af, naauwkeuriglijk hebbende nagegaan, vervolgens aan u te schrijven, voortreffelijke Theophilus! opdat gij kennen moogt de onwankelbare zekerheid der dingen, waarvan gij onderrigt hebt bekomen. Het is natuurlijk, dat men op grond hiervan, in de Christelijke kerk niets aannam, betrekkelijk de levensgeschiedenis van den Zaligmaker, dan hetgeen daarmede overeenstemde en veel minder 't geen er mede streed. Geen wonder derhalve, dat het Spreekwoord gebezigd wordt van iets, 't welk men meent, dat bezijden de waarheid, of niet juist bepaald is.

4.

Hij wil de knade Pier niet zyn.

Op dit Spreekwoord en deszelfs gebruik in de samenleving nadenkende, viel mij in: of het ook afkomstig zoude zijn van het gebeurde met eenen Vrieschen Overste, die onder den naam van *Grooten Pier*, in het begin der zestiende eeuw, de schrik der Zuiderzee, was en de Hollanders, die hem in handen kwamen, op het gruwzaamste bejegende; maar op wiens rekening men, zoo als het veel gaat, wel zal gesteld hebben, waaraan hij zelf geen' schuld had. Zoo men het Spreekwoord hiervan afleidt, is de zin duidelijk deze: *Ik wil er niet voor gehouden worden als die dit of dat, alleen heeft gedaan of doet.* Sommigen leiden hiervan ook het Spreekwoord af: *Hij is / of Men heeft hem gepierd / dat zooveel zeggen zou als:*

hij is in handen van Pier gevallen, — men heeft hem beet gehad.

5.

Daar zal geen haan naar kraagen.

Dit Spreekwoord geeft te kennen, dat *iets niet uitkomen*, of liever *dat niemand er gewag van maken zal*, en tot hiertoe schijnt C. TUINMAN het wel begrepen te hebben, toen hij dit ontleende van den haan, die na de verloochening van onzen Heer door PETRUS, kraaide en dezen discipel zijne misdaad herinnerde; maar men zegge dan, in plaats van *naar kraaijen*, *nakraaijen*.

6.

Hij heeft om 's Keizers baard.

Dit is, volgens eene bij mij ingekomene gissing, eene vervalsching of verkorting van: *zij spelen om 's Keizers baard, die het wint, zal hem halen*, om aanteduiden, *dat men het spel winnende, nog niets heeft*.

7.

Hij kukt of hij het te Keulen had hooren vanderen.

Zou dit ook hier uit, vraagt men, moeten verklaard worden, dat er voormaals te *Keulen* zoo vele klokken waren, dat het een geweldige donderslag moest zijn, dien men aldaar boven het klokkengebrom hoorde?

8.

Keulen en Aken zyn niet op Eenen dag gebouwd.

In dit Spreekwoord noemt men de twee grootste steden van het westelijke Duitschland, niet ver van de Vaderlandsche grenzen, en, *zoo min beide te ge-*

lijk gebouwd zijn, maar er tijd vereischt werd, om de eene na de andere te stichten, zoo min moet men in het dagelijksche leven, te veel willen haasten, — alles, op eens, willen daargesteld zien. In dien zin toch, wordt het gebruikt.

9.

Hij slaapt als een roos.

Men heeft in bedenking gegeven: of dit niet afgeleid moet worden van de kleur die men slapende op de wangen krijgt, en ik herinner mij, het Spreekwoord dikwijls te hebben hooren gebruiken van een slapend kind, met bloozende wangen. Metdatal heeft ook het gevoelen van den Heer ALEWYN over dit Spreekwoord, in mijne *Inleiding* medegedeeld, volgens hetwelk het zijn moet, *als in rozen*, taalkundig beschouwd, veel aannemelijks.

10.

Hij zwaert bij kris en krats.

Over het hier genoemde, heb ik niets duidelijker en aannemelijker gevonden dan in de *Proeve over de werkoorden* enz. door A DE JAGER. »Zamenvoeging van woorden, (schrijft hij), waarin klankwisseling plaats heeft, en die overigens hetzelfde te kennen geven, is inderdaad opmerkelijk, en komt in onze taal dikwijls voor, b. v. het *spirrell* en *sparrell* — *o wi! o wach! klits klats*. — bij *kris* en *kras*, of *krits* en *krats*.” Het komt mij derhalve voor, dat in het Spreekw. *zweeren bij kris* of *krits*, *zweeren bij Christus* en *kras* of *krats* slechts eene eenvoudige *klankverwisseling* is.

De kogel is door de kerk.

A. VAN ZUTPHEN meldt in zijne *Spreekwoorden*, hieromtrent het volgende » zoo spreekt men van eene zaak, die zoodanige onaangename wending heeft genomen, dat men het gedreigde kwaad niet meer keeren of beletten kan, en men gebruikt dit Spreekw. ook wel, om aan te duiden, dat iets niet meer ontzien wordt; maar integendeel door den loop der omstandigheden, voor alle gevaar bloot ligt of hetzelfde reeds werkelijk ondervindt. Wat den oorsprong betreft, komt het volgende in aanmerking. Even gelijk nog heden ten dage de Turken en andere secten eene dweepende hoogachting voor hunne bedehuizen hebben, zoo ook hadden de Christenen, vrij algemeen eenen zonderlingen eerbied voor hunne kerk-gebouwen. Zij geloofden ook, dat de Heiligen waaraan dezelve waren toegewijd en wier overblijfsels men voorgaf, dat daarin bewaard werden, zeer beleedigd en hoogst vergramd waren, wanneer aan dezelve de minste schennis gepleegd werd. Hierom werden in vroegere dagen, bij belegeringen en verwoestingen, de kerken verschoond; doch zoo dezelve ook aangetast en doorschoten werden, was het als dan een blijk, dat 's vijands en verwoesters euvelmoed, door geen ontzag werd afgeschrikt, en men alles durfde ondernemen.

Hij heeft haar op zijn' tanden.

Zoo men, in plaats van, *op*, *boven* zegt, heeft dit

naive Spreekw. dezen zin: *hij is geen luffe jongen meer; hij draagt knevels en is een man, — hij durft wat!*

13.

Hu heeft milt haar in den neus.

Wanneer men zoo iets van iemand zegt, dan vergelijkt men hem met wilde dieren, die naar mate zij woest zijn, getuigen de Lijnx en de Hyëna, lange neusharen hebben.

14.

De gekken krijgen de kaart.

Dit Spreekw: is ontleend van het spel, waarin het dikwijls gebeurt, dat de slechtste spelers de beste kaarten krijgen en daardoor op geoefende spelers voordeel behalen. De zin van het Spreekw. is: *de gaven van 't geval, worden wel eens blindeling uitgedeeld, zoodat niet de verstandigsten, maar narren daarmede meest worden begunstigd, of duidelijker: menschen, waarvan men zulks het minste gelooven zoude, en die geene bekwaamheden bezitten, speelt het toeval zaken in handen, terwijl anderen, van wien het tegendeel geldt, worden voorbij gegaan.* Hiermede komt overeen: Gelukkige gekken befoeten geen' misheid.

15.

't Is een vieze Griek.

De Grieken waren reeds vroeg, wegens hun doorgaand wrevelig karakter, in een' kwaden reuk, en *vies* is iets, dat *afkeur*, *walging verwekt*, zoo zegt men b. v. *die drank heeft een viezen smaak*, — een *vieze Griek* is derhalve, een *onaangenaam netelig mensch*.

Hij heeft den hout op zyn kop gekregen.

Dit schijnt ontleend te zijn van een' bout of spijker dien men vlak op den kop slaat, en daardoor goed treft. Spreekw. gebruikt, zal het dan beteekenen, *dat iemand geheel overtuigd of vermeesterd is geworden, zoodat hij niets meer vermag.*

Daar loopt mat van St. Anna onder.

Ik herinner mij, dit Spreekw: 't welk veel in gebruik is, van het volgende geval te hebben hooren afleiden. In *Munsterland* was het op zeker dorp gebruikelijk, dat een viool-speler het paar, dat zich in den echt begeven zoude naar de kerk, waar het huwelijk voltrokken zou worden, opleidde. Men moest dan zekere brug overgaan, en stond in het begrip, dat zoo de bruid reeds in gezegenden staat was, die brug dan onder haar instorten zoude, ten zij de violist een lied ter eere van ST. ANNA speelde, waarvoor hij dan afzonderlijk werd betaald. Nu gebeurde het dat zekere bruid, aan welke de zwangerheid vrij zichtbaar was, bij het van huis gaan, door den muzikant aan de brug herinnerd werd; maar zij daardoor zoodanig uit haar humeur geraakte, dat zij den armen zoon van Jubal al xrij schamper bejegende. Wat gebeurt echter? Bij de brug gekomen, ziet de violist om, werpt een' ernstigen blik op het bruidje, en vraagt alleen: *wat nu?* — Zij ziet beedeed voor zich, en zoo zacht dat Bruidegom en violist het alleen hooren kunnen, zegt zij: *laat er*

maar wat van *ST. ANNA* onderloopen. Hiermede stemt al vrij wel overeen, de volgende mij gezondene aantekening: het Spreekw. is ontleend van de gewoonte, om bij gelegenheid eener huwelijksvoltrekking, het klokje van *ST. BARBARA*, of van *ST. ANNA* te luiden. Dat van *ST. BARBARA* namelijk, indien het paar de regten van het huwelijk nog niet te na gekomen was, en van *ST. ANNA*, in het tegenovergestelde geval. Zeker meisje nu, den persoon over deze bediening gesteld verzoekende, het klokje van *ST. BARBARA* te luiden, voegde er bij, toen de man haar niet scheen te vertrouwen, en zijne bevreemding te kennen gaf: » *doe er maar wat van ST. ANNA* onder." Zoo ver deze vertelling. — Maar, *wat van ST. ANNA*, zoo als dit in het gemeene leven gebruikt wordt, beteekent eene gekheid, of ten minste iets onvoegzaams, dat men in zijn gesprek of redevoering mengt, gelijk men daarvan een aantal voorbeelden opgegeven vindt, bij *HENRI ETIENNE*, *Apologie pour Herodote*, — en wanneer ik nu, *in de ordonnantie, stijl en manier van procederen, voor den Raad van Brabant, gearresteerd den 23en April 1604*, vinde, » dat de procureurs, wegens het verzoeken van dilatie frustratoir, het proponeren van onwaarachtige accusaties, — het spreken buiten hun toer, — het interumperen van hunne advocaten, of die van hunne partij, verwezen worden in eene boete van *twintig Stuivers ten behoeve van ST. ANNA*:" dan komen van de procureurs, die zich daartegen verzetteden of gedroegen, zeer wel zeggen, *dat zij er van ST. ANNA* lieten onderloopen, en kan het zijn, dat dit tot het bekende Spreekwoord aanleiding gegeven heeft.

Zy gaat moederziel alleen.

Ik neem gaarne over, dat *moederziel alleen*, beteekent: *moederlijk*, of zoo als ons gemeen zegt, *moër alleen*; doch het blijft mij nog altijd onverklaard, hoe *moederlijk* in *moederziel* is overgegaan.

Hij bangt op een papieren zolbertje.

» Wanneer ik dit, schreef mij iemand, van het onder ons bekende, *touwtje springen*, waarbij het *papieren zoldertje* zoo zeer in aanmerking komt, afleide, dan stel ik mij hem, van wien dit gezegd wordt, voor, als *een regt opgeruimd mensch*. Ik zelf heb intusschen dit Spreekwoord nooit gehoord en niet kunnende nagaan, bij welke gelegenheid men zoo iets zegt, laat ik den zin, voor als nog, onbeslist. » Naderhand ontving ik de volgende fraaije opheldering. Het Spreekwoord wordt van iemand gebruikt, die, *zonder genoegzamen grond, zich van den goeden uitslag eener zaak verzekerd houdt, en zich in zijne verwachting ligt bedrogen kan zien*. Zeer eigenaardig noemt men den zolder, waarop hij danst, het fundament, waarop hij het gebouw zijner hoop optrekt, en den grond waarop die steunt, van *papier*, dat zoo ligt scheurt. Mogelijk wordt het ook toegepast op hen, die zoo als men zegt, *op hunne laatste beenen loopen*, — *wier zaken zwak staan*.

Hij maakt een Blankenburgsche / of ook wel,
Blankenburgsche rekening.

Blankenberg is een vlek in *West-Vlaanderen*, aan de zee gelegen, dat nog heden meestal van de vischvangst bestaat. De *Blankenburgsche* zeelieden, waren reeds vroeg als zeeschuimers bekend, die weerlooze koopvaardij-schepen op zijde kwamen om, gelijk men zegt, *te halen zonder betalen*, 't welk dan ook door dit Spreekwoord zal worden aangeduid. Zegt men daarentegen, *Blankenburgsche rekening*, dan mag het volgende wel in aanmerking komen. *Blankenburg*, in den voorheen zoo genoemden *Neder-Saksischen kreits*, een Vorstendom, was eertijds een Graafschap, hetwelk ten jare 1690 *LODEWIJK RUDOLFF* van zijnen vader *ANTON ULRICH*, Hertog van *Brunswijk-Wolfenbuttel* ontving. Keizer *JOSEPH I* verhief het in 1707 tot een *Rijks-Vorstendom*, *Brunswijk-Blankenburg* genoemd; doch terwijl hij met de stemregeling wegens *Hanover* draalde, werd in 1731, de bovengenoemde Hertog bezitter van al de *Brunswijk-Wolfenbuttelsche* Landen, hetgeen den staat van zaken op eens veranderde. De *Blankenburgers* zagen zich derhalve in hunne verwachting, om hun Graafschap tot een Vorstendom verheven te zien, bedrogen, en van daar kan dit Spreekwoord toegepast zijn op hen, die, zoo als wij zeggen, *een' verkeerde rekening maken*.

Hij doet het op zijn eigen houtje.

Onlangs las ik ergens, dat *houtje* eene verkorting

zoude zijn van *authoriteit*. Men schreef namelijk *auth.*, dit zou misvormd zijn in *hout*, en vandaar *houtje*. Ik vond dit juist zoo bij TUINMAN geschreven, maar het kwam mij al zeer gedrongen voor. Meer beviel mij de gedachte, dat het afgeleid moet worden van een *Scheepsterm*, die men gebruikt om het touw-werk, zoo als men het noemt, te *rederen*, namelijk *touwtes op houtjes*, of, elk touw weder op zijn eigen klamp of nagel, waarop het behoort, vastmaken. Later kwam mij voor, dat het ook afgeleid wordt van de zoogenoemde *kerfstokken*, nog hier en daar in ons Vaderland in gebruik, om hetgeen men van geld of geldswaarde te vereffenen heeft, te merken. Op twee verschillende houtjes namelijk, wordt daartoe door den koper en verkooper, den huurder en verhuurder een gelijk streepje of keepje gegeven, 't welk bij de afrekening volstrekt overéén moet komen. Wie dit voorbijziet en eigendenklik zijn stokje merkt, *doet iets op zijn eigen houtje*, en is er verantwoordelijk voor.

Hy meet wel naar Abram den mosterd haalt.

Naar eene mij medegedeelde gissing, moet men hier, gelijk elders, door *mosterd*, *mutzaard* verstaan. Toen de genoemde Aartsvader zijnen zoon zou offeren, zeide deze op weg, dat hij de brandstof (het *hout* en 't *vuur*) den mutzaard, wel zag maar het overige niet. Het Spreekwoord schijnt naderhand eene eenigzins andere beduidenis ontvangen te hebben, dan het naar deze uitlegging zou moeten zijn, daar het als zoodanig zou beteekenen: *dat*,

69.

wat hij duidelijk ziet, weet hij wel; doch van andere zaken weet hij niet; maar dit is ook, zoo als wij weten, met meer andere Spreekwoorden, het geval.

23.

Hij haalt er zyn hart aan op.

Zoo spreekt men van iemand, wien iets bijzonder smaakt, of die zich in iets regt verlustigt, en dit op eene wijze uitdrukt, waardoor schijnbaar het hart als naar boven gaat, Men zegt van den moedeloos: *Het hart zinkt hem in de schoenen* / — in een tegenovergesteld geval *haalt men het hart weder op.* Deze verklaring meerendeels van TUINMAN ontleend, laat zich wel hooren, en is daarom door mij geplaatst.

24.

Hij eet tegen heug en meug.

Dat is, schrijft BILDERDIJK, in zijn' geslachtlijst, *tegen zin en lust*, want *hüge* of *heuge* (lust) is afkomstig van het Runische *hug* (gemoed) en het Deensche *hu* (zin) als ook van ons *meug*, den wortel van *mogen* of *meugen*.

25.

Zy leggen botje by botje.

Dit is een eigenaardige zegswijze; men legt toch *bot*, een' *platvisch*, niet te hoop, maar naast elkan-
der, op de vischbank neer, en zoo leggen lieden die te zamen wat verteeren willen, al veeltijds, gelijke

70.

sonn naast elkander. Men verklaart het echter nog anders. Het verkleinwoord van *bot* (meldt WEILAND) is *botje*. In Vriesland noemt men vier duiten een *botje*, en vandaar mogelijk de Spreekwijze: *botje bij botje*, of ieder het zijne toeleggen. Nog heb ik gevonden, dat men het Spreekwoord voor verbasterd houdt, en meent, dat het is, niet *botje*; maar *potje* (spaarpotje) *bij potje* (spaarpotje). Ik laat de keus van een en ander, aan mijne lezers.

26.

Hij teert aan den hoogen boom af.

Boom is, naar het mij voorkomt, eene verkorting van *bodem*, dat de algemeene beteekenis heeft van het onderste van eenig ding, en men verbeeldt zich daarop een stapel of stapels, een zak of zakken geld, en iemand die er van tijd tot tijd afneemt, zonder er bij te doen, om hem te leeren kennen, van wien men zeggen kan, *dat hij van den hoogen boom afteert*.

27.

Hij is bestoken / (voor *dronken*.)

Om dit wel te verstaan, moet men zich een vaartuig voorstellen, dat in een' holle zee, of op een' onstuimige rivier zwaar zeilt, zoo dat het water over het dek stuift, en al wat zich daarop bevindt, door en door nat maakt. Oogenblikkelijk vindt men er dan het beeld van een' *beschonken man* in.

71.

28.

Hij heeft een knip weg.

Ik gisse, dat *knip* eene verbastering van *kneep* is, en wat is een *kneep* anders, dan een overblijvend indruk, door knippen veroorzaakt. Nu zeide men, tijdens de veelvuldige drinkgelagen in ons Vaderland, wanneer men iemand den beker overhandigd had, om hem tot drinken aantemoedigen: Gij hebt hem nu / knip hem / en het gevolg ervan openbaarde zich daarin al spoedig, dat men een *kneep* weg kreeg, d. i. wat beschonken werd.

29.

Hij meet van Teeuwes noch Meeuwes.

TEEUWES is een' verbastering van TEUNES, MEEUWES van MATTHEUS, en een mensch dat dronken is, weet dikwijls van geen onderscheid tusschen die beide namen, en verwacht ze ligt met elkander. Dit mag wel de oorsprong van dit triviale Spreekwoord zijn.

30.

Hij is met de noorderzon verblijven.

Over dit Spreekwoord deelt ons A. VAN ZUTPHEN het volgende mede: Het is welligt ontleend van den schijnbaren loop der Zon, die ons des morgens met hare koesterende stralen uit het oosten komt begroeten, des middags tot in het zuiderpunt des Hemels is genaderd, vanwaar zij tot in het westen afgedaald, zich des avonds aan ons oog onttrekt, als wilde zij, gedurende de duisterheid des nachts,

woord , wordt van TUINMAN verklaard door: *hij veinst en gedraagt zich , als of hij van den persoon of zaak niets weet , of er onverschillig omtrent is.* De afleiding , welke hij opgeeft , is te laf om dezelve af te schrijven. Wij weten , hoe de Nederduitsche Spreekwoorden , waarin *vreemde* woorden voorkomen , verbasterd zijn , en ik zie er geene onwaarschijnlijkheid in , dat *Caché* (verborgen) ongelukkig in *Jacques* is overgegaan.

35.

Hij zoekt een plaatsbankje te behalen.

BILDERDIJK schrijft in zijn' *geslachtlijst*: *plasdank* is *plaatsdank* (*ruildank* , *dank in ruil.*) Men leidt het met KILIAAN af van *plaire* (behagen) en dit is niet oneigenaardig. Meer komt echter in aanmerking, *eene dienst of believing, blootelijk gedaan om dank te behalen.* In zijne aantekeningen op HUYGENS , meldt hij: *plasdank* is verbastering van *plaisdank* , en *plaisen* was bij de ouden *vleijen*. Men zegt een *plasdank* bij iemand behalen , door eene *vleijerij* , in tegenoverstelling van *een dank voor wezenlijke dienst.*

36.

Hij kent het op zijn duimje.

P. C. SCHELTEMA , vroeger aangehaald , meent , dat dit gezegde ontleend zal zijn van het gebruik in de Roomsche kerk , om door het verschuiven der koralen van den paternoster of rozenkrans , met den duim , zich verschillende bijzonderheden uit de levens- en lijdensgeschiedenis van den Zaligmaker te

binnen te brengen ; voor minkundigen een hulpmiddel tot verlevendiging en onderhouding der aandacht.

Eenvouwiger en aannemelijker is echter de meening, dat het afgeleid moet worden van de gewoonte, om, bij het opnoemen van sommige zaken, uit het hoofd, zoo als men zegt, eerst den *duim*, en vervolgens ook de overige vingers, met de hand aantet slaan.

37.

Hij zegt dat hij zwart wordt.

Dit Spreekwoord zal wel beteekenen: *hij houdt met liegen vol*, en zoo men nu slechts leest: *tot dat hij zwart wordt*, zal dit zeggen: *tot zijn dood toe*. De sterkste verzekering dat hij een aartsleugenaar, een regte volhouder in dit rampzalig bedrijf is. Er is echter nog eene andere verklaring, namelijk: Men praat de kinderen voor, dat er als zij onwaarheid spreken, zwarte letters op hun voorhoofd verschijnen, die de leugen verraden. Hiervan nu zal het Spreekwoord afgeleid zijn, of er mede in verband staan.

38.

Hij is bekend als de bonte hond.

Een bonte hond, merkte men aan, is beter van andere honden te onderscheiden, dan die welke van ééne kleur zijn, maar dit voldoet echter tot opheldering van het Spreekwoord niet. *Hij is gezien* (in aanzien, geacht) *als de bonte hond* / hoorde ik meer malen. De duivel werd voorheen, onder andere namen, ook met dien van *hond* bestempeld. (zie WESTENDORP, *verhandelingen over onderwerpen uit het*

gebied der oudheidkunde en godenteer pag. 190 enz.) Hij verscheen en verschijnt, zoo als ligtgeloovigen willen, nog vaak in die gedaante, (zie Geldersche Volks-Almanak 2° Jaargang bladz. 70,) welligt is daarvan het Spreekwoord afkomstig. Maar, hoe moeten wij dan *het bonte* uitleggen?

Het zij mij vergund, lezer, in plaats hiervan het volgende in het midden te brengen: Wij weten dat, tijdens de verdeeldheid der Protestanten in de zeventiende eeuw, nadat GOMARUS op de partij van ARMINIUS had gezegepraald, de laatste aan eene verregaande vervolging was blootgesteld. Bij dezelve maakte zich inzonderheid zekere Schout BONT berucht, die zich op zijne veelvuldige expeditien, om Arminianen te pakken, van een hond, *Tijter* geheeten, moet bediend hebben. Vandaar het schimpdicht van VONDEL:

Schout BONT op 't hondekot gezeten,
 Laat alle hondemelckers weten,
 Dat *Tijter* moet begraven zijn,
 Dat hij zal schenken koeck en wijn,
 En met zijn rekels en zijn fielen,
 Begieten 't graf der hondezielen,
 En slobben uit het Rijsche vat,
 En slaan een oxhooft Wijn in 't gat. enz.

en

Nu leit BONT
 Als een hont
 Kort in 't kot gebonden,
 Klein en groot
 Doopt hem doot,
 Graever van de honden. enz.

Hoe natuurlijk nu, dat men, daar *BONT en zijn hond*, zoo veel gerucht door het gansche Land maakten, sedert dien tijd, zeide: *Hij is zoo bekend als BONT en zijn hond*, 't welk vervolgens verbasterde in: *de bonte hond*.

39.

Hij praat zichzelf in den zak.

Dit Spreekwoord komt mij voor, ontleend te zijn van een dergelijk spel als ons tegenwoordig billiard, (TUINMAN noemt het *troktafel*) waarbij een onvoorzigtig of ongeoeffend speler zijn eigen bal, in plaats van een anderen, in den zak stoot of schiet. Men gebruikt het van iemand, *die zich in zijne eigene woorden verstrikt*.

40.

Het is een rechte zoutzak van een mensch.

Hieromtrent schreef ik reeds in mijne *Handleiding*: »Ieder weet terstond wat dit beteekent; doch van waar juist een *zoutzak* genomen, daar *zout* iets krachtigs, prikkelends, leven versterkends is, en het Spreekwoord derhalve geheel verkeerd zoude zijn? Is het ook een verbasterd Spreekwoord, zoo dat men in plaats van *zout*, *zand* moet lezen? Dit komt mij aannemelijk voor, omdat ik mij herinneren kan, in plaats van *zoutzak* ook wel *zandzak* te hebben hooren zeggen: — Zoo schreef ik; doch men heeft mij gevraagd, of, als men weet, hoe er een *zoutzak* uitziet, *zoo onhebbelijk zoo onregelmatig in een gedrongen*, men *zoutzak* niet zou kunnen behouden om een' *onhebbelijken* mensch aanteduiden? en ik doe dezelfde vraag aan mijne lezers.

Hij heeft de hondsschoenen aangetrokken.

Wij weten zeer wel wat dit beteekent, namelijk: *hij gedraagt zich onbeschaamd*. De *hond* is een zinnebeeld van onbeschaamdheid, en zoo wordt door *hondsschoenen*, aangeduid, wat men ook wel *stoute schoenen* noemt, als men zegt: *hij heeft zijne stoute schoenen aangedaan*.

Hij steekt er den draak mede.

Over dit Spreekwoord ontving ik van eenen der voornaamste Letterkundigen in ons Vaderland, het volgende: Na ons gesprek, ben ik bevestigd geworden, dat het Spreekwoord: *er den draak mede steken*, voor: *mede spotten*, wel degelijk zijnen oorsprong heeft van het beuzelachtig verhaal van het *steken van den draak door ST. JORIS*. Dat verhaal is ook bij Roomsch-Katholijken voor beuzelachtig erkend, en zelfs heeft Paus GELASIUS in de vijfde eeuw, schoon ST. JORIS, die onder DIOKLETIAAN zou geleefd hebben, voor eenen heiligen houdende, de fabelen in het verhaal van zijn leven verworpen, en de Roomsch-Katholijke H. VAN RIJN, in zijne aantekeningen op de Historie van het *Utrechtsche Bisdom* (Leiden 1719) zegt, dat de geleerdste en bescheidenste der Roomsch-Katholijken, het tegenwoordig daar in eens zijn, dat het gansche verhaal van den Ridder te paard, een draak doorsteekende, niet anders dan een Godvruchtig zinnebeeld is: — De denkbeelden zijn dan, zoo als meer in de Spreekwoor-

den het geval is , al zeer te zamen getrokken en de zin zal zijn: *hij steekt er den gek mede , als met St. JORIS draak.*

Hij is een slimme locatíus.

Lang heb ik op dit Spreekwoord nagedacht , zonder iets te vinden dat mij voldeed , en vruchteloos raadpleegde ik daarover mijne Letterkundige vrienden. Eindelijk viel mij in : of het niet tot de *verbasterde Spreekwoorden* behoort? Gelijk ons reeds gebleken is , dat in de geheel *Nederduitsche* , fouten zijn ingeslopen , zoo is dit inzonderheid het geval met die , waarin vreemde woorden voorkomen , en wordt b. v. , hij houdt zich *Caché* , *JACQUES* , en *Coute qu'il Coute* , *koetertje koet* uitgesproken. Hiervan uitgaande , en op het karakter van hem lettende , wien dit Spreekwoord geldt , geef ik in bedenking : of het oorspronkelijke niet zal geweest zijn : *het is een slimme* , — *vocat oves* , (*hij lokt* , met zinspeling op een vos , *de schapen* ,) of zoo men dit niet verkiest nog korter : *het is een slimme vos* , — *activus* , (die bij de hand is.) Men kieze van die beide , of geve nog iets beters in de plaats.

Hij is buiten nesten.

Gaarne wenschte ik over dit Spreekwoord iets mede te deelen , dat nog aannemenlijker was dan hetgeen **TUINMAN** ons heeft opgegeven ; doch dit is mij niet voorgekomen , en inderdaad heeft hij , bij nader inzien , den bal niet geheel misgeslagen ,

wanneer hij schrijft: = *Hij is buiten lusten* / zegt: zijne hersens zijn 'op hol, hij heeft beleid noch besef meer. Naar den oorsprong hiervan weet ik niet te gissen, of het moest zijn uit de fabel van *Phaëton*, die, toen hij den zonnewagen door den dierenriem van het *Oosten* naar het *Westen* zou mennen geheel buiten het spoor geraakte." Anders kan men denken, of niet *westen* verbastering zal zijn van *wissen, weten*, gelijk men het *geweten, gewisse* noemt, dan zou het zijn *buiten bewustheid*, en in dien zin wordt het gebruikt.

45.

Hij is in de boonen.

Wij kennen de wel aangename, maar sterke reuk der boonen, inzonderheid der paardboonen, zoo dat het zelfs zeer gevaarlijk is, zich in derzelve nabijheid, tijdens haren bloei, te slapen te leggen. Wie er zich dan lang in ophoudt, geraakt bedwelmd, en van daar dat: *hij is in de boonen*, op iemand, die in de war is, wordt toegepast.

46.

Het zijn lieze hazen.

Wanneer wij P. WEILAND raadplegen, dan zijn *vieze vazen, grillen*, of *grillige kuren*. Hij beroept zich op KILIAAN, die ons langs den letterkundigen weg, tot de gedachte leidt, *aan dwaze inbeeldingen*.

47.

Hij loopt / of men houdt hem voor het lapje.

Dit schijnt ontleend, van het kinderspel, bij het-

welk er één geblinddoekt wordt; wien vervolgens ieder, zoo lang hij niemand heeft kunnen vangen, een veeg geeft, en men past het op iemand toe, die algemeen voor den gek wordt gehouden, — met wien ieder den spot drijft. Op gelijke wijze zegt men: *Hij moet hy elk een heer laten* / met zinspeling op een vogel, die door meerdere personen wordt geplukt.

48.

Hij heeft er den hooi of ook den brui van.

Den hoy — of *den hooi*, ook wel *den hoei van iets hebben*, is worging in de keel; 't is verwant met *hikken* en *hokken*, de innerlijke stremming of belemmering door opkomende winden, waarop men, natuurlijker wijze, maar gansch niet is gezet. Deze aantekening van BILDERDIJK op *Huygens korenbloemen*, heldert de Spreekwijze genoegzaam op, en zoo schrijft WEILAND, betrekkelijk *ergens den brui van hebben*: *Brui*, is een in den gemeenen spreektrant gebruikelijk woord, voor *slag* of *stoot*, en hiervan is ontleend: *Ak heb of geef er den brui van* / voor: *ik bekommer mij daarover niet, ik laat er mij niet mede in*.

49.

Hij is geringeloord.

Woordelijk verklaard, zegt dit: *hij heeft den ring* (*ringel* of *ring* was voorheen hetzelfde) *door het oor gekregen*, van dieren ontleend, met welke men zoo handelt. Spreekw. dus, zegt het: *Hij is gevangen— zit in den knip*, — *is bedrogen, bedot, misleid*. — *Zijne tegenpartij is hem te knap geweest.* 6

Hij roept als een dief in een paardengstal.

De zin van dit Spreekw. is: *hij houdt zich dood stil*, of zoo als men ook wel zegt, *hij kijkt noch mikt*, even als een dief, die dit, om tot zijn doel te geraken, volstrekt noodig heeft. Maar waarom als een dief in *een paardengstal*? wel, omdat die levendige dieren, bij vreemd geluid, veel rasser dan b. v. de logge *koeijen*, opspringen en een onverwacht bezoek aankondigen.

Hij speelt den gebraden haan en ook met hoor
scherminkel.

Hij speelt den gebraden haan, zal wel hetzelfde zijn als *vóór den gebraden haan*, en wordt door een gelijksoortig Spreekw. namelijk: *hy hangt den gebraden haan uit/ opgehelderd*. Men hoort het gebruiken van een losbol, die om het geld niet geeft, en op wiens beurs anderen vrij teren; doch wat den *gebraden haan* betreft, hieromtrent durf ik nog niets bepalen, en zoo is het mij ook in het andere Spreekwoord: *Hij speelt hoor scherminkel/ niet duidelijk*, wat men door *scherminkel* te verstaan hebbe, een geraamte, het beeld van den dood, — *den dood of eenen doode*, — of een *aap* of *meerkat*, welke velerlei potsen aanrigt, die doorgaans op kwaad uitloopen. Wat men echter ook kieze, er is zekere overeenkomst in den zin.

Dat mete hem te jonk bank.

Men schrijft mij: Er moge betere verklaring van

85.

dit Spreekwoord zijn, dan die van **TUINMAN**, mij bevalt zij uitnemend. Kan de zin en de nadruk er van juist uitgedacht zijn dan door: *hij verdient daarvoor geen anderen dank, dan die hem door eenen verachtelijken hond zou toegebracht worden?*

53.

Hij wordt door den mosterd geslept.

Elk weet, in welken zin dit Spreekwoord gebruikt wordt, en wie den oorsprong kennen wil, denke slechts aan hetgeen men op het tafelbord met het vleesch doet, nadat men zich van mosterd heeft voorzien.

54.

Hij steent als een krankte schotzeman.

Het schijnt, dat men in het begin der vorige eeuw, hier te Lande, veel overlast gehad heeft van arme *Schotten* die zich, door steenen / *erger hielden dan zij waren, om daardoor medelijden en ontferming te verwekken*, en is dit zoo, dan vinden wij in het Spreekwoord niets donkers meer.

55.

Het is zoo oud als de weg van Kralingen.

Zoo oud als de weg van Jakatra, zeiden de vroegere Oost-Indievaarders, en ik weet zeer wel, dat men, dien ten gevolge, dit Spreekwoord onder de verbasterde rangschikt; doch ik weet tevens, dat het een *Zuidhollandsch* Spreekwoord is, en dat wij in het voortreffelijke werk van **C. J. DE LANGE VAN**

WIJNGAARDEN, getiteld: *Geschiedenis der Heeren, en Beschrijving der Stad van der Goude* 1^e dl. bladz. 4 lezen: » Dat het dorp en ambacht van *Cralingen*, van zeer hooge oudheid zijn, is buiten twijfel, en bevestigt zelfs in deze streken een zeer algemeen Spreekwoord: *het is zoo oud als de weg van Cralingen*, welke weg men wil, dat een Romeinsche weg, van *Tablae* of *Alblas* loopende, door *Cralingen* naar het *forum Hadriani*, of *Voorburg*, zoude geweest zijn: »

56.

Hij heeft mosterd op zijn staart.

Dit Spreekwoord mij opgegeven, werd in het naschrift door mij geplaatst, om eenige opheldering aangaande oorsprong en zin te erlangen. Te vergeefs echter, heb ik hierop gewacht, en ook vruchteloos met anderen er over geraadpleegd. Hetgeen mij nu onder het schrijven invalt, is, dat het gebruikt wordt van iemand, *die, als men tegen hem inlegt, niet gemakkelijk is*, of, om een ander Spreekwoord te gebruiken, *een kat is, niet zonder handschoenen aan te raken*. Hetgeen van hem gezegd wordt, schijnt ontleend te zijn van een grooten visch, die, wanneer men hem vangen wil, geweldig met zijn staart slaat, en mogelijk wel, brengt men in het Spreekw. denzelven *mosterd* aan, om het denkbeeld nog krachtiger te maken. Als b. v. een zalm gevangen wordt, hoe slaat hij dan in het water, dat men door het spatten, nauwelijks uit de oogen kan zien, en hoe veel erger zou het niet zijn, zoo op zijn staart *bijtende mosterd* ware! Ik geef dit, voor hetgeen het is, en blijf naar beter verlangen.

De Ganzen gelooben niet / dat de kiekens hooi eten.

Een gans wordt algemeen voor een zeer dom dier gehouden, en van daar zegt het Spreekwoord: *het domste volk zelfs begrijpt, dat het zoo niet zijn kan.* Het strijdt toch met de natuur der kiekens, zich met hooi te voeden.

Hij preekt voor de ganzen.

Hetgeene bij het vorige Spreekwoord van de *ganzen* gezegd is, geldt ook hier. Men zegt dus ook wel van een' mensch: *het is een domme of onnoozele gans*, en hij preekt voor de ganzen, zal dus zoo veel zeggen als: hij wendt vergeefsche moeite aan om zich te doen verstaan. — Hij verspilt zijne woorden. Op gelijke wijze zegt men: *het is den dooven gepreekt.*

't Is hol over bol / of ook mel / halberdehalber.

Zoo men bij dit Spreekwoord, aan een hoed denkt, die door zijn' groote vaart *hol* en *bol*, dus, *om* en *om* valt, of aan een ongelijken weg, op welchen men *over hol* en *over bol* gaat, komt men van zelve tot de aangeduide zaak, die aan ieder bekend is.

Hij is van het halffe genezen.

TUINMAN schrijft, dat men dit van iemand zegt, die uit iets kwaads, waarin hij zich door zijn eigen

schuld gebragt had, gered is. Ik begrijp niet, hoe hij dit ontleenen kan van eene koe, die een kalf geworpen heeft. Eigenaardiger zou het zijn, het afteleiden van het gouden kalf der Israëlitén, welke door de voorbede van MOZES vergiffenis erlangden; maar evenwel geloof ik, dat men dan nog het regte spoor bijster is. Ik meen dat het Spreekwoord meest gebruikt wordt van iemand, die door middel van onaangename bejegening, van zijne verwaandheid of inbeelding genezen is. Als ik nu aan een *kalfje* denk, verbeelde ik mij dat gedeelte van een hoefijzer, 't welk zoo genoemd wordt, en denk aan iemand, die een slag van een paard gehad hebbende, genezen wordt van de wond, hem door het *kalfje* toegebragt; maar zich nu ook niet meer, zoo als te voren, in deszelfs nabijheid waagt.

61.

Hij scheert er den gek mede.

Niemand heeft dit beter opgehelderd dan W. BILDERDIJK, in zijne *verklarende geslachtlijst der naamwoorden*, wiens aantekeningen bij het woord *gek* bijzonder lezenswaardig zijn. *Gek* is, volgens hem in ons spreekwoord, eene verbastering van *gech*, het kittelige gedeelte der keel, waarvan den *gech* *scheeren* of *schuren*, beteekent: daar kittelen, om te doen lagchen. Men moet opmerken, voegt hij er bij, dat er onderscheid is tusschen het eenvoudige: *den gek scheeren* en *met iemand den gek scheeren*. Het eerste is *vroljkkheid*, het laatste, iemand *voor den gek houden*, dien men *al jokkende scheert*. Voor het laatste, wordt 1 Kron. 19, als bewijs bijgebragt.

62.

Daar is het hutje met het mutje.

Men had oudtijds in ons Vaderland, het *hoed* en het *mudde*, als grootere en kleinere maten. *Het hutje met het mutje*, is dus het meerdere met het mindere. Op gelijke wijze, zegt men ook wel: *daar is het mes en de schede toe*.

63.

Hij is daarmee gekattestaart of ook wel geschoren.

Kattestaarten, is geen Hollandsch woord, maar eigendunkelijke fabrikaatje. Men denkt bij het Spreekwoord aan iemand, die zoo in de verknijping is, als of hij aan den staart van een kat ware vastgemaakt, dat niet dan krabben en bijten ten gevolge zou hebben. *Hij is daarmee geschoren*, zegt op grond van hetgeen bij Num. 61 is aangemerkt. *Geplaagd, gefopt*.

64.

Hij kan zyne ooren schudden/ dat zij klappen.

Wanneer men trek- of lastdieren, bijzonder paarden en ezels gadeslaat, ziet men al zeer dikwijls, dat zij, zoodra zij uit het gareel of draagzadel zijn frisch de ooren schudden, die dan, naarmate zij lang zijn, klappen, en dit wordt op een mensch overgebracht, die niets tot zijn laste heeft, en zich daarover regtmatig verheugen kan.

Lange kleeren / korte zinnen.

Lange kleeren zijn de dragt der vrouwen, en wie de spreuk eerst dacht, dacht denkelijk aan deze; doch of hij wel deed, met er *korte zinnen* (wispelturigheid, veranderlijkheid, of wat van dien aard meer is) aan te verbinden, laten wij aan de uitspraak van het schoone geslacht over, en willen liever hooren, zien en — zwijgen.

Het is spiksplinter nieuw.

Ik gaf dit Spreekwoord zoo als ik het altijd hoorde. Zie hier wat BILDERDIJK in zijne aantekeningen op HUIJGENS, er van zegt: *Spikspelder*. Wanspraak. 't Woord is *spiksplinter nieuw*, dat is (en 't wordt eigenlijk van een vaartuig gezegd) nieuw van *spijker* tot *splinter*, d. i. waarin alles tot iedere *spijker* en iedere *splinter*, nieuw is. *Spijker* voor ijzeren nagel, en *splinter* voor hout genomen.

Gaarne voeg ik hierbij, wat de geeerde A. N. in mijne Voorrede vermeld, daarover schrijft, namelijk: *Splinter nieuw*, is *geheel nieuw*, *nieuw tot in de kleinste deelen* (niets is er aan, dat niet nieuw is.) *Pik* (niet spik) is slechts eene versterking, die vóór meer andere woorden (*b. v. pik-zwart*) geplaatst wordt, en welligt af te leiden van *pikken*, iets *juist* treffen, en dus *piksplinter* / geheel en al, tot in de kleinste deelen, nieuw.

Dat hangt als een koe in een kersenboom.

Kunt gij u iets fraaijers verbeelden, dan een kersenboom in vollen bloei, of met gezwollene vruchten; maar wat nu wanstaltiger en onaangenamer, dan aan zulk een boom, eene hangende koe? Kan men derhalve zijn afkeer van iets, wel duidelijker en niever uitdrukken, dan door te zeggen: *Het hangt als een' koe in een' kersenboom?*

Hij heeft zich een knol laten knusmaken.

Is dit ook eene verkorting of vervorming van *zich knollen voor citroenen laten verkoopen?* Ik geloof: ja.

Hij is zoo opregt als een bokshoorn.

Een bokshoorn is, gelijk wij weten, ver af van *regt* te zijn. Wanneer men nu het Spreekwoord gebruikt, vergelijkt men het *zedelijke* met het *stoffelijke*, en het resultaat is, dat men aan iemand denken moet, *die alles behalve opregt is.*

't Is een krachtig argument tegen de Socinianen.

Over dit Spreekwoord is mij niets ter hand gesteld. Ik begreep, dat het in de Kerkelijke geschiedenis tehuis behoort, en ging dus, tot het bepaalde doel, hetgeen F. SOCINUS en zijne volgelingen betreft, na. Thans vraag ik: Is het ook afte-

leiden van het gebeurde met zekeren FRANCISCUS DAVIDS, enen tegenstander van FAUSTUS SOCINUS in de zestiende eeuw, die zijne gevoelens met zooveel hevigheid verdedigde, dat hij op bevel van den Prins van Zevenbergen. in den kerker werd geworpen, waarin hij overleed. *Dat was een krachtig argument tegen de Socinianen*, niet waar? en geen wonder derhalve, dat men het Spreekwoord gebruikt van *hetgeen volstrekt niets bewijst*. Mogelijk echter dat de geleerdheid en redeneerkunst, welke men der school van SOCINUS niet ontzeggen kan, aanleiding gegeven heeft om, wanneer iets in een' rede niet sluit of doorgaat, er dit van te zeggen.

71.

Het is een Jan Hen/ -- een Schobbejak/ -- een rechte laertig/ -- Jan Kap en zyn maat.

I. *Jan Hen*. Hier voegt men zeer geestig den naam van een' *man*, met dien van een *vrouwelijk wesen*, bijeen, om iemand aan te duiden, die zich zoo al niet met vrouwelijke, dan toch al te veel met huiselijke zaken, gelijk b. v. *keuken* en *kelder*, bemoeit.

II. *Schobbejak*. Dit woord wordt niet onaardig door Prof. BOSSCHA in *Neerl. heldenliden te land*, dus verklaard: » De Ridder moesten voorheen hunne onderhoorige *dienstmannen* in het veld brengen, welke gewapend waren met een kolder van dik geel leder, of een wambuis, gedekt door over elkander liggende metalen plaatjes, » en in de noot leest men: » zulk een buis of jak met schobben, heette een *schobbejak*, en de verachting waarin de lieden, die ze droegen, bij den adel waren, heeft dit woord tot een scheldnaam gemaakt. » W. BILDERDIJK, die het ook

zoo begreep, noemt een *schobbejak*: een *ligt gewapenden*, gemeenen krijger, van geen aanzien.

III. *Het is een regte loeris*. *Loer*, schrijft BILDERDIJK, in zijne geslachtslijst, is een *verspieder* van *lo* en *spieden*. Vandaar *loeren* (verschalken). De echte toepassing van het woord is op iemand, die zich onnoozel veinst, zoo als een spion dit gewoon is.

IV. *Jan Rap en zijn maat*. In het midden der vorige eeuw, deed zich te Amsterdam, een eerste woelgeest op, DANIEL RAAP geheten, die in zijnen dollen ijver voor de zaak van Prins WILLEM IV, zoo ver ging, dat hij het zaad van oproer rijkelijk strooide. Nu eens had hij den Rotterdamschen koekebakker LAURENS VAN DER MEER, dan weer JAN PIGGE, Heelmeester te Oostzaandam, aan zijne zijde, zonder dat echter zijne ontwerpen gelukten. Integendeel, na het overlijden van genoemden Prins, geraakte hij zoodanig in haat, dat, toen hij ten jare 1754 overleden was, het gemeen hem de eer der gewone begravenis ontzeide. De lijkbaar toch werd vernield, en de Wethouderschap genoodzaakt, de sterke hand te leenen, om het lijk te middernacht, op eene vrachtslede, naar de oude kerk te doen slepen. Dit verhaal, uitvoeriger in *Kok's Vaderl. Woordenboek* te vinden, doet mij vermoeden, dat *Raap*, in *Rap* is overgegaan, en men eerst gezegd hebbende: *Raad* of *Rap en zijn maat*, zonder meer aan *Daniel* te denken, er *Jan* bijgevoegd heeft, omdat dit de gemeenste naam is, dien men iemand in ons Land geeft, en zoo b. v. van een ploert zegt: *het is een Jan*. Zijn maat was dan LAURENS VAN DER MEER of JAN PIGGE, en *Jan Rap en zijn maat* gaan nu nog,

even als het Engelsche JOHN BULL, Spreekwoordelijk door, voor: *het gemeenste volk*.

Daar zou de draeg om lagchen.

KILIAAN verstaat door den draeg/ een sterk mensch een Reus; doch in het Spreekwoord moeten wij aan den *Duivel* denken. Zoo zegt men ook: *hale u de droes!* d. i. *de Duivel*. Bij de invoering van het Christendom, werd schier al wat *Heidensch* was, den *Duivel* toegevoegd. Zoo waren de priesters en priestersessen der Heidensche Goden, dienaars en dienaressen van den *Duivel*, dus tovenaars en heksen. Hun naam *Druiden*, was ontleend van het Grieksche woord, dat een eikenboom beteekent, die hun boven alles heilig was en waaraan zij eene groote kracht toeschreven. De booze geest heette vervolgens zelve *Druis*, en daarna *Droes*. Hoe deze in de Godsdienstige begrippen een *hoofdrol* speelde, en waaraan dit toe te schrijven was, heb ik in de *Letterkundige aantekeningen* op mijne reis door het *Hartsgebergte, een der fraaiste en belangrijkste gedeelten van Noordwestelijk Duitschland*, in 1828, bladz. 195—217, uitvoerig aangetoond, en hoe aldaar in de volks-sprookjes ook nog een *Duivel* voorkomt, die om boosheid en ongeluk lacht, kan men zien uit mijne vertelling van *het Duivels-bad*, in de *Fakkel*, elfden jaargang bladz. 333—351. Geen wonder: — in het jaar 1063 toch, hield Keizer HENDRIK IV zijn hof te *Goslar*. Aldaar ontstond in de Kerk hevige twist, tusschen den Aartsbisschop van *Ments* en den Abt van *Fulda*, over den voorrang bij den

Keizer. Dit liep zoo hoog, dat de wederzijdsche aanhangers handgemeen werden, met vergieting van zoo veel bloed, dat het de kerkdeuren uitstroomde; bij welke gelegenheid men, naar luid der legende, *den Duivel van lagchen hoorde schateren.*

Daar was anderhalf man en een paarbehoofst.

Dit past men toe op een vertrek, waarin al zeer weinig menschen zijn, en is zijnen oorsprong verschuldigd, aan de volgende vertelling van THUL UILENSPIEGEL. Eens op een morgen, dat hij in de wieg lag, en zijne ouders op dat oogenblik niet te huis waren, kwam een man te paard aan de deur, die hij met zijne hand openstiet en riep: heila! is er niemand meer t' huis? ja wel, voerde UILENSPIEGEL hem te gemoet: » anderhalf man en een paardekop! » dewijl de reiziger met het lijf op den kop van het paard lag, en beide voor een gedeelte in het woonhuis waren, terwijl de kleine zich voor een geheel mensch hield. —

Hij heeft een blaauwe scheen geloopen.

Dit is ontleend van het stooten met het been, tegen iets dat hard is, waardoor de scheen gevoelig aangedaan, blaauw wordt. Het Spreekwoord wordt gebruikt van *een reis, die men niet zonder schade volbragt heeft*, maar nog veel meer van een geweigerd huwelijks-verzoek, iets 't welk zoo pijnlijk moet zijn, dat niet zelden het gevolg is:

94.

Zij weigerde mijn hand. Nu heb ik vast besloten,
 Om nooit in 't huwelijk te treên,
 Een Ezel mijdt altoos den steen,
 Waaraan hij zich eens heeft gestoten.

75.

Hij loopt bij hoeren en snoeren.

Het schijnt dat men, in dit Spreekw. wegens de zamenvoeging der woorden, hoeren en snoeren, door *snoeren* kwade verbindtenissen, slechte gezelschappen verstaan moet. Men zegt toch b. v. iemand aan zijn *snoer* krugen voor: *hem aan zich verbinden*, aan het *snoer* geraken voor: *aan zekeren aanhang deelnemen*.

76.

De broodkruimels steken hem.

Dit beteekent, eigenlijk genomen: *hij lust geen brood meer, het is hem te grof, het is, of het hem in de keel blijft steken*. Wat den zin van het Spreekw. betreft, schrijft TUINMAN te regt: *Wie wel gevoed en gemest zijn, plegen dartel en weelderig te worden*. Jerem. V: 8, Ezech. XVI: 49.

77.

Hij speelt hoekes/ hoekes.

Dit is ontleend van het dopjes spel des goochelaars, waarbij dezelve gezwind door één gebragt en veranderd worden, en zegt in het gemeene leven: *hij haspelt het een door het ander*.

95.

78.

Hij laat hialen zorgen.

Oudtijds verstond men, zoo als W. BILDERDIJK ons verzekert, onder den naam *viool*, den *violist* of *vioolspeler*, en vandaar het Spreekwoord, hialen laten zorgen / d. i. *feesthouden*, waarvan het beleid tot de speellieden behoorde, op wier toonen men danste.

79.

Hij maakt capriolen.

Men zegt ook wel *capriolen*, maar dit is niet goed. Het is toch ontleend van het Fransche: *cabri*, en *cabriolen* zijn *geiten* of *bokkesprongen*, waardoor het Spreekw. gezegde, voldoende wordt toegelicht.

80.

Koetertje koet.

Zie hierover bladz. 79.

81.

Dat is een leven van de andere wereld.

Dat is een leven, 't welk op deze wereld voorbeeldeloos is, — daar niet te huis behoort. Zoo zou men het in het algemeen kunnen opvatten; doch daar het ook wel heet: *een leven van den Boozen*, worden wij er door, op iets meer bepaalds gewezen, en nu is *een leven van de andere wereld*, een *zeer boos* of, zoo als men ook wel zegt, een *erg* of *ergerlijk* leven.

82.

Heeren peren rotten niet.

Heeren peren (*poires seigneurs*) zijn onder ons

genoeg bekend, en wij weten, dat zij zoowel als andere peren rotten. Het Spreekwoord bevat dus eene volstrekte onwaarheid, en TUINMAN geeft in zijne nalezingen, bladz. 159 op, dat men ook zegt: *Heeren peren rotten*, zeker om aan te duiden, *dat ook de hoogste rangen en standen, aan verandering onderworpen zijn*, of, *dat ook de aanzienlijksten moeten sterven*. Ik gis dus, dat men wel eens gevraagd heeft: *ook Heeren peren — rotten zij niet?* en dat het Spreekwoord, zoo als wij het hebben, daarvan eene verbastering is.

83.

Hij is gepierd.

Pieren is bij KILIAAN, *wormen vangen* — van daar beteekent *gepierd*, eerst *gevangen*, en *hij is gepierd*, Spreekw. gebruikt, zoo als wij zeggen: *men heeft hem beet gehad*. Verg. bladz. 60.

84.

Hij is om zeep.

Om zeep gaan, wordt van BILDERDIJK en anderen verklaard door *omkomen*, en de oorsprong is deze: Men zeide van de Kruisvaarders, dat zij *om zeep gingen*, namelijk om *Jeruzalemsche zeep* te halen, die, wegens hare zeldzaamheid en kostbaarheid, hoog werd geacht, en daar ver de meesten hier bij omkwamen en niet wederkeerden, zoo rekende men het *om zeep gaan* voor zoo goed als *omkomen*, en het werd gewoonte het *sterven* door *om zeep gaan*, aan te duiden. (Verg. W. BILDERDIJK *aanteekeningen op Huygens* bladz. 227.)

Men kan wel een keiſteen koken / dat het ſop goed iſ.

Zoo als het daar staat, is het volſtrekt onwaar. Met eene kleine verandering echter van *dat*, in *als*, zoo dat men zegt: *als het ſop goed is*, wordt het verſtaanbaar, en is dan aardig gedacht om aan te duiden, *dat men, geene kosten ontziende, van alles wel wat maken kan,*

Onnoodige zorgen maken hiſchgraten.

Dit oude, nog enkele malen gehoorde Spreekwoord, behoort tot die, waarin de denkbeelden zoo kort, als maar eenigzins mogelijk is, zijn te zamen getrokken, en dus slechts door omſchrijving kunnen verklaard worden. Bedrieg ik mij niet, dan is de zin: *onnoodige zorgen brengen gelijke belemmering aan, als dat iemand viſch etende, gedurig meent, dat hem graten in de keel zullen blijven ſteken.*

Erste Register.

SPREEKWOORDEN

EN

SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN

VAN DE

Wisschery

ontleend.

BLADZ. 3—6 BIJGEBRAGT.

Botje bij botje.

De bot is vergald.

Een klein vischje, is een zoet vischje.

Geld bij den visch.

Groote visschen scheuren het net.

Gij droomt van schol en gij eet platvisch.

Haring voor St. Jan.

Het was er: vischje spring in!

— — — *zoo rein als een vischben.*

— — — *vol, als gepakte haring.*

Hij droogt zijn' netjes.

— *haalt te veel want overhoop.*

	Bladz.
<i>Dat zal niet zonder haverij afloopen</i>	36.
<i>De Admiraal heeft geschoten.</i>	20.
<i>— Bakens zijn verzet</i>	26.
<i>— beurs is lens</i>	42.
<i>Dat wil niet vlotten of drijven.</i>	54.
<i>Driemaal is scheepsregt.</i>	48.
<i>Durf schepen blijven aan wal</i>	49.
<i>Geen baar (ook wel golf of zee) komt hem te hoog of te na.</i>	25.
<i>Goede unkergrond is de beste grond</i>	35.
<i>Het is een bram of regte bram</i>	32.
<i>— — — ongemakkelijk zeeschip</i>	55.
<i>— — — regte dwarsdrijver</i>	34.
<i>— — zoo als het rijlt en zeilt.</i>	48.
<i>— moet er onder of over</i>	45.
<i>— schip moet op de helling.</i>	49.
<i>— zal zulk een vaart niet loopen.</i>	53.
<i>— zeil scheurt</i>	56.
<i>Houd uw roer regt</i>	46.
<i>Hij begint wat aftetakelen</i>	52.
<i>— — — — houden</i>	21.
<i>— bewimpelt het en — hij spreekt onbewimpeld.</i>	27.
<i>— doet af en aan</i>	20.
<i>— drijft op zijn last</i>	34.
<i>— heeft het land</i>	42.
<i>— — klaar anker</i>	25.
<i>— — het anker achter de kat gezet</i>	22.
<i>— — zijn grond gepeild.</i>	45.
<i>— — op zijn baaitje gehad.</i>	25.
<i>— — te zwaar geballast.</i>	26.
<i>— — er den bras van.</i>	34.
<i>— — al den bras tegen</i>	—

	Bladz.
<i>Hij heeft hem gepraaid.</i>	45.
— — <i>goede inhouten.</i>	38.
— <i>is aan het ebben, of het ebt bij hem.</i>	35.
— — <i>van stuurboord naar bakboord gezonden.</i>	30.
— — <i>daar aangeland.</i>	19.
— — <i>ons eenig plechtanker.</i>	24.
— — <i>belabberd.</i>	27.
— — <i>van den koers of den koers kwijt.</i>	40.
— — <i>schipper te land.</i>	50.
— — <i>boven wind.</i>	55.
— — <i>den hoek om.</i>	36.
— <i>houdt het schip dragende.</i>	49.
— <i>kreeg een brander aan boord.</i>	33.
— <i>laat hem slippen.</i>	50.
— — <i>zijn tij verloopen.</i>	53.
— <i>ligt voor anker, of het laatste anker.</i>	24.
— <i>maakt van zijn neus een anker.</i>	23.
— — <i>een slipper.</i>	51.
— <i>moet de fok uithouden.</i>	35.
— — <i>zijn anker kappen.</i>	24.
— — <i>mij zoo niet aan boord komen.</i>	30.
— <i>reedt mede aan dat schip.</i>	46.
— <i>tuigt af.</i>	21.
— <i>vaart, waar de groote mast vaart.</i>	42.
— <i>trekt aan een verkeerden bras.</i>	34.
— <i>voert bram boven bram.</i>	33.
— <i>voert een groot schip.</i>	49.
— <i>waait aan land.</i>	54.
— <i>zakt af.</i>	21.
— <i>zal de haven niet halen.</i>	36.
— <i>zeilt hem in het kielwater.</i>	39.
— — <i>midden door.</i>	56.

<i>Hij zit op den uitkijk</i>	53.
<i>Kom ik over de hont, dan kom ik ook over den staart</i>	37.
<i>Maak geen haverij</i>	36.
<i>Men kan niet altoos zijn koers bezeilen</i>	29.
<i>Onder de roos</i>	46.
<i>Oost, West, 'thuis best</i>	43.
<i>Schippers poozen niet, als zij onder zeil zijn.</i>	50.
<i>Vlaggen en geen schip</i>	54.
<i>Vuur aan wal, altijd geen baken</i>	26.
<i>Wat men bestevent, bezeilt men.</i>	27.
— <i>voert hij in zijn vlag?</i>	54.
<i>Zijn anker houdt niet, hij zakt af.</i>	24.
— <i>boventuig is in de war</i>	32.
— <i>kompas is verdraaid of van de pen. . . .</i>	41.

Derde Register.

DONKERE

SPRREERWOORDEN

EN

SPREERWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

MEERENDEELS OPGEHELDERD.

	Bladz
<i>Daar loopt wat van St. Anna onder</i>	60.
— <i>is het hutje met het mutje.</i>	87.
— <i>was anderhalf man en een paardehoofd</i>	93.
— <i>zal geen haan naar kraaijen</i>	60.
— <i>zou de droes om lagchen</i>	92.
<i>Dat hangt als een koe in een kersenboom.</i>	89.
— <i>is een leven van de andere wereld</i>	95.
— <i>wete hem de hond dank</i>	82.
<i>De broodkruimels steken hem.</i>	94.
— <i>ganzen gelooven niet, dat de kiekens hooi eten.</i>	85.
— <i>gekken krijgen de kaart</i>	63.
— <i>kogel is door de kerk</i>	62.

<i>Heeren peren rotten niet</i>	95.
<i>Het is zoo oud als de weg van Kralingen . .</i>	83.
<i>— — hol over bot, of ook wel holderdebolder.</i>	85.
<i>— — een half Mozes.</i>	57.
<i>— — — regte zoutzak van een mensch . .</i>	77.
<i>— — — krachtig argument tegen de Socini-</i> <i>anen</i>	89.
<i>— — — Jan Hen</i>	90.
<i>— — — Schobbejak</i>	—
<i>— — — regte Loeris</i>	91.
<i>— — — vieze Griek.</i>	63.
<i>— — niet Secundum Lucam</i>	58.
<i>— — spikspelder nieuw</i>	88.
<i>— — Jan Rup en zijn maat</i>	91.
<i>— was, als of er een paard sprak</i>	58.
<i>— zijn vieze vazen.</i>	80.
<i>Hij danst op een papieren zoldertje</i>	—
<i>— doet het op zijn eigen houtje</i>	67.
<i>— eet tegen heug en meug</i>	69.
<i>— haalt er zijn hart aan op</i>	66.
<i>— heeft haar op zijn tanden</i>	62.
<i>— — wild haar in den neus</i>	63.
<i>— — den bout op zijn kop gekregen. . . .</i>	64.
<i>— — een knip weg.</i>	71.
<i>— — zich laten bedotten</i>	73.
<i>— — de hondsschoenen aangetrokken . . .</i>	78.
<i>— — er den hooi of ook den brui van . . .</i>	81.
<i>— — mosterd op zijn staart</i>	84.
<i>— — zich een knol laten wijsmaken. . . .</i>	89.
<i>— — een blaauwe scheen geloopen</i>	93.
<i>— houdt zich Jacques</i>	73.
<i>— is bestoven (voor dronken)</i>	70.

	Bladz.
<i>Hij is met de noorderzon verdwenen.</i>	71.
— — <i>met de kous op het hoofd te huis gekomen.</i>	72.
— — <i>neuswijs</i>	73.
— — <i>bekend als de bonte hond.</i>	75.
— — <i>een slimme Vocativus.</i>	79.
— — <i>buiten westen.</i>	—
— — <i>in de boonen.</i>	80.
— — <i>geringeloord</i>	81.
— — <i>van het kalfje genezen</i>	85.
— — <i>daarmede gekattestaart of ook wel geschoren</i>	87.
— — <i>zoo opregt als een bokshoren</i>	89.
— — <i>gepierd.</i>	96.
— — <i>om zeep</i>	96.
— <i>kan zijn ooren schudden, dat zij klappen.</i>	87.
— <i>kent het op zijn duimpje.</i>	74.
— <i>kijkt, of hij het te Keulen had hooren donderen</i>	60.
— <i>laat hem op zijn eigen wieken drijven</i>	—
— <i>laat violen zorgen</i>	95.
— <i>liegt, dat hij zwart wordt</i>	75.
— <i>loopt bij hoeren en snoeren.</i>	94.
— — <i>of men houdt hem voor 't lapje</i>	80.
— <i>maakt kabriolen</i>	95.
— — <i>een Blankenbergsche of ook wel, Blankenburgsche rekening</i>	67.
— <i>praat zich zelven in den zak</i>	77.
— <i>preekt voor de ganzen.</i>	85.
— <i>roept als een dief in een paardestal.</i>	82.
— <i>slaapt als een roos.</i>	61.
— <i>scheert er den gek mede</i>	86.
— <i>speelt hokes, bokes.</i>	94.

	Bladz.
<i>Hij steent als een kranke Schotsman</i>	83.
— <i>steekt er den draak mede.</i>	78.
— <i>speelt den gebraden Haan, of ook wel voor Scherminkel.</i>	82.
— <i>teert van den hoogen boom af.</i>	70.
— <i>vecht om 's Keizers baard.</i>	60.
— <i>weet wel Abram den mosterd haalt</i>	68.
— — <i>van Teeuwes noch Meeuwes.</i>	71.
— <i>wil de kwade Pier niet zijn</i>	59.
— <i>wordt door den mosterd gesleept</i>	83.
— <i>zoekt een plasdankje te behalen</i>	74.
— <i>zwoer bij kris en kras.</i>	61.
<i>Keulen en Aken zijn niet op éénen dag gebouwd.</i>	60.
<i>Koeterlje koet</i>	95.
<i>Lange kleëren, korte zinnen</i>	88.
<i>Men kan wel een keisteen koken, dat het sop goed is.</i>	97.
<i>Onnoodige zorgen maken vischgraten</i>	—
<i>Zij gaat moederziel alleen.</i>	66.
— <i>leggen botje bij botje</i>	69.

VERBETERINGEN.

Lees Bladz. 22. ZOLLIKOFER. — Bladz. 42. KLIJN. —
Bladz. 91 reg. 7 v. o. Raup.

NAASCHRIFT.

SPREEKWOORDEN

EN

SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

NAAR WIER **OORSPRONG** OF **ZIN** WORDT GEVRAAGD.

Hansje in den kelder.

Wij zullen het alles maar blauw, blauw laten.

Hij is een blauwen maandag daar geweest.

Hij maakt ons blauwe bloempjes wijs.

Mechelen mij, Heusden dij.

Muiden zal wel Muiden blijven.

Hij kijkt naar de Klundert, of de Willemstad brandt.

Hij maakt het als Jochems hond, hoe langer hoe boozer.

Hij heeft al wel geturfd (voor: hij kan leven).

Als hij licht, dan sneeuwt het rozen.

Beter een once geluk dan een pond wijsheid.

Die zich dood werkt, wordt onder de galg begraven.

Het is boter aan de galg gesmeerd.

Die zijn huishuur ontziet, ontziet zijn welvaren.

Een rentenier is een arm dier.

Hij blijft aan de pan hangen.

Hij metselt (ook wel *meestert*) de kat in den kelder.

Hij heeft een *Christoffel*, die hem draagt.

Hij maakt een kalfje.

Hij lapt zijn goed door de billen.

Hij plant kool.

Hij valt door de mande.

Hij vindt er geen been in.

Hij zal het hooi over den balk niet werpen.

Hij koopt kat in den zak.

Hij moet den *Westkappelschen* dijk om.

Hij is op zijn Paasch, best.

Hij heeft de kost bij *St. Joris*.

Hij ziet, of hij *Wieringen* in zou.

Hij heeft de kap op den tuin gehangen.

Hij is *Duitschen* en *Walen* schuldig.

Hij is het katje van de baan.

Hij is zestig.

Hij schiet met spek.

Hij stelt het op haren en snaren.

Hij ziet, of hij *Vianen* verraden had.

Met den tijd komt *Harmen* in het wambuis.

In het fijnste laken is het meeste bedrog.

Men behoeft den hond geen brood te geven, zoo lang
hij met den staart kwispelt.

Men kan den papegaai niet schieten met een rotteval.

Roode baard, Duivels aard.

Al evenwel *dubitat Augustinus*.

Wie gekken noodigt, heeft wisse gasten.

Een jaar is aan geen staak gebonden.

Zij meent dat 's Keizers kat haar nicht is.

Meenen ligt digt bij *Kortrijk*.

Het is een *Goudsche* gaper.

Hij heeft kleine Apostelen (voor kinderen).

De tong is niet van leder.

Al is *Jan Pieter* dood, er leeft nog zijns gelijke.

Spreekt gij van den duivel, dan is hij digt bij u.

De maan schijnt in het water.

Die het breed heeft, laat het breed hangen.

Hij gedraagt zich als een razende *Roland*.

Hoe digter bij Rome (ook wel *den Paus*) hoe slechter
Christen.

Hij schoot een bok.

Hij weet van den Prins geen kwaad.

Men moet geen drommel op zijn hart laten smoren.

Het komt faliekant uit.

Anders kraait de haan nog wel Poolschen Rijksdag.

Het is een mensch met twee regterhanden.

Kissebissen, — lanterfantent, — Pierewaaijen, —
hassebassen.

Het zijn jongens van Jan de Wit.

Hij weet wel wat hij jaagt, als hij achter de koeijen
loopt.

't Is een buffel, — een doeze — een' knorrepot —
een scheele wip — een pochhans.

't Scheelt veel, een voet op een neus.

De tijd mogt komen, dat de koe haar staart zou be-
hoeven.

Hij wil de kat uit den boom kijken.

Hij lorredraait.

Hij laat zich de handen zalven.

Hij brengt er de klad in.

Iemand verhabbezakken, en ribbezakken.

Gij hebt daar niets te verhakstukken.

Niemand en geen man bijten elkander in den zak.

Die zich den droes op den hals haalt, moet hem
werk geven.

Als het spel op stelten is, maakt men wel een'
Koning van een stroowisch.

't Gaat *grif* voort.

Die veel beginnen, eindigen weinig.

Al roept men St. Joris, men houdt zich aan de manen.

Gij zit daar wel en koekeloert.

Hij mag zijne hand wel over zijn hart leggen.

Het is een duifje zonder gal, of ook wel eene on-
noozele duif.

Men spelt hem iets op den mouw.

Hij is regt in zijn knollen (of knoltuin).

Hij had een akkevietje.

Het is een stijve klaas.

Als het schaap blaaf, is het een beet kwijt.

Men moet tusschen de steile klippen, met korte gan-
gen doorgaan.

Hij is bang voor een heelen herfst, die zelden komt.

De zomer is een slaaf en de winter is een Heer.

Het gaat als eijeren uit de mand.

Hij kiest eijeren voor zijn geld.

Hij poetst de plaat.

Men leidt hem om den tuin.

Men moet geen' oude koeijen uit de sloot halen.

Men roept zoo lang Paschen, tot het eindelijk komt.

Hij maakt mannetjes in de maan.

Het is uit Paters vaatje getapt.

Hij zet de koe schoon een doek op.

Daar is niets rijker dan de bedelarij.

Een haastige hond werpt blinde jongen.

Hij is kopje keu.

Hij heeft hem het hoofd tusschen twee ooren gezet.

Men zou zijn reuzel scheuren en maken er een huik van.

Over honderd jaren, zal men zooveel voor de beurs
koopen, als nu voor 't geld.

Hij kijkt als een bok in Noorwegen.

Goeden dag hofstede.

Haal in, Klaas Louw.

Hij geeft hun een graauw.

Hij heeft kap en kovel (ook wel keuvel) verteerd.

Zij hardebollen met elkander.

Niemand wil de kat de bel aandoen.

Hij maakt hem uit, zoodat de honden er geen brood
van zouden willen eten.

Hij liegt alsof hij Lutersche psalmen zong.

Hij liegt als een tandentrekker.

Hij heeft hem bij 't linkerbeen gekregen.

Hij is van de *huig* (voor de beurs) geligt (bestolen).

Met list brengt men een ei in een hopzak.

Ongewoonte maakt blaren.

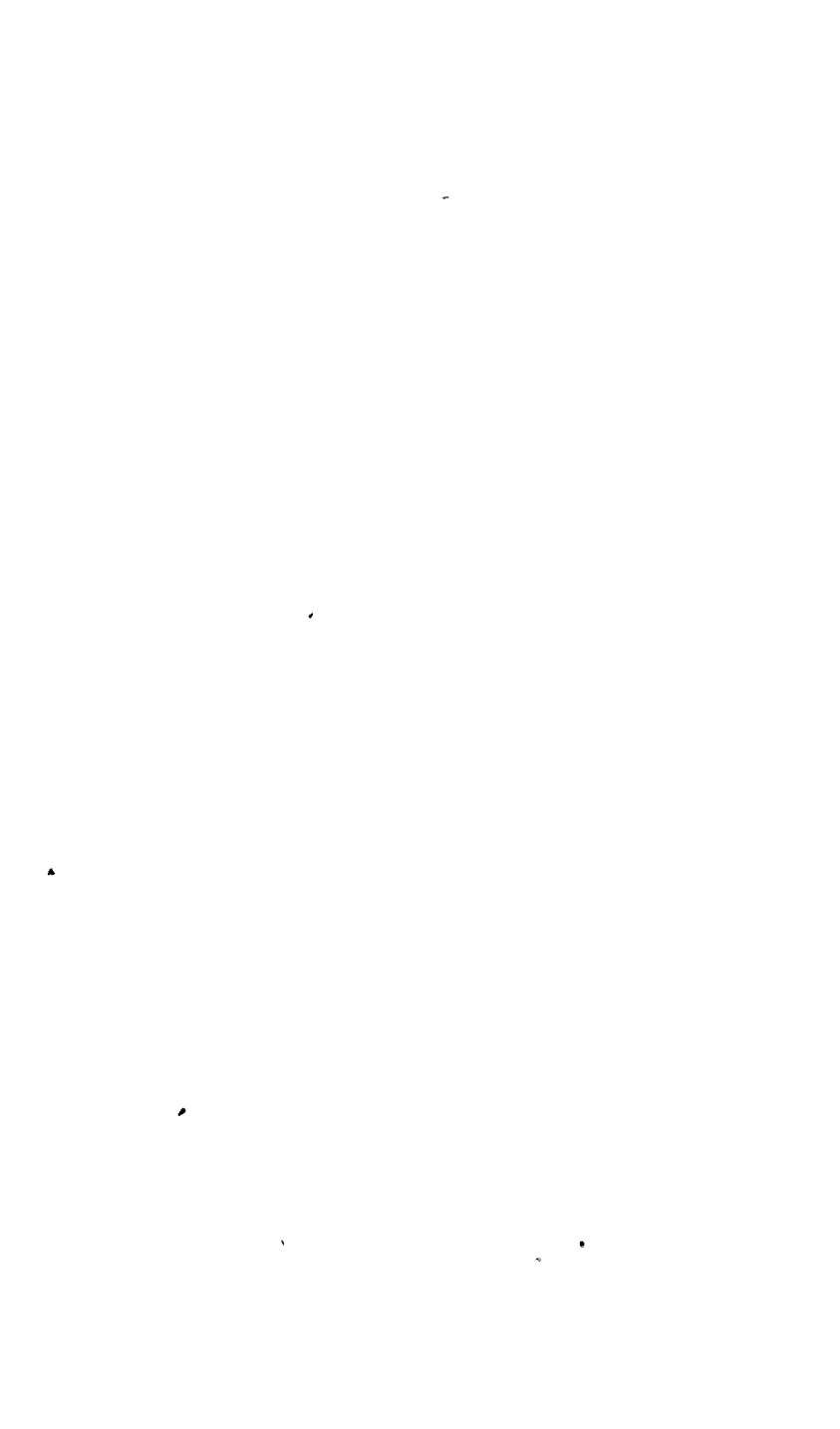
Hij is van Kleef.

Hij pakt zijn *spillen* ook wel zijn *biezen*.

Hoe nader bij den avond, hoe verder van huis.

't Is jonker Jan in 't oog.

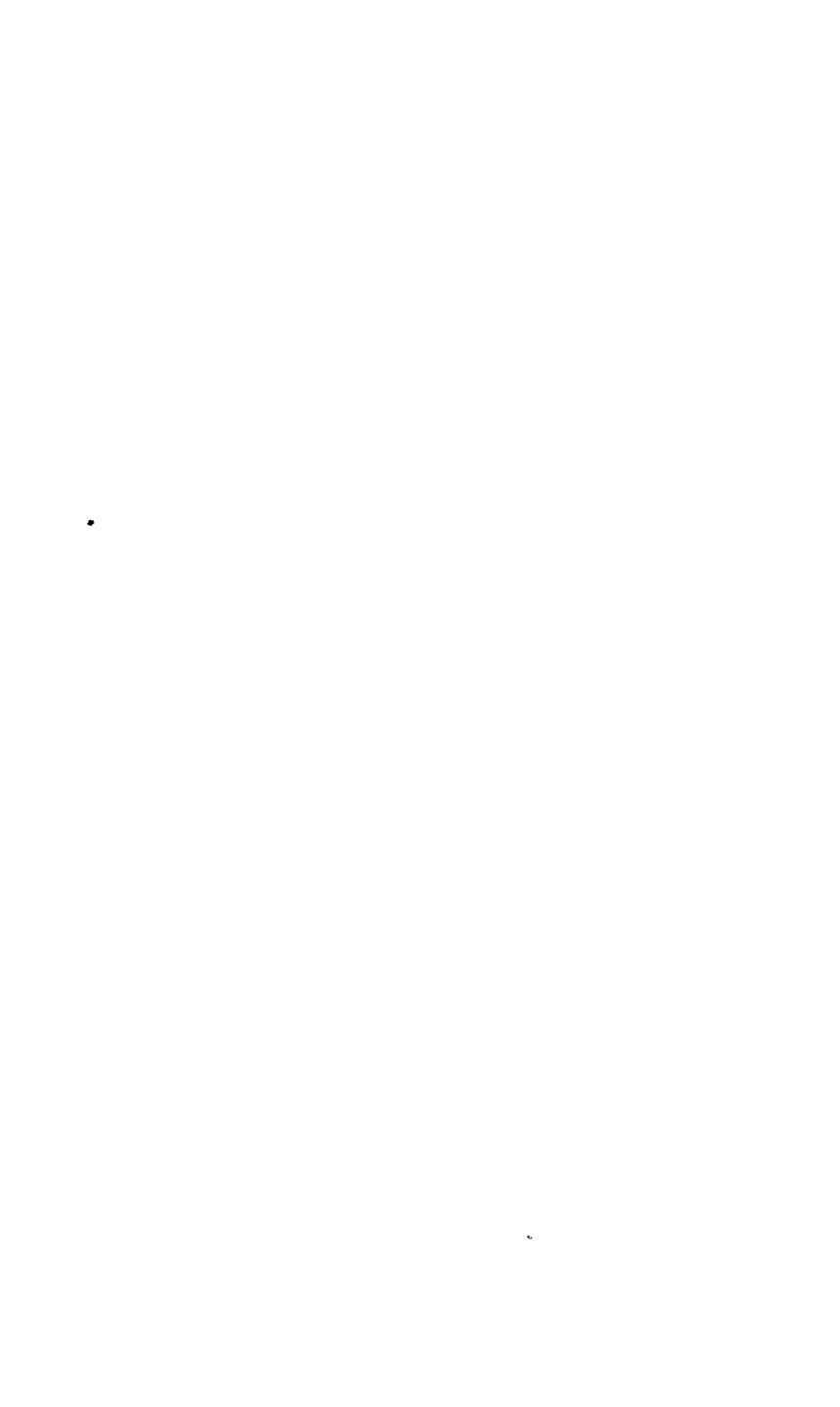
Lof molenaars akker, bij Heeren poppegoed.

VADERLANDSCHE
SPREKWOORDEN
EN
SPREKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN.

BIJZONDER
uit het Dierenrijk ontleend.

EN
EENIGE ANDERE OPGEGEVENE.

V O O R R E D E.

Na de uitgave van mijn tweede Stuk over de Vaderlandsche Spreekwoorden en Spreekwoordelijke zegswijzen, *ontving ik op nieuw onderscheidene bewijzen van belangstelling en goedkeuring, die mij zeer aangenaam waren. Onder anderen deed mij de WelEerw. A. S. VAN WERKHOVEN, R. K. Pastoor der Aartsbisschoppelijke Geestelijkheid te Utrecht een geschenk van een boekje, getiteld: het mergh van de Nederlandsche Spreekwoorden, gedrukt te Amsterdam 1660, waarvan het tweede gedeelte vooral, zeer belangrijk is, wegens de verzameling van dertien honderd Spreekwoorden, in eene alphabetische orde gerangschikt. Ik had dezelve nergens aangehaald gevonden, en zelfs TUINMAN, die zoo veel nader bij den tijd der uitgave leefde, moet daarmede geheel onbekend geweest zijn; anders toch, zou zijn werk daar door zeer zijn verrijkt worden.*

Men zond mij ook de oude Nederlandsche Spreuken en Spreekwoorden, met taalkundige aanteeeningen van den Hoogleeraar G. S. MEIJER, te Groningen, omtrent gelijktijdig met mijne Nalezingen in het licht verschenen, waarvan ik met vrucht gebruik kon maken. Het zij mij intusschen vergund hierbij te voegen, dat het eerste stukje, namelijk Ghemeeene Duytsche Spreekwoorden Adagia of Proverbia gheenoemt/ seer gheneuchlick om te lesen en profijtelick om te weten/ allen den gheenen die der wijslick willen leren spreken ende schryben. Campen 1550. door zijn Hooggel. bewerkt, naar deszels meening, de oudste verzameling van Vaderlandsche Spreekwoorden is, terwijl ik echter reeds in mijne Handleiding tot de kennis der Spreekwoorden enz. van de Scheepvaart en het Scheepsleven ontleend, bladz. 53, had aangehaald: De seer schoone Spreekwoorden in 't Franchois ende Duytsch/ gheprent 't Antwerpen/ bij HANS DE LET, 1549, eene verzameling, die wel eene gelijke behandeling als de genoemde verdienen zou, waartoe ik dezelve meen te moeten aanbevelen.

Tot de letterkundige geschiedenis van mijn onderwerp behoort mede, dat men mij in den straks nader te vermelden Vriend des Vaderlands, als schrijvers, over hetzelfde heeft aangewezen: ANT. MATTHAEI, Paroemiae Belgarum usitatissimae. Ultraj. 1667. en W. ENGELLEN, Spec. Jur. Traj. a. Rhenum 1777. Als ook, dat ik opmerkzaam gemaukt ben op twee deeltjes verhandelingen van VINCENT LOOSJES, in 1822 en 1824, het eerste onder den titel van Zedekundige, en het tweede, onder dien van nieuwe

Zedekundige Uitspanningen, *uitgekomen, die ook wegens de verklaring en toepassing van vele Vaderlandsche Spreekwoorden, geene geringe waarde hebben en waarvan ik, tot eene proeve, het volgende uittreksel geven wil. Bij het Spreekwoord: De beste Stuurlieden staan aan land/* bladz. 154 en 155, mijner Handleiding tot de kennis der Spreekw. van de Scheepvaart enz. ontleend, *behandeld, schreef de vernuftige man:*

» De oorsprong van hetzelfde laat zich gemakkelijk ontdekken. Men stelle zich slechts een schip door de golven en winden geslingerd, voor, dat in nood is, en van strand kan gezien worden. De aanschouwers op het strand kunnen niet nalaten, oordeel te vellen over de handelwijze van den stuurman in dien benarden toestand, en zullen al dikwijls op zijn gedrag iets af te wijzen hebben, ja meenen, indien zij slechts aan het roer stonden, dat zij raad zouden weten, om het vaartuig veilig in de haven te brengen, althans voorzigtiger en wijzer te handelen, dan hij, die zich in het gevaar bevindt en alle pogingen inspant, om hetzelfde te ontkomen. — De nood klimt hooger, het schip strandt, en terwijl de scheepslieden, en daaronder de stuurman, zich zegenen, dat zij in den vliegende storm hun leven en de lading er afbrengen, wordt de laatste door de toekijkers aangevallen met aanmerkingen op zijne handelwijze in dezen; ziet hij zich overstelpt met terechtwijzingen en raadgevingen, die hij niet noodig had, daar de voorgeslagen middelen op dat oogenblik onuitvoerlijk waren; en wat is het antwoord op alle deze aanmerkingen, dat hij bitter grimlagchende geeft? *de beste stuurlieden staan aan land.*

De zaak zich zoo voorstellende is de bedoeling niet duister, het geheele spreekwoord is eene bespotting of ironische hekeling van neuswijze betweters en verwaande bedilallen, die zelf zich in het geval niet bevindende, altijd iets in anderen te berispen weten en uit de hoogte raad geven, zonder in staat te zijn om dikwijls het geval zelfs te beoordeelen. Het oogmerk toch kan niet zijn, dat de *beste stuurlieden waarlijk aan land staan*; aan land genomen voor in veiligheid, moet men dus dit spreekwoord lezen: *zij die zich de beste stuurlieden wanen, staan in veiligheid, zijn schootvrij, of buiten gevaar*, zij kunnen dus gemakkelijk koelbloedig beredeneren, indien zij er al verstand van hebben, wat er best ter besturing van een schip of van elke zaak, die aan gevaren of zwaarigheden is blootgesteld, behoort aangewend te worden; maar het zou dan altijd de vraag blijven, of zij, in dezelfde omstandigheden verplaatst, misschien niet nog verlegener zouden staan, nog dommer handelen, die spitsvindige redeneerders, zoo lang zij in veiligheid zich bevinden?

Vindt men nu alleen zulke stuurlieden op onze stranden? of vinden wij die bijna overal? Het laatste zal wel het naaste aan de waarheid zijn. Welk bestuur, van wat aard ook, hoe uitgebreid, hoe beperkt, ondervond dit niet, ten allen tijde? Het werd door lieden berispt, die geen deel in hetzelfde namen, die in geene gelegenheid ooit gesteld waren, om den aard van deszelfs beheering regt te doorgronden, of de gevaren en zwaarigheden te leeren kennen, en die dus als blinden over de kleuren oordeelden, maar zich toch veel wijzer waanden dan hen, aan welke het bestuur dadelijk is toevertrouwd. Overal treffen wij zulke waanwij-

zen aan, zoo wel onder de vergetene ambtelooze burgers, als onder hen, die hooge posten bekleeden; ieder is op zijne beurt de beste stuurman, die aan land staat.’

Zulk soort van stuurlieden vond ik echter niet in degenen, die zich met dezen mijnen letterkundigen arbeid inlieten. Hunne bescheidene, en over het geheel genomen, gegronde mededeelingen, hebben denzelfden bijzonder veraangenaamd.

Om van het naamloos ontvangene niet te spreken, de Heeren P. VAN DER WILLIGEN en A. DE JAGER, die vroeger hunne belangstelling in deze mijne studie betoonden, en door mij werden vermeld, deden het op nieuw. Met hen vereenigden zich de Heeren A. VAN DEINSE, G. VAN REIJN, A. NIFRMEIJER en G. D. J. SCHOTEL; terwijl ook de schrijver in het Athenaeum, of Tijdschrift voor Wetenschap en Kunst, in de maanden Maart en Augustus, die in de Vaderlandsche Letteroefeningen voor de maand September, en die in den Vriend des Vaderlands voor de maand November, l. l. niet weinig bruikbaar in het midden hebben gebracht. Gaarne wil ik van hetgeen bijzonder mijne aandacht trok, verslag doen. »Indien, schreef men, Spreekwoorden, gelijk daaraan niet te twijfelen valt, doorgaans den stempel dragen van het volk, waar zij gangbaar zijn, dan is gelijk hunne oorspronkelijkheid, aan de eene zijde, het kenmerk is van zelfstandigheid en afscheiding, hunne overeenkomst aan den anderen kant, met die van andere volken, dat van verwantschap in denkwijze, zeden en betrekkingen van gemeenen oorsprong. De nasporing en aanwijzing hiervan zou zeer dienstig zijn voor de wijsgeerige Vol-

kenkunde: " Ik vereenig mij geheel met dit denkbeeld, 't welk ook dat reeds van J. CATS moet geweest zijn, blijkens zijne verzameling van Spreekwoorden in onderscheidene talen, over hetzelfde onderwerp, vooral in zijn Spiegel van den ouden en nieuwen tijd, te vinden, en wenschelijk zou het zijn, zoo eene of andere letterkundige Maatschappij in ons Vaderland, de uitvoering van een zoo veel bevattende taak beproefde.

Schreef ik in mijne aantekeningen, niet te weten, waarom men van iets dat duur is, zegt: Het rickt naar den master; men heeft in bedenking gegeven: of men ook daar niet mutsaard moet lezen, en of het niet afgeleid kan worden van het geld, 't welk men tijdens de Inquisitie moest geven om verdenking of beschuldiging aftekoopen, en zoo zijn leven van den brandstapel te redden?

Deelde ik in mijne nalezingen uit het schimpdicht van VONDEL op Schout BONT mede

Klein en groot
Doopt hem dood,
Graever van de honden.

Men heeft opgemerkt, dat dit een fout is in meerdere drukken van VONDEL's werken gevonden, die den zin onverstaaubar maakt. Doodgraever is één woord, en VONDEL heeft hier, zoo als op enkele plaatsen ook onzer voornaamste dichters, meer voorkomt, het woord afgebroken, zoo dat er geen comma, maar een koppelteeken in dezzer voege staan moet

Dooop hem dood-
Graever van de honden.

Men heeft van dergelijke afkapping der gekoppelde woorden, onderscheidene juiste voorbeelden bijgebracht, zoo als uit de vroegere dichtstukken:

Hier wint een ADAM, als hij uit-
Geslapen heeft, de schoonste bruid.

J. VOLLENHOVEN.

en uit de latere:

Zing, dischgenoot! zing vrolijk met mij mée
De Roos, de lust van gulde Cijtherée
De schoone Roos, 't bemind gewas der ne-
Gen zanggodinnen.

W. BILDERDIJK.

Betrekkelijk de reeds opgehelderde donkere Spreekwoorden ontving ik de volgende aanmerkingen.

1.

Het is een kalf MOZES.

De uitlegging van *het kalf MOZES*, het woord, naar de wijze der Bijbelvertaalders, in den tweeden naamval behoudende, zouden wij liever uit het verhaal Exod. XXXII vs. 20, afleiden van het niet bieden van eenigen tegenstand tegen harde behandelingen, zoo weinig als het kalf, 't welk MOZES verdelgde.

19.

Daar loopt mat van St. Anna onder.

Wij weten hoeveel het bijgeloof van St. ANNA, als moeder van den Zaligmaker, beuzelt, om de *zoogenoemde onbevleete ontvangenis* goed te maken, en dat zelfs verstandige Roomschegezinden om die fabeltjes lagchen. Zou hiervan het Spreekwoord niet

moeten worden afgeleid, vooral om dat men het gebruikt, *wanneer er eene gekheid* wordt gezegd?

29.

Hij luctet van *Ceruees* noch *Meruees*.

Wij lezen in de proeven bladz. 71. » *Teeuwes* is eene verbastering van TEUNES, *Meeuwes* van MATTHEUS en een mensch, dat dronken is, weet dikwijls van geen onderscheid tusschen die beide namen, maar verwacht ze ligt met elkander. Dit mag wel de oorsprong van dit triviale Spreekwoord zijn: " Er is echter eenvoudiger uitlegging. De onze taal zoo ingewevene klanknabootsing, *bij Wijntje en Trijntje, weg noch steg* en dergelijke (uitvoerig aange- toond in de voorrede van BILDERDIJKS Mengelpoëzij, kleine uitgave bladz. VII in de aant.) zoo dienstbaar aan de welluidendheid en het rollen der zinsneden, komt hier alleen in aanmerking. Ik zie geene reden, waarom men hier een dronken mensch bij moet brengen, die geen onderscheid tusschen die namen weet. Even als in *kris en kras*, eene klankverwisseling plaats heeft met gelijkheid der eerste letter of letters, insgelijks voor de welluidendheid geschikt, (verg. almede BILDERDIJK l. l. bladz. 5, enz. in de aant.) wordt hier het rijm tot hetzelfde einde gebezigd. Dat deze klankwendingen onzen taalstam bijzonder eigen zijn, heeft onlangs de Heer VAN DEN BERGH in zijne Nederlandse Volksoverleveringen en Godeleer, insgelijks aange- toond bladz. 157 — 162. Het zoo even door ons aangevoerde voorbeeld van *Wijntje en Trijntje*, verschilt in dit opzigt niet van *Teeuwes noch Meeuwes*.

Even zoo is het met *hutje en mutje*, eene combinatie van twee gelijksoortige, gelijk klinkende woorden. Ook, *hoeren en snoeren*.

In het *Letterkundige Magazijn* voor 1824, No. 16 bladz. 721, leest men: Het is zonderling, dat het woord *tehws* in het Lettisch *vader* beduidt. Ook *tewns* in het oud Persische en *tewus* in het Litthausche. In den *Mithridates* van ADELUNG ontmoeten wij er voorbeelden van Th. II. S. 703, 704, 707, 713. Ik ben daardoor op de gedachte gevallen, dat deze spreekwijze zoo veel beduidt als: *hij kent zijn vader en moeder niet*.

38.

Hij is bekend als de bonte hond.

Hoe ingenieus ook de uitlegging van het Spreekwoord, bladz. 76, opgegeven, zijn moge, kan ik mij daarmede echter niet vereenigen. Dat wij in *den bonten hond*, een wezen zien, of uit de Godsdienst onzer Heidensche voorouders afkomstig, of daaruit voortgevloeid, blijft mij nog altijd waarschijnlijk. Het spookdier *de bonte hond met zijn blaauwen staart*, ook bij Drost *Schetsen en Verhalen*, bladz. 404, voorkomende, bevestigt dit niet weinig.

39.

Hij praat zich zelven in den zak.

Dit Spreekwoord van het billiardspel afte leiden, dunkt mij, wat ver gezocht te zijn. Liever denk ik aan het jagtgebruik om gevogelte of andere dieren in een zak b. v. die van een fuik of cendenkooi

te lokken. Hij praat zich in den zak / zal dan be-
teeken: *hij zet zich met zijne eigene woorden vast.*

43.

Het is een slimme *vocativus*.

Zou men den *slimmen vocativus* wel verder behoeven te zoeken dan in de voorbeelden van zoovele onkundigen, die bij al wat hun nieuw voorkomt, luidkeels o! (*signum vocativi*) uitroepen?

65.

Lange kleeren korte zinnen.

Zou ik liefst overeenbrengen met prachtige kleeren / domme zinnen. Als zoodanig, behoort dit Spreekwoord regtstreeks tot de *onware*, die geen steek houden; doch het wordt meer in de beteekenis genomen van 't zijn al geen klofs / die lange messen dragen. Mogelijk zou het ook van domme monniken in hunne lange overkleederen, kunnen afgeleid worden, en dan heeft het eene scherpe naïviteit.

68.

Hij heeft zich een knol laten wijsmaken.

Een *ui* (ajuin) voor *aardigheid*, *grap*, *gekheid*, is algemeen. Hoe ligt kan men voor een *ui*, een *knol* wegens de gelijkvormigheid, genomen hebben, en de zin is dan: *hij heeft zich eene aardigheid laten wijsmaken.*

71.

Het is een Aan hen.

Dat *hen* (hoenderkip) hier een *vrouwelijk wezen*

zou beteekenen , kan ik niet gelooven. *Henne* is een bijvoegelijk naamwoord , volgens *KILIAAN* beteekende *verwijfd* ; dus een *verwijfde man*. Wat kan duidelijker zijn ?

Ziedaar , wat ik wel eene mededeeling waardig keurde , en welk een gebruik ik gemaakt heb van hetgeen mij , tot opheldering der laatstelijk opgegevene donkere Spreekwoorden ter hand is gesteld zullen de geëerde inzenders en schrijvers in de straks genoemde Tijdschriften , bij de vermelding ervan kunnen bemerken. Bij voortdoring beveel ik my hunne doeltreffende medewerking aan.

Terwijl ik mij onledig houde met de Spreekwoorden en Spreekwoordelijke zegswijzen , van het Landleven ontleend , op gelijke wijze , als die , welke van de Scheepvaart en het Scheepsleven oorspronkelijk zijn , te bearbeiten , geef ik inmiddels mijne verzameling van hetgeen uit het Dierenrijk , met uitzondering van den mensch , naderhand afzonderlijk te behandelen , is afgeleid.

Ik twijfel niet , of men zal ook daarin onzer vaders vernuft , vooral dan bewonderen , wanneer zij vergelijkingen kozen , waardoor de bedoelde zaak terstond aanschouwelijk en begrijpelijk wordt , en het strekte mij tot een waar genoegen , veel , waarop dit toepasselijk is , vooral dan , wanneer het allengs in onbruik geraakte , der vergetelheid te mogen ontrokken.

Wel is waar , mij kwam wel eens voor , wat minder , of in het geheel niet voegzaam schijnt , en ik heb

hetzelve dan slechts even aangeroerd; maar over het geheel genomen, bleef ik de Spreekwoordelijke les geduchtig: Wie de rooij hui plukken moet de doornen niet aanzien; ook gevoelde ik de waarheid van hetgeen de straks genoemde Hoogleeraar MEIJER schreef, namelijk, dat onze voorouders andere begrippen van welvoegelijkheid hadden als wij, en dat zij vele zaken, bij derzelve ware namen noemden, welke wij, daar wij ze toch niet altijd ongenoemd kunnen laten, door omschrijvingen en verdraaijingen aanduiden.

Wanneer ik aan de dieten dacht, stelde ik mij tevens hunne voortbrengsels, zoo als eijeren, zuivel en honig voor; maar niet het fabrikaat ervan; zoo als boter, bokking en stokvisch, in het vervolg, daar, waar zij behooren, te plaatsen.

Ik heb ditmaal slechts zeer zelden iets uit Prozaïsche of Poëtische schrijvers ingevlochten, omdat het getal der nu behandelde Spreekwoorden en Spreekwijzen zoo groot was, dat ik, naar mijn gemaakt bestek, de bladen daarvoor bestemd, wel noodig had. Om dezelfde reden heb ik ook oorsprong en zin ervan zoo beknopt mogelijk, voorgedragen. De ondervinding leert toch, dat, wanneer de prijs der uitkomende werken, om derzelve uitvoerigheid wat hoog is, zij al zeer dikwijls minder worden gezocht.

Gelijk de verzameling niet gemakkelijk was, viel het mij somtijds moeilijk, den oorsprong en zin juist te bepalen, en wel, dan vooral, wanneer hetgeen mij voorkwam, tot de verouderden behoorde, zoo als, om iets te noemen, het tweede, dat bladz. 5

voorkomt, *namelijk*: Een aap/ een paap en een metsteen/ komen zeer veel overeen. *Het gebeurde dan ook wel, dat mijne nasporingen geheel vruchtloos waren, zoo als ten aanzien van*: Kamp/ stamp/ thuaalf rijeren/ dertien kickenz/ *bladz. 20 voorkomende, doch dan heb ik dit ook daarbij te kennen gegeven, en de voorlichting van anderen gevraagd.*

Nadat alles omtrent afgedrukt was, herinnerde ik mij nog de verklaring van: *De St. Jutmis/ als de halveren op het ijs dansen/ door W. BILDERDIJK in het midden gebragt, waarvan ik de volgende mededeeling voegzaam keurde.* » Het is (schrijft hij) eene uitdrukking van een' tijd die nooit komen zal, en welke men daarom met de Latijnsche *ad Kalendas Graecas* gelijk stelt. Wat beteekent zij?

In ouden tijd waren alle verval- en betaaltijden aan Heilige of Misdagen bepaald; want men rekende niet anders dan bij die; en, viel er op een dag waarop iets geschiedde, geen feest, zoo werd die dag naar het laatst voorgaande of eerst volgende genoemd, als *'s daags voor onzer Lieve vrouwe lichtmisse; twee dagen voor Apostelenscheiding; drie dagen na Bâmissse, na sint Jan in den zomer*, of dergelijke. Gelijk alle oude Charters eenstemmig inhouden, en ook werkelijk onze haringvangst nog aan den evengemelden *sint Jan* bepaald is. — Wie derhalve niet betalen wilde, verwees den vervaldag naar een feest- of heiligen dag, die niet bestond en nooit bestaan zou. En zoo begreep men dien van *sint Jut* te zijn. — Maar wie is *sint Jut*?

» Deze *Jut* is geen ander dan de elders genoemde Paus of Pausin Joanna, welke men verhaalde dat met verberging van hare kunne, tot de Pauslijken zetel verhe-

ven werd, en bij een plechtigen Ommegang op de straat van een kind beviel. Welke inderdaad ook bij ons altijd onder dezen naam van Paus Jut bekend was. Dit Fabeltjen of hoe men het noemen wil, over de aanleiding waartoe veel te zeggen ware, doch hetgeen van geen ketterschen uitvinding is, maar uit den boezem der Roomsche kerk-zelve is voortgekomen in eenen veel vroeger tijd, wanneer men in Italie, (waar de spotterij van het Ongeloof met de zedenloosheid van de Paus-selijken hoog geklommen was,) al vrij algemeen toelei om de Godsdienst belachlijk te maken; werd eeuwen lang geloofd, en nog in mijne jongen tijd hielden onze Grootouders daar als een welbewezen Historische waarheid, aan vast. Bij de menigte van Canonisatien nu die er steeds geschieden, en waar men vrij openlijk den spot mede dreef, werd het hachlijk gerekend, iemand te noemen wiens naam en feest niet wel eenmaal in den Almanach zou kunnen gesteld worden; en dus, om de zaak zeker te nemen, koos men den naam van *sint Jut* uit; en te betalen op *sint Jutmis* is, wanneer Paus Jut als heilig een feest in den Almanach hebben zal.

» Dit alles is zeer klaar en eenvoudig; maar meer verwarrend is het bijvoegsel, *als de kalveren op het ijs dansen*. — Dit is eene verbastering van eene andere oude spreekwijze of spreekwoord, naamlijk: *Als het hard vriest, KOLFT men op het ijs, of als het vriest dat men op het ijs kolft*. Dit was geen deel van den *sint Jut* of zijn mis, neen; maar het was de *repartitie*, het antwoord, of de toeslag, gelijk men het noemde, van den genen die deze tijdbepaling ontving, op het zeggen van *te sint Jutmus*. — *Als het hard vriest, of,*

als 't eens een harde winter is, was een oud zeggen om een buitengewoon toeval uit te drukken. En daar 't ijs een gladde baan oplevert, kolfde men dan wel eens daarop voor een aardigheid. Deze repartitie nu was: *Ja als het hard priest*, en even zoo hoorde ik 't honderdmaal in mijn kindsheid. Naderhand zei men: *Ja, dan zal er meer gebeuren!* — Maar dit toepassende op het feest van Paus Jut, zei men, naar den Hollandschen geest die altijd met woorden speelde: *Ja dan, zal men niet KOLVEN* (als het spreekwoord zegt,) *maar KALVEN op 't ijs*, doelende op het *kindkrijgen* van deze Pausin, 't geen men *kalven* noemde, dat als een gemeen woord voor *baren* (parere) gebezigd werd. — Naderhand zei men kortelijk *ja; kalven op 't ijs!* en toen men de geheele nu saamgevoegde spreekwijze (gelijk zoo veel andere) niet meer verstond, Jutmis in *Jutmus* veranderd was, en dit niet als een saamgesteld woord, maar als een naam gelijk *Paulus*, *Augustinus* of *Anselmus*, werd aangemerkt, en men het woord *kalven* voor een naamwoord, in plaats van een werkwoord nam, vond men geen zin in het zeggen *te sint Jutmis, als kalven op 't ijs!* en zocht er een zin aan te geven; en van daar dat men in mijn tijd den mond vol had van het *sint Jutmis, als de kalven op het ijs dansen.*”

Om nu op mijnen letterkundigen arbeid terugte komen, moet ik uit vroeger gemaakte aanmerkingen herhalen, dat het niet anders zijn kan, of, bij zulk een' overvloed, als voorhanden is, zal wel overgeslagen of gedwaald zijn, en in eenige nalezingen, alles, wat tot aanvulling en volmaking

wordt aan de hand gedaan, en mij voorkomt daartoe te zullen kunnen dienen, (zelfs zoo men zulks verkiezen mogt, met bijvoeging van de namen der inzenders) zal worden opgenomen. Als ook, dat hetgeen ik geef, beschouwd moet worden als slechts bouwstof voor iets grooters en volledigers, namelijk een Spreekwoordelijk Woordenboek zoo als tot hertoe in ons Land, ongelukkig niet bestaat.

Van alle praalzicht afkeerig, heb ik op den titel van dit louter letterkundig geschrift, slechts hulde uillen doen aan de vereerende onderscheiding welke ik genieten mogt, door mijne benoeming tot Lid der beide beroemde Maatschappijen onzes Vaderlands, aan wier loffelijk doel, ook deze mijne poging moge dienstbaar zijn!

VADERLANDSCHE
SPREEKWOORDEN,

EN

SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

UIT HET

D i e r e n r i j k

ONTLEEND.

A.

A A L.

Hij heeft een gladden aal bij den staart. Daar de staart van den aal, het uiterste gedeelte van zijn glad vel, zeer ligt, ja meestal aan de hand, die hem vasthoudt, ontglipt, wordt dit spreekwoord gebruikt om aan te duiden, *dat men geen vat aan eene zaak heeft, of iets onderneemt, dat waarschijnlijk mislukken zal, en ook wel van een' schranderen, slimmen mensch, dien men moeijelijk in zijn plan kan krijgen, of vastzetten.*

Man een goed visfchez ontglipt wel een aal: *aan een knap man, kan wel eens iets mislukken of ontgaan.*

2.

Hij krimpt als een aal / zegt men van iemand, die door eene krampachtige houding, toont, zware pijn te lijden.

Hij kringt zich als een aal / (ook wel *slang*) in allerlei hogen: *hij legt het op allerlei manieren aan, om uit zijne verlegenheid, of tot zijn doel te geraken.*

A A P.

Hij heeft een gezicht als een aap / of, een recht apen-gezicht: *het is al een heel leelijk, of gekkelyk gezicht, dat die man heeft.*

Hij zag er uit als een geschoren aap: *hij zag er bespottelyk, of ook wel allerkaalst uit.*

Hoe schoone? aap hoe leelijke? jongen. Pas geworpene apen zijn al zeer afzigtelyk. Zij zijn dat te meer, naarmate de moeder tot de fraaijste soort behoort, en het onderscheid daardoor te meer in het oog valt. Vanhier dat dit wel eens op *menschen* toegepast wordt, *die er wel uitzien, en echter leelijke kinderen hebben.*

Hij speelt: aap! wat hebt je mooie jongen: *hij sopt hem, om hem in een goed humeur te houden, even zoo als men een aap zou doen, wanneer men zijne leelijke jongen streelde alsof zij mooi waren.*

Een aap blijft een aap / al draagt hij een gouden ring: *opschik brengt geen schoonheid aan; wat leelijk is blijft het, niettegenstaande pronk en pracht.*

Hij is er zoo mal mede als een aap met zijn jongen. Het is een koddig gezicht, een aap met zijne jongen te zien spelen, en de grimassen nategaan, die hij er

mede maakt, als hij ze solt, tusschen zijn poten en aan zijn borst drukt; het juiste afbeeldsel van *onteredeneerde zotte liefde onder de menschen*. Van daar ook: Het is maaꝝ apenliefde.

Het is maaꝝ apertij / apenspel of een holmaakt apenspel / voor: *het is maar gekheid, geheel en al gekheid*. Ook wel in denzelfden zin: apenkaol / doch, van waar dit?

Apen bij apen / en meerkatten bij meerkatten. Uit dit Spreekwoord schijnt men te moeten opmaken, dat de *meerkatten* (cercopithecii) langstaartige apen, oudtijds hier te lande, van de eigenlijk zoogenoemde apen onderscheiden zijn geworden; waarvoor, naar de meer gevorderde natuurkunde, geene reden bestaat. De zin van het spreekwoord is eenvoudig: *soort voegt bij soort*.

Hoe erg de apen ook zijn / zij kunnen de vossen niet bedriegen. De apen behooren ongetwijfeld onder de schrandere, slimme dieren, maar worden daarin door andere, inzonderheid de elefanten overtroffen. In het spreekwoord heeft men de *vossen* gekozen, mogelijk wel omdat deze ook hier te lande te huis behooren, en wegens hunne *slimheid* berucht zijn. Wanneer men nu het spreekwoord gebruikt, wil men er mede zeggen: *hoe leep hij ook zij, hij heeft toch zijn' meester en kan hem niet misleiden*. Het heeft dus denzelfden zin als: een aap is gaauw / maaꝝ nog gaauwer / die hem hangt.

De aap gooit de kastanje in het vuur en laat ze er de kat uithalen. Een vertelseltje, waarmede men in de samenleving aanduidt, dat *iemand eene zaak wel aanvangt, maar als de uitvoering moeijelijk of gevaarlijk is*,

haar voor anderen overlaat , of gelijk men het ook wel noemt , er een ander voor laat opdraaijen.

Hij heeft den aap in zijn moutu / en de aap komt of springt hem uit den moutu. Dit moet welligt afgeleid worden van het gebruik der japonnen of kabaaijen , met wijde mouwen , voormaals in de Oost en hier te lande in gebruik , waarin de aapjes , als men die aan boord of aan huis had , zich bij hun grappen maken wel verschuilden , en waaruit zij dan onverwacht te voorschijn sprongen , om te krabbelen of ander kwaad te doen. Vandaar , dat het eerste spreekwoord zegt : *hij verbergt zijne loosheid* , en het andere : *hij toont zijn' wezenlijken aard.*

Hij ziet op geen aap / die uit Oost Indië komt. In het genoemde wereldoord houden zich velen van die diersoort op , en vandaar worden zij naar elders heen-gevoerd. Zeer natuurlijk is het derhalve , dat hij die vandaar , waar het gemakkelijk viel zich van die beesten rijkelijk te voorzien , in ons Vaderland , tijdens de Oost Indische Compagnie , terug komen mogt , niet karig zal geweest zijn , in dezelve ten geschenke te geven , even als dit met meer artikelen , aan andere lieden eigen , bij zeevarenden het geval is. Het genoemde spreekwoord , in het gemeene leven gebruikt , zal dan beteekenen : *Hij is niet karig , maar gul met zijne geschenken , wanneer hij er zelf overvloed van heeft , en hij in de gelegenheid is , van ze ruimschoots te kunnen geven , of ook wel : hij is mild en gul met zijne geschenken , die door zijne middelen daartoe in staat is.* Hoewel deze beide uitleggingen niet veel verschillen en wel te vereenigen zijn , heeft echter de eerste , naar ons inzien , meer aannemelijks.

Hij heeft den aap beet/ ook wel een betten aap ge-
 erft/ en de aap is geligt. In deze spreekwoorden be-
 teekent aap *eene som gelda*; maar zou men dan
 daarbij wel aan het genoemde dier moeten denken?
 Is aap niet mogelijk wel een verbastering van raap,
 verkorting van *zamenrapen*, (colligere) verzamelen,
 zoo als met *eene som gelda* geschiedt, en wordt dit
 niet opgehield door het oude, ook bij *Tuinman*
 voorkomende spreekwoord, *Rapen is een edel kruid*:
heel de wereld is op rapen uit? (1)

Een aap/ een paap/ en een huetsteen/ komen zeer
 snel overeen.

Dit moet natuurlijk, zoo als in de spreekwoor-
 den meer het geval is, in een' tegenovergestelden
 zin verstaan worden. *Aap* is hier voorzeker in de
 oorspronkelijke beteekenis genomen, en *paap* kan
 er bijgevoegd zijn, of, *om de alliteratie alleen* (zoo
 als dikwijls in onze taal) of tevens, om de belagche-
 lijkheid der *zamenvoeging* van die beide voorwerpen;
 terwijl *wetsteen* om 't lieve rijn, en als wederom in
 een belagchelijk contrast met de andere woorden
 staande, er zal bijgevoegd zijn, om te doen gevoe-
 len, hoe het in het zotte valt, het eene met het an-
 dere te verbinden.

Hij is daar als een aap in een garenwinkel/ of, hij
 hoegt daar als een aap in een porceleinkas: *hij voegt*
daar zoo min, als zulk een dier, dat er wegens zij-
ne geaardheid de jammerlijkste verwarring of schade
aanrigten zou.

Als apen hoog willen klimmen/ ziet men hun naakte
 billen. De billen der meeste apen zijn kaal, eelt-
 achtig en rood, zoo dat zij, bij het hoog klimmen,

zich het slechtste vertoonen. Van daar wordt dit spreekwoordelijk toegepast op zulken, *die zich op eene of andere wijze willen verheffen, maar daardoor hun gebrek aan bekwaamheid, geld of iets anders, aan den dag leggen.*

Hij maakt aapjes/ en dat zijn maar aapjes: *zotte kuren*, ofschoon anderen dit volgens WEILAND, tot het Latijnsche *Apinae*, *beuzelingen*, brengen.

ADDER.

Daar schuilt een abbez in het gras. Men weet, dat de adders dit gewoon zijn en onverwacht, hun' steek toebrengen. Zij zijn daardoor, voor den wandelaar te gevaarlijker en vanhier dat het spreekwoord aanduidt *een kwaad, dat men ofschoon nog niet gezien, stellig vermoedt.*

ADDERGEBROEDSEL.

Hij is een regt addergebroadsel/ een voortbrengsel van een der afschuwelijkste dieren, (2) dus *het verachtelijkste schepsel, dat zich denken laat.*

ADDERSPOG EN TONG.

Adderspog en *tong* zijn, weten wij, bij vele dieren van deze soort *vergiftig*, en vandaar dat men van eenen *hatelijken, beleedigenden schrijver* wel eens zegt: Hij heeft zijn pen in adderspog gedoopt/ en aan dergelijken redenaar een *addertong* wordt toegeschreven.

ADELAAR, AREND.

Adelaar is zamengesteld uit *adel* voor *edel*, en *aar*, zijnde oudtijds, zoo als WEILAND schrijft en staaft, de benaming van *grootte roofvogels*, zoo dat *adelaar* dan zoo veel zegt als *edele roofvogel*, *edele arend*, omdat hij de edele, de voornaamste en de Koning onder de roofvogels is. Van hier de spreekwoorden: ren adelaar hangt geen liliëgen/ dat is hem te gering. Hy teelt geen duiven/ brengt geene bloode jongen voort, en zoo wordt er figuurlijk door aangeduid. *Van iets groots en edels, mag men niets daarmede strijdig verwachten.*

De adelaar of arend heeft een scherp gezigt en een snelle vlugt; van daar in de zamenleving: hy ziet met arendsgaogen rond af om/ voor *zeer scherp en nauwkeurig toe*, en om den schielijken, gang eener zaak, b. v. van *den tijd*, aftebeelden: hy liliëgt op arendsgbleugelen hoorby.

B.**BAARS.**

Wanneer men bij het schoonmaken van *baars* de gal breekt, bederft men den visch geheel, en van daar dat men wel zegt: hy zal den baars vergallen voor: *hy zal de zaak bederven.*

BEER.

Het is een ongelikte beer. *Beeren* behooren tot de

8.

lompste dieren, die echter hunne jongen, even als andere, door likken reinigen. Gebeurt dit bij toeval met een of ander jong niet, dan ziet hetzelfde er nog naarder uit, en vandaar dat het genoemde spreekwoord van iemand gebezigd wordt, die *onbeschauwd* is.

Het is een heez op sokken. Wat heeft niet een beer dik, zwaar haar over de klauwen, en zoo ziet er iemand uit, wiens schoeisel te ruim, of om deze of gene reden, b. v. wegens gladheid van weg of straat, met kousen overtrokken is, waarom men dan ook spottender wijze, het spreekwoord op den zoodanigen toepast.

Hij laat den heez los. Welke schroomelijke gevolgen zou dit hebben, zoo men het, eigenlijk gezegd deed? Maar zijn zij minder te vreezen bij hem, die *zich in alle mogelijke losbandigheid en razende onbezonnenheid toegeeft*, en omtrent wien men dit spreekwoord gebruikt? (3)

Men moet den huid niet willen verbeelen hoez dat de heez daad is. Dit is mogelijk, b. v. onder de *Groenlandsvaarders*, wel eens het geval geweest, wanneer de pels van den beer, die hen begrimde, den eenen begerlijk was voor een buis, den anderen voor een muts, den derden voor een deken of iets dergelijks, en allen den wijzen raad ontvingen om eerst het dier te vellen en dan te verdeelen; maar hoe verstandig handelden dan ook onze vaders, die het spreekwoordelijk gebruikten, om te leeren: *Beschik over niets, dat gij nog niet bezit, als of gij het reeds had!*

BEEST.

Hij of zij is een beest. Een beest is een *onredelijk dier*, en daarom zegt men zoo iets met verachting van een *slecht mensch*, of dien men ten minste, daarvoor houdt.

Hij spreekt de beest. (*Beest* werd oudtijds *vrouwelijk* genomen). Het spreekwoord beteekent hetzelfde als, *hij gedraagt zich beestachtig*, allergeemeenst.

Het is een mager beestje; zegt men eigenaardig van *menige zaak, welke weinig te beduiden heeft*.

BEK.

Wachtje hoor den bek. Daar het de bek is, waarvan menig dier tot zijne verdediging gebruik maakt, wordt dit wel ter waarschuwing gezegd om voorzigtig te zijn met iemand, die gelijk het wel heet, op zijn mond niet gevallen en als hij eens met spreken aan den gang geraakt, niet tot zwijgen te brengen is. In het tegenovergestelde geval heet het: hij is den bek gesnoerd. Men zegt: hij houdt hem den bek open (open) voor; *hij onderhoudt hem*.

De bek van paarden inzonderheid, komt in de spreekwoorden van den bek ontleend, voor. Men zegt van iemand: hij is stijf in den bek / voor: *hardnekkig, stijfhoofdig*. Hij is bek af / voor: *tot bezwijken toe vermoeid*. Men moet geen gevecht paard in den bek zien / voor: *als men iets om niet ontvangt, moet men deszelfs deugdzaamheid of waarde niet te*

naauwlettend onderzoeken, zoo als men aan de tanden der paarden ziet, hoe oud zij zijn.

B O K.

Onder de stugge, stootige dieren, verdient wel *de bok*, het mannetje van de geit, eene eerste plaats, en het zijn vooral de Noordsche, ruige bokken met hunne groote horens, die te dezen opzigte het genoemde karakter vertoonen; maar het is dan ook vandaar, dat men van een *lomp, stuursch, onbeleefd mensch* zegt: *hebt gy ooit zulke een bok gezien?* Hy lukt (gelykt) wel een Noordschen bok. Het is een onbeleefde bok. Ook wel, het woord *beesten* in een' verachtelijken zin genomen, en op menschen toegepast: *bokken* en *beesten* zyn een bok.

Hy is altijd de bok der zonde. Dit is zinspeling op de Levitische eeredienst, volgens welke een bok met de zonde des volks beladen, in de woestijn werd weggezonden, en zegt spreekwoordelijk gebruikt: *hy moet het altijd misgelden*. Hy schiet of maakt een bok/ voor: *hy vergist zich, of begaat een mislag*, is wel in gebruik, doch naar den oorsprong er van heb ik te vergeefs gezocht.

Hy zit er op als een bok op de haverkist/ zegt: *hy is er zoo gretig naar of aan, als een bok, die graag haver lust, in het genoemde geval*.

Een oude bok lust nog wel een groen blaadje. *Bejaarde lui willen nog wel iets eels en lekkers*. Men zegt het ook wel in het bijzonder, *als een oud man met een jong meisje trouwt*.

Hy maakt bokkensprongen/ *grappen*.

B O T.

Bot is een vrij gemeene, slappe visch. Wie nu ter visscherij uitvaart, en niets dan *bot* vangt, slaagt in' zijn oogmerk slecht, en vandaar dat zoo, Spreekwoordelijk, bij elk dergelijk geval, in denzelfden zin gezegd wordt, dat men *bot* vangt. Evenwel heb ik wel eens gedacht, of *bot vangen* niet tegen *botvieren* overstaat, en men zich dan een touw of lijn moet voorstellen, die onder water gegrepen, in plaats van strak gespannen, slap is? (4)

De *bot* is bergald. Zie het woord *Baars*.

Zij leggen *botje* bij *botje*. Zoo dit van den visch, dien men *bot* noemt, ontleend is, denke men aan de vischbank, op welke de botjes (gelijk andere platvisch) naast elkander gelegd worden, en zoo handelt men ook wel, als men tot het nemen van eene uitspanning, geld bijeen brengt. Het Spreekwoord, duldt echter ook andere verklaringen, blijkens *mijne Nalezingen op de Spreekwoorden enz. van de Scheepvaart en het Scheepsleven ontleend*, bladz. 69.

B R A K.

De *brak* docht op den haag / de hinde behoudt het aag.

Over dit Spreekwoord zal opzettelijk gehandeld worden bij die, welke van het *Landleven* ontleend zijn.

B R U I N V I S C H.

Wij schiet voortuit als een bruinvisch. De bruinvisch

zwemt verbazend snel, en daarom zegt men zoo iets van iemand, *die zeer hard loopt*. Ik heb deze Spreekw. vergelijking vooral op zeeplaatsen gehoord.

B U F F E L.

De buffel is een wild dier. Men vergelijkt er een' mensch mede, even zoo als men dit met den *boek* doet, en zegt in den gemeenen spreektrant van iemand, die *onbeschoft* is: *Hij is een rechte buffel*. Men spreekt ook van een hard, ruw vel, als van een *buffelshuid*.

B U N Z I N G.

Hij stinkt als een bunzing. Vergelijking met dit dier, wegens de alleron aangenaamste lucht, welke het van zich geeft.

B I J.

Daar he *hij* honig uit zuigt/ daar zuigt he spin be-
nijn uit. Dit is natuurkundig beschouwd zoo on-
waar, als hetgeen er Spreekwoordelijk door aange-
duid wordt, namelijk: *dat hetgeen door den braven
ten voordeeligste uitgelegd wordt, door den slechten
ten kwade wordt geduid*, maar al te zeker is.

C.

Onder *deze* letter zijn mij geene Vaderlandsche

Spreekwoorden of Spreekwoordelijke Zegswijzen ,
uit het *Dierenrijk* ontleend , bekend.

D.

D O P.

Wanneer men aan *eijeren* denkt en zegt: *hy komt pas uit den dop / geeft men er door te kennen : hij is nog zeer jong.*

D U I F.

Het is een duifje zonder gal. *Gal* in een kwaden zin genomen, wordt hierdoor iemand aangeduid, *die zonder arg of list is.*

Gebraden duiven vliegen niet in de lucht. Dit spreekwoord duidt aan, dat *alles in de wereld zoo gemakkelijk niet gaat, als men wel eens denkt, en dat men er zonder werken niet komt.*

Blaauwe duiven krygen blaauwe jongen. Ik heb dit spreekwoord bij *CATS* in *zijn' spiegel van den ouden en nieuwen tijd* aangetroffen. Letterlijk genomen is het onwaar, maar neemt men *blaauw* in den zin van een *gemeene* kleur, dan zal het zijn zoo ouden / zoo jongen / dat ook in de menschenwereld gedurig kan opgemerkt worden en door *CATS* mede zoo bedoelt wordt, want hij voegt er bij: wat van katten komt wil wel muizen / en zoo de ouden zongen / zoo piepen de jongen.

Hy heeft onder een andermands duiven geschoten: *hij heeft zich van een anders eigendom of voordeel meester gemaakt.*

E.

EEND.

Hij is zoo stom als een eend. Daar eenden tot de dieren behooren, die geluid geven, zal *stom*, eene aanduiding van *onverstandig* en *dom* zijn. In dien zin toch, wordt het spreekwoord gebruikt.

Hij haalt er in als een eend in een breemd mak/ zegt men van iemand, *die in een gezelschap komende, niet weet waarover gesproken wordt, en den bal mislaat.*

Hij zendt hem weg/ als een hoer zijn eenden: *hij laat hem geheel aan zijn lot over.*

E I.

Een ongelegd ei een onzekere ei. Dit is buiten alle bedenking waar, want al mag men bij de hen, voor dat het ei gelegd is, hetzelfde ontdekken, kan het b. v. door het missen van de schaal, onvolkomen en onbruikbaar zijn, als men het in het nest vindt; en zoo wordt het spreekwoordelijk van eene zaak gebruikt, *welke men, voordat zij haar beslag gekregen heeft, niet bepalen of beoordeelen kan, of, nog naauwkeuriger van eene losse verwachting, op eene onzekere veronderstelling gebouwd.* — Hij zit op zijn ei te braeuen: *op zijn onderwerp natedenken* (het wordt veel van studerende personen gebruikt.)

Kwaad ei kwaad kuiken: of, zou het ei beter mezen dan het jaen? dat zou de drommel doen.

Kwaad ei, kwaad kuiken zegt: als het ei slecht is, moet het kuiken ook niet deugen, en de meerdere uitbreiding er van: zou het ei beter zyn dan het jaen? dat zou de drommel doen/ is van dezelfde beteekenis, maar daarenboven een bevestigend slot, om de waarheid der zaak te staven. De bedoeling van het spreekwoord komt mij voor te zijn: *wanneer kinderen slecht en zedeloos zijn, kan het niet missen of kunne ouders waren het ook*, en omgekeerd, *kunnen slechte ouders geen braaf kroost voortbrengen*. Met hetzelfde doel zeide men oudtijds: *het is van den grond/ dat het water stinkt/* en de waarheid ervan was zoo ontwijfelbaar zeker, dat wanneer dit geen plaats had en anders uitviel, het een werkje van den duivel moest wezen. *Dan moest het de drommel doen*.

Wij houden het intusschen voor eene grove dwaling, denkelyk ontstaan uit een kwalijk begrip, of verkeerd gewijzigde toepassing van eene of andere spreekwijze, in de eerste oorkonden der menschheid, of in een der oudste dichtstukken voorkomende. Zou men b. v. de plaats in het boek Job: *wie zal een' reinen geven uit een' onreinen? niet één!* niet wat te veel gedrukt hebben, en het denkbeeld van *algemeene onreinheid* met dat van *individueel bederf* hebben verward?

Men moet geen struif om een ei/ *geene grootere zaak om eene kleinere*, bederven.

Sta de eger? in de pan/ dan komen er geen kwaad kuikens van. Elk zal wel den letterlijken zin van dit spreekwoord verstaan en toestemmen; namelijk

dat van eijeren in de pan geklutst, wel een eijerkock, maar nooit *kuikens* kunnen voortkomen, en men dus voor geen slecht broeisel te vreezen heeft. Mogelijk heeft het, spreekwoordelijk gebruikt, wel eens ten doel gehad: *ruim dezulken uit den weg, die in het algemeen voor de wereld, of bijzonder voor u en uwe belangen schadelijk of gevaarlijk zijn.* Maar zeker geeft men er wel eens den zin aan van: *tracht het kwaad in de beginselen te stuiten, en gij zult voor de gevolgen niet te vreezen hebben.*

Het is zoo hol als een ei. Dit korte gezegde heeft geene verklaring noodig, daar het slechts eene *vergelijking van hetgeen vol is, met de volheid van een ei* is. De reden waarom men tot dit beeld van vergelijking een ei heeft gekozen, komt mij voor, daar in gelegen te zijn, dat in de natuur niets voller kan zijn dan een ei, want al is hetzelfde niet geheel met struif gevuld en er nog eene kleine ruimte over, is dezelve toch met lucht bezet.

Hij is zoo hol onbeugb als een ei hol zuibel: *hij is geheel en al ondeugend.*

Men kan hem een ei in zijn g. t gaaz straden. Ik zou dit ruwe, gemeene spreekwoord, buiten twijfel overgeslagen hebben, zoo het niet maar al te veel in de wandeling ware geweest, om *iemands doodelijke benaauwdheid over iets aan te duiden*, waarvoor ik wensche dat iets meer oorbaars worde in de plaats gesteld.

Hij geeft een ei / om een kuiken meer te krijgen: *Iets dat minder is, om iets meeders in de plaats te bekomen.*

Beter een half ei dan een leege doop. Dit laat zich

verstaan, en herinnert de nuttige waarheid, *beter een gedeelte bekomen, dan het geheele gemist*, dat vooral bij *geld* en *regtsvordering*, zeer te stade komt.

't Gelijkt alſ het eene ei het andere. Eene goede vergelijking, die bij een mand of ben met eijeren, terstond onder het oog valt.

Hij zal met een wind-ei betalen: *wel de betaling beloven, maar ze u schuldig blijven.*

Hij wil het ei scheren: *Zoeken waar niets te vinden is, en dus nutteloos werk verrigten.*

Hij kent geen schoonez ei / dan 't geen hij zelf legt: *hij is met zijn eigen werk het meeste ingenomen.*

Men kan het hoerz een ei en een appel kruggen. Dit is van den voormaligen ruilhandel ontleend, waarbij men in verhouding met onze tegenwoordige klinkende spetie, dus rekende:

<i>Een vette os</i>	<i>f</i> 100,00.
10 <i>Schapen</i> maken de waarde van dezen		
uit; dus ieder <i>schaap</i>	» 10,00.
10 <i>Ganzen</i> die van een <i>schaap</i> , dus		
iedere <i>gans</i>	» 1,00.
10 <i>Duiven</i> die van een <i>gans</i> ; dus ie-		
dere <i>duif</i>	» 0,10.
10 <i>Eijeren</i> voor een <i>duif</i> ; dus ieder <i>ei</i>	»	0,01.
10 <i>Appelen</i> voor een <i>ei</i> ; dus ieder <i>appel</i>	»	0, $\frac{1}{10}$.

Hieruit blijkt, dat een *ei* op een *Cent* en een *appel* op een *tiende* van een *Cent* kwam te staan, en beide te zamen genomen, nog niet wel een oortje (oude stijl) waardig waren, zoodat het spreekwoord zegt: *men kan het voor een kleinigheid bekomen.* (5)

Wat is het regte egez-eeten niet. Hard gekookte eijeren met mosterdsaus, thans nog onder den naam

van *Kampersteur* bekend, schijnen voormaals tot de lekkere kostjes behoord te hebben. Waren nu die eijeren te zacht of, wil men, struif, dan was dit het regte eijer-eeten niet. Vandaar mogelijk het spreekwoord, om aan te duiden, *dat iets niet naar den aard is*.

Hij laat hem op zijne eijeren zitten. Dit schijnt ontleend te zijn van een vogeltje, dat door de aandrift der natuur zijne eijeren uitbroedt; maar wanneer het door zijn gaaïke vergeten, het noodige voedsel niet bekomt, verlaten en treurig op zijne eijeren blijft zitten, zoodat het spreekwoord eenvoudig zegt: *hij laat hem geheel en al aan zijn lot en toestand over*.

Hij kiest eijeren waar zijn geluk / zegt: *hij geeft in weérwil van zichzelf toe*, en moet zijnen grond in een of ander ons onbekend voorval vinden. (6)

Hij staat er naar als de blinde naar het ei. Dit is ontleend van een voormalig spel, waarbij men een geblinddoekte met een stok naar een ei liet slaan, om het te treffen, dat bij menigen misslag aanhoudend gelach verwekte, en zoo gaat het ook dikwijls met hem, *die in het wilde iets gist, om hetgeen men hem voorgesteld heeft, te raden*.

Wat zal hem geen inbreijeren leggen. *Windeijeren*, zijn zulke eijeren, die de harde schaal missende, niet gemakkelijk te gebruiken en te bewaren zijn, derhalve *onvolkomene* eijeren; wanncer men derhalve van iemand zegt, dat hetgeen hij doet of hem bejegt, hem geen windeijeren zal leggen, meent men er mede, *dat het hem geen gering geluk of voordeel aanbrenge zal*, en dan heeft men hierbij doorgaans het *financieele* op het oog.

Hij maakt het van eieren die uitloopen. Eijeren die uitloopen, zijn zoo als wij jaarlijks vooral bij het eeten van kivits-eijeren waar kunnen nemen, slecht en onbruikbaar, en daarmede wordt hij in het spreekwoord vergeleken, *die zich zeer onvoegzaam gedraagt.*

Coen zij met zout kwamen / waren de eieren al op / staat gelijk met: *Maagterd na den maaltijd / en duidt aan, dat men iets, veel te laat onderneemt of begint.*

Die de eieren hebben wil / moet het kakkelen der hennende hulden. Ik heb dit wel eens hooren gebruiken, betrekkelijk iemand, die zich met eene rijke maar ongemakkelijke vrouw in het huwelijk stond te begeben. Meer algemeen echter, wordt er door aangeduid: *wie met iets zijn voordeel wil doen, moet het onaangename, dat er mede verbonden is, niet ontzien.*

Heeft hij veel eijeren / hij maakt ook veel koppes: *heeft hij veel geld, hij maakt ook veel verteering.*

Men moet niet te veel eieren onder ééne hen leggen. De ondervinding leert dat dit allerschadelijkst is, en somtijds het geheele broedsel kan doen mislukken. Figuurlijk gebruikt, zegt het: *men moet niet te veel van zijn kapitaal aan ééne zaak of onder één man wagen, minstens: zijn geheel vermogen in één der publieke fondsen leggen.*

Het gaat als eieren uit de mand: *glad en vaardig.*

Hij is op de eieren betrappt. Dit zegt men bij het nesten stooren, als de vogel broeiende overvallen wordt, en men gebruikt het van iemand, *die op heeter daad, terwijl hij iets kwaads doet, wordt ontdekt.*

Hij komt nu recht op zijn eieren: *verkrijgt ter deege bezitting, of ook wel: hij wordt een rijk rentenier.*

Sla er maat eieren in: *maak het wat smakelijk*, eijeren toch, maken het gebak kort en lekker.

Hij is aan geen goede eieren gezet: *van geen goede afkomst*.

Hij gaat als op eieren: *zacht en voorzigtig*.

Ik heb een eitje met u te pellen / is hetzelfde als: een appeltje met u te schillen / en zegt: *ik heb iets met u te verhandelen*. Maar waarom ei of appel daarbij te pas gebracht? Zou het niet zijn omdat het ei door het pellen, en de appel door het schillen, van het buitenste wordt ontdaan en het binnenste te voorschijn wordt gebracht?

Hij meende zijn eitje hier neerteleggen: *zich hier te gaan ophouden*, of ook wel: *zijne zaak hier te beginnen*.

Hij koopt zeven eieren en geeft er acht meder: *hij geeft meer uit dan hij ontvangt*.

Een oud Spreekwoord heeft: *Komp / stomp / tmaalf eieren / dertien kreken*. Naar den oorsprong en zin er van, wordt gevraagd.

Met list brengt men een ei in een hoozak / zegt men boertend van iemand, die *ofschoon hij niets wezenlijks uitvoert, al zeer slim waant te zijn in iets uit te vinden*.

E K S T E R.

Men kan den ekster leeren praten, en van hem, die dit anderen veel nadoet, zegt men: *hij klapt als een ekster*.

De Ekster kan haaz huppelen niet laten. Dit wordt Spreekw. toegepast op iemand, die *zijne gewoonten wil noch kan veranderen*.

Hij zou wel een' dooden Ekster verschalken/ zegt men lagchend van iemand, die al vrij onnoozel is.

ELFFANTEN.

Het zijn vrienden als Elefanten. Men ziet in deze spreekwoordelijke vergelijking op de lichamelijke gedaante van de genoemde dieren, en wil er spottender wijze door aanduiden: *het zijn zeer groote vrienden.*

E Z E L.

Het is een domme Ezel. Hoe het ook met het intellectueele van den Ezel zij, hij heeft een dom voorkomen, daarom wordt het Spreekw. van iemand, die ver af is van schrander te zijn, gebruikt, en daarom zegt men ook wel: Men kint menigen Ezel zonder lange ooren/ als ook: Men ziet wel Ezels die nooit zakken droegen.

Eik mag loopen zoo als hij wil/ maa2 hij houde zyn tred/ hij slachje den Ezel. Eene vergelijking juist gekozen, omdat er geen dier is, dat, zoo men het slechts zijn gang laat gaan, vaster tred houdt.

De Ezels kraakmen elkande2/ zegt men: *als domme menschen elkander vlejien.*

Beter door een Ezel gedragen/ dan door een Paard in 't zand geslagen. Dit laatste zal wel het geval met menig een' geweest zijn, die het zoo ver gebracht had, dat hij zijn' Ezel met een Paard verwisselde, en Spreekw. gebruikt, geeft het den wijzen raad om den nederigen stand, waarin men geplaatst

is niet te miskennen, en van hooger en zijn geluk te verwachten. Op gelijke wijze zeide men oudtijds en zegt men ook nog wel: *Betez met een Ezel gezeten / dan met een Valk gelogen.*

Wie Ezel geboren is sterft geen Paard: echt domme menschen worden nooit schrander, of, met een bekrompen verstand neemt men nooit hooge vlugt.

Wanneer het den Ezel te wel is dan gaat hij op 't ijs hangen en breekt zijn been / zegt men ter waarschuwing van menschen, die door het lot te gunstig bedeed, al te weelderig en daardoor ongelukkig worden.

Een Ezel staat zich geen tweemaal aan denzelfden steen / en zou dan de mensch, door herhaalde onvoorzigtigheid zich van dit dier laten beschamen?

Hij schaamt zich / als een Ezel wien de zak onthalt / zegt men schertsende van een traag, schaamteloos mensch.

Wij willen hem bibben / zoo als men den Ezel bidt. Dit is boertend gezegd: door slagen dwingen.

Hij springt van den Os (orse, het paard) op den Ezel: hij houdt zich niet aan één ding, maar slaat nu tot dit, dan weder tot iets anders over.

Hij vergeet als een Ezel achter zijne ooren / is eene Spreekw. vergelijking, om vergeetlijkheid uit luiheid of domheid gesproken, aan te duiden.

F.

Onder deze letter zijn mij geene Vaderlandsche Spreekwoorden of Spreekwoordelijke Zegswijzen, uit het *Dierenrijk* ontleend, bekend.

G.

G A N S.

De Gans blaast luc/ maar bijt niet/ zegt men van menschen, *die wat niet al zouden doen om zich te verdedigen, maar als het er op aankomt, niets ondernemen.* Zoo had men ook oudtijds: Hij wil ze zien en braden/ maar als het gebeuren zal/ bijt hij als een Gans.

Dit beest heeft anders niet, als slechts een platte bek
 Geen tanden in den muil, geen klauwen aan de voeten
 Geen kromme nagels zelfs, om in het slijk te wroeten,
 't Is al maar enkel wind, schoon dat het vinnig ziet,
 Gezellen, weest gerust! *de blazers bijten niet.*

J. Cats.

De Monnik preekte/ dat men niet stelen mogt/ en hij zelf had de Gans in zijn schapulier/ is eene Spreekwoordelijke opheldering van: *doe naar mijne woorden, maar niet naar mijne werken.*

De Ganzen gelooven niet/ dat de kiekens hooi eten. Aangaande dit Spreekwoord, vindt men in mijne *Nalezingen*: Een gans wordt algemeen voor een zeer dom dier gehouden en vandaar zegt het Spreekw. *het domste volk zelfs begrijpt, dat het zoo niet zijn kan.* Het strijdt toch met de natuur der kiekens zich met *hooi* te voeden.

Hij preekt naar de Ganzen. Hetgeen bij het vorige Spreekwoord gezegd is, geldt ook hier. Men

zegt derhalve ook wel van een mensch: Het is een domme of onnoozele Gans / en Hij preekt hoort de Ganzen / zal derhalve zoo veel zeggen als: *hij wendt vergeefsche moeite aan, om zich te doen verstaan. Hij verspilt zijne woorden.* Hetzelfde als: Het is den hooren gepreekt.

Het is hoort de Ganzen (ook wel *koeijen* of *varkens*) niet gebrouten / zegt men van *wijn* en *sterkendrank* wanneer men daarop belust is.

Mis de hoeren slapen / maken de Ganzen. De waakzaamheid der ganzen is bekend, en wij weten, dat daardoor zelfs eens het kapitoel te Rome behouden is geworden. Zij zijn ter bewaring van een boeren erf, soms nog dienstiger dan honden, want bij het minste dat zij hooren, slaan zij aan. Het Spreekwoord zegt derhalve: *dat het mindere wel eens voor het meerdere zorgt.*

Wie des konings Gans eet / eet de pluimen / honderd jaren daarna. Dit onfatsoenlijke Spreekwoord heeft toch iets lachverwekkends, het zegt: *wie tegen de Grooten misdoet, moet het nog lang daarna misgelden.*

G A R N A A L.

Hij heeft een geheugen als een Garnaal / beteekent: *een zeer klein geheugen.* Men heeft toch in het Spreekwoord, tot dat einde, het genoemde diertje gekozen, even als in het reeds behandelde: *Vrienden als Elefanten / die kolossale dieren, om groote vriendschap aan te duiden.*

G E I T.

Hij heeft het huppelen van drie Geiten. Het huppe-

len van een geit beteekent *niets*, om door het Spreekwoord te verzekeren, *dat men volstrekt niets heeft*, is men zoo mild geweest om van drie geiten te gewagen.

Het Geitje loopt zoo dikwyls in de kool / tot dat het zijn lucht laat / hetzelfde met : De kruik gaat zoo lang te water tot dat zij breekt en De mug vliegt zoo lang om de kaars tot dat zij zich brandt. Even gelijk het geitje , dat gedurig in de kool loopt om te snoepen , eindelijk wel eens betrapt en geslagt wordt , zoo gaat het met hem , *die zich aan het bedrijven van een of ander kwaad overgeeft* , en daarom zeide onze voorvaders wel :

*Wie veel wil mallen ,
Moet eenmaal vallen.*

G R A A T.

Hij valt van de Graat. Met den visch , die van de graat valt , is het al zeer slecht gesteld , en van den mensch gebruikt , beteekent het , *dat iemand al zeer mager wordt en afneemt*.

Van de kat (of *poes*) komt een graatje toe. Zie *kat*.

H.

H A A N.

De *Haan* behoort tot die dieren , welke gaarne met andere kampen , en als zij overwinnen *kraaijen*.

Daarom zegt men van een *driftig, opvliegend*, of ook wel *stout, ondernemend mensch*. Het is een haan of ook wel haantje / — wanneer het ver met hem gaat, het is een haan met een dubbele kam / (want zulke zijn de felste) of ook wel: het is een haan met kam en sporen / en *als hij volstrekt gelijk wil hebben*: zijn haan moet Koning kraaijen.

Zij is een hanteer. Veer van een haan, zegt men overdragtelijk van eene *feeks, een ruw vrouwensch*. Nog heeft men: Hij is een haan op zijn eigen meest-hoop / voor, *tehuis of in zijne eigene zaak durft hij wel*; — en wanneer men *een schip in brand wil steeken*: Wij zullen den roeben haan laten kraaijen.

Hij speelt den gebraden haan / zal wel hetzelfde zijn als voor den gebraden haan / en wordt door een gelijksoortig Spreekw. namelijk: Hij hangt den gebraden haan uit / opgehelderd. Men hoort het gebruiken van *een losbol, die om het geld niet geeft, en op wiens beurs anderen vrij teren*.

Daar zal geen haan naar kraaijen. Over dit Spreekwoord vindt men in mijne *Nalezingen*, het volgende: het geeft te kennen dat *iets niet uitkomen*, of liever, *dat niemand er gewag van maken zal*, en schijnt ontleend te zijn van den haan, die, na de verloocheuing van onzen Heer door PETRUS, kraaide en dezen discipel zijne misdaad herinnerde, maar men zegge dan, in plaats van *naar, na kraaijen*.

Alle hanen moeten een kam hebben: *wat mannelijk is moet zich mannelijk vertoonen*.

H A A R.

Ik moet haar haar of pluimen van hebben. Zegt let-

terlijk : *mij komt een gedeelte van de jagt , viervoetig wild of gevogeltje , toe , en wordt Spreekwoordelijk op andere voorwerpen toegepast.*

H A A S.

Een haas maaz men geen loop in ziet / en vangt een goede hertman niet. Het strijdt met het jagt gebruik een haas op zijn leger te schieten , — en waarom ? — Men wil het gevangen wild , als vrucht van zijn afmattend werk en bekwaamheid in het schieten , kunnen beschouwen , 't geen zoo niet zou zijn , wanneer men den haas op zijn leger schoot , zoo wil men ook het begeerde maar volstrekt niet *om niet*.

Aangebodene diensten zelden aangenaam.

Al te zoet , dat is niet goed.

Daar men 't minst herkmacht / springt de haas uit de gracht. *'t Geluk komt dikwijls , waar men er in het geheel niet op rekt.*

Hij liep als een haas weg / of : Hij is zoo bang als een haas / of : Hij kiest het hazenpad. Zoo het een als het andere , wordt van een zeer bevreesd , beangstigd mensch gebruikt.

Een haas bespringt ook wel een leeuw / als hy op 't grijpen ligt. Wij kennen de vreesachtigheid van den haas en den moed van den leeuw. Het geestige Spreekwoord duidt dus aan : *een bang mensch durft wel wat , als er geen gevaar meer is.*

Men kan nooit meten / maaz een haas een hoe vangt. Zegt men wel eens lagchende , als men *iets ongehooflijks* hoort vertellen.

Hij doet een hazen slaapje. Wij weten hoe ligt het

bedoelde dier ontwaakt, en daarom wordt het Spreekw. gebruikt van iemand, die zoo als men wel zegt: *zijn oogen even laat beschieten.*

Die op twee hazen te gelijk jaagt / vangt geen van beide. *Als men op eens te veel wil, verkrijgt men dikwijls niets.* Wij komen hierop nog wel, bij de behandeling der Spreekwoorden van het *jagersleven* ontleend, terug.

Het is kwaad hazen met trommels vangen. *Door veel gerucht te maken, mist men dikwijls zijn doel.* De vreesachtigheid der *hazen* en het geluid eens *trommels*, zijn hier aardig bij een gebracht.

Deze handen zyn des hazen doed. Dit is buiten allen twijfel waar en zoo ook, dat men *voor overmagt bukken moet.*

H A M.

Het hammetje is gekloven: *de zaak heeft haar beslag gekregen.*

Eens anderz ham / een eigen mes: *men teert het meest op eens anderen mans beurs.* Men zegt in dien zelfden zin, Het is goed riemen snijden van eens anderen mans leez.

Als 't hammetje gekloven is / is 't sparen gedaan: *Men moet spaarzaam zijn, eer het te laat is.*

H A R I N G.

Men moet daar haring of kuit van hebben. Is hetzelfde bij de *visscherij*, wat wij bij de woorden *haar of pluimen*, betrekkelijk de *jagt* mededeelden, echter wordt het meer dan het laatst genoemde ge-

bruikt, om aan te duiden: *ik moet toch zien dat ik er iets van te weten kome.*

Het is haring voor St. Jan. Het is bekend, dat den 24^e Junij, of de dag van St. JAN (JOHANNES den Dooper) de bepaalde tijd is, waarop de haringbuizen van ons land het eerst de netten tot de vangst mogen uitwerpen. Vóór St. JAN, of vóór dat men den haring in het net heeft, kan men zich derhalve niet over de vangst verheugen en over dezelve oordeelen. Men past het derhalve toe op *iets, dat te vroeg komt of te vroeg gebeurt.*

Hij is van Duinkerken ten haring gearren/ ziet op de mislukking der Duinkerksche vrijbuiters, die voormaals, gedurende den Spaanschen oorlog, in de Noordzee op onze haringbuizen jacht maakten, doch gevangen genomen en opgeknoopt werden. Men gebruikt het daarom van *iemand, die slecht van de reis is gekomen.*

Haring in 't land/ de Doctor aan kant/ plagt men in ons Vaderland te zeggen om *de heilzame uitwerking van den haring op de gezondheid*, aan te duiden.

H A V I K.

Hij zit als een habik op den tuyn. De havik is een roofvogel, die als hij in een tuyn komt, op alles wat van zijne gading is loert, en dit is ongelukkig ook wel op menschen toepasselijk. HOOFD gebruikt het van een *verspieder.*

H E N.

Hij is gejaagd als een hen / die een ei moet leggen:
Hij weet niet van angst, waarheen het te wenden.

De hen is uitgelegd. Zegt men onder het gemeen,
 van eene vrouw die ophoudt kinderen te krijgen.

De hen kreft nog / al kreft zij de pijp. Al weder
 een ruw, onvoegzaam Spreekwoord van eene zeer
 kranke vrouw gebezigd, bij welke echter nog hoop
 op herstelling is.

De hennen leggen gaarne maar zij een ei zien / en
 zoo huwt men gaarne met iemand, die wat bezit,
 waarvan het dan ook figuurlijk zoo gebruikt wordt,
 J. CATS haalt er in zijn *spiegel* omtrent aan :

Die wil winnen of minnen moet bijzetten.
 Het penningske, wil een broertje hebben.
 Met leege handen is slecht havikken lokken.
 De Zeeman noemt ze rechte dwazen,
 Die viaschen willen, sonder asen.

H O E F.

Er is spoor noch hoefslag aan te vinden: *Men weet
 volstrekt niet, wat er aanleiding toe gegeven heeft.*

H O E N.

Itakel gij! de hoender's leggen de rijeren. Dit zegt
 men spottenderwijze tot iemand, *wiens praat ons
 verveelt, om hem te beduiden, dat hetgeen hij
 zegt niet veel om het lijf heeft, even als gekakel
 zonder eiër leggen.*

Als men roept: gus! dan meent men al de hoenders. Al noemt men elk der hoenders niet, op allen past het woordje *gus!* om hen weg te jagen, en door het Spreekw. wordt herinnerd, *dat men niet altijd den persoon, dien men bedoelt, uitdrukkelijk behoeft aan te wijzen.*

H O N D.

De hond is dol. Zoo zegt men van iemand *tegen wien een algemeen kwaad gerucht verspreid, of vooroordeel opgevat is*, zoo dat geene redenen tot verdediging of versooning gelden, even als men een hond op 't lijf valt, die den naam heeft van *dol* te zijn. —

De hond zit op zijn taş. Wij komen op dit Spreekwoord terug, als wij de, van het *landleven* ontleende, behandelen. Thans alleen: het wordt zeer eigenaardig gebruikt van een *dommen vrek, uit wiens beurs niet ligt geld komt, even als of er op den duur een wachthond op zat.*

Dat mete hem de hond dank: *hij verdient daarvoor geen' anderen dank, dan die hem door een verachtelijken hond zou toegebracht worden.*

Een hond zou dat zijn moer niet geten. Zoo spreekt men van een *lekker beetje*, schrijft TUINMAN. *Honden laten toch geen anderen aan 't zelfde been knaauwen, al waren het kunne eigene moeders en gunnen niemand iets als zichzelf, volgens een ander Spreekwoord: Hij slagt den hond/ die op 't hooi lag/ hij mogt dat zelf niet/ en miste niet toelaten dat de op het at. Iets, 't welk zich, uit aanmerking van het genoemde, zeer wel begripen laat.*

Een goede waterhond / ontziet geen marſige ſlaat: *Wie zijn doel bereiken wil, moet zich door niets onaangenaams laten terug houden.*

Hij laat den hond hinken. Wil zeggen: *hij maakt het ſomtjds onder zijn werk ſlecht*, even als honden, die in hun loop, door het optrekken van een poot, hinken.

Een hond aan een been kent geene vricnden. Dit Spreekwoord uit den gulzigen, inhaligen aard der honden afgeleid, zegt eenvoudig: *eigenbaat ſluit de vriendschap uit.*

Met kleine lapjes leert men den hond leeꝝ eten: Al- lengskens gewent men aan eene zaak. *De gewoonte wordt een tweede natuur.*

Het is den eenen hond leed / dat de andere in de hieken loopt. Dit is zeer natuurlijk, omdat het lekkerre beetje hem daardoor ontroofd kan worden, en zoo wordt het ſpreekwoord wel van *de jalouzij tuſſchen medevrijers* gebruikt.

't Bekomt hem alſ den hond de marſt of ook wel de ſraadmarſt. Heeft hij zoo iets gesnoept en wordt het ontdekt, dan moet hij het wel eens danig misgelden, en dit wordt *op iemand toegepast, dien hetgeen hij ondernomen heeft, zeer kwalijk bekommt.*

Hij vindt den hond in de pot: dien deze ten bewijze, dat alles op is, uitlikt; en men gebruikt het van iemand, *die te laat aan tafel komt, wanneer alles reeds op — alles gebruikt is.*

Leg er haar van den hond op. Dit is eene gemeene uitdrukking onder het volk, als men om raad gevraagd, er zich afmaken wil. Ik heb het zoo meermalen hoertende hooren gebruiken, doch het oor-

spronkelijke duidt iets anders aan , namelijk : *dat honden haar , op eene gebetene wonde gelegd , van genezende kracht is.*

Men kan ligt een stuk binden / als men den hond knif slaan : *een middel vinden , om iemand te benadeelen , of onregt te plegen , zoo men dit verkiest.*

Hij loopt weg / als een hond met den staart tusstchen zijn poaten / een bewijs , dat het dier *angstig afdruipt* , en zoo wordt hij , met wien dit ook het geval is , daarmede vergeleken.

Hij kijkt als (of ook wel *met d. i. gelijk*) de hond naar of op den steen. Dit doet het dier wanneer men het er mede werpt , en het wordt daarom van hem gezegd , *die zoodra hij in lijden is , zich op de oorzaak ervan verhalen wil.*

Hij is bekend / als de honte hond. Men vindt hier eene verklaring van in de *Nalezingen* , bladz. 75 , waarop echter later aangemerkt werd , wat in de voorrede voor deze handleiding is medegedeeld.

Maar eene hond tegen p . . t / p . . . n zij allen tegen : *men heeft somtijds maar éénen mensch noodig , om allen tegen zich te krijgen.*

Een open pot of open kuil / waarin steeft ligt de hond zijn muil. Vader J. CATS teekent hierbij aan :

Een open pot , een open beurs ,
Een open deur , een open keurs ,
Een open mont , een open kist
Daer wort gemeenlick ijct gemist.

Het is geen weer om hond / of kat uit te jagen / zelfs die huisdieren naar buiten te zenden , — derhalve *al zeer slecht weer.*

Men behoeft den hond geen brood te geven / zoolang hij met den staart knispelt. Men werpt kwade bonden , die bijten zouden , brood voor om ze te paaijen ; maar dit is niet noodig wanneer zij kwispelstaarten , dewijl zij daardoor toonen in een goed humeur te zijn , en zoo behoeft men , *door geld of beloften geene vrienden , maar wel vijanden in zijn belang over te halen.*

Men zal geen sukk zoeken in het negt van den hond / of worsten in honden stal. Zij zijn er toch graag op en verslinden ze. *Men moet dus iets niet daar willen zoeken , waar het niet te vinden is.*

Hij heeft de hondyschoenen aangetrokken. Vergel. de *Nalezingen*, bladz. 78.

Het zijn hondsdagen: de dagen tusschen 20 Julij en 20 Augustus , doorgaans de warmste van het jaar. Zij hebben dien naam verkregen van de eerste Egyptische en Chaldeeusche sterrekundigen , naar den *Sirius* of *hondsster* , die eene der glansrijkste aan den hemel is , en ook wel *den grooten hond* wordt genoemd. (7).

Een blaffende hond bijt nog niet. Spreekw. gebruikt: *dreigen is nog geen doen.*

Als men den hond jouker heet / dan sul men hem hangen: *als vleijerij in het spel komt , is het ergste te duchten.*

Het is een hond / had hij maar een staart: *op den staart , als kenmerk van den hond , na , zou men hem , om zijn hondsch gedrag , voor een hond houden.*

Hij acht hem als een hond: *hij veracht hem.*

Hij jaagt den hond uit en loopt zelf mede: *hij doet een onbezonnene gekke daad , of , wat hij in anderen misprijst , begaat hij zelf.*

Hij is zoo bartel als een jonge hond. Jonge honden zijn toch doorgaans vrolijk en speelziek.

Hij is er als een hond aan den band: *hij is er zijne vrijheid kwijt*, of ook wel: *hij moet er wakker blokken*.

Hij is er zoo aangenaam als een hond in een kegel-spel: *zoo min welkom, als dit dier in zulk een spel zou zijn*.

't Is een huile hond: *een vuilaardig mensch*.

Laat den hond zorgen/ die moet twee paar schoenen hebben. Het onderste van den hondepoot, de zool, wordt in dit Spreekw. met een *schoen* vergeleken, waarvan de mensch slechts *één*, het genoemde dier *twee* paar behoeft, en er door aangeduid: *Bekommer u zoo weinig over het mindere, als een hond over het meerdere zoude doen*.

Als twee handen bersten om een been/ loopt de derde er mee heen. Zoo ziet men het dikwijls met deze dieren gebeuren, en zoo is het dan ook wel onder de menschen, *die wanneer beide iets bejagen, het soms zoo driftig en onbezonnen doen, dat een derde, die het ook wel verlangde, zijn zin krijgt, en er mede gaat strijken*.

Hij luerpt het hoor de honden/ uit den Bijbel ontleend, zegt: *hij verkwist het*.

Men moet geene slapende honden wakker maken: *wat nadeel aanbrengen zou, moet men laten rusten*.

Met onwillige honden is kwaad hazen vangen. Dit Spreekwoord behoort tot die van het *jagersleven* en zegt: *het is moeijelijk van zulken iets gedaan te krijgen, die er geen zin in hebben*.

Het is moeijelijk honden te leeren blaffen/ namelijk

dan wanneer men het verkiest, en zoo bezwaarlijk is het tevens, *eigenzinnige menschen te brengen, tot hetgene men verlangt, zoo lang het hun niet lust.*

Hij heeft lang hoar de honden gelaopen / zegt: *als een landlooper of bedelaar, op wien de honden aanbaffen, rondgezworven.*

Die met honden omgaat / krijgt vlootsjen. Dit is hetzelfde als: die met pek omgaat / wordt er van besmet / die met kreupelen omgaat leert hinken / en de zin zoo wel van het eene als van het andere: *kwaad gezelschap is schadelijk.*

Luipeude honden hebben het eerste het spekt weg. Zij doen in stilte 't geen andere honden door hun geblaf verraden, en op menschen toegepast, zegt het: *stiltzweigende luipers zijn het minst te vertrouwen.*

Als de oude honden blaffen / is het tijd dat men uitzielt: *als menschen van ondervinding waarschuwen, moet men niet uitstellen naar hunnen raad te hooren.* Men past ook wel dit Spreekwoord op geoevende Pleitbezorgers en hunne partij toe, als raadgeving, *om dan toch op zijne hoede te zijn.*

Die honden wil leiden / moet ha... n en p... n berbeiden: *wie ondeugende menschen tot hun pligt wil brengen, moet op de onaangenaamheden, daarmede dikwijls verbonden, rekenen.*

Doode honden bijten niet: *wat er de magt niet meer toe bezit, kan geen kwaad doen.*

Tegen booze honden / booze knuppels: *bij verdediging tegen kwaadaardigen aanval, kracht tegen kracht.*

Zijne eigene honden bijten hem: *zijn eigen volk, huisgenooten enz., berokkenen hem dat kwaad.*

Hij ziet er uit / dat de honden er geen brood han

zouden lusten. Uit aanmerking van de gulzigheid dezer dieren, moet *hij er al zeer slecht uitzien, met wien het geval zou kunnen zijn, dat zij het door hem aangeboden voedsel zouden weigeren.*

Hij heeft dat lueg/ als of 't een hond hem gebeten had. Zegt men, *als iemand op ondergane beleediging geen verhaal heeft*, zoo als een gebetene dit niet heeft, op den hond, die na de beet, hem ontloupen is.

Hij loopt een handendrafje: *een klein drafje.*

Wie zal het blaffen aan de handen beletten? Is het antwoord op de klagt, dat *iemand zich gemeen, ruw of hard uitdrukt, en men hem niet tot rede kan brengen.* Ook gebruikt men het wel in den zin van: *wie kan alle kwaadsprekers en lasteraars den mond stoppen?*

Bevel (commandeer) te handen en blaf zelf/ is een brusk antwoord, als men iets, *dat opgelegd wordt, weigert te volbrengen.* Het bijvoegsel; en blaf zelf/ geeft de diepste verachting te kennen.

Het zal er handen. Dit heb ik nimmer gehoord, maar wordt bij P. WEILAND gevonden in den zin van: *er zullen stokslagen vallen.*

Kleine handkenē bliften lang jonkenē/ worden lang geliefkoosd, als men hen op den schoot neemt, streelt en jongen noemt. Dit wordt op *de liefde tot jonge kinderen* toegepast.

Hij is van het handje gebeten/ zegt wel in den omgang: *hij is trotsch*; doch waarom dit zoo genoemd wordt, is mij tot hiertoe onbekend.

Er zijn meer handjeē/ die blom heeten/ wordt gezegd van *gelijke personen of zaken.*

De reden , dat het Spreekwoord : Kom ik over den hond / dan kom ik over den staart / hier niet behandeld word ; ligt in de verklaring , welk ik daarvan in mijne Spreekwoorden van *de Scheepvaart* ontleend , gegeven heb.

H O N D S C H.

Hij ziet er hondſch uit : *hij vertoont zich norsch.*

Hij behandelt hem hondſch : *onbeleefd* , of ook wel *vuilaardig*.

Hij is hondſch gierig : *verbazend inhalig* , zoo als een hond , die een ander niets gunt.

Die hondſche heul / *die wreedaard* , daar hij is.

H O N I G.

Hij smeert hem honig om den mond. Hij die dit Spreekwoord gebruikt , neemt *honig* voor *zoetigheid* , waardoor men van kinderen , zoo men er aan likken laat , alles gedaan kan krijgen , en bedoelt er mede : *hij vleit hem zooveel hij kan , om slechts zijn doel te bereiken.*

Waar de bij honig uit zuigt / zuigt de spin denijn uit. Zie *spin*.

H O R E N.

Hij is een horendrager / en Zij zet hem horens op. Men vindt die Spreekwoorden in verschillende talen , maar naar den oorsprong heb ik lang te vergeefs gezocht. In *de oblectamenta juris feudalis*

van C. T. HOMMELIUS, *Lips.* 1755, treft men onder anderen, dit aardig vertelseltje aan. Zekere Vorst die, op de jagt zijnde van de gastvrijheid zijner onderdanen, het schandelijkst misbruik maakte, door de verleiding van gehuwde vrouwen, schonk, als hem dit gelukt was, aan hare mannen, het *regt van de jagt* in zijne bosschen. Ten bewijze hiervan zond hij hun als diplomata *hertshorens*, welke zij tot pronk, boven de deur van hunne huizen plaatsten. Wanneer nu de voorbijgangers dit zagen, begrepen zij de bekende oorzaak zeer wel, en zeiden lagchend: Hij draagt *horens* / of, Zij heeft hem *horens* opgezet. Men vindt omtrent hetzelfde, bij NICETAS, lib. II. *de imperio Andronici*, aangehaald in de *Encyclopédie*, troisieme supplement, V. CORNARD, p. 93.

Wat *horens* heeft wil steken: *wat de magt heeft, wil zich laten gelden.*

Hij neemt het op zijn *horens*: ontleend van de stieren, die honden of menschen onderscheppen en in de lucht werpen, zegt: *hij speelt den baas*, of: *hij pakt het geweldig aan.*

Hij heeft zijn *horens* nog niet afgestaoten: *hij is nog niet aan het einde van zijn aanval of verdediging, maar heeft nog magt genoeg.*

Hij neemt het huis op zijn *horens*: *hij brengt er alles in beweging.*

Hij neemt te veel ook wel alles op zijn *horens*: *hij overlaadt zich met werk.*

Hij steekt de *horens* op: *hij begint te dreigen, of, zich in zijne magt te vertoonen.*

Hij heeft brj wat op zijn *horens* / voor *kerfstok*, wegens de ringen op de horens: *hij heeft al heel wat voor zijne rekening.*

Men brandt er horens. Dit is ontleend van een vroeger gebruik, om in pesttijd, of bij aanstekende ziekten, horens te branden, ten einde door den rook ervan den dampkring te zuiveren. Intusschen laat het zich begrijpen, dat dit een onaangename lucht verspreidde en van daar wordt er door aangeduidt, *dat men ergens kijft.* (8).

H O R Z E L.

Men moet de horzels niet tergen. Dit is uit het Latijn overgenomen, en zegt: *men moet zich de vijandschap van hen, die ons kwaad kunnen doen, niet berokkenen*, horzels wreken zich toch fel aan hen die dezelve aanraakt.

H U I D.

Hij haalt hem de huid over de ooren. Dit heb ik nooit gehoord, maar het bestaat toch, en moet, van het villen der dieren ontleend, aanduiden: *hij kleed hem geheel en al uit.*

Hij vet het met huid en haar / zegt in de gemeen-zame taal, *geheel en al*, op.

Men moet de huid niet herbeelen / ee? de Beer? ge-
vangen is. Zie beer.

Hij ziet door de huid heen: *dringt tot den grond der zaak door.*

Men heeft de overbekende Spreekwijzen van de *huid* ontleend, die zich zelve verklaren: Hij zult er van hebben / zoo ik u op de huid kom. De huid

jeukt u/ geloof ik. De vijand kreeg lustig op zijn huid. Hij is bang voor zijn huid; maar behalve deze is nog wel in wandeling: De rossenhuid aan de ierumenhuid naajen/ voor: *list bij geweld voegen.*

I.

Onder deze letter zijn mij geene Vaderlandsche Spreekwoorden of Spreekwoordelijke Zegswijzen, uit het *Dierenrijk* ontleend, bekend.

K.

Hij is een kalf: *een jong kinderachtig mensch, — een goed kalf: een zachte bloed.*

Hij heeft een kalf gemaakt/ zegt men van iemand, *die ter goeder dage geweest zijnde, het overtollige terug gaf.* Maar waarom noemt men dit zoo? Is het antwoord te vinden in de natuurlijke historie van het kalf, naardien dit dier, te veel gedronken hebbende, het weer zoo gemakkelijk van boven ontlast? — of is het, om de gelijkheid van het geluid? Mogelijk moet men beide denkbeelden hier vereenigen.

Hij heeft een kalf in 't lijf: *hij heeft zoo veel gedronken, dat hij het zich weldra moet kwijt maken.*

Het is een kalf Mozes. Zie over dit Spreekwoord de *Nalezingen* bladz. 57.

Men dempt den put/ als het kalf verdronken is: *Men komt met zijn hulp te laat.*

Hij ploegt met een andermaas kalf. Dit is genomen uit Richteren XIV vs. 18, en duidt aan: *dat hij eens anders arbeid als zijn eigen gebruikt, of heimelijk van iemand met raad en daad ondersteund wordt.*

Hoe komt het kalf bij zijn maat? *Hoe komt zulk een vriendenpaar toch zamen?* want in de jeugd neemt men het zoo naauw niet, en twee hokkelingen, die in de weide bijeen komen, zetten het dapper op een huppelen en springen, ofschoon zij elkander vroeger nooit zagen.

Een kind zou merken / dat een kalf een deest is: *de zaak is zoo, dat zij den onnoozelsten in het oog valt.*

Hij heeft zijn kalfsklaauwen afgeloopen: *hij is van kind jongeling geworden.*

Het is kalberliefde: *de eerste liefdekoorts van jongelui.*

Hij is de kalberliefde door: *de eerste driften en dartelheden der jeugd te boven.*

Er komen meer kalfsbellen dan ossenhuiden ter markt: *er sterven meer menschen in hun jeugd, dan in gevorderden leeftijd.* Het punt van vergelijking is vrij juist, want het aantal kalveren, die geslagt worden, en wier vellen ter markt komen, zal wel dat der ossenhuiden aanmerkelijk te boven gaan.

Kalf spaar uñ hooi / want de winter is nog lang / beveelt den pligt der *spaarzaamheid* zoo luide aan, dat men het slechts te hooren heeft, om eraan herinnerd te worden, en het belang ervan te gevoelen.

Met een dood kalf is goed salen / ziet op *ontijdige* of liever *te laat aangebragte hulp*, die doorgaans *vrij onverschillig is.*

De zomer (ook wel te *St. Jutmus*) als de kalveren op het ijs danzen / wijst op een' *tijd, die nooit komt.*

Hij is van het kalfje genezen. Zie de *Nalezingen* bladz. 85.

KAMELEON.

Het is een kamleon. Dit dier is eene soort van *haagdis*, zich op de boomen ophoudende. Men droomde er eertijds van, dat het allerlei kleuren, naarmate der lichamen, waarop het lag, aannam, en bestempelde van daar Spreekw. *een' mensch, van een onvast karakter, die naar de omstandigheden allerlei gedaanten aanneemt, om zijn doel te bereiken*, met dien naam.

K A T.

De kat kijkt den vogel uit den boom/ tuurt zoo lang op denzelfden, tot dat hij er uit valt, Spreekw. gebruikt, zegt het: *hij houdt zoo lang aan, of wacht, tot dat de zaak haar beslag heeft*.

Hij kijkt de kat uit den boom. 't Zij dit eene verbastering van het voorafgaande Spreekwoord is, of een kat, door haar lang aan te staren in gelijk lot met den vogel deelt, de zin is dezelfde als die van het vorige.

Het is hoor de kat. Men weet, dat bij het vallen van eenig voedsel de kat er spoedig bij is om het weg te snoepen, en daarom beteekent het Spreekw. *het is verloren*.

Hij slacht de kat/ die wel visch wil eten/ maar de pooten ongaarne nat maakt. Juist overeenkomstig den

aard van het dier gezegd, beteekent het Spreekwoord: *hij wil wel genieten, maar er niets, waarin hij geen zin heeft, aan doen.*

Hij stuurt zijn kat. Dit zegt men van iemand, die zelf niet komt, of naar iets niet omziet, zoo dat men zich van hem niet meer bedienen kan, dan of hij zijn kat had gezonden.

Zend een kat naar Engeland/ misaauw zegt zij als zij terug komt. Dit is eene satyre op eene mislukte zending van vader J. CATS naar Groot-Brittannie en wordt gebruikt van eene onderneming, aan iemand toebetrouwd, welke op niets uitloopt.

Hij is zoo ziek als een kat / zegt: zeer ziek, vooral wanneer het met braken vergezeld gaat, een spoedig kenmerk van ziekte bij de katten.

Zij houden huis / als de kat met de muis. Wij weten, hoe de eene met de andere omspringt, en dus duidt het Spreekw. aan: *zij houden al heel erg huis.*

Zij is een kat / zegt men van een spijtig meisje en ook wel van een ontuchtig vrouwspersoon.

Hij knijpt de kat in den buik: *hij doet heimelijk kwaad.*

Hij loopt als de kat om den herten uren / (bevreesd dat zij zich zal branden): *hij weet niet, hoe hij de zaak zal aanleggen.*

Hij metfelt de kat in den hiel. In zulk een geval moet het dier daar wel kwaad doen, en zoo gaat het ook met een wond of ziekte die men niet grondig, maar slechts uitwendig heelt of geneest.

Hij kijkt als een kat in een vreemd pakhuys: *hij ziet er zoo verlegen en beschroomd uit als dit dier, op de plaats waar het nog niet gewoon is.* (Dik-

wijls worden , vooral in de koopsteden , *katten* in de *pakhuizen* verplaatst.)

Hij koopt kat in den zak. Bij dit Spreekwoord dient opgemerkt te worden dat het niet luidt: een kat in den zak/ en dat *kat in den zak* eene losse , grove stoffage is , die weinig geld kost. Door middel van pappen en persen , weet men er een goed uiterlijk aan te geven. Zij nu , die geen kennis van dit soort van goed hebben , zien het , op het uiterlijke afgaande , voor iets deugdelijks aan ; doch zoodra krijgt een kenner het niet in handen , of hij wrijft het tegen elkander , waardoor de glans verdwijnt , de pap er uit stuift , en de grove losse draden voor den dag komen. Wie nu meent , wat goeds gekogt te hebben , ziet dat hij bedrogen is en moet zich het verwijt getroosten , dat *hij kat in den zak* gekogt heeft. (9) Vanwaar nu het genoemde goed dien naam draagt , kan ik niet bepalen , maar genoeg is het , dat er door aangeduid wordt: *Wie iets zonder het vooraf bezigtigd of er kennis van te hebben koopt , zal , ten minste KAN bedrogen worden.*

Niemand wil de kat de bel aanbinden of aandoen. Men heeft de volgende fabel: eene kat maakte groote slagting onder de muizen. Die piepende menigte hield een' breeden raad over de middelen ter harer behoudenis , tegen zulk een' gevaarlijken vijand , en goede raad was duur. Nu sloeg een door ouderdom grijs geworden muis voor , dat men de kat een bel zou aanhangen , op dat zij door het klinken ervan , overal verraden zou worden en de muizen zich zouden kunnen bergen. De vergadering juichte dit voorstel toe ; maar de zwaarigheid was : *Wie zal*

de kat de bel aantoen? Niemand der meeldieven wilde dit hagchelijk werk op zich nemen en dus bleef, de kat zonder bel, en beloerde de muizen als te voren. Spreekwoordelijk nu, wordt dit gebruikt, *als men iemand, of iets niet aandurft.* (10)

Het is geen kat om zonder handschoenen aan te tasten: *het is eene moeilijke onderneming.* Men zegt het ook van een' kloeken wakkeren mensch, tegen welken men op ziet.

Als de kat van huis is / hebben de muizen vrij loopen / (ook wel knaauwen) *als er geen opzigt over de kinderen, dienstboden enz. is, gaan zij maar al te veel hun gang.*

Men zou er op bezieken als een kat op den mosterd-pot. d. i. spottenderwijze: *er zulk een afkeer van hebben als dat dier van een pot met iets, dat zoo scherp en bijtend is, als mosterd.*

Van de kat komt een graatje toe: *ook de minderen moeten wat hebben van 't geen de meerderen krijgen en genieten.*

Dat gij aan de muis geven zoudt / geef dat aan de kat / en maakt van den naab eene heugb. Voor 't graan dat een muis opknaauwt, kan men eene kat onderhouden. *Zoo moet men aan de eene zijde geene kosten ontzien, die aan den anderen kant weer met winst inkomen.*

Daar is een zwarte kat tusschen gekomen. Een zwarte kat, was oudtijds een zinnebeeld of voorbode van ongeluk, daarom zegt het Spreekwoord: *het is door een ongelukkig toeval verhinderd.*

Hij strekt er de kat in / zegt men, als iemand onder zeker voorwendsel zijn woord breekt, en moet uit het voorafgaande Spreekwoord worden opgehelderd.

Als men de kat op het speet bindt / wil zij niet eten: *opgedrongene gunsten treffen geen doel.*

Om het minnen van het smeer / likt de kat de hand-
leer: *het is niet om niet, dat men vleit of dit of dat doet, — men heeft er zijn voordeel of genoeg
bij op het oog.*

De kat miltst best / als zij jongen heeft: *wie kin-
deren heeft, ziet het naauwst op zijn voordeel, om-
dat hij er voor zorgen moet.*

De kat / die het spit (ook wel gebrad) likt / moet
men het speet niet beztrouwen / daardoor toont zij toch,
erop belust te zijn. Spreekw. zegt het: *men moet
met vrijers zeer voorzigtig te werk gaan, anders
komt het wel eens te ver en verkeerd uit.*

Wat is de kat de kaas behouden: *de zaak zoo maar
prijs gegeven en bedorven.*

Een snoepende kat wordt ligt gebat. Eene waarschu-
wing tegen *dieverij en verboden minnenhandel.*

Hij is de kat die de kastanjes uit het vuur haalt: *die
zich door een andere, tot een gewaagde, gevaarlij-
ke onderneming, gebruiken laat.*

Hij is zoo wijs als Salomo's kat / waar bij ook wel
gevoegd wordt, die van wijsheid de poten brak. In
dit Spreekwoord wordt het onverstand van SALOMO'S
kat, tegen zijne wijsheid overgesteld, om een *on-
noozel mensch* aan te duiden.

De kat zal met zijn leege maag niet lueg loopen /
zegt men van *iemand die veel gegeten heeft*, en
schijnt ontleend van het snoepen der katten bij de
slag, wanneer de ingewanden van het vee door
voorafgaand vasten enz. geledigd zijn.

Daar is kat noch muis overgebleven: *het is alles
verloren geraakt.*

Men moet geen hantmecker brengen/ maar een mooie kat is/ is hetzelfde als: Wie met hoſſen te doen heeft/ moet zijn hoendezket ſluiten/ *want gelegenheid maakt den dief*, en is eene wijze raad bij de opvoeding van het ſchoone geſlacht.

De kat kan het muizen niet laten: *het instinkt laat zich niet vernietigen.*

Wij ſcheiden nog zoo niet/ zei de kat tegen de muiz. Dit Spreekwoord geldt hem, die als hij een en ander tegen iemand gezegd heeft, er nog heel wat bij te voegen heeft, doch men gebraikt het ook wel, *als men vóór het einde van den maaltijd, nog een glas met elkander wil drinken.*

Dat is geen kattedrek/ zegt men van *iets, dat men ongemeen mooi vindt*, als de sterkste tegenoverſtelling tegen het verwerpelijkſte.

Wij hoert kattedraad uit/ zegt men van *iemand die in ſtilte zoo wat voor de grap doet om te plagen*, zoo als dit met katten dikwijls het geval is.

Het is een kat-aas/ aas voor de katten, overdragtelijk *een slecht, nietswaardig menſch*, ofschoon het in de zamenleving ook wel in ſlaauwer, zachter zinnig genomen wordt.

Het is katjeſpel/ zegt men, *als het plagen, op knorren of vechten uit zal loopen*, even als bij jonge katten.

Wat van katten komt/ wil wel muizen: *de geaardheid der ouders gaat dikwijls op de kinderen over, — zij worden hun gelijk.*

Als de katten muizen/ dan miauwen ze niet/ zegt men wel aan tafel, vooral in de kinderkamer: *als er veel gegeten wordt en het er ſtil is.*

Katten en mijnen moeten te huis blijven. Het belang der *huiselijkheid*, hier aangeprezen, laat zich, hoe grof de zamenvoeging der voorwerpen ook zij, gemakkelijk verstaan.

Zij leven als katten en honden: zij kunnen elkan-
der niet verdragen, en liggen altijd overhoop.

Deſſ' nachts zijn al de katten graauw: in het don-
kere kan men over de schoonheid niet oordeelen.

Het eerste gehin is katten gespin: geeft dikwijls
niet meer dan het genoegens daarvan gesmaakt, met
het spinnen der katten vergeleken.

Hij is er mede gekatteſtaart. Over dit Spreekwoord
zie men de *Nalezingen* bladz. 87.

Hij of zij is het katje van de baan. P. WEILAND
teekent hierbij aan uit A. HARTSEN: »ARGANTES, hier
het katje van de baan, meester van allen." V.
LOOSJES schrijft: het schijnt herkomstig van den
heldenmoed der oude Katten, waarmede de Bata-
vieren of Batten in naauwe betrekking stonden,
waarom dappere mannen in 't Duitsch vroeger *Kat-
ten* of *Hessen* geheten werden. W. BILDERDIJK
merkt in zijne aantek.: op de *Korenbloemen* van
C. HUIJGENS aan: *Het katje van de baan*. Aller-
gemeenste uitdrukking, uit de laagste klasse van 't
slechtste geboefte genomen. — 't Beteekent eigenlijk
de *hoer*, om welke in een openbaar speelhuis gedanst
wordt; de *baan* was de ruimte, waar binnen dit dan-
sen in de zoogenoemde speelhuizen geschiedde." Wat
hier ook van zij; *katje van de baan* is Spreekw.
genomen, die toon geeft of de hoofdrol speelt, de
prima persona (voornaamste persoon) in een of an-
der geval.

Zij meent / dat 'g Keizerg kat haar nicht is. Dit zegt men schertsende van eene vrouw, *die zich zonder grond laat voorstaan, dat zij voor wat groots moet gehouden worden*, en zich daardoor zoo belagchelijk aanstelt, alsof zij er trotsch op ware, tot de kattenfamilie van aanzienlijken huize te behooren.

K E M E L.

Als de gierigaard vrolijk is / danst de kemel. Een kemel danst nimmer; de lichaamsbouw van het dier verbiedt het, en *zoo min*, wil het Spreekwoord zeggen, *kan ook een gierigaard, daar hij altijd meer wil dan hij bezit, regt vrolijk zijn.*

Het pak moet naar den kemel zijn / of het draagt lastig: *hetgeen men iemand oplegt, of hij op zich neemt, moet naar zijne krachten berekend zijn, of het gaat niet naar wensch.*

K I K V O R S C H.

Zet een kikkvorsch op een stoel / hij wil meer naar den modderpoel: *wat regt gemeen is helt, ofschoon men het verheffe, gedurig weer naar het lage over.*

K I P.

In het Spreekwoord: *knip! ik heb je* / moet men naar **WEILAND**, niet aan het dier van dien naam, maar aan een *knip* denken.

Men spreekt van *knippenhuid* om een *menschenhuid die peukelachtig is*, en van *knippenbuid* / om *kortzigtigheid* aan te duiden.

't *Is* maarlijk geen kippen / (*geen klein*) huishouden.

Hij gaat met de kippen (hoenders) broeg op stok :
zoo als deze , op stok , gaat hij vroeg naar bed.

Hij slacht de kippen / heeft hij heel eijeren / hij maakt
heel boppen : *wint hij veel , hij verteert of verkwist
ook veel.*

K O E.

Hij heeft de koe bij de horens / wordt zeer eigen-
aardig van iemand gezegd , *die iets in zijne magt
heeft of het zwaarste eener zaak te boven is.*

Een arm man sterft zijn koe / een rijk man zijn kind /
bewijst , *hoe geen rijkdom ons voor rampen behoedt,
en dat het dierbaarste in iederen stand ons kan ont-
vallen ;* zijnde de tegenstelling van een koe en een
kind , hier ten opzichte van den armen en rijken , zeer
juist aangebragt.

't *Is* hem als een goede melkte (melk gevende) koe
gelucegt : *het heeft hem veel voordeel aangebragt.*

Die koe geeft heel melk / maar staat ze wez om.
Dit wordt , zoo als boven , van de gelijkheid aan kip-
pen is aangeteekend , van iemand gebruikt , *die wel
veel wint , maar ook doorbrengt en verkwist* , gelijk ,
schrijft TUINMAN , *aan die een stuiver verdienen , en
voor een braspenning dorst hebben.*

De koe trekt haaz melk op / zegt men van iemand ,
die zijne giften terug houdt.

Men noemt geen koe hant / of ez is een blekse aan.
of , gelijk TUINMAN schrijft : Men scheldt geen koe
hlaaz of zij heeft iets wits. *Blaaz* is hetgeen men
kol of *bles* noemt , en beteekent volgens KILIAAN ,

een geheel zwarte koe, met eenig wit voor den kop. Beide Spreekwoorden bedoelen hetzelfde, ofschoon zij iets tegenovergestelds uitdrukken. Beide geven te kennen, *dat als er een algemeen gerucht ontrent iemand gaat, al is het niet geheel waar, er echter altijd iets aan is.* Inderdaad, liefdeloos gedacht, en een middel, waarvan de laster zich maar al te gretig bediend.

Die pleit om een koe / geeft er een toe: *men moet niet te sterk op zijn eigendoms-regt staan en als er geschil over rijst, liever iets toegeven dan in handen der pleitbezorgers vervallen, die zich zoo veel laten betalen, dat men op slot van rekening, niets wint.*

Vroom heeft een koe gestalen. Dit Spreekwoord heeft de zoutelooze afkomst: *een man, die VROOM heette, stal een koe; doch is zinrijk in toepassing, als het gebruikt wordt, om het bedriegelijk karakter van schijnvroomen aan te wijzen.*

Wienſ de koe iſ / die hat ze bij den staart / (ook wel bij 't hoofd, of bij de hoornen.) *Elk zorge voor het zijne.*

Ik heeft dat om geen houten koe. Van de Lokrensen wordt verhaald, dat zij eens een koe moesten offeren, maar of, omdat dezelve niet bij de hand was, of, omdat de kosten te hoog liepen, zulk een dier van houtjes en spaanderen namaakten. Vandaar dat de Grieken, als zij iets gerings wilden aanduiden, van de *Lokrenser* koe spraken, en wij van een *houten* koe, om er door te kennen te geven: *ik zou mij om geene kleinigheid daartoe laten bewegen.*

De koe hreet niet / waaz haaz de staart toe dient /

hoor dat zij die knijpt is en zich dus b. v. niet tegen het steken der vliegen verdedigen kan. Zoo zegt men om te doen opmerken, *dat men somtijds de waarde van iets dan eerst berekent en gevoelt, als men het verloren heeft.*

De koe wil niet over de brug/ zegt men van een *tegensporrelig mensch, die niet wil, wat men van hem verlangt.*

Koster's koe lecht op het kerkhof/ beeldt de spitsvindigheid af, waarmede zij die in het bezit van ambten zijn, niets verzuimen om wat maar voordeel aanbrengen kan, te genieten. Het Spreekwoord is eigenaardig, omdat in het woord *kerkhof*, ook eene vette weide ligt opgesloten, — omdat bij een koster geene koeijen behooren, maar hij dit middel aanvat om niets te laten te loor gaan, — en eindelijk om dat hetgeen erdoor geleerd wordt, vrij algemeen waar is. TUINMAN teekent er bij aan: Alle officieën zijn smerig/ ziede 's koster's vroum/ toen zij een eindje haar's in de kerk kreeg.

't kan gebeuren/ dat de koe een haas vangt in een naauw straatje/ zegt men van *iets, dat volstrekt ongelooftijk is*, en spreekt men van *een' tijd die nooit bestond*, dan is het: 't Zal gebeurh zijn/ toen de koe Bartel hette.

Hij belooft hem koeijen met gouden hoornen: *het mooiste dat men zich denken kan.* Het is ontleend uit de zoogenoemde gouden eeuw, waarin de verbeelding der Dichters zoo iets plaatste.

De koeijen eten met vijf mauben/ zegt de boer, als zij in de maand November, bij lang duister nat weer, met de poten het gras vertreden.

Dat hangt als een koe in een kerssenboom. Zie de *Nalezingen*, bladz. 89.

Hij is zoo blug als een vogeltje dat koe heet. Het eerste gedeelte van het Spreekwoord: hij is zoo blug als een vogeltje/ wordt door het tweede, dat koe heet verklaard, om aan *een traag mensch* te doen denken.

Men moet de koe wel melken maar de spenen niet afstreken. Dit Spreekwoord staat gelijk met dat van Keizer TIBERIUS: Een goed herder moet de schapen wel scherren maar niet billen/ en zegt: *men moet zich wel van de gelegenheid bedienen, maar dezelve nooit onbescheiden misbruiken.*

De koe is nooit zoo hant/ als zij wel geschilderd wordt. Dit wordt gebruikt, *wanneer men al te veel tot iemands nadeel bijbrengt.*

Hij is zoo dom als het achterend van een koe/ eene lompe vergelijking, om iemand *als zeer dom*, aan te wijzen.

Hij is zoo mijs als zeven volle koeijen. *Zeven* is het getal van volkomenheid, en dus wil men er mede zeggen: *hij is volmaakt zot.* Mogelijk is het wel eene koddige tegenoverstelling tegen *de zeven wijzen van Griekenland.*

Veel koeijen veel moeijen. Naarmate haar getal groot is, heeft men er met voederen, melken enz. veel aan te doen. *Zoo heeft men doorgaans, naarmate men meer bezit, meerdere zorg.*

Hij haalt oude koeijen uit de sloot/ of ook wel: men moet dat niet doen. Een oude koe deugt niet meer, zij geeft geen melk, haar huid is slecht en haar vleesch taai. Wanneer zij dus in de sloot valt, is het der moeite nauwelijks waardig, haar daaruit

te halen, en daarom spreekt men zoo van *vroegere twisten, die niet verdienen in het geheugen terug geroepen te worden*. WEILAND heeft in plaats van oude / verdronkene koeijen.

Dechtende koeijen / hoegen zich / als de walv komt / samen: *een dreigend gevaar verzoent wel den eenen met den anderen*.

Het is goed / dat knade koeijen korte horens hebben. Dit is *onwaar*, want juist daar, waar de koeijen van groote hoornen voorzien zijn, zoo als in *Italië*, heeft men waargenomen, dat zij ondeugender zijn. Mogelijk moet *dat* in *als* veranderd worden, wanneer het op menschen te huis gebragt, eene allerwenschelijkste zaak is; want hoe akelig zou het gesteld zijn, wanneer *aan kwaadaardige lieden de meeste magt verleend ware*.

Hij is nu regt op zijn koeiweide / zal wel hetzelfde zijn met *op zijn dreef* d. i. *in zijn schik*, even als de landman, dien het regt naar zijn zin is, als hij zich te midden van zijn vee, op de grasrijke weide bevindt.

Het vreemde koetje likt het vreemde kalfje niet. Een koe likt alleen haar eigen kalf, dat zij geworpen heeft, om het te reinigen of genegenheid te betoonen. Vandaar dat het Spreekwoord zegt: *een vreemde zal zich niet het onze, maar alleen het zijne aantrekken*.

Die koetjes loopen in mijne weide: *wat daar gezegd of geschreven wordt, geldt mij*.

Hij heeft zijn koetjes op het drooge. Men zegt ook wel *schaapjes* en ook *scheepjes*, zoo als ik in mijne *Spreekwoorden over de Scheepvaart* bladz. 54 heb

aangetoond. Zijn het *koetjes*, dan wordt het gebruikt van iemand, *wiens zaken verzorgd en in veiligheid zijn*, evengelijk een herder of landman, die tijdens hoogen watervloed, zijne kudde op een hoogte gebragt heeft. Men gebruikt het veel van iemand, *die van zijne renten kan gaan leven*. Zoo zegt men ook: Hij heeft het op zijn muiltjes gebragt / d. i. zoo veel opgelegd, dat hij nu op zijn muiltjes kan gaan, *zijn rust en gemak houden*.

Men praat maaꝝ van koetsjes en kalfjes: *gewoone zaken*.

K O E K O E K.

't *Koekoek* / Eene zang. Het geluid van dezen vogel is al zeer eentoonig, en daarom wordt het Spreekw. toegepast op *hetgeen altijd hetzelfde is*.

Hij slacht den koekoek. Men weet, dat dit dier zijn ei in het nest van een anderen vogel legt, en zoo wordt het Spreekw. gebruikt van iemand, *die een ander, gelijk men het noemt, hoornen opzet*.

Wat koekoek is dat! Het geluid van den genoemden vogel heeft iets verrassends, en daarom spreekt men zoo, *bij het hooren van iets, dat men niet verwacht heeft*.

K O N I J N.

Hij kan wel met de konijnen door de traliën eten: *hij is al een zeer mager man*.

K R A A I.

Een enkele bonte kraai maakt geen kouden winter. Als het een koude winter zal zijn, schijnt de veelheid van bonte kraaijen, daarvan de voorbode te wezen; maar op een enkele slaat men geen acht, en zoo past men dit toe op hetgeen *in een enkel geval plaats heeft, en niet veel te beduiden heeft.*

Een bligende kraai hangt altijd wat / zegt men, om aan te duiden, *dat men werkende door de wereld moet komen*, en, voegt men er ook wel met zinspeling op *de luiheid* bij: maar een zittende niet.

De rene kraai hÿt de andere geen oogen uit: *huisgenooten moeten elkander evenmin kwaad doen. De familie moet in vrede leven.* Zoo zegt men ook:

De rene kraai zit gaarne hÿ de andere: en zoo moet men *minzame zamenleving* op prijs stellen.

Hÿ heeft een kraai geschoten. » Dit is, schrijft TUINMAN bij de Zeeuwen: *sluikerij begaan*. De Ouden » vervolgt hij, noemden de verklikkers *kraaijers*, » 't zij van den haan, die 's nachts waakt, of iets dergelijks, ontleend. Een *kraai* kan dan zulk een kraaijer zijn, dien men omkoopt om te oogluiken en te » zwijgen, of weet te bedriegen. Zoo kan zulk een » geschoten worden met een zilveren kogel enz. » Dusver de genoemde schrijver. Ik vinde zijne verklaring wel wat gezocht, doch ken geene betere.

Of kraai zal geen kogel zijn. *Eene boertende bedreiging of bevestiging*; maar waarvan de oorsprong in het donkere ligt. Mogelijk hing men oudtijds wel een kraai aan een staak, als men naar den vogel schoot, en heeft dit aanleiding ertoe gegeven.

Hij heeft kind noch kraai. Hoe komt de *kraai* hier bij het *kind*? Zou het niet zijn, omdat het doorgaans van een *gierigaard* gebruikt wordt, die *geen kind* heeft dat hij verzorgen moet, en *geen kraai* noodig om hem te herinneren: *Spaar! Spaar!* het gewone kraaijen geluid? (11)

Wi zouden de kraaijen het uittrengen. Dit is afkomstig van **IBYCUS VAN REGIUM**, een Grieksch Dichter. Hij werd op zijne reis van *Orope* naar *Athene* vermoord. De moordenaars in laatstgemelde stad over de markt gaande, zagen een troep kraaijen vliegen en zeiden daarop tegen elkander: »Ziet daar de getuigen van den Dichter **IBYCUS**. Een meisje van veertien jaren hoorde het, en gaf het aan. Zij werden overtuigd en gestraft. Men gebruikt dus het Spreekwoord, om aan te duiden, *dat het kwaad, door schijnbaar toevallige omstandigheden, aan het licht kan komen.*

K R E E F T.

Het gaat den kreeften (ook wel *slakken*) gang: *langzaam voort.*

K W A R T E L.

Hij is zoo doof als een kwartel. Deze vogel is hier te lande zeer bekend. Zijne doofheid wordt in deze Spreekw. vergelijking verondersteld, en daardoor een *zeer doof mensch* aangeduid.

L.

L E E U W.

Hij blięgt op als een brullende (niet *brieschende*) leeuw / zegt men van een *zeer gramstorig driftig mensch*.

Half en half / zoo als men de leeuwtjes scheidt. *Leeuwtje* duidt hier een *hondje* aan, dat van achteren geschoren is, en aan kop en borst de manen van een leeuw vertoont. Wat nu *netjes verdeeld is*, wordt hiermede vergeleken.

L U I S.

Van dit afzigtelijk ongedierte, zijn maar al te veel Spreekwoorden ontleend en in gebruik, welke ik niet voorbij mag gaan.

Hij is zoo mager als een luis: *zeer arm*.

Een magere luis sijt scherp: *een kalis is happig*.

Hij staat zoo hoog / als een luis op de kam: *hij is in het grootste gevaar*.

Er kan geen luis over zijn leze loopen: *hij is ligt geraakt*

Hij zit of hij een luis in zijn ooz had: *hij zit zoo stil, als of zijn geweten hem beschuldigde*.

Hij is uit de luizen: *uit zekere onaangename omstandigheden gered*.

Zijne eigene luizen sijten hem: *hij wordt gekweld door zulken, die hij kweekt en voedt*.

Men behoeft geen luizen in den prijs te zetten: *zich moedwillig geen verdriet aan te doen.*

Dat is een luizige (een gemeene) kamez. Die lamp kzauidt luizig (*slecht*). Men heeft ook de echt gemeene scheldwoorden van luijsbosch / luijsbond / luijskap / luijsnek / die dooreen gebruikt worden, om iemand te verachten.

L I J S T E R.

Hij zingt als een lijstez. De toon van dit dier is zoo welluidend als aanhoudend, en daarom zegt men zoo iets van iemand, *die zingende zich lustig laat hooren.*

M.

M E E R K A T.

Zie op het woord *kat*.

M I E R.

Hij heeft een mier aan hem. Een mier is een zeer lastig beest en hij, van wien dit gebruikt wordt, beschouwt en behandelt een' ander, *als iemand, dien hij niet velen kan.*

Hij is zoo arm als de mieren / bekende bloedlooze diertjes, waarom men dit van iemand zegt, *die het al heel arm heeft.*

M O L.

Hij is zoo blind als een mol. Oudtijds stond men in het wanbegrip, dat de mol het zintuig des gezichts miste, 't welk thans door de gevorderde Natuurkunde genoeg wederlegd is, en daarom vergeleek men, niet slechts ligchamelijke blindheid daarmede, maar gebruikte men het ook nog in eenen zedelijken zin, van *een zeer onkundig, dom mensch.*

Hij ziet tegen een malschoap op / als tegen een berg: *hij heeft bezwaren over eene kleinigheid, als of het eene zaak van het hoogste belang ware.*

Zij kroeten als mollen in de aarde / zegt men van menschen, *die zich aan het aardsche te veel ver-slaven.*

M O S S E L.

Hij bindt er mosselen. Bij dit Spreekwoord moet men aan een vischnet denken, waarin men te gelijk met goede blanke visch, leelijke beslijkte mossels ophaalt, en zoo gaat het ook, als men hier of daar vindt, *wat maar in het geheel niet bevalt.*

Het is een mossel-krijg / of maaz een mossel-krijg. Dit schijnt ontleend te zijn van het belagchelijk gedrag van Keizer KAJUS, die met een wel toegerust leger naar de zeekust trok, ter plaatse waar nu *Katwijk aan Zee* ligt, — aldaar zijn heer in slagorde stelde; — toen beval, dat de soldaten zooveel 'mosselschelpen zouden bijeenzamelen als zij konden, — daarop terug trok en dien buit aan JUPITER CAPITOLINUS toewijdde. Men bezigt het Spreek-

woord van een *woorden of pennestrijd*, die niet veel te beteekenen heeft.

M O T.

De *mot* is een schietworm, die door wolle kleederen, papier enz. knaagt. Vandaar de Spreekw.: *De mat is in dien winkel / voor: de winkel raakt ledig. De mat is in zijn maag / voor: hij heeft altijd honger.*

Hij ziet er *mattig* uit / zegt men van iemand, die door de *kinderziekte geschonden is*, even als of er motgaatjes in het aangezicht waren.

M U G.

De *mug* blijgt zoo lang om de *kaas* / tot dat zij zich *brandt* / en zoo *begeeft men zich wel eens zoo lang in gevaar, tot dat het ongeluk komt.*

Hij is een *muggenzifter*. Bijb. Spreekw. van hem *gebezigd, die de kleinste dingen uitpluist, als of het zaken van groot belang waren.*

M U I L.

Is de *muil*, bij het dier de bek, waarmede het voedsel gebruikt, in de onbeschaafde taal is het ook wel, eens menschen mond, en vandaar de Spreekwijze: *Houdt ujn muil! voor: zwijg!* en dat men een *laffen jongen*, een *botmuil* / *melkmuil* / enz. noemt, ja, van een *muilprez* / een *klap voor den mond*, spreekt.

M U I S.

De muis is in de bal. Spreekw.: *de man is gevangen.*

't Is een arme muis / die maar één hof heeft. Zij wordt dan toch ligt gevangen, en zoo is het met ieder gelegen, *wien het aan genoegzame middelen van veiligheid ontbreekt.* Hij is wel te beklagen.

Het schip is met man en muis vergaan. Eigenl. *Niets, dat leven had, van het meeste tot het minste toe, is aan de schipbreuk ontkomen.* Oneigenl.: *alles is verloren.*

Als een muis (ook wel *luis*) in den meelzak gebal-
len is / meent zij / dat zij de molenaar zelf is. Een
geestige zinspeling op zulken, *die zich op eene
beuzeling verheffen, en zonder grond groote gedach-
ten van zichzelf voeden.*

Als God een mensch plagen wil / dan bijt hem wel
een muis doob. Dit schijnt ontleend te zijn van Bis-
schop HATTO, die naar een oud vertelseltje, tot straf,
dat hij tijdens hongersnood, aan arme lieden koren
had geweigerd, de vlugt naar den nog bestaanden
toren in het *Bingerloch* nam, dach daar, door de
muizen met geen rust gelaten, ja door hen opge-
knaauwd werd. Men gebruikt het Spreekwoord om
aan te duiden: *de Voorzienigheid kan zich van de
geringste middelen bedienen, om het kwaad te straffen.*

Als de muis zat is / is het meel bitter / zegt men
van *overdadigen, die daardoor van de spijs walgen,*
en past dit ook wel op ander, te veel genoten zin-
genot, toe.

Muis is de moer / zij dragen allen staarten / zegt in

de zamenleving: *die menschen hebben iets oorspronkelijks, dat hun waar karakter kennen doet.*

Alle baat helpt / zet de muis / en zij waterde in de zee: *men moet het geringste niet minachten of onbeproefd laten, om tot het meerdere bij te dragen; maar spottenderwijze zegt men zoo iets ook wel van iemand, die zich verbeeldt al veel te doen, als hij weinig doet.*

Hij hoet een muizen-maaltijd. Muizen kunnen al lang zonder eigenlijk gezegd *drinken* zijn, en daarom zegt men zoo iets, van iemand *die aan den maaltijd zijn glas niet ledigt.*

Hij heeft muizen-nesten in het hoofd. Een *muizenest* ziet er al zeer verward en leelijk uit, en daarom worden hiermede in het Spreekwoord, *lastige bezwaren*, van welk een' aard ook, *die den geest vervullen*, aangeduid.

Hij is zoo stil als een muis. Dit diertje is toch zeer vreesachtig en houdt zich bij het minste geritsel, stil, waardoor de vergelijking van *een zeer stil mensch* daarmede, buiten twijfel *juist* is.

Wat muisje zal een staart hebben: *die zaak zal groote gevolgen hebben.* De staart van het diertje is toch veel langer dan het lijf.

Hij mist goed. Het *eten* wordt hier met *muizen* vergeleken, en de Spreekw. van hem gebruikt, *die terwijl anderen praten, in stilte met eten voort gaat.*

Hij piept als een muis: *hij laat blijken, dat het hem zeer doet.*

NACHTEGAAL.

Een nachtegaal is er maar een hragt bij. Zoo bespot men iemand, *die slecht zingt*, en het naïve ervan, ligt in den zuiveren bevalligen toon van genoemden vogel.

Zij heeft een nachtegaal in de wieg / zegt men boertend van *eene vrouw, die een schreeuwend kind wiegt*.

Het is een nachtegaaltje op de pelus / zegt men van een *zingend vrouwtje of meisje, te bedde*.

N E S T.

De een slaat op de haag en de andere heeft het nest / zegt men van jongelieden, die bij de meisjes hun hof maken, en meent daarmee: *wat den eenen door drift ontgaat, mag aan den anderen door loosheid gelukken*.

Hij heeft het nest niet / die het weet / maar die het rooft / laat zich, uit hetgeen bij het vorige Spreekwoord is aangemerkt, gemakkelijk verklaren. *Het komt in liefdegevallen niet op weten of kennen, maar op doen aan*.

Dat is een nest van een huis / een *slecht huis eene geringe woning*.

Hij bewaart zijn nest / *zijn land of huis wel*.

Hij ligt lang op zijn nest: *hij slaapt lang*.

Zij is een recht nest: *een ondeugend of ook wel ingebeeld meisje*.

O.

O O I.

Een jong ooi en een oude ram / daar komt jaarlijks

een lam han. In hoe ver dit waar zij, laten wij aan zijne plaats, als ook, in hoe ver het op de *huwelijken van bejaarde mannen met jonge meisjes*, mag toegepast worden.

O O I J E V A A R.

Waar de ooijevaar nestelen sterben geen kraambrouwen. Wij hebben dit Spreekwoord, even als een ander: Waar de ooijevaar weg gaan / komt er ruste in de kerk / altijd verklaard, uit de bijgeloovige achtting voor de ooijevaars, waarvan wij meer dan eens getuigen waren, bevestigd door: Gelukkig als de ooijevaar u toekijnt / omgekeerd / als het ander is / en gaan van dit ons gevoelen nog niet af; ofschoon TUINMAN het eerstgenoemde Spreekwoord anders verklaart, en wel als een boertig zeggen, *dat kraamvrouwen niet in het ooijevaars-nest op den schoorsteen, maar te huis op haar bed sterven*; doch dan is die boert al zeer laf.

Hij heeft ooijevaars beenen / zegt men van hem, die zeer dunne lange beenen heeft.

O O R.

Het woord van *de dieren* gebruikt, heeft men: Men kent den ezel aan zijne ooren en zoo den *dommen* of *tragen mensch*, want beide kwade hoedanigheden worden den ezel te laste gelegd, *aan zijn uitwendig voorkomen*.

Hij kan zijne ooren schudden / dat zij klappen. Zie de *Nalezingen* bladz. 87.

Zij beginnen de ooren op te steken. Dit is een bewijs van toornigheid bij het dier, en van daar beteekent het Spreekw.: *zij beginnen te muiten.*

Hij laat de ooren hängen: *hij is moedeloos*, zoo als dit bij de dieren daarvan een teeken is.

Het is op een oar na gebild / van den slagterswinkel ontleend, beteekent zoo veel als: *het is bijna geheel afgewerkt.*

Hij loopt met gescheurde ooren. Het scheuren {van de ooren, geschiedt wel om het vee te onderkennen, en daarom zegt men zoo iets van *iemand, wien men het oogenblikkelijk aanzien kan, wie of wat hij is.* Dit is vooral onder den boerenstand in gebruik.

Hij heeft een snee in zijn oar: *men kan het hem aanzien, dat hij wat te veel gedronken heeft*, moet uit hetgeen bij het vorige Spreekw. aangemerkt is, verklaard worden.

O s.

Het is een homme / ook wel, een rechte os: *een zeer dom mensch.*

Het schort hem maar men de osfen halt / in het hoofd. *Hij is niet regt bij zijn verstand.*

Hij kraamt den os / maar hij hem hollen mil / schildert juist en krachtig de handelwijze van een' vlei-
jer af, *die de zwakke zijde van den geveiden op-
spoort, en hem streelt, om zijn doel te bereiken.*

Als 't lukt halft de os / zegt men van *een geheel ongelooftelijke of onmogelijke zaak.*

Hij springt van den os op den ezel. *Zie ezel.*

O T T E R.

Hij zweet als een otter: *hij zweet zeer sterk*; maar hoe de *otter* hier bijgebracht wordt, betuig ik niet te weten.

Men zoekt op die wijze den otter te strikken: *zich van den man of de zaak in stilte meester te maken*. Maar waarom hier weder juist *de otter* genoemd? Het zal mij aangenaam zijn dan, wanneer ik de Spreekwoorden van *de jagt* ontleend, behandel, daarom trent voorgelicht te zijn.

P.

P A A R D.

Hij is als een paard zoo sterk / zegt: *al zeer sterk*.

Hij is trotsch als een koetspaard: *zeer trotsch*. Voormaals werden de koetsen slechts door vermogenden gebruikt, en de moedige, gepluimde paarden, hadden een trotsch voorkomen.

Hij werkt als een malenpaard: *werkt zwaar*.

Het sinkende paard komt achtere aan: *de kwade tijding of het ongunstige bericht komt ten laatste*, zoo als het paard van den overledene, dat men bij begrafenissen van Vorsten, achter de statelijke lijkkoets, door kunstbewerking, voortdenken liet.

Hij helpt hem op het paard / geldt dengenen *die een ander voorthelpt*, doch als *hij hem te veel dienst doet*, zegt men: Hij tilt hem over het paard.

Hij spreekt als een paard. Zie de *Nalezingen* bladz. 58.

Zichten stamen te paard (*spoedig*) en gaan te hoet/
(*langzaam*) weg.

Het paard is van zessten klaz/ wordt wel van iemand gezegd, *die voor zijne taak geheel berekend is*, even als een paard, door twee goede oogen en vier gave pooten, voor den wedloop, of zoo als wij het noemen, de harddraverij.

Het is te hergeefs fluiten als het paard niet p...n wil: *met onwillige menschen kan men niets uitregten*.

Hij slacht des Keizers paard/ dat p...t in de groote plassen. Dit Spreekwoord is naar TUINMAN, van zulk een geval ontleend, waaruit een gering hoveling aanleiding nam, om te doen opmerken, dat de Keizer alzoo ook zijne gunsten te kwistig aan hen schonk, die reeds genoeg hadden, daar zij aan behoeftiger beter besteed zouden zijn. Vervolgens wordt dit toegepast op zulken, *die iets overtolligs doen, en gelijk men ook wel zegt: Wat? in zer brengen.*

Hij heeft hem/ of haaz/ zoo lief/ als een oud paard zijn moez. Oude paarden dragen geene kennis of liefde meer tot hunne moeders, en *daaraan zijn wel, ont-aarde, ondankbare kinderen gelijk.*

Men kent een goed paard aan zijn draven; *zoo ook een bekwaam mensch uit zijn doen.*

Een paard met liez pooten struikelt het; *zoo ook kan den bekwaamsten mensch wel eens iets mislukken.*

Een oud paard jaagt men aan den dijk. Dit wordt toegepast op *oude afgesloofde en afgeleefde menschen, die, na langdurige getrouwe dienst, wanneer zij niet meer werken kunnen, ondankbaar verstoten en verlaten worden.*

Men vangt het paard by den breidel/ en den man by het woord. Zoo spreekt men, om de *verbindende kracht van een eenmaal gegeven woord*, aan te duiden.

Een gegeven paard moet men niet in den bek zien. Die een paard koopen wil, ziet het in den bek, om naar de tanden die het heeft, den ouderdom te berekenen. Maar zoo naauwkeurig moet men niet zijn, als men het ten geschenke ontvangt, en dit wordt Spreekw. *op andere giften*, overgebracht, *die men aannemen moet, zoo als zij zijn, om geen ongenoegen te verwekken*.

Men moet geen paard loopende mullen beslaan/ zegt men, om aan te duiden, *dat men niet te driftig te werk moet gaan, om zijn oogmerk te bereiken*.

Een gehuurd paard en eigene sporen maken korte mijlen. De reden ligt daarin, dat het dier niet gespaard, maar bestendig aangezet wordt, en Spreekw. gebruikt, *geld het hun, die eens anders eigendom schandelijk misbruiken*.

Hij haalt het paard van Troje in. Bekend is het, hoe de Trojanen het houten paard der Grieken, vol gewapende mannen, binnen de genoemde stad trokken, die daardoor veroverd werd. Daarom zegt men het van hem, *die iets poogt te verkrijgen, 't welk hem, bij de uitkomst, tot nadeel zal zijn*.

Hij rijdt het paard op den stang/ (een gebit) zegt: *hij houdt den jongen of man in bedwang*.

Hij noemt hem man en paard: *hij maakt hem met de gansche zaak zoo bekend, alsof hij niet slechts den ruiter, maar ook zijn paard aanwees*.

Man en paard dood/ al dood. Van den ruiter is zelfs het paard niet over gebleven; fig. *alles is verloren*.

Betez eên jaaz op een goet paard geraden / dan zyn gansche leuen op een ezal: *beter in de keuze van personen, korten tijd goed geslaagd, dan dat men zich op den duur ellendig daarmede moet behelpen.*

Ik weet een paard dat nog harbez draaft. Dit zegt men wel eens, wanneer men zich iets herinnert, *'t welk nog hooger en verder gaat, dan 't geen men hoort verhalen.*

Hij lacht als een paard dat byten hul. Dit geldt boertende, *eenen stuurschen mensch, die al wil hij dit, zyn' aard niet verbergen kan.*

Hij is spoedig op zyn paard: *geraakt en bij de hond,* even als de ruiter, die bij het minste alarm, *te paard stijgt.*

Die herbez hul dan zyn paard kan / die zitte af en ga te hoet: *men moet het onmogelijke noch verlungen, noch ondernemen, en zich liever behelpen, zoo goed men kan.*

Een goet paard is zyn hoebez waard: *wie het verdient moet onderhouden, of beloond worden.* Maar een slecht paard dat zyn habez niet verdient: *hij deugt niet, die loon wil zonder te werken.*

De paarden die den habez het meest verdienen (zoo als de eigenlijke *werkpaarden*) krygen (over het algemeen genomen) dien het minst: *men ziet dikwijls dat de naarstigste, werkzaamste menschen het minste beloond worden.*

Daar was anderhalf man en een paards hoofd. Verg. de *Nalezingen*, bladz. 93.

Herst de droeg (de duivel) het paard / hij neme ook den toom ez by: *is het meerdere weg, ik laat ook het mindere varen.*

't Is een dood paard aan een' boom gebonden: *iets zoo nutteloos, als dat men een dood paard aan een boom vastmaakte, opdat het niet weg zou loopen.*

Men sluit het stal te laat/ als het paard gestolen is/ en, Erz't gras gemasfen is/ is het paard dood/ zijn Spreekwoorden, die aanduiden, *dat men tijdig zorgen moet, om zich voor schade te hoeden, en dat somtijds iets zoo lang weg blijft, dat men het niet meer behoeft.*

Het oog van den meesterz maakt de paarden bet/ en dat van het vrouwtje de kamez net. Dit Spreekwoord herinnert, *dat men bij zijne zaken moet zijn, om ze in orde te doen blijven, en er voordeel en genoegen van te trekken.*

Moedige paarden/ straf gebit/ herinnert ons, hoe men vooral *in de opvoeding, naar gelang van der kinderen aard, strenge maatregelen nemen moet, en in dien zin zegt men ook wel: Stugge paarden/ scherpe sporen.*

De paarden stonden als lammeren: *zeer gedwee.*

Hij spant de paarden achter den waagen: zegt men van *iemand die iets geheel averegts aanlegt.*

Hij is op zijne Apostel-paarden gekomen. Daar men zich verbeeldde, dat de Apostelen hunne reizen *gaande* afleidden, geeft men er door te kennen, dat iemand ergens zonder rijtuig, waartoe paarden behoo- ren, *te voet* gekomen is.

P A A U W.

Het is een paauw of eene paauwin/ *een trotsche man of vrouw*, van welke men dan ook wel zegt: Hij of zij/ *slapt als een paauw.*

P A D.

Hij is van geld voorzien als een pad van heeren.
Eene vergelijking, waaruit men terstond kan opmaken,
*dat iemand geen geld heeft, en dus een arme sukkel-
laar is.*

Men kan wel een pad trappen dat zij piept / liever
naar het oorspronkelijke, spuwet. Een pad doet nie-
mand kwaad, maar hard getrapt, spuwet zij, *en
zoo kan men wel den zachtmoedigsten mensch derma-
te plagen, dat hij boos wordt, en aanvalt.*

P A L I N G.

Oek toe den pot / daar is paling in. Dit zegt men
*als iets geheim moet gehouden worden, of anders veel
moeite zou veroorzaken.* Het is, zoo als ieder ziet,
ontleend van levende palingen, die men bezwaarlijk
in een open pot kan houden, en daaruit gekropen
niet dan met veel moeite, er weér in krijgt.

P A P E G A A I.

Hij heeft den papegaai geschoten / zegt: *hij gaat met
den prijs stryken, want hij heeft het spel gewonnen.*
Het is ontleend van het schieten naar den vogel.
Wie hem van de staak schiet, is koning.

Hij klapt als een papegaai: *praat slechts anderen na.*

Men kan den papegaai met geen rottebal schieten.
Door deze belagchelijke zamenvoeging wordt aange-
duid, *dat men iets door een onbekwaam middel niet
kan uitvoeren.*

P I E R.

Hij is zoo doob als een pier: *zeker dood*, maar de vergelijking met een *pier* of *worm* is duister. Mogelijk is zij gekozen, omdat men uit de slap-en slijmerigheid van dit dier, terstond opmaken kan, dat het dood is.

Zaek je pieren? Zegt men tot *het kind*, dat *niet regt op*, maar *voorover gebogen gaat*, *even als of het iets op den grond b. v. wormen zoekt*; of ook wel, *wanneer het in den neus wroet*.

P I S S E B E D.

Zij zien als pisseschieden / d. i. zij zien er, *even als deze dieren, leelijk uit*. TUINMAN verklaart het anders, en dan komt de eigenlijke *pissebed* niet in aanmerking, want hij meent dat het zeggen wil: *zij zien er zoo beschaamd en verlegen uit als kinderen, die iets in hun bed hebben gedaan*.

P O E S.

Dat bank je de poes. *Poes* is een katten naam. Het Spreekwoord, zegt: *daarvoor dankt je de kat*, en men gebruikt het, om iets aan te duiden *'t welk geen dank verdient*.

De poes is rz mee heen / zegt men, wanneer het kind niet weten mag, waar iets gebleven is, en het is voor hetzelfde regt begrijpelijk; daar de kat, zoo dra zij iets krijgt, er doorgaans mede wegloopt.

P O O T.

Men moet poot aan spelen zegt: *de hand aan 't werk slaan*. Het tegendeel is: zijn poot terug trekken.

Hij zuigt het uit zijn poot. Sommige dieren zuigen aan hunne pooten, waaruit niets te halen is, en dit wordt in het Spreekwoord overgebracht op *iemand, die iets verzint*.

Hij haalt met eenḡ anderḡ pooten de kasstanjes uit het tuuz/ Zie bladz. 3, op het woord *Aap*.

Hij zit op met hangende pootjes. Dit zegt men van een' *slaafschē menschenbehager, die zich met een hondje gelijk stelt, dat om een brokje te krijgen, met hangende pootjes opzit*.

P R I K.

Hij moet prikken eten. Men weet, dat de visch, welke tot aas bij de kabeljaauwvangst verstrekt, de *prik* is. Wanneer nu de visschers, waaruit voor een groot gedeelte de bevolking van ons land bestond, ter kabeljaauwvangst uitgelopen, en gewoon zich op de reis met deze hunne vangst te voeden, bij onweér of anders, niets vingen, was 't de nood, die hen dreef om, hoe ongaarne ook, tot dit eenige middel van onderhoud, dat in hunne magt was, de toevlugt te nemen. En vandaar, dat nog in mijn jeugd *prikken eten*, eene uitdrukking was van niets eetbaars te kunnen bekomen, en zoo ook een antwoord van afjagt op de vraag der nieuwsgierigheid: *wat er gegeten zou worden?* dat als beleedigend voor de vrouw.

van het huis aangemerkt werd, die ten opzichte van tafel en keuken, even buiten alle contrôle gerekend werd, als de man ten aanzien van den kelder. (11).

Men moet de prikken levend houden / omdat men met levende prikken beter kabeljauw kan vangen, dan met doode. Van hier zegt het Spreekw.: *men moet de zaken aan den gang, en in goeden staat houden.*

P U T T E R.

Hij is een oude putte. Wij kennen het vogeltje van dien naam, 't welk men leeren kan het drinkwater, dat het noodig heeft, op eene aardige wijze, te putten, en het Spreekw. wordt boertende toegepast op *op een oud man, die, zoo als men het noemt, wel van een slokje houdt.*

Q.

Onder *deze* letter zijn mij geene Vaderlandsche Spreekwoorden of Spreekwoordelijke Zegswijzen, uit het *Dierenrijk* ontleend, bekend.

R.

R A A F.

Het is een witte raaf: *een zeldzaam verschijnsel.*
 Zoo zwart als een raaf: *zeer zwart.*

Hij steelt als een raaf: *rooft, als dit dier, alles weg.*

Wat den raven toehesjaort verbrinkt niet / is een Spreekw. antwoord aan zulken, *die tegen de zeevaart beginnen op te zien*, en zegt: *wat op het land (waar de raven azen) sterven moet, zal op zee niet omkomen.* Zoo heeft men het mij wel eens verklaard; doch liever zou ik denken aan hetgeen, toen men nog de lijken der misdadigers aan galgen liet hangen, plaats vond, namelijk, dat de raven hen als hun eigendom behandelden, en dan zal de zin zijn: *wie aan de galg voor zijn misdrijf moet boeten, zal de straf niet ontgaan.*

R A M.

Aan wel geboederde rammen jeuken de horens / zoo dat zij er gaarne mede stooten. *Op gelijke wijze doet wel eens de overvloed voor anderen lastig zijn.*

Hij is aan een ram gekoppeld / dat in de oude Nederlandsche Spreekw. door G. S. MEIJER uitgegeven, bladz. 8, voorkomt, versta ik niet.

R A T.

Wij hebben een oude rat in de wal / zegt: *wij hebben een geslepen mensch in het naauw.*

Hij is zoo kaal als een rat / zegt: *zeer arm.*

Het is een alijk ratje: *een schalkagtig kindje.*

Een rat die zemelen ret / deugt hij hct meel niet.

'k En mag o Rosemond ' geen snoode linkers velen,
Die met de kamermaagd, zoo los en dartel spelen.
Ey wat ik bidden magh, betrouwt se niet te veel.
Een rat die semels ect, en dient niet by het meel.

J. CATS.

78.

Hij helpt de ratten aan het spekt / zegt men eigenaardig van *iemand, die anderen aan den gang maakt* even als hij, die een stuk spek voor de ratten werpt, om hen terdeeg in beweging te brengen.

Men zou haare ratten met hem hangen: *het is een mensch zonder verstand.*

R E U.

Het is een rechte reu: *een zeer geil mensch.*

Hij blijft reuën en teben: *hij valt elk een op het lijf.*

R U P S.

Het is een rups van een kind: *een kind, dat nog niet gaan, maar slechts kruipen kan.*

De rups dient in de pop gebaad / *het kwaad moet in de beginselen gestuit worden.*

Een rups op de kool / een hoer in huis. Wij kennen het schadelijke van dit insect op de kool, en *daarmede wordt terecht zulk een schandelijk voorwerp vergeleken.*

S.

S C H A A P.

Het is een goed / geduldig of onnoozel schaap / zegt men van *iemand, die zoodanig karakter heeft*, en van hem, *die schanderer is dan hij lijkt*: Hij is niet zoo dom als een schaap.

Het schaap/ het arme schaap: zijn Spreekw. troetelnamen van *kinderen*.

Hij is of hij blijft een schaap: zegt men *van hem, die doet blijken een onvermogens koop te zijn*.

Hij heeft het schaapje lief. Spreekt men zoo, dan verstaat men er een *meisje of vrouwje door*.

Het is een gek schaap: *een mal mensch*.

Hij is een rechte schapen-kop: *een man van weinig verstand*.

Dat komt uit geen schaaps-hoofd: *het komt uit geene onverstandige hersenen*.

Hij is zoo schaaps niet: *zoo gek niet*.

Hij is zoo mak als een schaap: *zeer mak*.

Hij blaast als een schaap: *hij maakt een mal geluid*.

Hij is een schurftig schaap: *een zedeloos mensch*.

Hoe schurfter (ook wel *magerder*) schaap/ hoe harber geblaat: *wat het minst in aanmerking komt, laat zich dikwijls het meest hooren*.

Een schurftig schaap maakt er velen. *Eén slecht mensch maakt ligt velen aan zich gelijk*.

Hij heeft zijn schaapje op het drooge. Vergelijk de *handleiding tot de kennis onzer Spreekwoorden van de Scheepvaart ontleend*, bladz. 54.

Het schaap/ dat in de wei is/ zoekt de beste kruiden. Dit zegt, even als andere dergelijke Spreekw. b. v. *Die het dichtst bij het vuur zit/ warmt zich het meest/ die de geschikste gelegenheid heeft, kan het best tot zijn doel geraken*.

Er gaan veel tamme schapen in een holt/ zegt men, *bij het zamenbrengen van een overgroot aantal menschen, op eene bekrompene plaats*.

Als er een schaap over den dam is/ volgen de anderen: *als men aan éenen hartstogt of drift toegeeft, is*

het moeijelijk de andere te bedwingen, of één misdrijf baant den weg voor meerdere.

Hij scheert de schapen en ik de barken: hij alleen heeft de voordeelen, maar ik weinig of niets.

Men moet de schapen scherpen/ al naar dat zij moel hebben/ en kniel scherpen/ maar niet billen: wijst aan hoe men in den handel wel zijn voordeel mag behartigen, maar toch bescheiden moet te werk gaan.

Als de herbez doolt/ dalen de schapen/ is eene Spreekw. waarschuwing aan allen, wien het opzigt en de leiding van anderen zijn toebestrouwd.

Gekoppelde schapen verdrinken. Zij slepen elkan- der in 't water en kunnen zich daaruit niet redden. Het heeft bij WEILAND den zin van: gemeen goed gaat verloren. Ik geef echter in bedenking of in het Spreekwoord niet het ongeluk van gekoppelde huwelijken wordt bedoeld?

Hij heeft de schapen gemacht (ook wel geweid) om de kcutel's/ zegt men schertsend van iemand, die een ander vlijtig heeft opgepast, in de hoop van erfgenaam te zullen zijn, of ten minste voordeel daarvan te trekken.

S C H È L P.

Hij kruipt in zijn schelp: hij verbergt zich of trekt zich terug.

S E R P E N T.

Het is een kwaadaardig serpent: een boosaardig mensch. Zoo hoort men ook wel onder het gemeen: dat is een serpent van een knijf: een kwaadaardig vrouwspersoon.

S L A K.

Hij is zoo het als een slak / zegt: *zeer smerig.*

Het gaat den slakken-gang. *Zie Kreeft.*

Hij kruipt als een slak: *hij gaat vrij langzaam voort.*

De slak komt er zoo snel met kruipen / als een haas met loopen: *men komt dikwijls zoo goed met bedaardheid als met haastigheid tot zijn doel.*

S L A N G.

Daar schuilt een slang onder 't loof: *daar is iets gevaarlijks, bedriegelijks, onder verborgen.* TUINMAN vraagt: zou dit niet ontleend zijn van de arglistige paradijs-slang, onder de bladeren van den boom der kennis des goeds en des kwaads, Gen. III.?

Hij heeft een slang in zijn boezem: *hij doet iemand wel, door wien hij verraden zal worden.* Zoo althans wordt het door WEILAND begrepen.

Hij luringt zich als een slang (ook wel aal) in allerlei bogten. *Zie Aal.*

Zij is een slangenvel: *een verachtelijk schepsel.*

Daar de slang het hoofd kan indringen / daar luringt zij het gansche lijf in.

Let vry, let op het stuck, het hoofd dat maakt de baen,
 En waar dat ingangh krygt, daer is geen houwen aen:
 In alle slim bejagh, in alle quaade saken,
 Daer moet een teere ziel den aanvangh leeren staken.

J. CATS.

S N O E K

Hij raagt als een snoek op zolbez. *De zolder is de*

hoogste en droogste plek. Hier vooral, zou het genoemde dier niet op zijn gemak zijn, en daarom wordt er een *regt gramstorig* mensch mede vergeleken.

Men zegt ook snacken op zandte zaken/ voor: *verloren werk doen.*

Hij heeft een snack gebangen/ zegt men schertsende van iemand, die in het water gevallen is, even als of hij uit visschen geweest ware.

SPIERING.

Hij merkt een spiering uit/ om een kabeljaan te bangen: *hij maakt weinig kosten om groote winst, of bewijst geringe dienst, om aanzienlijke vergelding te ontvangen.* In de samenleving wordt het tevens wel gebruikt van iemand, die een *schijnbaar onverschillige vraag doet, om achter de waarheid te komen.*

De spiering doet den kabeljaan afslaan: *overvloed van mindere koopwaren, doet zulke, die kostelijker zijn, beter koop geven.*

SPIN.

Hij is zoo kwaad als een spin/ zegt men van iemand die geheel uit zijn humeur is, met zinspeling op een spin, die maar niet verdragen kan, dat vlieg of mug in haar webbe komt.

Het is een nijdige spin: *een nijdig mensch.*

Hij heeft het hoofd vol spinne-webben: d. i. *vol ijdele herschenschimmen*, die zoo ligt als spinne-webben kunnen weggevaagd worden.

Waar de vij hontig uit zuigt/ daar zuigt de spin be-nijn uit. Zie Bij.

De nijbere spin heeft een groot weeffel: *naarstigheid werkt veel uit.*

S P R E E U W.

Daar deze vogel niet slechts de menschelijke spraak nabauwt, maar ook den menschelijken lach op een' spottenden toon nabootst, geeft men hem wel eens den naam van *spotvogel*, en bestempelt men iemand, die den spotvogel uithangt, wederkeerig met den naam van *spreeuw*, als het b. v. is: Wat spreeuw is dat!

Spreeuwen willen wel kerfen eten/ maarz geene boommen planten/ zegt men van zulken, *die wel de vruchten van iets willen plukken, maar er niets aan gelieven toe te brengen.*

S T A A R T.

Hij mernde om zijn staart te springen. Dit Spreekwoord is van de honden ontleend, die zich te vergeefs omdraaijen, om hun staart te vatten, en wordt van iemand gebruikt, *die, hoe zeer hij het ook wilde, in zijne gramschap, zijn moed, of, gelijk men ook wel zegt, zijn bloed niet kan koelen.*

S T E I L O O R.

Het is een steiloor/ zegt men van een ezel, en ook van een stijfhoofdijg mensch.

T.

T E E F.

Het is een assurante teef / zegt in de taal van het gemeen, een *brutaal vrouwsperson.*

U.

U I L.

Het is een rechte uil. Welk een uilskop is dat! *Coop uilskoppen / Zoo noemt men overdragtelijk een domoor, een onhandelbaar of niets beduidend mensch.*

Hij is de uil: *het voorwerp van spotternij.* Men houdt hem voor den zot, en zoo spreekt men, om dat de uilen veel van andere vogels geplaagd worden.

Als er in de wetenschappen groote achteruitgang plaats heeft, is het: Waaz Pallas plagt te staan / is nu een uil geschilvert.

Elk waant dat zijn uil een valk is. Men moet hierbij onder het oog houden, dat de valk tot de scherpziende, slimste vogels behoort. Het Spreekwoord zegt: *elk heeft met het zijne het meeste op.*

Wat helpt kaars en bril / als de uil niet zien en snij / zegt men: *als het onderwijs, hoe goed ook ingerigt, niet lukken wil.*

Hij zit of staat te kijken / als een uil in noodsgnoob / zegt men, met zinspeling op het genoemde dier, als het sterven gaat, van iemand, die er al zeer benaauwd uitziet.

Hij heeft een uiltje gebangen of geknapt. In dit Spreekw. is een uiltje een *nachtvlinder*, en wordt deze voor een *slaapje*, dat eigenlijk tot den nacht behoort, genomen.

Uilen zijn uilen: *domme menschen, zijn maar domme menschen.*

Uilen kraeyen uilen: *gelijk brengt ook in domheid zijns gelijken voort.* Dit gaat echter niet altijd door.

Uilen maakt uilen: *door te veel haasten, wordt ligt het werk verbrod.*

Uilen bij uilen / kraayen bij kraayen: *soort bij soort.*

V.

V A L K.

Dræg kalk / bræg uil. Dit Spreekw. herinnert, dat dikwijls zij, die in hunne jeugd, boven hunne jaren verstandig zijn, ook vóór hunnen tijd verstompen, en is eene waarschuwing in de opvoeding, om van kinderen niet te veel te vergen.

Elk maant zijn uil een kalk te zju. Zie *Uil*.

V A R K E N.

Het woord *varken* wordt overdrachtelijk gebruikt

van een morsig mensch, zoo dat men b. v. zegt: *Welk een morsig varken van een huif!*

Hij is er gezien/ als een varken in een Moden heiken/ is eene geestige en krachtige vergelijking, wegens den afkeer dien de Jood van dit dier heeft, en toont, *dat men het op iemand maar in 't geheel niet heeft.*

Hij zal dat varken wel wasschen. Het wasschen van een varken met kookend water, als men het slagt, is een onaangenaam lastig werk, en vandaar duidt het Spreekw. aan: *hij zal die netelige of moeilijke zaak wel op zich nemen, en ten uitvoer brengen.*

Men kan van een varkensoor geen sluicelen heugē maken: *de stof moet, naar hetgeen men ervan maken wil, berekend zijn.* Op gelijke zegt men ook wel: Men kan geen jagthoorn maken van een zwijnētrek/ noch van een wasfenstaart een trompet.

't Is al van 't varken/ de kop is op/ zegt men met zinspeling op het gebruik der slacht, wanneer het rundvleesch op, en niets dan varkensvleesch over is, waarvan men het eene na het andere gebruikt, *als dezelfde stof op verschillende wijze, gedurig voorgesteld wordt; even alsof er niets anders te bedenken ware.*

Hij kan wel twee ruggen uit één varken snijden: *hij weet het al zeer zuinig aan te leggen.*

Hij schreeuut als een mager varken: d. i. zeer hard. Het bijvoegsel *mager* moet de kracht der uitdrukking vermeerderen.

Crekt men één varken bij den staart/ dan schreeuwen zij allen: *doet men* (op menschen toegepast) *er één kwaad, dan is het, of het allen geldt.*

Een krul meer dan een varkensstaart/ zegt men van een enkel sierlijk woordje, strikje of dergelijke, te meer.

't Is rozen voor de varkens gestrooid: *het keurigste verspild*, even als men doen zou, als men die fraaije bloemen voor de zwijnen wierp.

Waar het heft open is / loopen de varkens in. Men houdt het dus gesloten, *en geve nimmer door verzuim, aanleiding tot het bedrijven van eenig kwaad.*

't Is een ijzer varken / zegt men van iemand *die heel sterk, en in wien het leven als verroest is*, doch van waar dit? en vanwaar tevens: Een varken maken / voor: *een misslag begaan*. Ook versta ik niet: Het magt wel varkens regenen / de lucht ziet zoo zwart.

Waar de varkens veel zijn / is de spoeeling dun: *waar de kinderen veel zijn, komt soms de kost vrij schraal om, of hebben zij minder erfdeel te wachten.*

Een varken sterft van geen huile / maar wel van een leege trog / zegt men, *als het ergens, waar men spijzigen moet, wat morsig is, om anderen tot het eten aantemoedigen.*

V E D E R. (VEËR.)

Hij kan geen bede? (of veer) van den mond blazen / zegt men van iemand, *die zeer krachteloos of onvermogen is.*

Hij trekt hem een heez uit zijn staart: *hij brengt hem een merkelyk nadeel toe*, door b. v. zijne inkomsten te verminderen, of van zijne winsten te nemen.

Hij is zoo ligt als een heez: *zeer ligt.*

De heren sieren den bogel / zegt men van een bijzonder net of prachtig gekleed mensch.

Hij pronkt met vreemde heren: hij eigent zich het werk en de verdiensten van anderen toe.

Men kent hem aan zijn heren: aan zijn gewaad.

Hij heeft er een heren (of ook wel) zijn heren gelaten. In het eerste geval: hij heeft er wat over gehad, en in het laatste: hij is er arm geworden, of ook wel: men heeft er hem terdeeg beet gehad.

Hij is van geld voorzien / als een pad van heren. Zie Pad.

V I N K.

Met enkele heren plukt men den vink kaal: er is soms maar weinig noodig, om iemand te bederven of in den grond te helpen.

't Is beter een vink geplukt dan ledig gezeten: beter iets hoe gering ook gedaan, dan niets verrigt.

Het is een vinkvink / zoo wordt iemand genoemd, die dagelijks in de zwingelkeet werkt.

Het zijn luistervinken: zulken die iets afluisteren; ontleend van vinken, die op den slag der lokkers afkomen.

V I S C H.

Onder in den kuil hangt men den visch / zegt: men moet het einde aanzien en afwachten, even als een visscher, die eerst als het onderste van zijn net boven water is, weet wat hij gevangen heeft.

Hij is visch noch vlesch: onbestemd — dubbelhartig — ook wel onpartijdig.

Hij leeft of is zoo gezond / als een visch in het water: *lustig en tierig.*

Hij wil visch voor een vischerg-heuz (waar alles dood gevischt is) hangen: *iets daar bejagen, waar het niet te vinden is, derholve verlorene moeite doen.*

En zulke waters vangt men zulke vischen: *dit zijn de vruchten van zulk een bedrijf.*

Kleine vischen maken de groote goed: *als er overloed van de eerste is, worden de laatste goedkoop.*

Hebt gij niet gemeten / dat groote vischen de kleine eten: *dat de aanzienlijken in de opbrengst en arbeid der minderen, hun bestaan en welvaart vinden, of meer nog, dat zij hunne minderen dikwijls verdrukken en ongelukkig maken.*

Die een goed vischje heeft / die mag het wel in den ketel houden: *wie iets goeds en voordeeligs bezit, zie toe, dat hij het wel beware!*

Groote vischen springen uit den ketel / ook wel scheuren het net: *vermogende lieden zijn moeilijk te bedwingen.*

Geld (of boter) bij den visch: *terstond het gekochte betalen.*

Vischen hebben een goed leven / zij drinken als zij willen / en zij worden nooit gemaand om het gelag / is een Spreekw. van drinkebroërs, *als zij het laatste moeten betalen.*

Hij is goed / maar was hij een vischje / men zou het hoofdje voor de kat werpen: *eene zachte aanwijzing van iemand, die wel goedhartig, maar toch ook stijfhoofdig en daardoor lastig is.*

Hij snakt er naar als een vischje naar 't water: *hij verlangt er naar, als naar iets dat hij volstrekt niet missen kan.*

Het is een vischje buiten het kraagst: *een onverwacht geluk*, zoo als het genoemde dit voor den hengelaar is.

Zij is zoo rein als een vischjen. Door deze vergelijking drukt men boertende het tegendeel uit, want de vischbennen zijn doorgaans stinkend vuil.

In troebel water is goed vischjen: *bij verwarring komt men ligt tot zijn doel*, even als in troebel water, waar de visch angel noch want kan zien.

Het is rz/ vischje spring in: *men heeft maar te komen, om er te zijn*.

V L E E S C H.

Hij weet wel/ wat vleesch hij in de huid heeft: *hij weet zeer wel van wat geaardheid hij is*. Van het innaken der slag ontleend, en meestal van ouders betrekkelijk hunne kinderen gebruikt.

V L I E G.

Hij maakt van een vlieg een olifant: *hij vergroot de zaak geweldig*.

Men vangt meer vliegen met siroop dan met azijn: *men wint doorgaans meer met zachtheid, dan met gestrengheid*.

Hij vangt (of slaat) twee vliegen in eenen klap: *hij bereikt twee oogmerken te gelijk*.

Hij vangt hem een vlieg af: *hij verschalkt hem in zijne onderneming*.

Een arend vangt geen vliegen. *Zie Adelaar*.

Alk zit hier niet om vliegen te vangen: *ik ben hier om zaken van belang*.

Hij heeft het zoo vast/ als een hand vol vliegen: *hij*

kan er niet op rekenen. Men weet toch, hoe ligt vliegen de hand ontsnappen.

V L O O.

Magere vloojen (ook wel luizen) bijten scherp: arme lieden zijn al zeer dringend in hunne vorderingen.

Niets met haast dan vloojen hangen: men moet alles met beraad doen. Elke goede zaak moet haar tijd hebben.

V O G E L.

Men zegt van een mensch, overeenkomstig zijne geaardheid: Het is een stoute- een schrandere- een slimme- en ook wel als hij kwade tijding brengt, een ongelukkig vogel. Dit laatste met zinspeling op de wigchelaarij.

Betez eene vogel in de hand dan tien in de lucht: het zekere, is boven het onzekere te verkiezen.

De vogel is gaarne maar hij gebracid is: onze geboorteplaats heeft doorgaans veel aantrekkelijks voor ons.

De vogel is gelogen: hij heeft zich ijlings weg gepakt.

Elk vogeltje zingt zoo als het gebicht is: elk voert taal en toon naar zijn vermogen.

Niet alle vogels zijn valken/ zegt men met zinspeling op het valkenoog: niet alle menschen zijn scherpsziende of schrandere.

Oude vogels zijn zoo ligt niet te hangen: menschen van ondervinding laten zich niet zoo gemakkelijk verstrikken.

Er kan geen vogel voorbij vliegen/ of hij moet er een
 bezet hebben: *geen mensch kan voorbij gaan, of
 hij moet er iets op aanmerken.*

Die vogel pikt een graantje te veel/ zegt men van
 iemand, *die aan den drank verslaafd is.*

De heren sieren den vogel. *Zie Veder.*

Ik moet den vogel eerst goed onder den staart zien/
 zoo als de vogelaars doen om te onderzoeken, of
 het dier geen gebrek heeft: *ik moet eerst de zaak
 naauwkeurig onderzoeken.*

Hij is vogelruij verklaard: *elk mag hem dood schieten
 of vangen.*

Zoo als de ouders (*vogels* namelijk) zongen/ piepen
 de jongen: *kinderen volgen dikwijls, zoo als de ou-
 ders hen voorgingen.*

Het zijn vogels van eenerlei heren: *menschen van
 eenerlei slag.*

Vogels van gelijke heren vliegen graag samen: *ge-
 lijksoortige menschen, verkeerden graag met elkander.*

Hij is zoo klug als een vogeltje dat koe heet. *Zie Koe.*

De vogeltjes/ die zoo vroeg zingen/ eet de kat op den
 dag/ dient tot een Spreekw. bang maken van kinde-
 ren, *die zich des morgens te vroeg laten hooren.*

Deze vogels/ gladde heren/ wel te winnen/ wel
 verteren/ is eene aardige, nuttige waarschuwing te-
 gen eene te kostbare levenswijze, waartoe men, door
 voorspoed in den handel, aanleiding krijgt.

Een klein vogeltje in een klein nestje rustig leeft/
 maar menige groote vogel/ in zijn groot nest van onrust
 heeft: *in de hutten der armoede heerschen dikwijls
 meer rust en tevredenheid, dan in de paleizen der
 grooten.*

Men heeft nog: Hij slacht Wiggert Wiggerts / een kennez van alle vogels / hij zag een zog haaz een tortelbuij aan. Hoe duidelijk de zin ervan ook zij, en hoe aardig hierdoor gezinspeeld worde op een *waanwijs mensch, die zijne jammerlijke onkunde verraadt, ligt de oorsprong, betrekkelijk WIGGERT WIGGERTS, in het donkere.*

V o s.

Een geslepen en doortrapt mensch wordt dikwijls een vos genoemd, als het b. v. is: Welk een looze hoef of, Hij heeft een hoefenaard.

Het is een roode hoef: *een roodharig mensch.*

De hoef wil kluzenaaz worden / zegt men van *een doortrapt huichelaar, die bijzondere vroomheid voorwendt.*

Een hoef herliest met zijne haren / maaz niet zijne streken / en, Hoe oudez hoef hoe schalkachtigez / maaz niet betez / zijn Spreekwoorden, waardoor aangeduid wordt, *dat iemand zijn' schalkachtigen aard met de jaren niet verliest, en dien dan zelfs wel eens, nog meer doet blijken dan voorheen.*

Daaz steken veel ezels in een hoef alleen. Dit wil zeggen: *in één vos is meer loosheid, dan in vele ezels zamen, en wordt op een bijzonder slim mensch toegepast.*

De hoef en de kraan hebben elkander te gaet. Dit is ontleend uit de bekende fabel, volgens welke, de vos de spijs voor den kraanvogel op een platten schootel, maar deze op zijne beurt den vos in een flesch opdichte, zoodat beide met leêge magen weg gingen, en wordt van *twee personen gebruikt, die elkander over en weêr om den tuin leiden, foppen.*

Het zij een vos random uwa slot/ zoo sluit terberg
 uwa haenderkot/ is een Spreekwoordelijke wijze raad
 aan ouders, *betrekkelijk hunne huwbare dochters.*

Goeden dag u allen! zei de vos/ en hij kwam in het
 ganzen-hof. Dit past men boertend op zulken toe,
*die, onder den schijn van vriendschap, tot hun
 verkeerd doel pogen te geraken, en stemt over-
 een met: Als de vos de passie preekt/ waeren! bergt
 uwa ganzen/ met dit onderscheid alleen, dat het pas-
 sie preken/ schijnbare verdraagzaamheid aanduidt.*

De druiven zijn zuur/ sprak de vos/ maar hij kon er
 niet bij/ zegt men met de oude fabel, van iemand,
*die onder eenig voorwendsel zijn spijt over iets, 't welk
 hij niet bereiken kan, wil verbergen.*

Oude vossen zijn moeijelijk te vangen: *die in slim-
 heid volleerd zijn, kan men moeijelijk in den strik
 krijgen.*

Vossen moet men met vossen vangen: *men moet slim-
 heid tegen slimheid overstellen, om tot zijn oogmerk
 te geraken.*

Men vindt de vossen of haaz wel bij den bontwerker/
 wil zeggen: hoe listig de vos ook zij, hij wordt
 eindelijk gevangen en moet zijn huid den bontwer-
 ker laten. Het wordt gebruikt, om aan te duiden,
*dat hoe loos men het ook aanlegge, de boosdoener
 eindelijk zijn loon krijgt.*

W.

W E E R W O L F.

't Zij een succerswaf/ zoo zeide men oudtijds van

een' mensch dien men waande in een wolf veranderd te zijn. *Weerwolf* is toch zooveel als *menschwolf*. Thans noemt men iemand zoo, *die er vrij ruw uit ziet* en ook zoo een' die *wrevelig* is.

W E S P.

Hij heeft *mespen* in den kop / zegt men van iemand, *die geheel uit zijn humeur is*, en is volgens TUINMAN van de *horsels* ontleend, die door hun steken b. v. paarden en koeijen als onzinnig op den loop brengen, waarbij hij nog dit voegt: »de legende zegt ons, dat Keizer VESPASIANUS dien naam kreeg, om dat hij een *wesp* in den neus had.»

W E Z, E L.

Hij is zoo bang als een *wezel*: *zeer bang*, zoo als dit de aard van het genoemde dier is.

De stoutste *wezels* zuipen de vjeren uit: *moed bij de onderneming, doet haar dikwijls gelukken.*

W I E K.

Hij is in zijn *wiek* geslagen of geschoten: hij verkeert in den toestand van een' vogel, die in zijn *wiek* getroffen is; *hij is genoegzaam radeloos en reddeloos.*

Hij drijft op zijne eigene *wieken*: *hij is zijn eigen meester.*

Zijn *wieken* zijn gekort: *men heeft hem paal en perk gesteld.*

Hij laat de *wieken* hangen: *hij is in bedroefden*

toestand, of, hij geeft het op, even als de vogels wanneer zij kwijnen.

W I N D H O N D.

Dat de windhond een langen staart heeft komt hem van zijn geslacht: alles heeft en behoudt zoo zijne eigene natuur.

W O L.

Deel geschreeum (ook wel geblaas) en weinig mal / van het schapen scheren ontleend, is een Spreekwoord, wanneer men iets breed uitmeet, zonder veel vrucht ervan te genieten.

W O L F.

Het is een geldwolf: iemand die op het geld is, als een wolf op zijn prooi.

Hij eet als een wolf: zeer gulzig.

De woorden zijn goed / zei de wolf / maar ik kom in 't dorp niet. Dit duidt aardig aan, dat iemand zich, door geen mooie praatjes wil laten verlokken, en bedriegen.

De wolf zal zijn bacht wel houden / maar het schaap moet gestraopt zijn / wil zeggen: boosdoeners gaan dikwijls vrij, terwijl onnoozelen het gelag moeten betalen.

Op grijpende wolfsklauwen / passen hondstanden / of: Cat vleeſch van molven / tanden van doggen. Dit komt overeen met: Cat een harden kwaſt beſhaart een ſcherpe vijtel: hard tegen hard.

De schapen moeten zich mandez wel hoorzien / maaz de wulf regtez is. Dit Spreekwoord drukt aardig *den staat van weerloozen uit, die hoe onschuldig ook, hunne zaak voor een' vermogenden regter, die hun tegenpartij is, moeten bepleiten.* Hier geldt toch ook: Om eene kleine zaak / eet de wulf het schaap: *om de minste beuzeling wordt men, in het genoemde geval, verdrukt.*

De wulf eet wel een geteid schaap: *men is somtijds niet kiesch en keurig in zijne keus.*

Hongez drijft den wulf uit het bosch: *gebrek leidt ligt tot ongewone middelen, om zich te helpen.*

Die met wolven omgaan wil / moet mede huilen. Hij huilt met de wolven / waarmede hij in het bosch is / en; Hij huilt met de wolven in het bosch / en blaas met de schapen in het veld / zijn Spreekwoorden, die op *het schikken naar hen, met welke men omgaat zien, en hetgeen men somtijds doet, om hen te behagen.*

Wie den wulf / die in een kwaad gerucht is: *ongeluk- kig de mensch die niet ter goeder naam en faam staat. Bij het minste kwaad, dat er gebeurt, en men hem aantijgen wil, is hij altijd de man.*

Een oude wulf is wel gerucht gewoon / omdat hij namelijk dikwijls gejaagd is. Dit past men op iemand *van jaren en ondervinding toe, die voor geen klein gerucht vervaard is, of die zich zoo als men ook wel zegt: Daar geen blaas met hoenen bang of ook wel, hoeten laat maken.*

Als de wulf oud wordt / reijen hem de kraaijen / en zoo ziet men ook *wel menschen van gezag, in hunnen ouden dag, vernederd en geplaagd.*

De wulf is in 't net (ook wel *want*) geraakt: *men heeft zich eindelijk van den man meester kunnen maken.*

Men moet geen muif in den huik smoren/ beteekent: geen noodeloos geheim van iets maken. Maar van waar is het ontleend?

Het zijn muiften in schapenvelen: *schadelijke menschen, die zich onder een onschadelijk voorkomen vermommen.*

Er zijn muiften op den weg: *er is gevaar of hinderenis.*

Wat is de zin van het oude Spreekw.: Hij heeft den muif in zijn haag gezien/ voorkomende bij G. S. MEIJER, Oude Nederl. spreuken, bl. 62.? Ons is dezelve tot hiertoe onbekend.

W O R M.

Het is een worm: *een nietig wezen.*

Het is een boekworm: *een boekverkooper die weinig te beduiden heeft.*

Die arme wormen: *beklagenswaardige voorwerpen.*

Hij slaat een kerfchen worm aan/ van het visschen met den angel ontleend, zegt in het gemeene leven: *hij stopt een versche pijp.*

X. Y.

Onder *deze* letters zijn mij geene Vaderlandsche Spreekwoorden of Spreekwoordelijke zegswijzen, uit het *Dierenrijk* ontleend, bekend.

Z.

Z A L M.

Hij is zoo geruſt als een zalm: *zeer geruſt*, met zinspeling op den zalm, die als hij in het net geraakt is, zich, zoo lang men het niet optrekt, stil houdt, en als 't ware rustig zijn lot verbeidt.

Het is het neuſje van den zalm/ overdragtelijk: *het beste van zijne soort*.

Z O G

Hij zag een zog voor een tortelduiſ aan. *Zie vogel*.

Dat de zog miſdaan heeft/ moeten de biggen miſgelden: *de mindere moeten dikwijls voor de meerdere boeten*.

Als men de zog in den nek kittelt/ gaat zij in het slijk liggen: *als men het gemeen wel doet, openbaart het zijn' waren aard*.

Z W A A N.

Een zwaan heeft hare pluimen zoo wel van doen/ als een muſch haaz veren: *die meer rijkdom en inkomsten bezit, heeft doorgaans meerder omslag, en grooter onkosten te doen, dan geringeren*.

Hij zingt zijn' zwaunenſang. Men vertelt, dat de zwaan, als zij sterven gaat, zingt, en dus is de overbrenging *op iemand, die zich voor zijn' dood nog eens laat hooren, zeer natuurlijk*.

Z W A L U W.

't Is een naakte zwaluw: *een arm behoeftig mensch.*

Eene zwaluw maakt geen zamez: *men kan uit een enkel geval niet tot het geheel besluiten.*

Z W I J N.

Hij is een zhuijn / zegt men wegens, de gulzigheid van dit beest, van *een vraat of dronkaard.*

Het is een morsig zhuijn: *een vuil mensch.*

Hij huzyt padrten loaz de zhuijnen: *hij verspilt kostelijke dingen aan onwaardige voorwerpen.*

Wie zich onder den draf mengt / dien eten de zhuijnen / is een Spreekwoordelijke waarschuwing, *om zich niet met iedereen in te laten*, door vader J. CATS, aan de jufferschap, of laat ons liever schrijven, aan alle meisjes gerigt.

AANTEERENINGEN.

1.

Wij geven dit, voor hetgeen het is, namelijk eene loutere gissing. Mogelijk zou men hier en daar nog wel meer vinden, 't welk haar aannemelijk maakt. Althans zweefde ons, onder het schrijven eene plaats uit VONDEL voor den geest, die er voor schijnt te pleiten; doch wij hebben dezelve tot nu toe, niet kunnen vinden, om haar hier aan te wijzen.

2.

Addergebroedsel is in onze taal gebruikelijk, maar niet op waarheid gegrond. De *adder* werpt toch hare jongen, terwijl de slangen eijeren leggen, en dezelve toedekken, tot dat zij uitgebroeid zijn.

3.

Men heeft dit Spreekwoord ook wel in een' Staatskundigen zin genomen, betrekkelijk het laten ontvlugten van NAPOLEON van *Elba* naar *Frankrijk*, en zou ook op andere dergelijke gevallen kunnen worden toegepast.

4.

W. BILDERDIJK schrijft in zijne *aanteekeningen* op

Hooft, D. III. bl. 165, wat de spreekwijze somtijds aanduidt; doch niet vanwaar zij moet worden afgeleid.

5.

Verg. N. VAN DER HULST, Vaderl. Spreekw. 1^e St. bl. 23, 24.

6.

De in de vorige aanteekening vermelde schrijver, geeft er, op het slot van het genoemde stukje, bladz. 68 — 70, de volgende verklaring van:

't Was winter en de lucht was guur; 't was vinnig koud,
 Toen *Louwtje* de eijerboer, eer nog het zonlicht daagde,
 Zich naar de stad begaf, waar 't volkje zich onthoudt,
 Dat altoos naar zijn waar met zoo veel geestdrift vraagde.
 Terwijl de felle vorst zijn leden deed verstijven,
 Moest hij de kroeg voorbij, waar bolle *Tijsje* woont,
 Wicns kagchel, rood gestookt, het schamel volkje troont,
 Om door een ruime teug de zorg te doen verdrijven.
 De boer had kruis noch munt; maar echter treedt hij binnen,
 Vraagt, half verkleumd, een slok en schuift zich bij den haard;
 Het teugje doet hem goed, verlevendigt zijn zinnen;
 Nog vraagt hij om een slok: zegt, lagchend, tot den waard:
 Hoor *Tijs*, 'k heb nu geen geld, straks zal ik u betalen,
 Wanneer ik naar de stad mijn eij'ren heb gebragt.
 Neen, kinkel! foertert *Tijs*, u zal de drommel halen;
 Ik heb zoo menig een vergeefs weerom gewacht,
 Die zoet en vol vertrok; maar nooit is weergekomen,
 Ik heb bij hoog en laag een vast besluit genomen,
 Die zuipt en niet betaalt, dat zweer ik bij het kruis,
 Komt, wie hij wezen moog, niet straff'loos uit mijn huis.
 De goede *Louw*, met regt, beledigd door dat woord;
 Duwt onzen hospes toe, vrij vinnig en verstoord:
 Hoor *Tijs*, je zegt te veel, 'k heb niemand ooit bedrogen,
 Denk, dat geen eerlijk man dat zwetzen kan gedoogen;

Weet, dat ik u niet vrees; maar 'k wil geen moeite of twist,
 Kom, 'k zal u van mijn waar een half douzijntje geven,
 Dan, dunkt mij, is het wel; dan zijn wij dubbel even.

Kies eij'ren voor uw geld, dan is de zaak beslist.
 Maar *Tijs*, voor rede doof, vaart voort met razen, schelden;
 Schreeuwt met een heesche stem: neen, boer! dat zal niet gaan,
 Waar is uw geld? betaal, of 't zal jouw bakkes gelden,
 Ik zal je bont en blaauw en lam en kreupel slaan.

Intusschen was de kring der drinkebroers vermeerd,
 Die 't schraal verdiende loon gedeelt'lijk hier verteert,
 Die 't einde van die grap met ongeduld verwachtte;
 Dan om den kleinen boer, dan weer om *Tijsje* lachte.
 Halon, roept *Tijs*, *tien cents*, betaal, het moet er zijn,
 En vult in woeste drift, een glas met brandewijn;
 Hij stampvoet op den grond, het glas heeft in zijn handen;
 Terwijl in 't woest gelaat zijne oogen vonklend branden,
 Schreeuwt hij: ik drink den dood, met eeden zonder tal;
 Als ik in plaats van geld zijn *eij'ren nemen* zal.
 Maar *Louw*, hoe zacht van aard, schijnt ook in 't vuur te raken:
 Dat razen, roept hij uit, is kinderspel, niets meer;
 Wij zullen goed en kort de zaak ten einde maken,
Tijs, zoo ge een kerel zijt, een vout van deugd en eer,
 Kom aan, ik ben je man, op mij kunt ge u verhalen,
 Sla toe, ik wagt u af! Daar *Tijs* nog schijnt te dralen,
 Hitst de ongestuime klub den dronken hospes aan;
 Om dezen kleinen boer dat snoeven af te leeren.
 Hoe! schreeuwt men, durft gij niet? hoe! laat gij u trotseren?
 Gij zweert, en vloekt en dreigt, en durft niet toe te slaan.

Daar stuift de hospes op, in razernij en woede,
 En vliegt naar onzen *Louw*, maar 't boertje zet zich schrap,
 En wijkt geen enklen duim; wacht *Tijs* in koelen bloede
 En geeft hem, toen hij dreigde, een zoo geduchte klap,
 Dat onze hospes schreeuwt en draait en suizenbolt,
 En zwiemend en bebloed in 't voetzand nederrolt.

Nu is er, zoo als 't gaat, een algemeen geschater,
Een ieder heeft het druk. een ieder roert den snater.

Dat boertje is eerst een vent! zoo roept men overluid,
En licht met schamp'ren hoon, den bollen hospes uit,
Sta op roept onze *Louw*, nog eens moet gij 't herhalen,
Of zal ik mijn gelach met *eij'ren* u betalen?

Zoo neen, 'k ben weer uw man. *Tijs* tot den dood ontsteld,
Vroest voor den tweeden klap: *kies* *eij'ren* voor *zijn* geld.

7.

De genoemde sterrekundigen merkten op, dat deze star, omtrent gemelden tijd, bij de zon, of met haar in Conjunctie kwam, en daardoor, omtrent een maand lang, in het zonnelicht zoodanig verdween, dat zij onzichtbaar werd. Hierdoor kwamen zij op het denkbeeld, dat zij invloed maakte op de groote hitte, welke dan dikwijls ondervonden werd. Een denkbeeld, 't welk nog bij velen stand houdt, doch ten eenenmale ongerond is, zoo als voor ongeletterden zeer bevattelijk bewezen wordt in N. CHOMELS, *Huishoudelijk woordenboek* op het woord *hondsdagen*.

8.

Verg. L. LEMNIUS, *de miraculis occultis naturae*
Franc. MDCLV p. 167.

9.

Het Spreekwoord is dus wel niet uit het *dierenrijk* ontleend, doch daar het er doorgaans toe gebragt wordt, dienden wij het hier op te nemen. Of intusschen het fabrikaat *kat in den zak* zijn' naam niet verschuldigd zal zijn aan bedrog jegens een bontwerker, wien men b. v. voor een *haas* een *kat* in den zak te koop vent, is ons bij nader inzien, niet onaanneemelijk voorgekomen.

10.

De fabel is oorspronkelijk van Esopus , en men ziet er door bevestigd , van welk een belang het is , bij de behandeling onzer Spreekwoorden , waar het noodig is , met de Ouden te raadplegen.

11.

W. BILDERDIJK heeft hierover in *zijne nieuwe verscheidenheden* iets in het midden gebragt 't welk wij niet regt begrijpen en ons voorkomt tot de verklaring niets bij te dragen. Mogelijk zal men de onze wat *te gezocht* vinden , maar wij kenden niets beter.

R E G I S T E R

DER

SPREEKWOORDEN

EN

SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

uit het Dierenrijk ontleend

DIE BEHANDELD ZIJN.

	Bladz.
<i>Aan de kat of poes komt een graatje toe.</i> . . .	25.
— <i>een goed visscher ontglipt wel een aal</i> . . .	2.
— <i>wel gevoederde rammen jeuken de horens.</i> . . .	77.
<i>Al zouden de kraaijen het uitbrengen</i> . . .	58.
<i>Alle baat helpt, zei de muis, en zij waterde</i> <i>in de zee.</i>	64.
— <i>hanen moeten een kam hebben</i>	26.
<i>Als apen hoog willen klimmen, ziet men hun</i> <i>naakte billen</i>	5.
— <i>de boeren slapen, waken de ganzen</i> . . .	24.
— — <i>oude honden blaffen, is het tijd dat</i> <i>men uitziet</i>	36.

<i>Als de gierigaard vrolijk is , danst de kemel .</i>	50.
— — <i>herder doolt , dolen de schapen . . .</i>	80
— — <i>kat van huis is , hebben de muizen vrij loopen (ook wel knaauwen) . . .</i>	46.
— — <i>katten muizen miauwen ze niet . . .</i>	48.
— — <i>wolf oud wordt , reijen hem de kraai- jen</i>	97.
— — <i>muis zat is , is het meel bitter . . .</i>	63.
— <i>God een' mensch plagen wil , dan bijt hem wel een muis dood</i>	63.
— <i>een muis (ook wel luis) in den meelzak gevallen is , meent zij dat zij de mole- naur zelf is</i>	63.
— <i>er een schaap over den dam is , volgen de anderen</i>	79.
— <i>men roept : gus ! dan meent men al de hoenders</i>	31.
— — <i>den hond jonker heet , dan wil men hem hangen</i>	34.
— — <i>de kat op het spek bindt , wil zij niet eten</i>	47.
— — <i>de zog in den nek kittelt , gaat zij in het slijk liggen . ,</i>	99.
— <i>'t hammetje gekloven is , is 't sparen gedaan</i>	28.
— — <i>lukt katft de os</i>	67.
— <i>twee honden vechten om een been , loopt de derde er mee heen</i>	35.
<i>Apen bij apen , en meerkatten bij meerkatten .</i>	3.
<i>Beter door een ezel gedragen , dan door een paard in 't zand gestagen</i>	21.

	Bladz.
<i>Beter een half ei dan een leege dop</i>	23.
— — <i>jaar op een goed paard gereden , dan zijn gansche leven op een ezel .</i>	71.
— <i>ééne vogel in de hand dan tien in de lucht</i>	91.
<i>Beveel (commandeer) je honden en blaf zelf .</i>	37.
<i>Blaauwe duiven krijgen blaauwe jongen . .</i>	13.
<i>Daar is een zwarte kat tusschen gekomen . .</i>	46.
— — <i>kat noch muis overgebleven</i>	47.
— <i>men 't minst verwacht, springt de haas uit de gracht</i>	27.
— <i>schuilt een adder in het gras</i>	6.
— — — <i>slang onder 't loof</i>	81.
— <i>steken veel ezels in één vos alleen . .</i>	93.
— <i>was anderhalf man en een paardshoofd .</i>	71.
— <i>zal geen haan naar kraaijen</i>	26.
<i>Dat dankje de poes</i>	74.
— <i>de windhond een langen staart heeft komt hem van zijn geslacht</i>	96.
— — <i>zog misdaan heeft, moeten de biggen misgelden</i>	99.
— <i>gij aan de muis geven zoudt, geef dat aan de kat en maak van den nood eene deugd</i>	46.
— <i>hangt als een koe in een kersenboom . .</i>	54.
— <i>is de kat de kaas bevolen</i>	47.
— — <i>een luizige kamer</i>	60.
— — — <i>nest van een huis</i>	65.
— — <i>geen kattedrek</i>	48.
— — <i>het regte eijereten niet</i>	17.
— <i>komt uit geen schaapshoofd</i>	79.

	Bladz.
<i>Dat muisje zal een staart hebben</i>	64.
— <i>wete hem de hond dank</i>	31.
— <i>zal hem geen windeijeren leggen</i>	18.
<i>De aap gooit de kastanjes in het vuur en laat</i>	
<i>ze er de kat uithalen</i>	3.
— <i>bot is vergald</i>	11.
— <i>brak doelt op den haas, de wind behoudt</i>	
<i>het aas</i>	12.
— <i>druiven zijn zuur sprak de vos, maar hij</i>	
<i>kon er niet bij</i>	94.
— <i>een slaat op de haug en de andere heeft</i>	
<i>het nest</i>	65.
— <i>eene kraai bijt den andere geen oogen uit .</i>	57.
— — — <i>zit gaarne bij den anderen</i>	—
— <i>ekster kan haar huppelen niet laten</i>	20.
— <i>ezels kraauwen elkander</i>	21.
— <i>gans blaast wel, maar bijt niet</i>	23.
— <i>ganzen gelooven niet, dat de kiekens hooi</i>	
<i>eten</i>	—
— <i>hen is uitgelegd</i>	30.
— — <i>leeft nog al heeft ze de pip</i>	—
— <i>hennen leggen gaarne waar zij een ei zien .</i>	—
— <i>hond is dol</i>	31.
— — <i>zit op zijn tas</i>	—
— <i>kat die het spit (ook wel gebraad) likt</i>	
<i>moet men het spek niet vertrouwen</i>	47.
— — <i>muist best, als zij jongen heeft</i>	—
— — <i>zal met zijn leege maag niet weg loo-</i>	
<i>pen</i>	—
— — <i>kan het muizen niet laten</i>	48.
— — <i>kijkt den vogel uit den boom</i>	43.

	Bladz.
<i>De koe trekt haar melk op</i>	51.
— — <i>weet niet, waar haar de staart toe dient, voor dat zij die kwijt is . . .</i>	53.
— — <i>wil niet over de brug</i>	—
— — <i>is nooit zoo bont, als zij wel geschilderd wordt</i>	54.
— <i>koeijen eten met vijf monden</i>	53.
— <i>monnik preekte dat men niet stelen mogt en hij zelf had de gans in zijn schapulier</i>	23.
— <i>mot is in zijn maag</i>	62.
— — — <i>dien winkel</i>	—
— <i>mug vliegt zoo lang om de kaars, tot dat zij zich brandt</i>	—
— <i>muis is in de val</i>	63.
— <i>nijvere spin heeft een groot weefsel . . .</i>	83.
— <i>paarden die den haver het meest verdienen krijgen dien het minst . . .</i>	71.
— — — <i>stonden als lammeren</i>	72.
— <i>poes is er mee heen</i>	74.
— <i>rups dient in de pop gedood</i>	78.
— <i>schapen moeten zich wonder wel voorzien, waar de wolf regter is</i>	97.
— <i>slak komt er zoo wel met kruipen als een haas met loopen</i>	81.
— <i>spiering doet den kabeljaauw afslaan . . .</i>	82.
— <i>stoutste wezels zuipen de eijeren uit . . .</i>	95.
— <i>veren sieren den vogel</i>	88.
— <i>vogel is gaarne waar hij gebroeid is . . .</i>	91.
— — — <i>gevolgen</i>	—
— <i>vogeltjes, die zoo vroeg zingen, eet de kat op den dag</i>	92.

<i>De vos wil kluzenaar worden</i>	93.
— — <i>en de kraan hebben elkander te gast</i>	—
— <i>wolf zal zijn vacht wel houden, maar het schaap moet gestroopt zijn</i>	96.
— — <i>eet wel een geteld schaap</i>	97.
— — <i>is in 't net geraakt</i>	—
— <i>woorden zijn goed, zei de wolf, maar ik kom in 't dorp niet</i>	96.
<i>Dek toe den pot, daar is paling in</i>	73.
<i>Die arme wormen</i>	98.
— <i>de eijeren hebben wil, moet het kakelen der henne dulden</i>	19.
— <i>een goed vischje heeft, mag het wel in den ketel houden</i>	89.
— <i>honden wil leiden, moet ka n en p n verbeiden</i>	36.
— <i>koe geeft veel melk</i>	51.
— <i>koetjes loopen in mijne weide</i>	55.
— <i>lamp brandt luizig</i>	60.
— <i>met honden omgaat, krijgt vloojen</i>	36.
— — <i>wolven omgaan wil, moet mede huilen.</i>	97.
— <i>pleit om een koe geeft er een toe</i>	52.
— <i>verder wil dan zijn paard kan, die zitte af en ga te voet</i>	71.
— <i>vogel pikl een graantje te veel</i>	92.
<i>Dooide honden bijten niet.</i>	36.
<i>Een aap blijft een aap, al draagt hij een gouden ring</i>	2.
— <i>aap is gaauw, maar nog gaauwer, die hem vangt</i>	3.
— — <i>een paap en een wetsteen, komen zeer wel overeen</i>	5.

	Bladz.
<i>Een arm man sterft zijn koe, een rijk man</i>	
<i>zijn kind</i>	51.
— <i>arend teelt geen duiven</i>	7.
— <i>— vangt geen vliegen</i>	—
— <i>blaffende hond bijt nog niet</i>	31.
— <i>enkele bonte kraai, maakt geen kouden</i> <i>winter.</i>	57.
— <i>ezel stoot zich geen tweemaal aan den-</i> <i>zelfden steen</i>	22.
— <i>gegeven paard moel men niet in den bek</i> <i>zien</i>	70.
— <i>gehuurd paard en eigene sporen maken</i> <i>horte mijlen.</i>	—
— <i>goed paard is zijn voeder waard</i>	71.
— <i>goede waterhond onziet geen morsige</i> <i>sloot</i>	32.
— <i>haas bespringt ook wel een leeuw als hij</i> <i>op 't gijpen ligt</i>	27.
— <i>— waar men geen loop in ziet, en</i> <i>vangt een goede weiman niet.</i>	—
— <i>hond aan een been kent geene vrienden</i>	32.
— <i>— zou dat zijn moer niet geven.</i>	31.
— <i>jong ooi en een oude ram, daar komt</i> <i>jaarlijks een lam van</i>	65.
— <i>kind zou merken, dat een kalf een beest</i> <i>is</i>	42.
— <i>klein vogeltje in een klein nestje rustig</i> <i>leeft, daar menige grootere vogel, in</i> <i>zijn groot nest van onrust heeft</i>	92.
— <i>krul meer dan een varkensslaart</i>	87.
— <i>magere luis bijt scherp</i>	59.

	Bladz.
<i>Een nachtegaal is er maar een beest bij . . .</i>	65.
— <i>ongelegd ei een onzeker ei</i>	14.
— <i>open pot of open kuil, daarin steekt ligt de hond zijn muil</i>	33.
— <i>oud paard jaagt men aan den dijk . . .</i>	69.
— <i>oude bok lust nog wel een groen blaadje .</i>	10.
— — <i>wolf is wel gerucht gewoon . . .</i>	97.
— <i>paard met vier pooten struikelt wel . .</i>	69.
— <i>rat die zemelen eet, deugt bij het meel niet</i>	77.
— <i>rups op de kool, een hoer in huis . . .</i>	78.
— <i>schurftig schaap maakt er velen . . .</i>	79.
— <i>snoepende kat wordt licht gevat</i>	47.
— <i>varken sterft van geen vuile maar wel van een leegen trog</i>	87.
— <i>vliegende kraai vangt altijd wat . . .</i>	57.
— <i>vos verliest wel zijne haren, maar niet zijne streken</i>	93.
— <i>zwaan heeft hare pluimen zoo wel van doen, als eene musch haar veren . . .</i>	99.
<i>Ééne zwaluw maakt geen zomer</i>	100.
<i>Eens anders ham, een eigen mes</i>	28.
<i>Eer 't gras gewassen is, is het paard dood .</i>	72.
<i>Elk mag loopen zoo als hij wil, maar hij houde zijn tred, hij slachte den ezel . .</i>	21.
— <i>vogeltje zingt zoo als het gebekt is . .</i>	91.
— <i>waant, dat zijn uil een valk is</i>	84.
<i>Er gaan veel tamme schapen in één hok . .</i>	79.
— <i>is spoor noch hoefslag van te vinden . .</i>	30.
— <i>kan geen luis over zijn lever loopen . .</i>	59.
— — — <i>vogel voorbij vliegen, of hij moet er een veer van hebben</i>	92.

<i>Er komen meer kalfsvellen dan ossenhuiden</i>	
<i>ter markt</i>	42.
— <i>zijn meer hondjes, die blom heeten . . .</i>	37.
— — <i>wolven op den weg</i>	98.
<i>Gebraden duiven vliegen niet in de lucht . .</i>	13.
<i>Gekoppelde schapen verdrinken</i>	80.
<i>Geld of boter bij den visch</i>	89.
<i>Gelukkig als de ooijevaar u toevliegt, om-</i>	
<i>gekeerd, als het anders is</i>	66.
<i>Goeden dag u allen! zei de vos, en hij kwam</i>	
<i>in het ganzenhok</i>	94.
<i>Groote visschen springen uit den ketel . . .</i>	89.
<i>Gij zult er van hebben, zoo ik u op de huid</i>	
<i>kom. De huid jeukt u, geloof ik; en de</i>	
<i>vijand kreeg lustig op zijn huid</i>	41.
<i>Half en half, zoo als men de leeuwtyjes scheert .</i>	59.
<i>Haring in 't land, de Doctor aan kant . . .</i>	29.
<i>Hebt gij een vos rondom uw slot, zoo sluit</i>	
<i>terdeeg uw woenderkot</i>	94.
— — <i>niet geweten, dat groote visschen</i>	
<i>de kleine eten</i>	89.
— — <i>ooit zulk een bok gezien</i>	10.
<i>Heeft de droes (de duivel) het paard, hij</i>	
<i>neme ook den toom er bij</i>	71.
<i>Het bekomt hem als den hond de worst . . .</i>	32.
— <i>eerste gewin is katten gespin</i>	49.
— <i>gaat als eijeren uit de mand</i>	19.
— — <i>den kreeften gang</i>	58.
— — — <i>slakken gang</i>	81.
— <i>geitje loopt zoo dikwijls in de kool tot</i>	
<i>dat het zijn vacht laat</i>	25.

	Bladz.
<i>Het gelijk als het eene ei het andere . . .</i>	17.
— <i>hammelje is gekloven.</i>	28.
— <i>hinkende paard komt achter aan . . .</i>	68.
— <i>is ul van 't varken, de koe is op . . .</i>	86.
— — <i>beter een vink geplukt dan ledig ge-</i> <i>zeten</i>	88.
— — <i>den eenen hond leed, dat de andere</i> <i>in de keuken loopt</i>	32.
— — <i>een arme muis, die maar één hol heeft.</i>	63.
— — — <i>assurante teef</i>	84.
— — — <i>beer op sokken</i>	8.
— — — <i>boekworm</i>	98.
— — — <i>domme ezel</i>	21.
— — — — <i>ook wel een regte os. . .</i>	67.
— — — <i>dood paard aan een boom gebonden.</i>	72.
— — — <i>duifje zonder gal</i>	13.
— — — <i>gek schaap.</i>	79.
— — — <i>geldwolf</i>	96.
— — — <i>goed, geduldig of onnozel schaap.</i>	78.
— — — <i>haan met een dubbele kam . . .</i>	26.
— — — — <i>kam en sporen.</i>	—
— — — — <i>of ook wel haantje.</i>	—
— — — <i>hond, had hij maar een staart .</i>	34.
— — — <i>kalf Mozes</i>	41.
— — — <i>kameleon</i>	43.
— — — <i>kat-aus</i>	48.
— — — <i>kwaadaardig serpent</i>	80.
— — — <i>mager beestje</i>	9.
— — — <i>morsig zwijn</i>	100.
— — — <i>naakte zwaluw</i>	100.
— — — <i>nachtegaaltje op de peluw . . .</i>	65.

	Bladz.
<i>Het is een nijldige spin</i>	82.
— — — <i>olijk ratje</i>	77.
— — — <i>ongelikte beer</i>	7.
— — — <i>paauw of eene paduwin</i>	72.
— — — <i>regte reu</i>	78.
— — — — <i>uil</i>	84.
— — — <i>roode vos</i>	93.
— — — <i>rups van een kind</i>	78.
— — — <i>steiloor</i>	83.
— — — <i>stoute- een schrandere- een slim-</i> <i>me- ook wel een ongeluks vogel</i>	91.
— — — <i>vischje buiten het kroost</i>	90.
— — — <i>vlasvink</i>	88.
— — — <i>vuile hond</i>	35.
— — — <i>weerwolf</i>	91.
— — — <i>witte raaf</i>	76.
— — — <i>worm</i>	98.
— — — <i>ijzer varken</i>	87.
— — — <i>er vischje spring in</i>	90.
— — — <i>geen kat om zonder handschoenen aan</i> <i>te tasten</i>	46.
— — — <i>weer om hond of kat uit te ja-</i> <i>gen</i>	33.
— — — <i>goed, dat kwade koeijen korte horens</i> <i>hebben</i>	55.
— — — <i>haring voor St. Jan</i>	29.
— — — <i>hem als een goede melkte (melk ge-</i> <i>gevende) koe geweest</i>	51.
— — — <i>het neusje van den zalm</i>	99.
— — — <i>katjesspel</i>	48.
— — — <i>halverliefde</i>	42.

	Bladz.
<i>Het is koekoek ééne zang</i>	56.
<i>— — kwaad hazen met trommels vangen</i>	28.
<i>— — maar aperij, apenspel of volmaakt apenspel.</i>	3.
<i>— — — een mossel krijg</i>	61.
<i>— — moeijelijk honden te leeren blaffen.</i>	35.
<i>— — op een oor na gevild</i>	67.
<i>— — rozen voor de varkens gestrooid.</i>	87.
<i>— — te vergeefs fluiten als het paard niet p n wil.</i>	69.
<i>— — voor de ganzen niet gebrouwen</i>	24.
<i>— — — — kat.</i>	43.
<i>— — waarlijk geen kippen huishouden</i>	51.
<i>— — zoo vol als een ei</i>	16.
<i>— kan gebeuren, dat de koe een haas vangt in een naauw straatje</i>	53.
<i>— oog van den meester maakt de paarden vet, en dat van het vrouwtje de kamers net</i>	72.
<i>— paard is van zessen klaar</i>	69.
<i>— pak moet naar den kemel zijn, of het draagt lastig</i>	50.
<i>— schaap, dat in de weide is, zoekt de beste kruiden</i>	79.
<i>— — — het arme schaap</i>	—
<i>— schip is met man en muis vergaan</i>	63.
<i>— schort hem waar men de ossen bolt.</i>	67.
<i>— vreemde koetje likt het vreemde kalfje niet</i>	55.
<i>— zal er honden</i>	37.
<i>— — gebeurd zijn, toen de koe Bartel heette</i>	53.
<i>— zijn hondsdagen</i>	34.

	Bladz.
<i>Het zijn luistervinken</i>	88.
— — <i>vrienden als elefunten</i>	21.
— — <i>vogels van eenerlei veren</i>	92.
— — <i>wolven in schaapsvellen</i>	98.
<i>Hoe erg de apen ook zijn, zij kunnen de</i> <i>vossen niet bedriegen</i>	3.
— <i>komt het half bij zijn maat</i>	42.
— <i>schooner aap hoe leelijker jongen</i>	2.
— <i>schurfter schaaap hoe harder geblaas</i>	79.
<i>Honger drijft den wolf uit het bosch</i>	97.
<i>Houdt uw muil! botmuil, melkmuil</i>	62.
<i>Hij acht hem als een hond</i>	34.
— <i>behandelt hem hondsche</i>	38.
— <i>belooft hem koeijen met gonden hoornen</i>	53.
— <i>bewaart zijn nest wel</i>	65.
— <i>blaas als een schaaap</i>	79.
— <i>bijt als, of gelijk de hond naar of op</i> <i>den steen</i>	33.
— — <i>reuën en</i>	78.
— <i>doet een hazenslaapje</i>	27.
— — — <i>muizenmaaltijd</i>	64.
— <i>drijft op zijne eigene wieken</i>	95.
— <i>eet als een wolf</i>	96.
— — <i>het met huid en haar op</i>	40.
— <i>gaas als op eijeren</i>	20.
— — <i>met de kippen (hoenders) vroeg op</i> <i>stok</i>	51.
— <i>geeft een ei, om een kuiken weer te</i> <i>krijgen</i>	16.
— <i>haalt het paard van Troje in</i>	70.
— — <i>hem de huid over de ooren</i>	40.

<i>Hij haalt met een anders pooten de kastan-</i>	
<i>jes uit 't vuur</i>	75.
<i>— — oude koeijen uit de sloot</i>	54.
<i>— hangt den gebraden haan uit</i>	26.
<i>— heeft dat weg, als of 't een hond hem</i>	
<i>gebeten had.</i>	37.
<i>— — de hondsschoenen uangetrokken</i>	34.
<i>— — — koe bij de horens.</i>	51.
<i>— — — schapen gewacht (ook wel ge-</i>	
<i>weid) om de keutels</i>	80.
<i>— — den aap beet, ook wel een vetten</i>	
<i>aap geërfd</i>	5.
<i>— — — — in zijn mouw</i>	4.
<i>— — — papegaai geschoten</i>	73.
<i>— — — een geheugen als een garnaal.</i>	24.
<i>— — — — gezigt als een aap, of een regt</i>	
<i>apen-gezig,</i>	2.
<i>— — — — gladden aal bij den stuart</i>	1.
<i>— — — — kalf gemaakt</i>	41.
<i>— — — — — in 't lijf.</i>	—
<i>— — — — kraai geschoten</i>	57.
<i>— — — — mier aan hem</i>	60.
<i>— — — — snee in zijn oor.</i>	67.
<i>— — — — snoek gevangen</i>	82.
<i>— — — — uiltje gevangen of geknapt</i>	85.
<i>— — — — er een veer, of wel zijne veren ge-</i>	
<i>gelaten.</i>	88.
<i>— — — — het hoofd vol spinnewebben.</i>	82.
<i>— — — — huppelen van drie geiten</i>	24.
<i>— — — — nest niet, die het weet, maar</i>	
<i>die het rooft</i>	65.

	Bladz.
<i>Hij heeft het schaapje lief</i>	79.
— — — <i>zoo vast als een hand vol vliegen .</i>	90.
— — — <i>hem of haar zoo lief, als een oud paard zijn maer</i>	69.
— — — <i>kind noch kraai.</i>	58.
— — — <i>lang voor de honden geloopen . . .</i>	36.
— — — <i>muizen nesten in het hoofd. . . .</i>	64.
— — — <i>onder eenandermans duivengesloten.</i>	13.
— — — <i>ooijevaars beenen</i>	66.
— — — <i>vrij wat op zijn horens</i>	39.
— — — <i>wespen in den kop.</i>	95.
— — — <i>zijn horens nog niet afgestooten. . .</i>	39.
— — — — <i>kalfsklaauwen afgeloopen. . . .</i>	42.
— — — — <i>koetjes op het drooge</i>	55.
— — — — <i>pen in adderspog gèdoopt . . .</i>	6.
— — — — <i>schaapjes op het drooge</i>	79.
— <i>helpt de ratten aan het spek</i>	78.
— — — <i>hem op het paard</i>	68.
— <i>houdt hem den bek open.</i>	9.
— <i>huilt met de wolven, waarmede hij in het bosch is, en blaait met de schapen in het veld</i>	97.
— <i>is aan een ram gekoppeld</i>	77.
— — <i>als een paard zoo sterk.</i>	68.
— — <i>altijd de bok der zonde.</i>	10.
— — <i>bang voor zijn huid</i>	41.
— — <i>bek af.</i>	9.
— — <i>bekend als de bonte hond</i>	33.
— — <i>daar, als een aap in een garenwinkel .</i>	5.
— — <i>de halverliefde door</i>	42.
— — — <i>kat die de kustanjes uit het vuur haalt</i>	47.

	Bladz.
<i>Hij is de uil</i>	84.
— — <i>een goed kalf</i>	41.
— — — <i>haan op zijn eigen mesthoop</i>	26.
— — — <i>horendrager</i>	38.
— — — <i>kalf</i>	41.
— — — <i>muggenzifter</i>	62.
— — — <i>oude putter</i>	76.
— — — <i>regt addergebroedsel</i>	6.
— — — <i>regte buffel</i>	12.
— — — — <i>schapenkop</i>	79.
— — — <i>schurftig schaap</i>	—
— — — <i>zwijn</i>	100.
— — <i>er als een hond aan den band</i>	35.
— — — <i>gezien als een varken in een Joden keuken</i>	86.
— — — <i>mede gekattestaart</i>	49.
— — — <i>zoo aangenaam, als een hond in een kegelspel</i>	35.
— — — — <i>mal mede als een aap met zijn jongen</i>	2.
— — <i>gejaagd als een hen, die een ei moet leggen</i>	30.
— — <i>goed; maar was hij een vischje, men zou het hoofdje voor de kat werpen.</i>	89.
— — <i>hondsche gierig</i>	38.
— — <i>in zijn wiek geslagen of geschoten</i>	95.
— — <i>niet zoo dom als een schaap</i>	78.
— — <i>nu regt op zijn koeweide</i>	55.
— — <i>of blijft een schaap</i>	79.
— — <i>op de eijeren betrapt</i>	19.
— — <i>op zijn Apostelspaarden gekomen</i>	72.

	Bladz.
<i>Hij is spoedig op zijn paard</i>	71.
— — <i>stijf in den bek</i>	9.
— — <i>trotsch als een koetspaard</i>	68.
— — <i>uit de luizen</i>	59.
— — <i>van Duinkerken ten haring gevaren</i>	29.
— — — <i>geen goede eijeren gezet</i>	20.
— — — <i>geld voorzien, als een pad van veren</i>	73.
— — — <i>het hondje gebeten</i>	37.
— — — — <i>kalfje genezen</i>	43.
— — <i>visch noch vleesch</i>	88.
— — <i>vogelvrij verklaard</i>	92.
— — <i>zoo arm als de mieren</i>	60.
— — — <i>bung als een haas</i>	27.
— — — — <i>wezel</i>	95.
— — — <i>blind als een mol</i>	61.
— — — <i>dartel als een jonge hond</i>	35.
— — — <i>dom als het achtereind van een koe</i>	54.
— — — <i>dood als een pier</i>	74.
— — — <i>doof als een kwartel</i>	58.
— — — <i>gerust als een zalm</i>	98.
— — — <i>haal als een rat</i>	77.
— — — <i>kwaad als een spin</i>	82.
— — — <i>ligt als een veer</i>	87.
— — — <i>mager als een luis</i>	59.
— — — <i>mak als een schaap</i>	79.
— — — <i>schaaps niet</i>	—
— — — <i>stil als een muis</i>	64.
— — — <i>stom als een eend</i>	14.
— — — <i>vet als een slak</i>	81.
— — — <i>vol ondeugd, als een ei vol zuivel</i>	16.

<i>Hij is zoo vlug als een vogeltje, dat koë heet .</i>	54.
<i>— — — wijs als Salomo's kat, die van wijs- heid de pooten brak . . .</i>	47.
<i>— — — — — zeven dollen koeijen . . .</i>	54.
<i>— — — ziek als een kat</i>	44.
<i>— jaagt den hond uit, en loopt zelf mede .</i>	34.
<i>— kan geen veér van den mond blazen. . .</i>	87.
<i>— — — wel met de konijnen door de traliën eten</i>	56.
<i>— — — twee ruggen uit een varken snijden.</i>	86.
<i>— — — zijne ooren schudden, dat zij klappen.</i>	66.
<i>— kent geen schooner ei dan 't geen hij zelf legt.</i>	17.
<i>— kiest eijeren voor zijn geld.</i>	18.
<i>— — — het hazenpad.</i>	27.
<i>— klapt als een ekster</i>	20.
<i>— — — — — papegaai</i>	73.
<i>— knijpt de kat in den donker</i>	41.
<i>— komt nu regt op zijn eijeren</i>	19.
<i>— — — pas uit den dop.</i>	13.
<i>— koopt kat in den zak.</i>	45.
<i>— — — zeven eijeren en geeft er acht weer.</i>	20.
<i>— kraauwt den os, waar hij hem bollen wil.</i>	67.
<i>— krimpt als een aal</i>	2.
<i>— kruipt als een slak</i>	81.
<i>— — — — — in zijn schelp</i>	80.
<i>— kijkt als een kat in een vreemd pakhuis .</i>	44.
<i>— — — de kat uit den boom</i>	43.
<i>— laat de ooren hangen.</i>	67.
<i>— — — — — wieken hangen</i>	95.
<i>— — — — — den beer los</i>	8.

	Bladz.
<i>Hij laat den hond hinken</i>	32.
<i>— — hem op zijne eijeren zitten</i>	18.
<i>— lacht als een paard dat bijten wil</i>	71.
<i>— leeft of is zoo gezond, als een visch in het water</i>	89.
<i>— liep als een haas weg</i>	27.
<i>— ligt lang op zijn nest</i>	65.
<i>— loopt als de kat om den heeten brei</i>	44.
<i>— — een hondendrafje</i>	37.
<i>— — met gescheurde ooren</i>	67.
<i>— — weg als een hond met den staart tusschen zijn pooten</i>	33.
<i>— lijkt wel een noordschen bok</i>	10.
<i>— maakt aapjes</i>	6.
<i>— — bokkensprongen</i>	10.
<i>— — het van eijeren, die uitloopen</i>	19.
<i>— — van een vlieg een olifant</i>	90.
<i>— meende om zijn staart te springen</i>	83.
<i>— — zijn eitje hier neer te leggen</i>	20.
<i>— metselt de kat in den kelder</i>	44.
<i>— moet prikken eten</i>	75.
<i>— muist goed</i>	64.
<i>— neemt het huis op zijn horens</i>	39.
<i>— — op zijn horens</i>	—
<i>— — te veel, ook wel alles op zijn horens</i>	—
<i>— noemt hem man en paard</i>	70.
<i>— of zij is een beest</i>	9.
<i>— — — het katje van de baan</i>	49.
<i>— — — stapt als een paauw</i>	72.
<i>— piept als een muis</i>	64.
<i>— ploegt met een andermans kalf</i>	42.

	Bladz.
<i>Hij preekt voor de ganzen</i>	23.
<i>— pronkt met vreemde veren</i>	88.
<i>— raast als een snoek op zolder</i>	81.
<i>— rijdt het paard op den stang</i>	70.
<i>— schaamt zich als een ezel, wien de zak ontvalt</i>	22.
<i>— scheert de schapen en ik de varkens . . .</i>	80.
<i>— schiet of maakt een bok</i>	10.
<i>— ——— vooruit als een bruinvisch</i>	12.
<i>— schreeuwt als een mager varken</i>	86.
<i>— slaat een verschen worm aan</i>	98.
<i>— — er naar, als de blinde naar het ei .</i>	18.
<i>— slacht de kat, die visch wil eten, maar de pooten ongaarne nat maakt</i>	43.
<i>— ——— — kippen, heeft hij veel eijeren hij maakt veel doppen</i>	51.
<i>— ——— den hond, die op het hooi lag, hij mocht dat zelf niet, en wilde niet toelaten dat de os het at</i>	31.
<i>— ——— — koekoek</i>	56.
<i>— ——— des keizers paard dat p...t in de grootte plassen</i>	69.
<i>— ——— Wiggert Wiggerts, een kenner van alle vogelen, hij zag een zog voor een tortelduif aan</i>	93.
<i>— smeert hem honig om den mond</i>	38.
<i>— snakt er naar als een vischje naar 't water</i>	89.
<i>— spant de paarden achter den wagen . . .</i>	72.
<i>— speelt: aap wat heb je mooie jongen . .</i>	2.
<i>— ——— de beest</i>	9.

	Bladz.
<i>Hij speelt den gebraden haan</i>	26.
— <i>spreekt als een paard</i>	68.
— <i>springt van den os op den ezels</i>	67.
— <i>staat zoo veeg als een luis op de kam</i>	59.
— <i>steekt de horens op</i>	39.
— — <i>er de kat in</i>	46.
— <i>steelt als een raaf</i>	77.
— <i>stinkt als een bunzing</i>	12.
— <i>stuurt zijn kat.</i>	44.
— <i>tilt hem over het paard.</i>	68.
— <i>trekt hem een veer uit zijn staart</i>	87.
— <i>valt er in als een eend in een vreemd wak.</i>	14.
— — <i>van de graat</i>	25.
— <i>vangt hem een vlieg af</i>	90.
— — <i>of slaat twee vliegen in ééne klap</i>	—
— <i>vergeet als een ezels achter zijne ooren.</i>	22.
— <i>vindt den hond in den pot.</i>	32.
— — <i>er mosselen</i>	61.
— <i>vliegt op als een brullende leeuw</i>	59.
— — — <i>arendsvleugelen voorbij.</i>	7.
— <i>voedt een slang in zijn boezem</i>	81.
— <i>voegt daar, als een aap in een porcelein kas</i>	5.
— <i>voert kattelwaad uit..</i>	48.
— <i>weet wel, wat vleesch hij in de kuip heeft.</i>	90.
— <i>werkt als een molenpaard</i>	68.
— <i>werpt een spiering uit om een kabeljaauw te vangen</i>	82.
— — <i>het voor de honden</i>	35.
— — <i>paarlen voor de zwijnen</i>	100.
— <i>wil het ei scheren.</i>	17.

	Bladz.
<i>Hij wil visch voor een visschers deur vangen .</i>	89.
— — <i>ze zieden en braden , maar als het gebeuren zal bijt hij als een gans . . .</i>	23.
— <i>wringt zich als een aal in allerlei bogten .</i>	2.
— — — — — <i>slang in allerlei bogten.</i>	81.
— <i>zag er uit als een geschoren aap . . .</i>	2.
— <i>zal dat varken wel wasschen</i>	86.
— — <i>den baars vergallen</i>	7.
— — <i>met een wind-ei betalen</i>	17.
— <i>zendt hem weg als een boer zijn eenden .</i>	14.
— <i>ziet door de huid heen</i>	40.
— — <i>er hondsck uit</i>	38.
— — — <i>mottig uit</i>	62.
— — — <i>uit , dat de honden er geen brood van zouden lusten</i>	37.
— — <i>met arendsoogen rond of om</i>	7.
— — <i>op geen aap die uit Oost Indië komt .</i>	4.
— — <i>tegen een molshoop op als tegen een berg</i>	61.
— <i>zingt als een lijster</i>	60.
— — <i>zijn zwanenzang</i>	99.
— <i>zit als een havik op den tuin</i>	29.
— — <i>er op als een bok op de luverkist . .</i>	10.
— — <i>of hij een luis in zijn oor had . . .</i>	59.
— — — <i>staat te kijken als een uil in doods- nood</i>	85.
— — <i>op met hangende pootjes</i>	75.
— — — <i>zijn ei te broeijen</i>	14.
— <i>zou wel een' dooden ekster verschalken .</i>	21.
— <i>zuigt het uit zijn poot</i>	75.
— — <i>zweet als een otter</i>	68.

	Bladz.
<i>Ik deed dat om geen hoeden koe</i>	52.
<i>— heb een eitje met u te pellen</i>	20.
<i>— moet daar haar of pluimen van hebben</i>	26.
<i>— — — haring of kuit van hebben</i>	28.
<i>— — den vogel eerst goed onder den staart zien</i>	92.
<i>— weet een paard, dat nog harder draaft</i>	71.
<i>— zit hier niet, om vliegen te vangen</i>	90.
<i>In troebel water is goed visschen</i>	—
<i>— zulke waters vangt men zulke visschen</i>	89.
<i>Kakel gij! de hoenders leggen de eijeren</i>	30.
<i>Kulf spaar uw hooi, want de winter is nog lang</i>	42.
<i>Katten en wijven moeten te huis blijven</i>	49.
<i>Rip! ik heb je</i>	50.
<i>Kleine hondkes blijven lang jongekens</i>	37.
<i>— visschen maken de groote goed</i>	89.
<i>Kosters koe weidt op het kerkhof</i>	53.
<i>Kwaad ei kwaad kuiken: of, zou het ei be- ter wezen dan het hoen? dat zou de drom- mel doen</i>	15.
<i>Laat den hond zorgen, die moet twee paar schoenen hebben</i>	35.
<i>Leg er haar van den hond op</i>	32.
<i>Luipende honden hebben het eerste het spek weg</i>	36.
<i>Magere vlooijen (ook wel luizen) bijten scherp</i>	91.
<i>Man en paard dood, al dood</i>	70.
<i>Men behoeft den hond geen brood te geven, zoolang hij met den staart kwispelt</i>	34.

	Bladz.
<i>Men behoeft geen luizen den pels te zetten .</i>	60.
— <i>brandt er horens.</i>	40.
— <i>dempt den put, als het kalf verdron-</i> <i>ken is</i>	41.
— <i>kan den papegaai met geen rotteval schie-</i> <i>ten</i>	73.
— — <i>geen jagthoorn maken van een zwijns-</i> <i>drek noch van een vossenstaart een</i> <i>trompet</i>	86.
— — <i>hem een ei in zijn g. t gaar braden.</i>	16.
— — <i>het voor een ei en een appel krijgen .</i>	17.
— — <i>ligt een stok vinden, als men den</i> <i>hond wil slaan.</i>	33.
— — <i>nooit weten, waar een haas een koe</i> <i>vangt</i>	27.
— — <i>van een varkensoor geen fluweelen</i> <i>beurs maken</i>	86.
— — <i>wel een pad trappen, dat zij piept.</i>	73.
— <i>kent den ezel aan zijne ooren</i>	66.
— — <i>een goed paard aan zijn draven.</i>	69.
— — <i>hem aan zijn veren.</i>	88.
— <i>moet de horzels niet tergen.</i>	40.
— — — <i>huid niet willen verdeelen voor</i> <i>dat de beer dood is.</i>	8.
— — — <i>koe wel melken, maar de spe-</i> <i>nen niet aftrekken</i>	54.
— — — <i>prikken levend houden.</i>	76.
— — — <i>schapen scheren, al naar dat</i> <i>zij wol hebben, en wel scheren,</i> <i>maar niet villen</i>	80.
— — — <i>geen bontwerker brengen, waar een</i> <i>mooije kat is</i>	48.

Bladz.

<i>Men moet geen gegeven paard in den bek zien .</i>	9.
— — — <i>paard loopende willen beslaan.</i>	70.
— — — <i>slapende honden wakker maken.</i>	35.
— — — <i>struif om een ei bederven . .</i>	15.
— — — <i>wolf in den buik smoren . .</i>	98.
— — — <i>niet te veel eijeren onder ééne hen leggen</i>	19.
— — — <i>poot aan spelen</i>	75.
— <i>noemt geen koe bont, of er is een vlekje aan</i>	51.
— <i>praat maar van koetjes en kalfjes. . .</i>	56.
— <i>sluit het stal te laat, als het paard gestolen is</i>	72.
— <i>vangt het paard bij den breidel, en den man bij het woord</i>	70.
— — — <i>meer vliegen met siroop dan met azijn</i>	90.
— <i>vindt de vossen of hun vel bij den bont- werker</i>	94.
— — — <i>menigen ezel zonder lange ooren .</i>	21.
— <i>zal geen spek zoeken in het nest van den hond, of worsten in hondenstal . . .</i>	34.
— <i>ziet wel ezels die nooit zakken droegen .</i>	21.
— <i>zoekt op die wijze den otter te strikken .</i>	68.
— <i>zou doode ratten met hem vangen . . .</i>	78.
— — — <i>er op verlieven, als een kat op den mosterdpot</i>	46.
<i>Met een dood kalf is goed sollen</i>	42.
— <i>enkele veren plukt men den vink kaal .</i>	88.
— <i>kleine lapjes leert men den hond leer eten</i>	32.

	Bladz.
<i>Met list brengt men een ei in een hopzak . . .</i>	20.
<i>— onwillige honden is kwaad hazen vangen . . .</i>	35.
<i>Moedige paarden , straf gebit</i>	72.
<i>Muis is de moer , zij dragen allen staarten . . .</i>	63.
<i>Niemand wil de hat de bel aanbinden , of aan- doen</i>	45.
<i>Niet alle vogels zijn valken</i>	91.
<i>Niets met haast als vloojen vangen</i>	—
<i>Of kraai zal geen vogel zijn</i>	57.
<i>Om een kleine zaak , eet de wolf het schaap . . .</i>	97.
<i>— het minnen van het smeer , likt de kat de kandelcer</i>	47.
<i>Onder in den kuil vangt men den visch</i>	88.
<i>Op grijpende wolfsklaauwen passen hond- tanden</i>	96.
<i>Oude vogels zijn zoo ligt niet te vangen</i>	91.
<i>— vossen zijn moeijelijk te vangen</i>	91.
<i>Sla de eijers in de pan , dan komen er geen kwaer kuikens van</i>	15.
<i>— er wat eijeren in</i>	20.
<i>Snoeken op zolder zoeken</i>	82.
<i>Spreuwen willen wel kersen eten , maar geene boomen planten</i>	83.
<i>Stugge paarden scherpe sporen</i>	72.
<i>Te zomer (ook wel te St. Jutmus ,) als de katveren op het ijs dansen</i>	42.
<i>Tegen booze honden , booze knuppels</i>	36.
<i>Toen zij met zout kwamen , waren de eijeren al op</i>	19.
<i>Trekt men één varken bij den staart dan schreeuwen zij allen</i>	86.

	Bladz.
<i>Uilen broeijen uilen</i>	85.
— <i>bij uilen , kraaijen bij kraaijen</i>	—
— <i>zijn uilen</i>	—
<i>Vechtende koeijen , voegen zich , als de wolf komt zamen</i>	55.
<i>Veel gèschreeuw en weinig wol</i>	96.
— <i>koeijen veel moeijen</i>	54.
<i>Vele honden zijn des hazen dood</i>	28.
<i>Vette vogels gladde veren , wel te winnen , wel verteren</i>	92.
<i>Visschen hebben een goed leven , zij drinken als zij willen en worden nooit gemaand om het gelag</i>	89.
<i>Vogels van gelijke veren , vliegen graag zamen .</i>	92.
<i>Vossen moet men met vossen vangen</i>	94.
<i>Vroeg valk vroeg uil</i>	85.
<i>Vroom heeft een koe gestolen</i>	52.
<i>Waar de bijë honig uit zuigt , zuigt de spin venijn uit</i>	12.
— — <i>ooijevaars nestelen , sterven geen kraamvrouwen</i>	66.
— — — — — <i>weggaan , komt er rusie in de kerk</i>	—
— — — <i>slang het hoofd kan indringen , daar wringt zij het gansche lijf in</i>	81.
— — — <i>varkens veel zijn , is de spoeling dun .</i>	87.
— — — <i>ééne hond tegen p . . . t p n zij al- len tegen</i>	33.
— — — <i>het hek open is , loopen de varkens in .</i>	87.
— — — <i>Pallas plagt te staan is nu een uil geschulderd</i>	84.

	Bladz.
<i>Wachtje voor den bek</i>	9.
<i>Wanneer het den ezel te wel is, dan gaat hij op 't ijs dansen en breekt zijn been</i>	22.
<i>Wat den raven toebehoort, verdrinkt niet.</i>	77.
<i>— helpt kaars of bril, als de uil niet zien wil</i>	84.
<i>— horens heeft wil steken</i>	39.
<i>— koekoek is dat.</i>	56.
<i>— spreeuw is dat</i>	83.
<i>— van katten komt, wil wel muizen</i>	48.
<i>Wee den wolf, die in een kwaad gerucht is</i>	97.
<i>Welk een looze vos! of hij heeft een vossenaard. — — morsig varken van een wijf</i>	93. 86.
<i>Wie des Konings gans eet, k. . . t de pluimen honderd jaren duurna</i>	24.
<i>— ezel geboren is, sterft geen paard.</i>	22.
<i>— zal het blaffen aan de honden beletten</i>	37.
<i>— zich onder den draf mengt, dien eten de zwijnen</i>	100.
<i>Wiens de koe is, die vat ze bij den staart</i>	52.
<i>Wij hebben een oude rat in de val</i>	77.
<i>— scheiden nog zoo niet, zei de kat tegen de muis</i>	48.
<i>— willen hem bidden, zoo als men den ezel bidt.</i>	22.
<i>— zullen den rooden haan laten kraaijen</i>	26.
<i>IJlen maakt uilen</i>	85.
<i>Zend een kat naar Engeland, miauw zegt zij als zij terug komt</i>	44.
<i>Zet een kikvorsch op een stoel, hij wil weer naar den modderpoel</i>	50.

	Bladz.
<i>Ziekten komen te paard en gaan te voet . . .</i>	69.
<i>Zoekje pieren</i>	74.
<i>Zoo als de ouden zongen , piepen de jongen . . .</i>	92.
<i>— zwart als een raaf</i>	76.
<i>Zij beginnen de ooren op te steken</i>	67.
<i>— heeft een nachtegaal in de wieg</i>	65.
<i>— houden huis als de kat met de muis</i>	44.
<i>— is een hanenveer</i>	26.
<i>— — — kat</i>	44.
<i>— — — regt nest</i>	65.
<i>— — — slangenvel</i>	81.
<i>— — — zoo rein als een vischben</i>	90.
<i>— leven als katten en honden</i>	49.
<i>— leggen botje bij botje</i>	11.
<i>— meent dat 's Keizers kat haar nicht is</i>	50.
<i>— wroeten als mollen in de aarde</i>	61.
<i>— zien als pissebedden</i>	74.
<i>Zijn haan moet Koning kraaijen</i>	26.
<i>— wieken zijn gekort</i>	95.
<i>Zijne eigene honden bijten hem</i>	36.
<i>— — — luizen bijten hem</i>	59.

Nieuwe Proeven

TER

VERKLARING

VAN

SPREEKWOORDEN

en

SPREEKW. ZEGSWIJZEN.

Naar wier *Oorsprong* of *Zin* is gevraagd.

1.

Hangſje in den kelder.

» Wanneer eene vrouw zwanger is, zijn onze Hollanders gewoon, (zegt de heer BERKLEY, *Natuurh. Hist. van Holland*, III. deel bladz. 1193) der bevruchte vrouw, in dezen haren staat, op hunne maaltijden, gezelschappen, of vrolijke bijeenkomsten, gedachtig te zijn, door haar te begroeten, en met eene teug te beschenken. De oude drinkconditie in ons land, bij die gelegenheid, was, *Maiken in het*

schapraiken, en dezelve is nog in gebruik bij onze landlieden, doch sterker bij de Vlamingen. Men zinspeelt hiermede op den toestand der vrugt, welke zich in 's moeders ligchaam, als in een voedend schapraiken, dat eene eetens kast beduid, bevind, waarom het, in onze Hollandsche taal, veelal verandert wordt, in het *Kinnetje in het spinnetje*; dewijl de spinde bij onze boerenlieden, de eetenskast is. Dus drinkt men, wanneer eene zwangere vrouw een zoet gezelschap blijwoont, op het welvaren van het *Kinnetje in het spinnetje*. Elders in onze dorpen, wordt ook wel het *Bolletje in het holletje* gedronken; waarbij men, en dit algemeen ter aansporing, om de blijde moeder te verheugen, aan dezelve een teug wijns toevoegt; zeggende, » kom MAERTJE of KRIJNTJE (zoo als ze dan genoemd wordt) spoel het *bolletje* eens af. Van dien zelfden aart is de drinkconditie van *Hansje in den kelder* (vervolgt de Heer BERKHEIJ) zij is mede over oud, ik heb er geene geschikte verklaring van gevonden, of ze stemt over een met die van *Maiken in 't schapraiken*. Men bedoelt naamlijk de vrugt, onder de benaming van Hansje, die nog als in den kelder, in de baarmoeder verborgen ligt. De benaming van Hansje is, mijns gevoelens vast oorspronkelijk van den oudtijds zoo gemeenzamen naam van HANS, waar van het verkleinde, voor kleine HANS, HANSKEN of HANSJE afstamt. De naam was, in vroegere dagen aan de manlijke sexe zoo gemeen, als die van MAI en MAIKE aan de vrouwelijke kunne; des het niet vreemd zij, dat men in zulke gevallen van die namen gebruik maakte. Daar benevens noemde de landlieden hnnne

maats of medgezellen veelal Hans; en misschien zinspeelde men, in dat geval, ook op deze beteekenis van het woord Hans, ter aanduiding van den verborgen medgezel der zwangere vrouwe. Hoe het zij het lijkt althans geen tegenspraak, dat het drinken van *Hansje in den kelder* door alle tijden heen, hier te lande zijne betrekking had, en nog heeft, op het toewenschen van de welvaart eener zwangere vrouw en derzelver vrugt.

» Onze voorvaders lieten daartoe zelfs eene zeer bijzonder slag van drinkbekers maken; deze bekers, of liever drinkschalen, waren van zilver, en hadden eene breede, platte, ronde, schotels gewijze gedaante, zijnde als een schaal of hol tafelbord. In het midden der schaal was eene halve holronde bol, die onder de schaal, op het voetstuk ruste. In deze holligheid was geplaatst een luchtledige bol, die los tegen of op den bodem van de gemelde holligheid stond. Uit deze luchtledige bol rees opwaarts een stiftje, op welks top een naakt kinderbeeldje gevoegd was. Deze luchtledige bol, met het beeldje, werd vervolgens toegedekt, door een halve holronde bol, die, in het midden der schaal, over den eerstgenoemden halven holronden bol een weinig heen sloot. Voorts waren er in den rand, die deze twee halve bollen vereenigde, ettelijke doorlopende openingen, ten einde den wijn om zoo te spreken een onzichtbaren doortocht te geven. Hier benevens had de bovenste halve bol, op deszelfs top, in het midden eene ronde opening, die door een klepje gesloten wierd; en dit klepje met een scharnier aan den bol gehecht, ruste voorts los op den bol een weinig bo-

1.

ven het hoofd van het kinderbeeldje , dat hier onder verborgen zat.

» Wanneer men nu, den beker op zulk eene wijze ingerigt zijnde, den wijn in de schaal schonk, liep de wijn in den ondersten halven bol, en als dezelve vol werd, rees de luchtledige bol met het stiftje tegen het kleptje aan; waarop dan het beeldje dat Hansje heete, het klopje opende en dus kwam *Hansje uit den kelder.* »

2.

Wij zullen het alles maar blaauw blaauw laten.

Men verhaalt, dat onder de voormalige Stadhoudelijke regering, in bedenking genomen was, de monteringen der soldaten van witte stoffaadje te nemen, zoo als naderhand onder Koning LODEWIJK is geweest, — dat dit echter bij nader onderzoek min voordeelig bleek te zijn, en de Prins daarop gezegd zou hebben: *wij zullen het alles maar blaauw blaauw laten*, 't welk van dien tijd af, spreekwoordelijk zou gebruikt zijn, van *iest laten voor hetgeen het is.*

Ofschoon nu de *zin* dezelfde blijft, geeft men toch ook nog een anderen oorsprong ervan op, namelijk:

Het moet eens gebeurd zijn, dat zeker Winkelier, niet zonder doel, een uithangbord had ten toon gesteld, waarop bezems met lange en korte stelen geschilderd waren, met dit onderschrift: *Groote stelen; Kleine stelen; Groote stelen 't meest.*

De Magistraat liet den man aanzeggen, dat zulke opschriften niet pasten, en dat hij dus dat bord zou hebben weg te nemen of te veranderen.

Nu liet hij er onder zetten :

*Naar 't zeggen der Heeren van 't Stadhuis ,
Is dat van de Grootte stelen abus.*

Hierop zouden de Heeren het bij geene aanzeggingen gelaten , maar een' verwer gezonden hebben , die , op hoogen last , het gansche bord met blaauwe verw dekte , zoodat teekening en inscriptiën niet meer te zien waren.

De eigenaar besloot nu , met er over heen te laten plaatsen :

*Om met de Heeren van 't Stadhuis niet te kijken ,
Zullen we het blaauw maar blaauw laten blijven.*

Zoo eene dezer uitleggingen gestaafd kan worden , zal dit aangenaam zijn.

3.

Hij is een blaauwen maandag daar gekreeft.

Zegt niet lang of liever bijna niet geweest , dewijl ten gevolge van een oud misbruik bij de werklieden , de maandag in ledigheid plagt doorgebracht te worden , gelijk nog hier en daar in ons Vaderland het geval is.

4.

Hij maakt ons blaauwe bloempjes wijs.

Het woord *blaauw* heeft , zoo als overbekend is , in onze taal niet zelden de beteekenis van *gezocht* , *nietig* , *voorgewend* , en derhalve zijn *blaauwe bloempjes* in dit spreekwoord , *verdichte* , *ongegrunde vertelseltjes*.

5.

Brugten mijn / Mechelen dijn.

Dit spreekwoord wordt door de Vaderlandsche geschiedenis opgehelderd. De Hollandsche Graven namelijk, en de Hertogen van Brabant waren steeds in het bezit van *Heusden*. De Hollandsche Graaf was benoemd tot scheidsregter, tusschen JAN van Brabant en den Graaf van Vlaanderen, die twistten over het bezit van *Mechelen*. De uitslag hiervan was, dat *Heusden* aan den Graaf van Holland werd afgestaan, *Mechelen* daarentegen den Hertog van Brabant werd toegewezen. Sedert dien tijd is het bij zulken in gebruik, *die op hun regt staan*, (verg. WAGENAAR, Vaderl. Hist. deel III bladz. 290.)

6.

Muiden zal wel Muiden blijven.

Dit Spreekwoord, in de wandeling gebruikt, om de *vastheid* en *bestendigheid* van iets aantetuiden, moet afgeleid worden van eene overlevering, volgens welke eene meermin in de nabijheid dier stad zou geroepen hebben: *Muden zal wven*, *Muden zal nooit bekliven*. Nog vertoont het wapen van *Muiden* een *meermin*.

7.

Hij kijkt naar de Klunbert of de Willemstad brandt.

Wij weten, dat de beide steden in eene tegenovergestelde rigting liggen, en daarom wordt het Spreekwoord spottender wijze, van iemand gebruikt, *die al zeer scheel ziet*.

8.

Hij maakt het als Nochems hond / hoe langer hoe
hooszer.

Ik gisse, dat JOCHEM een verkorting is van JOJAKIM, (de naam van eenen der Koningen van Juda) die naarmate hij wegens zijne zonden gestraft werd, in snoodheid toenam. Een luimig iets, dat in de spreekwoorden meermalen opgemerkt kan worden, gaf hem een hond tot representant, zoo als, met een ander doel, aan SALOMO wel een kat wordt toegevoegd, wanneer men zegt: Hij is zoo wijs als Salomo's kat.

9.

Hij heeft al wel geturfd.

Dit beteekent eigenlijk niet: *hij kan leven*, maar: *hij heeft goed wat opgegaard of overgelegd*, zoodat hij goed kan leven. Het stoken van turf was vroeger in ons Vaderland nog algemeener dan thans. Het beeld komt ons voor, ontleend te zijn van iemand, die zijn voorraad van turf *opdoet*, en netjes op den zolder *stapelt*. Hij die zoo *geturfd* heeft, heeft zich dus door het opstapelen van voorraad, voor het vervolg goed voorzien. Het is eene Spreekwijze, overfraai door hare korthed.

10.

Als hij lacht / sneeuwt het rozen.

Het sneeuwt nooit iets anders als *sneeuw*, evenmin als het immer iets anders als *water* regent. Maar hoe menigmaal zegt men, na zwaren storm, dat het *dakpannen* regende. Het is eene overdragtelij-

ke spreekwijze voor: *in groote menigte naar beneden vallen, zoo dicht als regendroppels*. In sneeuwen ligt, naar het ons toeschijnt, nog het nevendenkbeeld van zacht, dwarrelend nedervallen (en wel inzonderheid van hetgeen eene ligte kleur heeft.) En nu denke men zich ongerijmder vereeniging dan die van *rozen* en *sneeuw*! Het Spreekwoord geeft dus zinrijk te kennen: *hij is zulk een zuurmuil, dat eerder rozen, als sneeuw uit de lucht zouden vallen, dan dat hij een mond tot lagchen vertrekken zou.*

11.

Betez eene ounce geluk van een pond wijsheid.

Dit Spreekwoord wordt, dunkt ons duidelijk, als men het dus opvat: *men komt met het eerste vrij wat verder in de wereld, dan met het laatste, zonder dat.*

12.

Die zich haast merkt/ wordt onder de galg begraven.

Door *zich dood werken*, moet hier, naar het ons voorkomt, verstaan worden: *zich dood maken, door eigen toedoen, namelijk een zelfsmoord begaan*. Die zich daaraan schuldig hadden gemaakt, plagten oudtijds hier te Lande onder de galg begraven te worden. Van zulken nu schijnt het Spreekwoord, met zekere accommodatie op hen overgebracht, of omtrent hen gebruikt te worden, die zich door te veel, of te zwaren arbeid, den dood herokkenen of op den hals halen.

13.

Het zou boter aan de galg gesmeerd zijn.

Dit is een Spreekwoord, dat al vrij algemeen in gebruik is, om aan te duiden, *dat men iets zonder vrucht zoude beproeven*. Ik geloof dat het zeer oud en van die tijden afkomstig is, toen dikwijls, *het hangen* aan de orde van den dag was. Vandaar meer gelijksoortige als; *Loop naar de galg!* Hij heeft een galg in het oog. Het galgt beter dan het Burgemeester. Maar hoe komt nu in ons Spreekwoord *boter* daarbij te pas? Er bestaat eene meening, dat *galg* afgeleid moet worden van het ijsl. *gagt*, een *boomtak*, waaraan men, in het begin de misdadigers ophing. Mogelijk heeft men zulk een tak wel eens met boter of vet gesmeerd om den patient te laten afglijden, die dan zijne straf ondergaan hebbende, vrij was. Zulke praktijken moeten toch meer bestaan hebben; want vanwaar anders in de sententiën hier te Lande: met de koorde gestraft, *dat er de dood na volgt*. Door zoo iets, of hetgeen men vroeger daarop verzon, was het *betsmeren der galg met boter*, geheel nutteloos. Men kan ook nog bijbrengen, dat hier en daar onder de landlieden *eene mik*, (een gaffelvormige boomtak) *galg* wordt genoemd. Al smeerde men nu, bij het ophangen, zulk een tak met boter of ander vet, het touw, achter de mik vast gemaakt, zou niet afglijden.

14.

Die zijn huisshuuz ontziet / ontziet zijn welbaren.

Ik geloof, dat dit op woningen doelt, die op een

10.

voor de nering geschikten stand, staan, en daarom hooger in huur zijn; wie er nu dien prijs niet voor geven wil, berooft zich van de voordeelen, daaraan verknocht.

15.

Een rentenier / is een arm diez.

Wat het woord *dier* aanbelangt, dit is alleen voor den rijmklank gebruikt, en wat den zin betreft: *de renteniers bezitten doorgaans zoo veel niet, als de naam van rentenier wel zou doen denken.* Velen zijn inderdaad niet rijk, en moeten zich tot de schrale rente van hun vermogen, bepalen.

16.

Hij blijft aan de pan hangen.

Dit Spreekwoord van iemand genomen, *die een gezelschap, waarin hij vertoeft, zoo aangenaam vindt, dat hij er gaarne nog wat bijblijft,* schijnt ontleend te zijn van een pannekoek of gebakken visch, die niet uit de pan wil.

17.

Hij metselt de kat in den ketelz.

Hieromtrent vindt men bladz. 44, deze eenvoudige opmerking: in geval men zoo iets doet, moet het dier daar wel kwaad uitrigten, en zoo gaat het ook met *een wond of ziekte, die men niet grondig, maar slechts uitwendig heelt, of geneest.*

18.

Hij heeft een Christoffel die hem draagt.

CHRISTOFFEL (*Χριστοφορος*, CHRISTUSDRAGER,) is eigenlijk de *Hercules* der *Celten* of *Gallen* in den Heidenschen tijd. Hij was de God der welsprekendheid, en met de invoering van het Christendom, werd zijn beeld verchristelijkt, zoo als vaak gebeurde, omdat de Heidenen ongetwijfeld, aan zulke voorwerpen hunner Godsdienstige vereering, buitengewoon gehecht waren. CHRISTUS, (het kind CHRISTUS) werd op zijne schouderen geplaatst en, hij droeg het door de *roode zee*. In de Domkerk te *Goslar* staat dit, bij een onmanierlijk beeld van CHRISTOPHORUS, even slecht afgebeeld, als het in het volgende monniken-latijn aangewezen wordt:

*O magne CHRISTOPHORE,
Qui portasti JESU CHRISTE
Per mare rubrum,
Et non fraxisti crurum,
Et hoc non est mirum,
Quia tu es magnum virum.*

Verg. mijne *Hartzreise* in 1828, bladz. 56. Het Spreekwoord nu, is hetzelfde als: Hij heeft een kruimagen / die hem haert.

19.

Hij laapt zijn goet door de billen.

Lappen verklaart KILIAAN door *drjven*, en de spreekwijs *lappen door de billen*, (pars pro toto)

12.

door *verkwisten*, *verteren*. Hij van wien het gezegd wordt is derhalve iemand, *die hetgeen hij bezit, vooral door smullen, verkwist, verteert.*

20.

Hij plant kool.

Dit Spreekwoord wordt gebruikt van iemand, *die een eenzaam afgezonderd landleven leidt, en zich meest met tuinieren onledig houdt.* Kool wordt dan voor *alle moesgroenten* genomen. TUINMAN meent, dat het ontleend zou zijn van Keizer DIOCLETIAAN, die, nadat hij het Rijksbewind had neergelegd, zich te *Salonica* in *Dalmatië* nederzette, en zich slechts met het zaaijen en aankweeken van moeskruident en tuingewassen, bezig hield. Dit komt mij echter voor, wat ver gezocht te zijn.

21.

Hij valt door de mande.

De grondslag, waarop hij bouwde, stort in. Zijn bodem wankelt en hij blijft dus niet staan, maar valt. Overdragtelijk dus: *hij kan zijne verdediging met geene genoegzame bewijzen staven, en ziet zich dus genoodzaakt zijn ongelijk of schuld te bekennen.* Zeer gepast wordt het van den bodem eener mande afgeleid, die te zwak is om iemand, wanneer hij er in opgeheven wordt, te dragen.

22.

Hij vindt er geen been in.

Dit Spreekwoord moet klaarblijkelijk van het *eten*

afgeleid worden. Dat *beenen* (beenderen) daarbij lastig zijn, behoeft geen bewijs. Het zegt derhalve: *ik vinde er geene zwaarigheid in.*

23.

Hij zal het hooi over den balk niet werpen.

Op den *balk* wordt het hooi geborgen. Wie dit niet netjes en zuinig doet, werpt het over den balk. Het Spreekw. wordt derhalve van iemand gebruikt, *die wel zorgt, dat niets te loor gaat.*

24.

Hij koopt kat in den zak.

Over dit Spreekw. zie men bladz. 45. Later is mij ingevallen, of toch niet wel het denkbeeld van een misleiden bedrogenen bontwerker ontleend zal zijn, die de aangeboden waar onbezien, en dus b. v. voor een *haas* een *kat* koopt. Zoo heeft het ook *CATS* begrepen.

25.

Hij maet den Westkappelschen dijft om.

Dit is een Zeeuwsch Spreekwoord, 't welk te kennen geeft, dat iemand *naar zee moet*, en laat zich uit de ligging van het eiland *Walcheren* wel verklaren.

26.

Hij is op zijn Paasch best.

Dit is ongetwijfeld afgeleid van de, hier en daar nog heerschende gewoonte, van op *Paaschdag*, nieu-

we, en kan 't zijn, *kostbare kleederen* aantedoën. Zulk een kleed wordt, hier en daar in ons Vaderland, *Pauschstreek* genoemd.

27.

Hij pakt zijn spullen / ook wel zijn biezen.

Spillen of *spullen*, is eene algemeene benaming van *goederen*, daarom zegt het Spreekwoord: *hij pakt zijn boeltje bij een*, — *hij vertrekt met pak en zak*. *Zijn biezen pakken*, zal wel hetzelfde zijn met *zijn matten oprollen*. Insteede van *matten* had men toch oudtijds *losse biezen* op den grond.

28.

Hij zict / of hij Wieringen in zou.

Dit Spreekwoord is ontleend van het moeilijke der vaart op *Wieringen*, vooral bij sommige gelegenheden, waarbij de passagiers, als het daar, zoo als men zegt, geweldig spookt, beangstigde gezigten zetten. Dit wordt nu zeer natuurlijk op hem toegepast, *die een bevreemd gelaat toont*.

29.

Hij heest de kap op den tuin gehangen.

Tuin is eigenlijk *omheining*, *afschutting*. Zoo wordt ook het koor, of het voor de Geestelijkheid bestemde gedeelte der kerk (men denke aan eene Roomsche) van het overige, dat voor de leeken is, door een *tuin* afgescheiden. In den *tuin* heet nog in *Zeeland* wat men elders noemt: *binnen het doophcek*. *Den mantel, de kap, op of om den*

tuin hangen, heet eigenlijk: *van den geestelijken tot den wereldlijken stand overgaan*. En wat is daarbij natuurlijker denkbeeld, dan het geestelijk gewaad op te hangen aan het hek of den tuin, waardoor dat gedeelte der kerk, waar men vroeger behoorde, afgescheiden wordt van dat, waar men nu heen gaat? Dat in dien zin de spreekwijze zeer oud is, kan men betoogd vinden bij HUIJDECOPER, *Proeve van Taal- en Dichtkunde*. D. I. bl. 112.

30.

Hij is Duitschen en Walen schuldig.

Ik heb dit nooit gehoord, maar gisse, dat het beteekenen zal: *hij is aan ieder wat schuldig*. Indien dit zoo is, komt het mij voor, dat men den oorsprong in de geschiedenis van ons Vaderland te zoeken heeft. Men weet toch, dat in den aanvang van den Spaanschen krijg, Prins WILLEM I. meermalen een leger, inzonderheid van *Duitschers*, op de been bragt, waarbij zich ook vele *Walen* voegden; doch dat ook dikwijls geldgebrek hem noodzaakte, deze troepen af te danken. Inzonderheid was dit het geval, toen ALVA hem in 1568 aan de *Maas* ophield. HOOFT zegt, *dat de Prins, zijn behoefte voelde en 't heele heir daardoor geschaapen, eerlang uit den bandt te springen. Duitschen en Walen schuldig te wezen, beteekende: dit aan het geheele leger te zijn*.

31.

Hij of zij is het katje van de baan.

Over dit Spreekwoord is bladz. 49 gehandeld. De

oorsprong blijft mij nog altijd donker , ofschoon de beteekenis ervan duidelijk zij.

Hij is zestig / of zijt gij zestig ?

In de proeve van Geschied- en Letterkunde , uitgegeven door den heer BRENDER à BRANDIS , leest men over de *hofnarren* het volgende : — » Reeds in de Grieksche geschiedenissen vindt men blijken van het spottend vernuft van die tijden , en op welk eene wijze men het aanmoedigde. PHILIPPUS van *Macedonië* , vader van ALEXANDER *den Grooten* , was zeer ingenomen met de spotters van zijnen tijd , weshalve hij ook geen zwaarigheid maakte , om dagelijks met hen te verkeerem , te drinken , en zelfs raad te plegen. Toenmaals bevond zich te *Athene* een vrolijk gezelschap van zestig personen , bestaande allen uit zoodanige snaken , die allerlei kluchten bedachten en uitvoerden , deze hielden hunne vergadering in den tempel van HERCULES ; en dit is waarschijnlijk het eerste genootschap van Narren , dat men in de geschiedenis zal aantreffen. PHILIPPUS van dit genootschap gehoord hebbende , zond hun een Talent ten geschenke , waarvoor zij hem alle hunne kluchten en boerterijen , geschreven , zouden bezorgen. Zij deden dit en waarschijnlijk heeft PHILIPPUS daar naderhand gebruik van gemaakt. — Het getal van zestig personen , uit welke dit gezelschap bestond , deed aan hetzelfde ook den naam geven van de *zestigers* , en ieder van hen werdt dus ook *zestig* genoemd , even als men voormaals de le-

den van den Leidschen raad, mede wegens het getal personen, waaruit dezelve bestond *veertigers* noemde; en geheel geene dwaze vraag deed, wanneer men iemand te *Leiden* vroeg, of hij *veertig* was? Even nu zoo ontstond te *Athene* ook het Spreekwoord, wanneer de een of ander iets zeide, waarover men in 't gemeen moest lagchen; dat heeft die of die *zestiger* gezegd; of wanneer de een of andere klucht bedreven was; dat hebben de *zestigers* gedaan; en hiervan vraagt men nog heden ook in ons Vaderland, even als toen te *Athene*, wanneer men iets boertende en kluchtig verhalen hoort, in hetwelk men spotternij meent te ontdekken: *zijt gij zestig?* dat is, behcort gij ook tot die dwazen, die mij bij den neus willen omleiden, of mij sprookjes op den mouw willen spelden?" —

33.

Hij schiet met spek.

Met spek schieten, is een valsche en ontrouwe manier van den vijand te bevechten. Die *met spek schiet*, gebruikt middelen, die hem ontrouw doen zijn aan de aangenomen gewoonte van bestrijden of verdedigen, en op die wijze kan dit gemakkelijk voor: *hij liegt*, in zwang gekomen zijn.

34.

Hij stelt het op haren en snaren.

Volgens W. BILDERDIJK, Geschiedenis des Vaderlands, IV. Dl. bladz. 368, is dit ontleend van het *fool stemmen en spelen, om iemand, naar zijn*

zin (gelijk wij zeggen, naar *zijn* pijpen) te doen dansen.

35.

Hij sict of hij Dianen verraten had.

Dit zegt men volgens TUINMAN, van iemand, *wiens* *gelaat verwilderd is, en niets goeds belooft*, en is ontleend van den beruchten GIBBERT BAAS, die ontrent het jaar 1481 om zijne mouterij uit *Vianen* gebannen zijnde, die stad aan de Utrechtenaars verried.

36.

Met den tijd komt Harmen in 't wambuis.

Een *wambuis* is, gelijk wij weten een gedeelte der manskleding, 't welk men eertijds onder den mantel droeg, het lijf tot aan de heupen bedekt en mouwen heeft. Nu wordt *met den tijd in het wambuis komen*, in het gemeene leven genomen voor *allengs zijn oogmerk bereiken*. *Harmen* schijnt mij toe eene verbastering van HERMAN te zijn; maar wie deze? HERMANN (Lat. ARMINIUS) wien het na langdurig pogen, eindelijk gelukte, Duitschland van het jok der Romeinen te bevrijden, of een onzer Vaderlandsche helden van dien naam? Elke teregtwijzing dienaangaande zal welkom zijn.

37.

In het sijnste laken is het meeste bedrag.

Dat hier het woord *sijnste* op *sijn* in het Godsdienstige wordt toegepast, komt mij als zeker voor,

want anders houdt het Spreekw. geen steek. De zin is: *door zulken, die zich als bijzonder vroom willen voordoen* (zoo als b. v. de Fariseën in JEZUS tijd) *wordt men het meeste bedrogen.*

38.

Men behoeft den hond geen brood te geven / zoolang hij met den staart knispelt.

Ik heb aan de aanvraag hiervan willen voldoen, door haar te plaatsen; doch terstond begrepen, dat de verklaring die moest zijn welke in deze *Handleiding* bladz. 34 gevonden wordt.

39.

Men kan den papegaai niet schieten met een ratteval.

Dit Spreekwoord beteekent: *willen wij een of ander verkrijgen of bezitten, dan moeten wij gepaste en met de zaak overeenkomstige, maar geene strijdige middelen aanwenden.* Om ratten te vangen, gebruikt men vallen, voor papegaaijen strikken of iets dergelijks; maar het om te keeren zou zoo ongerijmd zijn, als met een val te willen *schieten.*

40.

Roodc haard / Duivels aard.

Een niet steek houdend, en omdat sommige bevooroordeelden er aan hechten, verderfelijk Spreekwoord. *Roodharigen* zijn, denken zij, valsch. Overigens is dit Spreekwoord wel uitleggen en men heeft E. SCHEIDIUS, de *Diis Germanicis*, slechts te lezen, om hiervan voldingend overtuigd te worden.

Onze voorouders schijnen de roode kleur van het haar bemind te hebben, en het laat zich gemakkelijk bewijzen, dat zij het door kunstmiddelen die kleur trachtten te geven. Ook bij de Romeinen was dit niet vreemd, doch daar werd het voor onzedelijk gehouden, en ook de Kerkvaders, (onder anderen TERTULLIANUS de cultis foeminarum, C. 4.) berispen het streng. Geen wonder, dat dit, bij de invoering des Christendoms, werd uitgeroeid als van den boozen afkomstig en alzoo ongeoorloofd, vooral daar het vermoedelijk is, dat de Priesters het langst de gewoonte van het haar *rood* te dragen, zullen behouden hebben. *Heidensch* werd *Duivelsch* genoemd.

Bij ons is ook ter verklaring ingekomen, dat het Spreekwoord op JUDAS zou zien, wien de overlevring een rooden baard toeschrijft.

41.

Nil ebentuel dubitat Augustinus.

Ik heb dit Spreekwoord nooit gehoord, doch het ook bij TUINMAN aangetroffen, die in zijne *Nalezingen* schrijft: Dit zegt men, *als iemand blijft twijfelen, tegen alle bijgebragte bewijsredenen aan*, gelijk zoo AUGUSTINUS in sommige gevallen plagt te doen.

42.

Wie gekken nodigt / heeft misse gasten.

Dit is zeker, want *gekken* zijn gaarne bij de menschen, en storen zich aan geen klein verzuim in het vragen.

43.

Een jaar is aan geen staak gebonden.

Staat zal hier wel hetzelfde zijn als *paal*, ja alles, waar aan iets of iemand zoo gebonden is, dat de voortgang ervan geheel gestremd of belemmerd is, en dan is de zin van het Spreekwoord: *de tijd staat niet stil. Een jaar is ras om.*

44.

Zij meent / dat 's Keizers hat haaz nicht is.

Zie bladz. 50.

45.

Meenen ligt digt bij Kortrijk.

Dit is, wat de beide steden betreft, letterlijk waar; doch Spreekwoordelijk gebruikt, donker. Wij hoorden het wel gebruiken, wanneer iemand die mis had, zich verontschuldigde, met: *ik meende het zoo*, en het antwoord was: *nu Meenen ligt digt bij Kortrijk* dat is *kort — rijk*, om aan te toonen, dat *de meening, ongegrond zijnde, gelijk was aan kortstondigen rijkdom.*

46.

Hij heeft kleine Apostelen. (voor kinderen.)

Dit moet denkelijk van onzen Zaligmaker afgeleid worden, wiens Apostelen (discipelen), als het ware, tot hem in betrekking stonden van kinderen tot hunnen vader.

47.

De tong is niet van Ichez.

Zou men zoo niet Spreekwoordelijk spreken, omdat de tong liefst het lekkere proeft?

48.

Al is Jan Pieterz's dood / nog leeft er zijns gelijke.

Zoo spreekt de Hollander, bij *het sterven van een Vaderlandsch held*, en het is gegrond in een Graf-schrift te *Middelburg* te vinden, van den volgenden inhoud:

Gij die hier gaat voorbij, om dit of dat te aanschouwen,
 Wilt bij dit droevig graf, uw treden weerhouden:
 En met een stil gejuich, verwonderd wat hij doet,
 Die 't hart draagt in zijn lijf, en God in zijn gemoed.
 JAN PIETERS was de man, die dit heeft komen leeren,
 JAN PIETERS was de man, die God heeft kunnen eeren:
 En toonen metter daad, dat hij ook was een held,
 Die voor Maraans gedreig, noch wreedheid was ontsteld.
 JAN PIETERS was die man, die na voorgaande beden,
 Zes uren achter een kloekmoedig heeft gestreden.
 En tegen meer dan tien, die van de spaansche magt,
 Rondom en vast bezet, niet dan om God en dagt,
 Die niet en had geleerd te kunnen zijn verwonnen,
 Maar harde tot de dood, in 't geen hij had begonnen.
 Zet Spanjaards uit den zin het gantsche waerelds rijk,
 Al is JAN PIETERS dood, daar leeft nog zijns gelijk.

Dat het echter ook op andere personen en feiten wordt toegepast, is bekend.

49.

Sprekt gij van den Duivel / van is hij dicht bij u.

Kennelijk is hier het volksbegrip, dat men met

den *Duivel* niet gekscheren moest, en hij zich al spoedig vertoonde, het zij men hem aanriep of hem vloekte. In welken zin het gebruikt wordt, weet schier ieder. Spreekt gij van den *Duivel* / dan rammelt zijn gebeente / is eene gewone verwisseling, van het genoemde. *Durent on parle de Loup, on en voit la guere*, zeggen de Franschen. *Loup* beteekent bij hen misschien ook *Duivel* of wel *Loup garou*, (*weerwolf*) welke benaming ook somtijds aan den *Duivel* gegeven wordt.

50.

Die het breed heeft / laat het breed hangen.

Voor: *die rijk is, toont, dat hij het is*, ziet op de *kleding*. Wijde kleederen waren oudtijds een teeken van zwier, aanzien enz., doch het *breed hangen laten*, kan ook eenvoudig verstaan worden van *kostbaar gekleed te zijn*. Het eerste woord *breed*, is natuurlijk gebruikt om 't volgende; doch dat het niet zoo geheel ongepast is, leert ons de spreekwijze: *Hij heeft het niet breed*.

51.

Hoe digter hij Rome (ook wel den Paus) hoe sterfter Christen.

Dit Spreekwoord steunt op de ondervinding; daar overeenkomstig geloofwaardige berigten, vele praktijken en voorschriften van de Roomsche kerk, nergens minder naauwgezet worden waargenomen, dan te *Rome*, als onder het oog van den Paus.

Hij schoot een holt.

Ik liet dit in deze mijne Handleiding bl. 10 onverklaard. Later viel mij in, dat het toch wel in allen gevalle beteekenen moet: *hij schoot* in plaats van een' *mensch*, een *dier* en derhalve — *mis*, en gelijke aanleiding uit deze of gene mij onbekende anecdote kan genomen hebben, als het overbekende:

*De vroomde Delfenaeren
Die schoten een vet kalf,
Toen sij verdrucket waeren
Van den wreeden Duc D'alf.*

't Is een mensch met twee regterhanden.

Met de *regterhand* doen wij vrij wat meer dan met de *linker*. Men moet het verklaren: *hij kan alles zoo goed met de linker- als met de regterhand doen. Zijn linkerhand is dus, als 't ware ook een regterhand.* Het wordt derhalve gebruikt van iemand, die *buitengewoon handig is*.

't Scheeft veel / een hoet / op een neus na.

Hijperbolisch. Daar de *neus* kleiner is dan een *voet zelve*, wordt het derhalve van iets gezegd, 't welk *voeten en vademmen scheelt* (verschilt) en eigenaardig wordt het doel dat verschilt, veel grooter genomen, dan de zaak zelve, die bepaald is.

55.

Hij laat zich de handen zalven.

Dit Spreekwoord zegt: *hij laat zich door geld als door een heimelijk zalfje, tot iets vervoeren, dat zijn pligt te buiten gaat.* Een zalfje is toch iets streelends, zoo wordt dit woord meermaal gebruikt.

56.

Hij brengt er de klad in.

Dit ontleend zijn oorsprong van iets, dat schoon en rein is, *bekladden*, vuil maken, waardoor het ligt bedorven wordt, en wordt in handelzaken gebruikt, om aan te duiden, *dat men iets zeer benadeelt, door het niet op zijn prijs te houden.*

57.

Niemand en geen man bijten elkander in den zak.

Niemand en geen man, is een verschillende benaming van hetzelfde en zegt hier zoo veel als, *twee, die beide schuld hebben, gaan elkander berispen.* Hetzelfde als, een ander Spreekwoord: *De pot verint het ketel / dat hij zmart is.*

58.

Als het spel op stelten is / maakt men wel een koning van een strooduisch.

Een stelt is een lat met een dwarshout, waarop men den voet zet, om daarmee voort te stappen, dat, *op stelten loopen* heet. Daar de kinderen dit nu meermalen al spelende doen, en daarbij zeer luid-

ruchtig zijn , zegt *op stellen rijden* figuurlijk : *vol ru-
moer* , *vol verwarring zijn*. In het Spreekwoord
wordt waarschijnlijk hierop gezien , en aan een op-
roer gedacht bij 't welk het losbandige graauw , door
zinneloozen tuimelgeest gedreven , zich wat niet al,
tot opperhoofd kiest , zoo als daarvan b. v. de *Na-
politaansche* visscher MASANIELLO tot getuige ver-
strekt.

58.

Het is een duifje zonder gal / of ook wel eene
onnoozele duif.

De *duif* was en is altijd (te regt of te onregt)
een beeld van zachtmoedigheid en goed vertrouwen,
derhalve van *onnoozelheid* (eenvoudigheid). De *gal*
was steeds een beeld van *bitterheid* (de gal komt
hoben ; hij spulst zijn gal uit ; zijn pen is in gal gedoopt
enz.) Het is derhalve gemakkelijk te begrijpen , dat
het van eene *eenvoudige* , *onschuldige* , *niets kwaads*
vermoedende vrouw of *meisje* , gebruikt wordt.

59.

Hij hat een akkevietje.

Hoeft verklaart dit van *ake* of *akke* , een woord,
waardoor wij den kinderen iets morsigs , leelijks
aanduiden , *vietje* van *fi* , *foei* , zoo dat het zijn zal:
ake — *foei* ! Aannemelijker komt ons voor , wat in
de algemeene Kunst en Letterbode voor 1836 , N°. 17 ,
wordt opgegeven , namelijk : *akkevietje* is eene ver-
basterde uitspraak van 't Latijnsche *aqua vitae* , be-
teekenende : *een levens* , — *gezondsheids watertje* ,

in 't algemeen een *drankje*, 't welk men ter herstelling genoodzaakt is te gebruiken, en men heeft het vandaar te huis gebragt op alle levensomstandigheden, die ons bejegenen. Het drankje is doorgaans onsmakelijk en daarom zegt men al veel van *een of ander ongeluk*: Het is een leelijk afskebietje. Evenwel is het somtijds ook wel aangenaam en daarom zegt men van iets, *dat verblijdend is*: Het is een lekker / een goed / een mooi afskebietje.

60.

De zomer is een slaaf en de winter een heer.

Des zomers moet er, vooral op het land, veel gewerkt worden; maar des winters hebben de boeren meerdere rust.

61.

Hij leidt hem om den tuin.

Tuin is eigenlijk *hegge*, *omheining*, zoo dat het Spreekwoord denkelijk beteekenen zal: *hij brengt hem door een omweg van het eigenlijke punt af*.

, 62.

Men moet geen oude karren uit den sloot halen.

Over dit Spreekwoord zie men onze *Handleiding tot de kennis der Spreekwoorden uit het Dierenrijk ontleend*. bladz. 54.

63.

Men roept zoo lang Paschen tot dat het komt.

Zoo spreekt men, als de tijd of zaak die men ze-

ker weet eens te zullen komen , opdaagt. Het is kennelijk ontleend van het belang , dat Joden en Christenen in dien feesttijd stellen. Niet slechts uit een Godsdienstig beginsel ; maar omdat dan de nachten korten , de dagen lengen , de vogelen zingen , het veld begint te groenen en het seizoen verandert.

64.

Hij maakt mannetjes in de maan.

Hij maakt zich zwarigheden die zoo min bestaan, als mannetjes en andere figuren, welke men door lang op die planeet te turen, daarin eindelijk meent te ontdekken. Wij herinneren ons, hoe men ons nog kort geleden, met zoodanige opmerkingen, waaraan men den schijn van waarheid gaf, heeft vermaakt.

65.

Het is uit Pater's vaatje getapt.

De kloosters werden, waar dit kon, in den omtrek van wijnbergen gesticht of zulke bergen ten dienste ervan aangelegd. Dit bragt en brengt nog, waar zij zoo bestaan, groote voordeelen aan ; maar het spreekt van zelve dat het beste voor de paters is, wier kelder den keurigsten wijn bevat, die in vaatwerk bewaard wordt, en vandaar dat, als de zoodanige ons smaakt, wij gewoon zijn te zeggen : Het is uit Pater's vaatje getapt.

66.

Hij zet de hooe schoon een doek op.

Dit komt mij voor, ontleend te zijn van het slag-

ten der koeffen, die als zij schoon gemaakt d. i. van alle ingewand ontdaan zijn, met een schoonen doek worden versierd, die tot zekere hoogte, afhangt. Zoo althans hebben wij het menigmaal gezien, en het Spreekwoord onder den boerenstand hooren gebruiken van iemand, *die eene zaak fraai ten einde wist te brengen.*

67.

Daar is niets rijker dan de bedelarij.

Wij stemmen volmaakt met TUINMAN in, die bij de behandeling van dit Spreekwoord aanmerkt, dat het ongetwijfeld van de *monniken* ontleend is, die door hunne voorgewende armoede en bedelarij zich niet weinig plagten te verrijken.

68.

Over honderd jaar zal men hoer de beurs zoo veel koopen als nu hoer 't gelb.

Dit is een vrij onnaauwkeurig Spreekwoord, of laat ons liever zeggen Spreekw. raädsel. Indien men zeide, over honderd jaren *zullen wij*, dan zou het terstond blijken, dat de meening is: er zal dan *voor* of ten behoeve van *ons*, die nu leven, van het eene zoo weinig over zijn, als van het andere.

69.

Hij kijkt als een haak uit Doorlugen.

Dit Spreekwoord is genoegzaam in deze Handleiding bladz. 10. opgehelderd. Het wordt van iemand gebruikt, die er *norsch*, *stuursch* uitziet.

70.

Goeden dag / Hofstede!

Dit Spreekwoord hebben wij meer dan eens op het land gehoord, als iemand *meende dat men hem fopte*. Waarschijnlijk heeft zeker mensch, HOFSTEDÉ genoemd, of een *boerenwoning* (hofstede) of liever *adelijk landverblijf* waar men van dit foppen bijzonder zijn werk maakte, tot dit zeggen aanleiding gegeven.

71.

Haal in Klaas Louw.

De oorsprong van dit Spreekwoord ligt in het donkere. Niemand weet, sedert lang meer, wie *Klaas Louw* is geweest, waarschijnlijk was hij een beruchte schraper, want van zulk eenen word het, vooral onder de mindere klassen, gebruikt.

72.

Hij geeft hem een graauw.

Graauwen is *toebijten*, *toesnaauwen* vandaar zeker een *graauw* voor een *bijtend of scherp gezegde*.

73.

Hij heeft kappe en keutel verteerd.

Dit is een Zeeuwsch Spreekwoord, om aan te duiden, *dat iemand volstrekt alles verteerd heeft*. *Kappe* is in *Zuid-Beveland* een boeren overrok, *keutel* een boeren hoed. Dit laatste woord is echter thans in gebruik. In oude rekeningen van Polder-directiën in

Zuid-Beveland vindt men jaarlijks een pond Vlaansch, ten behoeve van iederen Dijkgraaf voor *keuvel geld*. Iedere Dijkgraaf mogt namelijk per jaar een nieuwen *keuvel* koopen op kosten van den polder, naardien deze mannen, bij storm altijd op de gevaarlijkste posten aan de zeedijken moesten tegenwoordig zijn, en dit kleedingstuk dus jaarlijks vernieuwd moest worden.

74.

Niemand wil de hat de hel aanboen.

Verg. de Handleiding l. v. bladz. 45.

75.

Hij maakt hem zoo uit/ dat de honden ez geen brood van zouben willen eten.

In onze Handleiding zijn wij de lezing: Hij ziet ez uit enz. gevolgd. Hier is het Spreekw. eenigzins anders: *hij maakt hem zoo uit*, (zegt zoo veel slechts van hem) *dat de honden geen brood zouden willen eten van hem die zoo uitgemaakt wordt*. Een aardige spreekwijs om een' alles overtreffende trap van *uitmaken* uit te drukken. Wat moet het toch wel voor een' mensch zijn, van wien de honden, lage dieren en immer zoo gulzig, geen brood zouden willen aanemen, als hij het hun aanbood!

76.

Hij liegt als of hij Tuterfche Psalmen zong.

Een bijtende trek van religiehaat. Wanneer een hooge trap van *liegen* in het Godsdienstig gezang

eener gemeente verondersteld wordt, kan men er gemakkelijk uit opmaken hoe hoog zij bij de hen zoo noemenden, aangeschreven staat.

77.

Hij liegt als een taubentrekker.

De tandmeesters op de kermissen, zijn doorgaans groote zwetsers, die het volk braaf op den mouw spellen van hetgeen zij aangaande hunne kunst uitventen, en vandaar denklijk deze vergelijking.

78.

Zij harkbeholven met elkander.

Dit zegt men van zulken die met elkander overhoop liggen, en als men een bokkengevecht ooit aanschouwd, en het stooten der gehoornde koppen tegen elkander gehoord heeft, dan zal het Spreekwoord genoegzaam opgehelderd zijn.

79.

Met list brengt men een ei in een hoopzak.

Dit Spreekwoord in de Handleiding bladz. 20. behandeld, is eene aardige satire op de *domheid van hem, die zich voor zeer slim houdt.*

80.

Ongehoonte maakt blaren.

Zou dit niet eenvoudig zeggen: *als men het werken niet gewoon is krijgt men er blaren van in de handen.*

81.

Hij is van kleef.

Even als wij vroeger ten aanzien van *Meenen* en *Kortrijk* zagen, wordt hier weder de naam eener stad dubbelzinnig gebruikt, om aan te duiden: *'t kleeft hem aan de handen. Hij is vasthoudend.*

82.

Hoe nabez bij den avond / hoe verbez van huis.

Een Spreekwoord van *losbollen die meenen*, zoo als men zegt, *uit zwieren te zullen gaan.*

84.

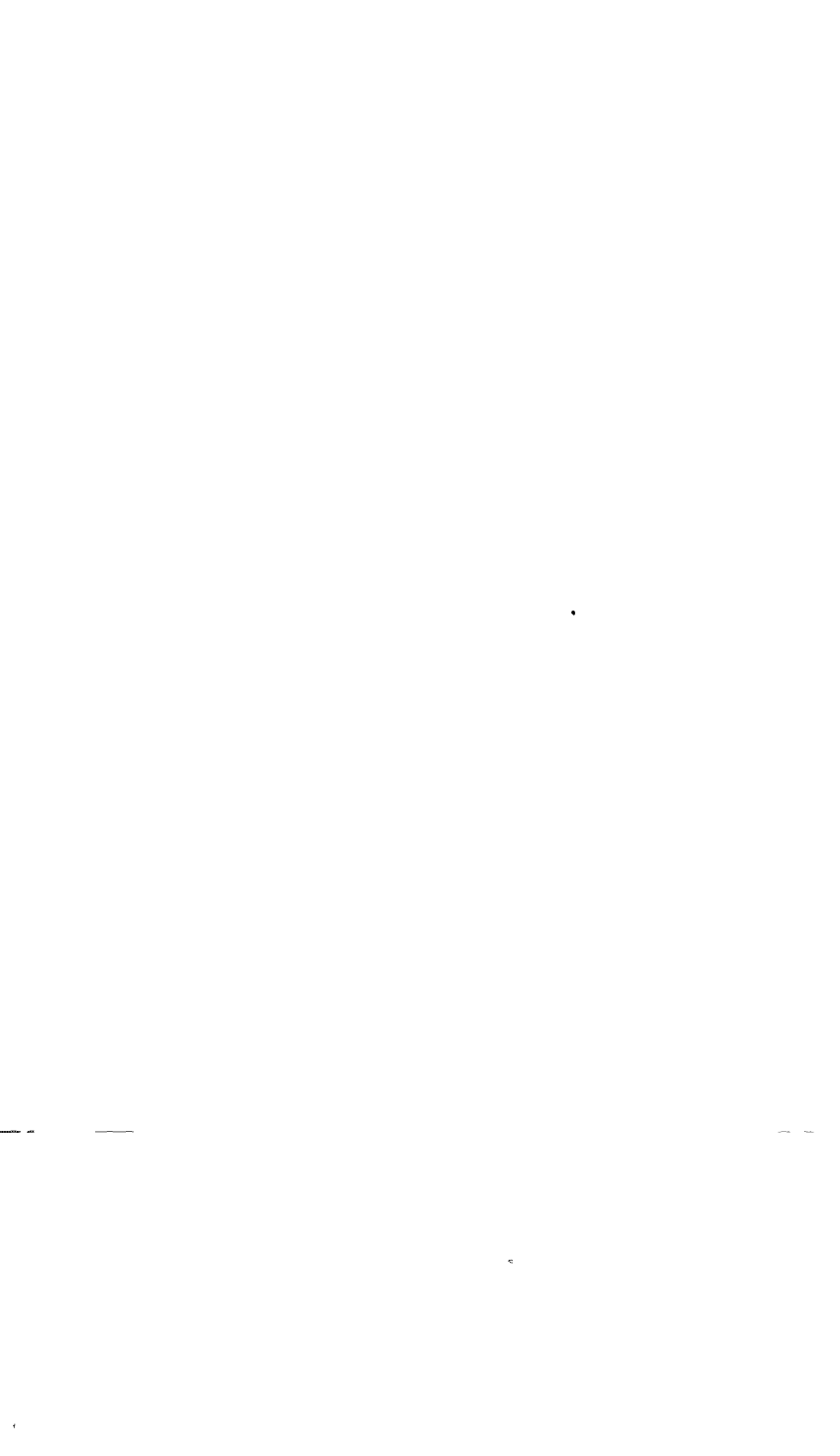
't Is jonke? Jan in 't oog.

Zou dit niet van de Grafelijke tijden afkomstig zijn? Kan die JAN ook zijn jonkheer JAN, bijgenoemd: *zonder genade* en het in 't oog houden, zeggen: *zijne staatkundige plannen nagaan?* De overbrenging is gemakkelijk.

85.

Of molenaars akke? / bij Heeren poppegod.

De aanmerking van TUINMAN bij dit Spreekwoord, nemen wij gaarne over. Iemands akker (schrijft hij) is datgeen, waarvan hij de kost heeft, zoo als de landman van zijne zaaigronden. In dien zin is des molenaarsakker de molensteen. Heeren poppegod zijn edele gesteenten die alleen tot pronk dienen, en waarvan zij geen meerder nut hebben dan van blinkende steentjes, glaasjes en dergelijke. Het nut van den eersten, overtreft ver den glans van de laatste.

REGISTER

VAN

D O N K E R E

SPREEKWOORDEN

EN

SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN.

DIE OPGEHELDERD ZIJN.

	Bladz.
<i>Al evenwel dubitat AUGUSTINUS.</i>	20.
<i>— is JAN PIETERS dood, nog leeft er zijns gelijke</i>	22.
<i>Als het spel op stelten is, maakt men wel een Koning van een stroowisch</i>	25.
<i>— hij lacht sneeuwt het rozen.</i>	7.
<i>Beter eene once geluk dan een pond wijsheid</i>	8.
<i>Daar is niets rijker dan de bedelarij</i>	29.
<i>De tong is niet van leder.</i>	22.
<i>— zomer is een slaaf en de winter een heer</i>	27.

<i>Die het breed heeft, laat het breed hangen</i>	22.
— <i>zich dood werkt, wordt onder de galg be- graven</i>	8.
— <i>zijn huishuur ontziet, ontziet zijn wel- varen</i>	9.
<i>Een jaar is aan geen staak gebonden</i>	21.
— <i>rentenier, is een arm dier</i>	10.
<i>Goeden dag, Hofstede!</i>	30.
<i>Haal in Klaas Louw</i>	—
<i>Hansje in den kelder</i>	7.
<i>Het is een duifje zonder gal, (of ook wel) eene onnoozele duif.</i>	26.
— — — <i>mensch met twee regterhanden</i>	24.
— — — <i>jonker JAN in 't oog</i>	33.
— — — <i>uit Paters vaatje getapt</i>	28.
— <i>scheelt veel, een voet, op een neus na</i>	24.
— <i>zou boter aan de galg gesmeerd zijn</i>	9.
<i>Heusden mijn, Mechelen dijn</i>	6.
<i>Hoe digter bij Rome (ook wel den Paus) hoe slechter Christen</i>	23.
— <i>nader bij den avond, hoe verder van huis</i>	33.
<i>Hij blijft aan de pan hangen</i>	10.
— <i>brengt er de klad in</i>	25.
— <i>geeft hem een graauw</i>	30.
— <i>had een akkevietje</i>	26.
— <i>heeft al wel geturfd</i>	7.
— — — <i>de kap op den tuin gehangen</i>	14.
— — — <i>een Christoffel die hem draagt</i>	11.
— — — <i>kappe en keuvel verteerd</i>	30.
— — — <i>kleine Apostelen (voor kinderen)</i>	21.
— <i>is Duitschen en Walen schuldig</i>	15.

	Bladz.
<i>Hij is een blaauwen maandag daar geweest . . .</i>	5.
— — <i>op zijn Paasch best</i>	13.
— — <i>van Kleef</i>	33.
— — <i>zestig, of zijt gij zestig?</i>	16.
— <i>koopt kat in den zak</i>	13.
— <i>kijkt als een bok uit Noorwegen</i>	29.
— — <i>naar de Klundert of de Willemstad brandt</i>	6.
— <i>laat zich de handen zalven</i>	25.
— <i>lapt zijn goed door de billen</i>	11.
— <i>leidt hem om den tuin</i>	27.
— <i>liegt als een tandentrekker</i>	32.
— — — <i>of hij Luthersche Psalmen zong</i>	31.
— <i>maakt hem zoo uit, dat de honden er geen brood van zouden willen eten.</i>	—
— — — <i>het als Jochems hond, hoe langer hoe boozer</i>	7.
— — — <i>manneljes in de maan</i>	28.
— — — <i>ons blaauwe bloemptjes wijs</i>	5.
— <i>metselt de kat in den kelder</i>	10.
— <i>moet den Westkappelschen dijk om</i>	13.
— <i>of zij is het katje van de baan</i>	15.
— <i>pakt zijn spullen, (ook wel) zijn biezen</i>	14.
— <i>plant kool.</i>	12.
— <i>schiet met spek</i>	17.
— <i>schoot een bok</i>	23.
— <i>stelt het op haren en snaren</i>	17.
— <i>valt door de mande</i>	12.
— <i>vindt er geen been in</i>	—
— <i>zal het hooi over den balk niet werpen.</i>	13.
— <i>zet de koe schoon een doek op</i>	28.

	Bladz.
<i>Hij ziet of hij Vianen verraden had</i>	18.
<i>— — — — Wieringen in zou</i>	14.
<i>In het fijnste laken, is het meeste bedrog . .</i>	18.
<i>Lof Molenaars akker, bij Heeren poppengoed.</i>	33.
<i>Meenen ligt digt bij Kortrijk</i>	21.
<i>Men behoeft den hond geen brood te geven</i>	
<i>zoolang hij met den staart kwispelt . .</i>	19.
<i>— kan den papegaai niet schieten met een</i>	
<i>rottental</i>	19.
<i>— moet geen oude koeijen uit den sloot halen .</i>	27.
<i>— roept zoo lang Paschen tot dat het komt .</i>	—
<i>Met list brengt men een ei in een hopzak . .</i>	32.
<i>Met den tijd komt Harmen in 't wambuis . .</i>	18.
<i>Muiden zal wel Muiden blijven</i>	6.
<i>Niemand en geen man bijten elkander in den zak .</i>	25.
<i>— wil de kat de bel aandoen</i>	31.
<i>Ongewoonte maakt blaren</i>	32.
<i>Over honderd jaar zal men voor de beurs zoo</i>	
<i>veel koopen als nu voor het geld</i>	29.
<i>Roode baard, duivels aard</i>	19.
<i>Spreekt gij van den duivel, dan is hij digt bij u .</i>	22.
<i>Wie gekken noodigt, heeft wisse gasten . . .</i>	20.
<i>Wij zullen het alles maar blaauw blaauw laten .</i>	4.
<i>Zij hardebollen met elkander</i>	32.
<i>— meent, dat 's Keizers kat haar nicht is .</i>	21.

***N*ASCHRIFT,**

SPREEKWOORDEN

EN

SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN.

NAAR WIER **OORSPRONG** EN **ZIN** WORDT GEVRAAGD.

Ik wil om de keur van den balk niet vallen.

Als Paschen komt op een Zondag, is elk een kind van zijn eigen vader.

Dat is een stukje van **ALBERT DURER**.

Die de dante trouwt om de wante, verliest de dante en houdt de wante.

Een groene Kersmis maakt een witte Paschen.

Hij is zoo harig als elft in de Mei.

Hij is zoo stout, als of hij nog een lijf in de kist had.

Hij meent, dat hij goud zal drinken uit een horentje.

Hij speelt er mede, als *Jan Potage* met zijn muts.

Ik zou hem wel een knapzak vol hooi toevertrouwen,
had ik borg voor 't leér.

Mijn deur zij ver van mijn heers deur.

Tusschen Paschen en Pinksteren vrijen de onzaligen.

Zij bestaan elkander van kniejen noch ellebogen.

Alle dagen een draadje, is een hemdsmouw in 't jaar.

Als de Abt de teerlingen geeft, dan mogen de Mon-
niken wel dobbelen.

Als 't regent en de zon schijnt, dan is het kermis
in de hel.

Hij heeft DIRK aan 't oor geslagen.

Hij heeft een stuk van een oud net gegeten.

Hij houdt den gek in den mouw.

Hij is een rijke Fokker.

Hij is er mede verlegen, als ANNA met haar moërs
(moeders) ziel.

Hij kan ook wel Duitsch.

Komt de duivel in de kerk, dan wil hij op 't hoog-
altaar zitten.

Loop voor Sint Velten.

Nog leven de geuzen!

Over honderd jaar komen de Heidenen in 't Land.

't Is uit het Evangelie van den spinrok.

't Zijn Heeren van zes weken.

Vreemde zorgen dooden den ezel.

Er zijn pannen op het dak, voor: *men wordt beluisterd.*

Het is een winterkoning, voor: *iemand die 's winters ziekelijk is.*

Koster stoot eens aan den zandlooper.

Zijne niertjes liggen warm, voor: *hij lacht al zeer ligt.*

Hij loopt het vuur uit de sloffen.

Hij of zij, is met het verkeerde been uit het bed gestapt, voor: *in geen goed kumeur.*

Ik ben geen Bremer, voor: *iemand die iets steken laat.*

Hij is gedropen, voor: *bij onderzoek onbekwaam gekeurd.*

Mij ontbreekt het aan *Philippus quartus*, voor: *geld.*

De zee zoekt vijgen.

Het is een omgekeerde Arminiaan, van een open-gespuwene gestoofde *baars* gebruikt.

Hij is een verachte *fakkel.*

Er loopt iemand over mijn graf: *als men over zijn ligchaam grilt.*

Een oogenblik staans verlet, veel gewonnen.

Het is een arme, onnoozele *hals.*

Hij is mors-dood.

Twee Joden weten wel wat een bril kost.

De maan schijnt in het water.

Het is een gravelle.

Men moet geen drommel op zijn hart laten smoren.

Hij watertand er van.

Hij is zoo fijn, als gemalen poppens . . . t.

Hij krijgt van de taart, voor: *hij wordt beknord.*

Dat past als een tang op een varken.

Hij stooft hem een kool, voor: *hij fopt of benudeelt hem.*

Nu zijn de poppen aan het dansen, voor: *nu is alles in beweging of aan den gang.*

Op je neus geturfd, dan heb je geen zoldertje van noode.

Hij zendt hem van PONTIUS naar PILATUS.

Hij zit op de klapbank.

Hij doet een bedelaars gebed, voor: *hij telt geld.*

De gekken vragen naar de klok; maar de wijzen weten hun tijd.

Hij slaapt een gat in den dag, voor: *zeer lang.*

Het zijn zieltjes van potaarde.

Met nieuwe jaar zijn de dagen eene hanenschree (niet *schreeuw*) gelengd.

Hij weet wel te parlesanten.

Het gaat daar Schotsch toe.

Hij bakt kleine broodjes.

Het is kliekjes-dag, voor: *dag waarop de overgeschotene spijs gebruikt wordt.*

Hij zendt hem een kattebel, voor: *klein briefje.*

Het is een zielverkooper, voor: *ronselaar.*

Dat is een Ronzebons, vanwaar die naam?

Hij of zij, is er bij voor spek en appels.

Slapperdement, slapperdemallemosterd.

Dat zijn dukdalven, voor: *palen* of liever *paalhoofden*.

Alle gelijkenissen gaan mank.

Ik heb ook een woord in het kapittel te zeggen, en hij is gekapitteld, voor: *doorgehaald*.

Ongelukkig in 't spel, gelukkig in de liefde.

Hij draait hem een rad voor de oogen, voor: *hij misleidt hem*.

Het is een klikspaan, voor: *een verklikker*.

Hij bleef met het mes in den buik, zitten.

Hij sloeg er onder als malle Jan onder de hoenders.

Zulk (een) volk, zulk (een) weér.

Karnemelk is kooper, en wie is borg?

Hij verblijdt zich met een doode mees , voor : *eene ijdele hoop.*

Helder op ! Machieltje !

Hij steekt den bezem uit.

Hij gaat naar Palermo.

Komje van Lillo , dat uw mandje zoo druipt ?

Hij doet gist in zijn schoenen.

De Westkappelsche Engel rijdt.

De jongste schepens vellen het vonnis.

Hij geeft hem het heilige kruis achter na.

Hij heeft *dubbel* en *dwars* genoeg gehad.

De blijden gaan vooraan.

Een kleine put in de aarde , eene groote ruimte in huis.

Dat is een huis uit de *Breeveertien* gebouwd.

VERBETERINGEN.

Lees	Bladz.	8	reg.	12	van onder ,	<i>de huid.</i>
—	—	13	—	6	—	<i>bedoeld.</i>
—	—	17	—	2	—	} <i>eten.</i>
—	—	18	—	4	—	
—	—	32	—	8	—	<i>den pot.</i>
—	—	94	—	9	—	<i>hun vel.</i>

Nalezingen en Vervolg

OP DE

SPREEKWOORDEN

EN

SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

BIJZONDER

*mit het **Dierenrijk** ontleend.*

V O O R R E D E .

Tot hiertoe gewoon voor ieder stukje, door mij over onze Vaderlandsche Spreekwoorden geschreven, iets betrekkelijk de Letterkundige geschiedenis van dit onderwerp te geven, vinde ik daartoe thans weder gelegenheid.

De Heer A. DE JAGER, redacteur van het Taalkundig Magazijn, opende het vorige jaar in hetzelfde rubriek, onder den titel van Bijdragen tot de kennis der Nederduitsche Spreekwoorden, en riep, even zoo als ik vroeger deed, de hulp van alle be-minnaars en beoefenaars der Vaderlandsche Taal-Letter- en Oudheidkunde in. Voor het tegenwoordige wilde hij slechts mijne jongst uitgekomene Hand-leiding tot de kennis onzer Spreekwoorden en Spreekwoordelijke zegswijzen, bijzonder uit het Dierenrijk ontleend, en eenige andere opgegevene, toelichten en aanvullen.

Ik had wel gewenscht dat de Schrijver, die de beleefdheid had zijne bedenkingen aan mijn oordeel te onderwerpen, dit, zoo als vroeger, schriftelijk

had gedaan, wanneer ik vrijër in mijn antwoord zou zijn geweest, en nog al iets in het midden zou hebben gebragt, waarvan, nu zijn werk het licht ziet, de bescheidenheid mij terug houdt.

Een paar aanmerkingen mag ik echter niet verzwijgen, en de heuschheid van den Heer DE JAGER zal mij die wel ten goede houden. Het is namelijk ons lezend publiek voorgekomen, dat zijn vermeld geschrift maar al te veel heeft van eene Contrôle op het mijne, die wanneer zij werd voortgezet, aanleiding tot een' pennestrijd zou kunnen geven, welken wij beide zeker niet verlangen. Voorts moet ik in bedenking geven of in deze bijdragen het eigendommelijk karakter van Spreekwoorden niet maar al te veel is voorbij gezien en zij ongelukkig met anecdoten, grappige of puntige gezegden en uergelijke van dezen of genen, zijn verward geraakt? Zoo worden, om slechts van het tweede, door mij genoemde dier, den aap, te gewagen, als Spreekwoorden opgegeven: »Ei zie hem eens grinniken, zei GERRIT, en hij klisteerde zijn aap. — Wat maakt men al om 't geld? zei de boer en hij zag een aap op 't venster zitten. — Hij gelijkt beter naar een aap dan een Dominé naar een pijp tabak.

Zoo wordt als Spreekwoord genoemd: Die daar spreken mostaard sterk, zouden niet een gebraden haan den staart uithalen? enz. enz.

Met dat al zijn wij aan den Heer DE JAGER dank verschuldigd voor de lijst der Schrijvers over het onderwerp, op welke hetyeen door mij reeds was opgegeven, is aangevuld, en naar welke ik allen die in de zaak belang stellen, verwijze. Ook zal

uit deze mijne Nalezingen blijken, hoe zeer ik het goede in de vermelding en verklaring van eenige Spreekwoorden, dat mij hier en daar in deze Bijdragen is voorgekomen, heb weten te waarderen.

Ook andere vrienden van Taal- en Letterkunde gingen voort, mij hunne opmerkingen mede te deelen, aan welke ik dan nu ook, mijnen verschuldigten hartelijken dank betuig.

Bijzonder aangenaam was mij de vereerende goedkeuring van den Heer J. H. HOEUFFT, bij herhaling aan dezen mijnen Letterkundigen arbeid geschonken, en gaarne geef ik eene plaats aan een en ander, mij door dien achtlingwaardigen Geleerde toegezonden.

Betrekkelijk de Scheepvaart en het Scheepsleven, merkte hij in Alfabëtische orde aan :

ANKER. Zijn anker? (of ankerje) ergens nebez leggen zegt: zich ergens waar men het goed heeft, vastmaken. **AVARIJ** of **AVERIJ** wordt ook van andere dan zee-schade gebruikt: b. v. Ik heb bij den laatsten storm veel avarij aan mijn huis bekomen. **BAREN.** Het is als de baren van de zee zegt men van iets, 't welk zeer ongelijk is. **BOORD.** Iemand met iets aan boord komen / wordt doorgaans in een kwaden zin genomen voor: het opdragen van lastige zaken aan iemand. **DRIJVEN.** Op God's genade laten drijven / van een redloos schip gebruikt, wordt ook in eenen zedelijken zin gebezigd van een' toestand, in welken alle menschelijke hulp te kort schiet. **FOK.** De stormfok bijzetten / het er alles op zetten om een schip in te halen of eene haven te bereiken, wordt ook figuurlijk gebruikt in den zelfden zin,

als: Alle zeilen bijzetten. **HAVENS.** Op zulke plaatsen hangt men zulke visschen / *beteekent*: op zulke gevaarlijke plaatsen, is men aan zulke rampen blootgesteld. **SCHEEPSREGT.** Driemaal is scheepsrecht / *is ontleend van de straf dergenen, die driemaal van de ra vallen of driemaal gekielhaald worden. In de Handleiding niet genoeg onderscheiden.* **SCHIP.** Een schoon schip maken / *zegt men ook van het betalen zijner schulden, en in een' lagen, verschrikkelijken zin van een effen boedel maken door bankeroet te spelen.* **VAREN.** Indien iemand met den Heer SPRENGER VAN EIJK, de uitlegging mishaaft, welke ik gegeven heb aan het woord varen, in de spreekwijze hoe vaart gij? zoo neme hij het woord in de beteekenis van tendere, proficisci, vehi, petere, locum aliquem meare, zoo als KILIAAN het overzet, in welken zin het zoo wel te voet gaan als rijden, zoo wel ter scheep als met een rijtuig gevoerd worden, *beteekent en dan zal het volkomen beantwoorden aan het Fransche: Comment vous va't-il, Comment vous va? Comment va? varen toch voor gaan, meare, was bij de ouden zeer gewoon.* **VLOT.** In vlot water komen. Een tegenovergestelde spreekwoord is: Het wil niet blotten / *d. i. het wil niet gelukken. Het is ontleend van schepen, die op den drooge zitten.* **ZEE.** Hier is overgeslagen het spreekwoord: Het is water / *of ook wel een druppel in de zee / 't welk veel gebruikt wordt, wanneer aan rijke lieden eene vermeerdering van vermogen ten deele valt.* **ZEIL.** Men heeft ook de spreekwijze: Met zeil en treil om eene zaak met al haar toebehooren aan te duiden, waerop ook bijna nederkomt het zeggen: Zoo als het rijdt en zeilt.

Ik wil ook niet voorbijgaan wat de Heer HOEFFT, bij sommige spreekwoorden heeft aangeteekend, als :

Diez luitte hartjez bij iemand hebben / voor: *in gunst bij iemand staan*, is een spreekwoord ontleend van de paarden met vier witte voeten. In de *Pancarte du droit de péage du comté de Lesmont*, leest men Art. XIV. »*Un Cheval les quatres pieds blancs, franc de péage.*»

Het is belabberd. In mijn *Bredaasch Taaleigen* schreef ik: Men gebruikt dit in den dagelijkschen omgang voor *haveloos, bevuild*. Bij KILIAAN is *belabberen*, of *belemmeren*, *impedire*, *intricare*, *disturbare*, *præpedire*, *interturbare*, *inquinare*, *polluere*. Dat de beteekenis in de twee laatste woorden vervat, hier alleen toepasselijk zij, ziet ieder. De eerste zijn ons tegenwoordig *belemmeren*. Zie TEN KATE 2°. Proeve in *len* en *lam*. In hunne beteekenis wordt *belabberd* alleen van iemand gebruikt, die eenig gebrek of beletsel in het spreken heeft. Voor het overige hoort men het meest in een' onverdragtelijken zin: b. v. Het ziet er belabberd uit met die zaak / voor: *slecht*.

Daar is het hutje met het mutje. Ik heb ergens, zonder mij de plaats te kunnen herinneren, aange-teekend, dat ik dit spreekwoord achtte te zijn: het hoesje met het mutje / en voegde daar nog een paar diergelijke, in andere talen gebruikelijke spreekwijzen bij. Dan de uitlegging van den Schrijver der *Handleiding*, komt mij ook zeer aannemelijk voor, mits men *hudje*, niet *hutje* leze.

Daar ben meesterd slepen. Zoude dit ook zijn: iemand door de *mutsaard* slepen, dat is door *strui-*

ken en *struwelen* leiden? Over de misvorming van *mulsaard* in *mostaard*, zie men mijn *Bredaasch Taal-eigen* op *mulsaard*.

Hij is buiten lugten. Zou dit niet zoo veel willen zeggen als: *hij is van streek*, en dezelfde betekenis hebben als het Fransche *perdre la Tramontane*, dat is de streek van het Noorden uit het oog verliezen, zijnde *Tramontane* het Italiaansche *Tramontana*, de noordewind, van uit de Middellandsche zee gerekend?

Hij kent het op zijn duimje. Hier beteekent duimpje naar mijn oordeel duimstokje. Deze mijne meening wordt bevestigd door het Friesche: Hij luert het op zijn rellje / dat is *op zijn houtje*. In het oud-Friesch toch, was *eke* zoo wel hout in het gemeen, als eiken hout in het bijzonder, hebbende men den naam van eiken hout, uithoofde der uitnemendheid van den eikenboom, aan alle hout gegeven.

Ken mijner vrienden had de goedheid mij eenige vooral in Noordbrabant gebruikelijke spreekwoorden met derzelver verklaring, toe te zenden. Zij zijn:

God luardert u! of God luardert uſn luerk! Een gewone wensch welke men hier vrij algemeen aan werkende personen doet, en geeft te kennen: *God zegene uwe pogingen, of doe uwe werkzaamheden eenen goeden voortgang hebben.*

Godt voordert u! Mademoisel,
Gaet dit voor goet of ist maar spel:
Soo lustig aan dat cloek getouw
Gij sijt een peerle van een vrouw.

POITERS, Masker van de werelt.

Snuivende manlui/ staitende vrouwlui en brullende kraci zijn zelden gort. Onder den boer, of zoogenoemden gemeenen man, is het snuiven alleen bij de vrouwen in zwang, en wordt in de mannen afgekeurd omdat zij daardoor toonen eenigzins tot de andere sexe over te hellen. *Koei* wordt in de platte *Noordbrabandsche* taal zelden meervoud gebruikt; zoo ook zegt men: *de schaap, de koei, de peerd, de kalf* enz. naar de wei doen.

Een kmezel/ een ezel en een naatenboom/ moeten door slagen goed worden. Hierbij moet men in het oog houden, dat een notenboom door het afknotten van jonge loten bij het inoogsten der vrucht, voor het volgend jaar meerder op schijnt te leveren.

Hij maakt eenen pijsert. Hij redt zich door zich te verbergen, hij krabt achter uit, hij maakt zich zoek.

Een band en een luij die haalt men maa? hij is. In de toepassing eene zeer schadelijke zegswijze, want onder den naam van band of wis, begrijpt men niet zelden ook jonge boomstammen.

Als te rene hoe list (uitgespr. als *bizt*) strekt de andere den staart reeds op. *Bissen, biesen* of *bijzen* heeft KILIAAN en ook MEIJER. Het wordt hier gehouden voor het loopen der koeijen in heete zomerdagen, wanneer zij door een insect, den *bisworm* genoemd, geplaagd worden; dit diertje maakt een gonzend geluid, en dit reeds maakt de koeijen zoo bevreesd, dat zij de eene voor en de andere na, met den staart om hoog, de vlugt kiezen. De toepassing zal wel geene toelichting behoeven. (*)

(*) Deze juiste verklaring vervange die, welke ik bl. 27 gaf.

Daar waar men schaart moet men ook pikken. Dit ontleend van de hen, waar zij schaart (met hare pooten den grond op krabt) vindt zij haar loon in de ontdekte zaadkorrels. Het wil dus zeggen: *waar men werkt moet men ook eten, de arbeider is zijn loon waardig.*

De Mei koel en nat geeft hooze (ook wel *koren*) in het vat. Alle grassoorten hebben, wanneer zij pas ontkiemen vocht en koelte noodig. Een drooge heete mei doet weinig gras en slecht graan verwachten.

Het komt juist aan als schepers (schaapherders) pap. Voor den herder wordt dagelijks tot op zijne te huis komst een potje met eten bewaard, de graagte waarmede hij doorgaans zonder over te laten, zijn wel berekende spijzen verslindt, heeft zeker tot de vorming van dit gezegde aanleiding gegeven.

Hij gaat van de eerste haauw niet bisfen. (bitzen) Eene *baauw* is een insect bijna als de *bisworm*, en jaagt den koeijen den zelfden angst aan. Het beteekent dus: *hij is niet van de eersten die gaan loopen, eene kleinigheid jaagt hem geen schrik aan.* De zegswijze: Hij moet altijd den laatsten man den zak opgeven / heeft veel overeenkomst met de genoemde. Ook zegt men: Hij is een plakhoek.

Hij meende eenen betten kate te strikken: *Hij dacht zich met deze zaak te verrijken.*

Als het kindken is geboren /

Heeft het knolleken zijn smaak verloren.

Met kersmis zijn gewoonlijk de winterknollen (rapen) smakeloos.

Hij is er uit gewoont. Er bestaat hier eene ge-

woonte bij de gilden of broederschappen, om de nieuwe leden niet bij wijze van stemming, zoo als gewoonlijk, maar door witte en zwarte boonen, al dan niet aan te nemen. Tot dit einde geeft men aan elk lid een zeker aantal witte en zwarte boonen, de witte zijn goed- de zwarte afkeurings bewijzen; van de twee overdekte kannen welke op eene tafel geplaatst zijn is er eene voor het te kiezene lid; heeft hij nu meerder witte dan zwarte boonen in dezelve dan is hij aangenomen, zoo niet er uit geboond.

Zou het gewone gezegde *hij boende hen het huijs uit/ niet van den zelfden oorsprong kunnen zijn, de oo was toch oudtijds oe?*

Coefbak is goed haaz menschen niet haaz beesten. *Toebak*, noemt men hier veeltijds *tabak*, althans velen spreken dit woord aldus uit, hierdoor wordt het dubbelzinnig omdat een digte etensbak ook *toe bak* kan genoemd worden, en schadelijk is voor de beesten.

Een mans maaz is de buidel op den bloez. Men houdt het raadzamer bij jong getrouwen eene moeder der vrouw dan wel die des mans in huis te nemen.

Stinkende bellekens geven klinkende gellekens. Dit ziet op den leerlooijer en zegt: *stinkende vellen geven door bereiding goed geld.*

Eene oude hae likt haaz achterste zoo gaarne als een songe. Een oud mensch bemint zoo wel de vreugde (op zijne wijze) als een jong mensch.

De hoegsen hebben de mijlen gemeten; maaz zij hebben de staarten hergeten/ zegt men, als de weg langer valt dan op den mijlpaal is aangewezen.

Ziedaar een en ander, 't welk ik vooraf der vermelding waardig keurde. Wordt mij nog meer bruikbaar over het behandelde, of in het Naschrift opgegevene, toegezonden, het zal te zijner tijd eene geschikte plaats vinden. De uitspanningen aan het geen hier voorkomt besteed, waren mij aangenaam. De vrucht er van zij en blijve de kennis en waardering onzer schoone moedertaal!

I.
BEVESTIGDE OF VERBETERDE
VERKLARING
EN
SUPPLETIE
DER
SPREKWOORDEN, enz.

UIT
Het Dierrijk

ONTLEEND,

—◆—
A.

AAL.

Hij is te stikken als een gladde aal bij den staart. *Stikken* heeft hier de beteekenis van *vangen* en dit wordt zoo genoemd, wegens het steken (bij herhaling steken) van den aal met eene soort van harpoen, *aalstikken* geheten. Voorts wordt het spreekwoord duidelijk door hetgeen in de *Handleiding* over: hij heeft een' gladden aal bij den staart/ is gezegd.

Het is volmaakt zijn aap: *hij bootst hem in alles na.*
 Kinderen zijn apen. Zoo spreekt men dikwijls van de *eerste*, wanneer men hen in de zucht tot navolging aan de *laatste* gelijk vindt.

Het antwoord, dat wel aan nieuwsgierigen op hunne vraag: *wat doet gij?* gegeven wordt, luidt: apen blaasjen / en om den vrager nog meer te beschamen, wordt er soms bijgevoegd: *mitt gij oock den zak ophouden?*

Hij groeit in alle schoonheit op / gelijk de jonge apen. Dit spreekwoord wordt genoegzaam opgehelderd door hetgeen in de *Handleiding* bij: aap wat heb je mooiste jongen! is aangeteekend.

Geen olijker goet dan menschen / men hangt er zelfs apen mede. Zoo spreekt men van onze *slimheid*, gelijk wij weten, ook in de praktijken om deze olijke dieren te bemagtigen, blijkbaar.

Voor al onder het gemeen is dan, wanneer men iets zeer betwijfelt of onmogelijk acht, in zwang: als dat gebeurt / zal er wel een aap uit mijn g. t. blieden. Men heeft dit misselijk denkbeeld wel van eene vertooning in een kluchtspel afgeleid; doch zoo hiervoor al gezag bijgebracht kon worden, zou dan het spreekwoord er den grond niet toe hebben kunnen leggen? In dit geval blijft de oorsprong onzeker.

Het is maar apenkraal. In de *Handleiding* werd gevraagd: *van waar dit?* en in het *Taalkundig Magazijn* vroeger vermeld, geantwoord: volgens **BILDERDIJK** verkl. Gesl. II: 112 is *kool* oudtijds genomen voor *verwarring*, *onrust*, *gerucht* en zal de uitdrukking

beteekenen : het is maar *apengerucht* zoo als men ook zegt : het is maar *apenspel*. Deze verklaring wordt aannemelijk , als men bedenkt , dat het Engelsch in denzelfden zin *coil* heeft. *To keep a coil* is in die taal *gerucht maken*.

ADELAAR, AREND.

Een adelaar of arend hangt geen vliegen/ is ontleend aan het Latijnsche *aquila non captat muscas*. De adelaar is de grootste en sterkste onder de roofvogels en werd oudtijds zoo als ik in de *Handleiding* aanmerkte, de *koning der vogelen* genoemd. Het vliegevangen, zoo als b. v. de zwaluw doet, is ver beneden hem, en *zoo is het ook ver beneden elk groot man, zijnen tijd aan nietigheden te verbeuzelen, of ook wel: wat knap is, is met geene kleinigheid tevreden*.

B.

BAARS.

Hij zal den baars niet bergaffen. In de *Handleiding* werd aangetoond : vanwaar dit spreekwoord ontleend is, en wat het beteekent. Thans zij er nog bijgevoegd, dat het wel genomen wordt voor: *hij zal geen ketterij in de wereld brengen*.

BEER.

De beer is *laß*/ wordt ook wel genomen in den zin van: *daar is wat te doen* (geraas, gekijf of geknor.)

B E K.

Hij of zij herft een bek als een haaiſchuu? zegt men van iemand , *die wijdmonds raast of kijft.*

B O K.

Hij ziet als een bok / die knaſtoeft (of ook wel palm) eet / en daar het hem niet smaakt met den bek heen en weér slingert ; zoo dat door dit veel gebruikte spreekwoord iemand aangeduid wordt , die *een ontevreden voorkomen heeft.*

Hij ſtinkt als een bok / zegt men van een *vuil mensch , wiens onreinheid men ruiken kan.*

Hij ſtinkt naar het geld als een bok naar muſkus. Zoo spreekt men spottender wijze van een zeer rijk man , wien men het zoo aan kan zien , dat hij het is , als of men het aan hem rook , even gelijk men den bok aan de sterke lucht , die hij van zich geeft , kennen kan. (*Muskus* namelijk wordt gekozen om elke sterke lucht aan te duiden.)

Het is een babok : een *ruw , onbeschoft mensch.* WEILAND brengt hier eene plaats uit Hooft bij , als deze spreekt van *het bestooten van den babok.* Ba , gebruikelijk om *afkeer* aan te duiden , schijnt in de bedoelde beteekenis het denkbeeld van *bok* te zijn , nog te moeten verergeren.

Hij is zoo hard als een bokje. Ik hoorde dit spreekwoord nimmer ; maar het werd mij van goederhand opgegeven. De vergelijking is mij niet duidelijk.

B O T.

» *Botvangen* schrijft de Heer DE JAGER is *sloag*

krijgen, en heeft met den visch *bot* niets gemeen, gelijk weder *botvieren* van beide onderscheiden is. Zie *Taalk. Magaz. D. III. St. I. 52 — 54.* » Even min (zoo vervolgt hij) behoort hier: *zij leggen botje bij botje. Botjen bij botjen leggen*, is zoo veel als: elk hoofd voor hoofd eene kleinigheid uitleggen, om daaruit de verteering te vinden, zoo als de Hoogl. WASSENBERGH zegt. *Taalk. Bijdragen I. 20, 21. Zijnde botjen in Vriesland vier duiten of een halve stuiver.* Dezelfde uitlegging komt ook elders voor, b. v. in die Aachener MOUNDART VON MULLER te Weitz, 29.” Ook door mij was deze uitlegging duidelijk opgegeven in mijne *Nalezingen* op despreekw. van de Scheepvaart en het Scheepsleven ontleend bladz. 70, en zij heeft inderdaad veel aannemelijks.

Ik heb het niet gegeten en hersta niet dat scherpsinnig is. Dit wordt als spreekwoord in het *Taalk. Magaz.* opgegeven, met bijvoeging, dat hier eene glijke woordspeling plaats heeft als men dikwijls bij vroegere schrijvers kan opmerken, en waartoe onze natie voorheen zeer geneigd scheen te zijn. De bedoeling komt mij voor te zijn. *Ik ben onvatbaar om 't geen veel nadenken vordert te begrijpen.*

†

BR A K J E.

Het is een *brak* — *brakje*: een *knaap*, *knaapje* van 't welk men b. v. zegt: Durft gij het aan dien *brak* (*snaak*, *knaap* of *kwant*) toeberouwen? en 't is een ondeugend *brakje* voor *jongetje*. Denkelijk met zinspeling op den aard van dit soort van jagthonden.

Het is een goede *brak* om het wils op te jagen; zegt men met zinspeling op de soort van honden van dien

naam, aangaande iemand, die *regt geschikt is om iets op te zoeken of aan den gang te helpen.*

DUIF.

Het is een onnozelen duif/ zegt men van een *onnadenkend*, ook wel *onvernuftig* of *onverstandig meisje*, en met het oog op dezulke spreekt men, als zij daarbij onzedelijk zijn, van *duiven op zolder te houden/ of dezelve te drinken te geven/* en ieder begrijpt ligt, wat men daardoor verstaat.

Het is een *duivenmelker*: een koopman in dat ge vogelte. Moet de naam van *melker* hem gegeven, ook afgeleid worden van het handgebaar der lieden van dat beroep, daarbij waargenomen, als zij de veeren glad strijken, om aan het te koop geveilde dier, meerder aanzien te geven; maar van waar in dit geval de naam van *duivenmelker*?

DRUIPSTAARTEN.

Hij liep *druipstaartende weg/* zegt men van iemand, die *uit bangheid wegsliipt*, met zinspeling op den hond, die *druipstaart*, dat is uit vrees, met ingetrokken staart zich wegmaakt.

E.

E E K H O R E N.

Hij is zoo blug als het *eekhorntje*. Men moet den *eekhoren* zich van den eenen boomstam op den anderen hebben zien slingeren, om de juistheid der ver-

gelijking van een *vlug mensch* daarmede, oogenblikkelijk in te zien.

E E N D.

Zij steken hunne borst op als een smerig eend. Is dit een spreekwoord hier te lande in de zamenleving geldend, zoo als het *Magazijn* wil, dan zullen er wel *gemeene lieden*, die zich *bovenmate verheffen*, door worden aangeduid.

Hij haalt er in als een eend in het maak: *hij vangt het onverwacht* of ook wel *zonder nadenken aan*.

Wat eenden hemeltje is dat!

Gedurig met den beak in 't nat.

Zoo dachten en spraken voormaals de drinkebroërs, toen dronkenschap de heerschende ondeugd in ons land was. Hadden zij niet nog maar hunne navolgers!

Heeft, uwe moeder van een eend geschrikt? (t. w. in haren zwangeren staat) vraagt men wel aan *altijd dorstige menschen*.

Wat smaakt als eendebout: *als lekker gebraad*. Ik kan niet zien; dat, gelijk de Heer DE JAGER wil, *eendebout* hier pleonastisch en *bout* genoeg zou zijn; alle bout is toch niet even smakelijk.

E I.

Hij loopt zoo snel/ als of hij eijeren in zijn schoenen had/ zegt men spottenderwijze van iemand, die *zeer langzaam loopt*.

Zij zien naar het henne-ei/ en het ganzen-ei laten zij baren. Het ganzen-ei, weten wij, is grooter dan dat eener hen, en gevolgelijk wordt door dit spreek-

woord aangeduid, dat men, *met voorbijzien van het meerdere, het mindere zoekt, of behartigt.*

Hij doet iemand geen henn-ei schade. Hoe weinig waarde heeft zulk een ei, en dus' moet de schade die nog minder dan dit is, al zeer weinig of niets zijn.

Men kan niet veel gouds koopen voor een ei/ zegt men, *wanneer men iets tot zeer lügen prijs gekocht ziet.*

Hij legt zijne eijeren in zijn eigen of buiten zijn nest/ wordt aangaande *de trouw of ontrouw van gehuwden* gebruikt.

Een onzeker ei is een ontuig huisken/ is eene waar-schuwing om hetgeen vasten grond mist, niet als zeker te verwachten, en gelijk men zegt, *kasteelen in de lucht te bouwen.*

Al verloren/ als men het uit de eijeren (ook wel het hoenderhok) halen moet/ wordt betrekkelijk de *huwelijksgemeenschap* gebruikt, en heeft hier geene uitbreiding noodig.

Hij heeft al veel paasch-eijeren gegeten. Dit spreekwoord, mij vreemd, zal uit het verband, waarin het voorkomt, moeten worden opgehelderd. In het algemeen zou er door kunnen aangeduid worden: *hij heeft al verscheidene winters achter den rug.*

Romp/ slomp/ tmaalf eijeren/ dertien kiekens. Ik vroeg in mijne *Handleiding* naar den oorsprong en zin hiervan, en ontving tot antwoord: *romp, slomp*, duidt in den zin, waarin het nog onder ons gebruikt wordt, *een grooten omslag, iets overtolligs en onnoodigs* aan. Zoo zegt men b. v. het was *een romp, slomp om misselijk te worden. Wat doen wij met*

al die romp, slomp? Het spreekwoord schijnt mij toe gelijk te staan met: *veel geschreeuw, maar weinig wol*. Men haalt veel overhoop, zonder doel te bereiken en gaat daarin zoo onredelijk te werk, als dat men *uit twaalf eijeren dertien kiekens* verwacht. Mogelijk zal echter den geachten inzender, zoo als mij, de volgende medegedeelde verklaring beter bevallen. Iets *romp slomp* doen is, het *met overhaasting, zonder overleg* verrigten. Het spreekwoord kan dus wel aanduiden: iets zoo los en onbedacht te doen, als of men in der haast, in plaats van twaalf, dertien eijeren onder eene kip leidde, en derhalve dertien kuikens kreeg, terwijl men er maar twaalf verwachtte.

Een ei is geen ei / twee ei is een half ei / drie is een paarsje. Dit is een *Noordbrabandsch* spreekwoord, ontleend van de roekeloosheid, waarmede men op Paschen met de eijeren omgaat.

Het is het zoo goed maar als een ei een aartje. De toepassing hangt hier af van de bedoelde zaak en de waarde welke men aan een *ei* hecht.

EKSTER.

Het is een blugge ekster / zegt men aangaande iemand van een huppelenden gang of die vaardig gaat.

Hij heeft van den ekster gegeten. Men kent het geklap van den ekster, wie nu veel praat of babbelt wordt geacht ervan *gegeten*, dat is, overgenomen te hebben.

Het is te laat zei de ekster en had de hout in 't g. t.
Dit opgegeven spreekwoord ziet op hem, *die zich*

door onvoorzigtigheid te veel heeft gewaagd. Bout zal toch wel denkelijk het staal, het lood of de ijzeren pijl zijn, waarmede het dier getroffen werd.

E Z E L.

Een ezel die lrijt/ die p. . t of hij smijt. De toepassing van dit spreekwoord door vader CATS is *plompe zin*, *plompe min*, waartegen hij dezen raad geeft.

Wel nu, ghij die nog heden vri t,
 Maeckt, dat je vrij wat heusscher zyt;
 Laat menschen esels in verstant
 Ondecken haren minnebrant
 Door racu, door plomp en vreemt gelaet,
 Dat uijt den pejl van reden gaet.
 Ghij denckt, dat in de soete pijn
 Niet beter is, als heus te sijn.
 Want Venus kint is moeder naeckt,
 Ten dient maer sachtjens aengeraeckt.

Het is een ezelstrug: een gemakkelijk middel (b. v. een of ander boek) voor luije menschen. De ezel is intusschen, zoo als wij weten, geen traag dier.

Hij heeft ezelsooren/ van MJDAS ontleend: het is een botterik.

Dele ezelg maken den last (of de kracht) ligt: *veeneenigde kracht doet gemakkelijk werken.*

Men kent den ezel aan zijn ooren/ en zoo ook den dommen mensch aan zijne domme streken.

De ezel meet ook maat/ zegt men als een dom mensch voor kundig door wil gaan, of in zijn gesprek een gelukkigen inval heeft.

Hij rijdt op het roode ezeltje. Is in dat spreekwoord, het roode ezeltje, het voormalige roodgeverwde straf-

werktuig bij de soldaten, dan zal het beteekenen, dat *iemand het deerlijk misgelden moet.*

Het past hem als een ezel te laarzen / d. i. zoo min als de pooten van dit dier voor laarzen geschikt zijn.

Hij grimlacht als een ezel / die in het hoestj door een malf wordt, gegraet. Eene aardige vergelijking om juist het tegenovergestelde van grimlagchen, *angst* en *vrees* namelijk, aan te duiden.

Als de ezels elkander kraakten / dan blijft de liefste in 't land / zegt men schertsend van *domme menschen, die elkander vleijen.*

De gekken grijzen niet / maar de ezels worden grijs geboren. In dit spreekwoord schijnt mij toe grondslag te zijn, dat veel en juist nadenken vroeg *grijzen* doet. Dit nu is het geval met *gekken* niet; maar daarom moet men aan de grijsheid geen *verstand* toekennen, want ook *ezels* (zinnebeeld van domheid) worden *grijs geboren.*

Dreemde zorgen haaben den ezel: *als vreemden voor ons vee* (onze zaken) moeten zorgen, gaat het niet goed.

G.

G A N S.

Het is een slumme gans. De *gans* gaat voor een dom dier door, en als men haar *slim* noemt, bedoelt men boertend het tegendeel. Zoo is het ook met den *mensch*, wanneer men hem, op die wijze spreekwoordelijk betitelt.

Maak dat de ganzen mijs (ook wel met bijvoeging:) maar mij niet: *beduid dat aan dommer dan ik ben.*

Boer! pas op je ganzen/ zegt men om iemand aan te raden, *dat hij wel op zijne hoede zal zijn.*

Hij of zij loopt als een hette gang/ geldt iemand, *die log, langzaam en schuddend voortgaat.*

Zij loopen als de ganzen/ wil te kennen geven: *zij gaan achter elkander.*

G A R N A A L

Een garnaal heeft ook een hoofd. Dit wordt op *een klein kind, dat zich hoofdig gedraagt* toegepast.

H.

H A A N.

Daar dienen geen twee haanen op eene kerf; want zegt vader CATS:

Twee hanen op een boerenwerf,
 Die vechten eeuwig om het erf.
 Twee prinsen in een Koninckryk,
 Die staan geduerig ongelijk;
 Maer bovenal zoo rijst er nijd
 En twist, jae veeltjds harde strijd
 So haest als oijt een jonge maeght
 Aen twee op eenen tijt behaegt;
 Hier baet noch vriendt, noch eigen bloet,
 Een vrijster is geen deelbaer goet.

Hij treedt zoo moedig als een engelsche haan. De engelsche hanen zijn wegens hunne grootte, sterkte en strijdlust beroemd: waarom men het spreekwoord omtrent *een knap man, van een krijgshaftig voorkomen, gebruikt.*

Hij spreekt zoo hoogdrabend als een haan / die op de preekstoel kraait. Eene koddige kernachtige vergelijking van een *pedant* met dit dier, die geene nadere verklaring behoeft.

Als men den haan hoort kraaijen / moet men niet altijd gelooven / dat het bag is / en zoo niet altijd onbepaald, zonder onderzoek, op woorden, zelfs de krachtigste en stelligste, vertrouwen.

Een haan is stout (of fier) op zijn eigen erf / en zoo durft men het meest op zijn eigen grond, huis en hof.

Zeg kippen en een haan /
Daar kan een man op leeg gaan.

Bij dit spreekwoordelijk rijm, mij opgegeven, vraag ik slechts *waar?* en *wanneer?*

Het zijn hane- (ook wel kromme) eijeren zegt men van *kippendrek*.

HAAS.

Het is een regte hazenkop: *een zeer vreesachtig mensch*.

Hij meet maar de haas liep: *hij is achter de zaak*.

Eer zou de haas den hond hangen / zegt men, om iets *onmogelijks* aan te duiden.

Hij wil met éenen sprong twee hazen bespringen: *onderscheidene zaken op eens magtig worden of afdoen*.

Hij heeft den haas op zijn leger geschoten. Dit strijdt met het jachtgebruik, en daarom wordt er spreekwoordelijk door aangeduid: *iemand op eene onedelmoedige wijze in zijne magt krijgen*.

HAM.

Hij is er gezien / als een ham op een joden bruiloft. (Daar namelijk, waar men nog niet is begonnen te gelooven, dat de MOZAISCHЕ spijswetten slechts voor het Oosten waren) en de zin is: *men heeft het in 't geheel niet op hem.* Verg. de *Handleiding* op het woord *varken*.

HARING.

Niemand roept haring / eer hij in 't net is zegt, *dat men over niets, 't welk men nog niet bezit, beschikken moet als of men het reeds had.*

Hij steekt een varst op als een pekelharing / betekent met zinspeling op de figuur er van, *hij neemt al heel wat houding aan.*

Zijn haring braadt daar niet / d. i. hij kan daar zijn haring niet gebraden krijgen: *hij dringt zich op; maar wordt geschoven.*

Maar luez en geen haring / beteekent: *de uitkomst voldoet niet aan de gegronde verwachting.*

Hij is lelijk ten haring gebaren duidt hetzelfde aan als: *slecht van de reis gekomen.* Zinspeling op hetgeen in de *Handleiding* bladz. 49 van de *Duinkerksche vrijbuiters* is gemeld.

Hij braaft als een pekelharing op een pathuis. Dit spreekwoord is opgegeven. Naar den *oorsprong* en *zin* wordt gevraagd.

Hij braadt den haring om de kuit: *hij doet moeite voor niet.*

Hij braadt er den haring uit / wordt van iemand gezegd, *die ter deege opdischt.* Zou de oorsprong

hiervan ook liggen in het voormalig gebruik van *gebraden haring*, als dagelijksche kost, zoo dat als er wat lekkers op tafel moest komen, het vuur niet aan den haring maar daaraan moest worden be-steedt?

H E N.

Met'er tijd komt de hen op haaz eijeren en laat de hen eerst op haaz eijeren komen / zijn spreekwoorden, die den raad geven van in sommige gevallen niet te haasten; maar *de zaken hare natuurlijke gang te laten gaan*.

Zij is een huisjen: *eene vrouw die nooit uitgaat*.

Het is eene goede legjen / zegt men van eene vrouw, die dikwijls achter een bevalt.

Hij kakelt als eene hen op een luif. Als eene hen haar ei gelegd heeft, is zij vrolijk, slaat met de vleugels, vliegt op een luif of iets anders, en kakelt voort. Hiermede wordt in het spreekwoord, *die*, zoo als men zegt, *op zijn praatstoeltje zit*, vergeleken.

Het lijkt naar hen / noch koekeloer: *het lijkt nergens naar*. *Koekeloer* is hier denkkelijk de *lortelluif* naar haar geluid zoo genoemd en zeer in gedaante en toon van *de hen* onderscheiden.

Hij is een jan hen. Zie de *Nalezingen* op de *Handleiding* tot de Spreekwoorden van de *Scheepvaart* ontleend, bladz. 90.

H I T.

Wat je knou? — dat je neus een hitje was / wat zou

je rijden! Een grappig spreekwoord, veel in gebruik, iemand toegesproken, *die naar iets zeer verlangt en alles doet om het te verkrijgen*. Het denkbeeld van zijn neus in een hitje veranderd te zien, is vreemd en drollig; maar als dat eens gebeurde, of men er ook op rijden zou, om tot zijn doel te geraken!

HOEN.

Hij slaat er onbez als malle jan onbez de hoenders. *Malle jan* is een uit de lucht gegrepen naam. Hij wordt in het spreekwoord verbeeld, als een die met een stok hoenders uit en door één jaagt, en hiermede wordt elk vergeleken, *die even woest en onstuimig van zich slaat*.

HOND.

Het is kwaad oude honden aan een band te leeren gaan. *Het gaat moeijelijk bejuarde lieden aan 't geen hun vreemd is te gewinnen, of hunne genietingen te beperken. Zij laten zich niet wel, als jongeren, leiden*.

Hij heeft als een juffer'shondje. De schoothondjes der Dames, zijn doorgaans zwakke, beverige diertjes en vandaar dat *iemand, die van schrik of ontroering heeft*, daarmede wordt vergeleken.

twee kwade handen bijten elkander niet en zoo houden twee kwade menschen elkander dikwijls in ontzag.

Hij wil het hondengat uit / zegt men van hem, *die uit een slechten, gemeenen, tot een' beteren staat verlangt te geraken, ook wel, een eng huis met een ruimer wenscht te verwisselen*.

Hij is er zo welkom als een hond in de vleeschhal. Het zelfde als van de ham in eene joden keuken of op eene joden bruiloft, vroeger is gezegd.

Het is er zo vol / dat men er geen' hond met den staart kan doorhalen / indien het lijf van den hond er al door was, dan zou er geene plaats voor den staart zijn, zoo is alles bezet. Het is er derhalve *zeer vol*.

Maalf haeren en een hond / dan heeft men dertien rekels. Al te scherp, ja bijtend voor de *landlieden*, die niet slechts den naam van *honden*, maar van *rekels*, den gemeensten hondennaam, krijgen en daarmede gelijk gesteld worden.

Behrieg een' anderen hond met dat veen / ik ken het wel: *gij moogt een ander met die grap beet hebben, ik ken haar te wel om mij te laten foppen*.

Het wel een witte hond met een' zwarten / *zoo alles wat door één, of ook wel: zoo gelukkig als ongelukkig uit*. Mogelijk afteleiden van bijgeloovige begrippen aangaande de voorteekenen der toekomst.

Hij loopt op een' hondendraef: *iets meer dan dat hij gaat*.

Hij kijkt als een hond / die het vleesch uit den pot gestolen heeft: *hij ziet er al zeer beangstigd uit*.

Hij pronkt als een hond in een' tannestael. Eene spreekwoordelijke vergelijking, die iets eigenaardigs heeft, als men zich het dier in de *tonne* of *tafelstoel* (om deszelfs ronde gedaante zoo geheeten) voorstelt, en een' pronker daartegen over. *Het staat hem even min. Zijn pronk is belagchelijk en ongepast*.

Hij heeft zoo een aardigen gang als een' hond / die een' knuppel aan den staart heeft. Als men het arme dier zoo mishandelt, dan heeft hij een' onvasten gang.

en ziet telkens achter zich om. Het beeld van zoo menig een', aan wiens houding en gang zelfs, men zien kan, dat hij zich in netelige omstandigheden bevindt.

Een hond heeft liever 't gebeent /
Dan 't kostelijkt gestreent.

Beschamend voor elk, die *beter zou doen met voor zijn onderhoud, dan voor praal en pronk te zorgen.*

Daar is hat noch hond afgekomen / duidt hetzelfde aan, als: *het schip is met man en muis vergaan*, vroeger bij de spreekwoorden van de *Scheepvaart en het Scheepsleven ontleend*, behandeld.

Hij is zoo Paapsch / als Duc d' Alf hond / die at vleesch in de vasten. Dit is een zeer oud spreekwoord, door TUINMAN dus opgehelderd: » Men zegt van iemand, die bitter en hardnekkig Pausgezind is: *hij is Paapsch als Duc d' Alf*, die zijne nagedachtenis in ons vaderland gehaat, ja gevloekt heeft gemaakt. Zijn hond maakte intusschen geen onderscheid tusschen paap en geus, als het op vleesch eten aankwam, schoon het was op een' vrijdag of in de vasten, wanneer hij het maar krijgen kon. » Dit wordt boertend toegepast op een' *Roomschgezinde, die niet stipt in zijne kerkgebruiken is.*

Daar twee grieten in huis zijn / behoeft men geen' vastenden hond. Door *Grieten* worden hier zeker luidruchtige, kijfachtige vrouwen verstaan, en dan is het spreekwoord duidelijk. *Men heeft met deze in huis leven genoeg.*

Het komt ez bij 't huilen der honden niet toe / dat de kalveren afsterven. Het afsterven der kalveren, voor den landman zoo hoogst schadelijk, schijnt hier genomen te worden voor iedere tijdelijke ramp. Nu

weten wij, dat het bijgeloof, vooral in Roomsche landen, dezelve door hondengehuil aankondigen, voorspellen laat; iets, door dit spreekwoord, op goeden grond, weërsproken.

Honden moeten heenen knagen. In gevangenissen en op oorlogsschepen, wel op *menschen*, als waren 'het honden, toegepast, bij regt *hondsche* behandeling. Evenwel moet ik hierbij het volgende voegen: Men zegt even zoo: Die *waaz* hand schreyt knamt moet heenen knuten / en beide spreekwoorden beteekenen ook wel zoo veel als: *elk vak heeft zijne onaangenaamheden, of waar men zich voor uitgeeft, daarvoor moet men ook fungeren, daar van moet men zich de moeijelikheden laten welgevallen*. Ik meen doch, dat het van elke betrekking gebruikt wordt.

't *As* maat hand / zegt de eene gemeene karel van den anderen.

Hij kijkt er op / als een hond op een zieke kot / op wier vleesch hij zich denkt te vergasten. In 't gemeen geldt het menigeen', die *op het bezit loert van hetgeen hij verlangt*. Zou het niet wel vooral toepasselijk zijn op een' *aanstaanden erfgenaam, bij het krankbed zijns naastbestaanden?*

De wolf neemt zijne kans *waaz* / wanneer de hond slaapt / is spreekwoordelijke waarschuwing tegen *onbedachtzaamheid of zorgeloosheid bij dreigend gevaar*.

Wij honden hangen de hazen / zet 't krukenrekeltje / geldt het *ijdel pogchen van weinige of nietsbeteekende menschen*.

Wat men spaart *waaz* den mond is *waaz* de kat of den hond / is eenē spreekw. aansporing om *aan den maaltijd toe te tasten*, of meer algemeen, *iets eer het verloren gaat te gebruiken*.

Hij is aan de honden overgeleverd / zegt: *in zeer slechte handen gevallen.*

Clare honden aan één been /
Stomen zelden overeen.

Als twee verschillende menschen uit eigenbuit hetzelfde verlungen, gaat het zelden goed.

Het is een spoorhond / zegt men van iemand, die iets weet na te vorschen en uit te vinden.

Het is een hondshut. Dit is een spreekwoordelijke scheldnaam, om iemand de grootste belediging aan te doen. Men is het onder de taalkundigen over de afleiding van dit woord niet eens. Bij WEILAND kan men verschillende gevoelens dien aangaande vinden. (1)

Uitreffende honden slijten niet. Zoo lang namelijk als zij keffen, en men zegt dit dus ook wel van menschen, zoo lang het niet van woorden tot daden komt.

Hij heeft een' hondennuys. De hond heeft een' sterken reuk, zoodat hij zelfs op een' afstand iets kan ontdekken, en dit wordt toegepast op iemand, die iets spoedig weet op te sporen.

Het zit of staat er zoo dik op als haar op den hond / derhalve, *al zeer dun.*

Hij helpt hem op den hond / integenstelling van op het paard / zegt men van iemand, die eenen anderen geen' goeden raad geeft; maar hoe de hond hierbij te pas komt, weet ik tot hiertoe niet, of het moest zijn wegens de *minderheid* van dit dier beneden het paard.

Als ik dood ben / ka... een hond op mijn graf. Dit spreekwoord, bij het gemeen in gebruik, duidt aan, dat men *onverschillig is, omtrent hetgeen na zijn dood gebeurt.*

Van vreemde lieben kinderen en vreemde honden is somtijds de kost verloren. In dit spreekwoord wordt door den *kost*, de *zorg* verstaan, welke aan beide wordt besteed, en over het nuttelooze er van geklaagd, waarvan de reden is, dat zij vreemd zijn en men derhalve niet weet, wat in dezelve zit.

Men moet een' stok voor den hond dragen: *tegen kwaadaardigen aanval op zijne hoede zijn.*

Men zegt van bleekershonden maar dat zyu beestten. Zoo spreekt men, van zoogenaamde *beestachtig brutale menschen*, bij welke dit minder te verschoonen is dan in bleekershonden.

Hij loopt weg als een hond voor den broodkorf/ duidt ironisch aan: *hij blijft er zich zoo gaarne ophouden*, als dit dier bij dien korf.

Hij heeft hem zoo lief als een hond den knuppel. Moet even als het vorige spreekwoord in eenen *omgekeerden* zin genomen worden.

Die zich zelve een schaap maakt/ de honden byten hem/ is eene waarschuwing tegen een *zwak, lafhartig gedrag*, waardoor iemand zelf oorzaak is, dat anderen over hem heen zitten.

Betez een hond te vriend dan te vijand/ is ook met een' *mensch*, tegen wien men niet opgewassen is, het geval.

Ez liep geen volle hond zeven jaar/ zegt men wel, om aan te duiden, dat *felle gramschap niet altijd duurt*, maar weldra heeft uitgewoed.

Hij huilt sn. t en kn. l als een hofhond/ is een vies spreekwoord, aangaande hem gebezigd, die *bovenmate hartstogtelijk in de uitdrukking zijner droefheid is.*

. Een hond is stout op zijn eigen dam/ en zoo is iemand ook doorguans op zijn eigen erfhet moedigst.

Als de hond onder ligt/ al de wereld wil hem bijten.
Zoo gaat het ook onder de menschen. *Delft iemand
het onderspit, dan krijgt hij doorgaans de menigte
tegen zich.*

Eigen honden/ duurkoop jagt. Op dit spreekwoord
zullen wij terug komen, als wij die, welke van het
Landleven ontleend zijn, behandelen.

Hij schudt hem als een waterhond/ d. i. *hij schudt
hem zoo als een hond gewoon is zich te doen, als
hij uit het water komt, derhalve al vrijforsch.*

Goed hondsg/ goed kindsg. Men ziet meer dat zij,
*die van dieren b. v. honden houden, ook welgezind
jegens kinderen zijn.*

Naar honden/ grappige duivels/ zegt men *bij het
lagchen om de kluchtige sprongen enz. van deze die-
ren.* Mogelijk wel om de afbeeldingen die men van
duivels als van *honden op hun achterste pooten* heeft.

Waar de hond zijn' kop door krijgt/ haalt hij ook zijn
g.t door. Hetzelfde als in de *handleiding*, bij het
woord *slang* is aangeteekend, namelijk: Waar de
slang het hoofd kan indringen/ daar wringt zij het gan-
selijc lijf in.

Let vrij, let op het stuck, het hoofd dat maakt de baen,
En waar dat ingangh krijgt, daar is geen houwen aen:
In alle slim bejach, in alle quaade saken,
Daar moet een teere ziel den aanvangh leeren staken.

J. CATS.

Het is taal om honden en katten te bergeben/ *zeer
slechte taal*, maar hoe *het vergeven van honden en
katten*, hierbij te pas kan gebragt worden, betuig
ik niet te weten.

JAKHALS.

Het is een kale jakhals. De *jakhals* is een dier, dat in het Oosten, vooral in *Syrie*, te huis hoort, en eene soort van *vos* of *wilden hond* is, van een' *allerstoutsten* aard. Dit wordt in de spreekwijze, op een' *schraal*', *schurkig*' mensch toegepast, die *vrijpostig bedelt*.

K.

KAKKERLAK.

Hij springt als een kakkerlak / een *vlug gekorven diertje*, waarbij in dit spreekwoord iemand vergeleken wordt, die van *vreugde opspringt*.

KALF.

Hij wil zijn pooten aan een kalf: *hij wil te veel, ja het onmogelijke*.

Hij springt als een kalf in de lucht. Men vergelijkte de aantekening bij het woord *kakkerlak*, en verbeelde zich de kalversprongen in het veld, om het eigenaardige der vergelijking te gevoelen.

Hij kan zoo met het kalf om 't hooft gaan / is een in het *Tuulk. Magazijn* opgegeven spreekwoord, waaromtrent opheldering wordt gevraagd; terwijl:

Het mijn gedreide kalf /

Liebez een hoet dan een half.

mede daarin genoemd, mij tot hiertoe voorkomt, geen *spreekwoord* maar een *raadseltje* te zijn.

Het kalf zou zijn moez binden/ al zou het zich te liefs-
ten loopen/ zoo spreekt men wel om aan te duiden,
dat *wat het ook koste, men achter de oorzaak of de
aanleiding van dit of dat gerucht, zal trachten te
komen.*

Het kalf is nu een nar na geuild: *de zaak is bijna
af, heeft op weinig nu zijn beslag gekregen.*

K A M.

Hij wordt zoo rood aan zijn kammetje/ ontleend van
de *hanen*, wier kam, als zij boos worden, gloeiend
rood wordt, zegt: *men kan het hem aanzien, dat
hij toornig wordt.*

K A T.

Eene kat kijkt snel op een' koning: *het mindere mag
wel op het meerdere zien.*

Hij weet er zoo veel van als eene kat van het zeben-
gerente. Aardig wordt hier de *sterrekunde*, eene
der moeilijksste vakken, bijgebracht, om aan te too-
nen, dat hij, wien het spreekwoord geldt, van de
zaak, welke men bedoelt, *volstrekt niets weet.*

Hij kroopt kat in den zak. Men leest in de *Hand-
leiding* aantek. 9. » Of het fabrikaat *kat in den
zak* zijn' naam niet verschuldigd zal zijn aan bedrog
jegens een' bontwerker, wien men b. v. voor een'
haas, eene *kat in den zak* te koop vent, is ons bij
nader inzien niet onaannemelijk voorgekomen." Hier
op is te regt aangemerkt: » het is algemeen bekend,
dat men aan de bontwerkers, somwijlen *hazen-vel-
len*, maar, om het *vel te verkoopen*, zelden of lie-

ver nimmer *hazen in hun geheel*, te koop aanbiedt. Met de *katten* is dit *omgekeerd* het geval. De *kattebout* geene waarde bezittende, brengt men die *ongevild* bij den bontwerker, 'om het vel niet te beschadigen. Zelden wordt de *kattebout* gebruikt. Het zijn de hoedenmakers, wien men ze het meest te koop aanbiedt, wordende van het *kattehaar* de zoogenoemde vilten hoeden vervaardigd. De *kattevelen*, inzonderheid de geheel witte en grijze, worden door de bontwerkers voor moffen, pellerinen, mutsen enz. verwerkt. Een *kattevel* is dus meer waard dan een *hazevel*, zoo dat eene *kat* voor een' *haas* te koopen meer *voor-* dan *nadeel* aanbrengen zou. Ik voor mij houde het er voor, dat men aan niets anders dan aan *kat in den zak* (het zoogenoemde doek) waarover in de *Handleiding* bladz. 45 geschreven wordt denken moet: " Volgens latere mededeeling, schijnt het afgeleid te moeten worden van de wijze, waarop men den *wisseldaalder* van den duivel (naar voormalig volksbijgeloof) verkreeg. (De *wisseldaalder* was een stuk geld, dat uitgegeven, altijd in den zak des uitgevers wederkeerde, en hem dus vrijwaarde voor gebrek). Hij, die zich dezen wilde aanschaffen, moest *met eene kat in den zak* zich naar een' kruisweg begeven, waar hij den booze ontmoette. Deze vroeg welk dier zich in den zak bevond? maar de verkooper mogt dit niet zeggen, en het woord *kat* niet noemen; hij gaf daarom een ander dier op, bijv. *een haas* enz. Ten laatste liet de duivel zich daardoor misleiden, en kocht *de kat in den zak* in plaats van een ander dier. *Hij koopt kat in den zak* is dus: hij laat

zich bedotten, even als de booze in het besteden van den *wisseldaulder*. (De *kat* staat ongetwijfeld in verband met het bijgeloof ten opzichte van den booze. Zijne dienaressen (de heksen) veranderen zich daarin bij voorkeur.) (2)

Of men van de *kat* of van den *katez* gebeten wordt/ is hetzelfde: *van welk een' kant het ook komt, het kwaad wordt er niet door verminderd.*

Hij zou lieg loopen voor een goede *kat*: *zoo bang is hij*. De nadruk ligt in hetgeen *dood* is en dus niet meer schaden kan.

Als de *katten* ganzen eieren leggen/ dan zal, wil men zeggen, dit, of dat gebeuren, en verzekert door dit spreekwoord, *het onmogelijke van het geval*.

't *Wijkt* zoo veel als een *kat* naar een *rendvogel*/ dus *in 't geheel niet*.

Hij loert als een *kat* op een zij' *spekt*: *even als dit dier daarop loert om er van te snoepen, zoekt hij, die er mede vergeleken wordt, zijn doel te bereiken*. Uit dit spreekwoord, zoo verklaard, laat zich ook een ander gelijksoortig ophelderen, namelijk: Hij is er bij *vertrouwd* als een *kat* bij het *spekt*.

Hij heeft een *katterug*/ zegt: *hij is al vrij krom*.

Een *katten dans* kan men alleen niet doen. Waarschijnlijk ziet dit op hetgeen men oudtijds beuzelde van den *heksendans*, in de gedaante van *katten*, poot aan poot, en zal het spreekwoord aanduiden, *dat men deze of gene grap niet alleen uitvoeren kan*.

Hij moet aan de *kat* of aan de *kaas*. Men weet, hoe de *kat* op *kaas* gezet is, zoodat men beide niet wel bij elkander kan laten, en van hier dat het spreekwoord zegt: *men moet het een of het ander aan een' kant doen, om de gevolgen voor te komen*.

KIKKER.

Hij heeft een' kikkere in zijne keel / zegt men van een' *hakkelaar*, wegens het geluid, 't welk dit dier van zich geeft.

Hij zit als een kikkere op een kluitje / een kikker te midden van het water op een kluitje. Inderdaad *een droevig beeld van volstrekte eenzaamheid en verluftenheid*.

KIP.

Een kip op hol met een' haaiwagen / zegt men van een *gevrjfd meisje*, met een' *vervaurljk grooten*, of ook wel *rijken vrijer*.

KOE.

Als eene koe blaas / dan blaten ook de anderen / herinnert even gelijk: Als eene koe vrees / (*drijs*) dan ligten de anderen de staarten op / *de kracht der navolging*.

Hij ziet eene koe looz een' mindmolen aan / zegt men van iemand, *die iets geheel verkeerd ziet of beoordeelt*.

Ez zoudt gij eene koe op stellen toen gaan / dat tot het onmogelijke behoort, en er wordt bij veronderstelt, *eer gij mij dat deedt gelooven*.

Eene koe kakt zoo veel als zeven meezen. Eene tegenoverstelling van een groot viervoetig dier tegen een klein, nietig gevogelte, boven 't welk het voordeel door den mest aanbrenge; het wordt toegepast op het nut, door *vermogende boven geringe lieden aangebragt*.

Weg gaan mijn koeijen / riep de boer / en hij had zijn
kalf bij den staart / zegt men van iemand, die snoeft,
en zich op het weinige , dat hij bezit , al zeer veel
laat voorstaan.

Men kan nooit weten waaz eene koe een' jaaß vangt :
waar het geluk zoo al heen leidt.

K O E K O E K .

Wat magt je de koekeek! In de *Handleiding* schreef
ik bij het spreekwoord : Wat koekeek is dat : Het
geluid van den genoemden vogel heeft iets verras-
sends , en daarom spreekt men zoo , *bij het hooren*
van iets , dat men niet verwacht heeft. Hierover
werd het volgende ingezonden : In dit en andere
spreekwoorden, van den *koekoek* ontleend, is het dui-
delijk , dat *koekoek* voorkomt , als een *duivelsch dier*
of als de *duivel* zelf. Dit kan ons niet bevreem-
den , wanneer wij onder het oog houden , welk eene
voornamen plaats *de koekoek* oudtijds in de Godsdienst
der *Noordsche* , vooral der *Germaansche* volken in-
nam , en de menigvuldige , vooral in *Duitschland* ,
maar ook in *Zweden* , ons *Vaderland* en elders be-
staande overblijfselen dier vereering opmerken. Ders
koekeek worden / zegt men in denzelfden zin als : Ders
duibels worden. Wat *Heidensch* was werd voor *dui-
velsch* gehouden ; iets , 't welk wij in het naspo-
ren en verklaren van de overblijfsels uit de voor-
vaderlijke Godsdienst , niet genoeg onder het oog
kunnen houden. Wat magt je de koekeek! zal dan
bij ons eene verzachting zijn van : Wat magt je de
duibels!

Een koekoek en een sijs/
Die zingen geen éene lijs.

Ieder vogeltje zingt/ zoo als het gebekt is/ en ieder mensch heeft zijne hem eigene taal en toon.

Als de koekoek zingt hoort men den leeuwerik. Dit kan niet op de jaargetijden zien, want de leeuwerik vervangt den koekoek niet, maar gaat denzelve vooruit. *Zachter, welluidender toonen volgen wel op die het zoo niet zijn*, zoo dacht ik, toen men mij dit spreekwoord leerde kennen, en echter voldoet mij die verklaring nog niet.

Zij scharjt de koekoeken/ zij kan met geene ledige maag zingen/ zegt men wel van eene vrouw of meisje, *wier zang niet aangenaam is*, bij het inschenken of aanbieden van een teugje.

KONIJN.

Zij jontt als de konijnen: zij kraamt druk aan.

KRAAI.

Het is eene milde kraai. Met dezen vogel wordt in het spreekwoord een *ongemeen vrolijk, dartel* en ook wel een *onzedelijk meisje* vergeleken.

Hij herft kind noch kraai. In de *Handleiding* deelde ik mede, wat BILDERDIJK hierover heeft medegedeeld. In het *Taalk. Magazijn* lezen wij: »Ik blijf in dit spreekw. nog altijd aan den vogel *kraai* denken, en meen dat deze vogel om geene andere reden gekozen is dan om de gelijkheid der voorletters van dien naam, met die van *kind*, iets dat men in onze taal in veelvuldige spreekwijzen kan waarnemen, gelijk door BILDERDIJK met voorbeelden is

aangetoond in eene aantekening op de voorrede zijner ten jare 1799 uitgegeven *Mengelpoëzij*, en die zelfde aantekening bewijst duidelijk dat hij toen nog juist zoo over *kind noch kraai* dacht. Na in dezelve te hebben opgemerkt dat in de hier bedoelde spreekwijzen eene zoetvloeiendheid is welke men ligt gewaar kan worden, wanneer men in zulk eene phrasis een ander woord met dezelfde of met eene andere letter beginnende, in de plaats stelt, vervolgt hij: dat men b. v. voor *kind noch kraai*, *kind noch kat* of *kind noch koe*, zegge, het oor zal er inberusten; maar zoo men *kind noch hond* of *kind noch paard* of *kind noch os* zegt, het zal het gehoor stuiten, dat eens aan de gewone uitdrukking gewend is." Wat mijne meening nog versterkt is, dat men werkelijk in dit spreekwoord de *kraai* ook wel met een ander dier heeft verwisseld. Zoo vind ik bij SARTORIUS bl. 301: *Hij heeft kind noch kuitken/ voor: gansch ter wereld niemand*, waarin wederom de voorletters gelijk zijn.

Een blind man schiet somtijds wel eene kraai: *het geluk kan dienen*.

Hij heeft niet meer om een leugen dan eene kraai om den Zondag/ is eene spreekwoordelijke vergelijking, daarvan denklijk ontleend, dat die vogel, welke zich dikwijls in den omtrek der kerken laat hooren, de gemeente wel op Zondag verveelt.

Ik heb van schrik als een morgen landt van het pikken van een kraai. Kan er wel krachtiger vergelijking gedacht worden om te kennen te geven, dat het tegendeel plaats heeft en *men niet van schrik beeft*?

Hij schiet twee kraaijen met één schot/ zegt hetzelfde

de als: Hij hangt twee bliegen in éénen klau / voor: *hij bereikt twee oogmerken te gelijk.*

Hij of zij heeft het gekraaid / zegt men wel voor *verklikt*, even als de haan door *gekraai*, zijne aanwezigheid of ook wel zijn bedrijf, als hij b. v. gevochten heeft, te kennen geeft.

Hij doet het *pe? kraai* / zegt men voor: *nu en dan, een enkele maal.*

K R E E F T.

Hij of zij is een kreeft. De *kreeft* is een dier met tangen en nijscharen, afzigtelijk en gevaarlijk, en hiermede wordt in het spreekwoord *een hatelijk, twist-ziek mensch* vergeleken.

Het gaat den kreeftegang. In de *Handleiding* leest men: *langzaam voort*. Hier op heeft men aange-merkt, dat het, wegens de wijze der beweging van dit dier, zijn moet *achteruit*.

K R E K E L.

Hij zingt als een krekkel / zegt men boertend van iemand, die zingend zoo weinig en slecht geluid geeft, als dit diertje doet, en ook wel daar het *onophoudelijk, onvermoeid* voortgaat: *hij zingt regt lustig.*

K R O K O D I L.

Hij of zij slijt krokodillen tranen. Dit spreekwoord is ontleend van het huilend geluid dezer dieren, waardoor onkundigen misleid worden en in hunne magt geraken. Van menschen gebruikt, wordt er *geveinsdheid* en *huichelarij* door te kennen gegeven.

K U I K E N.

Hij mag niet; dan kuitcutjes en randjes van pannecokken/ zegt men van den jongen, *die laf en teer wordt opgevoed*, en daarom hoort men er wel bijvoegen: *spek en pompernikkel was beter voor hem.* (3)

Het is een recht kuiken/ of kuiken zonder hoofd: *een onnoozel mensch zonder verstand of doorzigt*, van welk laatste het hoofd de zetel is.

Het is geen kuiken van eene mei: *hij heeft al eenige ondervinding.*

L.

L A M.

Zoo zoet als een lam! lam! lam! is des wulfs bespreekst: (4) *slimme menschen komen dikwijls anderen mooi en zacht voor, om hen te beter in hunne magt te krijgen.* De *wolf*, vijand van het *lam*, zijne lekkerste prooi, die des avonds op roof uitgaat, wordt hier aardig bijgebracht.

St. Jacobi bij 't ram/ St. Pieter een lam.

De schrijver in het *Taalkundig Magazijn*, die dit spreekwoord opgeeft, zal ons door de opheldering er van verpligten.

L E E U W.

Hij heeft geborchten als een leeuw. Zoo wordt de held bij dit moedig dier vergeleken, en de *Hollander*, die een' *leeuw* in zijn wapen mag voeren, als door wapenfeiten beroemd, gevoelt de waarde en kracht der vergelijking, zoo zeer als iemand.

Er zijn leeuwen op den weg: *er is gevaar bij de onderneming*, denkelijk ontleend van het gebeurde met den Profeet, 1 Kon. XIII: 24.

LEEUWERIK.

Hij heeft wel een' gepeperden leeuwerik. Is een *gepeperde leeuwerik*, in dit opgegeven ons vreemd spreekwoord, welligt voorheen als een versterkingsmiddel aangeprezen, dan beduidt het, dat *iemand wel krachtige ondersteuning noodig heeft*.

LUIS.

Van dit afzigtelijk ongedierte, schreef ik in de *Handleiding*, zijn maar al te veel spreekwoorden ontleend en in gebruik, welke ik niet voorbij mag gaan. Ik noemde dan ook die ik kende; maar moet er nu bijvoegen:

Dat is maar luisenzalf/ voor een *nietig voorwendsel*, of ook wel *gering middel*.

Hij gaat hem een' luis in zijn' peis: *hij wikkelt hem ongemerkt in eene zaak, die onaangename gevolgen kan hebben*.

Als men uit de luisen (*kinderen*) is/ dan komt men in de neten (*kleinkinderen*). Het wordt ook wel genomen voor *de veelvuldige moeilijkheden, die uit groote voortspruiten, of dezelve vervangen*.

Hij is daar t' huts als een' luis in een spijkerton: *hij heeft het daar schraaltjes*, en omgekeerd: Hij banketteert als een luis op een begraaftde weide (een zeer hoofd): *hij heeft daar overvloed*.

Hij kruipt als een luis op een' geteerde huisk (ook wel een teerton): *wat hij ook doet, hij kan maar volstrekt niet voort*.

Nij de elsterey op de barkeney bliegen / dan is het om de luizen te doen: *zoo ook is eigenbaat meestal de drijfveer van des menschen gedrag.*

Nij de haren geschoren zijn / dan dansen de luizen op de stappels: *als de boedel op is, dan springen de schuldeischers (crediteuren) als uit hun vel.*

M.

M E E S.

Hij berheugt zich okez een haube merey / even als de jongen, die in den knip een *levend* vogeltje meende te vinden, maar er een *dood* uithaalt, *streelt hij zich met iets, dat niet verwezenlijkt wordt.*

M I E R.

Hij heeft een' mierz aan hem. Bij dit spreekwoord wordt in het *Taalkundig Magazijn* aangemerkt: » Hier zal *de mier* wel onschuldig zijn. Welke intusschen de ware oorsprong dezer uitdrukking zij, waarnaar ik reeds vroeger gevraagd heb, durf ik niet stellig bepalen. Ik vermeld alleen, dat het Neder-Saksisch de spreekwijs heeft: *he is mirew*, van iemand, die uit beschroomdheid aan tafel niet durft eten, of die niet eten wil, omdat de spijs of drank hem niet smaakt, zie *BREM. Nieders. Wörterbuch* III. 165, en doe nog opmerken, dat *mier* ook *vuil*, *slijk*, *drek* beteekent, Eng. *mire*, zie *BILDERD. Verkl. Gesl. II.* 235, welke beteekenis ligtelijk tot de genoemde spreekwijzen aanleiding kan gegeven hebben: » Zoo ver het *Taalkundig Magazijn*. *KILIAAN* heeft bij het woord *miere* (*formica*) eene vuile ziekte, die

het ligchaam door puisten enz. misvormt (*morbus venereus*). Zou ook in het spreekwoord daar aan gedacht zijn, en dan, *aan iemand hebben*, beteekenen, *meenen*, *stellen*, *dat iemand zoo iets heeft?*

M O S C H.

Zij is een' hutsmosch/ zegt men van eene vrouw, *die zelden uitgaat.*

M O S S E L.

Zij is een stinkmosfel: een vuil en ook wel een onzedelijk wijf.

Hij maakt versen als mosselen bishch/ in het *Taalkundig Magazijn* opgegeven, zal, *zoo het een spreekwoord is*, niet veel goeds van die versen doen verwachten, ofschoon de vergelijking mij niet regt duidelijk is. Zou het ook kunnen beteekenen: *het geen hij maakt, lijkt zoo veel naar goede verzen, als de (gemeene) mosselen naar visch.*

Ik misde wel/ dat ik maaz alle man met mosfelschelpen betalen kan. Zoo ook dit een spreekwoord is, gelijk DE JAGER meent, zal het de taal van iemand zijn, *die veel schuldig, maar niet zeer bij kas is.*

M U G.

Het is een' naaimug/ zegt men van een' naaister, maar waarom dit nuttig wezen met zulk een nietig diertje vergeleken?

Hij maakt van een' mug een' olifant (hetzelfde als van een kind een' donderslag) zegt: *hij vergroot de zaak ontzagelijk.*

Een' mug kan een' groot karel wel stellen dat hij jankt :
Iemand die weinig schijnt te beteekenen , kan wel eens een' voornaam' man zoo gevoelig grieven, dat hij er pijn van heeft.

M U I S.

Hij slacht de muis / hij eet gaarne in een andermand's trezooz / zegt men van een', zoogenoemden klaplooper die op eens anderen zak teert. Het is gevolgelijk hetzelfde als :

Hij / of zij / is als een muis /

Altijd uit eten / nimmez t' huis.

Muisje machjt uin staartje ! zegt men wel om iemand te doen gevoelen, dat eene kleinigheid langdurige schadelijke gevolgen, waartegen men op zijne hoede moet zijn, hebben kan.

Hij heeft muizennesten in 't hoofd. Ik neem mijne verklaring daarvan, in de *Handleiding* gegeven, terug, en denk met den schrijver van het *Taalk. Magazijn* aan muisenissen, dat zijn hersenschimmen, inbeeldingen enz. ontleend van het oude muiseneren, d. i. *zijn hoofd met sufferijen breken.*

Ik heb ez een muis van haaren piepen / voor: eventjes iets van gehoord.

De muizen liggen ez booz de broodkast booz / geldt een huisgezin, waarin groote behoefte heerscht.

N.

NACHTEGAAL.

De nachtegaal moet booz den uil miijken / zegt men wel tot troost van iemand, *wiens zang of werk voor dergelijk, hoe onverdiend ook, moet onderdoen.*

N E S T.

Hij schiet hem op zijn nest: *hij overvalt hem onverhoeds in zijn huis, of op zijn bed.*

Hij bebuilt zijn eigen nest/ is een der groove spreekw. welke men in onze taal heeft, en duidt, om niet van nog iets ergers *in re venerea* te spreken, *ontucht in eigene woning aan.*

O.

O L I F A N T.

Onmiddellijk sterft de Keizer/ de olifant of ikt: *Er kan nog veel plaats hebben eer dit of dat gebeurt.* In de *brieven en briefwisseling* van LUBLINK den jongen, wordt dit daarvan afgeleid, dat iemand, die tot eene zware lijfstraf veroordeeld was, als genade verzocht daar van bevrijd te worden, mits hij binnen drie jaren 's Keizers beste olifant leerde spreken. Bij gebreke waarvan hij zijn leven verbeuren zou, en die door een ander gevraagd zijnde, hoe hij zoo dwaas kon zijn van zijn leven te wagen aan iets, dat immers onmogelijk was? daarop zou geantwoord hebben, dat hij op de kans rekende, dat binnen dien tijd wel één van hun drieën dood zou zijn.

O O I.

Daar zal een ooi lammen (*lammeren*). Dit spreekw. in het *Taalk. Magazijn* voorkomende, schijnt mij toe gebruikt te worden, om *iets ongelooflijks, 't welk men meent, dat gebeuren zal*, aan te duiden: maar

dit is immers het lammeren der ooijen niet? Mogelijk kan tot opheldering dienen, dat het gezegde woord zoo wel een *ram* als een *ooi* beteekent en men in het spreekw. het laatstgenoemde woord aanduidende aan een *manneljes schaap*, zou behooren te denken, of dat *ooi*, een *jong schaap*, een *lam* beteekent.

Wan het lammeren / ziet men wat ooijen hof ghemeyt zijn / zegt men op het land, met toepassing op *al* of *niet voordeelige kinderen en derzelver moeders*, waardoor men iets stelt, 't welk niet doorgaat en de kieschheid maar al te zeer kwetst.

O O I J E V A A R.

Hij is er op gebeten als een ooijevaar op een kikkersrij. Wie onder het oog houdt hoe de ooijevaar gaarne kikkers eet, gevoelt terstond het *naïve* van het spreekwoord, om hem, *die op iemand al zeer gebeten is*, aan te duiden.

O O R.

Hij trekt zijne ooren in. Bij vele dieren is dit een teeken van *angst* of *vrees*, en daardoor wordt het in dit spreekwoord op menschen met een van beide bezet, toegepast.

Het is een druilloos. *Druilen* is *talmen*, van hier, dat in dit spreekwoord *een langzaam handelend, lusteloos mensch* wordt aangeduid, iets dat bij de dieren *aan het hangen der ooren* kenbaar is. (4)

O S.

Hij heeft zelf een' os geslagt / hij heeft twee pensen

niet. Indien dit een spreekw. is, zoo als de schrijver in het *Taalk. Magazijn* meent, dan zal de zin wel deze zijn: *hij heeft uwe hulp niet noodig, omdat hij zelf, wat gij hebt, ja meer dan dat bezit.*

OTTER.

Hij werkt of zwemt als een otter. » De natuurlijke historie, meldt de Heer DE JAGER, leert ons, dat de *otter* veel list en moeite in 't werk stelt om zich voedsel te verschaffen en een veilig verblijf te bezorgen. Aan de oevers van rivieren en meren graaft hij holen tot zijne woning, met eene opening onder water, ten einde daaruit de visschen te kunnen bevoeren. Het is zeer waarschijnlijk, dat dit dier, uithoofde zijner werkzaamheid, aanleiding tot het bovengenoemde spreekwoord gegeven heeft. »

Daar is een otter in 't hoortwerk / heeft denzelfden zin als: Daar schuilt een adde in 't gras.

P.

PAARD.

Het is een molenpaard / zegt men van een *sterk, arbeidzaam mensch*, bij voorkeur, van een *zwaar gebouwde vrouw*, en spottende, van *iemand, die langzaam gaat*: Hij draaft als een molenpaard.

Het is zijn stokpaard (ook wel stokpaardje). Een *stokpaard* is een stok met een houten paardje daaraan vast, waarmede de kinderen spelen, fig. *alles waarmede men zich kinderlijk vermaakt, of de zaak, waarvan iemand bijzonder veel houdt en van welke hij gaarne praat.*

Hij rijdt altijd zju eigen paardje: *hij bestuurt altijd zijne zaken zelf*, ook wel: *hij gaat altijd op zijne eigene plannen door*.

Hij heeft een slecht paard bereden: *hij heeft een verkeerde keus gedaan*, of: *is een verkeerden weg ingeslagen*.

Een blind paard zou er geen schade doen: er is derhalve niets dat om ver gestooten kan worden, te vinden. Een zinnebeeld van de *jammerlijkste armoede*, in het spreekwoord uitgedrukt.

De man zoekt naar het paard en hij zat er op/ zegt men van *iemand*, die in *diep gepeins zijnde*, zoekt naar *hetgeen hij reeds heeft*.

Hij heeft een paardje (...t geld: *hij heeft het maar voor het oprapen*, zegt men van *den man van fortuin*.

Hij is zoo beschaamd als een paard/ dat zijns meesters kaz omsmijt/ zegt men boertend van *een' man die van blikken noch blozen weet*.

Hij zou wel een stuk van een dood paard eten/ zegt men van *iemand die razenden honger heeft*, en ook wel van *hem*, die *niet kiesch is in 't geen hij eet en alles*, gelijk men zegt, *maar naar binnen slaat*.

Hij heeft zijn kost eerlijk betaald/ als een paard zijn stalhuuz. Men denke bij dit spreekw. aan de *paarden-vijgen*, het eenige dat men van dit dier op de stal heeft, en men zal het bijtende der vergelijking van *een' kwaden betaalder* hiermede, oogenblikkelijk gevoelen.

Hij maakt hem wijs dat paarden str....n wijgen zju: *hij houdt hem deertlijk voor den gek*.

De graauwe merrie is het beste paard. LUBLINK schrijft over dit spreekw. in zijne brieven, blad. 86.

dat door dit spreekwoord wordt aangeduid: *de vrouw is de buus* of gelijk men zegt: *zij heeft de broek aan* (5).

P A D.

Hij zmet op als een pad / geldt hem *die zich over iets zeer boos maakt*.

P A L I N G E N.

Hij heeft palingen in zijne kousen / zegt men van iemand, die *de kousen niet opgehaald heeft*, zoodat zij vol kreuken zijn.

P I E R.

Hij of zij ziet er pierstefig (hetzelfde als *wormstefig*) uit. Dit wordt van iemand gebruikt, die *er onvriendelijk uitzielt*, denkelijk, uit vergelijking met een aangestokene plant of vrucht, die door een pier, (een worm) gestoken, zoo ligt haar glans verliest en er naar uit ziet.

Het is er zoo vol als een potje met pieren / die elkander door het zamenkronkelen geen plaats laten, en dus *zoo vol mogelijk*.

Hij haalt hem een pier uit den neus / is een regt onfatsoenlijk spreekw. mij wel opgegeven; maar alleen in den stoffelijken zin, voor elk verstaanbaar.

Wij scheiden zoo niet / zei de haan tegen de pier en hij krat haaz op. Zoo spreekt men van hem, *die onder schijn van beleefdheid uit eigenbaut anderen benadeelt*, of *eerst op het laatst zijn doel daartoe aanden dag legt*.

Hij piert hem. Deze spreekwijze is reeds in mijne *Nalezingen op de Spreekwoorden van de Scheepvaart enz.* ontleend, bladz. 69 opgehelderd.

P O E S.

Het is niet hoop te poeg: *het is geene kleinigheid, zoo als men voor de katten werpt, integendeel iets van aanbelang.*

P o o t.

Hij spreekt op zijn poot/ voor: *hij laat zich ter deege gelden.* Maar van waar dit? Mogelijk wel is het hetzelfde als *hij stampvoet.* Het stampvoeten toch is een eigenaardig beeld van leven maken, schoppen, trappen enz.

Hij zal wel met hangende pootjes aankomen. Verg. in de *Handleiding*: Hij zit op met hangende pootjes.

R.

R A A F.

Het is een raven aas/ hetzelfde als *galgen aas*, met zinspeling op de booswigten die aan dit strafhout hangende, het aas van dit gevogelte waren. Men gebruikt het van *een zeer slecht mensch, die gevaar loopt van in handen van het gerecht te geraken en zwaar gestraft te worden.*

Witte raven ziet men zelden

M zoo zelden vindt men trouw.

Dit is vertaling van: *La bonne foi est aussi rare qu'un corbeau blanc*, en waarlijk zoo is het bij de Franschen.

R A M.

Het is een oude ram: *iemand die reeds op jaren zijnde, in re venerea nog wat durft.*

R A T.

Men moet niet ee2 wij2 drinken / dan manneze de ratten op zaldeze loopen. Zoo dit een spreekw. is, gelijk men schijnt te veronderstellen, zal men wel in hetzelfde aan den *avondtijd* moeten denken, en er door geleerd worden, zich *eerst na volbragten arbeid door eene teug te vervrolijken.*

Hij ziet als een rat uit zijn oogen / en is zoo slim als de ratten / laat zich genoegzaam uit hetgeen in de *Handleiding* bij dit woord gezegd is, ophelderen.

R E I G E R.

Hij s... t als een reigeze / is eene spreekwoordelijke vergelijking onder het gemeen, om aanteduiden dat *iemand veel ongebondene stof ontlast, even zoo als dit dier gewoon is te doen.*

Dat lout een kreetje / zei de reigeze en hij zat achteze een' lieze. De groote van den *reiger* en de kleinte van een *bies* in aanmerking genomen, wordt in dit spreekwoord *het belagchelijke eener grootspraak*, aangeduid, gelijk in het volgende: *Alweer kuaad mateze zei de reigeze / en hij kon niet ztuenmen / het gezochte van zoo menige uitvlucht.* Dat de *reiger* hier gekozen is, zal wel daarvan moeten afgeleid worden, dat hij tot de *vogels* behoort die in onze lage streken te huis hooren en veel bij het water waargenomen worden.

REKEL.

Hij ligt daar als een bandrekfel (een kettinghond) zegt men wel hier en daar van iemand, die ergens niet van daan kan.

ROERDAMP.

Hij bramt als een roerdamp / geldt zulk een' brommer, uit vergelijking met het geluid van dit dier.

ROG.

Hij ziet zoo biegs als of zijn moer een rog was / is eene omschrijving van een' vuil mensch, wegens het onhebbelijk, morsig voorkomen van dezen visch.

S.

SCHAAP.

Het schaap wil den wolf bijten / zoo spreekt men van hem, die een' ander aanwil, tegen welken hij niets opgewassen is.

Het schaap is den wolf beholcn / zegt men als een onnoozel mensch in slechte handen gevallen is.

Wat schaap zal ons den wolf niet ontjagen / wordt in een' omgekeerden zin gebruikt, om aan te toonen, dat men in het bejagen van iets geen overmagt ducht.

Gij zijt de man niet om vijf pooten aan een schaap te zoeken / meer van de zaak te willen hebben dan zij opleveren kan, of: die u zult laten bedotten of zoo onverstandig zijt dat gij als 't ware aan een schaap vijf pooten zoeken zoudt.

Hij noadt gasten op een schaapskooft (waaraan niet veel raars is.) Eene satijre op hem, *die zijne gasten geen verstandig of vernuftig onderhoud weet te verschaffen.*

Hij praat als of hij een schaapskooft in zijn zak had. Dit in het *Magazijn* opgegeven maar nooit door mij gehoord spreekwoord, blijft voor als nog onverklaard.

Die zich zelven een schaap maakt / wordt van de molken gegeten. *Men moet zich niet te nederig, te onnoozel of te bloohartig aanstellen, zal men niet door anderen overheerscht ja zelfs bedorven worden.*

SCHELVISCH.

Hij heeft schelvischoogen: *grootte, flauwe oogen zonder uitdrukking.*

Hij ziet er uit als een schelvisch (ook wel *kabeljauw*) die gestorven ligt: *hij ziet er al heel naar uit.*

SCHOL.

Hij is zoo plat als een schol: *zeer plat.*

Hij droomt van schol en eet platvisch / zegt men van iemand, *wiens denkbeelden op een oogenblik zoo verward zijn, dat hij b. v. naar iets nitziet, 't welk hij reeds bezit: Schol en platvisch schijnen slechts welluidendheidshalve verwisseld te worden.*

Het is gebakken zei het schalletje: zegt men *wanneer men met het een of ander klaar is geraakt; maar naar den oorsprong er van heb ik vruchteloos gezocht.*

S L A K.

Het gaat den slakengang. Bij deze spreekwoorde-

lijke vergelijking wees ik op kreeft/ onder welk woord ik geschreven had: het gaat den kreeften (ook wel *slakken*) gang: *langzaam voort*. Thans moet ik doen opmerken, dat er onderscheid tusschen *slakken* en *kreeftengang* is. *Het gaat den slakkengang* zegt: *het gaat langzaam*, maar den kreeftengang: *slecht, scheef, achteruit*.

SNOEK.

Het is er zoo bekend als een snoek op een hooizolder/
dus *geheel onbekend*.

SPIN.

Hij laat geene spinnemelven haer den mond wasfen/
zegt men van iemand, *die veel snaps heeft*.

Hij is zoo barsch als een spinnekop op een preekstoel.
Dit wordt als spreekwoord in het *Taalk. Magazijn*
opgegeven; maar de vergelijking is mij geheel vreemd.

Alle spinnekoppen zijn geen struisvogels/ schoon ze
lange pooten hebben: *Uitwendige vertooning bepaalt
niet altijd den aard en de waarde van personen of
zaken*.

SPIERING.

Het is een magere spiering. Spreekwoordelijke ver-
gelijking van een' zeer mager mensch met dit dunne
vischje.

STAART.

Hij heeft streken onder zijn' staart/ wordt van hem
gebruikt *die zijn streken weet te bedekken, verber-*

gen, waartoe het woord *staart* alleen schijnt bijgebracht te zijn.

Hij zet hem een' klem op zijn' staart. Heeft de hond dezelve daar, dan is hij buiten staat om aan te vallen, en kan men alles met hem doen; gevolgelijk is dit een gepast zinnebeeld van *iemand krachtig te bedwingen*.

Wat schoon aankomt / maar daarna met den staart trekt / zegt men van iets, *dat zich zeer goed voor-doet, doch bij de uitkomst schadelijk wordt bevonden*, met zinspeling op den *schorpioen*.

STIER.

Er is een vreemde stier in de wei (weide) geknecht / zegt men van *den verboden omgang eens vreemden mans, met eene gehuwde vrouw*.

Hij ziet / als een stier / die stoaten mil: *hij ziet er al zeer norsch uit*.

T.

T E E F.

Hij is aan het teefje vast: *hij is verpligt het meisje of vrouwtje te huwen*.

T O R.

Hij bromt als een' duintor: wegens het geluid dier tor, *al vrij hard*.

T I J G E R.

Het is een tijger: *een ontmenschte wreedaard*.

Elk maant zijn uil een valk te zijn. Bij dit spreekwoord teekende ik aan: *men moet wel onder het oog houden, dat de valk tot de scherpst ziende, slimste vogels behoort.* Hieromtrent wordt in het *Taalk. Magazijn* gelezen: »BILDERDIJK heeft aangetoond, dat men bij dit spreekwoord niet denken moet aan een eigenlijken uil, maar aan eene soort van *havik*, tot het uilengeslacht behorende, welke vogel, gelijk de valk, tot de jagt werd afgerigt.» Zie verkl. geslacht. II. 262. De spreekwijs wordt daardoor duidelijker, dewijl alzoó een gemeene jagtvoegel tegen een' edelen wordt overgesteld. Volgens denzelfden *Taalgeleerde* h. a. w. III. 176 is de *uil* geheel vreemd aan de uitdrukking *een uiltje knappen*, daar zij zoude beteekenen: *een vogeltje knippen*. Welk beweerde aannemelijker schijnt te worden, als men bedenkt, dat in het Hoogd. *üngelchen*, de eerste lettergreep als ons *ui* wordt uitgesproken.

Daar blieden geen uilen met bonte kraaijen: *het ongelijksoortige laat zich moeyelijk vereenigen.*

Er blieden zoo veel uilen in als ober de kerst. In dit spreekwoord wordt de *uil* genomen voor een *dom* beest, en dit op *leeraars* en soms op *gemeenteleden*, die de Openb. Godsdienst bijwonen, toegepast.

Hij is als een uil bij lieden van erc/ wordt in het *Magazijn* als spreekwoord opgegeven: maar is mij als zoodanig niet bekend. Zou de zin ook zijn: *hij voegt in zulk een waardig gezelschap niet?*

V A L K.

Hij joeg een' ualk / maar hing een' uil / zegt men boertend van iemand, *die bij groot winstbejag zich met eene kleinigheid moest tevreden houden.* De nadruk ligt toch in de bekende verschillende waarde der beide genoemde vogels.

V A R K E N.

De varkens loopen in het koren / zegt men *van een' verwarden boel.*

Het is een het varken in de huid. Zoo noemt men *eene belangrijke erfenis, of ander voordeel, door iemand behaald.*

Hij draamt van 't varken en hij eet gaarne heuling. Zie op het woord *schol.* Hij draamt van schol en hij eet platvisch.

Hij slacht de varkens / hij zal goed zijn als hij dood is / zegt men *van een' rijken vrek.*

Hem is een het varken ontjaagt: *hem is een belangrijk voordeel ontnomen,*

Wat zal het varken in de kerk doen? geldt hem, *wiens vertooning van godsdienstigheid verdacht is.* Van gelijksoortigen aard komt mij voor te zijn: het varken heeft een' huid op. Een *huid* is toch een van laken of andere stof gemaakt vrouwenkleed met een' kap, bij het kerkgaan der Roomschen gebruikelijk, en een *varken* is het zinnebeeld van *een slecht mensch.*

Hij is zoo beleefd als het achter eind van een varken / dus natuurlijker wijze, *zeer onbeleefd.*

Het sluit alſ eene tang op een varken. *Tang* is hier eene *haard-tang*, en de vergelijking is juist gekozen om aan te toonen, dat iets b. v. eene redevoering of gezegde *in 't geheel niet sluit*.

Waar zal men 't varken beginnen? is een oud spreekwoord, van *de slagt* ontleend. Het *varken* wordt genomen voor eene meer of min *moeijelijke zaak*, en de zin is: *waar zal men haar aanvangen?*

Weg! weg! hoaz het varken daarmedel zegt men van iets, *dat niet eetbaar is, maar toch tot voeding en mesting van het zwijn zou kunnen dienen*.

Hij is zoo dik / alſ het varken van Sint Cunis / (St. ANTONIUS) den patroon der zwijnen, zoo als sommige Christenen meenen, die dus wel een *vet* zwijn in zijn wapen mogt voeren, of van wien de legende iets verhaald kan hebben, dat aanleiding tot zulk eene vergelijking van *ligchamelijke dikheid* gaf. (6)

Al regende het varkens / gij zoudt geene borstel kunnen krijgen / zegt men: *als de borstel, uit varkens-haaz vervaardigd, niet voorhanden is, en figuurlijk: hoe groot een overvloed ook daarvan ware, gij zoudt op niets behoeven te rekenen, het zou niet voor u zijn*.

Het is al van 't varken / alſ 't niet luezzen wil. In dit spreekwoord is het *varken* een zinnebeeld van eene slechte zijde. Wanneer men derhalve iets hoort, *dat geheel verkeerdt is of als zoodanig voorgedragen wordt*, zegt men zoo iets wel in knorrige luim.

Het is eene gouden beuz aan een varkensskot. Dit staat gelijk met: het is eene blag op eene modderschuit / en doet zien, *dat het mooie met het leelijke al zeer contrastreert*.

VEDER.

Hij schiet hem den pijl tot de heeren in 't lijf / van de jagt ontleend, zegt eigenlijk: *hij brengt hem eene doodelyke wonde toe*, en figuurlijk: *hij grieft hem al zeer diep*.

Hij verliest eene heer uit zyn' staart / gebruikt men aangaande iemand, wiens inkomen of magt vermindert.

VIN.

Hij kan geene vin verrucen / zegt men van iemand, die zich al zeer stil moet houden, van het stil liggen der visschen ontleend.(7)

Hij steekt de vinnen kan zich. Zoo doet de visch tot zijne verdediging, en men zegt het gevolgelijk van iemand, die zich in postuur stelt, om zich te verweren, of daarmede reeds bezig is. Men gebruikt het ook wel fig. van een' fellen noordewind.(8)

VINK.

Het is een lokvink / ontleend van zulke vogels op de vinkebaan, wordt op hem of haar toegepast, die gebruikt wordt om anderen tot iets over te halen. Zoo is het ook met den roervink gelegen, toegepast op iemand, die anderen aan den gang maakt om iets uit te voeren. Men zegt ook wel van een stuk goud b. v. een' dukaat: Het is een goudvink / denkelijk wegens het beoorlijke en aanlokkelijke daarvan.

Zij plukken hem als een' vink: zij kleeden hem naakt uit, maken hem dood arm.

Het is een blinde vink / voor: een hoop s t.

Het is een rare luts / zegt men wegens de levendigheid en slag van dit vogeltje, van een' *opgeruimd' man*, die *geestige slagen doet*.

Het is een lugsluts. Verkeerd onderrigt, schreef ik in mijne *Handleiding*: zoo wordt iemand genoemd, die *dagelijks in de zwingelkeet werkt*. Dit moet zijn, *het vlas, 't welk te velde staat, wiedt*.

V I S C H.

Hij is zoo stom als een visch / wordt van iemand gebruikt, die of *zeer dom* of *zeer stilzwijgend* is.

Hij is zoo koud als een visch / zegt men van een' *ongevoelige*.

Een klein vischje / een zoet vischje: *eene kleine vangst, eene goede vangst*, of ook wel: *tevredenheid met iets gerings*, geeft groot genoegen.

Hij is er te huis als een visch (ook wel snack) op zulbez: hij is er maar in 't geheel niet te huis.

Hij zwemt als een visch: *hij is een knap zwemmer*.

Het is goede visch / mare hij naar gebangen / zegt men van *eene zaak, waarin men wel zin heeft, maar wier verkrijging nog niet zeker is*.

Het is stinkende hater en huile (ook wel rotte) visch / wordt onder het volk gezegd, als *twee met elkander huwen, die beide niet veel zijn*.

Het is als schelvisch / die van Utrecht naar Amsterdam is gebracht / zegt men van *eene tijding, die geen geloof verdient*. Amsterdam toch ligt nabij zee, Utrecht binnenslands.

Terwijl de visch kookt / smelt de hater: *terwijl men met het eene voortgaat, houdt men het andere aan den gang*, of: *het eene zal met het andere wel*

schikken, of, gelijktijdig wordt door verschillende middelen hetzelfde doel bereikt.

Groote visschen eten de kleine / en zoo ook geraken dikwijls geringe menschen in de magt der aanzienlijken.

VLEERMUIS.

Het zijn maar vleermuizen / wordt wel eens van recensenten gezegd, wier namen onbekend blijven, omdat de vledermuis in den donker vliegt.

VLEESCH.

Jong vleesch smelt in den pot. Dit spreekwoord geldt kinderen, van wier ontwikkeling men het beste hoopt.

Vlieg.

Vlieg wil ook een vogel zijn / zegt men van een weinig beduidend mensch, die veel wil vertoonen.

VLOO.

In den donker is het goed mosselen / maar slecht blooijen vangen: Zoo er licht aan de zaak ontbreekt, valt het gemakkelijk haar te plooijen, moeijelijk haar goed ten einde te brengen, of zonder genoegzaam licht, brengt men de dingen maar ten halve, of, het eene kan men wel in den donker klaren en wordt er zelfs door begunstigd, maar het andere vereischt vollen dag.

Wijt hem vane vloot / zoo is Holland in last / zegt men van iemand, die zich door het geringste, als

wars het van het zorglijkste uitzigt, vervaard laat maken.

Zij maken een lehen/ als of er een schip met blooijen herging. Eene spreekwoordelijke satyre op zulken, die alles om een bagatel in beweging brengen.

Het is een regte bloobak/ zegt men van een onrein bed of bedstede.

Hij zal dat wel nablooijen: naauwkeurig onderzoeken.

VOGEL.

De vogel is het schot niet waardig/ de persoon of zaak verdient niet, dat men er moeite aan besteedt.

Ieder schot een vogel/ zegt men, wanneer iedere poging gelukt.

Hoe luer de vogel vliegt/ hij komt op zijn nest terug/ hetzelfde als Oost West/ 't guts best.

Kleine vogeltjes maken kleine nestjes: elks werk is naar zijne kracht. Men moet van hetgeen nog jong en teeder is niet te veel verwachten.

Men ziet aan het nest wel/ wat vogel er in is: Men leert iemand wel uit zijne huishouding kennen.

Men kent den vogel aan zijne beezen/ zoo ook den mensch aan zijn uiterlijk voorkomen.

Men kan niet bliegen hoor dat men vleugels heeft: men kan zonder de middelen er toe niet werken. Ook wel: niet doen, wat boven zijne kracht gaat.

Een herstagen vogel komt niet ligt meer/ zegt men, wanneer iemand ter dege afjagt gekregen heeft, om aan te duiden, dat hij zich daaraan ten tweedemale niet wagen zal.

Het is een ligte vogel: eene galante vrouw of

meisje. Men noemt zoo ook wel *den wind*, om deszelfs *veranderlijkheid* aan te duiden.

Hij springt (als een *vogel*) aan den hakt op den tak: *hij blijft niet bij zijn onderwerp; maar spreekt nu eens over dit, dan weder over iets anders*. VAN DER PALM heeft in eene aantekening op 1 Kon. XVIII: 21, de gissing, dat men door *hak*, *kreupel* of *hak-hout* en door *tak*, hooger geboomte moet verstaan.

Het is een vogel uit herren lande/ zegt men van een' *onbekenden vreemdeling*.

Het is een lachvogel: *eene proef om tot zijn doel te geraken*. Men gebruikt het ook wel van zekere *galante meisjes*.

V o s.

't Is te laat/ zet de hoef/ toen zijn staart in 't hof bebraren was. Eene spreekwoordelijke waarschuwing, *om in tijds op zijne hoede te zijn, tegen 't geen onschaden of belemmeren kan*.

Het zijn hoefse- (looze) streken/ naar den aard van dit dier.

Elk gaat nu bij den hoef school: Dit zegt met zinspeling op de geardheid van dit dier, *elk wil nu op zijne wijze slim zijn*.

Als de hoef de laatste preek/ hoeren past op je gansen/ is eene spreekwoordelijke les, *om zich niet tijdens gevaar, door mooie praatjes in slaap te laten wiegen*.

W.

WALVISCH.

Hij schreeulat/ als of ez een walvisch naar den hemel

bloog: *hij stelt zich zoo verbaasd aan, als of het wonderbaarlijkste gebeurde.*

WESP.

Hij steekt als eene mesp: *zijne taal is al zeer scherp en pijnlijk kwetsend.*

WILD.

De stabige (gestadige) jager vangt het milt/ zegt: *aanhouden doet verkrijgen.*

WIEK.

Hij is danig in de wiek geschoten/ wordt van iemand gebruikt, die *door het eene of andere geval zoo getroffen is, dat hij er zich niet weet boven te verheffen.*

WOLF.

De wolf en de giez zijn bergaderb/ wordt gebezigd, als gevaarlijke vijanden zich tegen iemand vereenigen, en hij b. v. *in de handen van roofzieke schrapers valt.*

Wij zullen er op slaan als de boeren op de molken/ d. i. *ons manhaftig verdedigen.*

Er zullen de wolf en het schaap vrienden worden/ zegt men, *als het voor onmogelijk geschat wordt, het omtrent eene zaak eens te worden of zich met elkander te verzoenen.*

Onbez hondert molken is ez geen goed: *hoevelen er ook van dien aard zijn, zij zijn nooit te vertrouwen.*

De wolf hapt nog naar 't schaap/ als hem de ziel

uitgaat / zegt men van iemand , *die tot zijn' dood toe een vruut of vrek' is.*

Hij heeft den wolf bij de ooren vast. Dit wordt van hem gebezigd , *die zijne magtige partij meester is.*

Allengskens eet de wolf het schaap / zegt men , *wanneer iemand , van tijd tot tijd uitgezogen wordt , of van een' verleider , die niets onbeproofd laat om tot zijn doel te geraken.*

W O R M .

Hij is zoo vriendelijk als een oormorm. Daar dit diertje tot de lastige insecten behoort , wordt door deze spreekwoordelijke vergelijking , een *onvriendelijk* man aangeduid.

W O U W .

Schouten en halfschouten /
Schijnt men als de mousen.

Wij weten , wat zulke ambtenaren somtijds voor de *boeren* zijn geweest , en mogelijk nog wel hier en daar zijn ; dus geen wonder , dat de laatste voor deze zoo bang zijn , als de hoenders voor de *wouwen* , die kiekendieven zijn. Vandaar dan ook het spreekwoord : ik mag niet lijden dat de mousu haben het kiekken is / voor : *ik kan niet dulden dat de zwakken door de sterkeren bedreigd of overmand worden.*

Z .

Z A L M .

Een man als een zalm / maar zoo het niet / zegt men

van iemand, dien men prijzen wil, — daar *zalmen* tot de uitnemendste visschen behooren.

ZOG.

Hij is zo schielijk af te krijgen/ als een zag van een appelmande. Wij weten hoe dit dier op die vrucht belust is, en hoe men veel moeite heeft om hem het snoepen er van te beletten, en dus wordt in het spreekwoord iemand aangewezen, *die maar in 't geheel niet van zijn stuk of gewoonte is af te brengen.*

ZWAAN.

Hij heeft een' halg als een zwaan/ d. i. *een' zeer langen hals.*

ZWALUW.

Het is zwalumen cement/ zegt men, als een huis of schuur van *klei* of *leem* wordt opgetrokken, daar het genoemde vogeltje beide tot den bouw van zijn nestje gebruikt.

A A N T E E K E N I N G E N .

1.

Hondsvot. De eene meent, (schrijft WEILAND) dat het uit *hundhuswud* hondshoofd, zamengevlooken is; de andere denkt aan *hondsvogt* d. i. *oppasser van de honden*. KILIAAN heeft het woord *fotte*, cunnus; en mogelijk is ons *hondsvot* uit *hond* en *fot*, *fotte* zamengesteld. Althans J. G. HAAS zegt: *fut ist so viel als weiblicher schaam*, en J. Vos zegt:

Ik ben een hondsvot, zoo gij zegt; maar 't is gezocht, Ik zou een hondsvot zijn, zoo 'k u had voortgebracht.

2.

Met verlangen zien wij uit, naar de verhandeling van den Heer A. NIERMEIJER over *het booze Wezen in het bijgeloof onzer Natie*, waarin veel wetenswaardigs over dit onderwerp voorkomen moet.

3.

Men heeft ook. Bij gebrek aan brood eet men korst-

jeſſ van paſtijjen. Oppervlakkig beſchouwd, zou dit te kennen moeten geven: *bij gebrek aan het gewone dagelijksche voedsel, moet men zich behelpen met het buitengewone en lekkerſte*, en met dat al beteekent het juist het omgekeerde. Het is toch afkomstig van MARIA DE MEDICIS, welke eens aan den eerſten Miniſter op dezelfs klagt, dat het volk geen brood meer had, ten antwoord gaf: *le peuple n'a plus de pain, qu'il mange des croutes de pâtes*, 't welk letterlijk vertaald wel zegt: *heeft het volk geen brood meer, laat het dan paſtij-korſtjes eten*; maar het laaſte Franche woord beteekent in den zin, waarin het hier gebruikt word, heel wat anders dan hetgeen wij *pasteijen* noemen, en wel het zoogenoemde *pruikenbrood* of gebakken brood, waarin het haar, tot de pruiken noodig, door de warmte was gekruld.

4.

Ik moet herinneren, dat in het *Taalkundig Magazijn*, ter verklaring van dit ſpreekwoord aangehaald wordt: *Douce Illustrations of Shakespeare etc.* II. 346. Naar welk werk ik elken bezitter van hetzelfde, 't welk met mij het geval niet is, verwijze.

4.

Er is nog eene andere verklaring. Men meent, dat *druilen* genomen wordt voor *netelig, haatdragend zijn, wrok voeden*, zoo als van hem, die beleedigd of beſtraft is en in zichzelf mokt, gezegd wordt: *hij druilt*. Wat het oor aangaat, men meent hier *pars pro toto* te vinden. De mensch wordt toch wel naar een gedeelte van het ligchaam, zoo als b. v. in *kleutergat*, genoemd. Ik geef deze verklaring zoo als zij is; maar blijf toch nog aan de aangewezen afleiding hechten.

5.

De Heer LUBLINK *de jonge* meent, dat dit spreekwoord deszelfs oorsprong verschuldigd is aan eene Engelsche vertaling in dichtmaat, te vinden in de *Algemeene Oefenschole*. Daar dezelve niet zeer bekend schijnt te zijn, volgt hiër de inhoud:

LEANDER, die een heer van staat en aanzien was,
Voelde onverwacht, door 't vuur der ^{antelende} lónken
Van LAURA, 't eenig kind van rijken DORILAS,
Zijn jeugdig hart ontvonken.

Zij, die in schoonheid ver blonk boven andren uit,
En niemant van het vlek, in afkomst of vermoogen,
Te wijken had, wierd haast LEANDER'S bruid,
Door teder mingevlei en liefdeklagt bewoogen.
Elk juigchte door het land, en spelde niets dan goed
Uit dit gelukkig paren:

Dees Echthulk (zong men) zal op 's waerelds wisselvloed,
Door Liefde en Vreë bestierd, altijd voorspoedig vaaren.

Maar LAURA zag zich naauw in 't huisbewind gesteld
Of wekte 't gantsch gezin tot klagen:
't Beveelen ging gestaëg van dreigen vergezeld;
» Gehoorzaam (was 't) of zie u straks ten huize uit jaagen. »
Haar wettige Gemaal, haar Heer bleef zelfs niet vrij,
Maar wierd wel streng gevergd te bukken,
Opdat zij 't juk van haare dwinglandij
Hem en zijn gantsch geslacht mogt op de schoudren drukken.
Dit stookte daaglijksch twist en heftig huiskrakeel;
Doch op wat boeg de Man het wenden mogt of draaijen,
Het zij hij weinig sprak of veel,
Het haantje van de Vrouw moest altijd koning kraaijen.

LEANDER voelde in 't eind zijn hart
Geheel van spijt vervuld, zijn liefde in haat verkeerren:
» 'k Zal, (riep hij toornig uit,) ik zal u, tot uw smart,
» Doen zien wat Echtgenoot gij trotsch zoekt te overheeren;
» 'k Onttrek me uw' wetteloozen dwang;
» Ik spot met uw gebied; ik lagch met uw beveelen:

- » Leer andren, zo gij kunt, den toon van uw gezang
 - » Met onderwerping spelen. ”
- Hij trad terstond met drift naar d' ouden **DORILAS**,
 Dien hij de gantsche zaak in haar beslag verhaalde,
 En toonde van wat goest zijn vrouw bezeten was;
 Met welk leen valsche munt zij liefde en trouw betaalde.
- » Neem, (riep hij eindlijk uit,) neem uwe dochter weer;
 - » 'k Zal onverminderd u haar' bruidschat teffens geeven,
 - » Zo slijt ik, als welker,
 - » In stille rust mijn leed. ”

In 't cerst scheen **DORILAS** verzet door dit verhaal,
 Doch deed welhaast zijn' Zoon dit zeldzaam antwoord hooren :

- » Ik sta (dus ving hij san) verwonderd om uw taal,
- » Dewijl ik nimmer dacht dat ge u zo ligt zoud stooeren.
- » 't Is een gemeene zaak het vrouwelijk gebied;
- » Ga, schielijk, uwen pligt bij andre mannen leeren,
- » En denk nooit dat uw leed of ongelijk geschied,
- » Wanneer ge u en uw huis ziet door uw vrouw regeeren. ”

De jonge Man hervatte fluks het woord,
 Sprak: » 't Belge u niet Papa, 'k ben niet van uw gedachten;

- » Het is een stelling die ik nimmer heb gehoord,
- » Dat elke vrouw 't gezag zou van haar' man verachten;
- » In tegendeel, ik acht dat nergens eenig man
- » De last bejegt dien mijn vrouw mij vergt te draagen,
- » Dewijl goen mensch haar trots beteuglen kan,
- » Alwaar' het zelfs door slagen.
- » 'k Ben ook verzekerd dat geen man, van welk een staat,
- » Zo lang hij 't recht van 't onrecht weet te schiften,
- » Zo ~~hem~~ hem 't licht der reden niet verlaat,
- » Zich onderwerpen zal, als slaaf, aan vrouwedriften . . .

» Zagt, zagt, (riep de oude Man) niet hooger toch mijn Zoon!
 » Gij kent de waereld niet; gij hebt nog veel te leeren:

- » Geloof, eer men 't u toon',
- » Dat alle vrouwen in 't gemeen haar' man regeeren.
- » 't Verschil bestaat alleenig in de wijz':
- » Dees heerscht (maar dit 's van 't slegtst) met raazen en met tieren.
- » Die, door gediensig eerbewijs,
- » En wect, niet zonder kunst, den teugel bot te vieren;

- » Gehoorzaamt zelve voor een' tijd ,
- » Maar enkel op dat haar het doelwit van haar zinnen
- » Te ligter in de handen glijd' ,
- » En zij met meer gemak haar' man kan overwinnen.
- » Een derde heerscht zelfs door toegeeflijkheid.
- » Een vierde , 't weêr gelijk , regcrt alleen bij buijen ;
- » De hagel wordt van daag door 't gansche huis verspreid ,
- » En morgen schijnt de zon en 't windje blaast van 't Zuijen.
- » Doch om een eind van ons geschil te zien ,
- » En om ons brein , door twist , niet langer te beroeren ,
- » Beproof hetgeen ik zeg , dat ligtlijk kan geschien ,
- » Hebt gij slegts lust om 't uittevoeren.
- » Ontfang vijf paarden , die op stal staan , van mijn hand ,
- » Span ze , u ten dienst , voor mijnen wagen ,
- » 'k Zal ondertusschen , in deez' mand ,
- » Vijfhonderd eijeren doen op het rijtuig draagen.
- » Rijd dus waar 't u behaagt , maar laat , terwijl gij tracht
- » De waarheid nategaan of valscheid van mijn zeggen ,
- » In 't huis daar gij de vrouw vind meester van de magt ,
- » Een van uw eiren leggen :
- » En vind ge , integendeel , een' man ,
- » Die , op zijn eigen grond , is in 't gebied gebleeven ,
- » Schenk dien een paard van uw gespan :
- » 'k Staa borg dat de eijermand dus 't eerst u zal begeeven :
- » Wanneer ik hoop dat gij , zo groot niet als voorheen ,
- » Uw ongeval zult schatten ,
- » Maar beter , met uw lot te vrcên ,
- » Het denkbeeld van vernoegdheid vatten :
- » Te meer , wanneer ge uw Vrouw vooral niet erger vind
- » Dan een van haare geburinnen ,
- » Die allen , wat men ooit begint ,
- » Het best met taai geduld en zwijgen zijn te winnen ,
- » Doch komt gij paarden 't eerst te kort ,
- » Verwacht dan dat ge , op uw begeeren ,
- » Van mijne dochters trouw terstond ontslagen wordt ,
- » En niet een duit mij van haar' bruidschat uit zult keeren .”

Dit voorstel nam LEANDER aan :

't Was honderd tegen een , dit spel was vast gewonnen ,

» Ja, naar de goede Man zich zeker voor liet staan,
 » Zo haast geëindigd als begonnen.
 Hij aarzelde niet lang, maar maakte zich met spoed
 Ten togt gereed; 't gespan wierd in 't gareel geslagen;
 De Voogdenzocker had zijn' Vader pas gegroet,
 Of steeg met lust ten wagen:
 Hij achtte zich alrede ontslagen van zijn spijt,
 En was, in zijn gedachten,
 Na weinig uren, vrouw en paarden tevens kwijt:
 Het grootst geluk dat zijn begeerte kon verwachten.
 Halt! was 't terstond voor 't eerste huis.
 De Jonker vond het open,
 Maar hoorde, door de Vrouw, met schrikkelijk gedruis,
 Den Man gebieden naar de voordeur toe te loopen.
 Hier lei hij stil een van zijn eiren op den vloer,
 Toog heen, niets meer belust te vraagen;
 En 't geen hem in het tweede en derde huis weérvoer,
 Voorspelde dat zijn togt geenszins naar wensch zou slaagen.
 Hij spoedde nochtans voort, maar vond hoe overal
 De Vrouwen van haar' pligt ontâarden:
 Hij raakte, tot zijn ongeval,
 Allengs zijn eiren kwijt en hield nog al zijn paarden.
 Dus kwam hij aan de hoeve van een' Heer,
 Uit een aanzienlijk huis gebooren,
 Hier, dacht hij, raak ik in mijn eer,
 Of alles is verlooren.
 Hij klopte, en zag de poort zich aanstonds opgedaan.
 Men gaf (nadat hij vroeg den Heer van 't huis te spreken,)
 Hem, met veel eerbieds, te verstaan,
 Dat deeze, voor een poos, was van 't gezin geweeken:
 Doch, zo hij binnen wilde treên,
 Mevrouw in 't zijvertrek zou vinden:
 Die hem, met duizend minzaamheên,
 Ontving als eenen van haar vrienden.
 » Neem, (sprak ze) als 't u gelieft, neem uwe plaats Mijnheer.
 » En, zo gij haast hebt met uw zaaken,
 » Zal ik mijn' Man, die zich een weinig lei ter neêr,
 » Schoon ik hem liefst niet stoor, doen om uw komst ontwaaken.'

- » Niet in 't geringste, (gaf LEANDER tot bescheid,)
 - » Een vraag slegts deed mij herwaarts trekken,
 - » Wier antwoord gij, Mevrouw, door uw gulhartigheid,
 - » Mij kunt zo wel als uw Gemaal ontdekken.
 - » 't Zal u verwonderen (dit stel ik vooraf vast)
 - » Het geen ik voor moet draagen,
 - » Dewijl 't geen' Vriend, veel min een' vreemden past,
 - » Zo onbeleefd te vraagen.
 - » Naardien nochtans een zaak van groot gewigt
 - » Hierdoor beslissing moet ontvangen,
 - » Zal, hoop ik, mij dit ongeveinsd bericht
 - » Bij u verschooning doen erlangen.
 - » Ja mooglijk word uw voordeel wel begeert,
 - » Wanneer ik u verzoek, met waarheid, mij te zeggen,
 - » Of gij uw Echtgenoot, dan of hij u regeert.
 - » Dit is Mevrouw, de vraag, die ik u voor moet leggen. "
 - » Wel, wel, Mijnheer, ik had dit voorstel niet verwacht,
 - (Hernam zij,) » 't klinkt mij vreemd in de ooren.
 - » Doch wijl hem die zijn' pligt betracht
 - » Geen schaamte voegt, zal ik mijn antwoord u doen hooren :
 - » Weet dan, dat ik altoos mijn' Man
 - » Gehoorzaam, en hem zoek in alles te behaagen ;
 - » Ja, dat het mij bekooren kan,
 - » Mijn' roem daar op te draagen.
 - » Indien hier 't vrouwlijk woord niet geld,
 - » Te zeer verdacht om kracht aan dit besluit te geeven,
 - » Welaan, dat hij 't u zelve meld' ;
 - » Hij nadert ons; de zaak zij hem verbleeven.
- De Landheer, op dat oogenblik,
 In 't onderzoekvertrek getreden,
 Scheen uitermaten in zijn' schik,
 Zoras hij zich 't geheim der zaake hoorde ontleeden.
 Elk woordje van zijn onderworpen Vrouw,
 Gesprooken in haar eigen voordeel,
 Wierd, als waarachtig en getrouw,
 Gestaaft door uitspraak van zijn oordeel.
- Nu greep LEANDER nieuwen moed.
 » Kies, (sprak hij) » kies Mijnheer het beste mijner paarden ;

» Eilieve! wees zo goed,
 » Dit van mijn hand, als een geschenk, te aanvaarden.”
 Mijnheer had naauwlijks zijn gezicht
 Op 't fiere rosge-span geslagen,
 Of gaf zijn' vreemden Gast bericht,
 Dat hem de zwarte Ruin het meeste kon behaagen.
 Doch geenszins was Mevrouw met deeze keur voldaan;
 In tegendeel, zij zocht, met teemen
 En talmen, haaren Man te raèn,
 De GRAAUWE MERRIE aan te neemen.
 Zij gaf tot reden van haar' eisch,
 Dat dees bekwamer was dan d'andren tot haar' zadel, (*)
 En 't best was tot de reis,
 Wanneer zij door het land spanseerde met den Adel.
 De Man betoogde, van zijn' kant,
 Dat hem de Ruin, waarop hij 't oog had laten vallen,
 In voegzaamheid en stand,
 Het nuttigst was van allen.
 Maar wat hij sprak, Mevrouw bleef bij haar' ouden zang;
 Het Graauwtje kon haar meest bekooren:
 De tegenstribbling viel haar kort geduld te lang,
 Waarom ze hem welhaast een' andren toon deed hooren:
 » Wat! (zei zo) is u mijn zin niets waard?
 » Zult gij de MERRIE niet verkiezen?
 » DE GRAAUWE MERRIE IS VOORZEKER 'T BESTE PAARD.
 » Uw grilligheid zal mij dien buit niet doen verliezen!”
 » Wel Hartje, (sprak de Man) indien gij 't zo begeert. . . .”
 » Zagt, (riep de Jonker) staak meer van uw keur te spreken.
 Een Ei is tot uw' dienst, u word geen Paard verëerd:
 Uw heerschappij, Mijnheer, is mij te klaar gebleeken.
 Ik ben verpligt mijn gantsch gespan
 Te brengen daar ik 't heb ontvangen:
 'k Zal leeven met mijn Vrouw zo maklijk als ik kan,
 Bewust dat overäl de huwlijksbanden prangen.

(*) Het paardrijden is onder de Vrouwen van fatsoen seer gemeen in Engeland.

6.

Ik heb het geduld niet gehad, het *vita St. Antonii van Athanasius* geheel uit te lezen. Welligt dat daarin nog iets betreffende den oorsprong van het spreekwoord te vinden zou zijn. Men treft, over dien zonderlingen man nog al veel merkwaardigs aan bij J. G. ZIMMERMAN uber die Einsamkeit 1 Th. s. 146 — 174, en *Allgemeine Geschichte der Christlichen Religion und Kirche* von Dr. AUGUST NEANDER p. 488 — 501 maar niets aangaande het bedoelde patronaat.

7.

BILDERDIJK beweert in zijn *verkl. gesl.* op het woord *vinger*, dat dit *vin* eigenlijk *ving* d. i. *vinger* is. DE JAGER merkt in het *Magazijn* aan, dat het gebruik, 't welk de Dichteresse A. BIJNS van *vinnen* maakt, eerder aan menschenleden dan aan visch doet denken. Zij zegt namelijk in hare *Konstige Refereijnen vol schoone Schrifture ende Leeringen*, derde boek bl. 153. tot God: Ghij en derft (d. i. behoeft) geenen pols tasten, oft water besien: Ghij doorsiet de nieren, leden, de *vinnen*
Dit wetende, doet mij tot uwaert vlien.

8.

De vinnen van zich steken, schrijft LUBLINK *de jonge* in zijne brieven, schijnt natuurlijk ontleend van de wijze van zelfverdediging bij de visschen, die daardoor hunne uiterste kracht aanwenden, om hunne vijanden te keer te gaan. Mij staat ondertusschen niet voor, dit bij latere Dichters gevonden te hebben; wel bij HOOFT en VONDEL, waarvan de volgende voorbeelden

ten bewijze strekken. Bij den eersten in GERAARD VAN VELZEN, alwaar hij in een' zijner brieven schrijft: *onze zaken sluimeren vast aan, veer nocte vin des oorlogs van zich stekende*, en in een van zijne gedichten:

De torens schudden van het hooge huis te *Muiden*
 Niet anders of de wind, van tegen over 't Zuiden,
 In 's aardryks holligheid, benaauwd, met ongemak
 Om aantogt woelde, en al *zijn vinnen van zich stak*.

En in VONDELS *Palamedes*, zegt de zeegod:

De moord slaat *Dionnen* voor *Trooye*, 't water bruischt
 En raakt aan 't zieden, als mijn grimmigheid verbolgen
De vinnen van sich steekt.

Proeven

TER

VERKLARING

VAN

SPREEKWOORDEN

en

SPREEKW. ZEGSWIJZEN.

Naar wier *Oorsprong* of *Zin* is gevraagd.

1.

Ik wil om de keuz van den balk niet vallen.

Dit zegt men, als het *om het even is, wat men kiezen zal*. Mogelijk wordt daarin gezinspeeld op gelijksoortige in het water liggende balken, die bij het betreden tot nader onderzoek, ligt zouden doen uitglijden en vallen, zoo dat men bij het koopen er onverschillig omtrent is. Het wordt echter ook nog op deze wijze afgeleid: » Wanneer twee personen een beest hebben doen slagten en het wordt afge-

hakt, wordt het eerst in twee zoo na mogelijk gelijke deelen doorgehakt, daarna werpt de vleeschhouwer zijn mes, waaraan hij eene omwentelende beweging geeft op den grond, terwijl hij de deelgenooten laat raden: plomp of scherp. Het deel naar hetwelk dan de botte of scherpe zijde van het mes gekeerd is, behoort aan hem, die eene dier beide zijden gekozen heeft, en dit noemt men de keur van den balk. (Zie de Boekzaal voor April 1839.) Het is mij echter dan nog niet duidelijk, wat het beteekent: *daarom niet te vallen.*

2.

Als Paschen komt op een Zondag is elk een kind van zijn eigen vader.

Dit schijnt een spreekwoordelijk raadseltje te zijn, waarvan de oplossing dan echter gemakkelijk is; want elk is een kind van zijn eigen vader, zoo als Paschen *altijd* op Zondag komt.

3.

Wat is een stukje van Albert Durer?

ALBERT DURER was een zeer beroemd schilder, plaatsnijder en beeldhouwer in *Duitschland*, wiens kunstgewrochten in hooge waarde wierden gehouden. Van daar dat dit soms, (thans echter minder dan te voren) op iets dat bijzonder bevalt, wordt toegepast.

4.

Die de hante trouwt om de wante / herliegt de wante en houdt de hante.

In het *Taalkundig Magazijn*, vindt men het vol-

gende tot opheldering van dit spreekwoord: » Onder de vele beteekenissen van het woord *want* behoort ook die van *kleet*, zoo als is aangetoond door Huyd. Proeve III. 347, en waarvan bij Kiliaan *wandborstel* voor *kleederborstel*. *Dant* is een *meisje* of *vrouw*, vooral van ligtzinnigen aard. Plantijn: » Een *dante*, *dantelorie*, une malsoingneuse fille ou femme nonchalante." Dit woord, vroeger zeer gewoon, is zelfs nog gebezigd door den dichter Huisinga Bakker, Poëzy, III. 164:

*Cleopatra . die dartle dant ,
Hoe rijk van pragt , hoe schoon van troni ,
Verlokk' den Roomschen held Antoni ,
Tot oneer van sijn Vaderland.*

En nu is het, geloof ik, duidelijk, dat de zin van het spreekwoord hierop nederkomt: wie een lichtzinnig meisje trouwt om haar kleet (aanzien of vermogen), verliest zijne alzoo verkregen bezitting spoedig, en houdt haar op 't laatst alleen over. Deze verklaring wordt nog nader bevestigd door het verband, waarin het spreekw. met eene eenigzins verschillende lezing, bij CATS in zijn » *Spiegel van den ouden en nieuwen tijt* " voorkomt: » Onder dies en denck niet dat ick den gront-steen van 't huwelick op gelt of goet leggen wil: geenszins, 't oudt veersje seyt wel:

*Sy die een sot trout om sijn kot ,
Mist licht het kot , en houdt den sot ;
En die een dant trout om haer want ,
Mist licht de want , en houdt de dant .
Dies , wilt gy trouwen t' uwer vreught ,
Soekt boven al de ware deught . "*

5.

Een groene Kersmij maakt een witte Paschen.

Dit schijnt een weerkundige opmerking te zijn, op ondervinding gegrond. Wanneer het met Kers-tijd nog open en gunstig weder is, zoo dat het groen der weiden nog niet is verdord, dan heeft men een laten nawinter te wachten en is er kans dat om den tijd van Paschen eene witte wereld (een besneeuwde grond) zal zijn. (zie Vaderl. Letteroefen. voor Junij 1839.) *Overdrachtelijk* heb ik het nimmer hooren gebruiken.

6.

Hij is zoo hartig als elst in de mei.

In de maand *mei* heeft de genoemde visch de meeste kleine graatjes, die als haartjes moeilijk bij het eten zijn en dit wordt hier bij woordspeling toegepast op *twistzieke menschen*.

7.

Hij is zoo stout als of hij nog een lijf in de kist had.

Dit beteekent, dat hij alles op het spel zet, als of hij nog een ander lijf in de kist had, om er bij verlies van het tegenwoordige, door hem gebruikt, zich van te bedienen. In *de kist* zegt dus *in bewa-ring, ter zijner beschikking*. (zie *Boekzaal der geleerde wereld* voor December 1838.)

8.

Hij meent / dat hij goud zal drinken uit een harentje.

Dit spreekwoord wordt in het zoo even genoemde nummer der *Boekzaal*, in dezer voege verklaard: hij meent, dat hij het goud maar voor het grijpen zal

hebben of dat hem het goud zal toevloeijen als het vocht uit een wel gevuld horentje (*drinkschaal* of *bekertje.*)

9.

Hij spreekt er mede als Jan Potage met zijn muts.

Zoo spreekt men om aan te duiden: *gij gaat er zeer los mede om.* JAN, eigenlijk *Jean Potage* is de kermis-hansworst, gelijk *Polichinello*, wiens naam in *Poesje-nel* is verbasterd, en *Pierrot*. Het is aardig om de aanmerking van SCHELTEMA in zijn *Geschied- en Letterk. Mengelwerk* hier mede te deelen, dat dit wezen, naar de volks of meest geliefde spijsje zijnen naam heeft, bij de *Duitschers*, *Hans Worst*, bij de *Engelschen*, *Jack Pudding*, bij de *Italianen*, *Macaronie*, bij de *Franschen*, *Jean Potage* en bij onze voorouders *Pekelharing*. (verg. *Vaderl. Letteroefen.* voor Junij 1839.)

10.

Ik zou hem wel een knapzak vol hooi toevertrouwen /
had ik borg hoor 't leez.

Wil men dit omschreven hebben, dan is het of er staat: Als ik hem een lederen knapzak met hooi verkocht, mogt ik hem het hooi toebetrouwen; maar voor het leder van den zak, zou ik borg moeten hebben, en de zin is: *ik vertrouw hem wel eene kleinigheid; maar niet veel toe.*

11.

Mijn heuz zij heuz van mijn heers heuz.

Zal dit niet wel zeggen: Ik zou ongaarne de naaste buur van mijn Heer willen zijn: Dit zou mij om deze en gene reden lastig vallen?

12.

Tusschen Paschen en Pinksteren krijen de onzaligen.

Dit zal wel ontleend zijn van het *Latijnsche*: *mense Majo nubunt malae*. De Romeinen toch hielden de Meimaand voor den ongelukkigsten tijd van het geheele jaar om te huwelijken. In de 19^e eeuw moge men overal vrij van dit vooroordeel zijn!

13.

Zij bestaan elkander van kniejen noch ellebogen.

Dit is een niet onaardig spreekwoord, om aan te duiden, dat er geen ligchaamsdeel aan dezen of genen persoon is, 't welk de familie betrekking aanwijst met hem, van wien men spreekt.

14.

Alle dagen een draadje is een hemelsdoud in 't jaaz:

Alle kleintjes zamengenomen maken van lieverleë iets groots.

15.

Nis de Nit de teerlingen geeft / dan mogen de
Monniken wel dobbelen.

Met teerlingen te werpen d. i. te dobbelen, was een verboden spel, vooral voor geestelijken; maar als nu de abt, het hoofd der monniken, zelf vrijheid en aanleiding tot dit spel gaf, door de teerlingen te geven, dan mogten de monniken vrij spelen. Van hier zegt het spreekwoord: *als de grooten* (b. v. overheden, ouders, heeren en vrouwen) *de gelegenheid geven tot vermaak, uitspanning of dergelijke, dan is het niet te verwonderen, wanneer de geringeren* (onderdanen, kinderen, dienstboden) *er goed het hunne van nemen.*

16.

Als 't regent en de zon schijnt/ dan is het kermis
in de hel.

In den Konst- en Letterbode 1815, n°. 48, beweert V. E. V. S., dat in dit spreekw. het woord *hel* laagte, de aarde, beteekent, en dus de zin is: als na eene langdurige droogte, alles door eenen zachten en verkoelenden regen en weldadigen zonneschijn uit de hoogte verkwikt wordt, is het kermis in de hel, de laagte, de diepte, op het ondermaansche, met één woord op de aarde. Een ander schrijver (Bode 1816, n°. 10) meent, dat men het spreekw. in den gewonen zin moet opvatten, dewijl de Franschen daarvoor zeggen: *le diable marie sa fille*. Een derde, N. W.[estendorp], staaft (Bode 1817, n°. 14) dit laatste door vergelijking met het Groningsche: *Als het regent en de zon schijnt, bakken de heksen pannekoeken*. Het spreekw. is, naar hem, uit den tijd der heksen, en men meende, dat onder deze vrouwen een feestdag was, wanneer de zon scheen en er te gelijk een zachte stofregen viel. Indien men vooronderstellen mogt, dat zij priesteressen geweest zijn van de Godin Hertha, dan zou men de oorzaak in den vruchtbaarmakenden regen kunnen vinden.

17.

Hij heeft Dirik aan 't noz geslagen.

Dit spreekwoord schijnt afkomstig te zijn van de voormalige *drinkgelagen* hier te lande, en gebruikt van iemand, die de gevolgen van een met drank overladen maag ondervinden moest. TUINMAN meent, dat men door *Dirik drank* moet verstaan; maar die personificatie zou dan al vrij laf zijn.

18.

Hij heeft een stuk van een oud net gegeten.

Dit spreekwoord, thans gelukkig weinig in gebruik, is een lage spotternij met een *lang leven*. De ziel of geest des menschen toch, is in dit spreekwoord als in een ingezwolgen stuk net zoo verward, dat zij er niet uit kan.

19.

Hij houdt den gek in de moulu.

Oudtijds droeg men zeer wijde mouwen, waarin men gemakkeijk iets kon verbergen. P. WEILAND noemt een aantal spreekwijzen daarvan ontleend, als: *Netz uit de moulu schudden: onberaden en los met iets te werk gaan. Het arjtez de moulu hebben: zijnen aard bedekken. Den aap uit de moulu laten springen: zijnen aard openbaren, en: Den gek uit de moulu laten kijften: zijne gekheid toonen*, waarvan het tegenovergestelde in ons spreekwoord wordt aangeduid.

20.

Hij is een rijke fokkerz.

Dit *fokker* is eene verbastering van den eigenaam FUGGER (ook wel FUGGERT geschreven) den rijken bankier, wien Keizer KAREL V, adelde, ter belooning van de groote geldsommen, hem door FUGGER voorgeschoten en naderhand op eene treffende manier kwijtgescholden. (BILDERDIJK verk. gesl. I. 205.)

21.

Hij is rz mede herleggen / als Anna met haaz moersz
(moeders) ziel.

TUINMAN schrijft tot verklaring hiervan: » *Een ziel*

beteekent ook wel een *vrouwen onderkeurs*. Dus is dit woord dubbelzinnig, en daarop wordt in het spreekwoord gezinspeeld. De genoemde ziel van de moeder, was voor de dochter te wijd en te lang, zij was er derhalve mede verlegen, want zij viel af en er werd op getrapt. Dit nu wordt verder op dezen of genen *die zich in zekere verlegenheid bevindt*, toegepast."

22.

Hij kan ook wel Duitsch.

Dit schijnt tot de spreekwoorden te behooren, die van eene of andere anecdote hunnen oorsprong ontleenen, welke met er tijd verloren is gegaan. Ik heb het hooren bezigen als *iemand mannelijk van zich afsprak*, maar ook wel bij *jammerlijke brabbeltaal*.

23.

Komt de duivel in de kerk / dan wil hij op het hoog
altaar zitten.

Men plaatst in de Roomsche kerken het voornaamste beeld op het hoog-altaar. Die plaats wil de duivel in de kerk, als *hoogmoed de geestelijkheid aanzet, om zich van alles meester te maken*.

24.

Laop hoor St. Deltcn.

BILDERDIJK heeft over dit spreekwoord in zijne *Nieuwe Verscheidenheden* IV. 204 het volgende aan de hand gedaan: »In mijn tijd zeide men nog wel: Laat hem hoor St Deltcn loopen! als een soort van vloek, gelijk aan *laat hem naar den loopen*; maar men verstond het niet meer. De zaak is deze:

St. Velten is ST. VALENTIJN en was van oudsher hier en elders, gelijk nog in *Engeland*, het eerste zoogenoemde vroeg-feest, als waarop men het nieuwe voorjaars-groen zag en dat dus met algemeene wandelingen (vooral van de jeugd) naar buiten, gevierd werd. Men begrijpe, dat dees *Heiligen-dag* als toen tien (of tegen nu gerekend) twaalf dagen later kwam, daar de nieuwe stijl, door Paus GREGORIUS XIII ingevoerd, ons zoo veel terug heeft gezet. Ieder jong meisje moest derhalve op dat feest, zoo als de Franschen het noemen, een *Chapeau* hebben, en die er geen' had, moest met een bloot vriend of bekende gaan. *Met een meisje loopen*, was eene aanduiding van vrijerij, even als naderhand *met haar verkeer*. *Hij loopt met ANTJE* zei men of *met SAARTJE* in die beteekenis; doch als het slechts eene hoffelijkheid van 't *St. Velten-feest* was, noemde men het: *voor St. Velten loopen*. Het drukt derhalve geene verwensching uit; maar eene bloote onverschilligheid.

» Intusschen, sedert men de *vallende ziekte* (Epilepsie) uit onbetaamlijke spotzucht, bij wege van alliteratief *St. Veltens* plaag heeft genoemd, is het wel degelijk een vloekwoord geworden, even als in Duitschland *der Schwernoth*: ”

TUINMAN had reeds geschreven: » *St. Velten* is ST. VALENTIJN, dien men in 't Pausdom, omdat zijn naam naar *valt heen* zweemt, over de *vallende ziekte* gesteld heeft. 't Is dan een vloek, om iemand dat euvel toe te wenschen: ”

25.

» Nog leven de geuzen!

Dit spreekwoord, 't welk ik niet weet, dat meer

in gebruik is, vindt zijnen oorsprong in den tijd der Spaansche beroerten, toen 's lands Edelen hun verzoekschrift aan de Landvoogdes hadden ingediend, die deswegens voor *gueux*, *bedelaars* werden uitgemaakt. Zij stelden er intusschen hunne eer in, zoo genoemd te worden, en dronken onder dien naam op elkanders gezondheid. Ook stond op hunne napjes *vivez les gueux!* (*leven de geuzen!*) te lezen. (zie WAGENAAR *Vaderl. Hist.* VI. 150.)

26.

Overz honderd jaren kamen de Heidenen in 't land.

Over dit spreekwoord ken ik tot hiertoe niets dat aannemelijker is dan de volgende verklaring van TUINMAN. Het wil zeggen: over honderd jaren ben ik lang weg en 't verschilt mij niet, hoe het dan gaat, al kwamen dan de Heidenen in 't land. Hij vergelijkt hier andere dergelijke spreekwoorden mede, die tot opheldering er van dienen kunnen.

27.

't IJ uit het Evangelie van den spinraak.

Bij het spinnen werden vertelseltjes gedaan, legenden en dergelijke. De zin is dus: 't is een oud vertelseltje, van niet veel belang.

28.

't Zijn Heeren van zes weken.

Men heeft dit dus verklaard: *hunne glorie zal niet lang duren*, en hier bij gevoegd dat met *zes weken* dikwijls een *korte tijd* wordt aangeduid. Naderhand heeft men mij verhaald, dat tijdens de Oost-Indische Compagnie hier te lande in vollen

bloei was, men dit spreekwoord van de matrozen gebruikten, die gewoon waren binnen de zes weken of zoo korten tijd, als zij aan wal waren baldadig en overvloedig te verkwisten, wat zij in jaren met de vaart gewonnen hadden, en dat men gewoon was dit toe te passen op menschen *die te veel verteering maakten, waardoor zij hun goed spoedig doorbrengen zouden.*

29.

Dreemde zorgen dooden den ezel.

Zie deze Nalezingen bl. 11.

30.

Er zijn pannen op het bak/ voor: *men wordt beluisterd.*

Heeft een huis geen digt dak, zoo als dat van pannen, dan vliegt er rook, reuk enz. uit, doch in een tegenovergesteld geval niet, en ieder weet er van. Hieruit nu neemt men in het spreekwoord aanleiding om tot *voorzigtigheid in het spreken* te vermanen; daar de zaak anders bekend worden zou.

31.

Het is een winterkoning/ voor: *iemand die 's winters ziekelijk is.*

De *winterkoning* is een soort van kwikstaart. Met zinspeling hierop, wordt de ziekte, die 's winters den patient regeert, en vervolgens bij overnoeming, hij zelve in het spreekwoord zoo betijld.

32.

Wagstez stoat eens aan den zandbloepez!

Voormaals had men op de preekstoelen zandloo-

pers tot aanwijzing van den tijd. Het stooten er tegen, deed het zand sneller doorvallen, en als de preek begon te vervelen, zei men wel boertende bij zich zelve: *kastjer staat enz.* Thans bezigt men het bij geheel andere gelegenheid, namelijk *als men verlangt, dat er eens ingeschonken wordt.*

33.

Zijne niertjes liggen warm (zacht), voor: *hij lacht al zeer ligt.*

Men heeft meer zulke spreekwoorden, om *opge-ruimdheid* aan te duiden, b. v. Zijn hartje ligt in een hant lapje / en men houde in ons spreekwoord wel onder het oog, *dat de nieren in het vet liggen, die als een zacht bedde voor dezelve zijn*, dat gemak en alzoog genoegzaam aanbrengt.

34.

Hij loopt het vuur uit de sloffen.

Dit is geheel *hyperbolisch*. Men zou al hard moeten loopen, als men uit de pantoffels de vuurvonten, even als de rennende paarden uit de keijen wilde lokken.

35.

Hij of zij / is met het verkeerde been uit het bed gestapt / voor: *in geen goed humeur.*

Iets met het verkeerde been doen, zegt: het been daar gebruiken waar het niet moest, b. v. met het linker uit het bed stappen, als men van jongs af gewoon is dit met het rechter te doen, en schijnt alzoog als zinnebeeld van *verkeerden luim* gekozen te worden.

*Ik ben geen Bremez / voor : iemand , die iets
steken laai.*

De spreekwijze is volgens BILDERDIJK niet over-oud, maar eene bespotting der Fransche kleederdracht van de zestiende eeuw. Onder de mannen droeg men toch vroeger tamelijk korte en om de pols geslotene mouwen van het opperkleed, over welker boord de enge hembdmouw met geborduurde of gespeldewerkte puntranden overgeslagen was en waar dus de hand geheel vrij en onbelemmerd uit stak tot allerlei verrigting; men voerde de lang afhangende lubben met franjen in, die allengs meer verlengd, tot over de vingers hingen. Men noemde die aan en overhangende franje (onder meer namen, die er aan gegeven werden) bij de Franschen *aiguillettes*, en van daar bij ons *bramen*. De Hollanders spotteden met de Edelen, die ze begonnen te dragen en noemden ze *bramers*. Het viel in het oog, hoe hinderlijk die *franje*, welke zelfs tot over de vingers en nagels hing was, om iets degelijks te doen. Vandaar dat men dikwijls 't geen men in handen genomen had, uit de hand moest geven, om door een ander te worden verrigt of voleindigd. Het zeggen: *Ik ben geen Bremez* is dus: *ik draag geen lubben, die over de handen heen hangen; maar kan mijne handen en vingers behoorlijk roeren en gebruiken.* Andere uitdrukkingen van gelijken aard, doch bij eenen minderen rang van burgerlieden was: *Ik kan de mouwen (of de armen) opstropen / waar van weër tot synonymen strekte: ik kan zelf de handen uitsteken of roeren.*

37.

Hij is getrouwen/ voor: *bij onderzoek onbekwaam
gekeurd.*

De Heer DE JAGER geeft aan de meening de voorkeur, die deze spreekwijze van het *druipstaarten der honden*, dus van de *verlegenheid der onbekwaam gekeurden* afleidt. Daartegen kwam mij onwillekeurig voor den geest:

Quo quis indoctior

Eo impudentior.

Ik hang mijn zegel geheel en al aan de verklaring door de Heer RIEHM, aangegeven, volgens welke het afgeleid wordt van Hebr. II: 1. *Daarom moeten wij ons te meer houden aan hetgeen van ons gezegd is, opdat wij niet t' eeniger tijd doorvloeijen.* (Christel. Maansch. I. 412.) De spreekwijze zal dan ontleend zijn van water, hetwelk men, in een vat willende gieten, door onachtzaamheid laat voor bij vloeijen, zulk water gaat verloren. Zij werd als Bijbeltaal in volgenden tijd toegepast op Geestelijken die zorgen moesten, dat zij voor hun ambt bekwaam waren. Was dit het tegenovergesteld geval, dan *vloeiden zij* door (dan *droopen zij*). Van de *geestelijke* of wil men, *kerkelijke examina*, is dit ook tot de *wereldlijke* overgebracht.

38.

Het ontbreekt mij aan Philippus Quartus.

Metonymia signi pro signato. De spreekwijze is afkomstig van de Spaansche tijden, toen alhier het geld in zwang was met de beeldtenis van PHILIPPUS IV, welke men zeer veel nog op de Spaansche Dukaton

ziet. (verg. HOEFTT, Proeve van Bred. taaleigen bl. 461.) Op gelijke wijze zegt men thans: Het ontbreekt mij aan Willempjes/ voor: *ik heb geld gebrek.*

39.

De zee zoekt lijgen.

Ik hoorde dit zonderlinge spreekwoord slechts eenmaal aangaande een' schatrijken man gebruiken, die nog wel een zoetigheidje uit den zeehandel verlangde.

40.

Het is een omgekeerde Arminiaan/ voor: *een open-gespouwene, gestoofde baars.*

Zulk een baars plagt onder de grootste lekkernijen geteld te worden, en hierbij zal welligt, tijdens de Remonstrantsche twisten, een volgeling van ARMINIUS vergeleken zijn, die tot de partij van GOMARUS overgegaan, voor de laatste zoo als men het noemt, een lekker hapje was.

41.

Het is een berachte fakkel.

Dit is ontleend aan Job XII: 5, waarbij VAN DER PALM heeft aangeteekend: *de vertaling: een berachte fakkel heeft geenen zin, dan dien men er willekeurig aan geeft.*

42.

Er loopt iemand over mijn graf/ *als men over zijn lichaam grillt.*

Men kan van dit spreekwoord alleen zeggen dat het gevoel van de eene koude, aan de andere denken doet, die aan het graf eigen is, en waaraan men als door het loopen van iemand daarover, herinnerd wordt.

43.

Een oogenblik staans herlet / veel gewonnen /

Zoo zegt men, en echter geloof ik, verkeerdt. Het scheidensteeken moet achter *staans* geplaatst worden, dan is het: *een oogenblik staans*, (*wanneer men namelijk voort moest loopen,*) *verlet*, *verhindert veel gewonnen — veel gewins.*

44.

Het is een arme / onnoozele hals.

Hals, wordt genomen voor *mensch*, even als *borst*, met het onderscheid tusschen vernedering en veredeling. *Hals* wordt gebruikt om uit te drukken, *hals zonder hoofd*, *onnoozele bloed*, verg. BILDERDIJK, Aanteek. op HUIGENS V. 358.

45.

Hij is mors-daad.

WEILAND schrijft bij het woord *mors*, dat het een bijwoord is van *morsen*, *morselen*, *morzelen* d. i. pletteren, afkomstig, in het gemeene leven alleen gebruikelijk van dingen, die plotselijk en geheel verbroken worden: Hij is mors-daad. In het oudvriesch voegt hij er bij, heet *mort dolch* eene wonde, waarbij eene verplettering, vermorzeling plaats heeft, verg. *Taalkundig Woordenboek* op het woord *mors*.

46.^f

Twee Joden weten wel wat een bril kost.

Dit spreekwoord duidt eenvoudig aan, dat twee menschen in hetzelfde vak, elkander niet ligt bedriegen kunnen.

47.

De maan schijnt in het water.

Men heeft een ander spreekwoord: Hij mag het niet lijden / dat de zon in het water schijnt / dat het er vrolijk toegaat. Zou dus: De maan schijnt in het water / niet moeten aanduiden: *het is een vrolijke avond of nachtpartij.*

48.

Het is een grabelle.

Is dit een verbastering van *Granvelle* en wordt er ANTONIE PERENOT, *Kardinaal van Granvelle* mede bedoeld, dan denkt men in het spreekwoord aan *een heerschezugtig, woelziek mensch.*

49.

Men moet geen wolf in zijn hart (ook wel zijn buik) laten smoren.

Het spreekwoord zegt: *geen noodloos geheim van iets maken*, zoo als ik in de *Handleiding* bl. 98 opgegeven heb; maar de oorsprong er van bleef mij tot nu toe onbekend.

50.

Hij watertant er van.

Wanneer men naar eenige lekkere spijs zeer verlangt, krijgt men van begeerte water in den mond.

51.

Hij is zoo fijn als gemalen poppenf...t.

Dit spreekwoord is al zeer veel in gebruik en eene vergelijking van iets zedelijks met iets stoffe-

lijks; maar wat is dit? *De beeldjes waarmede de kinderen zich vermaken?* Dit kan immers niet? Moeten wij dan denken aan *het weefsel, waurin de rupsen zich wikkelen?* Maar ook dat geeft niet wat in het spreekw. genoemd wordt. Bijzonder fijn is de ontlasting van de wijfjes der kleine vogelen, welke men *poppen* noemt. Indien zij droog geworden, gemalen werd, zou er naauwelijks iets fijner gedacht kunnen worden. Maar hoe zonderling echter dit denkbeeld!

52.

Hij krijgt van de taart / voor: *hij wordt beknord.*

Bedrieg ik mij niet dan wordt dit genoegzaam opgehelderd door het gelijksoortige spreekwoord: Daar heb ik taart van gegeten / voor: *daar heb ik van gelust, dat heeft mij veel gekost.*

53.

Dat past als een tang op een varken.

Wie de figuren van beide in aanmerking neemt wordt, bij het hooren dezer spreekw. vergelijking terstond overtuigd, dat de bedoelde zaak in het geheel niet past.

54.

Hij staaft hem een kool / voor: *hij fopt hem.*

WEILAND denkt bij dit spreekwoord aan het gewas *kool*; maar dan begrijp ik het niet, want het behoort tot de smakelijke moesgroenten. Verbeelde ik mij daar en tegen, iemand die op *kool* belust is, en voor wien men *een kool* (doorgebrand hout of

turf) gereed maakt, dan is dit wel fopperij te noemen, en de overbrenging gemakkelijk.

55.

Nu zijn de poppen aan het dansen/ voor: *nu is alles in beweging of aan den gang.*

Dit is duidelijk van het *poppenspel* afkomstig en verklaart zich zelve zoo, als in de opgave van dit spreekwoord is geschied.

56.

Op je neus geturfd/ dan heb je geen zolbertje aan nonden.

Zoo zegt men wel tot iemand, die meent, dat hij maar voetstoots, zonder moeite, zijn wensch zal verkrijgen. Het is van dezelfde soort als: Wat je hou/ dat je neus een hitje was/ wat zou je rijden! bl. 15 toegelicht.

57.

Hij zond hem aan Pontius naar Pilatus.

Men zegt dit van iemand, die eenen anderen voor gek laat loopen. Het is eene verbastering van P-LATUS naar HERODES, waarschijnlijk om de gemakelijkheid wegens de P als eerste letter van de beide namen.

58.

Hij zit op de klapbank.

De *klapbank* is die, welke men in vele dorpen van ons Vaderland heeft, waar men des avonds een buurpraatje houdt, en van daar, dat men zoo iets zegt van iemand, die druk aan het praten of vertellen is.

59.

Hij doet een bedelaars gebed/ voor: *hij telt geld.*

Men moet in de Roomsche landen zijn, en bedelaars hun *pater noster* koud en gevoelloos hooren bidden, om de vergelijking van het werktuigelijk *geld tellen* met zulk een *gebed* wel te verstaan.

60.

De gekken bragen naar de klok; maar de wijzen meten hun tijd.

Bedrieg ik mij niet dan wordt door dit spreekwoord aangeduid: *de gekken moeten nog gaan zien of hooren, of het hun tijd is; maar de wijzen weten het zelf.*

61.

Hij slaapt een gat in den dag/ voor: *zeer lang.*

Zou het denkbeeld niet ontleend zijn van een kostbaar kleet, dat door een te langdurig gebruik een gat krijgt en daardoor gedeeltelijk te loor gaat; dan toch is naar het mij voorkomt, de toepassing gemakkelijk en wijst het spreekwoord de schade aan, die de slaper zich berokkent.

62.

Het zijn zieltjes van potaarde.

Wat heeft *potaarde* weinig waarde, en bij de figuurtjes er van gemaakt, worden *weinig nadenkende menschen* in dit spreekwoord vergeleken.

63.

Met Dieumesjaas zijn de hagen een hant schree
(niet *schreeuw*) gelengt.

LUBLINK *de jonge* heeft hierover in zijne meerge-

melde brieven en briefwisseling, veel lezenswaardigs medegedeeld. Het oogmerk van dit spreekwoord is, gelijk hij schrijft, om op een' gegeven tijd, (den nieuwjaarsdag of drie koningen naamelijk) de aangewonnen lengte van den dag te bepalen. Dit verdient inderdaad aanmerking, daar het toch onbetwistbaar is, dat men door een tred of schrede, wel een ligchaanlijke, maar nooit een tijdmaat plag uitdrukken. Wie heeft immer den tijd naar voeten of duimen afgemeeten? Men heeft het derhalven trachten te verklaren door zekere *emendatie*, en, naar dezelve, de voetmaat op een tijdmaat overgebragt. Men heeft gezegd het moet niet zijn *haantreeë*, maar *haanenkraai*, dat is naamelijk zo veel tijd, als 'er geduurende het kraaijen van een' haan verloopt. Ondertusschen is het vreemd, dat deeze zelfde spreekwijze ook in andere taalen voorkomt, en niet als *gekraai*, maar als *tred*, *schrede*. In het Fransch zegt men: *Les jours ont augmenté d'un pas de coq*. Bij de Duitschers: *Die tagen haben einen hahnenschritt zugenommen*. Bij de Engelschen heeft men zelfs in een vaers gebragt:

At new years tide

The days are lengthend a cocks stride.

Zeker Engelsman, met naame P. GEMSEGE, die meent dat dit spreekwoord reeds van de oude Saxen herkomstig is, geeft 'er een verklaring van, die ik met zijn eigen woorden zal mededeelen. »Elk verstaat 'er (zegt hij) de meening van, welke te kennen geeft, dat de dagen reeds een' geringen, doch merkbaaren graad langer zijn geworden. Ik geloof echter dat maar weinigen daarvan den grond

en waaren oirsprong weeten; waaröver men zich te minder behoeft te verwonderen, daar het zo onge-
 woon als ongepast schijnt, den tijd naar duimen en
 voeten te willen meeten. Doch de landman weet
 wel wat hij zegt, en is, mijns bedunkens, langs
 den volgenden weg op dit denkbeeld gekomen. Bij
 den winter nachtevening, of zonnestilstand, ziet hij
 waar de schaduw, aan den bovendrempel van zijn
 huis of deur, zich op den middag vertoont; hier
 maakt hij een teeken. Op den nieuwjaarsdag, wan-
 neer de zon in den Meridiaan reeds hooger staat,
 bespeurt hij dat de schaduw vier of vijf duim is
 voortgegaan; zo groot, zo wijd, meent hij, is een
 haanentreë, en dus geschikt om de merkbare ver-
 lenging van den dag uit te drukken. Men moge
 hier nog bijvoegen, dat vóór de verandering van den
 ouden in den nieuwen stijl, thans in onze Alma-
 nakken of tijdwijzers gebruikelijk, en lang na den
 oirsprong van dit spreekwoord ingevoerd, de tus-
 schentijd van het Equinoctium tot nieuwe jaar, nog
 elf dagen langer was, en dus het onderscheid van
 de zonshoogte, of de lengte der dagen, tusschen
 die twee tijdpunten, nog duidelijker waarteneemen."

Wat dunkt u van die verklaring? heeft zij niet
 alle redenen voor zich? Ik herinner mij, dat toen
 ik dezelve, al voor veele jaaren aan mijnen kunst-
 vriend, PIETER HUIZINGA BAKKER, mededeelde, hij
 mij, met een hartelijke uitdrukking der oude taal te
 gemoet voerde: mijn vriend! dat 's een gebräen
 peérke jent.

64.

Hij leert wel te parlesantent.

Dit spreekwoord zegt: *hij weet genoeg van vloeken en razen*, en is ontleend van het Spaansche *par los santos, een eed bij de Heiligen*.

65.

Het gaat daar schotsch toe.

Schotsch is lomp, ruw, wild. BILDERDIJK leidt het in zijne aantekeningen op HUIJGENS V. 242 af van *schieten* en wil, dat het zoo veel zeggen zal als *schotsgewijze* d. i. in 't wilde, zonder doel of oogmerk. Men zegt ook wel *schotsch* en *scheef*, en bedoelt er hetzelfde door.

66.

Hij bakt kleine broodjes.

Men heeft ook *zoete broodjes*, met zinspeling op een bakker, die door honing of sieroop zijn brood smaaklijk tracht te maken en dit is duidelijker dan het opgegevene.

67.

Het is kliekjes-dag / voor: *dag waarop de overgeschotene spijs gebruikt wordt*.

BILDERDIJK schrijft in zijne *geslachtlijst*, dat *kliek*, het overgeblevene van een gerecht, als uitschraapsel van pan of schotel beteekent, met den lepel *uitgeklakt* of *geklikt*. DE JAGER voegt er in het *Mugazijn* bij: te *Breda* zegt men *klik*, zie HOEUFFT *Bred. Taaleigen* 301. Ook het *Brem. Nied. Wört.* II. 183 brengt het woord tot *klikken*, *klakken*, d. i.

werpen. Zoo zeggen wij ook wel: *kalk tegen den muur klisken*.

68.

Hij zent hem een kattedel / voor; *klein briefje*.

Men heeft bij deze spreekwijze in bedenking gegeven of het woord *kattedel* ook eene verbastering zal zijn van *charta bulla* in tegenoverstelling van eene perkamente.

69.

Het is een zielverkoopce / voor: *ronselaar*.

BILDERDIJK denkt in zijne *Geslachtlijst* II. 122, bij dit woord aan een *ziel* of *hangmatverkooper* en en denkt aan zoo iemand, die voorheen de toerusting van zeelieden op den *risico* van de zeemansgagie verkocht, zoo dat hij ze daardoor als in zijne hand kreeg en dit verduidelijkt de spreekwijs niet weinig.

70.

Dat is een ranzebons / van waar die naam?

In het *Taalkundig Magazijn* leest men: » dat dit woord uit het Engelsche *to rouse en punch* zou zamengesteld zijn, als BILDERDIJK in zijne *verkl. geslachtlijst* wil, komt mij, althans zonder nadere staving, nog al gezocht voor. De overeenkomst in-tusschen met het Engelsche *punch*, *Hans Worst* of *Jan Klaassen*, is niet te miskennen. DOUCE leidt dit woord van het Italiaansche *polichinello* af, zie *Illustrations* etc. II. 251." Deze aantekening brengt ons niet verder dan tot den *Hans Worst*; maar zou men diens bijnaam van *ronzebons* niet van het *harde*

bonzende geluid moeten afleiden, 't welk op de kermis tooneelen, het gehoor maar al te dikwijls onaangenaam aandoet.

71.

Hij of zij / is er hij hoor? spek en appels.

Men heeft ook voor *spek en boonen*, denkkelijk omdat velen een' maaltijd, die daarin bestaat, weinig achten.

72.

Slapperdement / Slapperdemallemaſterb.

Ik kan mij zeer wel met DE JAGER vereenigen wanneer hij ſchrijft, dat deze woorden tot die talrijke ſoort van uitdrukkingen behooren, vroeger of nog in onze taal voorhanden, welke verzachte of vervalschte vloekwoorden bevatten, ten deele van vreemdelingen overgenomen en waartoe ook het bovengenoemde *parlesanten* behoort. *Slapperdement* zal wel hetzelfde zijn als *sakkeralement*, het zij het Fransche *sacrement*, het zij uit vermenging van dit met den vroeger zoo gewonen uitroep: *elementen!*

73.

Dat zijn hukbalbert / voor: *palen*, of liever *paal hoofden*.

WEILAND ſchrijft: of dit paalwerk dezen naam gekregen heeft in toespeling op den wreedten *Duc d'ALBA*, wordt gegist, doch is onzeker. Men vindt die gissing reeds bij WINSCHOOTEN in zijn *Seeman* bladz. 54. Zij komt mij niet aannemelijk voor en liever vereenig ik mij met BILDERDIJK in zijne *verkl. geslachtlijst*, o. h. w. wanneer hij aanneemt, dat

het woord eigenlijk is *dok-dolf* of *dok-tolp*, dok-paal, welk *tolp* alsdan verwant kan zijn aan het Hoogduitsche *tölpel*.

74.

Alle gelijkenissen gaan mank.

Dit is hetzelfde als: *omne simile claudicat*. Er is altijd iets 't welk in gelijkenis of vergelijking niet regt past.

75.

Als heb ook een maarch in het kapittel te zeggen /
en: Hij is gekapitteld / voor: *doorgehaald*.

Een *Kapittel* is bij de Roomschezinden eene vergadering die het toeverzigt heeft over de Kanunnikken en Religieusen. Vandaar zegt men aangaande iemand die niet veel in te brengen heeft, dat hij een stem in het kapittel mist; maar het tegenovergestelde, volgens het opgegevene spreekwoord van *hem*, die zich wel weet te doen gelden, dat hij ook 'een woord in het kapittel heeft. Wanneer een Monnik of Kanunnik, wegens een of ander vergrijp voor het kapittel terecht staat, om bestraft te worden, heet dit *kapittelen* en van daar dat dit woord in 't algemeen gebruikt wordt voor: *iemand duchtig doorhalen*.

76.

Ongeukkig in 't spel / gelukkig in de liefde.

Ik heb dit nimmer gehoord, oppervlakkig beschouwd schijnt het mij toe een troostwoord aan een jong mensch te zijn, die spelende aan het verliezen is.

77.

Hij braait hem een rad hoop de oogen / voor : *hij*
misleidt hem.

Dit spreekwoord wordt daardoor duidelijk, dat een rad, 't welk voor de oogen gedraaid wordt, ons belet, de voorwerpen daar achter geplaatst, behoorlijk te onderkennen.

78.

Hij is een klikspaan / voor : *een verklikker.*

Eene *spaan* is een dunne, buigzame strook van hout. *Klikken* beteekent een klein en fijn geluid geven, 't welk met zulk een spaan gemakkelijk valt, en nu staat dunkt mij, de *verklikker* voor onze oogen, die het een of ander stilletjes overbrengt.

79.

Hij vleef met het mes in den buik zitten.

Zou dit ook ontleend zijn van de bekende straf-oefening bij de *Japanezen*, menigmaal door de *Hollandsche* zeelieden, tijdens de drukke vaart op *Japan*, waargenomen? Die veroordeeld is zich den buik te openen en het mes er in te laten zitten, verkeert in den pijnlijksten toestand, en zoo ook hij, die van zijn bezwaar niet ontheven wordt.

80.

Hij sloeg ez onder als malle Jan onder de hoenbergs.

Dit spreekwoord wordt bladz. 16 van deze *Nalezingen*, op het woord *hoen* toegelicht.

81.

Zulft een volft / zulft een meerz.

Zegt men wel boertende, als men op een plaaisier-togtje, door een zware bui overvallen wordt. Zou de geschiedenis van JONA daartoe ook aanleiding gegeven hebben? In allen gevalle is het geen compliment, 't welk men elkander maakt.

82.

Itarnemelk is koopz / wie is borg?

Zoo werd mij het spreekwoord, 't welk ik niet kende opgegeven. Naderhand ontdekte ik, dat men zich verschreven had, en dat het zijn moest wie is borg. De zin is: *de kooper is niet veel, en nog minder de borg.*

83.

Hij herkijbt zich met een goede meez / voor: eene ijdele hoop.

Verg. over dit Spreekwoord de *Nalezingen* bl. 34.

84.

Helbez op / Machieltje!

MACHIELTJE is al weder een zoo maar uit den hoop gegrepen naam. Mogelijk zal menige schoonmaakster den zin het beste verstaan.

85.

Hij steekt den bezem uit.

Dit spreekwoord, naar het gebruik er van beoordeeld, schijnt afkomstig van de Watergeuzen. Als deze den bezem op de mast uitstaken, moest er op zee iets voorvallen. Het was het sein tot den strijd,

en van daar, dat het op *iedere uitdaging* van welk eenen aard ook, wordt toegepast. Evenwel moet ik hierbij aanmerken, dat op sommige Vaderlandsche dorpen het gebruik bestaat van, wanneer men den zoogenoemden priseerder, bij deszelfs rondreise verlangt om het slagvee te waardenen, *den bezem uitsteekt*, en dat wanneer te dier gelegenheid, zoo als men zegt *gefooid of getracteerd wordt*, dit genoemd wordt *den bezem uitsteken*.

86.

Hij gaat naar Palermo.

Dit zegt men wel van iemand, *die gaat sterven*. Het wordt afgeleid van de kruistogten naar het Heilige land, op welke men al veel *Sicilië* aandeed, om nooit weer terug te keeren.

87.

Kan je van Lilla / dat je mannje zoo bruipt?

Dit spreekwoord is tot hiertoe onverklaard gebleven.

88.

Hij doet gist in zijn schoenen.

Dit wordt van iemand gebruikt die *zich verheft en hoogmoedig aanstelt*. De gist namelijk doet rijzen.

89.

De Westkappelsche Engel rijdt.

De Westkappelsche Engel, is de W. of Z. W. wind. Wanneer deze hevig waait, wordt de dijk van *Westkappel* doorgaans deerlijk gehavend. In het vooruitzicht van dien ten gevolge veel te doen te zullen krijgen, noemen de dijkwerkers dien wind een Engel, als die hun voordeel aanbrengt. Voor hen is hij dus geen *Engel des verderfs*; maar *een goede*.

De jongste Schepens vellen het vonnis.

Dit spreekwoord wordt gebezigd, *als jonge lieden, of kinderen iets beter willen weten dan de ouden, en hunne stem met gezag doen gelden.* Het is van den tijd der *Schepenen* ontleend, die *oneven* in getal waren, zoo dat als de voorgaande, met gelijke stemmen bepaalden, de jongste, die het laatste stemde, eigenlijk kon gezegd worden, het vonnis te vellen. Zoo heeft men het verklaard.

Met veel genoegen ontving ik de volgende mededeeling: Het spreekwoord is ontleend uit de lijfstraffelijke regtspleging in cas des doods, in vroegere jaren hier te lande geobserveerd wordende, namelijk: op den dag der executie van de doodstraf en voor dat zij plaats had, vergaderden nogmaals de zeven Schepenen, zonder den Hoofdofficier, en nam de jongste Schepen het praesidium waar, die als dan plegtig aan zijne Collegaas, hoofd voor hoofd, afvroeg, of zij bij het gewezen vonnis persisteerden. Wanneer nu drie lieden *voor* en drie *tegen* het gearresteerde vonnis mogten stemmen, besliste hij, als de *zevende* stem hebbende, en *wees* *alzo* *de jongste Schepen het vonnis.* Het bovenstaande voegde de geachte inzender hierbij, zal dan mede een bewijs zijn van de naauwgezetheid, waarmede de administratie der crimineele justitie hier te lande werd uitgeoefend, zoodanig, dat genoegzaam tot het laatste oogenblik toe, voor den misdadiger, nog eene mogelijkheid bestond, dat een gearresteerd vonnis kon worden veranderd of vernietigd.

91.

Hij geeft hem het heilige kruis? achterna.

TUINMAN heeft bij: *Mermand* een kruis naschrijven/ het volgende: » Dit zegt men van een' vertrekkenden gast, dien men moede is, om hem dus een' zegen op zijne reizen te geven, waartoe het maken van kruisen bij de Pausgezinden dient. Of zou het zijn, gaat hij voort, opdat hij niet wederkome, gelijk zij den duivel, door het teeken des kruises willen verdrijven? Ik denk liever het eerste, dewijl men in dien zin tot zulk eenen ook zegt: *geluk op uwe reize*: »

92.

Hij heeft dubbel en dwars? genoeg gehad.

Dubbel en dwars — over genoeg, meer dan genoeg b. v. van *eten* genomen: *Wt heb dubbel en dwars? genoeg. Enkel* was voldoende, *dubbel* is over genoeg en *dwars*, zóó veel, dat het zoo als men zich wel eens uitdrukt, *dwars in de maag ligt*.

93.

De blyden gaan hooraan.

Dit spreekwoord geldt de begrafenis van iemand, die geen droeve doode is en goed wat te erven laat. Bij eene begrafenis toch, gaan zij, die den doode het naaste bestaan en derhalve erfgenamen, zijn vooraan in de lijkstatie.

94.

Eene kleine put in de aarde/ eene groote ruimte
in huis.

Dit schijnt hetzelfde te zijn met een groot gemak

in een klein kistje/ 't welk men wel eens bij zeer behoeftige lieden hoort, *wanneer een klein kind sterft of begraven wordt.*

95.

Dat is een huis uit de Brecheertien gebouwd.

DE JAGER schrijft in zijn *Magazijn*: » Deze spreekwys weet ik niet gehoord te hebben; maar wel de brecheertien spelen/ waarvoor men ook wel zegt den breeden heez uithangen/ en waartoe ook behoort het spreekwoord: die breed heeft/ laat breed hangen. »

» Wat *breeveertien* betreft, gaat hij voort, de Heer HOEFFT zegt daaromtrent in de Bijvoegsels tot zijn *Bred. Taaleigen*, 718 het volgende: » Ik heb voorheen hier wel de spreekwijze gehoord: De brecheertien uithangen of laten waajen/ in de beteekenis van *vele en overdadige geldverteringen maken*. Den oorsprong van dezelve heb ik niet kunnen navorschen, ten ware zij van de zeelieden mogt ontleend zijn, die van een' verkwijmsprekende, misschien zeggen, dat hij de *breeveertien* uithangt, d. i. eene breede vlag of een breeden wimpel van veertien ellen lengte laat waajen, met zinspeling op de bekende bank *breeveertien* genaamd. » Volgens den Heer WEILAND peilt men op deze bank, doorgaans *veertien* vadem diepte, en kan dezelve dus van deze omstandigheid haren naam hebben: »

Zoo ver de Heer DE JAGER. Men zal intusschen met mij inzien, dat dit weinig of geen licht verspreidt over het aangegeven spreekwoord, beter naar het mij voorkomt daaruit opgehelderd, dat men zoo als mij verzelverd is, oudtijds van de genoem-

de bank aan onze kusten, de beste stof voor kalk en steenen haalde. Een huis daarvan gebouwd, zag er derhalve fraaijer en steviger uit dan andere geringe huizen, en figuurlijk werd dit op andere deugdelijke zaken toegepast.

Eerste Register.

SPREKWOORDEN

DIE IN DE

VOORREDE

OPGEHELDERD ZIJN.

	Bladz.
<i>Alle zeilen bijzetten.</i>	IV.
<i>Als de eene koe bist (uitgespr. als bizt) ste-</i> <i>ken de andere den staart reeds op.</i> . . .	VII.
<i>— het kindeken is geboren, heeft het knol-</i> <i>leken zijn smaak verloren.</i>	VIII.
<i>Daar is het hutje met het mutje.</i>	V.
<i>— waar men schaart moet men ook pikken.</i> .	VIII.
<i>De Mei koel en nat geeft boter (ook wel ko-</i> <i>ren) in het vat.</i>	VIII.
<i>— stormfok bijzetten.</i>	III.
<i>— vossen hebben de mijlen gemeten; maar</i> <i>zij hebben de staarten vergeten.</i>	IX.
<i>Door den mosterd slepen.</i>	V.
<i>Driemaal is scheepsregt.</i>	IV.
<i>Een band en een wis die haalt men waar</i> <i>hij is.</i>	VII.
<i>— kwezel, een ezel en een' notenboom moe-</i> <i>ten door slagen goed worden.</i>	—
<i>Een mans moer is de duivel op den vloer.</i> .	IX.
<i>— oude koe likt haar achterste zoo gaarne</i> <i>als een jonge.</i>	—

<i>Een schoon schip maken.</i>	IV.
<i>God voordert u! of God voordert uw werk.</i>	VI.
<i>Het is als de baren van de zee.</i>	III.
— — <i>belabberd.</i>	V.
— — <i>water of ook wel een druppel in de zee.</i>	IV.
— <i>komt juist aan als schepers (schaapherders) pap.</i>	VIII.
— <i>wil niet vlotten.</i>	IV.
<i>Hoe vaart gij.</i>	—
<i>Hij gaat van den eersten baauw niet bissen (bitzen.)</i>	VIII.
— <i>is buiten westen.</i>	VI.
— — <i>een plakbroek.</i>	VIII.
— — <i>er uitgeboond.</i>	—
— <i>kent het op zijn duimpje.</i>	VI.
— <i>maakt een pissert.</i>	VII.
— <i>meende eenen vetten kater te strikken.</i>	VIII.
— <i>moet altijd den laatsten man den zak opgeven.</i>	—
<i>Iemand met iets aan boord komen.</i>	III.
<i>Ik heb veel avarij bekomen.</i>	—
<i>In vlot water komen.</i>	IV.
<i>Met zeil en treil.</i>	—
<i>Op Gods genade laten drijven.</i>	III.
— <i>zulke havens vangt men zulke visschen.</i>	IV.
<i>Snuivende manlui, fluitende vrouwlui en brulende koei zijn zelden goei.</i>	VII.
<i>Stinkende vellekens geven klinkende gellekens.</i>	IX.
<i>Toebak is goed voor menschen niet voor beesten.</i>	—
<i>Vier witte voetjes bij iemand hebben.</i>	V.
<i>Zoo als het rijdt en zeilt.</i>	IV.
<i>Zijn anker of ankertje ergens neer leggen.</i>	III.

Tweede Register.

NALEZING

OP DE

SPREKERWOORDEN

EN

SPREKERWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN ,

BIJZONDER

uit het Dierenrijk ontleend.

	Bladz.
<i>Aan het lammeren ziet men wat ooijen vol geweest zijn.</i>	38.
<i>— vreemde lieden kinderen en vreemde hon- den is somtijds de kost verloren.</i>	21.
<i>Al regende het varkens gij zoudt geen borstel kunnen krijgen.</i>	50.
<i>— verloren als men het uit de eijeren (ook wel het hoenderhok) halen moet.</i>	8.
<i>Allengskens eet de wolf het schaap.</i>	57.
<i>Alle spinnekoppen zijn geen struisvogels, schoon ze lange pooten hebben.</i>	46.

<i>Als dat gebeurt, zal er wcl een aap uit mijn g . t vliegen.</i>	2.
<i>— de eksters op de varkens vliegen, dan is het om de luizen te doen.</i>	34.
<i>— — ezels elkander kraauwen, dan blijft de liefde in 't land.</i>	11.
<i>— — haren geschoren zijn, dan dansen de luizen op de stoppels.</i>	34.
<i>— — onder licht, al de wereld wil hem opeten.</i>	22.
<i>— — katten ganzen eijeren leggen.</i>	26.
<i>— — koekoek zwijgt, hoort men den leeu- werik.</i>	29.
<i>— — vos de passie preekt, boeren past op je ganzen.</i>	55.
<i>— ééne koe blaait, dan blaten ook de anderen.</i>	27.
<i>— — — viest, dan ligten de anderen de staarten op.</i>	—
<i>— ik dood ben ka . . . e een hond op mijn graf.</i>	20.
<i>— men den haan hoort kraaijen, moet men niet altijd gelooven, dat het dag is.</i>	13.
<i>— uit de luizen is, dan komt men in de neten.</i>	33.
<i>Alweer kwaad water zei de reiger, en hij kon niet zwemmen.</i>	43.
<i>Apen vlooijen; (wat doet gij?) wilt gij ook den zak ophouden?</i>	2.
<i>Bedrieg een anderen hond met dat been, ik ken het wel.</i>	17.
<i>Beter een hond te vriend dan te vijand.</i>	21.
<i>Boer pas op je ganzen!</i>	12.
<i>Bijt hem een vlooi, zoo is Holland in last.</i>	53.

<i>Daar de hond zijn kop door krýgt, haalt hij</i>	
<i>ook zijn g. t door.</i>	22.
— <i>dienen geen twee hanen op ééne werf.</i>	12.
— <i>is een otter in 't bolwerk.</i>	39.
— <i>— kat noch hond afgekomen.</i>	18.
— <i>twee grieten in huis zijn, behoeft men</i> <i>geen' bassenden hond.</i>	—
— <i>vliegen geen uilen met bonte kraaijen.</i>	48.
— <i>zal een ooi lammen.</i>	37.
<i>Dat is maar luizenzalf.</i>	33.
— <i>louwt een beetje, zei de reiger en hij zat</i> <i>achter een bies.</i>	43.
— <i>mogt je de koekoek.</i>	28.
— <i>schaap zal ons de wolf niet ontjagen.</i>	44.
— <i>schoon aankomt, maar daarna met den</i> <i>staart steekt.</i>	47.
— <i>smaakt als eendebout.</i>	7.
<i>De beer is los.</i>	3.
— <i>ezel weet ook wat.</i>	10.
— <i>gekken grijzen niet, maar de ezels worden</i> <i>grijs geboren.</i>	11.
— <i>graauwe merrie is het beste paard.</i>	40.
— <i>man zoekt naar het paard en hij zat er op.</i>	—
— <i>muizen liggen er voor de broodkast dood.</i>	36.
— <i>nachtegaal moet voor den uil wijken.</i>	—
— <i>stadige (gestadige) jager vangt het wild.</i>	56.
— <i>vogel is het schot niet waardig.</i>	54.
— <i>wolf en de gier zijn vergaderd.</i>	56.
— <i>— hapt nog naar het schaap, als hem</i> <i>de ziel uitgaat.</i>	—
— <i>— neemt zijne kansen waar, wanneer</i> <i>de hond slaapt.</i>	19.

<i>Die voor hond sloop komt moet beenen kluiven.</i>	19.
— <i>zich zelve een schaap maakt, de honden</i> <i>bijten hem.</i>	21.
— — — — — <i>wordt van</i> <i>de wolven gegeten.</i>	45.
<i>Duiven op zolder te houden, of dezelve te</i> <i>drinken te geven.</i>	6.
<i>Een adelaar of arend vangt geen' vliegen.</i>	3.
— <i>blind man schiet somtijds wel een kraai.</i>	30.
— — — <i>paard zou er geen schade doen.</i>	40.
— <i>ei is geen ei, twee ei is een half ei, drie</i> <i>is een pauschei.</i>	9.
— <i>ezel die vrijt, die p...t of hij smijt.</i>	10.
— <i>garnaal heeft ook een hoofd.</i>	12.
— <i>haan is stout (of fier) op zijn eigen erf.</i>	13.
— <i>hond heeft liever 't gebeent, dan 't kos-</i> <i>telijkst gesteent.</i>	18.
— — — <i>is stout op zijn eigen dam.</i>	21.
— <i>Wat kijkt wel op een Koning.</i>	24.
— <i>kattendans kan men alleen niet doen.</i>	26.
— <i>kip op hol met een' hooiwagen.</i>	27.
— <i>klein vischje een zoet vischje.</i>	52.
— <i>koekoek en een sijs, die zingen geen eene</i> <i>wijs.</i>	29.
— <i>man als een zalm, maar zoo vet niet.</i>	57.
— <i>mug kan een' groot karel wel steken dat</i> <i>hij jankt.</i>	36.
— <i>onzeker ei is een onwis kuiken.</i>	8.
— <i>verslagen vogel komt niet ligt weer.</i>	54.
<i>Eene koe kakt zoo veel als zeven meezen.</i>	27.
<i>Ker zou de haas den hond vangen.</i>	13.
— <i>zoudt gij eene koe op stellen doen gaan.</i>	27.

<i>Eer zullen de wolf en het schaap vrienden worden.</i>	56.
<i>Eigen honden, duurkoop jagt.</i>	22.
<i>Elk gaat nu bij den vos school.</i>	55.
<i>— waant zijn uil een valk te zijn.</i>	48.
<i>Er is een vreemde stier in de wei (weide) geweest.</i>	47.
<i>— liep geen dolle hond zeven jaar.</i>	21.
<i>— vliegen zoo wel uilen in als over de kerk.</i>	48.
<i>— zijn leeuwen op den weg.</i>	33.
<i>Geen olijker goed dan menschen, men vangt er zelfs apen mede.</i>	2.
<i>Goed honds, goed kinds.</i>	22.
<i>Groote visschen eten de kleine.</i>	53.
<i>Gij zijt de man niet om vijf pooten aan een schaap te zoeken.</i>	44.
<i>Heeft uwe moeder van een eend geschrikt?</i>	7.
<i>Het gaat den kreeftegang.</i>	31.
<i>— — — slakkengang.</i>	45.
<i>— is al van 't varken, als 't niet wezen wil.</i>	50.
<i>— — als schelvisch, die van Utrecht naar Amsterdam is gebragt.</i>	52.
<i>— — een babok.</i>	4.
<i>— — — blinde vink.</i>	51.
<i>— — — brak — brakje.</i>	5.
<i>— — — druiloor.</i>	38.
<i>— — — duivenmelker.</i>	6.
<i>— — — ezelsbrug.</i>	10.
<i>— — — goede brak om het wild op te jagen.</i>	5.
<i>— — — — leg-hen.</i>	15.
<i>— — — gouden deur aan een varkenskot.</i>	50.
<i>— — — goudvink.</i>	51.

	Bladz.
<i>Het is een junken.</i>	15.
— — — <i>kule jakhals.</i>	23.
— — — <i>ligte vogel.</i>	54.
— — — <i>lokvink.</i>	51.
— — — <i>lokvogel.</i>	55.
— — — <i>mugere spiering.</i>	46.
— — — <i>molenpaard.</i>	39.
— — — <i>naaimug.</i>	35.
— — — <i>onnozele dwif.</i>	6.
— — — <i>oude ram.</i>	43.
— — — <i>rare vink.</i>	52.
— — — <i>raven aas.</i>	42.
— — — <i>regt kuiken.</i>	32.
— — — <i>regte hazenkop.</i>	13.
— — — — <i>vloobak.</i>	54.
— — — <i>slimme gans.</i>	11.
— — — <i>spoorhond.</i>	20.
— — — <i>tijger.</i>	47.
— — — <i>vlavink.</i>	52.
— — — <i>vlugge ekster.</i>	9.
— — — <i>vogel uit verren lande.</i>	55.
— — — <i>wilde kraai.</i>	29.
— — — <i>er zoo vol als een potje met pieren.</i>	41.
— — — — — <i>dat men er geen' hond met</i> <i>den staart kan doorhalen.</i>	17.
— — — <i>gebakken zei het scholletje.</i>	45.
— — — <i>geen kuiken van ééne mei.</i>	32.
— — — <i>goede visch, ware hij maar gevangen.</i>	52.
— — — <i>het zoo goed waard als een ei een oortje.</i>	9.
— — — <i>kwaad oude honden aan een band te</i> <i>leeren gaan.</i>	16.
— — — <i>maar apenkool.</i>	2.

<i>Hiet is maat hond.</i>	19.
— — <i>niet voor de poes.</i>	42.
— — <i>stinkende boter en vuile (ook wel rotte)</i> <i>visch.</i>	52.
— — <i>taal om honden en katten te vergeven.</i>	22.
— — <i>te laat zei de ekster, en had de bout</i> <i>in 't gat.</i>	9.
— — — — — <i>vos, toen zijn staart</i> <i>in 't ijs bevrozen was.</i>	55.
— — <i>volmaakt zijn aap.</i>	2.
— — <i>zwaluwen cement.</i>	58.
— — <i>zijn stokpaard.</i>	39.
— <i>kalf is op een oor na gevild.</i>	24.
— — <i>zou zijn moër vinden, al zou het zich</i> <i>te bersten loopen.</i>	—
— <i>komt er bij 't huilen der honden niet toe,</i> <i>dat de kalveren afsterven.</i>	18.
— <i>lijkt naar hen noch koekeloer.</i>	15.
— — <i>zoo veel als een kat naar een eend-</i> <i>vogel.</i>	26.
— <i>past hem als een ezel de laarzen.</i>	11.
— <i>schaap is den wolf bevolen.</i>	44.
— — <i>wil den wolf bijten.</i>	—
— <i>sluit als een tang op een varken.</i>	50.
— <i>viel een witte hond met een' zwarten.</i>	17.
— <i>wijd gedeelde kalf, liever een voet dan</i> <i>een half.</i>	23.
— <i>zit of staat er zoo dik op, als haar op den</i> <i>hond.</i>	20.
— <i>zijn hane (ook wel kromme) eijeren.</i>	13.
— — <i>maar vleermuizen.</i>	53.
— — <i>vosse (looze) streken.</i>	55.

<i>Hoe ver de vogel vliegt, hij komt op zijn nest</i>	
<i>terug.</i>	54.
<i>Honden moeten beenen knagen.</i>	19.
<i>Hij banketteert als een luis op eene begraasde</i>	
<i>weide.</i>	33.
— <i>beeft als een juffershondje.</i>	16.
— <i>behoeft wel een gepeperden leeuwrik.</i>	33.
— <i>bevuilt zijn eigen nest.</i>	37.
— <i>bruadt den haring om de kuit.</i>	14.
— — — <i>er den haring uit.</i>	—
— <i>bromt als een duintor.</i>	47.
— — — — <i>roerdomp.</i>	44.
— <i>doet het per kraai.</i>	31.
— — — <i>iemand geen henne-ei schade.</i>	8.
— <i>draaft als een molenpaard.</i>	39.
— — — — <i>pekelharing op een pothuis.</i>	14.
— <i>droomt van schol en eet platvisch.</i>	45.
— <i>geeft niet meer om een leugen, dan een</i>	
<i>kraai om den zondag.</i>	30.
— <i>grimlacht als een ezel, die in het bosch</i>	
<i>door een wolf wordt begroet.</i>	11.
— <i>groeit in alle schoonheid op, gelijk de</i>	
<i>jonge apen.</i>	2.
— <i>hault hem een pier uit den neus.</i>	41.
— <i>heeft al veel pauscheijeren gegeten.</i>	8.
— — — <i>de wolf bij de ooren vast.</i>	57.
— — — <i>den haas op zijn leger geschoten.</i>	13.
— — — <i>een hals als een zwaun.</i>	58.
— — — — <i>hondenneus.</i>	20.
— — — — <i>katterug.</i>	26.
— — — — <i>kikker in zijn keel.</i>	27.
— — — — <i>mier aan hem.</i>	34.

	Bladz.
<i>Hij heeft een paardje s . . . t geld.</i>	40.
— — — <i>slecht paard bereden.</i>	—
— — — <i>ezelsooren.</i>	10.
— — — <i>gevochten als een leeuw.</i>	32.
— — — <i>hem zoo lief, als den hond de knuppel.</i>	21.
— — — <i>kind noch kraai.</i>	29.
— — — <i>muizennesten in 't hoofd.</i>	36.
— — — <i>palingen in zijn kousen.</i>	41.
— — — <i>schelvischoogen.</i>	45.
— — — <i>streken onder zijn staart.</i>	46.
— — — <i>van den ekster gegeten.</i>	9.
— — — <i>zelf een os geslagt, hij behoeft uwe pensen niet.</i>	38.
— — — <i>zoo een aardigen gang als een hond, die een knuppel aan den staart heeft.</i>	17.
— — — <i>zijn kost eerlijk betaald als een paard zijn stalhuur.</i>	40.
— — — <i>helpt hem op den hond.</i>	20.
— — — <i>huilt sn . t en kw . l als een hofhond.</i>	21.
— — — <i>is aan de honden overgeleverd.</i>	20.
— — — <i>het teefje vast.</i>	47.
— — — <i>als een uil bij lieden van eere.</i>	—
— — — <i>daar te huis, als een luis in een spij- kerton.</i>	33.
— — — <i>er gezien als een ham op een joden bruiloft.</i>	74.
— — — <i>op gebeten, als een ooijevaar op een kikvorsch.</i>	38.
— — — <i>te huis als een visch (ook wel snoek) op zolder.</i>	52.
— — — <i>zoo schielijk af te krijgen, als een zog van een appelmande.</i>	58.

<i>Hij is er zoo welkom, als een hond in de vleesch-</i>	
<i>hal.</i>	17.
— — <i>leelijk ten haring gevaren.</i>	14.
— — <i>te stikken, als een gladde aal bij den</i>	
<i>staurt.</i>	1.
— — <i>zoo barsch, als een spinnekop op een</i>	
<i>preekstoel.</i>	46.
— — — <i>beschaamd, als een paard dat zijns</i>	
<i>meesters kur omsmijt.</i>	40.
— — — <i>dik, als het varken van St. Teunis</i>	
<i>(ST. ANTONIUS).</i>	50.
— — — <i>koud, als een bokje.</i>	4.
— — — — <i>visch.</i>	52.
— — — <i>paapsch, als Duc d' Alfs hond, die</i>	
<i>at vleesch in de vasten.</i>	18.
— — — <i>plat als een schol.</i>	45.
— — — <i>stom als een visch.</i>	52.
— — — <i>vlug als het eekhorentje.</i>	6.
— — — <i>vriendelijk als een oorworm.</i>	57.
— <i>kakelt als een hen op een luif.</i>	15.
— <i>kan geen vin verroeren.</i>	51.
— — <i>zoo met het kalf om 't hooi gaan.</i>	23.
— <i>koopt kat in den zak.</i>	24.
— <i>kruipt als een luis op een geteerde huid.</i>	33.
— <i>kijkt, als een hond die het vleesch uit den</i>	
<i>pot gestolen heeft.</i>	17.
— — <i>er op, als een hond op eene zieke</i>	
<i>koel.</i>	19.
— <i>laat geen spinnewebben voor den mond was-</i>	
<i>sen.</i>	46.
— <i>legt zijne eijeren in zijn eigen of buiten</i>	
<i>zijn nest.</i>	8.

<i>Hij liep druipstaartende weg.</i>	6.
— <i>ligt daar als een bundrekel.</i>	44.
— <i>loert, als een kat op eene zij' spek.</i>	26.
— <i>loopt op een hondendraf.</i>	17.
— — <i>weg, als een hond voor den broodkorf.</i>	21.
— — <i>zoo snel, als of hij eijeren in zijn schoenen had.</i>	7.
— <i>maakt hem wijs dat paarden str n vijgen zijn.</i>	40.
— — <i>van een mug een olifant.</i>	35.
— — <i>verzen als mosselen visch.</i>	—
— <i>mag niets dan kuikentjes en randjes van pannekoeken.</i>	32.
— <i>moet aan de kat of aan de kaas.</i>	26.
— <i>noodt gasten op een schaapshoofd.</i>	45.
— <i>of zij heeft een bek als een hooischuur.</i>	4.
— — — <i>het gekraaid.</i>	31.
— — — <i>is als een muis, altijd uit eten nimmer t' huis.</i>	36.
— — — <i>een kreeft.</i>	31.
— — — <i>loopt als een vette gans.</i>	12.
— — — <i>schreit krokodillen tranen.</i>	31.
— — — <i>ziet er pierstekig uit.</i>	41.
— <i>piert hem.</i>	42.
— <i>poot hem een luis in zijn pels.</i>	33.
— <i>praat als of hij een schaapsschoer in zijn zak had.</i>	45.
— <i>pronkt als een hond in een tonnestoel.</i>	17.
— <i>rijdt altijd zijn eigen paardje.</i>	40.
— — <i>op het roode ezeltje.</i>	10.
— <i>schiet hem den pijl tot de veeren in 't lijf.</i>	51.
— — — <i>op zijn nest.</i>	37.

<i>Hij schiet twee kraaijen met één schot.</i>	30.
<i>— schreeuwt als of er een walvisch naar den hemel vloog.</i>	55.
<i>— schuift hem als een waterhond.</i>	22.
<i>— s . . . t als een reiger.</i>	43.
<i>— slaat er onder als malle jan onder de hoenders.</i>	16.
<i>— slacht de muis hij eet gaarne in een an- dermans trezoor.</i>	36.
<i>— speelt op zijn poot.</i>	42.
<i>— spreekt zoo hoogdravend als een haan die op den preekstoel kraait.</i>	13.
<i>— springt als een kakkerlak.</i>	23.
<i>— — — — — kalf in de wei.</i>	—
<i>— — — — — vogel van den hak op den tak.</i>	55.
<i>— steekt als een wesp.</i>	56.
<i>— — — — — de vinnen van zich.</i>	51.
<i>— — — — — een borst op als een pekelharing.</i>	14.
<i>— stinkt als een bok.</i>	4.
<i>— — — — — naar het geld als een bok naar mus- kus.</i>	—
<i>— treedt zoo moedig als een engelsche haan.</i>	12.
<i>— trekt zijn' ooren in.</i>	38.
<i>— valt er in als een eend in het wak.</i>	7.
<i>— verheugt zich over een doode mees.</i>	34.
<i>— verliest een veer uit zijn staart.</i>	51.
<i>— weet er zoo veel van als een kat van 't zeven gesternte.</i>	24.
<i>— — — — — waar de haas liep.</i>	13.
<i>— werkt of zweet als een otter.</i>	39.
<i>— wil het hondengat uit.</i>	16.

<i>Hij wil met éénen sprong twee hazen bespringen.</i>	13.
— — <i>vijf pooten aan een kalf.</i>	23.
— <i>wordt zoo rood aan zijn kammetje.</i>	24.
— <i>zal dat wel navlooijen.</i>	54.
— — <i>den baurs niet vergallen.</i>	3.
— — <i>wel met hangende pootjes aankomen.</i>	42.
— <i>zet hem een klem op zijn staart.</i>	47.
— <i>ziet als een bok die knoflook (ook wel palm) eet.</i>	4.
— — — — <i>rat uit zijn oogen.</i>	43.
— — — — <i>stier die stooten wil.</i>	47.
— — <i>eene koe voor een' windmolen aan.</i>	27.
— — <i>er uit als een schelvisch (ook wel kabeljauw) die gestorven ligt.</i>	45.
— — <i>zoo vies als of zijn moér een rog was.</i>	44.
— <i>zingt als een krekkel.</i>	31.
— <i>zit als een kikker op een kluitje.</i>	27.
— <i>zou weg loopen voor eene doode kat.</i>	26.
— — <i>wel een stuk van een dood paard eten.</i>	40.
— <i>zwelt op als een pad.</i>	41.
— <i>zwemt als een visch.</i>	52.
<i>Ieder schot een vogel.</i>	54.
— <i>vogeltje zingt zoo als het gebekt is.</i>	29.
<i>Ik beef van schrik als een morgenlands van het pikken van een kraai.</i>	30.
— <i>ben er zoo bekend als een snoek op een hooizolder.</i>	46.
— <i>heb bot gegeten en versta niet dat scherpzinnig is.</i>	5.
— — <i>er een muis van hooren piepen.</i>	36.
— <i>mag niet lijden dat de wouw boven het kien is.</i>	57.

<i>Ik wilde wel dat ik maar alle man met mosschelpen betalen kon.</i>	35.
<i>In den donker is het goed moffelen maar slecht vloojen vangen.</i>	53.
<i>Inmiddels sterft de Keizer, de olifant of ik.</i>	37.
<i>Jong vleesch zwelt in de pot.</i>	53.
<i>Keffende honden bijten niet.</i>	20.
<i>Kinderen zijn open.</i>	2.
<i>Kleine vogeltjes maken kleine nestjes.</i>	54.
<i>Maak dat de ganzen wijs maar mij niet.</i>	11.
<i>Men kan niet veel gouds koopen voor een ei.</i>	8.
<i>— — — vliegen voor dat men vleugels heeft.</i>	54.
<i>— — nooit weten waar eene koe een' haas vangt.</i>	28.
<i>— kent den ezal aan zijn ooren.</i>	10.
<i>— — — vogel aan zijne veeren.</i>	54.
<i>— moet een stok voor den hond dragen.</i>	21.
<i>— — niet eer wijn drinken, dan wanneer de ratten op zolder loopen.</i>	43.
<i>— zegt van bleekershonden maar dat zijn beesten.</i>	21.
<i>— ziet aan het nest wel wat vogel er in is.</i>	54.
<i>Met er tijd komt de hen op haar eijeren en laat de hen eerst op haar eijeren komen.</i>	15.
<i>Mooi weer en geen haring.</i>	14.
<i>Muisje wacht uw staartje.</i>	36.
<i>Niemand roept haring eer hij in 't net is.</i>	14.
<i>Of men van de kat of van de kater gebeten wordt, is hetzelfde.</i>	26.
<i>Onder honderd wolven is er geen goed.</i>	56.
<i>Rare honden, grappige duivels.</i>	22.

<i>Romp, slomp, twaalf eijeren, dertien kiekens.</i>	8.
<i>Schouten en baljouwen, schuwt men als de wouwen.</i>	57.
<i>St. Jacob bij 't ram, St. Pieter een lam.</i>	32.
<i>Terwijl de visch kookt smelt de boter.</i>	52.
<i>Twaalf boeren en één hond, dan heeft men dertien rekels.</i>	17.
<i>Twee honden aan een been, komen zelden overeen.</i>	20.
<i>— kwade honden bijten elkander niet.</i>	16.
<i>Vele ezels maken de last (of de vracht) ligt.</i>	10.
<i>Vlieg wil ook een vogel zijn.</i>	53.
<i>Vreemde zorgen dooden den ezel.</i>	11.
<i>Waar zal men het varken beginnen.</i>	50.
<i>Wat eenden hemeltje is dat, gedurig met den bek in 't nat.</i>	7.
<i>— je wou? — dat je neus een hitje was, wat zou je rijden.</i>	15.
<i>— men spwart voor den mond is voor de kat of de hond.</i>	19.
<i>Weg gaan mijn koeijen, riep de boer, en hij had zijn kalf bij den staart.</i>	28.
<i>— weg! voor 't varken daarmede.</i>	50.
<i>Witte raven vindt men zelden; alzoo zelden vindt men trouw.</i>	42.
<i>Wij honden vangen de hazen, zei 't keuken- rekeltje.</i>	19.
<i>— scheiden zoo niet, zei de haan tegen de pier en hij vrat haar op.</i>	41.
<i>— zullen er op slaan als de boeren op de wolven.</i>	56.
<i>Zes kippen en een haan, daar kan een man op leeg gaan.</i>	13.

<i>De blijden gaan vooraan.</i>	32.
— <i>gekken vragen naar de klok; maar de wijzen weten hun tijd.</i>	21.
— <i>jongste schepen vellen het vonnis.</i>	31.
— <i>maan schijnt in het water.</i>	18.
— <i>Westkappelsche Engel rijdt.</i>	30.
— <i>zee zoekt vijgen.</i>	16.
<i>Die de dante trouwt om de wante, verliest de dante en houdt de wante.</i>	2.
<i>Een groene Kersmis maakt een witte Paschen.</i>	4.
— <i>kleine put in de aarde, een groote ruimte in huis.</i>	32.
— <i>oogenblik staans verlet, veel gewonnen.</i>	17.
<i>Er loopt iemand over mijn graf: als men over zijn ligchaam grilt.</i>	16.
— <i>zijn pannen op het dak, voor; men wordt beluisterd.</i>	12.
<i>Helder op, Machieltje!</i>	29.
<i>Het gaat daar schotsch toe.</i>	24.
— <i>is een arme, onnoozele hals.</i>	17.
— — — <i>gravelle.</i>	18.
— — — <i>klikspaan, voor: een verklikker.</i>	28.
— — — <i>omgekeerde Arminiaan, van een opengespuwene, gestoofde baars gebruikt.</i>	16.
— — — <i>veruchte fakkel.</i>	16.
— — — <i>winterkoning, voor: iemand die 's winters ziekelijk is.</i>	12.
— — — <i>zielverkooper, voor: ronselaar.</i>	25.
— — <i>kliedjesdag, voor: dag waarop de overgeschotene spijs gebruikt wordt.</i>	24.
— — <i>uit het Evangelie van den spinrok.</i>	11.

<i>Het ontbreekt mij aan PHILIPPUS Quartus ,</i>	
voor: geld.	15.
— <i>zijn Heeren van zes weken.</i>	11.
— — <i>zieltjes van potaarde</i>	21.
<i>Hij bakt kleine broodjes.</i>	24.
— <i>bleef met het mes in den buik, zitten.</i> .	28.
— <i>doet een bedelaars gebed, voor: hij telt geld.</i>	21.
— — <i>gist in zijn schoenen.</i>	30.
— <i>draait hem een rad voor de oogen, voor:</i>	
<i>hij misleidt hem.</i>	28.
— <i>gaat naar Palermo.</i>	30.
— <i>geeft hem het heilige kruis achterna.</i> . .	32.
— <i>heeft dubbel en dwars genoeg gehad.</i> . .	32.
— — <i>een stuk van een oud net gegeten.</i> . .	8.
— — <i>Dirk aan 't oor geslagen.</i>	7.
— <i>houd den gek in den mouw.</i>	8.
— <i>is een rijke fokker.</i>	—
— — <i>er mede verlegen als ANNA met haar</i>	
<i>moërs (moeders) ziel.</i>	8.
— — <i>gedropen, voor: bij onderzoek onbe-</i>	
<i>kwaam gekeurd.</i>	15.
— — <i>morsdood.</i>	17.
— — <i>zoo harig als elft in de Mei.</i>	4.
— — — <i>fijn, als gemalen poppenst . . . t.</i> .	18.
— — — <i>stout, als of hij nog een lijf in</i>	
<i>de kist had.</i>	4.
— <i>kan ook wel Duitsch.</i>	9.
— <i>krijgt van de taart, voor: hij wordt beknord.</i>	19.
— <i>loopt het vuur uit de sloffen.</i>	13.
— <i>meent dat hij goud zal drinken uit een</i>	
<i>horentje.</i>	4.
— <i>of zij is er bij voor spek en appels.</i> . .	26.

<i>Hij of zij is met het verkeerde been uit het bed gestapt</i> , voor: in geen goed humeur.	13.
— <i>slaapt een gat in den dag</i> , voor: zeer lang.	21.
— <i>sloeg er onder als malle Jan onder de hoenders</i> .	28.
— <i>speelt er mede als Jan Potage met zijn muts</i> .	5.
— <i>steekt den bezem uit</i> .	29.
— <i>stooft hem een kool</i> , voor: hij fopt of benadcelt hem.	19.
— <i>verblijdt zich met een doode mees</i> , voor: erne ijdele hoop.	29.
— <i>watertand er van</i> .	18.
— <i>weet wel te parlesanten</i> .	24.
— <i>zend hem een kattedel</i> , voor: klein briefje.	25.
— <i>zendt hem van PONTIUS naar PILATUS</i> .	20.
— <i>zit op de klapbank</i> .	—
<i>Ik ben geen Bremer</i> , voor: iemand die iets steken laat.	14.
— <i>heb ook een woord in het kapittel te zeggen</i> , en <i>hij is gekapitteld</i> , voor: doorgehaald.	27.
— <i>wil om de keur van den balk niet vallen</i> .	1.
— <i>zou hem wel een knapzak vol hooi toevertrouwen</i> , had ik borg voor 't leër.	5.
<i>Karnemelk is kooper</i> , en <i>wie is borg?</i>	29.
<i>Kom je van Lillo</i> , dat je mandje zoo druïpt?	30.
<i>Komt de duivel in de kerk</i> , dan wil hij op het hoogaltaar zitten.	9.
<i>Koster stoot eens aan den zandlooper</i> .	12.
<i>Loop voor St. Velten</i> .	9.
<i>Men moet geen wolf in zijn hart (ook wel zijn buik) laten smoren</i> .	18.

<i>Met Nieuwejaar zijn de dagen eene huneschree</i>	
<i>(niet schreeuw) gelengd.</i>	21.
<i>Mijn deur zij ver van mijn heers deur.</i>	5.
<i>Nog leven de geuzen!</i>	10.
<i>Nu zijn de poppen aan het dansen, voor: nu</i>	
<i>is alles in beweging of aan den gang.</i>	20.
<i>Ongelukkig in 't spel, gelukkig in de liefde.</i>	27.
<i>Op je neus geturfd, dan heb je geen zolder-</i>	
<i>tje van nooden.</i>	20.
<i>Over honderd jaar komen de Heidenen in 't</i>	
<i>land.</i>	11.
<i>Slapperdement, Slapperdemallemosterd.</i>	26.
<i>Tusschen Paschen en Pinksteren vrijen de</i>	
<i>onzaligen.</i>	6.
<i>Twee joden weten wel wat een bril kost.</i>	17.
<i>Vreemde zorgen dooden den *zel.</i>	12.
<i>Zulk (een) volk, zulk (een) weër.</i>	29.
<i>Zij bestaan elkander van kniejen noch ellebogen.</i>	6.
<i>Zijne niertjes liggen warm, (zacht) voor: hij</i>	
<i>lacht al zeer ligt.</i>	13.

NASCHRIFT.

SPREKERWOORDEN

EN

SPREKERWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

NAAR WIER **OORSPRONG** EN **ZIN** WORDT GEVRAAGD.

Kom je van Lillo, dat je mandje zoo druipt?

Het is maar een wissewasje.

Alle dingen hebben twee handvatten.

Alle gekken op een stokje.

Daar is een Bagijn te geesselen.

Daar is geen spit meè te wenden.

Daar is klei aan de kloet.

Daar is wind in de Moezel.

Waar niet is, verliest *de Keizer* zijn regt.

De bommel is uitgebarsten.

Dat was, is altijd beter, al regende het honing.

De levendige doode is een schoone doode.

Die aan een witte roos riekt, krijgt de roos aan den neus.

Hij heeft een pik op iemand.
Hij doet een torn op hem.
Elk regeert in zijne maand.
Hij hakt met een *groot*e bijl.
Gedreigde lieden leven 't langst.
Goed rond, goed Zeeuwsch.
Het bloed kruipt daar 't niet gaan kan.
Men legt hem het vuur aan de scheenen.
Heusje komt om zijn beusje.
Hij smeert hem honing om den mond.
Hij domineert als Bouwens geest.
Hij draait het spel op den duim.
Hij haalt het hembd over den rok.
Hij heeft dat op *zijn lappen* gekregen.
Hij heeft de *grendels* door gegeten.
Hij heeft de hoogte.
Hij heeft den duim in de hand.
Hij heeft de oudste brieven.
Hij heeft een *slipper* gekregen.
Zij heeft hem *onder de sim*.
Hij heeft *het graauw* op zijn hand.

Hij heeft van de gerstenbrooden niet gegeten.

Ik laat mij geen ooren aannaaijen.

Is de brug weg; zoo gaat er over.

Hij maakt er *korte metten* mede.

Loop aan de pomp en haal de klap naar u toe.

Maak u niet te gemeenzaam met de edellieden van den Prins.

Men behoeft dat niemand *aan den neus* te hangen.

Men komt met geen kousen en schoenen in den hemel.

Hij mag geen vinger in de asch steken.

Zij gaat met de blaauwe huik uit.

Hij zit met een anders *slippen* in de asch.

Neem de oogen in de hand en zie door de gaten.

Hij geesselt hem met een vossenstaart.

Men speelt een *stomme* bedevaart.

't Is een heet ijzer om aan te tasten.

't Is Klaas, Klaas.

't Is volkje van *deux aas*.

Zij schreit tranen met tuiten.

't Valt moeilijk veel hoofden onder één *kaproen* te brengen.

Wenschers en wouders zijn arme huishouders.

Wie sterft eer hij sterft, sterft niet als hij sterft.

Wijs mij een hoer, ik wijze u een dief.

Zij is uit den stam LEVI.

Zij trekken ééne lijn, maar ieder aan een einde.

Neem, dat ST. PAULUS van de Grieken nam.

Het is over *stier* of *stuur*.

Zij is getrouwd onder de huik.

Zij kan over een gekloofd rietje gaan.

Zij kooijen bij elkander.

Zijn hersens zijn vlot.

Zij vochten om den rozenkrans.

Zij werpen de spullen bij een.

Onbeschaamde menschen hebben het derde deel van
de wereld.

Niets is zoo kwaad of het is ergens goed toe.

Men zal hem van dat zelfde laken een rok en broek
maken.

Hij houdt hem het ijzer in den buik.

Het is als of hij een hond had zien geeselen.

—

VADERLANDSCHE
SPREKWOORDEN

EN

SPREKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

BIJZONDER

aan het Landleven ontleend.

Wie sterft eer hij sterft, sterft niet als hij sterft.

Wijs mij een hoer, ik wijze u een dief.

Zij is uit den stam LEVI.

Zij trekken ééne lijn, maar ieder aan een einde.

Neem, dat ST. PAULUS van de Grieken nam.

Het is over *stier* of *stuur*.

Zij is getrouwd onder de buik.

Zij kan over een gekloofd rietje gaan.

Zij kooijen bij elkander.

Zijn hersens zijn vlot.

Zij vochten om den rozenkrans.

Zij werpen de spullen bij een.

Onbeschaamde menschen hebben het derde deel van
de wereld.

Niets is zoo kwaad of het is ergens goed toe.

Men zal hem van dat zelfde laken een rok en broek
maken.

Hij houdt hem het ijzer in den buik.

Het is als of hij een hond had zien geeselen.

VADERLANDSCHE
SPREKWOORDEN
EN
SPREKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,
BIJZONDER
aan het Landleven ontleend.

V O O R R E D E.

De voortgezette toelichting onzer Vaderlandsche Spreekwoorden en Spreekwoordelijke gezegden, van welke nu reeds meer dan twee duizend door mij behandeld zijn, heeft mij weder laatstelijk veel genoegen verschaft. Behalve mijne eigene oefening in de uren mijner uitspanning, en het nut 't welk ik mij overtuigd hield, ook langs dien weg te stichten, geraakte ik daardoor op nieuw met mannen in aanraking, wier heusche mededeelingen mij niet weinig aanmoedigden om, hoe moeijelijk dit soms ook ware, op den weg, eenmaal door mij ingeslagen, voort te gaan. Thans verdienen hier de Heeren J. BOUMAN, J. T. ZEEGERS en H. BROEDERS, wien ik mijnen opregten dank betuig, bijzondere vermelding.

Tot suppletie der verzameling uit het Dierenrijk, is ingekomen, wat hier alphabetisch volgt: **BEK.** Men zegt van een kwaad vrouwspersoon, dat fiks schelden kan: Zij heeft een bek als een scheermes. **BOK.** Oude bokken hebben harde horens. De zin zal zijn: als oude bokken, dartele sprongen makende, tevens willen stooten, zullen zij niet zoo gemakkelijk afgeweerd en ontweken kunnen worden als de jonge. Men dient er omzigtiger mede om te gaan en zich wel in acht te nemen, ten einde onbeschadigd te blijven. *Iets dat gemakkelijk figuurlijk op menschen wordt overgebracht.* **BRAK.** Het woord brakje wordt (in Noord-Holland) ten platte lande altijd van een uitermate opgeschikt en hoovaardig meisje of vrouw; maar nimmer van een jongeling of man, gebruikt. **EZEL.** Men kan het schoppen van den ezel wel verdragen; het heeft is niet lijfz. Zoo spreekt men bij het ondergaan van groote, grove beledigingen. **FRET.** Het gaat als een fret: het wil goed van de hand, — het gaat voordeelig, — handig, — vlug. **GARNAAL.** Hij heeft een geluid als een garnaal / en hij zingt als of hij een garnaal in de keel had. Zoo spreekt men van iemand, die onder het spreken of zingen schor of heesch van geluid is. **HAM.** Hij krijgt ham: wordt streng berispt of krijgt klappen. Ham is geen spek. *Eene verontschuldiging van iemand, die geen spek gebruikt, maar gaarne*

ham lust. HOND. Het zit zoo vast als een hond in zijn moer: *eene allergemeenste vergelyking van iets, dat zeer vast is.* Daar zullen de honden van gieren. (Noordh. spreekw.) Zegt men, als er iets ongewoons, iets vreemds vertoond moet worden. *Zoo ook vraagt men schertsend, als een goede bekende, van wien men geen werken gewoon is, zich zeer ijverig en naarstig heeft betoond: hebt ge de honden niet hooren gieren?* KAT. Oude katten lusten ook melk. *Hetzelfde als: een oude bok lust ook nog wel een groen blaadje/ vroeger verklaard.* KRAAI. Daar zitten zoo heel kraaijen op dat kreng/ (dood aas) *meldt men elkan- der, als er ergens in den handel een voordeeltje te behalen is en velen hetzelfde bejagen.* KIKVORSCH. Daar kikkers zijn/ zijn ook onjehaars. *Dit hoort men, wanneer een jongeling of weduenaar verkeering met een meisje of weduwe makende uit een ver afgelegene gemeente, een voordeelig huwelijk meent te zullen doen, doch het achterna blijkt, dat hij zich zeer vergist.* Brede best! zei de kikker tegen den onjehaar/ *een spreekwoordelijke raad aan iemand, die met zijn meerderen geschil heeft.* POOT. Hij zit er maar ha- delijk met zijn poot op: hij is een gestreng mijnheer,— hij regeert wat al te straf,— hij is er spoedig bij om zijn oppermagt te toonen. SPEK. Heb je spek gegeten? *verwijt men wel aan iemand, die door onoplettendheid hetgeen gesproken is niet verstaat, en het wordt*

opgehelderd door : Hij heeft spek gegeten / daarom zit hem het zmoerd achte? de ooren. **SPIERING**. Spiering is ook bijsch / als er anders niet is : men moet zich bij gebrek aan het meerdere met het mindere behelpen. **UIL**. Het moet uilen of valken / *nagenoeg hetzelfde met* : er op of onder. Het moet houden of breken. Buigen of bersten. Galgen of burgemeesteren : eene moeilijke zaak tot het uiterste brengen. Iets ter dege op de proef stellen. **VARKEN**. Het is een het varken. *Zoo noemt men* een knecht of meid, die ontijdig de dienst verlaat. **VLEESCH** en **VISCH**. Het is half vleesch / half bijsch. Half ruw / half geplukt : een gedeeltelijk nog onbeschaafd mensch. **VOGEL**. Hij heeft den vogel uit de kooi laten snappen : zijne waar voor minder geld dan hem vroeger geboden was , moeten afstaan.

De Heer BOUMAN, aan wien wij deze suppletie verschuldigd zijn, zal wel met alle andere lettervrienden gelieven op te merken, dat de rubrieken, waarover door mij gehandeld is, blijven open staan voor iedere mededeeling, die tot volmaking dienen kan. Ik zal dezelve wel altijd eene geschikte plaats weten te geven, en eenmaal wordt alles, zoo ik hoop, volgens door mij gemaakte bepalingen, in het algemeen register opgenomen.

In het Taalkundig Magazijn van A. DE JAGER,

vindt men *betrekkelyk* mijne Handleidingen en de Nalezingen op dezelve, 't geen eene opzettelyke beoordeeling daarvan voor de lezers van dit werk en allen die daarin belang stellen, noodig gemaakt heeft, en in het Naschrift is geplaatst. Wanneer de in dit Magazijn bladz. 475 — 499 voorkomende nummers aan welke ongelukkig zes ontbreken, behoorlyk zullen aangevuld zijn, kome ik mogelijk op derzelver inhoud nog wel eens terug, terwijl het van den tijd zal afhangen, of deze beoordeeling met nadere aantekeningen, ook nog elders wordt geplaatst.

Afgezonderd van en in vereeniging met mijnen arbeid, heeft men in de beide laatste jaren bijzonderen smaak in onze Spreekwoorden betoond. Zoo deelde mij de Heer BROEDERS vroeger die Noord-Brabandsche mede, wier verklaring tevens, men aan hem te danken had. Van hem is ook, hetgeen in deze Handleiding bladz. 76 bij het spreekwoord: Hij is zoo mild als of hij met een trommel gebangen was/ voorkomt, en ik melde dit opzettelyk, omdat mij daar ter plaatse in de pen gebleven is, dat het bedoelde vischnel een trommel heet, zoo als mij door den geachten man was opgegeven.

Naar aanleiding van die mededeelingen werd ik onlangs in een onzer Tijdschriften uitgenoodigd, om ook de Provinciale spreekwoorden van andere onzer gewesten natesporen en aantegeven. Gaarne zal ik

aan dit verlangen voldoen, en in mijne Nalezingen op deze Handleiding, daarvan eene eerste proef geven.

In het Avondonderhoud van Pachter MARTIJN, STARKE enz. (1839) wordt gehandeld over de spreekw. Moedig gewaagd, is half gewonnen, of die waagt, die wint. — Zondagswerk duurt maar een dag. — Groote belovers, slechte betalers.

De stukjes van den Heer P. VAN WAESBERGE over de spreekw. ontleend aan geld en geldzaken, het vrijen en den wijn, in onderscheidene Jaarboekjes voorkomende en in het Taalkundig Magazijn genoemd, zijn aardig, en verdienen, zoo ik mij niet bedrieg, wel eens tot een bundeltje verzameld te worden.

Beloofde ik vroeger, ook hetgeen aan het Landleven ontleend is, te zullen laten volgen, en wel het Landleven in den uitgestreksten zin van het woord, bij hetwelk niet slechts akkerbouw, veehoederij en dergelijke, maar ook ander landelijk bedrijf, als jagen, visschen enz. in aanmerking komen moest; thans heb ik de bearbeiding hiervan ondernomen; maar den vorm, gelijk men zien zal, eenigzins veranderd en wel voornamelijk, om te gemakkelijker het ontbrekende, door eigene navorsching en de hulp van anderen te ontdekken en in mijne Nalezingen aan te vullen. Na dat deze Handleiding was afgedrukt, heb ik reeds weer veel aangeteekend, en hoogst aan-

genaam zal het mij zijn, zoo men niet weinig tot deze rubriek gelieft bij te dragen.

Met de dorpspelen en vermaken was ik eenigzins verlegen, omdat enkele daarvan ook in de steden te huis hooren en op de schepen gevonden worden; doch als men bedenkt, dat dezelve eigenlijk van het Land tot de laatstgenoemden zijn overgebracht, verdienen zij dunkt mij, hier hunne plaats.

Ter afwisseling der lecture, besloot ik met eene spreekwoordelijke vertelling, waarbij ik mij een lustig gezelschap voorstelde, dat een genoegelijken dag op het land had doorgebracht, zoo als het door eenen der logtgenooten werd verhaald. In welke vertelling ik hetgeen van het reizen te land afkomstig is, en ook zoo wat, tot keuken en kelder betrekkelijk, deed opmerken, even gelijk ik vroeger den tiendaagschen veldtogt, en hetgeen de visscherij aan de hand gaf, inkleedde. (Dat van keuken en kelder, is echter meestal niet verklaard, en om die reden voor als nog niet in eenig register opgenomen.)

Men weet, dat ik in mijne eerste Handleiding zoo dikwijls mij naar aanleiding van een of ander spreekwoord iets geschied- natuur of zedekundigs, door mij gelezen, gehoord of geducht te binnen schoot, het daar in vlocht, en wel, wat anderen betreft, met de eigene woorden der Prozaïsten of Dichters, bij welke het gevonden wordt. Ik teekende hunne na-

men daarbij op, of de letters waaronder ik mij herinneren kon het gelezen te hebben; en waar ik in het onzekere was, duidde ik dit door ** aan. Maar tot de spreekw. uit het Dierenrijk gekomen, bekwam mij de vrees, dat zoo voortgaande, de uitgave te kostbaar zou worden, en bepaalde ik mij tot het Taalkundige. Wel is waar, dit verminderde de belangstelling niet; maar evenwel ontving ik hierover, ook bij openbare beoordeeling, bescheiden aanmerkingen. Ging ik zoo voort (zeide en schreef men mij) dan werd niet tevens, zoo als ik mij vroeger had voorgesteld, een meer zedelijk doel getroffen en ware levenswijsheid bevorderd. Wat de uitgave naar mijn eerste ontwerp ingerigt, meer kosten mogt, was, vooral, daar ik niet veel te gelijk gaf, eene kleinigheid, en gelijk hierbij door geachte schoolonderwijzers werd gevoegd: zij wenscht ~~de~~ mijne Handleiding als leesboek voor de eerste klasse op de scholen, te blijven gebruiken; maar daartoe diende zij dan ook weder als van eersten af, te worden ingerigt.

Wat zal ik zeggen? Ik moest (dacht ik) hieraan voldoen en besloot daartoe te eerder, omdat het met mijnen smaak en neiging overeenstemde. Vandaar dan nu de behandeling der spreekw. enz. uit het Landleven met die uit de Scheepvaart en het Scheepsleven, te dezen opzichte, gelijk.

Ik maakte er geene bijzondere studie van, en be-

hoefde ook niet te zoeken, — overlaadde mijn werk niet; maar stelde veel tot volgende gelegenheid uit. Wat met v. e. geleeënd is, is van mijne hand.

De donkere spreekwoorden naar wier opheldering laatstelijk werd gevraagd, gaf ik, zoo als zij mij gezonden wierden. Veel belangrijks is door de Heeren ZEEGERS en BOUMAN bijgedragen, en meer nog zou in aanmerking hebben kunnen komen, zoo het mij vroeger geworden ware.

Ditmaal ontvangt men geene lijst van andere, naar welke gevraagd wordt. Den sleutel hier op, zal men, bij nadenken, zeer wel in het Naschrift kunnen vinden.

Ik heb niets meer vooruit te zenden dan alleen de herinnering, dat men dezen letterkundigen arbeid slechts te beschouwen hebbe als Bijdrage tot een gebouw, 't welk onze Natie nog mist; maar waarop zij eenmaal roem moge dragen!

ROTTERDAM,
20 December 1840.

Hoe genoeglijk rolt het leven
Des geruston Landmans heen' ,
Die zijn zaligh lot , hoe kleen ,
Om geen koningskroon zou geven !
Laege rust braveert den lof
Van het hoogste koningshof.
Als een boer zijn hijgende ossen
't Glimpend kouter door de klont
Van zijn' erfelijken grondt ,
In de luwt der hooge bosschen ,
Voort ziet trekken , of zijn graen
't Vet der klai met gout belaèn ;
Of zijn gladde mellekkocien ,
Even lustigh , even blij
Onder 't grazen , van ter zij ,
In een boghtigh dal hoort loeijen ;
Toon mij dan , o arme stadt ,
Zulk een' wellust : zulk een' schat.
Zacien , planten en verzetten
Geeft hem werk. Hij vist en jaegt.
Dikwijls valt hem eer het daegt
Vliegert wild in looze netten :
Dikwijls voert hij met zijn raèn
Grazigh zuivel stèwaert aen.
Appels erten , peereplukken ,
Maeien , hooien , schuur en tas
Stapelen vol veltgewas ,
Schaepescheeren , uiers drukken ;
Zeven kinders en een wijf ,
Zijn zijn daeglijx tijtverdrijf.

POOT.

**VADERLANDSCHE
SPREEKWOORDEN**

EN

SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

BIJZONDER AAN

Het Landleven

ONTLEEND.

LANDBOUW.

Gronden en Werkplaatsen.

A K K E R.

Die van zijn' afkeez oogsten mil/ moet hem bezaaijen.
Dit spreekwoord wordt meermalen gebruikt om aan te duiden: *wie tot het doel 't welk hij zich voorgesteld heeft wenschte te geraken, moet de geschiktste middelen daartoe aanwenden.*

Hij is aan het eind van den akker / zegt: *hij kan niet verder, hij heeft zijne taak afgewerkt*, even als de landman, die, zaaijende of maaijende, aan het eind van den akker genaderd, dat gedeelte van zijnen arbeid als voleindigd kan beschouwen. Het spreekwoord wordt echter ook van iemand gebruikt *wiens krachten hem begeven, of wiens vermogen genoegzaam is verdwenen*.

Hij laat Gods water over Gods akker loopen. Men noemt wel in navolging der Duitschers, het kerkhof *Gods akker*. Bij overstromingen worden de rustplaatsen der dooden zoo veel mogelijk tegen 't geweld van het water verzorgd en beschut. Die hier omtrent onverschillig is, vertoont het beeld van ieder, *die onbezorgd daarheen leeft, en de zaken haren wereldschen gang laat gaan, zonder zich daarmede in 't minste in te laten*.

Losheid, onachtzaamheid en onverschilligheid, hebben echter gevolgen die zich misschien niet terstond in hunnen ganschen omtrek gevoelen doen; maar waardoor niet te min ons geluk op de onherstelbaarste wijze wordt ondermijnd.

VAN DER PALM,

BOSCH EN VELD.

De bosfchen hebben ooren en de helden oogen / zegt men wel aan verliefden die uit wandelen gaan, om hun *voorzigtigheid* aan te raden. Zoo dacht evenwel de geestige dichter niet, die onlangs zong:

Een aardig dorp is Bloemendaal,
 En 't heeft een' spitsen toren;
 Daar laat zich 't eerst de nachtegaal,
 En 't langst de lijster hooren.
 Zoo menig jonkman komt uit stad,
 Om daar door 't bosch te wandlen,
 En, met een juffertje op het pad,
 Van liefde en trouw te handlen.

Indien het haantje van de kerk
 Zijn oog door 't bosch kon boren,
 En zeggen ons, bij wonderwerk,
 Al wat hem kwam ter ooren,
 Ik klom voorzeker op bij 't dier,
 Hoe hoog het zij gezeten,
 En zei. » Lief haantje! hoor reis hier,
 » Ik wou graag alles weten.

» Van al de haantjes hieromtrent,
 » Moet jij me wat verhalen,
 » Van al de kipjes, die je kent,
 » Die door dees bosschen dwalen." —
 Maar mooglijk, dat hij zeggen zou:
 » Ik ben een ernstig diertje,
 » Een monnik op het kerkgebouw,
 » 'k Vertel je niet een ziertje."

Dan zou ik zeggen: » Haantjelief!
 » Blijf dan maar rustig draaijen,
 » Zoo zulje ook van mijn hartedief,
 » Noch van mij zelven kraaijen. —
 » En als ik dan een zontje steel,
 » In schaduw van de boomen,
 » Zoo weet ik zeker, voor mijn deel,
 » Dat dat niet uit zal komen."

B.

D A M.

*Waar de dam het laagst is loopt het water het eerst
 over; den weerloozen en zwakken treffen vaak on-*

heilen , waarvoor de meer gegoeden of die van hooger rang zijn , zich wel wachten , door van de hulpmiddelen , die onder hun bereik zijn , een tijdig gebruik te maken.

Als er een schaap over den dam is/ volgen de anderen: als men aan één' hartstogt of drift toegeeft , is het moeyelijk de andere te bedwingen , of één misdrijf baant den weg voor meerdere; derhalve: Schut de schapen voor den dam: ga de eerste beginselen van het kwaad te keer.

Er ligt een groote dam in den weg: er is eene schier onoverkomelijke zwaarigheid ontstaan.

Zwarigheden ligtvaardig weg te willen blazen , is onverstand , maar die zwaarder te doen wegen dan zij zijn , is onredelijk en onbillijk.

GELLERT.

D O R P.

't Is een slecht dorp maar het nimme kermis is: ook voor de geringste standen moet plaats en tijd voor uitspanning en vermaak zijn , of , het zou er slecht uitzien , als wij niet nu en dan eens pret mogten hebben.

God heeft ons vatbaar gemaakt voor zinnelijk genot en vergunt het ons , mits het door de zedelijkheid begrensd worde. Waar dit ontbreekt , ziet men wel eens , om niet van meer te spreken , vaderlijk erfgoed ras verkwist , en huwelijk en huishouding zoo spoedig bedorven als begonnen.

BONNET.

D I J K.

Een dijk of hoogte van paalwerk , aarde enz. om

het water te keeren , heeft dikwijls onderhoud noodig , waartoe niet zelden zoden gebruikt worden. Van hier figuurlijk : Dat brengt geene of weinig zoden aan den dijk / voor : *dat brengt geen of gering voordeel aan , — het kan niets of slechts gedeeltelijk baten.*

Hij jaagt hem aan den dijk of zet hem er op / spreekw. : *hij zendt hem naakt en berooid weg.*

Hij is een karel als een dijk / ook wel : Hij zag er uit / als of hij uit een dijk gehouwen ware / zegt men van een *grof , wel gespierd , sterk mensch.*

HAAG. (HEGGE.)

Het is haag en held. (*Haag* is eene omheining van tuin- boom- of struikgewas.) Het spreekwoord van een meisje of vrouw gebruikt , zegt : *het is alles , wat men wenschen zou — een puikje.*

Kunt gij lezer ! u fraaijer beschrijving van het eerste denken , dan deze :

Wie schiep haar blaauw en kwijnend oog
Zoo zuiver als de starrenboog ?
Die God , die met den schoonsten gloed ,
Miljoenen zonnen schitteren doet ,
Die schiep haar blaauw en kwijnend oog ,
Zoo zuiver als de starrenboog ?

Wie maalde 't vloeiend rood en wit
Zoo schoon als 't op haar wangen zit ?
Die God , die 't levend blosje maalt ,
Waarmè de bonte persik praalt ,
Die maalde 't vloeiend rood en wit ,
Zoo schoon als 't op haar wangen zit.

Wie vormde haren rozen mond ,
Zoo wellustaëmend , lief en rond ?

6

Die God, die al wat is, formeert,
De purpren kers zoo schoon boetseert,
Die vormde ook haren rozen mond,
Zoo wellustaëmend, lief en rond.

Wie schonk haar blond en golvend haar,
Het goudgeel van den korenaar?
Die God, door wien tot 's landmans nut,
De rijpe halm van zwaarte schudt,
Die schonk haar blond en golvend haar,
Het goudgeel van den korenaar.

Wie gaf, bij zulk een englenstem,
Haar woorden zoo veel kracht en klem?
Die God, die toen 't heelal nog sliep,
Den nachtegaal tot zingen schiep,
Die gaf bij zulk een englenstem,
Haar woorden zoo veel kracht en klem

Wie bragt dien schoonen boezem voort,
Die meer dan blank albast bekoort?
Die God, die, tot den schoonsten pronk,
De zwaan haar witte veedren schonk,
Bragt ook dien schoonen boezem voort,
Die meer dan blank albast bekoort.

Wie paarde aan zulk een eedle leest
Een nog oneindig eedler geest?
Die God, die als zijne almagt wenkt,
De vleklooze englen aanzijn schenkt,
Die paarde ook aan haar eedle leest,
Een nog oneindig eedler geest.

Lof zij, o Vormer! Uwe kunst!
Dank zij, o Schepper! Uwe gunst!
Dat Gij het proefstuk van Uw kracht,
Uw beeld, zoo schoon hebt voortgebragt.
Lof zij, o Vormer! Uwe kunst!
Dank zij, o Schepper! Uwe gunst!

BURGER.

Hij loopt door heg en struik/ zegt men van iemand ,
die niets ontziet; maar zonder na te denken zijn'
gang gaat.

Het is een heg-meent (weduwe), zoo noemt men
wel op het land eene ongelukkige, die moeder zon-
der man is.

Hij heeft achtez de haag geloopen/ wordt wel van
een jongen gebruikt, die zonder voorkennis, uit de
school gebleven is.

H O K.

Hij krijgt het hok bij hem in: *hij wint zijne gene-
genheid en vertrouwen.*

Mag men niet trouwen/ dan moet men hokken/ is
eene schandelijke verdediging van *onkuischheid*; want
hokken beteekent in dit spreekwoord eene ongeoor-
loofde verkeerung der beide sexen.

K U I L.

Die een kuil door een ander graaft/ valt ez zelve
ligt in: *wie op eens anderen ongeluk bedacht is, ver-
oorzaakt het ligt zichzelf.*

Men kan nog dikwijls zeggen: alzo overkomt hem
hetzelfde leed, 't welk hij anderen of een ander had
toegedacht. Men ziet er immers, die in kerken staat
naar de hoogste eer streven en, om hun doel te be-
reiken, verdienstelijke mannen op zijde trachten te
schuiven, maar door het aanwenden van verkeerde,
ongoorloofde middelen zelve zoo laag zinken, als zij

hunne partij maar al te zeer hadden gegund. Men vindt er, die alles op het spel zetten, om hun fortuin op de puinhoopen van anderer voorspoed te bouwen; doch er hun vermogen zoodanig door uitputten, dat zij zelve het onderspit delven, en door de wereld worden veracht en bespot.

V. E.

L A N D.

Steek nu hingen in te aarte en ruik in maat land (op wat grond) gij zijt. Dit is ontleend aan het onderzoek der aardsoorten, en eene spreekwoordelijke les, om wel toe te zien, onder welke menschen of in wat gezelschap men zich bevindt.

Voorzichtigheid maakt ons tot geene hartenkenners; maar geneest ons van den waan, dat menschen te doorgronden, eene ligte zaak zou zijn. Zij zal ons weerhouden van op schijn en voorkomen haastig vonnis te vellen. Vertooning van braafheid en toegene- genheid toch, is wel eens de schede, waarin men den moorddolk verbergt.

* *

Er komt geen muig in het land of hij laat een' gou- den tand / is eene spreekwoordelijke opmerking, dat weilanden, die door de muizen zeer zijn geteisterd, in een volgend jaar te overvloediger vruchten geven.

De gelijkvormigheid der natuur wordt door verwoestingen onderhouden; maar ook haar schoonheid en bloei rusten op verstoring.

SANDER.

Hij mergeit het land uit / zegt men van hem , die door aanhoudend beteelen , zonder te mesten , de vruchtbaar makende deelen van den akker , uittrekt ; maar dit geldt ook ieder , *die een ander langzamerhand en als ongemerkt van zijn vermogen berooft.*

Betreef verdoeven van verloren land : *wat bedorven is kan nog weder hersteld worden ; maar het verlorene is weg.*

Hij heeft land noch zand : *volstrekt geen eigendom.*

Al ben ik van 't Land / ik wil niet gefold worden. Een woord van een boerenmeisje tegen haar meerdere , om aan te duiden , dat men *niet met haar doen kan wat men wil* of , zoo als men ook wel zegt : *dat zij niet versukheld wil worden.*

Het is beklagelijk genoeg , dat het meerendeel des menschedoms door zwakheid , armoede , overmagt en andere omstandigheden , genoodzaakt is het kleinere gedeelte ten dienste te staan , en dikwijls een goed mensch den wenk van een slechthoofd moet gehoorzamen. Eischt de billijkheid dan niet , dat zij die de magt bezitten om hunne natuurgenooten het leven te veraangenameu , daarvan het nuttigste gebruik trachten te maken ?

VON KNIGGE.

P A D.

Een kerkpad is geen heerbaan. Een *kerkpad* mag op sommige plaatsen , zonder toestemming met geen los paard bereden worden. De zin van het spreekwoord is : *Ik heb het u wel voor eens , maar niet voor altijd en aan ieder toegestaan.*

Hij volgt het oude kerkpad : (den lang gebaanden weg) *den ouden trant , de vroegere gewoonte.*

S L O O T.

Hij raakt van den maal in de sloot: *van de eene zwarigheid in de andere.*

Hij helpt hem van den maal in de sloot: *hij doet hem eene slechte dienst — van kwaad tot erger vervallen.*

Men kan over geen twee slooten te gelijk springen. Dit is klaar; het is al een vlugge knaap die er over één springt: zoo het ten minsten een sloot kan heeten. Bovendien kan men de slooten ook zoo maar niet naar welgevallen naast elkander leggen. De zin is: *men kan op geen twee plaatsen te gelijk bezig zijn* en men gebruikt dit spreekwoord veelal, als men twee of meer verschillende zaken te gelijk had kunnen waarnemen, ten einde een plaats gehad hebbend verzuim, of geleden nadeel, daardoor ware voorgekomen.

Hij scharubde den regen en viel in de sloot: *om een gering kwaad te vermijden, verviel hij in een grooter.* Dit zelfde wordt ook in onze taal door gelijksoortige spreekwoorden uitgedrukt.

Wanneer men zich b. v. in 1586 tot behoud der vrijheid in de armen der Engelschen had geworpen, doch weldra hunne trouwloosheid ondervinden moest, zag men een penning in omloop, op welks ééne zijde een verbaasde Nederlander stond, die den rook der *Spaansche Inquisitie* willende vermijden, onvoorziens in 't vuur der *Engelsche trouwloosheid* stortte, met dit omschrift:

Den rook ontvlugtende valt hij in 't vuur.

VAN LOON.

T U I N.

Hij leidt hem om den tuin (in plaats van hem er in te laten): *hij misleidt hem.*

Hij ziet hem voor een habité op den tuin (*een verspieder*) aan.

Ieder heeft genoeg aan zijn eigen tuin te wieden: *ieder genoeg aan zijn eigen huisgezin of zaak in orde te houden.*

Een mensch, die zich met allen en alles bemoeit, is een onrustige slaaf, een laag zwerver, een verward hoofd, en voor anderen ten uiterste lastig, die terwijl hij zijne eigene zaken verzuimt, de hunne ligt bederft.

DE SPECTATOR.

V E L D.

Doorgaans heeft men op *het veld* een zeer ruim uitzigt, en van daar dat men wel *een veel bevattend onderwerp*, spreekwoordelijk: Een ruim veld van beschouwing noemt.

Het is een rechte spring in 't veld: *een winderig heertje, een losbol, kwiebus of iets dergelijks.*

W E I D E.

Hij heeft op lage wiede geloopt: *zijne jeugd door zedeloosheid verspild.*

Vroeg de meisjes liefde zweren,
Vroeg met disch-vermaak en wijn,
Dans en spel gemeenzaam zyn.

Niets dan zingenot begeren,
 Heet den wissel van zijn jעדgd,
 Voor een ras vervlogen vreugd,
 Rukeloos verdiscompteren.

WITSEN GIJSBEEK.

Z O D E.

Het brengt geen zaden aan den dijk. *Zie dijk.*
 Het is een ligt zoadje: *een onbeduidend mensch.*
 Ten aanzien van *een gezelschap*, heeft het spreek-
 woord eene andere beteekenis en wordt in hetzelfde
 op een net of bak met katvisch gezinspeeld.

Werklieden

B O E R.

Het is regte boer: *een lomp, onbeleefd mensch.*
 Hij is hardz dan een boez/ dien men bibben moet/
 derhalve, *al zeer ongevoelig en ongenegen om aan*
het gedane verzoek te voldoen. Zoo heeft men ook.
 Hoe meer men den boez bidt/ hoe hardnekkiger hij
 wordt/ om hetzelfde aan te duiden.
 Hij lacht als een boez/ die een hoefijzer vindt. De
 eenvoudige landman is dikwijls met eene kleinig-
 heid, zoo als een afgevalen hoefijzer, al zeer in-
 genomen; vandaar, dat het spreekwoord gebruikt
 wordt, *van iemand die zich over eene geringe zaak*
al zeer verheugt.

Ieder zijn meug zei de boez en hij at bijgen: *Ieder moet eten wat hem meest bevalt.* (Meug bij KILIAAN moghe, is *appetitus*). Het wordt echter nog meer in 't algemeen gebruikt van, in welk geval dan ook, *zijn zin doen*.

Dat zal zich mel schikken zei de boez en hij zat met zijn oeffenkarreke in de hei. Een Noord-Brabandsch spreekwoord om aan te duiden, *dat men in moeyelijke netelige gevallen maar moed dient te houden*.

Wie zulk een moed behield, zeker WILLEM I, die toen men hem b. v. in den benarden tijd, namelijk 1580, een lijfwacht aanbod, die van de hand wees onder de betuiging, dat hij even gerust was, als toen hij voormaals, door ALVA was ingedaagd en veroordeeld en zich de zaken wel zouden schikken.

V. E.

Als dat parmesaan/ zei de boez/ dan moet ik er nog eens aan. » Een boer (schrijft TUINMAN) had zijn landpacht betaald. De eigenaresse zette hem, naar gewoonte een ontbijt voor, en daarbij *parmesaan-kaas*. De boer vond er smaak in en sneed er goede hompen af. Dit behaagde de landvrouw niet en zij wilde, dat hij de kaas, die zeldzaam en duur was, wat genadiger zou behandelen; 't is zeide zij *parmesaan!* De boer weder: *Is dat parmesaan, dan moet ik er nog eens aan;*” — Het spreekwoord daarvan ontleend, wordt vooral op het land gebruikt van iemand, die *zich een lekker kostje wel laat smaken, en zich van den schotel, die het bevat, bij herhaling bedient*.

Een boez van een jaar en van hondert is hetzelfde. Jammer dat dit spreekwoord nog zeer dikwijls op

de boeren toepasselijk is, en wat zal men van zulken onder hen denken, die in ernst dit zeggen als grondregel aannemen?

Des Keisers grootevaar was en blijft noch de mijn,
 En dé hetzelfde werk, dat ik doe om te leven.
 Dé nu de Keiser 't werk dat hij dé met zijn neven,
 Wat souder min geruchts in deze wereld zijn.

HUYGENS.

Wat lueet een boez han safraan? is een spreekwoord, waarvan ouderwetsche landlieden zich wel bedienen, om op hunne wijze *hun afkeer van wetenschappelijke kennis aan den dag te leggen*.

Overschoudez/ zoo als de boeren de pieken dragen. Iemand *over schouder aanzien* is: hem als geen aanblik waardig, versmaden. Dit wordt spreekwoordelijk vergeleken, met de onachtzame behandeling der pieken door de boeren, als zij die hanteren. Menig voorval uit de geschiedenis van den landstorm bij de restauratie hier te lande ten jare 1814, zou er eene bijdrage toe hebben kunnen leveren.

Als de boeren slapen maaken de ganzen. Is eene bijtende satyre op het geronk der slapende landlieden, waardoor de ganzen, die bij het minste geluid ontwaken, wakker blijven.

De boez is stoutez dan de barbiez/ hij durft op zijn eigen werf schij..n. Een vies spreekwoord; gelijk velen onder het woord *boer*, uit minachting van dien nuttigen stand geboren. Zoo ook: Die een boez gaed doet/ doet God leed. Wel bij de soldaten, als zij op het land worden ingelegerd, gebruikelijk.

Boeren zijn maa2 loeren zegt de schrift. *Een loer* is volgens WEILAND een plomperd, een botterik;

ook wel een ruw mensch, die iemand hard behandelt. Dit nu wordt op de boeren toegepast, met een bijvoegsel, 't welk naar eene oude vertelling daarin zijn oorsprong heeft, dat zeker dorpspredikant met zijn kerkeraad verschil hebbende en toornig geworden, zich dit liet ontvallen, met het gewenscht gevolg voor hem, dat men antwoordde: als gij met de schrift spreekt, zult gij wel gelijk hebben, en hij zijn' zin kreeg.

Boeren iſ laeren/ zeggen vele landlieden, om daardoor aantekenen, dat men in het land-bedrijf zeer dikwijls van onvoorziene omstandigheden afhangt, waardoor de goede uitslag eener onderneming voor hen geheel onzeker is.

Al gelikkende en mallende zeggen de boeren de maarktheid. Zoo spreekt men wel, wanneer lieden, van welke men het niet verwachten zou, al boertende zeggen, waar het op staat.

Een nuchtre doctor hadd een droncken voerman voor,
Die vracht en wagen hadd rondom gestort in 't spoor;
En zaid hem, 't was voorwaar een *negligent omissie*,
De voerman hoord' en sprak Heer! ik beken 't: *om-issie*.

HUYGENS.

Waaſf boeren en een hond/ dan heeft men bertien rekkelſ. Over dit spreekwoord zie men mijne aantekening in het supplement op mijne *handleiding tot regt verstand der spreekwoorden enz. aan het Dierenrijk ontleend*, onder het woord *hond*.

Speel dat liebez op de ruiſpijpp dan kan niemand kan de haeren het herſtaan. Het spelen van een deuntje op een ruiſpijpp zal den hoorder er van, niet veel doen navertellen, — en hiermede staat in verband: 't Gaat

te grof als de hoeren (*onnoozele menschen*) het hermerken. De zin van het spreekwoord is: *denk dat liever, dan dat gij het noemt.*

Wie wijs is, spreekt niet meer dan hij moet, en zwijgt, wat ontijdig gezegd, niemand goed; maar, veel en velen kwaad zou zijn.

B.

D I J K E R.

Dit woord, afgeleid van *dijken*, een dijk opwerpen, beteekent een *dijkwerker*. Zoo een is ten gevolge van zwaren arbeid doorgaans een grage gast, en vandaar, dat men wel van hem, die veel en smakelijk schranst, zegt: *Hij eet als ren dijkere.*

Hij steekt de spade in den dijk / zoo als de dijkwerker als hij zijn' arbeid staakt, om aan te duiden dat *iemand het werk onvoltooid laat, of van zijn arbeid gaat rusten.*

H E R D E R.

Als de herbez haalt / haalen de schapen. Een spreekwoordelijke waarschuwing aan allen, *wien de zedelijke leiding van anderen is toebetrouwd.*

Het *Vorstlijk* voorbeeld doet zoo ligt de volken volgen.
Toen Koning August dronk, was 't, dat de *Polen* zwolgen;
Toen groote *LOEWEWIJK* ontgloeide in minnebrand,
Bragt, zoo als 't Hof, *Parijs* *CATHERINE* de offerand.
Maar hield hij zich weer vroom en vuig in 't gebed;
Dan prevelde dat Hof 't *getijdeboek* gezet.

Oeuvres de Philos. de Sans-Souci.

V. E.

Levende Have.

Hetgeen betrekkelijk dit artikel op den landbouw toepasselijk is, kan in de *spreekwoorden aan het Dierenrijk ontleend*, gevonden worden, waarbij wij echter thans nog voegen :

Het is heel van volk: *het zijn slechte menschen.*

Men kan er alles niet aankoopten/ het moet er wat aan dijen/ ontleend van een aangekocht mager stuk vee: *alles kan zoo op eens niet in orde of volmaakt wezen. Het moet van tijd tot tijd beter worden.*

Het gewone in de natuurlijke en zedelijke wereld, houdt een' langzamen gang. Dien te willen verhaasten, zou ligtelijk doen wankelen, struikelen en vallen.

LAVATER.

Zij heeft de bruidskroon aan/ zegt men van eene dragtige kalfkoe, die dik in het vleesch en den tijd der bevalling nabij zijnde, met een vollen opgezette uier prijkt.

Hij heeft Mei gehouden: d. i. *hij heeft het vee van de stal in de weide gedaan*; maar men zegt dit ook, wanneer iemands knecht of meid, wier huur met *Mei* verstreken is, vertrokken is.

Zij moet op het achterstuk (van de *weide*), geldt eene bejaarde vrijster, voor welke de kans om een' knappen vrijer te bekomen, is verlopen. Zoo ook van iemand, *die te vergeefs op bevordering hopen- de, allengs vergeten wordt.*

vroeg in de wei/de / vroeg het. Naarmate het ter vetweiding bestemde vee, bij gunstig voorjaarsweder vroeg in de wei/de kan worden gedaan, mag men ook billijk verwachten, dat het spoediger slagbaar zal wezen. Sommige landlieden bezigen dit spreekwoord ook wel, om hunne dwaasheid in het ontijdig en te vroeg van de stal nemen van hun vee, daardoor te vergoelijken. Vandaar zegt men ook van iemand, die iets ontijdigs verrigt, of iets zonder voorzorg waagt, al boertende: Hij zal gaauw het zijn.

Daar is een kreemde rend in de bijt: Als de eendvogels des winters in de bijt zwemmen, worden zij wel eens door anderen van hun geslacht bezocht; doch deze vinden zich veelal afgeweerd en verjaagd, of zoo zij al worden geduld, dan toch altijd valsch aangezien. Zoo gaat het ook onder de menschen niet zelden. Men wantrouwt ligt dengenen, dien men niet kent, als hij in eenig gezelschap verschijnt, en van daar dit spreekwoord.

Elke onregtvaardigheid echter jegens onbekenden, is strijdig met die hoogachting voor de menschelijke natuur, welke de grondslag van ware Christelijke menschenliefde is, en zij is te verfoeilijker naar mate vreemden doorgaans weerloozter en verlatener zijn.

REINHARD.

Een kippende haan kan nog bestaan / maar een liggenden hand / waait geen brood in den mond: *die er maar op uit gaat en zoekt, vindt meestal nog wat; maar de luiiard, die de handen werkeloos laat hangen, niets.*

Luiheid en armoede zijn onafscheidelijke gezellin-

men. Eerst vertoont zich de armoede en boezemt nog geen schrik in. Zij nadert; maar de zorgeloosheid behoudt de overhand, zij doet zich op van nabij, maar men hoopt dat er wonderen gebeuren zullen; men legt zich even gerust te slapen, als of de overvloed uit den hemel zou regenen en men ontwaakt voor honger en gebrek.

VAN DER PALM.

Hij houdt z den kop vanz / zegt: *hij drijft door en laat zich door niets afschrikken*, even als een stijfkoppig rund of liever booze stier.

Het is entez andez de thuntez: *alles door elkander, een boel in 't wilde*. De oorsprong ligt in het volgende. In sommige provinciën noemt men het eenjarige rund, *enter* en het tweejarige *twenter*. Zoo nu deze van verschillenden ouderdom, tegen de bedoeling des eigenaars aan, door elkander geraken, op een kamp, waar de stier den vrijen toegang heeft, dan worden ook de *enters* door denzelven besprongen, en de boel is in 't wilde.

Dat heeft niet heel om de hakken / zegt men als *iets weinig beteekent, of weinig voordeel aanbrengt*, ontleend aan de bijen, als zij weinig stuifmeel in de groefjes aan de achterste pooten, aanbrengen en men van dezelve zegt: zij zijn slecht beladen, zij hebben weinig om de hakken.

Als de zon andez is / zijn z hele heezten in de schaduw. De dieren kennen toch de middelen niet, waardoor de mensch zich aan de duisternis onttrekt, en *zoo ook doet onkunde ons dikwijls in de keuze der beste middelen dwalen*.

Zij is zelfs wel aan een stuurman gelijk, die alle zeilen bijhaalt, om het op een klip te zetten.

BRITSCHÉ GEDACHTEN.

Een kuisjaar en kruisjaar/ en een buisjaar en smuisjaar. Dit spreekwoord grondt zich op de veronderstelling of liever dwaling, dat als de koeijen in het voorjaar veel kuisen of *vaarskalven* werpen, dit een voortteeken zoude zijn van een ongunstig jaar, terwijl het daarentegen een voordeelig jaar zou voorspellen, als men meestal *bul* of stierkalveren teelt.

De zeug is met den tap gaan loopen/ zegt men van een *dronkaard die de kroeg heeft moeten verlaten*.

Mogt men dit nimmer van iemand kunnen zeggen; want *dronkenschap* verzwakt den geest, — ondermijnt het ligchaam, — is een dief voor de beurs, en een duivel voor de ziel.

V. E.

Werktuigen.

H A R K.

De *hark* is een zeker getand gereedschap voor den tuin of ook voor het hooi en het land, fig. zegt men: Zaa stijf als een hark/ en van daar: Hij is een stijve hark: een *stroef, stijf mensch*.

Men moet zien hoe de hark (ook wel *vork*) aan den steel zit: *men moet op den toestand eener zaak behoorlijk acht geven*, zoo als de hooijers bij het nagaan of hunne harken die zij gebruiken moeten, los of vast aan den steel zijn, om in hun werk niet belemmerd te worden.

Wij zijn maar al te veel gewoon de zaken slechts

oppervlakkig te bezien en haar gewigt ligter te achten, naar mate wij die gemeenzaam zien gebeuren. Hierdoor hield men wel eens het snoodste bedrog voor deugdelijke staatkunde en de eerlooste onregtvaardigheid voor wijs beleid.

VAN ALPHEN.

H E K.

Doorgaans komt men over een *dam* in de weide, en dezelve wordt door een *hek* afgesloten. Verzuimt men dit, dan loopt het vee er uit, en vandaar zegt men: Het hek is aan den dam / voor: *er is geen toezigt.*

Hij laat of hangt het hek aan den ouden dam: *hij maakt geene verandering in de zaak, of hij brengt ze weer zoo als zij te voren was.*

De hekken zijn uerhangen: *de zaken zijn veranderd.*

Het zijn de hekfluiters / zegt men van *het laatste paar bij eene begrafenis.*

K A R.

Men wordt er door een mestkar ombez gereben dan door een ordentelyk rytuig / zegt men in het gemeene leven, *bij het ondergaan van beleedigingen, door iemand van geen fatsoen of karakter.*

Er is niet veel op de kar te laden: *er is weinig geld bij dat huwelyk te verwachten.*

De kar is aan zyn aars niet gebonden: *de zaak hangt niet van hem af, of hij moet het werk niet doen, met zinspeling op een paard, dat voor een kar gespannen is en die moet voorttrekken.*

Zijn karretje gaat op een zandweg: (die in tegen-

overstelling van een *kleiweg*, doorgaans bereiden kan worden) *het gaat hem wel. Hij heeft voorspoed.*

K L O E T.

Daar is klet aan de kloet De *kloet* is de tweetand aan het voorste gedeelte van een schippers boom. Steekt hij den laatsten diep in een kleigrond, dan blijft er van aan de *kloet* kleven, en dit wordt op het land en bij de vaart spreekw. toegepast, op een kwaad gerucht, dat meer of min *waar* bevonden is.

M O L E N.

Dat is matez (ook wel *koren*) op zijn molen: *dat loopt in zijn voordeel uit.*

Daar is maat in den molen: *iets gaande — men brouwt wat in het geheim.*

Hij wijst het koren van zijn molen: *hij is zelf de oorzaak dat hij niets verdient.*

Hij heeft een slag van den molen weg: *hij is niet wel bij zijn zinnen.* In dien zin zegt men ook dat iemand: *Met malentjes loopt/ vooral wanneer hij half dronken is.*

De molen is daar den bang: *alles loopt in het wilde, ook wel: hij is geen meester van zijne driften.*

Het gebeurde meermalen, dat men, schoon het regt aan zijne zijde hebbende, zich met zulk een drift van hartstogten verdedigde, dat men de waarheid bezwalkte en de goede zaak, welke men voorstond, den vijand ten prooi gaf, die dan al spoedig de hoofdzaak liet varen en stof tot beschuldiging vond welke hij te voren niet had.

Daar is van nacht meer dan ten molen in het woud omgegaan. Dit omgaan is eene aardige zinspeling op de beweging der molenwieken, en de zin van het spreekwoord is: *daar is meer gebeurd dan men denken zou.*

Die eerst komt / die eerst maalt: die er het eerste bij is, wordt het spoedigste bediend.

Men moet den wind niet door de (molen) hekken laten waaijen: *men moet geen tijd verzuimen, geene gunstige gelegenheid ongebruikt voorbij laten gaan, ontleend aan een' onhandigen of luijen molenaar, die verzuimt de zeilen voor de hekken der molenwieken te leggen en zoo doende den wind, die het geheel in beweging moet brengen, door de hekken laat ontsnappen.*

Om eenne mudde koren die hij te malen heeft / wil hij een gansche molen oprigten: om een kleinigheid die hij beoogt wil hij al te veel omslag maken.

Wel vrient! waerom dit groot beslagh?
 Waerom toch brengt ghij voor den dagh
 Dit nieu, dit hart, dit eijcken hout?
 Het schijnt dat ghij een meulen bout;
 Een meul', eylaas! wat gaet u aan?
 Voorwaer het is te veel bestaen:
 Want nae dat ick dit stuck bemerck,
 Soo gaet ghij wonder vreemt te werck;
 Want siet ghij hebt soo slappen sack
 Als of 'er niet veel in en stack;
 En 't graen dat u te malen staet
 Dat gingh wel in een kleijne maet;
 Des schoon ghij maeckt het al tot meel,
 Een queeren waer u noch te veel.

Ghij daerom, soo ghij mij gelooft,
 Bedenck u, vrient! en rust uw hoofd;
 Of gaet ghij voort, gewis ghij dwaelt;

Want als dit koren is gemaelt,
 (Dat weijnigh tijts behoeven sal,)
 Soo naeckt u niet dan ongeval;
 Want of uw meul' zal stille staen,
 Of wel sij moet ter huure gaen,
 En wat het zij, 't is beijde quaet,
 Des laet het stuck gelijck het staet;
 Want veel beslagh en weijnigh graen
 En kan met reden niet bestaen.

CATS.

Dit zullen sij God en den molenaar laten scheiden / die scheiden zoo veel. De molenaar scheidt, verdeelt, verbrijzelt, elken graankorrel. Ook de hoeveelheid der granen van den eenen en den anderen, die bij hem laten malen, en men gebruikt derhalve dit spreekwoord in *twijfelachtige* gevallen, die men beslissen *kan* noch *wil*.

Maak maaꝝ geen moentjes: zoek maar geen uitvlugten of wegen.

P L O E G.

Hij gaat lustig aan den ploeg: *hij begeeft zich met lust aan den arbeid.*

Men moet de handen maaꝝ aan den ploeg slaan: *de zaak maar ondernemen.*

Dat is mijn waagen en mijn ploeg: *mijn middel van bestaan.*

Die door den ploeg rijk wil worden / moet dien zelve aanbatten of voortdrijven: *wie iets wezenlijks in de Maatschappij wil zijn, moet het door eigen arbeid en vlijt verkrijgen.*

Onze Voorouders waren gewoon zich zoo veel

werks op de schouderen te laden , dat er weinig tijds overbleef , om aan spel en gastmalen op te offeren ; en behoeft men te vragen , of zij daardoor iets voortreffelijks hebben verkregen en te weeg gebragt ? Men zie slechts het gebouw van glorie , niet slechts in den handel met deszelfs schatten , maar ook in staatkunde , in geleerdheid en wetenschappen door hen gesticht , zoo dat onze kleine , moerassige plek gronds het eerste land van Europa heeft mogen geheeten worden ! Konden wij deze dagen , niet slechts in het geheugen terug roepen , maar ook andermaal tot wezenlijkheid brengen !

OCKERSE.

S L U I S .

Het togt als ren sluiz / met zinspeling op de trekking er van : *het togt zeer sterk.*

De sluizen zijn getrokken : *de zaak is begonnen , en moet haren gang hebben.*

S P A D E .

Hij steekt de spade in den dijk . *Zie dijk.*

Hij is geluend aan spade en ploeg : *aan ruwen zwaren arbeid.*

V O R K .

Hij neemt te veel hooi op zijn hork . *Zie hooi.*

W A G E N .

Hij spant de paarden achtez den wagen : *hij legt de zaak verkeerd aan.*

Het is als een vijfde rad aan den wagen / *geheel overtellig.*

Z E I S S E N.

Hij slaat zijn zeisfen in een andermans koren: *hij matigt zich eens anderen voordeel aan*, of ook wel: *hij dringt zich in eens anderen werkzaamheid in.*

A r b e i d.

B O U W E N (*Land*).

't Is in den bouw daarmede / d. i. *druk werk*, zoo als de landlieden in den bouwtijd, dien zij niet verzuimen mogen.

De nutte Landbouw, 't kind der vlijt

Ontweldigt moedig aan den tijd

Het gras, en legt het op voor nadrende saizoenen

.

 ,

De wagens worden blij gelaën,

Zij rijden rinkelend af en aan,

En schudden in 't verschiet als wankelende bergen.

.

Ja, nijvre Vaderlandsche vlijt

Ontziet geen zweet, verzuimt geen tijd;

Maar oogst zich wintervreugd in schoone zomerdagen.

P. MOENS.

Hij bouwt achteruit: *zijne zaken gaan terug.*

D E L V E N.

Die een kuil booz een ander belst halt ez zelbe ligt in. *Zie kuil.*

D O R S C H E N .

Hij dorſcht hooi: (ook wel *kaf*) *hij doet vergeefsche moeite.*

E G G E N .

Men kan met hem eggen noch ploegen / is eene gemeenzame spreekwijze, beteekenende *dat men met iemand niets uitrigten kan.*

H O O I J E N .

Het is geen hooitijd: *gij behoeft u zoo niet te haasten, als in het drukste van den hooibouw*, dan toch moet er veel in het afgemaaide gras gearbeid worden, opdat het in den korst mogelijken tijd, behoorlijk gedroogd en ingezameld kunne worden.

Hij hooit ez mede / zegt men *wanneer iemand iets schandelijk goedkoop weggeeft.*

Hij gaat uit hooijen: *uit werken.*

Het is hooijen en meêrhooijen: *het is drukte zonder voordeel en gewin — dubbel werk.* Ontleend van den hooibouw. Wanneer men toch bij de inzameling van het hooi, vooral op kleigronden te veel spoed maakt, geraakt al ligt het opgeslagen hooi aan het broeijen, waardoor men dan dikwijls genoodzaakt is het andermaal geheel om te werken.

Deel zon / goed hooijen / zegt de landman, als dit weldadig licht helder schijnt, om zijn volk tot den hooibouw aan te moedigen, en ook wij zeggen het ter opwekking om *van eene gunstige gelegenheid een goed gebruik te maken.*

M A A I J E N.

Wat iemand zaait / zal hij maaijen : *elke daad heeft zijne eigendommelijke gevolgen.*

Wie slechts zijne zinnelijke lusten zoekt te bevredigen , zal daarvan verderf inoogsten , maar wie naar waarheid en deugd streeft , ontvangt daarvoor niet minder dan de eeuwige gelukzaligheid tot zijne be- looning.

ZOLLIKOFER.

Hij maait de stoppels : *hij komt met zijn werk te laat.*

Men spreekt ook van met de hoeten maaijen / als men *die krom naar buiten zet.*

Hij heeft zoo veel als hij pikken en maaijen kan : *hij heeft voor het tegenwoordige en toekomstige genoeg.*

M A L E N.

Het maakt mij in het hoofd : *het komt mij gedurig weer in den zin.*

Die eerst komt / die eerst maakt. *Zie molen.*

Hij geraakt aan het malen : *hij begint te mijmeren.*

Hij komt in de maling : *hij geraakt aan het dwa- len , ook : hij wordt door het gemeene volk omsingeld , voortgestuwd.*

Wie dit ondervonden , zeker de gebroeders DE WITT , ten jare 1672 , en dat , op zulk eene ontroerende wijze , als WAGENAAR met zijn fiksche pen heeft ge- maald , opdat wij Nederlanders , dit nog na zoo langen tijd , zouden verfoeijen en betreuren.

* *

M E L K E N.

Men moet de hooft melken / maa2 de spenen niet afstrekken: *men moet zich wel van de gelegenheid bedienen; maar dezelve nooit onbescheiden misbruiken.*

M E S T E N.

De beste mest is des heeren oog / is een spreekw. dat van den Godsdienstigen zin onzer voorouders getuigt, die daardoor te kennen gaven *de noodzakelijkheid van den Goddelijken zegen op den akkerbouw.*

De Goddelijke hand
Maakt de opgeploegde voren dronken
Tot uit de weeke kluit
Daar 't droppend nat is ingezonken
Gezegend voedsel spruit.

PSALMBERIJMING.

Die mist / mist niet / maa2 die niet mist / die mist. In sommige streken van ons Vaderland noemt men de *mest*, *mist* of *mis* vandaar dit spreekw., hetwelk niet anders wil zeggen als: *die zijn land bemest, geniet er de vruchten van; maar die het niet bemest, mist dezelve.* Gelijksortig is een veel grover, niet minder in gebruik: *Wie zijn land niet best...t / wordt er van best...ten.* De zin is dezelfde.

O O G S T E N.

Is eigenlijk het jaarlijks inzamelen van veldvruchten; maar wordt ook fig. van andere zaken, b. v. *moeite, verdriet of blijdschap* gebruikt.

P L O E G E N.

Hij ploegt op rotsen: *hij doet vruchtelozen arbeid.*

Hij ploegt met eens anders kalf: *hij maakt van eens anderen woord of werk, als ware het zijn eigen, gebruik.* Ontleend aan Rig. XIV vs. 18.

Het geheele onderhoud van SIMSON met zijne gasten op de bruiloft wordt, daar dichterlijk voorgesteld.

SIMSON. Ik wil met u thans raadsels spreken; raadt dezelve!

De Gasten. Zeg dan uw raadsel! Wij hooren aan.

SIMSON. Van den eter kwam spijs,
Van den sterken en wreedten zoetigheid.

De Gasten. Zoeter is niets dan honig,
Sterker is niets dan den leeuw.

SIMSON. Hadt gij niet geploegd met mijn kalf. Gij zoudt niet opgelost hebben mijn raadsel.

HERDER.

Het kalf is SIMSON's bruid. De Oosterlingen vergelijken dikwijls hunne vrouwen bij *koeyen* en *kalven*.

D'ARVIEUX.

P L U K K E N.

Hij plukt de vruchten van zijnen arbeid: *hij geniet de voordeelen daarvan.*

Wat morbt hij geplukt / zegt men van iemand, *dien men veel geld en goed afhaalt.*

Die aan den hooiberg staat plukt: *die de naaste gelegenheid heeft bedient er zich van.* Zoo zegt men ook: Die in 't riet zit maakt pijpjes.

Hij plukt bloemen: *hij zorgt voor zijn genot.*

Hij plukt vruchten op den Helikon: *hij beoefent de dichtkunst met vrucht.*

De *Helikon*, dat aan de Zanggodinnen toegewijde gebergte, leverde de heerlijkste planten en vruchten op zoo gezond, dat, naar men meende, zelfs de slangen na derzelver genot, haar gif verloren.

N.

P O T E N.

Dit woord is hetzelfde met *planten*, maar wordt ook spreekw. gebruikt b. v. van hijschen in een hijs te *poten*/ voor: *dezelve daarin te zetten.*

S P I N N E N.

Men kan van dat blaas geen goed garen spinnen. *Zie vlas.*

Hij zal er geen zijde van spinnen: *geen winst mede doen, geen voordeel van hebben.*

S C H E R E N. (S C H A A P)

't Ging er op een schaapscheren: *men was er op uit om er van te trekken.*

De knechtscheren de schapen en de meesters de barkens/ zegt men van zulke die hunne zaken aan minderen toebetrouwen, zonder er zich verder mede te bemoeijen, en de meeste voordeelen daardoor derven.

Hij scheert de schapen/ al naaz dat zij maal hebben: *hij laat zich voor gedane diensten of anderzins betalen, al naar de gegoedheid van de kalanten.*

W E I D E N.

Koesters hoe meldt op het kerkhof. Omtrent dit

spreekwoord teekende ik vroeger aan, dat het de spitsvindigheid afbeeldt, waarmede *zij die in het bezit van ambten zijn, niets verzuimen, om wat maar voordeel aanbrengen kan, te genieten*. Het is eigenaardig, omdat in het woord *kerkhof*, ook eene vette weide ligt opgesloten, — omdat bij een koster geene koeijen behooren; maar hij dit middel te baat neemt om niets te laten verloren gaan, — en eindelijk, omdat hetgeen er door geleerd wordt, vrij algemeen waar is. (zie *spreekw. enz. uit het Dierenrijk* bladz. 53.) TUINMAN voegt er bij: *Alle officieën zijn smerig / zeide 's koster's brouwn / toen zij een eindje haars uit de kerk kreeg.*

Hij laat zijne oogen weiden: *hij beschouwt iets van alle zijden met aandacht.*

W I E D E N.

Elk heeft in zijn eigen tuin genoeg te wieden: *met zijne eigene zaken (bijzonder huishouding en opvoeding van kinderen) of ook wel met zijn eigen hart genoeg te stellen.*

's Menschen hart is gelijk aan een hof. Het onkruid of de zaden der boosheid liggen daarin. Met den tijd spruiten zij uit en vertoonen zich. Die wijs is en zijn waar geluk bemint, slaat aanstonds de hand aan het wieden, — aan het uitrukken van die bedorvene dingen. Hieraan vindt hij genoeg te doen, want het eene is niet uitgeroeid, of het andere komt weer boven. Het is derhalve onnoodig in eens anderen hart te gaan wieden, zoo lang men in het zijne genoeg te doen vindt.

MARTINET.

Z A A I J E N.

Hij zaait niet heel goeds: *hij verspreidt geene goede begrippen of gezindheden onder zijne medemenschen.*

Hij zaait thuiſt; is eene nadere bepaling hiervan.

Het iſ 22 dun gezaaid / als het ware ſchaarsch gestrooid, zegt men van iemand, *die weinig weet.*

Die met tranen zaaijen / zullen met gejuich maaijen. Dit is eene fraaije Bijbelsche spreuk, Ps. CXXV: 5, waar op dan tot nadere verklaring volgt: *die het zaad drangt, dat men zaaijen zal, gaat al gaande en weenende, maar voorzeker zal hij met gejuich wederkomen, drugende zijne schoven.*

Deze spreuk nu wordt onder ons in het gewone leven spreekw. gebruikt om aan te duiden: *wat onder kommervolle uitzigten wordt aangevangen, ziet men niet zelden met eene verblijdende uitkomst bekroond.*

Toen LUTHER, ZWINGLI, KALVIJN en anderen hunne moedige en ijverige pogingen aanwendden, om den zoo diep vervallenen staat der Christelijke kerk in leer en in zeden te hervormen, wat al smaad, wat al vervolging, wat al vijandelijke tegenwerking moesten zij zich laten welgevallen! Maar hoe heerlijk was ook de gezegende uitslag hunner pogingen, van welke wij nog de vruchten plukken tot op dezen dag. *Met tranen zaaiden zij, zij maaiden met gejuich.* — Toen onze vaders, niet meer geregeerd, maar onderdrukt, en in hunne heiligste regten verkort, het juk van Spanje van hunne halzen wierpen, wat al bloed en tranen heeft dit toen gekost! en echter door moed en standvastigheid, verkregen zij wat zij be-

doelden. *Met tranen zaaiden zij, zij maaiden met gejuich.* —

E. KIST.

Vruchten.

AAR EN DRUIF.

De aaz in de schoof/
De druif in het loof.

CATS.

Gelijktijdige voortbrengsels derhalve in het groeiende rijk, die *voedsel en vreugde beloven.*

A P P E L.

Het is een appeltje hoop den dorst: *iets dat bijzonder lekker smaakt of bevalt.*

Een rotte appel in de mande/
Maakt het gabe fruit tot schande.

Eene spreekw. waarschuwing tegen kwaad gezelschap, dat *zoo ligt doolen doet.*

Het is een schip met zure appelen/ zegt men wel van eene *ferme regenbui.*

Men moet hoop een zuren appel bijten: *zich de moeilijkheden der zaak getroosten, en er maar doorheen zien te komen.*

De appel (ook wel de *vrucht*) valt niet vez van den stam: *kinderen aarden gemeenlijk naar hunne ouders; ook wel: oorzaak en gewrocht liggen vaak dicht bij elkander; maar hoe dan ook:*

Niets was in 't groot heelal ooit doelloos of verloren,
God heeft aan elke daad haar wis gevolg beschoren.

FEITH.

Hij is er geacht als een rotte appel bij een fruittroum.
Zie het gelijksoortige spreekwoord op *kool*.

Het is een gezigt als een appeltje: *een mooi rond, kleurig gelaat*, ja een kleuz als bellefleuz/ wordt hiermede tot het zelfde oogmerk bijgebracht.

't Als betez een appel gegeven dan gegeten: *beter te kunnen en willen geven dan te moeten ontvangen*.

Hij zal haer appelen haer zijn geld kiezen. Dit wordt ook van *eijeren* gezegd. Men zie ter verklaring er van de spreekw. aan het *dierenrijk* ontleend, bladz. 18.

't Zijn zooveel appels als peren: *'t een is naar het ander*. Denklijk om de bijna gelijke waarde van beide genoemde vruchten. Zoo geeft men ook lay om ferz/ laab om oub hzerz.

Die met appels vrjht/ wordt met klokhuizen betaald/ (beloond): *zulke kleine geschenken brengen doorgaans weinig voordeel aan, maar worden wel eens met spot vergolden*.

't Appelmanneltje komt om zijn gelb. Wat dit zeggen wil, schrijft **TUINMAN** vrij aardig, leeren de onmatige fruitsnoepers het best door de ondervinding.

BLOEM.

Hij plukt blaemen. Zie *plukken*.

Blaemen zijn geen vruchten: *belooven is geen geven*.

Op schoone bloemen is niet te roemen,
Op schoone vrouwen is niet te bouwen:
Want heider eer, is wonder teër.

MERGH VAN SPREEKWOORDEN 1660.

Hij houdt eene blaemlezing: *hij doet mededeeling*

van den voornaamsten inhoud of van de merkwaardigste bijzonderheden uit een werk.

Daar groeijen of wasſen kerſhofſe bloempjeſ op zijn hoofd / wordt van den grijsaard gezegd , *die nabij het graf is.*

Gelijk het buigzaam was zich telkens laat verknedend
En altoos lenig nooit in éénen vorm verſtijft ,
Maar duizendmaal vervormd , nothans hetzelfde blijft ,
Zoo blijft ook onze ziel , die altoos voort zal duren ,
Dezelfde , doch verhuist in allerlei figuren.

OVIDIUS.

B O O M.

Tuſſchen den boom en de ſcharſ moet men geene bingerſ zetten : *men mag in huiselijke zaken tuſſchen man en vrouw niet komen.*

Eer de boom groot iſ / iſ de plantez dood / wordt gebruikt van iemand , *die een belangrijke zaak te laat aanvangt* , of ook wel om aan te duiden : *men ſlooft zich dikwijls voor anderen af , zonder zelf genot van zijnen arbeid te hebben.*

Een boom halt niet bij den eerſten ſlag / en derhalve moet men niet meenen , dat men altijd alles op eens naar zijn zin zal krijgen. *De aanhouder wint.*

Zoo alſ de boom halt / blijft hij liggen : *zoo als de mensch ſterft is zijn lot beſliſt.*

Een Goddelijke glans

Om 't hoofd des braven mans !

Wie dien bezit , beſchouwt in 't helderſt licht

Het ſomber rijk der dooden ,

De ſtraffen , daar bereid voor Godvergeten ſnooden

Om miſdaen ————— hier verrigt ,

Hij ziet hen daar verbleeken

Voor 't ijzren vonnis , dat onkreukbre regters ſpreken ,

Een vonnis , nooit door bede of traan verligt.

PINDARUS.

Wanneer een boom te zwaar zigt/ maakt ieder dat
 hij takken krijgt: *bij den dood doet ieder erfgenaam
 zijn best om het zijne van de nalatenschap des over-
 ledenen te bekomen, of ook wel: als iemand in de
 laagte is, wordt hij al ligt overheerd.*

Gesellen' let 'er op, waer bomen nedervallen;
 Daer is terstont het volck genegen om te mallen,
 Een ijder tijt 'er aen, als tot een vollen roof:
 Een grijpt 'er naer de vrucht, een ander naer het loof,
 Een derde klimt 'er in, en set sich in de tacken,
 En wil se met geweld tot enckel mutsert hacken;
 De vierde grijpt de bijl, en klooft de gantsche stam,
 En maect de wortels selfs tot voetsel van de vlam:
 Een van den jongen hoop, geprickelt van de minne,
 Komt swieren uijt het dorp, met CLORIS, zijn vriendinne,
 Die grijpt het fijnste rijs, en vlecht een groene krans,
 En set se 't meijsjen op, en leijt se naar den dans;
 In 't korte, gansch het dorp dat soeckt 'er iets te plucken,
 Dat haelt 'er zijn gerief, en al met groote stucken:
 De boomen onder dies die steijl en hooge staen
 Daer komt geen dertel kint, geen stoute lekker acn.
 Vraeght niet wat dit beduyt, het zijn bekende dingen,
 Het laeghste van den tuijn dat wil men overspringen:
 De hont die onder leijt dien bijt het gansche rot,
 En wien het qualick gaet en is maer enckel spot.

CATS.

Hij teert van den hoogen boom af/ kan hier niet in
 aanmerking komen, zoo men gelijk wij vroeger gisten,
 aan *bodem* denken moet. In allen gevalle zal het
 wel beteekenen: *hij verteert zijn goed, zonder op
 de vermindering zijner bezitting te letten.*

Goede boomen/ goede vruchten: *is de oorzaak goed,
 dan zullen het de gevolgen ook wel zijn.*

Hooge boomen hangen heel luid. » Al wat laag en
 smal is, (schreef ik vroeger bij een gelijksoortig

spreekwoord) gevoelt weinig winds, maar tegen hetgeen hoog en wijd uitgebreid is, druischt zeer veel winds aan." Wanneer men derhalve zegt: *Hooge boomen hangen veel wind* / bedoelt men daarmede: *grootte aanzienlijke personen staan het meeste aan haat en laster bloot*, of ook wel: *wie zich boven zijn' staat verheft, heeft veel noodig om zich staande te houden.*

Wanneer men een nedrig, of, gelijk men zegt, een vergeeten Burger in de Waereld is, laag en bedekt voor veele anderen, heeft men weinig aanstoots te lijden: maar als men in eene hooge bediening praalt, als men veel luister in de Waereld vertoont, dan gaat het, gelijk het den *hoogen Boomen* gaat, men *vangt veel wind*. Op een zoodanigen zijn aller oogen geslaagen: elk doet den mond van hem open: ieder beoordeelt deszelfs daaden: en de nijd zet veelen op, om tegen hem met geweld aan te druisschen. — Wat wilt gij in de Waereld zijn? Waar begeert gij geplaatst te worden, onder de vergeeten Burgers, of onder de Aanzienlijksten? Gij zult, denk ik, antwoorden: waar God mij plaatzen wil: want dat zal het best weezen. Dit is goed. Onder de vergeeten Burgers kan men veel rust genieten: onder de Aanzienlijksten veel nuts doen aan anderen, doch wèl doende, zal men het gedruisch der nijdigen zich kunnen getroosten.

MARTINET.

Het zijn karels als boomen: *lange manschappen.*

Hij zucht boomen uit de aarde / zoo spreekt men boertend van iemand, *die om een beuzeling diepe zuchten laat hooren.* Het staat dus gelijk met: Hij schreit tranen met tuiten.

Dikwerf vertoont zich eene beweging der ziel door

onaangename merkteekenen, terwijl er echter mogelijk inwendig datgene niet is, wat er van buiten schijnt te zijn. Mogelijk voedt het hart zich met een gemengden hartstogt en vertoont alleen van buiten het onaangename gedeelte om het aangename voor zich zelve te behouden. Mogelijk vindt het gemoed zijne rekening bij een lijden, waarmede het zich zoo gemeenzaam gemaakt heeft, dat het daardoor onvatbaar is voor aangener gewaarwordingen.

RIEDEL.

Goede boomen laten zich niet herplanten / omdat zij namelijk dan meestal sterven — en dit wordt derhalve op bejaarde lieden toegepast, wiens verandering van woonplaats of stand soms doodelijk is.

B o o n.

Het is maar een boon in een vrouwenlietel: *het brengt al zeer weinig tot de zaak toe.*

Hij gaf hem een looden of Huzaren boon: (een kogel) *hij schoot hem dood.*

Hij is in de boonen. Hier over schreef ik vroeger: » Wij kennen de wel aangename, maar sterke reuk der paardenboonen, zoo dat het zelfs zeer gevaarlijk is, zich in derzelve nabijheid, tijdens haren bloei te slapen te leggen. Wie er zich dan lang in ophoudt, geraakt bedwelmd, en vandaar dat: *hij is in de boonen / op iemand, die in de war is* wordt toegepast: »

Hij is er uitgeboond / ziet op de onder ons gebruikelijke verkiezing door het uithalen van een zwarte of witte boon uit een zak en zegt: *de keuze is niet op hem gevallen.*

Hij is met een blaas met boonen (kinderspel) te berjagen: *voor het geringste bevreemd.*

Zij mag wel uit een zak met boonen berekend worden / zegt men van *verre, vermeende bloedverwantschap.*

Honger maakt raauwe boonen zoet: *hij doet zelfs het anders onbruikbare smakelijk vinden.*

Hij heeft zijn hoontjes daarop te meekien gelegd. Men weekt boonen tegen zekeren tijd om die dan te eten en van hier dat het spreekw. zegt: *hij heeft er zeker op gerekend, en vasten staat op gemaakt.*

Zijne hoontjes meekien daar niet: *hij kan het daar niet lang houden.*

Als de boonen bloeijen / de zotten groeijen. Wij meenen, dat in dit spreekwoord, *groeijen* alleen om het rijm is gekozen, en men door hetzelfde, daar bij het aankomen en vallen der bladeren de gekken het ergst zijn, heeft willen aanduiden, dat zij in den zomer op hun best zijn. Mogelijk kan het echter nog beter dan hierdoor verklaard worden.

Hij gelijkt de prinsesse of suikerhoontjes; hij heeft zijn tijd gehad: *hij is niet meer die hij te voren was, maar verarmd.*

B O T E R.

Daar is een haas in de botez / gebruikt men van iets, 't welk *eene anders goede zaak onaangenaam afzigtelijk maakt*, zoo als een haar de boter.

Botez bij den uitsch / *betaling bij de aflevering.*

Het is botez aan de galg gesmeerd: *vergeefsche arbeid.* Men leze over den oorsprong hiervan 't geen ik vroeger in het midden bragt. Zie nieuwe proe-

ven achter de spreekw. *aan het Dierenrijk* ontleend bladz. 9.

Hij kraagt er niet na wat de hotez kost: *hij gaat verkwistend te werk.*

Veel blaggen / tittel hotez: *veel opschik en weinig geld.* Verg. *Spreekw. aan de Scheepvaart* ontleend. bladz. 146.

Beoordeel niet het kleet; maar let op iemands daan,
Want de ondeugd trekt wel eens de rijkste kleedren aan.

FEDDERSEN.

Het is hotertje tot den boom (*bodem*) toe / zegt men van *overdrevene of onverwachte vriendelijkheid.*

Vriendelijkheid is dan, wanneer zij opregt is, een zachte balsemgeur, doch niet wel gemeend vaak een doodelijk vergif.

TISSEL.

Hij is met zijn neus in de hotez geballen: *gelukkig geweest.* (Dit wordt vooral van een voordeelig huwelijk gebruikt.)

Het wil niet hateren: *niet gelukken.* De zaak wil zich niet goed schikken, even als onder het karnen, de boterstof zich niet behoorlijk wil afscheiden.

Men kan niet hateren hoer de melk geronnen is: *men moet in alles zijn tijd afwachten.*

B R A A M.

Het is hotez een braam dan een vies. Noordbrabandsch spreekw. Aan de eerste blijft nog iets, aan de laatste niets hangen. Een *braam* noemt men een *naarstige*, *driftige*, een *bies*, eene *slaperige*, *goede* vrouw.

D R U I F.

De druiften zijn zuur / ontleend aan de overbekende fabel van de vos, wordt van hem gebezigd die *iets veracht, omdat hij het niet bekomen mag.*

G O R T.

Zoo draag als gort / voor: *zeer droog.*

Het is een gorten-tellez: *iemand die zeer kleingeestig in zijne onderzoekingen is, even als iemand, die korrel voor korrel wilde natellen.*

G R A S.

Hij is zoo groen als gras / of Het gras zit hem nog tusschen de tanden / zegt men van *een jong nog onbedreven mensch*, ook wel van de zoogenoemde *hankemaaijers* en *anderen*, als zij onder ons werk komen zoeken.

Zou die vernederende taal betrekkelijk de zoogenoemde *groenen* ook ontleend zijn van den haat, die eertijds te Rome tusschen de twee factiën welke men ter onderscheiding *groenen* en *blauwen* noemde, plaats vond?

J. A. DE C.

Hij maait hem het gras voor de hoeten weg: *hij neemt hem de geschikte gelegenheid tot iets.*

Hij grasduint in een anderz goed / als een haas in de koolblaren: *hij speelt mooi weer van hetgeen een ander toekomst*, zoo zegt men ook: Hij betaalt uit eens anderz beurs. -- Ceert op een anderz zweet. -- Stoakt goed huuz van eens anderz turf.

Hij laat er gras over groeijen: *hij stelt het uit, ook wel: laat het ongemerkt voorbij gaan.*

Hij laat geen gras onder de hoeten groeijen: *hij loopt snel — is vlug in zijne bezigheden — is naarstig of voortvarend.*

Dat is reeds lang met gras begroeid: *dat is al eene oude gewoonte geworden.*

Hij is op zijn laatste gras. De zin is: *zijne zaken zijn verlopen.* Hij heeft niet meer te verwachten, even als een rund, dat gedurende den zomer gedurig andere weide gehad heeft, en eindelijk tegen dat de staltijd ophanden is, op zijne laatste weide gaat.

H A V E R.

Als het stil is / is het goed hater zaaijen. Dit wordt wel in *re venerea* gebruikt, maar meer algemeen zegt het: *als niemand er op let, moet men zijn gang maar gaan.*

Late hater komt ook op: *het wel gelukken van iets hangt niet altijd van den spoed af dien men maakt. Men kan somtijds zelfs door dralen tot zijn doel geraken.*

De Romeinsche veldheer FABIVS legerde zich steeds op hoogten, — vermeed zorgvuldig elken veldslag, gaf HANNIBAL gedurig werk, en stelde door deze wijze van oorlogen dien kloeken veldheer te leur, tot dat hij deszelfs afgematte leger overwon.

MILLOT.

Men gebruikt het spreekw. ook wel van zulken *die zich langzaam ontwikkelen, doch wier aanleg goede hope geeft.*

Hij geeft de paarden lange habel: *zweepslagen*.

Het is studenten habel: *rozijnen en amandelen*, waarschijnlijk afkomstig van het gebruik dier vruchten bij het drinken op partijen.

Hij vertelt het van habel tot gort. *Gort* is de gepelde vrucht, dus de zin is: *hij deelt het hem van het begin tot het einde mede*.

H A Z E L N O O T .

Zijn hart is zoo klein als een hazelnoot / zegt men van een *kleinmoedig* man. De vergelijking van het hart met de laatste, is wegens den vorm eigenaardig.

H E N N E P .

Hij heeft door een hennepen-bruiste gekreken / zegt men boertende van iemand *die opgehangen is of zich zelve verhangen heeft*.

H O O I .

Te hooi en te gras: *voortdurend zomer en winter, een geheel jaar*. Zoo zegt men van een boerenplaats met wei- en hooiland hij kan er te hooi en te gras rene hoo per morgen houden / d. i. hij kan er zoo vele koeijen weiden en melken, als er morgentallen lands zijn, dewijl de landerijen voor dat getal jaarlijks het benoodigde hooi en gras kunnen opleveren. Te hooi en te gras / beteekent echter ook wel *nu en dan* of ook wel: *zelden*. Zoo zegt men van een *stuursch mensch*: Hij lacht te hooi en te gras / ontleend aan beesten, die hooi of gras eten, om aan te duiden dat hij *zeldzaam lacht*.

De menschenkenner houdt den zoodanigen altijd in het oog. Hij *kan* braaf zijn, maar *stille wateren hebben diepe gronden*.

DE SPECTATOR.

Het is een naald in een hoerz hooi (zeker moeilijk te vinden) zegt men van *een geringe kans* b. v. in de loterij.

Wat knaakuten zij hooi / zegt men van de boeren, als zij op oud Gregoriaansche wijze, langdradig zingen.

Tijdens de geschillen over het kerkgezag, werd den Voorzanger te *Vlaardingen* door de regering bevolen spoediger te zingen. Nu verkortte deze het gezang op het horologie, en daar hij b. v. *twaalf* minuten over één vers gezongen had, zong hij er nu *elf* over.

VAN IPEREN.

Als zou hem een knapzak vol hooi toevertrouwen / had ik borg hoerz 't leez. Zie mijne opheldering van donkere spreekwoorden, in de *Nalezingen op die aan het Dierenrijk ontleend*. bladz. 5.

Het hooi op en de hoer dood / zegt men, als een vroeger welgesteld man bij zijn overlijden niets te erven over laat. Het is *op en toe*.

Hij heeft ez den hooi van: *hij wil er niet aan*. Maar van waar dit?

Hij neemt te veel hooi op zijn hoerz: *hij onderneemt te veel te gelijk*.

H O U T.

Alle hout is geen pihout (ook *timmerhout*): *allen zijn niet tot alles in staat*. Men gebruikt het ook betrekkelijk *andere zaken dan hout*.

Dan bikt hout zaagt men planken: *met hetgeen deugdelijk is kan men wat uitvoeren.*

K A A S.

Hij verkoopt kaas: *hij vijzelt de zaak hoog op*, zoo als op de markten bij het uitventen van kaas, meermalen geschiedt.

K A F.

Het is kaf gehorcht: *vruchteloze arbeid, vergeefsck werk verrigt.*

K E R S.

Met groote Heeren is kmaad kerfen eten / zij werpen op 't laatst met de steenen / is een spreekwoordelijke waarschuwing om zich niet te gemeenzaam met zoogenoemde groote lieden aantestellen, dewijl dit noodlottig in de gevolgen kan zijn.

Alle Grooten zijn, wel groot in naam, maar niet altoos in verstand en in deugden. Men treft onbescheidene en hoogmoedige aan. Eert hunnen rang; maar gaat ook niet veel verder. Houdt van hen af op een zekeren afstand: mijdt eene te groote gemeenzaamheid met hen.

MARTINET.

K N O L.

Hij heeft zich een knol laten mijs maken / zegt men: *wanneer iemand zich een leugen op den mouw heeft laten spelden*, en moet verklaard worden uit een ander spreekwoord: Hij verkoopt hem knollen hoog

titraenen / d. i. *hij bedriegt hem*, gelijk iemand, die iets van mindere waarde geeft, dan hetgeen waarvoor men bedongen heeft.

Wat zal men u kooiken / knollen met zee spek? Dit schijnt oudtijds een woord aan de matroozen geweest te zijn, die zich de scheepskost niet lieten smaken, en eene bedreiging bevat te hebben van een nog veel minder, erger onthaal. Men zegt ook nog: *Hij heeft het herknold / voor: verkorven*; maar van waar dit zijn oorsprong heeft, schijnt onbekend.

De knollen willen geschud zijn / indien ze gedrejen zullen / zoo zegt men bij het behakken dezer plant, terwijl dezelve bijna geheel van aarde ontbloot wordende aanvankelijk door den wind heen en weder geworpen wordt.

Die knollen zaajen mil / moet den plaeg aan den koren wagen binden. Daar, waar men het koren op stoppeland zaait, duidt men door dit spreekwoord aan, dat het vooral op zwaren grond raadzaam is dit werk zoo spoedig mogelijk, onmiddellijk na den graanoogst te verrigten.

Die op zijn tijd knollen mil eten / moet St. Laurens niet hergeten. Voor alle zandstreken geldt de regel, om niet vóór St. LAURENS te zaajen; maar ook niet na half Augustus.

Of deze drie laatste spreekwoorden ook in overdragtelijken zin gebezigd worden, is ons onbekend.

K O O L.

Het is kaal / of Hij herkoopt kaal: *het is malle praat, hij zoekt u door zotte vertelseltjes beet te nemen.*

Hij groeit als kool; *hij wordt spoedig groot.*

Hij plant kool. Betrekkelijk dit spreekwoord schreef ik reeds vroeger: Dit wordt gebruikt van iemand, die een eenzaam afgezonderd landleven leidt en zich meest met tuinieren onledig houdt. Kool wordt dan voor alle moesgroenten genomen: TUINMAN meent, dat het ontleend zou zijn van Keizer DIOCLETIAAN, die, nadat hij het Rijksbewind had neergelegd, zich te *Salonica* in *Dalmatië* nederzette en zich slechts met het zaaijen en aankweken van moeskruiden en tuingewassen bezig hield.

De soep is de kool niet waard: *de zaak verdient niet, dat men er zich zoo veel moeite en omslag voor getroost.*

Men zou hem uit de kool niet jagen/ zegt men van een klein, naar het uiterlijk voorkomen, weinig beduidend mannetje; welligt aan het vertelseltje ontleend, dat de kinderen uit de kool komen, en dan beduidende, dat men zoo iemand nog wat in de kool zou laten om meer te groeijen. Men heeft ook wel gedacht aan een haasje, dat uit de kool gejaagd wordt om het te vangen, maar die moeite nog niet waardig is.

Zij hebben het spekt nog ee2 nog de kool opgedi2cht is/ zegt men van dezulken die vroeg in de voorbaat zijn, om tot hun doel te geraken.

Hij is ee2 gezien als een rotte kool bij een groentwif/ derhalve, in 't geheel niet gezien, ja veracht.

K O R E N.

Hij lijdt als winterkoren te veld: *hij moet al zeer veel verduren*, even als het wintergraan door de wisselvalligheid en gestrengheid van het jaargetijde.

Zoo te gekken geen brood aten / het koren zou goedkoop zijn / is eene spreekwoordelijke satire op de vele en velerlei dwaasheden der menschen.

Er is geen koren zonder kaf. Even zoo als men zegt: Een goud zonder schuim: *niets is zoodanig, dat er niets op aan te merken valt. Er zijn altijd slechten onder de braven.*

Dit maakt den rechtvaardigen gehard tot waakzaamheid en pligtbetoon. Het noodzaakt hem standvastig te zijn in het volvoeren van zijne taak, in booze tijden. Het stelt hem in de gelegenheid om te midden der hem omringende duisternis, als een licht te schijnen.

HUGO BLAIR.

Hij eet zijn korentje groen: hij is betrekkelijk zijne geldmiddelen zoo ten achteren, dat hij b. v. het gewas eer het nog tot rijpheid gekomen is, bezwaart, om te kunnen blijven leven.

M E L K.

Het is een melkmuik / ook melkbaart / zegt men van iemand die veel van melk houdt; Een melkmuil / van een' laffen jongen.

M I S P E L.

Het is zoo rot als een mispel / geldt iets dat bedorven is, zoo als de mispel moet zijn, wanneer hij gebruikt zal worden.

O N K R U I D.

Onkruid hergaat niet / zegt men van ingewortelde gebreken, om aan te duiden, dat zij niet uit te roeijen zijn. Dikwijls echter wordt het spreekwoord boer-

tend op hem toegepast, die telkens door vrolijke scherts en puntige toespelingen, een gezelschap weet te vermaken.

P E E R.

De peer is te vroeg van den boom gehaald: *de zaak heeft te vroeg haar beslag gekregen.*

Het is een gebraden peer: *een lekker hapje, — een aangenaam of voordeelig iets.*

Geef hem een muilpeer: *een klap voor den mond.*

De peren zijn nog niet rijp: *de zaak is nog niet in dien staat waarin zij moet zijn. — Het is nog te vroeg. — De regte tijd is er nog niet.*

Heeren peeren rotten niet. Omtrent dit spreekwoord zie men Nalezingen I. bl. 95.

Het zijn goede peeren als zij geplukt zijn: *goede zaken als zij verrigt zijn.*

Hoe smaakt je dat peertje? vraagt men bij een *fijne zet*, die aan iemand gegeven wordt.

P R U I M.

Zij zet haaz mondje als of zij pruim moest zeggen / beteekent, met zinspeling op de beweging van den mond, als men dit woord langzaam uitspreekt en de verlenging daardoor van het gelaat: *het is een preutsche zus*, gansch niet vriendelijk en aanvallig. Zoo spreekt men ook van een pruimmondje / d. i. *een klein in één getrokken mondje*, dat veel naar een gedroogd pruimpje zweemt; maar

Preutsche zusjes, fijne kapjes,
Hoe genepen en hoe net,
Worden goelijk en aanminnig,
Als de liefde fuikjes zet.

Het is een huile / of ook wel een zure pruim / zegt men van *eene slechte of moeilijke zaak.*

R o o m.

De room is van de melk: *het beste is van de zaak af, zij heeft thans veel minder te beduiden.* Het wordt ook wel van *personen*, in denzelfden zin gebezigd.

R o o s.

Hij treedt op rozen: *geniet voorspoed.*

Daar is geen roos zonder doornen: *men smaakt hier geen onvermengd geluk.*

De tijd haart rozen: *verandering ten goede.*

Wie de roos wil plukken moet de doornen niet ontzien: *wie van iets voordeel of genoeg wil trekken, moet zich door de moeilijkheden daaraan verbonden, niet laten afschrikken.*

Toen de beroemde LA LANDE op zijn vijftiende jaar, in eene openbare, luisterrijke zitting der Parijsche Akademie van wetenschappen, voor de eerstemaal eene Prijsverhandeling zag bekroonen, ontwaakte bij hem zulk eene hevige begeerte om de opmerkzaamheid dezer geleerden tot zich te trekken, dat hij het ernstig besluit nam, van niet eer te rusten, voor dat hij het zoo ver gebragt had. Hij getroostte zich de grootste inspanning en trotseerde alle bezwaren met zulk een' moed en ijver, dat hij na verloop van vijf jaren, als lid der genoemde Akademie onder hen zat.

BAUR.

Hij slaapt als een roos / zie over dit spreekwoord, de *Nalezingen op de spreekw. aan de Scheepvaart ontleend* bl. 61. en de *Inleiding* daartoe bl. 9.

Het is rozen maaz he harkenÿ gestraoid : *moeite aan nietswaardigen besteed.*

R I J S.

Long rijs is te luijen / maaz geene oude boomen / is eene spreekw. herinnering, *om met de opvoeding vroeg te beginnen.*

Want duid dit niet alleen op rauwe boomgewassen ,
 Het kan ook boven al op uwe kinders passen ;
 Hoort vaders van het huÿs , de jeught , de teere jeught ,
 Dient van den eersten af gebogen tot de deught.

CATS.

S T R O O.

Dit woord wordt genomen voor een' weinig, bijna niets beduidende zaak, en men heeft een aantal spreekwoorden van die nietigheid ontleend, als: Hij zou abez een stroa haffen. Hij legt hem niet een stroa in den meg. Dat is niet van stroa. Hij laat zich met een stroa binden / of ook wel: Hij is met een stroa te trekken / van iemand, *die zich al zeer gemakkelijk tot iets overhalen laat*, gebruikt. Daar er nu ook in het *stroof*, hoe gering ook, nog onderscheid is, zegt men: om een hajerstroa / d. i. om het minste dat men bedenken kan. Evenwel wordt in één spreekwoord aan *stroof* ontleend, op deszelfs hard of taaiheid gedoeld, als men om iets *onuitvoerlijks* aan te duiden zegt: Men kan geen stroa aan stuk hÿten.

Lang stroa en geen erluten / zegt men van iets, *dat veel vertooning maakt, maar weinig te beduiden heeft*, even als de erwten op vetten grond gezaaid, wel eens veel loof maken ; maar weinig vruchten opleveren.

T A K.

Harte takken lange injnaogst. Dit spreekwoord aan den wijnbouw ontleend, wijst ons op de noodzakelijkheid om door het besnoeijen van den wijnstok en het zuiveren van zijn los gewaai, het goede hout meer voedsel te doen erlangen, tot het voortbrengen van vele druiven, en leert ons, dat de tegenspoed van dit leven vaak dienen moet, om ons reiner van hart en heiliger van wandel te doen worden.

Deze aarde, een strijdperk vol verdriet en tegenspoed,
Is juist voor ons geschikt gelijk zij wezen moet,
Opdat ons hart, dat ligt aan 't uiterlijk blijft hangen,
Niet in de strikken der verleiding wordt gevangen.

VAN MERKEN.

T A R W E.

Daar is onkruid onder de tarwe. Deze woorden uit Matth. XIII genomen, worden spreekwoordelijk overeenkomstig den oorspronkelijken zin onder ons gebruikt, om aan te duiden, dat in de Maatschappij *zich kwaden onder de goeden mengen*. Verg. bladz. 48 op koren.

T U R F.

't Komt op een turf niet aan/ als men in 't veen is:
bij overvloed is men niet karig op een weinigje.

Zoo ging het ook voormaals in ons Vaderland buiten het veen, wanneer op St. MAARTEN (11 Novemb.) de arme kinderen met goed gevolg, twee aan twee met een korf aan de deuren der vermogenden rondgingen, onder het zingen van:

Sint Marten is zoo koud
Geef hem een turfken of hout

Om zich bij te warmen ,
 Met zijn blanke armen ,
 Hier woont een rijk man ,
 Die veel geven kan ,
 Veel kan hij geven ,
 Zalig zal hij leven ,
 Zalig zal hij sterven ,
 Den Hemel zal hij erven.

V. E.

Hij meet een turf (ook wel een smavelstak) in drieën te kloven: *hij is hoogstzuinig.*

U I J E.

Hij is zoo gek als een uije of als een malle uije: *hij stelt zich gekkelijk aan.* De oorsprong der vergelijking met een *uije* of *mallen uije*, is ons echter onbekend.

V L A S.

Het is een blaasbaard / iemand, *die een vlasachtigen, ligten baard heeft*, 't welk inzonderheid van den eersten baard eens jongelings wordt gezegd.

Van dat blaas is geen goed garen te spinnen: *van die zaak is niets te maken*, ook wel: *met dien jongen mensch zal men het niet ver brengen.*

Z U I V E L.

Geen zuivel op zuivel / zeiden onze matige voorouders, als zij niet wilden dat men tegelijk kaas en boter op zijn brood zou doen, omdat zij dit overdagig achtten. Dit ging wat ver; maar evenwel:

Eet en drinkt op dat gij leven moogt; maar leeft niet met het oogmerk om te eten en te drinken.

SENECA.

Luchtsgesteldheid.

Een drooge Maart is goud maarb. Een natte Mei geeft hater in de wei. De ondervinding toch heeft geleerd, dat dergelijke weersgesteldheid, gedurende de genoemde maanden, voor de weilanden — het vee en de bloemen zeer voordeelig is.

Voorjaar! keer immer
Tijdig genoeg,
Ons komt ge nimmer
Nimmer te vroeg.

HEIJE.

Maart roert zijn staart/ als het op het laatst dier maand buijig onaangenaam weder is.

Hoe vaak hij 't vlugtig zwerk beroert
Door buijen, buldrend rondgevoerd,
Toch lacht ons in zijn schoot een blijde Lente tegen.

Ondanks der stormen woest geweld,
Blaast hij viooltjes over 't veld
En 't voorjaarsluchtje doet op jonge bloescms hopen,
De doodsche rustkoets der natuur
Schuift hij, wijl haar 't ontwikkelend vuur
Op nieuw door de aadren gloeit, ter blijde ontwaking open.

* *

Aprilletje zaet geeft nog wel eens een luttel hoed.
Hoe mooi zich het weder dan somtijds laat aanzien,
wordt men toch nog wel door een sneeuwbus verrast.

Zwarte, dreigende wolken worden soms uit alle
hemelstreken nog door den dampkring, die ons om-
ringt, heen gejaagd en ontbinden zich dan niet zel-
den in koude, somtijds met sneeuwvlokken vermengde
regendroppelen of kletterenden hagel, die de ontsprui-
tende grashalmen en de teedere bloemen, welke reeds
de lagchende knopjes in den koesterenden zonneshijn
ontsloten, met verwoesting dreigen; maar geen nood!
achter die donkere wolken is de *Lente* geboren.

P. MOENS.

Een drooge Maart en een natte April / is de haren
naar Junn luttel.

Maart en *April* zijn ons voorzeker in de rij der
maanden het jeugdigst beeld der lagchende hoop. In
hare regterhand houdt zij den bekransden beker der
genieting, maar met een deksel, waarop nog donkere
beelden afgemaald zijn, gesloten. Toch belooft zij
ons volle teugen uit dezen beker, en ontsteekt met
de andere hand het vuur der dankbaarste liefde op
het altaar, aan den Eeuwige levenden God geheiligd.

* *

Het leert niet / zegt men op het land wanneer aan-
houdende droogte, koude of natheid, nadeelig zijn,
en in de zamenleving, *wanneer iets niet goed gaat
of gelukt.*

Hij heeft mooi luttel in het hoed / geldt den land-

man, die b. v. zijn vee, vroeg in het voorjaar in de weide drijft.

Hij heeft een goede bui: een goede luim, die gelijk is aan een bui, in ras opkomen en overgaan.

Wel mag men *hen* voor *wispelturigen* houden, die meestal door hunne luimen geregeerd worden en elken dag aan zich zelven ongelijk zijn; nu eens van deze, dan weder van die ontwerpen zwanger gaan; heden uwe ootmoedige dienaars, morgen uwe openlijke vijanden zijn; nu eens vrolijk en bescheiden, dan weder knorrig en onbeleefd zijn; nu eens in de gezelschappen den hoogsten toon geven, dan weder het spreken schijnen verzworen te hebben, en op welke men zich derhalve in geene omstandigheid des levens verlaten kan; wel mogen zij menschen van één uur, ééne minuut of enkele seconden worden genoemd.

DE FAKKEL.

Koud en nat geeft nog altijd nat. Aanhoudend koud en schraal weder, met sterke droogte, doet de weiden veeltijds zeer terug gaan; doch zoo het bij koud weder nog gedurig regent, geeft zulks aan de gewassen eenige verkwikking en bevordert derzelver groei.

Een droegte morgen geeft een blijten dag. Niet zelden volgt op een donkeren, regenachtigen morgen, nog schoon weder, en de kennis hiervan, is inzonderheid voor den landman van groot belang. Zoo ook wordt een kwaad humeur in den morgenstond wel eens van eene opgeruimde gemoedsgesteldheid op den dag gevolgd. Zoo wordt ook soms

bij een donker vooruitzicht nog een blijde toekomst geboren.

Volbreng alleen getrouw uw pligt,
En eens wordt u' het duistre licht,
Wat de uitkomst hier moog wezen.

FEITH.

Alle winden hebben hun keer- (ook wel *keer-*) winden. Men ziet niet zelden, dat als de wind, langen tijd uit den eigen hoek gewaaid heeft, dezelve daarna een even geruimen tijd, eene tegenovergestelde rigting aanneemt.

Als de Weste Winden veele Wolken uit de Zee naar het Oosten gevoerd hebben, brengen de Ooste winden dezelve te rug, waarom wij in het voorjaar, ik meen in April, doorgaans zulke wederkeerende Winden uit het Oosten krijgen; en, wanneer zij eenigen tijd gewaaid, en de medegevoerde dampen tegen de Weste en Zuidweste Wolken geperst hebben, worden eindelijk de Dampen, boven ons hangende, te zwaar; des keert de Wind dan om, en wij krijgen Regen. In dit geval, of wanneer wij Noordooste Winden met vorst lang gehad hebben, en de Dooi met eenen Zuidwesten Wind opkomt, gevoelen wij eene blijvende koude, twee of drie dagen lang, zijnde decze de uit het Zuiden terug komende Noordoostelijke koude, die ten laatsten door eene Zuidwestelijke lieve warmte verwonnen wordt. Als de Ooste wind sterk doorzet stuit hij tegen Engeland, en komt kort daarna, in eenen Westelijken Wind terug.

MARTINET.

Deze opmerking is mede voor den landman van

aangelegenheid om er zijne zaken naar interigten of hem te bemoedigen; maar zoo ook zegt men van iemand, die een geruimen tijd zijn' spotlust bot vierde, doch eindelijk het daarvoor wel verdiende loon ontvangt, even als van den zoodanigen, die door wellust of heerschzucht gedreven, voor zijne losbandige en verwaande handelwijze, op eene gavogelige wijze wordt te regt gesteld: *Alle huijden hebben hun meerminnen.*

Een stez ligt bij de maan / kandigt hiel eens storm aan.

Geen hiel zoo stout / die drie dagen kan blijven aan 't haat / is voor den landman, eene zekere aankondiging, dat de vorst niet langer dan drie dagen zal aanhouden.

Als de sneeuw valt op natte slijk / greeft na drie dagen een' vasten dijk / of sneeuw op slijk is een vastste zekerlijk: *als het met dooiver sneeuw, heeft men binnen drie dagen vorst te wachten.*

Zuidweste snee (*sneeuw*) noordooste wind in zee / veelal volgt op jagtsneeuw uit het zuidwesten, noordooste wind met vorst, en van daar zegt men *Z. W. sneeuw N. O. vorst.*

Een koude haai een ijsse haai. De dooi houdt toch doorgaans aan, wanneer dezelve met koud weder begint.

Het zonnetje haalt (of *trekt*) water / zegt men, wanneer de zon waterchtig door een dikke wolk zijne

stralen schiet, en zich reeds eenige droppels beginnen te ontlasten.

Hamerslag — regen aan den derden dag. Hetgeen men *hamerslag* noemt, is eene zekere soort van kleine wolken, die eenige gelijkheid hebben met de kleine ijzeren schilfers, welke bij het smeden ontstaan. Wanneer men nu de lucht daarmede bezet ziet, zal het doorgaans niet langer dan den genoemden tijd duren of het regent. (De bedoelde wolkjes, noemt men, zoo wij ons niet bedriegen, hier en daar ook wel *lammer-wolkjes* of *schaapjes*).

Het is een onjehbaar storm: zoo spreekt men, als het in *Maart* stormachtig waait, ofschoon het nog altijd twijfelachtig is, of genoemde vogel meestal met stormwind zou overkomen.

Als St. Margriet in haaz heb pi. t/ regent het zes weken. Wat deze Heilige met den regen gemeen heeft, en of zij misschien berucht is geweest door het lossen van eene groote *copia urinae*, weten wij niet; maar wel, dat het spreekwoord aan haar ontleend aanduidt, dat wanneer het 20 Julij, zijnde haar verjaardag, regent, dit zes weken, in meerdere of mindere maat, duren zal.

Op een groene kerstmis volgt een witte Paschen. Dit wordt al dikwijls waargenomen. Wanneer het in den winter zacht weder is, heeft men doorgaans koude in het voorjaar te wachten.

Het is harde wind zonder regen/ zegt men, wan-

neer iets, 't welk niet aan de verwachting beantwoordt, veel gedruisch maakt. Even zoo, als dat bij het verlangen naar regen de stand der barometer — de gesteldheid der lucht enz. een op handen zijnden regen voorspellen, 't welk echter op niets dan wind uitloopt. Zoo wordt dit ook wel spreekwoordelijk van hem gebruikt, die in zijne verbolgenheid veel dreigt, maar ten slotte niets uitvoert.

Het voorbeeld aller jongelingen,
 Zijns grijzen vaders troost en staf,
 Die ieder kon tot achtung dwingen,
 Wiens deugd het blijdst vooruitzigt gaf.

Die jongeling, wyl de min hem griefde,
 Vervoegt om troost zich bij CLIMEEN.
 Hij zucht, hij smeekt om wederliefde:
 Maar vruchtloos is al zijn geweest.

Geen klagt, geen voetval, niets kon baten.
 CLIMEEN gebiedt hem haar te ontvliên.
 Wel, zegt hij, 'k zal u dan verlaten.
 Gij zult mij nimmer wederzien!

Hij rukt den degen uit de schede.
 Helaas! zijn wanhoop stijgt in top.
 Hij slaat zijn oog op punt en snede,
 En steekt hem — langzaam weder op.

GELLERT.

Jagers, ijlt ter jacht!
Ziet, de morgen lacht
Door den lommer nacht,
Waarin het hert ons wacht!
Hooft' het hoornen choor
Galmt de bergen door,
Rolt en galmt de dalen door!

.
.

't Is DIANA's stoet
Die ons den krijg vergoedt,
Die als wij vol kracht
Weeke weeld' veracht,
Kom en volg ons eedle jacht!

STARING.

JAGT EN VISSCHERIJ.

JAGEN.

Het Bedrijf.

Een gestadig jagez luint. Dit hoort men wel in de trekschuit, als de man, die het paard stuurt, op een klein drafje voortrijdt, en zoo zegt men ook in dien zelfden zin tot opheldering hiervan: Icnig of staagjes aan dan breekt de lijn niet. Het spreekwoord wordt echter afgeleid van een bestendig, bedachtzaam jager, die met overleg jagende, veel meer vangt dan hij, die met onbezonnenheid slechts enkele malen van de jacht gebruik maakt, en geeft te kennen, *dat men nooit te veel haast moet maken om tot zijn voorgesteld doel te geraken maar hetzelfde met overleg en beleid moet pogen te bereiken.*

Wie een ander jaagt/ staat zelf niet stil. Dit blijkt in jagers en honden, die eenig wild nazetten en zoo *pluagt hij, die een ander kwellen wil, daardoor niet zelden zich zelve.*

Hij maakt jagt op — een *meisje*, eene *vrouw*, een *ambt*, enz. zegt: *hij doet zijn best om het eene of andere magtig te worden.*

Wie op twee hazen te gelijk jaagt/ vangt geen van

heid: wie op eens te veel wil, verliest wel eens alles.

Treck hier desen regel uijt :
 Twee te lieven is verdriet ;
 Want soo doende vangt men niet :
 Hout dan liever dese leer :
 Ééne vrijster , sonder meer.

CATS.

De Voorwerpen.

Ik zal ez haaz of pluim van hebben / is ontleend aan de jagers , die op viervoetig wild of gevogelte uitgaan , in de hoop en verwachting van toch het een of ander daarvan te huis te zullen brengen , en zegt : hoe het ook ga ik wil er het mijne van hebben.

Een haaz daaz men geen loop in ziet / en vangt een goede luiman niet :

Al heb ick tot het wilt een wonder groot verlangen ,
 Noch sal ick geenen haes op sijnen leger vangen :
 Ick scheppe meerder lust wanneer hij vaerdig loopt ,
 Want 't heeft toch beter geur al wat men duure koopt.
 Wel op dan , vluchtigh dier ! waerom hier stil geseten ?
 Ghij dient niet sonder sweet , en sonder stof gegeten ;
 Dat is uw beste saus : uw spier en smaectt ons niet ,
 Als ghij u sonder loop dus aan den jager biet.
 Is 't niet een seltsaem dingh ? ick weet een jonge vrijster
 Die moij , die geestigh is , en singt gelijk een lijster ;
 Die streelt mij wonder sacht , en spreekt gedurig schoon ,
 En des al niettemin ick acht het niet een boon :
 'k En weet niet hoe het komt , sij kan mijn wilde sinnen ,
 Sij kan mijn grilligh hert met vleijen niet gewinnen :
 Ick sie het alle daegh , al heb ick ongelijck ,
 Hoe sij mij nader komt , hoe dat ik verder wijck.
 Daer woont integendeel hier onder onse buuren
 Een ander weeligh dier , vol alderhande kuuren ,

Een trots een spijtig dingh , dat mij geduurigh quelt ,
 Dat mij gantsch seldom spreekt , en veel te leure stelt.
 Hoe moet ick menighmael ontrent haer deure dwalen ,
 Oock als de koude sneeu komt uijt den hemel dalen :
 En des al niettemin , ick ben 'er meê gepast ,
 En voel dat mij het vuur oock in de koude wast.
 Wel vrijers ! naer ick sie , wij slachten hier den jager ,
 Die prijst den snellen haes , al is het wiltbraect mager ;
 De moeijte wet de lust , soo dat 'er niet en smaect ,
 Dan dat hem draven doet , en moede leden maeckt.
 Al wat men heeft besuurt , dat wort met vreugt gegeten ,
 En dat wat moeijte kost , dat wort met lust bezeten ;
 Wel vrijsters ! wie ghij zijt , wilt noijt te vejligh zijn ;
 Geen vreught en heeft vernaeck dan na voorgaande pijn.

CATS.

Daar men 't minst verwacht / springt de haas uit
 de gracht: *het geluk komt dikwijls van de zijde, waar
 men hetzelfde het minste verwacht.*

Toen de elende (van *Leiden* 1574) niet hooger
 scheen te kunnen klimmen , steekt er , juist met den
 springvloed , een storm op uit den Noordwesten , die
 't zeewater , met geweld ten lande injaagt. Straks
 daarna zwaait de wind acht volle streken zuidelijker ,
 't welk te wege bragt , dat de vloot , in plaats van
 negen duim , nu twee en een derde voet peilen (en
 alzoo de stad ter ontzetting naderen) kon.

WAGENAAR.

Hij is van zijn veld: *hij is er niet te huis* , — er
 niet in bedreven , met zinspeling op een haas , die
 van zijn veld is en de sluippaadjes of loopjes , waar-
 aan hij gewoon is , niet vindende in het onzekere is
 waarhenen zich te wenden , en alzoo ligtelijk van
 de jagthonden wordt gevangen. Op gelijke wijze
 zegt men ook wel : *Hij is er bedreven als een suetk*

(ook wel *karper*) op zoldre / en van daar dat het bij de Ouden was: *Een zot is thuis in zijn eigen huis / dan een thuis man in dat van een ander.*

Hij is vogelstrij verklaard / wordt, met zinspeling op het vrijë schot, op *den vogel*, van hem gezegd, op *wiens hoofd geld gezet is*, om hem dood of levend aan het gerigt over te leveren.

De Middelen.

Hij zit hem op de hielen: *hij achterhaalt hem*, even als de jager het wild.

Hij gaat uit schieten: *hij gaat beproeven of hij iets krijgen kan.*

Hij ligt op de loer / wordt van iemand gezegd, die in het spel of eenig ander geval op een bedekte wijze eenig voordeel tracht te behalen.

Hij mist zoo naauw niet: *hij geeft er zoo naauw geen acht op*, zoo als een jager, die het schot, zonder naauwkeurig te mikken, waagt.

Hij schaat een kraai (ook wel een *bok*). Vroeger teekende ik bij dit spreekwoord aan, dat het in allen gevalle beteekenen moet: *hij schont mis*, 't welk uit deze of gene ons onbekende anecdote aanleiding kan genomen hebben, even als het overbekende:

De vroomen Delfenaeren,
Die schoten een vet Kalf
Toen zij verdrucket waeren
Van den wreeden Duc D'alf.

Hij schiet ander een andermans duitven: *hij trekt eens anders kalanten of begunstigers tot zich.* -

Dat schot is mis: *die poging is mislukt — die hoop verijdeld — die kans verkeken.* Het spreekw. wordt

gebruikt wanneer iets anders uitvalt dan men verwacht had of liever, bij mislukken van iets, waartoe men moeite heeft gedaan.

Hij is het schot niet waardig / zegt de jager van het wild 't welk hem niet aanstaat en menig een van een' ander, *dien hij het beneden zich rekent te vervolgen.*

Elk schot is geen vogel: *alle poging om iets te bemagtigen gelukt niet altijd. Te dikwijls mist men zijn doel.*

Hij is ietjff in zijn luek geschoten / zegt men van zulk een', die door onvoorziene teleurstelling, niet in staat is, uittevoeren, 't geen hij met wat bedoeling dan ook, zich had voorgesteld, en nu in plaats van te schitteren, zich als een gekortwiekte vogel gebrekkig moet behelpen.

Zoo ging het b. v. LEYCESTER in de 16^e eeuw. Bij de mislukking zijner aanslagen hier te lande, poogde hij MAURITS, OLDENBARNEVELT en HOHENLOHE te doen vatten; maar zij ontkwamen dien strik. Hierna ondernam hij, den Burgemeester van *Amsterdam* in verzekering te nemen, maar dat mislukte. Te *Utrecht* bestond hij wat anders; doch men weerstond hem. Toen toog hij naar *Enkhuizen*; maar hij zag af van die stad, omdat men de poorten voor hem wilde sluiten. Daarop vertrok hij naar *Vriesland*; maar de Staten verzochten hem de reis uit te stellen. Eindelijk wilde hij het door oproer winnen; doch de belhamels werden met den dood gestraft. Hij begreep dat het tijd van vertrekken werd. In Engeland gekomen, waaide de wind hem ook tegen. Toen zag men den trotschen, geveinsden, trouweloozen LEYCESTER, met schande overladen, zich verlagen.

MARTINET.

Hij kloopt op de haag: *hij maant hem nadrukkelijk om geld*, afgeleid van de jagt op vogels en ander wild gedierte, 't welk zich in de haag of hegge verbergt.

Hij zal den vogel wel strikken: *hij zal den man, hoe slim hij ook zij, wel weten te vangen of krijgen.*

Hij heeft den vogel over het touw laten snappen (*ontsnappen*). Men denke bij dit spreekwoord aan het *vinken* of *ganzennet*, ook wel *touw* geheeten. Het zegt: *hij heeft eene gunstige gelegenheid ongebruikt laten voorbijgaan, — zijne waar of koopgoederen voor minder moeten afstaan, dan hem vroeger was geboden.*

De hand zit op zijn tascij/ zegt men van een deunen vrek, uit wiens beurs niet ligt geld te verschijn komt, als of er een hond op zat, die de weitasch bewaakt.

AVAAR WCCS laatst zijn' zoon al 't goud
 Dat hij eene ijzren kist sints lang had toevertrouwd,
 En sprak: » Ik heb, om deez dukaten
 » U bij mijn sterven na te laten,
 » Mijn leven lang gebrek geleên,
 » Met honger, koude en dorst gestreên.
 » Gij moogt van tijd tot tijd dit geld wel overtelen;
 » Maar geef 'er nooit een' duit
 » Van uit:
 » Wat zoudt gij doen, mijn zoon! zoo de armoede u kwam kwellen? ”—
 » Wel, wat ik doen zou? ” zeide hij:
 » Papa! 'k zou net zoo doen als gij. ”

WITSEN GIJSBEEK.

Een goede jagthond ontziet geen modderige sloot: *men moet om een goed doel te bereiken, geene onaangenaamheden ontzien.*

Met onnutlige honden is kwaad hazen tangen/ geldt

hen , die maar volstrekt aan deze of gene zaak niet willen en waarmede men in dat geval niets uitrichten kan.

Deel handen is des hazen hoed: voor overmagt moet men bukken.

Het is een strik hoer de gekken: men moet wel van zijn verstand beroofd zijn , om zich door zoo iets te laten foppen.

's Morgens vroeg, voor dag, voor daeuw,
Komt de vischlust, op de plassen
Ons (*) in onzen slaap' verrassen,
En is zelfs de zon te gaeuw:
Snoek — en blei en palingfuiken,
Korf en aelreep, strik en net
Op de vischvangst uitgezet,
Moeten dan den grond ontduiken,
Zegen, schrobnet, gebbe en haef,
Werpnet, schakels, doggers, fleuren,
Doen dan 't zilveren stroomfloers scheuren,
Daar 't ons dekte gladt en gaef.

D. SMITS.

(*) *Stroomnimsfen.*

VISSCHEN.

De spreekwoorden aan *visch* ontleend, zijn in onze *Handleiding* over de spreekw. uit het *Dierenrijk* en de *Nalezingen* tot dezelve, behandeld.

Elk kijkt op zijn getij. Visschers mogen waar een getij gaat, daarop wel letten, of zij missen een goede vangst, en *zoo neemt ieder die wijs is, tijd en gelegenheid waar om zijn voordeel te doen.*

Wij lezen b. v. van den slag bij Nieupoort, A°. 1600. »'s Prinsen onvermoeijde dapperheit, de veerdigheit van sijn verreziend' oordeel en eijndelijk » sijn gesicht zelve, maekt den sijnen terwijl hij » niet lijdt, dat se ooverwonnen werden, ooverwinnaars. De Spanjaards, die teeghen den middeltoght » voghten dit siende, hoewel gelijk of nogh sterker, » verschrikt door den quaeden uitslagh luuner krijsgesellen, verflaenwden in hunne voorighe hitte. Ook » druckten hen niet alleen de ongemakken, die veldtslaegeu gemeen sijn, maer door MAURITS voorsienigheit meer andere, welker gevoelen scherper nijpt, » wanneer de hevigheit verkoelende, de vreesse het » hart bevangen heeft, want se hadden niet alleen de » son in d' ooghen gehadt maar eenen windt grooter » dan gemeenelijk 's soomers, hen den rook en het

» sandt in 't gesicht jaeghende, hadt hen 't uitsien
 » benoomen. Bij hen was wel alle mogelijkheid aan-
 » gewendt om die weldaet des hemels op hunne sijde
 » te trekken, maar MAURITS hen allerweeghen op 't
 » lijf sijnde hadt hen niet toegelaeten hunne slaghorde
 » om te keeren.''

HUGO DE GROOT.

En traebel matez is het goed misfsjen. Dit is in de
 ondervinding geground, 't zij om dat de visch aan
 zulk water de voorkeur geeft, of, zoo als wij lie-
 ver denken, omdat zij daarin niet zoo goed kun-
 nende zien, zich te ligter laat verschalken. Spreekw.
 gebruikt geeft het te kennen: *het valt dikwijls ligt met
 plaats hebbende verwarringen zijn voordcel te doen.*

Waar men dit ook ondervond, zeker was het toen
 de Israclitische Veldheer GIDEON de Midiamten over-
 viel en de drie honderd gebroekene kruiken, fakkels
 en trompetten der uitgelezene mannen, bij de wapen-
 kreet: voor JENOVA en GIDEON! het beoogde doel trof-
 fen. Het was omtrent middernacht; alles lag in die-
 pen slaap gedompeld, en het is gemakkelijk te begrij-
 pen, welk een ontwaken het was onder een zoo ver-
 schrikkelijk rumoer. Die het naaste bij waren meen-
 den den dood reeds in de kaken te loopen. Vlugtende
 naar het midden des legers, verspreiddeu zij den
 schrik al verder en verder, en verhalende wat zij
 zagen en hoorden, deed de angst het hen nog onein-
 dig vergrooten. Nu gaat alom de kreet op van ver-
 raad, verraad! Men loopt te wapen, en weet niet,
 wie voor vriend of vijand moet gehouden worden.
 De verwarring greeit aan van oogenblik tot oogen-

blik. *Het zwaard van JEHOVA en van GIDEON!* Zoo kliukt het aan het uiterste des legers; en wie het hoort herhaalt het in zijne verbijstering. Elk meent door zijn nabuur, door zijn vriend of bondgenoot te worden opgeofferd. Het wantrouwen is straks tus-schen de woeste horden opgewekt. MIDIAN houdt AMALEK, AMALEK, MIDIAN, ISMAEL houdt beiden voor verraders en vijanden: daar vallen ze op elkander aan, meenende te vechten voor leven en buit; en eer de dag is aangekomen, is de woede reeds zoo hoog geklommen, dat er geen ontdekken der misvatting meer mogelijk is; het gausche legerkamp is een bloedbad!

Zoo ras GIDEON bespeurd had, dat zijne list gelukt was, ontbood hij de tien duizend man uit *Nafthali*, *Aser* en *Manasse*, die hij naar hunne veldtenten had terug gezonden, en die op weinige uren afstands gelegerd waren. Zij kwamen ijlings op, en nu was het inderdaad *het zwaard van JEHOVAH en van GIDEON*, dat onder de vijanden eene vreeselijke slagting maakte, hen in verwarring op de vlugt dreef, en verstrooide.

VAN DER PALM.

Hij gaat in een anderz matez wijschen: *hij maakt zich schuldig aan toeigening of gebruik van het geen een ander toekomst.*

Men kan in geen twee sloten te gelijk wijschen/ zegt men, *wanneer tusschen twee geheel verschillende zaken eene keuze moet gedaan worden.*

Hij wijscht ez naaz: *hij doet naar dien persoon of die zaak onderzoek.*

Hij wijscht achtez het net: *hij komt te laat om zijn oogmerk te bereiken, zijn kans is verkeken. Zoo*

zegt men ook: Door een visscher's heuz gebiſcht en niets gebangen/ daar de visscher het water, gelijk het heet, *dood*, dat is geheel leeg gevischt zal hebben.

Hij biſcht met den zilveren hengel: *hij betaalt den visch, dien hij met den hengel niet vangen kan of wil.*

Hij haalt te heel want oberhoop: *hij wendt al te veel moeite aan, — maakt te veel omslag.* Zoo spreekt men van hem, die tot zijn eigen nadeel, door groote omwegen, of het bezigen van eene menigte overtollige middelen eenig doel tracht te bereiken, *hetwelk met veel minder moeite te verkrijgen was.*

Hij zet fuisken (of ook wel netten) uit: *hij gaat zijn geluk beproeven, ook: hij zoekt iemand in zijne magt of belang te krijgen.*

Hij krijgt hem in het net: *verschalkt hem op eene slinksche wijze.*

Hij haalt hem het net over 't hooft: *haalt hem tegen wil en dank tot iets over.*

Hij draagt zijne netten (ook netjes): *hij rust wat uit, ook wel: hij scheidt er uit met wijn of sterken drank te gebruiken, of hij slaapt zijn roes uit.*

Er moet hij geboet worden: *tot die zaak of inrigting bijgedragen worden, afkomstig van het herstellen, digten en aanvullen der verscheurde en onbruikbaar geworden netten.*

Hij staat een lerschen warm aan: *hij stopt zijn pijp nog eens.*

Houd uwt want maa' draag / zegt men tegen iemand, die iets wil verrigten of ondernemen, waartoe hij onbevoegd of ongeschikt is, of waarvan men althans zeker weet, dat niets goeds te wachten is.

Hij zit goed in zijn want / geldt hem , die er goed gespierd en gezond uitziet , en geeft te kennen , dat het hem aan geene krachten zal ontbreken om door handen arbeid zich brood te verschaffen , even als een goed visscher , die van het noodige vischtuig wel is voorzien.

Er is luf aan den hengel / zegt men , wanneer er veel aanvraag naar eenig artikel van handel is , ook van iets , 't welk veel wordt gezocht.

Vangen.

Hij vangt een vliegende vogel : *een onverwacht geluk dient hem.*

Houdt wat gij hebt. Het is kwaad te vangen wat er vliegt. Betez Eene vogel in de hand dan tien in de lucht / zijn spreekwoorden die ons leeren *dat het zekere altijd boven het onzekere te verkiezen is.*

Hij heeft hem in de klem. De *klem* is een werktuig tot het vangen niet slechts van ongedierd , zoo als bunzems , ratten , enz. maar ook van klein wild , gebruikelijk. Het spreekw. beteekent dus : *hij heeft hem in bedwang of in zijn magt* , en daar het klemmen pijn doet , wordt het meest gebruikt , als men daardoor iemand beangstigt.

De wolf is in het want geraakt : *men is den boozen mensch meester geworden.*

Zoo hij dat doet meet ik zijn bangst. Eene spreekw. bedreiging , doorgaans met opgeheven vuist gedaan , waaruit de meening kan worden afgeleid.

Hij is zoo wild als of hij met een trammel gehangen

waag. Dit zegt men van iemand, die bijzonder wild en onstuimig is. Maar van waar dit spreekwoord? » Ik weet niet te gissen (schrijft TUINMAN) als dat een trommel door haar geluid het wild zoodanig verschrikt, dat het zeer verwilderd de vlucht neemt, en daardoor wel dolschootig in 't net loopt, waar mede echter een ander spreekwoord: Men vangt geen hazen met een trommel / in strijd is. Laat het gebruik zelve de meening verklaren! » In Noord-Brabant vond ik een vischnet in gebruik, zoo ruim, dat de visch zich daarin vrij kon bewegen en altijd springlevend en spartelend gevangen wordt. Zou men het spreekwoord hiervan niet kunnen afleiden?

Hij vangt hem in zijn eigene moorden: *hij krijgt iets uit hem 't welk hij sprekende, niet bedoelde of wel gaarne anders had.*

Die zijnen mond en zijne tong bewaart
Bewaart zijne ziel van benaauwdheden.

SALOMO.

Hij is al in de fuik: *betragt, gevangen, verschalkt.*

Zelfs de grijze winterkoning
Schept ook vreugd in 's landmans woning,
Daar er vijf of zes bij 't vier
En een braven pot oud bier,
Met hun vrijsters en hun vrouwen,
Vrolijk vastenavond houên.
TREUWIS haalt het boerenboek,
'k Meen de kaarten uit den boek,
Daar hen dikwijls onder 't jassen,
't Minneguitje komt verrassen.

.
.
.
.

Vrolijk in de week aan 't werk,
Zondags morgens naar de kerk
's Middags naar de kollefbaan,
Daar veegt eerst het leven aan.
Lagchen, stocijen, vrolijk hupplen
Bij het kaatsen, katten knupplen,
Kegelen of, op de baan,
Wakker aan het dansen gaan.

Studium tempusque Musis 1778.

LANDELIJKE SPELEN EN VERMAKEN.

Spel en Kans.

Die 't spel niet kent (of *kan*) moet het niet spelen: niemand moet iets ondernemen, 't geen hij niet verstaat. TUINMAN heeft hier bij de volgende aanteeke-ning: »Zoo is neering zonder verstand, verlies voor de hand. 't Spreekwoord geeft dus ook een goeden raad, dat zegt: *Die 't ambacht niet kan, moet geen winkel opzetten. Maar: Die 't ambacht kan, krijgt de neering, zei de snijder, en hij kreeg een paar kousen in de Paaschweek te verzoolen. Hij die niet braden kan, blijve buiten de keuken. Men moet leeren met schade, of met schande. Doch: Die niet te raden zijn, zijn niet te helpen.*»

't *Is* spel's regt: regtvaardige vergelding of be- looning.

Het is een spelbreker: iemand, die voor dat men het verwacht en verlangt met spelen ophoudt, of in 't algemeen, zijne medewerking afbreekt.

Als het spel op zijn best is moet men ophouden / die dit toch niet doen verliezen dikwijls niet slechts het gewonnene , maar al hun geld , en spreekw. gebruikt herinnert het ons : *om in elk geval van de fortuin niet te veel te vergen.*

Hij zet zijn laatste brood bij. Brood is hier het laatste dat men heeft , te weten : geld om brood te koopen. In het spel , hetgeen men nog ten laatste over heeft , om zijn fortuin te beproeven. Spreekwoordelijk : *hij geeft al wat hij nog heeft om iets te wagen of te winnen.*

Hij waagt een kans / of wel : Hij neemt zijn kans waag : *hij beproeft zijn fortuin of geluk.*

Hij verkrijgt zijn kans : *hij laat de gelegenheid voor bij gaan.*

Hij ziet hem de kans / de gelegenheid af.

Daar is geen kans toe / hetzelfde als : Daar is geen gaat op / zegt : *dat is niet te verkrijgen.*

De kans keert : *de verliezers worden winners , of omgekeerd.*

Daartoe is wel goede kans : *goede , geschikte gelegenheid.*

Het is meer geluk dan wijsheid / is op zoo menig gelukkig spel en onverwachte goede uitkomst toepaselijk.

Toen Koning WILLEM van *Engeland* in het jaar 1695 de stad *Namen* belegerde , lieten menige zijner soldaten , door het gebrek 't welk in het leger heerschte zich verleiden om op het marauderen uit te gaan , niet-teenstaande zulk eene schending der oorlogswetten op straffe des doods verboden was. Twee hunner daarop betrapt werden ter dood veroordeeld. Daar beide dap-

pere lieden waren , werd het hun veroorloofd om hun leven te dobbelen. Zij werden hiertoe bij een trom gebragt op welke zij met dobbelsteenen moesten werpen. De hoogere of lagere beslisten over leven of dood. De hoogste worp zou den laatsten aanbrengen. Een der veroordeelden valte met bevende hand de dobbelsteenen en wierp: Er vielen twee zessen ; maar zijn kameraad werpende , een gelijk getal. Men beval , dat er nogmaals gedobbeld zou worden , het gebeurde en elk der soldaten wierp vijf. Ten derden male , was dit het geval met twee vieren , en de Opperbevelhebber PRINS DE VAUDEMONT schonk aan beide vergiffenis ; » want , zeide hij , in buitengewone gevallen zie ik gaarne den vinger der Voorzienigheid , en volg dien : »

LETTEROEFENINGEN , 1840.

Beugelen.

Beugelen is volgens WEILAND op een beugelbaan (een baan , waarop een ijzeren ring bevestigd is) een bal door den beugel heen spelen , waarvan hij het spreekwoord: Dat span niet door den beugel / afleidt. Men zegt zoo ook wel boertend van iemand , *die ergens geen toegang krijgt* : Zijn haast is te groot. Hij staat er door en kijkt als een koe voor een muizenhol. MARTINET en VAN DEN BERG hadden echter reeds vroeger in hun *geschenk voor de jeugd* geschreven : » Weinigen , die dit spreekwoord gebruiken , kennen deszelfs afkomst. In sommige nederlandsche steden is eene proef op het brood gesteld , waar aan men

onderzoekt, of het wel behandeld is, en zijne behoorlijke waarde heeft. Men heeft een beugel of ring, en men ziet, of een brood, dat zijn behoorlijk gewigt heeft, wel door den beugel kan? Zoo het te groot is, en niet door den beugel kan, dan wordt het afgekeurd, en de bakker is aan de straf, die door de gildewet bepaald is, onderworpen. Maar kan het door den beugel, dan is het wel:”

Derhalve is dit spreekwoord zeer geschikt, om uit te drukken, eene zaak die aan haren eisch niet voldoet, niet beantwoordt aan het gene men met reden in dezelve verlangt; en dit zal wel, hoe men het ook neme, het geval zijn. Wij hoorden meermalen: Het is in v^{er}s^e (een basterduitgang van *es*) of: Hij brengt het in v^{er}s^e/ en dachten dan aan *den beugelbaan*, waarop wel eens de ring de gedaante der letter S heeft aangenomen. Ook dan zegt het: *het is of hij brengt het waar het moet zijn.*

Dansen.

Daar behoort mee^z ten dan^s/ dan een paar dan^s-schoenen: *daar moeten twee vlugge en bedrevene voeten in steken*, spreekw.: *daar is meer toe noodig dan loutere vertoouing te maken.*

Een alleen kan geen ronden dan^s maken/ waarbij TUINMAN aardig voegt: » of het moest een hond zijn, die om zijn staart springt:” De zin van het spreekw. zal wel zijn: *het is te veel voor één mensch om de zaak te volmaken.*

Kreupel mit hoop dansen: *de onervarensten zijn dikwijls de voorbarigsten.*

Zij kennen toch het gevaar of de moeijelijkheid der zaak niet, waaraan zij zich leenen, zij verbeelden zich ook dan wanneer zij zwak zijn, veel van hunne krachten, en meenen reeds, nog voor zij gestreden hebben, te triomferen.

HERMES.

Hij komt met hem aan den dans/ *hij geraakt met hem handgemeen of in twist, ook wel in onderhandeling, of algemeener: aan den gang.*

Hij ontspringt den dans: *ontkomt de verzoeking; ook wel de moeite of het gevaar.*

Hij doet hem naar zijn pijpen (zijne muziek) dansen: *zich schikken naar zijn zin.*

Hij doet hem de deur uit/ ook: van de trappen dansen: *hij jaagt hem de deur uit, of de trappen af.*

Hij danst op een papieren zoldertje. Zie de Nalezing op de spreekwoorden aan de Zeevaart ontleend, bladz. 66.

Zij is het katje van de baan. W. BILDERDIJK merkt in zijne aantek. op de *Korenbloemen* van C. HUIJGENS aan: » *Hel katje van de baan.* Allergemeenste uitdrukking, uit de laagste klasse van 't slechtste geboefte genomen. — 't Beteekent eigenlijk de *hoer*, om welke in een openbaar speelhuis gedanst wordt; de *baan* was de ruimte, waar binnen dit dansen in de zoogenoemde speelhuizen geschiedde." Wat hier ook van zij; *katje van de baan* is spreekw. genomen: *die toon geeft of de hoofdrol speelt, de prima persona* (voornaamste persoon) *in een of ander geval.*"

Dobbelen.

Zij zitten te dobbelen: zij spelen om grof geld.

Hij dobbelt tegen twaalf oogen: hij loopt gevaar van alles te verliezen.

Hij zet het op den teerling (dobbelsteen): hij waagt ligtvaardig en stout.

KAREL XII Koning van Zweden, verscheen in het begin van Julij 1708 aan de Russische grenzen in de nabijheid van den *Dnieper* bij *Hollowzin*. Hier bevonden zich twintig duizend man in eene stelling, die onoverwinnelijk scheen. Voor hen was de kleine rivier de *Bibitsch*, welke nog door de wintervloeden snel stroomend en breed was. Hieraan paalde een groot moeras; ter zijde waren bosschen. De Generaals gaven den raad *pontons* te laten komen en batterijen tot dekking van den overtocht aan te leggen. »Waartoe zulke kleinigheden?» antwoordde KAREL, en stortte zich in de rivier. Zijne lijfwacht volgde hem en hierna het leger. De kracht van den vloed werd gebroken. Men kwam er gelukkig door. Tot aan de borst toe nat, waadde men door het moeras, en het bemorste heldenleger verscheen op den middag tegen over de *Russen*, welke het naar heeten strijd, gloerierijk overwon.

BAUR.

Wat loopt op den teerling: zoo kan het vallen.

Hij weet wat op den teerling loopt: hij verstaat de zaak grondig, hij weet wat zij vereischt, en wat gevolgen daar aan vast zijn.

Als de Wit de teerlingen geeft/ dan mogen de Mon-

niften luel dobbelen: *wanneer zij die verplicht zijn iets te beletten daarin voorgaan, dan veroorzaken zij, dat elk zich daartoe gerechtigd keurt.*

't *Ïÿ* strijkt en zet. Bij het *dobbelen*, zet men bij en strijkt door een gelukkigen worp den pot naar zich. Spreekw.: *het gaat gemakkelijk — als van zelve.*

Harddraven.

Hij *is* van zesfen *klaaz*/ zegt men van een paard met twee goede oogen en vier gezonde pooten, waardoor het tot den rid bekwaam gekeurd wordt, en zoo wordt het spreekw. gebruikt van *iemand, die voor zijn werk berekend is.*

Kaartspel.

De kaart *is* valschj: *het is bedrog.*

De kaart *is* *verstekten* (*verschoten*): *de zaak is veranderd*, even zoo als door het verschieten der kaarten het spel eene andere gedaante krijgt.

Hij *kijkt* hem in de kaart. Wanneer men in de kaart van hem, met wien men speelt, kan loeren, om te zien, hoe het met zijn spel staat, kan men zich daarvan met voordeel bedienen en zoo gebruikt men dit ook spreekw. om aan te duiden: *hij neemt van iemands toestand, bedrijf of oogmerk kennis.*

De *gekken* krijgen de kaart: *het geluk dient wel eens den onverstandigsten.*

Hij heeft geen troef / wordt van iemand gezegd, die niet wel gemoed, treurig en neerslagtig is, even als spelers, die zonder troefkaarten zijn, en daardoor geen hoop hebben van het spel te zullen winnen.

Hij is zoo hardich als schapenhoer: *al vrij norsch.*

Het is van klaberen en van harten: *het heeft twee-erlei aanzien.*

Kaatsen.

Hij geeft den bal op: *hij helpt iets aan den gang*, zoo als in het kaatsspel met het opwerpen van den eersten bal het geval is.

Zij kaatsen elkander de ballen toe. Dit bedrijf der kaatsbaan wordt spreekw. toegepast op *zulken die elkander weerkeurig voordeel aanbrengeu*, ook wel op hen, *die den eenen kwinkslag met den anderen beantwoorden.*

Gesprek tusschen den pleitbezorger Joost en den doodgraver JAN:

Joost. Gij leeft van 't geen er sterft, dat geeft u vleesch en zuivel.

JAN. Gij leeft als tweedragt leeft, dus leeft gij van den Duivel.

* *

Die kaatst moet den bal (ook wel *ballen*) terugkrijgen. Die zich in het spel waagt, moet ook de onaangenaanheden daarmede dikwijls verbonden, zich laten welgevalleu; even zoo als een' goed speler niet alleen den bal met kracht, behoort terug te kaatsen; maar zich daardoor bij misslag aan het gevaar bloot stelt van den bal tegen het hoofd te krijgen. Spreekw.: *wie iemand aantast heeft te*

wachten , dat men hem op gelijke wijze bejegenen , hem met gelijke munt betalen zal.

Men verhaalt van Koningin MARIA ANTOINETTA , gemalin van LODEWIJK XVI, dat zij in den aanvang der *revolutie* in het laatst der vorige eeuw , bij hare intrede in den Schonwburg niet toegejuicht wordende zich hoorbaar ontvallen liet: *peuple indigne* (*onwaardig volk*), waarop oogenblikkelijk uit het *parterre* zou geantwoord zijn: *Madame! mettez l'accent sur l'é.* (Mevrouw zet den klemtoon op de *e*), waardoor het worden moest *indigné* (*verontwaardigd volk*).

V. E.

Wie van 't dakt niet kaatsen kan/ blijve uit de baan: wie zwak is , wage zich aan den sterken niet.

(Ceeken die kaats: zet daar een merk bij , — merk dat wel op , — onthoud het!

Hij zal de ballen betalen: het zal ten zijnen laste uitvallen. Hij zal het moeten misgelden, ontleend aan het kaatsspel waarin iemand de ballen moet betalen , die anderen tot hun vermaak gebruikt hebben. Zoo zegt men ook: *Holland zal de ballen betalen/ met zinspeling op hetgeen ons rijk landje tijdens een oorlog , of eene zaak van Europeesch belang doorgaans bijdragen moet. Zoo was het inzonderheid bij den inval der Franschen 1795.*

Door onze twisten en eene zware , vroeg invallende , vorst geholpen , trokken zij , met eenen verbazenden spoed , tot in het binnenste onzes Lands , en werden door allen , die naar hunne komst verlangd hadden , met opene armen ontvangen; terwijl de andere partij , hare magt gebroken ziende , zich stilzwijgend onderwierp.

Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap was de leer van het *Fransche Volk*, en de leuze van deszelfs krijgsknechten. Om de schoone grondbeginselen en lessen, waaruit deze sproten, voor te staan, kwamen zij, volgens hunne verklaring, hier. Wie kon dus twijfelen, of zij zouden eene leer, die door hen te vuur en te zwaard verdedigd werd, beleven en beoefenen. — Doch, ook de Regenten der *Fransche Natie* bewezen, dat de mensch niet altoos navolgt, wat hij anderen als schoon en goed aanprijst. Zij bewezen hunne zedelijke zwakheid, toen zij, nadat alle redenen van oorlog tusschen hen en ons vervallen waren, weifelden, om onzen Staat tot een verbond van vrede en vriendschap met den hunnen toe te laten. Zij schoven toen het erkennen der *Bataafsche Republiek*, als vrij en onafhankelijk, zoodanig op de lange baan, dat sommigen meenen, dat zij toenmaals reeds het plan eener trouweloze en schendige inlijving van het Vaderland als wingewest zouden gehad hebben. Doch dit moge meer of minder gegrond zijn, zeker is het, dat wij na vele mannelijke vertoogen, onze vrijheid moesten *koopen* voor de som van honderd millioenen guldens, en een vrij groot deel van ons grondgebied.

LASTDRAGER.

Kegelen. Kolfen.

De baan is klaar: de verlangde werkzaamheden zijn verrigt. Het is nu alles in zoo ver geschikt en in orde gebragt, dat men naar niets heeft te wachten, zoo als op een wel toebereide kegel of kolfbaan, die slechts spelers wacht.

Het is een weg als een kolfbaan: *een gelijke gemakkelijke weg.*

Men moet den bal warm houden. Ontleend aan de kolfballen, die warm moeten blijven om wel te loopen, zegt het spreekw.: *men moet een begonnen werk of onderneming niet laten varen, maar door vol te houden afdoen, ten einde brengen.*

Dat is een kolfje naaz mijn hand: *dat dient mij, — zoo moest ik het hebben*, gebruikt van iemand, wien iets ter hand gesteld of beloofd wordt of die zich met iets bezig houdt, hetwelk geheel met zijn neiging en belang overeenstemt en waarvan hij een goed gebruik weet te maken.

Hij geeft hem stak en bal in handen: *hij voorziet hem van al het noodige.* Het spreekwoord wordt ook gebruikt, *wanneer men met zijne partij openhartig te werk gaat, in de mededeeling der middelen waardoor men zich zou kunnen verdedigen of regtvaardigen.*

Men moet den bal slaan zoo als hij ligt: *de zaak zoo behandelen als zij ons voorkomt en de gelegenheid toelaat.*

Hij loopt hoop zijn bal: *hij is te vroeg in de weer, — te voorbarig*, en moest eerst eens zien, waar het heen wilde.

Hij slaat den bal mis: *begrijpt of beoordeelt de zaak niet wel*, gelijk een speler op de baan die den bal niet raakt.

Die bal ligt nog niet stil: *die zaak heeft voor als nog haar beslag niet*, even als een bal die nog aan het voortrollen is.

Knikkeren.

Hij knikkiert hem van de baan: *hij ligt hem den voet, schuift hem uit den weg, uit zijn werkring uit.*

Daar is buil aan den knikker: *er moet wel iets van dat leelijke geval of gerucht bestaan.*

Knuppelen.

De kat is geknuppeld. Het *katknuppelen* behoort tot de op sommige plaatsen nog in zwang zijnde volkspelen. Aan de top einden van twee in den grond bevestigde staken wordt een touw vastgemaakt, in welks midden een ton of vaatje hangt, waarin een kat is opgesloten. Nu wordt aan ieder der speelgenooten op de beurt af, een stevige knuppel ter hand gesteld; op eenige schreden afstands het punt bepaald van waar men op het nummer af, naar de ton zal werpen, en de eerste die haar zoo aan stuk gooit dat de kat er uitspringt, wint den prijs. Spreekw. wordt door de kat is geknuppeld, *een moeilijke zaak, die gewonnen of ten einde gebragt is, aangeduid.*

Schieten.

Hij heeft den papegaai (ook wel bij verkorting van dit woord) *den gaai*, geschoten. Zie spreekw. uit het *dierenrijk* bl. 73.

't Is waarheid en zoo helder als de zon:
Die nieuws vertellen wil en stof daartoe wil garen,
Moet reizen; 't is gewis dat dit een rijke bron
Voor kennis heeten mag. Zulks nader te verklaren,
Zal thans niet noodig zijn, — ook *ik* heb binnen kort
't Nog duidelyk ervaren
Hoe vaak 't bevestigd wordt.

GODDARD.

REIZEN TE LAND:

De 18^e Augustus.

EENE SPREEKWOORDELIJKE VERTELLING.

De dag was eindelijk daar, waarop wij ons plan om een uitstapje naar *D.* te doen, zouden volbrengen. Gaarne hadden wij onzen *ARNOLD* bij ons gezien: *maar dan zou moeders keuken hebben moeten mede gaan*, zoo vies en lekker is hij. Nu waren wij maar met ons vijven.

Gold voormaals, tijdens de vele vrijbuiters en roovers hier te lande: *een ledige beurs is het veiligste paspoort*, thans wisten wij, dat geld het initiatief van een onbekrompen genot moest zijn; want

Dat is een kruijt van groote kracht,
Waarop de gansche werelt acht,
En als u dat geselschap faelt,
Soo wordt gij selden wel onthaelt

en, ofschoon wij niet tot hen behoorden, van wien **Poot** eens zong:

Daar is er , die alleen op pistoletten ,
 En klank van zilvren munt ,
 Hun ijdel haat en dwaze zinnen zetten ,

wilden wij evenwel onze *Willempjes* laten gelden.

Maar hoe nu? *Te water of te land? Beter*, dacht de meerderheid, *op een ouden wagen in de heide, dan met een nieuw schip op zee*, en het land had alzoo de voorkeur.

Wij wandelden naar de poort, waar eenige voerlieden wonen, om een wagen te bestellen. *Wat reed men daar elkander in de wielen*, naardien de een al minder prijs dan de andere vroeg. Eindelijk werd het accord gemaakt; — maar goede hemel! welk een slechte kast kwam toen na een half uur wachtens voor! Wij gaven daarover ons misnoegen te kennen; doch, troostten ons zoo veel wij konden. *Krakende wagens* (zeiden wij lagchend) *duren het langst*, en dit bragt ons op den tachtig jarigen TEUNISSEN, die reeds in zijne jeugd er uitzag, als of men vergeten had hem te begraven en evenwel nu nog wekelijks, twee uren ver naar de markt gaat. Hij is ook, wat zijne geestvermogens betreft, veel schanderer dan de boerenkinkel, die verleden week den dissel onder het achterkrat zocht, even als of hij *de paarden achter den wagen wilde spannen*. Maar zoo gaat het in de wereld! Menig een doet zijne zaken verkeerd.

Onze paarden intusschen waren *van zessen klaar*, d. i. al had niet ieder, zoo als bij de harddraverij vereischt wordt, vier goede pooten en twee goede oogen, zij waren, naar hnnne fysieke krachten berekend, voor ons *tourtje* geschikt.

Rijd voort, voerman! (riep ik nadat wij gezeten waren) *maar zie om!* Dan ga ik er uit, sprak

JUST met een bevend stemmetje, terwijl hij zijn rechter arm in het rijden niet ontzag, » dan ga ik er » uit, want als hij niet op de paarden let, kunnen » wij ligt een ongeluk krijgen, ô! ô! daar gaat het » al scheef!” Weldra werd hij echter gerust gesteld door de opmerking, dat ik slechts bedoeld had: ga uwen gang maar zijt voorzigtig! Goed — goed zeide hij: ja, *omzigtig* voor *voorzigtig*, dat gaat op.... Maar wat gebeurt een oogenblik later? De arme stumptert van een knecht was nog maar een dag of drie bij zijn baas geweest, en zoo als het met menig een' gaat, die geen onderscheid tusschen verschillende personen en zaken maakt, en zijne wereld niet genoeg verstaat, om wel door de wereld te geraken, *kende hij geen stegen voor straten*, en reed ons bij het omslaan van een hoek zoo paal vast in een der eersten, als of er *een spaak in het wiel gestoken was*, of *dat wij in een derrie (modder) gat geraakt waren*. — ARIE! zeide FRITS, *gij zijt het spoor bijster*, ja wel mijn Heer! antwoordde hij: geheel van den weg; doch met éénen was het achter ons: *Dat zal wel schikken zei de boer,* en hij *zat met zijn karreke in de hei*, en dat het bevestigd wierd door vier forsche armen, die ons terstond uit den drang hielpen, was ons zeker niet onverschillig.

Vóór op den wagen, achter op het schip, riep nu FRITS, en oogenblikkelijk zat hij naast ARIE op den bok, om hem voor 't vervolg zoo veel mogelijk te regt te wijzen en verder ongeluk voor te komen.

Of de paarden ook, om het tijdverlies te vergoeden, *lange haver* kregen! De zweep bleef in gedurige beweging. *Daar moet geen gras onder groei-*

jen; maar allen spoed worden gemaakt, was des voermans onwrikbaar besluit.

De weg over *B.* leverde geen gezigt dan van eenige najaars veldvruchten op en was, gelijk men zegt: *slaperig*; maar *goed gezelschap maakt korte mijlen*, en een bestendig onderhoud deed den tijd kort vallen. Men vroeg onder anderen: hoe vriend *J.* het met zijne *MIETJE* maakte? — Die arme man! was het Maar hoe? en het antwoord:

Wanneer het peertje, dat men eet,
 Gestadig aan, — bij ieder beet,
 Des eters tanden tegen krast,
 Of 't vrouwtjen, als de man haar streelt,
 De rol van onverschillig speelt,
 De *lust* is minder dan de *last*.

Ach! Ach!

Aan den *Spijtigen duivel*, (een herberg zoo genoemd, toen er nog geen *matigheids-genootschappen* noodig waren) moest eens water gegeven worden. Hoeveel leven daar, bij de bierkannen, borrelglazen en flesschen! *BILDERDIJK* zou gezegd hebben:

Wat Eenden hemeltjen is dat!
Gestadig met den bek in 't nat.

Aan het tolhek stond een wagen, welke zoo wat namaak scheen van dien *a la Dietz*, eens door mij op den Scheveningschen weg gezien, en *JUST* merkte daarbij wijselijk op dat men thans niet meer, iets onnoodigs of onvoegzaams aanwijzen moet door: *dat komt te pas, als het vijfde rad aan een wagen.*

Daar berstte op eens onze *JAKOB* (die bij de zestig is) in lagchen uit, toen de leuke *ARIE*, bij het

uitgaan uit de herberg, al vrij grappig met het dienstmeisje omsprong. *Oude voerlui*, dacht ik, *hooren zoo gaarne het klappen van de zwiep*: Bejaarde menschen worden nog zoo gaarne aan de ver- maken hunner jeugd herinnerd.

De weg werd meer en meer gemakkelijk. *Ons karretje reed op een zandgrond ja, als op een kolfbaan*, tot dat ARIE *hola!* riep en wij voor den *gouden Arend* stil hielden.

Eensklaps was het: kijk! daar is JAN VAN HAAMSTEDÉ. Hij is toch *een wandelende ziel*. *Men vindt hem, even als de kwade dubbeltjes, overal*

Die op winst heeft gereist, heeft wijschek gehandelt,
Die maar gereist en heeft, heeft maar zyn geld verwandelt,

Weet gij wel, dat zijn patroon *hem den zak gegeven heeft?* Den reiszak zeker om zyn goed in te pakken? Dat kan ik niet zeggen, maar wel dat hij het huis heeft moeten verlaten, en naar een goed heenkomen heeft moeten uitzien.

De hospes en hospita van *den gouden Arend*, stonden bij onze aankomst voor de deur, en toen wij met hen naar binnen gingen, trok FRITS mij bij den arm, en was het, bij een wenk naar achteren: Wat wonderlijk figuur maakt die man! Maar hij trooste zich met HUIGENS:

Een bull is geen gebrek het is een overvloed.

Nauwelijks had hij uitgesproken, of JAKOB was reeds met BELLETJE BLOK (de bedoelde hospita) aan den gang over ons dinér, en wat hoorden wij, toen

wij een rugwaartsche beweging hadden gemaakt? — Een baarsje — en hebt ge ook nog een Westfaalsch hammetje? Baars genoeg; maar de ham zou nog moeten geweekt worden: nu ja, dan lamskoteletten en kippen — of met al wat er bij hoort versta je? en dan te drie ure aan tafel? Goed mijn Heer! het zal in orde zijn Adieu!

Waarlijk JAKOB is *overal t' huis*, dacht ik, nergens en in geene omstandigheid een vreemdeling; maar in alles bedreven.

Ik heb vergeten te melden, dat WILLEM, de jongste van ons gezelschap, die zich een rijpaard gekozen en gehuurd had, ons reeds eer wij aan *B.* waren, *ventre à terre* voorbij gevlogen was en lagchend had doen zeggen: *Een gehuurd paard en eigene sporen maken korte mijlen.* Hij had echter eens anderen eigendom niet misbruikt; maar gedacht: *sta maar een wijl, gij verliest een mijl*, en gezorgd dat hij, voor ons te *D.* gekomen, een en ander tot onze ontvangst in den tuin der herberg in gereedheid kon doen brengen.

Bij het gaan door de beukenlaan, die naar dien tuin leidt, liep een doodarme jongen met een bos gesprokkeld maar beslijkt hout onzen FRITS dermate tegen het lijf, dat hij verschrikt ter zijde week. Lompert! riep hij, weet gij dan niet waar gij loopt? en zich tot ons wendende: *Zoo gaat het: men wordt eerder door een mestkar overreden dan door een degelijk rijtuig.* Wij moesten dit toestemmen; maar

trachtten hem de rimpels van het voorhoofd te vagen; — bereikten, na nog een kleinen omweg gemaakt te hebben den bedoelden tuin, en hadden van daar juist het uitzigt op het Buitenverblijf van Professor S. die een sterre-toren liet bouwen. Wat of de boeren daar wel van zeggen? zeide er een. Wat zij er van zeggen? was het. Mogelijk even als die, welke bij een teleskoop stond, juist toen er toevallig een ster verschoot.

Zoo'n klein kanonnetje! wat wordt daarmee bedreven?
 ————— Ik denk dat zal op schieten gaan,
 Zij rigten 't naer een star, 'k moet kijken. **BASTIAEN!**
 Daar valt er een. Dat 's raak! en zonder vuur te geven,
 ————— Dat heb je fiks gedaen.
 Maer ken je dat een star, ik waag er mij niet aen.

De tuin was inderdaad aardig en lief; maar het jaargetijde te veel voorbij, om regt genot van de bloemen te hebben. Ik ergerde mij nu, even zoo als ik het in mijne jeugd aan de stijve *stokroozen* deed, aan de nog stijvere *piramidalen*, ofschoon wel eens van lange menschen gewaardeerd, zoo dat ik b. v. voor een paar jaren, een jonge jufvrouw, onder angstvallig omzien, zich daaraan zag meten.

JAKOB, onze directeur, en zoo als wij reeds zagen, tevens waarnemende de functiën van fourier, had voor al het noodige gezorgd, en daar het weder ongemeen schoon was, en ernst en boert elkander telkens afwisselden, smaakten wij alle mogelijk genot.

Zie ons daar nu in het prieeltje nabij de rivier, met lange, uit de wel gevulde doozen gestopte pij-

pen, in den mond. Hoor onzen FRITS, die niet rookt, met geestdrift uit FEITH *declameren* :

Ach! zoo het waar geluk op aarde ooit had gewoond,
 't Moest in dien leeftijd zijn, die 't hart nog tot zich troout,
 Toen de onschuld, onbesmet, verwijderd van de steden,
 Zich veilig vond op 't veld bij herderlijke zeden;
 Toen 't onverbasterd hart natuur alleen bezat,
 En bij haar rijk genot maar luttel nooden had.
 Hoe vol was toen de bron van 't zalig vergenoegen!
 Geen ecrzucht deed de borst naar valsche grootheid zwoegen;
 Het goud was onbekend: een enkle kudde vee
 Bragt rijkdom, stil geluk, en ware zielrust meê.

Hoor onzen zestigjarige zoo even getituleerd, hevig aangevallen over zijn *Celibaat*; maar ook hoe aardig, hij zijne ergste partij, die helaas! onder de pantoffel zucht, antwoordt:

't Huwlijk is een kluchtig spel!
 Slaagt het kwalijk, 't is een hel.
 Lukt het wel aan twee gepaarden,
 't Is een hemel hier op aarde.
 Of een hemel, of een hel,
 't Scheelt te veel op 't huwlijks spel.

Wij zouden, was onze afspraak, onder weg eens over de *reislessen* van CATS spreken. Thans hadden wij er schoone gelegenheid toe, en het werd waarlijk eene dispute, voor zoo ver een vrolijk partijtje, als het onze, dit toeliet. Daar waren er onder de vrienden, welke die *reislessen* te plat en onbekoekt noemden. Neen, dat niet, sprak een ander. Zij zijn geheel in de toenmalige volkstaal en op juiste kennis van zaken gegrond. Maar nu dan, was het weder, kan het er door, als in éénen adem gesproken wordt *van voêr te geven aan het beest, en*

God te bidden in den geest? — Ja, was het antwoord, zoo men bij het lezen ervan de meening dieper indent, zal men moeten toestemmen, dat onze CATS nooit bij den spoed, dien men doorgaans des morgens op reis maakt, de verzorging van het meest noodige, beter zou hebben kunnen zamentrekken, om dagelijks door reizigers als uit hun *memoriaal* herdacht te kunnen worden, dan in die enkele regels.

Men kwam op sommige in deze *reislessen* verouderde en gelijk men het noemde, eigendunkelijk versmeede woorden, tot dat onze ALEXANDER met waardigheid zeide: » Toen zag men, schoon zich in gespierde taal uitdrukkende, op geen woord of lettergreep. Toen was dat rampzalige vitten op kleinnigheden in het gebruik dier taal onbekend. Toen sprak de Hollander en schreef hij zonder woordenpraal, zoo als het hem uit het hart opwelde, en was het, om u de hooge zedelijke waarde dezer *reislessen* van vader CATS, (die ik reeds in mijne jeugd voor dat ik naar *Napels* ging, van buiten kende) ook voor *onzen tijd* betrekkelijk *dieet* en *omgang*, te doen opmerken b. v.

Nu voorts, op dat ghij schouwen meugt
 Veel malle giepen van de jeught;
 Soo laet geen dranck uw meester sijn,
 Het sij van bier of heete wijn;
 Want die gebruijckt in overvloet
 En is te gener plaetse goet;
 Maar als ghij uit den lande sijt
 Soo dient hij bovenal gemijt:
 Doch soo ghij eens wort overlast,
 Of van een heten damp verrast;
 Soo mijt noch al een verder quaet,
 En loopt niet mallen over straet,

Maar houd u stil zoo langen tijd
Tot dat ghij weder nuchter zijt :

Begeeft u noijt des avonts laet,
Noch op de wegh, noch op de straet :
Vroegh uijt te gaen, vroeg onder 't daek,
Dat is gesont en groot gemack.
Des nachts te lopen hier en daer,
Dat is niets anders dan gevaer :
Ghij, laet den nacht en haer bejagh,
En doet uw saken bij den dagh;
Want dat men in het duijster doet
Wordt op den lichten dagh geboet.

Bewaert uw oogh, uw mont, uw beurs,
En hoed u voor een vrouwe keurs,
En mijd u voor een medemaet,
Die op de gladde wegen gaet;
Oock wacht u voor den dobbelsteen,
Want dit sijn kanckers in het been.
Één dingh dat ghij niet sparen moet,
Dat is de rant van uwen hoet,
Grijpt die vrij dickwils met 'er hant,
En hier, en in een ander lant;
Want 't is een saeck die gunst verweckt,
En die tot geenen kost en streckt;

Daar klonk ons door het oor tot in de maag: *de visch op tafel mijne Heeren!* en een oogenblik later zaten wij met lange servetten aan. (Ik moet niet vergeten hierbij aan te merken, dat onder het aan tafel gaan, nog door iemand gevraagd werd: moeten wij dan niet net en naauwkeurig op onze taal zijn? Moeten de aangenomene regels niet gevolgd worden? zou zelfs niet wel eene revisie daarvan even als die onzer Grondwet wenschelijk zijn? enz.

enz. enz. maar dit een en ander werd door het st. st. van onzen President afgebroken, — en het was aan de beurt van tong en maag.)

Ik vertel u nog wel eens, als het te pas komt, van ons dinér. Voor het tegenwoordige alleen. Het is goed Heeren! sprak onze Directeur, dat wij onze *boontjes hier te weeken gelegd hebben*, en een oogenblik later.

't Gaat wel mijn vrienden! 't lacht ons aan,
 Verblijd van geest en zin,
 Ziet gij de lekkere schotels staan,
 Ik schenk er dan op in.
 Want 'k weet: het doet u allen goed,
 Als naar der vaad'ren wijze'
 Men u den feestdronk leegen doet,
 Op 't smaken van de spijs.

BELLETJE had wel gezorgd. — Wij ondervonden *dat honger de beste sause is*. De soep smaakte als *klokspijs*. Wij hadden op visch *onzen mond gemaakt* ja er naar *gewatertand*, en hij was overheerlijk. In het midden vond men *het neusje van den zalm*. Dat was eerst een lekker beetje! Hier was het: *boter bij den visch!* daar: *wat een ding is mostert!* *Het bijt en heeft geen tanden*. Toen de groenten opgedragen waren: Zoo is het goed, maar ik houde er anders niet van om *met bedekte schotels op te disschen*. Toen er wataan de toebereiding van een schapenbout ontbrak: *het zijn niet allen koks die lange messen dragen*. Bij al te hooge pasteitjes: *is de brok groot men moet er zijn mond naar zetten*. Kwam er een overheerlijke tulband of poolsche muts op, het was: *daar is koek te deelen Heeren!* en een oogenblik later bij het

lagchend weghalen van een schotelkje: *niet al de boter op éenen koek*. Bij het gemis van druiven op het desert: *zij zijn zuur*. Onder het eten van andere fruit: *ik heb nog een appeltje met u te schillen — het zijn goede peren als zij geplukt zijn*. enz.

Zie was het, toen men den *Johannes-berger* proefde: *dat is wel uit Paters vaatje gelapt*; en toen de *Champagne* was aangebragt: *die heeft wat er blinkt, krijgt, dat er springt*. Intusschen had niemand een knip weg, of de hoogte. Men herinnerde zich wijselijk: *als de wijn is in den man, dan is 't verstand in de kan, — niemands tong sloeg ijzer veel minder maakte iemand een half*. Bij eenen onzer echter waren het *sterke beenen die de weelde verdroegen*. *Zijne oogen waren grooter dan zijn buik geweest*. Het kostte hem menigen zweetdruppel.

De koffij, op het desert was gebruikt, toen wij op eens de stem van onzen Directeur hoorden: *voor dag uit voor nacht in!* De paarden zijn aangespannen.... Komt haast u wat, want de avond valt en de lucht is donker! Dit leed eenige tegenspraak. Het was toch mooi weer... Men zat zoo plaisierig bij een, enz. enz. maar onze vriend hield vol. Komt, was het nu: *Hoe nader bij den avond, hoe verder van huis* (ja, prevelde JAN de knecht, dat is waar, want mijn meisje woont wel een uur van hier) maar het gezelschap begreep het beter en hoorde eindelijk naar den wijzen raad. Wij verlieten *den gouden Arend*, waar het voor menschen en beesten, *goed voer en eene warme stal* was geweest: doch hadden niet lang gereden of het werd door een opgekomen bui, omtrent nacht. Weldra ratelde de donder vreeselijk boven ons, en slechts bij het bliksemlicht konden

wij de voorwerpen onderscheiden. Daarbij maakte de in stroomen nedervallende regen den weg zoo glibberig, dat wij telkens gevaar liepen van in de elzen aan den waterkant te geraken. De klok sloeg tien toen wij, na nog lang in een ellendig herbergje vertoefd te hebben, waar de man ons al heel op zijn boersch vertelde dat de vrouw den vorigen nacht *de kar had omgegooid*, van den wagen afstapten, en hoe wel zeer voldaan over den genoegelijk doorgebragten dag, met het spreekwoord onzer vaderen: *Oost, West, t' huis best* in het hart, elkander goeden nacht wenschten en tot wederziens scheidden.

Proeven

TER

VERKLARING

VAN

SPREEKWOORDEN

EN

SPREEKW. ZEGSWIJZEN.

Naar wier *Oorsprong* of *Zin* is gevraagd.

1.

Kom je van Lillo/ dat je mandje zoo druipt.

Men gist, dat dit spreekwoord ontleend zal zijn aan vroegere visscherij ter hoogte van het bekende fort Lillo aan de Schelde, of eene vischmarkt aldaar. De zin zal wel eerstelijk zijn: *heb je daar zooveel opgedaan, dat je mandje ten gevolge der daarin gedane visch zoo druipt.* Waarna het overgebracht kan zijn op alle blijkbare bewijzen van een voordeel, t. welk men behaald heeft.

2.

Het is maaz ren luisfchuagje / voor : *het is maar eene beuzeling.*

Zou het woord *wissewas* ook afgeleid zijn van 't Hoogduitsche *wischwasch*, in welke taal dit spreekwoord mede bestaat en een diminutiven-uitgang verkregen hebben van de uitspraak der Hoogduitsche *sch*? Dan wordt daardoor eene zoo nietige zaak aangeduid, dat zij bij een wisch (stroo) kan worden vergeleken, welke men zou wegvegen (*wegwaschen*).

3.

Alle dingen hebben twee handbatten.

Dit is eene overdragtelijke spreekwijs, waardoor men te kennen geven wil dat *vele* dingen voor verschillende *beoordeeling* vatbaar zijn. Op *alle* zaken is dit gezegde zeker niet toepasselijk; doch in een spreekwoord vindt men niet altijd juistheid van uitdrukking.

4.

Alle gekken op een stakje.

Ik heb nimmer anders hooren zeggen dan »*alle gekheid* enz." en men verstond er door: *alle scherts ter zijde; in ernst*. Maar op een *stakje*? zou dit ook van de hoenders ontleend zijn die, wanneer zij op *stok* zijn, met kakelen ophouden?

5.

Daaz is een Bagijn te geseelen.

Dit is denkelijk ontleend van den befaamden *Broër*

CORNELIS en zijne *secrete* discipline, hier niet te beschrijven. Het spreekwoord werd nooit door ons gehoord. TUINMAN geeft het wel op, en verklaart den oorsprong op gelijke wijze; maar bepaalt den zin niet. Denkelijk wordt er iets 't welk *vreemd*, *belagchelijk* of *slecht* is door aangeduid.

6.

Daar is geen spit mede te hunden.

Dit schijnt ontleend te zijn van een ontsteld raderwerk, 't welk men niet aan den gang kan krijgen, om het spit te draaijen, en zal dan eenvoudig te kennen geven: *daar is niets mee uit te rigten*.

7.

Daar is klei aan de kloet.

Heeft men hier te denken aan eenen schippersboom, bij het varen met kleine schuitjes in gebruik, of aan eenen metselaars kalkkloet? De zin zal wel zoo wat hetzelfde wezen als: *er is st...t aan de knifkeer*; *er is ongemak in het hennebaar* / en dergelijke.

8.

Daar is wind in de Moezel.

De kapitale letter waarmede het woord *moezel* in de opgave, begint, zou aan de rivier de *Moazel* doen denken, maar het moet *moezel*, een *zakpijp*, of *doedelzak* zijn, en dan is, met zinspeling op het geluid, dat zij opgeblazen zijnde geven, het spreekwoord op iemand, *die winderig voortklapt of babbelt*, toepasselijk.

9.

Waar niet is / verliest de Keizer zijn regt.

Dit spreekwoord schijnt tot de zoodanigen te behooren, waarin de *Keizer*, de eerste persoon is, op gelijke wijze zegt men ook b. v. zij herlyten om 's Keizers' baard. Het klimt dus tot den tijd van Keizer KAREL V. en zijne regering over de Nederlanden op. Letterlijk genomen is het onwaar, want het regt blijft onverloren al valt er niets te halen, maar *regt* wordt hier genomen voor de gelegenheid om zijn regt te laten gelden, en *waar deze ontbreekt, vermag zelfs de Keizer niets*.

10.

De hommel (*bom*) is uitgebarsten.

De verborgen zaak is aan het licht gekomen, het geheim is ontdekt.

11.

Dat maas / is altijd betes / al regende het honig.

Dit ziet op dezulken, welke altijd willen, dat de vorige tijden beter zijn dan de tegenwoordige (*laudatores temporis acti*) en daarin heeft eene aardige woordspeling plaats, naardien *was* aanduidt, 't *geen geweest is*; maar ook het *product der beijen*.

12.

De levende doode is een schoone doode.

Zoo zegt men wel aangaande iemand van wien het gerucht verspreid is, dat hij dood is; maar die nog leeft. Immers is het gelaat van dezen niet lelijk geworden?

13.

Die aan een luitte roos riekt / krijgt de roos aan
den neus.

Dit is een spreekwoordelijk raadseltje 't welk zich oogenblikkelijk oplossen laat, wanneer men doorgaande aan de bloem denkt, waaraan geroken wordt, en welke te dien einde aan den neus moet worden gebracht. De kwaal doorgaans de *roos* genoemd, wordt *slechts schijnbaar* bedoeld.

14.

Hij heeft een pik (d. i. een *haat*) op iemand.

Zou dit ook van het *pikken* der vogels, waardoor zij onder elkander hun vijandschap toonen, ontleend zijn? Het woord *kippen*, schijnt uit dit *pikken* gevormd te zijn. Zoo vindt men bij BILDERDIJK, Geschied. des Vaderlands I dl. in de *Nalezingen*, dat KAREL de Grootte de vroegere onwilligheid eens soldaats verkropt had, en den man het volgend jaar, bij een wapenschouw onder anderen *uitkipte*, om onder schijn van regtvaardigheid hem zijnen vroegeren trek betaald te zetten.

15.

Hij doet een torn op hem.

Tornen is iets wat vastgenaait is los snijden; of ook iets wat stevig gebonden of anders bevestigd is, met geweld los rukken. De zin is: iemand manen of om geld lastig vallen, ook wel: alles aanwenden om hem in zijn belang over te halen.

16.

Elk regeert in zijne maand.

De oorsprong van dit spreekwoord schijnt ons toe te liggen in de twaalf hemelteekenen van den zogenoemden dierenriem, door welke de zon van maand tot maand, schijnbaar haren jaarlijkschen loop heeft, en waaraan men bij de Ouden een zonderlingen invloed toeschreef. In het gemeene leven wordt er door aangeduid: *elk oefent het meesterschap op zijne beurt uit.*

17.

Hij sakt met een groote bijl.

Groote bijl heb ik nimmer gehoord, maar wel *grove* en dan is de verklaring duidelijk. Dikwijls wordt toch het *hout* tot beeld eener vergelijking gekozen, b. v. alle sakt is geen timmerhout; sakt naaz 't bast s brengen enz. enz. Met een *grove*, botte bijl hout te bewerken, doet er veel van te loor gaan, ja maakt den arbeid soms ondoenlijk: *grove* verteringen maken, vermindert soms de bezittingen; eene zaak onverstandig, ruw aanvatten, doet ons dikwijls de vruchten van dezelve verliezen.

18.

Gebreklike lieden leuen 't langst.

Vooroordeel ten allen tijde te logenstraffen, hetwelk zich door weinige voorbeelden in het hart des volks heeft ingezet, en waarbij men over 't hoofd zag, hoe menigmaal de opmerking mank ging. Een synoniem hiervan is: *Utrakende magens duren 't langst/*

als troost aan menschen die veelvuldig ziek zijn, wien men aldus een lang leven voorspelt; ook op vaatwerk enz. waaraan iets gebroken is, doch hetwelk nog bruikbaar is, toepasselijk.

19.

Goed rond / goed Zeeuwsch.

In dit spreekwoord ligt eene aardige zinspeling op de ronde gedaante der Zeeuwsche eilanden, als het ware een afbeelding van den ronden inborst, waardoor derzelve inwoners beroemd zijn.

20.

Het bloed kruipt daar 't niet gaan kan.

Eene neiging naar onze maagschap, ja zelfs naar diegenen onder dezelve, die ons anders om deze of gene reden tegenstaan, is grondtrek onzer natuur; is ons als aangeboren. Naar allen die met banden des bloeds aan ons verbonden zijn, gevoelen wij zekeren trek. Doch naar die genen onzer aanverwanten, wier karakter meest met het onze overeenkomt, het sterkst. Hoe kernachtig wordt dit in het spreekw. door *gaan* en *kruipen* aangeduid!

21.

Men legt hem 't vuur na aan de scheenen.

Uitdrukking, waarschijnlijk aan de tijden der Inquisitie ontleend. De zin is: zijne schuldeischers enz. beginnen hem zoo dringend aan te spreken, het gevaar dat hem dreigt wanneer hij niet betaalt, of bekent enz. is hem zoo nabij, als het vuur dat reeds aan de scheenen gelegd wordt van den ongelukkigen die de vuurproef moet doorstaan.

22.

Heuſje komt om zijn heuſje.

Mogelijk hetzelfde met : hoantje komt om zijn hoantje : *men krijgt verdiende straf.*

23.

Hij smeert hem honig om den mond.

Hij vertelt hem zoetigheden , vleijerij die aan de meeste menschen wel smaakt.

24.

Hij domineert als Bouwens' geest.

Het spreekwoord , doet ons volgens TUINMAN aan den tijd denken , toen men aan zoo genoemde spooken geloofde , en veel van *Bouwens* geestverschijningen na zijnen dood elkander vertelde . Mogelijk zullen wij echter beter doen van door *Bouwens geest* , zijn krachtig doorgedrongen gevoelen te verstaan . LEENDERT BOUWENS was het toch , die in de *zestiende* eeuw een ten uiterste strengen bandreef . Hij beweerde onder anderen , dat openbare overtreders , zelfs de zoodanigen , die opregtelijk hunne misdrijven betreurden , zonder eenige voorafgaande vermaning of waarschuwing , uit de gemeenschap der kerk moesten gebannen worden ; ja zelfs ging hij zoo ver , dat hij deze gebannenen de verkeerung met hunne vrouwen , mannen , broeders , zusters , kinderen en bloedverwanten afsneed . Dit mogt wel *domineren* , overheerschen , heeten en hier mede wordt dan in het spreekwoord elk vergeleken *die zijn gevoelen te zeer tot uitersten drijft* .

25.

Hij draait het spel op zijn duim.

Gelijk men den duim kan draaijen, zoo als men wil, en zoo ook hetgene men daarop heeft, wordt dit spreekwoord gebruikt van hem, die iets naar welgevallen keert en wendt.

26.

Hij haalt hem het hembb over den rok.

Zoo hoorden wij het nimmer; maar wel hij haalt het hembb over den rok. Dit wordt opgehelderd door: het hembb is nader dan de rok. *Eigenlijk* is het derhalve: *hij doet het binnenste buiten, fig. hij doet iets geheel verkeerd.*

27.

Hij heeft dat op zijn lappen gekregen.

Lappen zijn hier *kleederen*. Wie daarop geslagen wordt, ontvangt zijn pak en zoo wordt hij, wien het spreekwoord geldt, aangeduid, als die met daden of woorden duchtig is doorgehaald.

28.

Hij heeft de grensels door gegeten.

Mij dunkt dat dit gezegd kan worden van een' misdadiger, die van alle werktuig beroofd, toch aan zijne welvoorziene gevangenis ontsnapt.

29.

Hij heeft de hoogte.

Zoo zegt men ook somtijds: *ik voelde wel dat ik*

de hoogte kreeg, dat is: ik begon te merken dat ik haast *dronken* zou worden, met zinspeling op de bedwelmende kracht van den drank op de hersenen.

30.

Hij heeft den duim in de hand.

Men weet dat menschen die aan stuipen of toeval-
len lijden, tijdens de aanvallen, de duimen kramp-
achtig in de hand trekken, welke er zeer moeilijk
zijn uit te krijgen. De zin zal wel zijn: *hij heeft
de zaak in zijne magt*.

31.

Hij heeft de oudste brieven.

Staat het hoogste in gunst. Moet men hier ook
aan minnebrieven denken?

32.

Hij heeft een slappez gekregen.

Dit zegt eenvoudig: *'t is hem ontslipt, ontscho-
ten*. Hij is het kwijt geraakt, als een gladde pa-
ling uit de hand. Dit willen ook de kinderen zeg-
gen met hunne uitjouwing *sliep uit! sliep uit!*

33.

Zij heeft hem onder de sim.

Zij heeft hem onder den duim, in haar magt, on-
der de pantoffel. Kan dit ook herkomstig zijn van
den worm aan de sim (snoer eener hengelroé) welke
men beweegt, waar men zulks wil?

34.

Hij heeft 't graauw op de hand.

Ik geloof niet dat het een spreekw. is. Men duidt

door het onderhavige gezegde aan, dat deze of gene magistraat enz. van 't gemeen (vulgus) voorgestaan wordt, 't welk één doel met hem heeft, met hem de handen in één slaat. Men weet dat vroeger de niet-adelijken meestal kleederen van, *graauwe*, grijze stoffaasje droegen, van waar zij den naam van het *graauw* kregen.

35.

Hij heeft van de gerstenbrooden niet gegeten.

Dit spreekwoord schijnt ontleend te zijn aan het wonder der spijziging Joh. VI verhaald, en komt ons vrij profaan voor, daar er in het gemeene leven door aangeduid wordt: *hij is de schranderste niet*, of ook wel: *hij is er niet achter*.

36.

Hk laat mij geen ooren aannaajen.

Gelijk aan: Ge kunt me geen knollen hoopz citroenen verkoopen / d. i. *niet foppen*.

37.

Hs de brug weg / zoo gaat ez ovez.

Spottende bestraffing, waardoor men te kennen geeft: *men kan van de gelegenheid geen gebruik meer maken, wanneer ze reeds voorbij is*, of ook wel een woordspeling met *weg* (via).

38.

Hj maakt ez korte metten mede.

De *metten*, bij de R. C. de eerste godsdienstoefening, duurt den eenen tijd korter dan den anderen. Hieraan is het spreekw. ontleend, wanneer

men van iemand spreekt, die niet lang beraadt of nadenkt, maar in overijling handelt. De Franschen zeggen: *Il est étourdi comme le premier coup de Matines.*

39.

Loop aan de pompe en haal de klep naaz u toe.

TUINMAN schrijft hier omtrent: » het komt overeen met: Loop naaz de hoenders! Mijns erachtens is het verwant aan het spreekwoord: Laat ze pompen / die koude hebben / ik heb mijn rok aan. Men zegt ook: Loop / dat je het wordt. » en de zin is: *ik wil met u niet te maken hebben.*

40.

Maak u niet te gemeenzaam met de edellieden van den Prins.

Kan dit gezegde niet afkomstig zijn uit de dagen der verzetting van Oranje tegen GRANVELLE c. s. of FILIPS II. en men daardoor zijne minachting van de Edelen die 's Prinsen partij aanhingen, uitdrukte; maar zoo ook tot spreekwoord overgegaan zijn, toen in stadhouderlooze tijden, de aristocratie Oranje en wat het aankleefde, tegenstond?

41.

Men behoeft dat elk niet aan den neus te hangen.

Het *aan den neus hangen*, komt ons voor hetzelfde te zijn, met *onder den neus wrijven*. Het spreekw. zegt zeker: men behoeft dat elk een niet te laten ruiken. Elk een moet daar geen kennis van dragen of op het spoor daarvan komen. *Het hangen aan den neus* intusschen, is een zonderling zinnbeeld, dat wij tot hiertoe niet verstaan.

42.

Men komt met geen kousen en schoenen in den hemel.

Niet zoo gemakkelijk, niet met kousen en schoenen, waar 't stof der aarde aan kleeft, stapt men in den hemel.

43.

Hij mag geen bingez in de asch steken.

Men zegt dikwijls van een' vreemdeling, die zich hier al vrij wat op zijn vermeend burgerregt laat voorstaan: Hij mag zijn bingez met eens in den grond steken en ruiken in wat land hij is. Iets anders is echter het steken van den vinger in *de asch* (verbrande turf). En zou hij nu wel veel te zeggen hebben die, om nog eenig vuur te vinden, geen vinger in die asch mag steken?

44.

Zij gaat met de blaauwe huik uit.

Zal dit ook zeggen: *zij is niet op zijn Zondags met de zwarte huik om?*

45.

Hij zit met een anders slippen in de asch.

Hij heeft zich in eens anderen zaken (als in slippen) zoodanig ingewikkeld dat hij daardoor zich in netelige omstandigheden (asch) bevindt. Asch toch in een spreekw. gebruikt, duidt (voor zoover ik weet) altijd eene ongelegenheid aan; misschien wel ontleend van de boetedoening om het hoofd in de asch te steken, zoo als vroeger wel geschiedde, ten teken van berouw over zijne zonden, voor God.

46.

Neem de oogen in de hand en zie door de gaten.

Dit zegt men boertend tot iemand die verzekert , dat hij iets niet zien kan , en de eenvoudigste verklaring van het spreekwoord zal wel zijn : *kunt gij 't niet zien , tast het dan , en laten zoo de vingers uwe oogen zijn.*

47.

Hij geeselt hem met een vossenstaart.

Wij meenen dat dit ontleend is van de strafoefeningen uit de kloosters , om op eene *listige* wijze , het pijnlijke der tuchtiging te ontduiken , al zij het dan ook juist met geen *vossestaart*. De *terminatie* van 't looze reineke , wordt ook meer gebruikt om zijnen *aard zelven* , te kennen te geven , zoo als bij ANNA BIJNS :

Sij hebben oock boecken met grooten hoopen
Die si overlesen met eenen vossestaert.

Te geeselen met een vossenstaart zou al zeer zacht zijn , en daarom zal de bedoeling van het spreekwoord wel wezen : *hoe zeer hij hem berispt en bestraft , valt hij hem toch niet hard.*

48.

Men speelt een stomme bedrabaart.

Doet eene wandeling alleen , of reist met weinig spraakzame menschen.

49.

't Is een heet ijzer om aan te tasten.

Dit zegt men van eene zaak waarvan de moeilijkhe-

den bij den aanvang zoo geducht zijn dat zij bij een heet ijzer vergeleken worden , door ROEMER VISSCHER vrij scherp op het *huwelijk* toegepast.

50.

't *Is* *Klaas* / *Klaas*.

Het is een *houten Klaas* zegt men van iemand die er alles behalve vlug uitziet. Die zeer stug en stijf is en weinig levendigheid bezit.

51.

't *Is* *holkje* *van* *deux* *as*.

Dit wil zeggen: *die menschen zijn van de geringste soort*. Het is afkomstig van het dobbelspel , waarbij de minste worp één of twee oogen is, en het oude spreekwoord:

Un as en heeft niet
Deux as en geeft niet,
Trois en *Quatre* moeten geven ,
 Daar *cing* en *six* van moeten leven.

om aan te duiden , dat het de middelstand is , die de grooten en het gemeen onderhouden moet,

52.

Zij schreit tranen met tuiten.

Van de tranen als tolken van een al te dikwijls overdreven gevoel , zijn een aantal overdrevene uitdrukkingen herkomstig. Men denke aan: zij *smolt* in tranen *weg* ; een *vloed* van tranen belette haar te

spreken ; men kon hem in zijne tranen *wasschen* enz. De spreekwijs beteekent niet anders dan : zij schreit zooveel , alsof hare oogen *tuiten* waren , waardoor zij hare tranen vergoot.

53.

't Dalt moejelijck veel hoofden onbez een kaproen te brengen.

Een kaproen was een hoofddekseel zoo voor mannen als vrouwen. *Veel* hoofden onder één kaproen te brengen valt moejelijk : insgelijks de verschillende denkwijzen van *vele* menschen tot eenheid te brengen. De spreekwijs is dns verwant aan : Veel hoofden / veel zinnen / en gelijk aan eene andere : het gaat niet gemakkelijck tien zinnen tot vijf te maken / wanneer men jonge lieden de bezwaren des huwelijks voorhoudt , gebezigt.

54.

Wenscherz en houderz zijn arme huishouderz.

Voorzeker diegenen die immer spreken van ik *wenschte* , ik *wou* , toonen meestal dat zij het punt niet in 't oog hebben , doen soms de uitgaven de inkomsten te boven gaan en zijn gevolgelijck ontevredene , *arme huishouderz*.

55.

Wie sterft eer hij sterft / sterft niet als hij sterft.

Dit spreekwoord , dat van een echt vromen zin getuigt , schijnt ons toe ontleend te zijn aan Joh. XI : 25. De zin is : *wel leven , doet wel sterven*.

56.

Wijß mij een hoer / ik wijß u een' dief.

De Engelschen zeggen: *Schew me a liar and I'll schew you a thief* en ik heb in 't Hollandsch wel het woord *leugenaar* voor *hoer* in de plaats, gehoord, wanneer men daardoor aanduidde: *hij die begint met liegen, eindigt met stelen*. Mij dunkt dat in het opgegevene spreekwoord ook slechts één persoon bedoeld wordt, die als ontuchtig vrouwmensch, alle gevoel heeft uitgeschud, zoodat zij ook geene zwaarigheid maakt om zich met eens anderen goed te verrijken.

Het mannelijk woord *dief*, wordt in de volkstaal dikmaals voor *diefegge* gebruikt, en is in dezen zin gemakkelijker en vloeiender.

57.

Zij is uit den stam *Levi*.

Dit is een laffe spreekmanier om een *ligte kooi*, een vrouwmensch 't welk ligt met iemand kooit (te bedde gaat), aan te duiden. *Levi*, is daarin eene verkorting van *levis* (ligt). *Stam*, zal zoo veel moeten beteekenen, als soort of aanleg. Meer weten wij daarvan niet.

58.

Zij trekken zéne lijn maar ieder aan een einde.

Zij trachten naar hetzelfde doel, maar ieder slaat er verschillende, tegenovergestelde wegen toe in.

59.

Neem / dat *St. Paulus* van de Grieken nam.

Neem dat St. PAULUS, zal wel beteekenen: *neem*

dat gene wat enz. en als dit op 1 Kor. IX:12 en 2 Kor. XI:12 ziet, zal het niet anders beteekenen dan: *neem er niets ter wereld van.*

60.

Het is onze stier en stuur.

Dit is ontleend aan schepen, welke men niet meer voort kan sturen en die derhalve achterwaarts drijven. *Stier* en *stuur* behoort tot den weerklank, door onze vaders zoo bemind. De zin van het spreekwoord zal wel zijn: *het is achteruit, 't is verlies en schade.*

61.

Zij is getrouwd onze de huik.

Een *huik* is eene falie der vrouwen, waar onder de kinderen, welke de bruid reeds voor haar huwelijk in onecht had, door haar bedekt werden, bij de trouwplegtigheid, ten teken, dat die kinderen als dan door de oudere, als de hunnen erkend werden. Later plagt men zoo van eene bruid te spreken, bij welke er vroeger slechts wat van St. ANNA onder liep, en die dan uit schaamte met een huik overdekt, ten trouwe ging. Nog later werd het geldig betrekkelijk iedere zoodanige bruid, al was de huik vergeten.

62.

Zij kan onze een gekloofd rietje gaan.

Zij is zoo rap, vlug dat zij over een gekloofd rietje zou kunnen gaan, *zonder dat het brak.*

63.

Zij koojen bij elkander.

Zij deelen de kooi (slaapplaats) met elkander. Meestal wordt het in een kwaden zin genomen, en men verstaat er door: *zij leven in overspel.*

64.

Zijn hersens zijn blut.

Hij is een *loshoofd*, *nietdenker* of *slechtdenker*.

65.

Zij hochten om den rozenkrans.

Zoo spreekt men om aan te duiden, dat er zoo geplukhaard is, als of er een roozenkrans, gelijk aan een voormalige lauwrier kroon door te winnen ware. Welligt schuilt hier echter een of ander kloostergeval achter. Of men moest het verklaren uit vroeger gebruik bij de vrijaadjen, van welke ROEMER VISSCHER zong:

- » De verwinner en niet de verwonnen persoon,
- » Krijght een rozen-hoet voor arbeids loon''?

66.

Zij werpen de spillen bij een.

Spillen zijn tuigen, gereedschappen en dergelijke, waarmede men iets verrigten kan, die bij een te werpen zegt: zamen te doen, en zoo wordt het spreekwoord gebruikt om te kennen te geven: *zij voegen al wat zij hebben en vermogen, tot hun oogmerk bij een.*

67.

Onbeschaamde menschen hebben het derde deel van
de wereld.

De welvoegelijkheid belet soms den welopgevoeden man om deze of gene zaak te verkrijgen; de onbeschaamde ziet er geen hinderpaal in en bemagtigt dezelve, — soms wederregtelijk.

68.

Niets is zoo kwaad of het is ergens goed toe.

Spreekwoord, dat van den Godsdienstzin onzer Natie getuigt, en eene gelatene onderwerping aan de Voorzienigheid te kennen geeft. Men heeft het ook op stoffelijke voorwerpen toegepast, en alsdan wil men daardoor iemand raden zich niet van iets te ontdoen, dewijl het nog tot iets anders kan dienstbaar zijn.

69.

Men zal hem van dat zelfde laken een rok en broek maken.

Dit veel gebruikelijk spreekwoord heb ik nooit dan als aankondiging eener bestraffing aan kinderen, dienstboden enz. hooren bezigen, welke reeds anderen ontvangen hadden.

70.

Hij houdt hem het ijzer in den buik.

Zie de Nalezingen op de Spreekw. uit het Dievenrijk, bladz. 28 der donkere Spreekwoorden.

Het is als of hij daar een hond had zien geeselen.

Geeselen en dergelijke *straffen*, kenmerken de wreedheid der vroegere tijden, zelfs nog een KONSTANTIEN HUIJGENS, schijnt gelijk anderen van zijnen tijd, daarin behagen geschept te hebben. Men zal dus ook wel eens honden gegeeseld hebben. In het leven van den *Jonkheer* VAN BALGEUR, dat in de 19^e eeuw te huis hoort, zal men nog iets dergelijks aantreffen. Wie zich zulk eene mishandeling verbeeldt, zal terstond het eigenaardige der spreekwoordelijke vergelijking gevoelen, die te kennen geeft; *hij schijnt dien man of die familie niet meer te bezoeken, als of hij aldaar iets ergs en akeligs had bijgewoond.*

Erste Register.

SPREKWOORDEN

DIE IN DE

VOORREDE

Bladz. I — IV

OPGEHELDERD ZIJN.

Daar kikkers zijn, zijn ook oooijevaars.

— ziltten zoo veel kraaijen op dat kreng.

— zullen de honden van gieren.

Ham is geen spek.

Heb je spek gegeten?

Hebt ge de honden niet hooren gieren?

Het gaat als een fret.

— is een vet varken.

— — half ruw, half geplukt.

— — — vleesch, half visch.

— moet houden of afbreken, buigen of bersten,
galgen of burgemeesteren.

— — uilen of valken.

- Het zit zoo vast, als een hond in zijn moer.*
Hij heeft den vogel uit de kooi laten snappen.
— — *een geluid als een garnaal.*
— — *spek gegeten, daarom zit hem het zwaard*
achter de ooren.
— *krijgt ham.*
— *zingt als of hij een garnaal in de keel had.*
— *zit er maar dadelijk met zijn poot op.*
Ik kan het schoppen van den ezels wel verdragen;
het beest is niet wijzer.
Oude bokken hebben harde horens.
— *katten lusten ook melk.*
Spiering is ook visch, als er anders niet is.
Vrede best! zei de kikker tegen den ooijevaar.
Zij heeft een bek als een scheermes.
-

Tweede Register.

SPREEKWOORDEN

EN

SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

BIJZONDER

aan het Landleven ontleend.

	Bladz.
<i>Al ben ik van 't land ik wil niet gesold worden.</i>	9.
— <i>gekkende en mallende zeggen de boeren de waarheid</i>	15.
<i>Alle hout is geen pijnhout (ook timmerhout) .</i>	45.
— <i>officien zijn smerig, zeide 's Kusters vrouw toen zij een eindje kaars uit de kerk kreeg.</i>	32.
— <i>winden hebben hun weer- (ook wel keer-) winden.</i>	58.
<i>Als de Abt de teerlingen geeft, dan mogen de Monniken wel dobbelen</i>	84.
— — <i>boeren slapen waken de ganzen . . .</i>	14.
— — <i>boonen bloeijen, de zotten groeijen . .</i>	40.
— — <i>herder doolt, doolen de schapen . . .</i>	16.

<i>Als de sneeuw valt op natte slijk, geeft na drie dagen een' vasten dijk, of sneeuw op slijk is een vorstje zekerlijk . . .</i>	59.
<i>— — zon onder is, zijn er vele beesten in de schaduw</i>	19.
<i>— er één schaap over den dam is, volgen de anderen</i>	4.
<i>— het spel op zijn best is moet men ophouden.</i>	80.
<i>— — stil is, is het goed haver zaaïjen . .</i>	43.
<i>— St. Margriet in haar bed pi. t, regent het zes weken</i>	60.
<i>Aprilletje zoet geeft nog wel eens een witten hoed.</i>	56.
<i>Beter bedorven dan verloren land</i>	9.
<i>— — ééne vogel in de hand dan tien in de lucht.</i>	75.
<i>Bloemen zijn geen vruchten</i>	35.
<i>Boeren is loeren</i>	15.
<i>— — zijn maar loeren zegt de Schrift . . .</i>	14.
<i>Boter bij den visch.</i>	40.
<i>Daar behoort meer ten dans, dan een paar dansschoenen.</i>	82.
<i>— — groeijen of wassen kerkhofs bloempjes op zijn hoofd.</i>	36.
<i>— is een haar in de boter</i>	40.
<i>— — — vreemde eend in de bijt</i>	18.
<i>— — — geen gooi op</i>	80.
<i>— — — kans toe</i>	—
<i>— — — roos zonder doornen.</i>	51.
<i>— — — klei aan de kloet.</i>	22.
<i>— — — onkruid onder de tarwe</i>	53.
<i>— — van nacht meer dan de molen in het woud omgegaan</i>	23.

	Bladz.
<i>Daar is vuil aan den knikker</i>	90.
<i>— — wat in den molen</i>	22.
<i>— men het minst verwacht sprnigt de haas uit de gracht</i>	65.
<i>Daartoe is wel goede kans</i>	80.
<i>Dat brengt geene of weinig zoden aan den dijk.</i>	5.
<i>— heeft niet veel om de hakken</i>	19.
<i>— is een kolfje naar mijn hand.</i>	89.
<i>— — mijn wagen en mijn ploeg</i>	24.
<i>— — niet van stroo</i>	52.
<i>— — reeds lang met gras begroeid</i>	43.
<i>— — water (ook wel koren) op zijn molen.</i>	22.
<i>— kan niet door den beugel.</i>	81.
<i>— loopt op den teerling (dobbelsteen)</i>	84.
<i>— schot is mis.</i>	66.
<i>— zal zich wel schikken zei de boer en hij zat met zijn ossenkarreke in de hei</i>	13.
<i>De aar in de schoof, de druif in het loof</i>	34.
<i>— appel (ook wel de vrucht) valt niet ver van den stam</i>	—
<i>— baan is klaar</i>	88.
<i>— beste mest is des heeren oog</i>	29.
<i>— boer is stouter dan de barbier, hij durft op zijn eigen werk sch...n</i>	14.
<i>— bosschen hebben ooren en de velden oogen</i>	2.
<i>— druiven zijn zuur.</i>	42.
<i>— gekken krijgen de kaart.</i>	85.
<i>— hekken zijn verhangen</i>	21.
<i>— hond zit op zijn tasch</i>	68.
<i>— kaart is valsch.</i>	85.
<i>— — — versteken (verschoten)</i>	—
<i>— kans keert</i>	80.

<i>De kar is aan zijn uars niet gebonden.</i>	21.
— <i>kat is geknuppeld.</i>	90.
— <i>knechts scheren de schapen en de meesters de varkens.</i>	31.
— <i>knollen willen geschud zijn, indien zij ge- dijen zullen</i>	47.
— <i>molen is door den vang.</i>	22.
— <i>peer is te vroeg van den boom gevallen</i>	50.
— <i>peren zijn nog niet rijp</i>	—
— <i>room is van de melk.</i>	51.
— <i>sluizen zijn getrokken</i>	25.
— <i>sop is de kool niet waard</i>	48.
— <i>tijd baart rozen</i>	51.
— <i>wolf is in het want geraakt</i>	75.
— <i>zeug is met den tap gaan loopen</i>	20.
<i>Die aan den hooiberg staut plukt</i>	30.
— <i>bal ligt nog niet stil</i>	89.
— <i>een ander jaagt staut zelf niet stil</i>	63.
— — <i>boer goed doet, doet God leed</i>	14.
— — <i>kuil voor een ander graaft valt er zelve ligt in.</i>	7.
— <i>eerst komt, die eerst maalt</i>	23.
— <i>in 't riet zit, maakt pijpjes</i>	30.
— <i>kaatst moet den bal (ook wel ballen) ver- wachten</i>	86.
— <i>knollen zaaijen wil, moet den ploeg aan den korenwagen binden</i>	47.
— <i>met appels vrijt, wordt met klokhuizen betaald.</i>	35.
— — <i>tranen zaaijen, zullen met gejuich maaijen</i>	33.
— <i>mist, mist niet, maar die niet mist, die mist.</i>	29.

<i>Die op zijn tijd knollen wil eten, moet St. Laurens niet vergeten.</i>	47.
<i>— 't spel niet kent (of kan) moet het niet spelen.</i>	79.
<i>— van zijn akker oogsten wil moet hem bezaaijen.</i>	1.
<i>Dit zullen wij God en den molenaar laten scheiden, die scheiden zoo veel</i>	24.
<i>Één alleen kan geen ronden dans maken</i>	82.
<i>— boer van één jaar en van honderd is hetzelfde</i>	13.
<i>— boom valt niet bij den eersten slag</i>	36.
<i>— droevige morgen geeft een blijden dag</i>	57.
<i>— drooge Maart en een natte April, is de boeren naar hun wil</i>	56.
<i>— — — — is goud waard. Een natte Mei geeft boter in de wei</i>	55.
<i>— gestadig jager wint.</i>	63.
<i>— goede jagthond ontziet geen modderige sloot.</i>	68.
<i>— haas daar men geen loop in ziet, en vangt een goede weiman niet</i>	64.
<i>— kerkpad is geen heerbaan.</i>	9.
<i>— kippende haan kan nog bestaan, maar een liggenden hond, waait geen brood in den mond</i>	18.
<i>— koude dooi een wisse dooi.</i>	59.
<i>— kuijaar een bruijaar, en een buljaar een smuljaar</i>	20.
<i>— rotte appel in de mande, maakt het gansche fruit tot schande</i>	34.
<i>— ruim veld van beschouwing</i>	11.
<i>— ster digt bij de maan kondigt wel eens storm aan</i>	59.
<i>— zot is wijzer in zijn eigen huis, dan een wijs man in dat van een ander</i>	66.

<i>Eer de boom groot is , is de planter dood . .</i>	36.
<i>Elk heeft, in zijn eigen tuin genoeg te wieden.</i>	32.
<i>— schot is geen vogel</i>	67.
<i>— vischt op zÿn getÿj.</i>	71.
<i>Er is geen koren zonder kaf; geen goud zonder schuim</i>	49.
<i>— — niet veel op de kar te laden</i>	21.
<i>— — tuk aan den hengel</i>	75.
<i>— komt geen muis in het land of hij laut een gouden tand.</i>	8.
<i>— ligt een groote dam iu den weg</i>	4.
<i>— moet bijgeboet worden</i>	74.
<i>Geef hem een muilpeer</i>	50.
<i>Geen ijzel zoo stout , die drie dagen kan blijven aan 't hout.</i>	59.
<i>— zuivel op zuivel</i>	54.
<i>Goede boomen goede vruchten.</i>	37.
<i>Hamerslag regen aan den derden dag</i>	60.
<i>Heeren peeren rotten niet</i>	50.
<i>Het appelmannelje komt om zÿn geld. . . .</i>	35.
<i>— brengt geen zoden aan den dijk</i>	12.
<i>— gaat te graf als de boeren het bemerken. .</i>	15.
<i>— ging er op een schaapscheeren</i>	31.
<i>— gras zit hem nog tusschen de tanden. . .</i>	42.
<i>— hek is van den dam.</i>	21.
<i>— hooi op en de koe dood</i>	45.
<i>— is als een vijfde rad aan den wagen. . .</i>	25.
<i>— — beter een appel gegeven dan gegeten. .</i>	35.
<i>— — — — bruam dan een bies</i>	41.
<i>— — boter aan de galg gesmeerd.</i>	40.
<i>— — botertje tot den boom.</i>	41.
<i>— — een appeltje voor den dorst.</i>	34.

	Bladz.
<i>Het is een gebraden peer</i>	50.
— — — <i>gezigt als een appeltje</i>	35.
— — — <i>gortenteller.</i>	42.
— — — <i>harde wind zonder regen</i>	60.
— — — <i>hegweeuw.</i>	7.
— — — <i>ligt zoodje</i>	12.
— — — <i>melkbuiik, ook melkbaard, melkmuil.</i>	49.
— — — <i>naald in een voer hooi.</i>	45.
— — — <i>oojervaarsstorm</i>	60.
— — — <i>regte boer</i>	12.
— — — — <i>spring in 't veld</i>	11.
— — — <i>slecht dorp waar het nimmer ker-</i> <i>mis is</i>	4.
— — — <i>spelbreker</i>	79.
— — — <i>strik voor de gekken.</i>	69.
— — — <i>vasbaard</i>	54.
— — — <i>vuile (ook wel) een zure pruim</i>	51.
— — — <i>weg als een kolfbaan</i>	89.
— — — <i>enter onder de twenter</i>	19.
— — — <i>er dun gezaaid</i>	33.
— — — <i>geen hooitijd.</i>	27.
— — — <i>haag en veld</i>	5.
— — — <i>hooijen en wederhooijen</i>	27.
— — — <i>in den bouw daarmede.</i>	26.
— — — <i>esse.</i>	82.
— — — <i>kaf gedorscht.</i>	46.
— — — <i>kool, of hij verkoopt kool</i>	47.
— — — <i>kwaad te vangen wat er vliegt.</i>	75.
— — — <i>maar een boon in een brouwketel.</i>	39.
— — — <i>meer geluk dan wijsheid</i>	80.
— — — <i>rozen voor de varkens gestrooid</i>	52.
— — — <i>spels regt</i>	79.

	Bladz.
<i>Hel is strijk en zet.</i>	85.
— — <i>studenten haver.</i>	44.
— — <i>van klaveren en van harten.</i>	86.
— — <i>vee van volk.</i>	17.
— — <i>zoo rot als een mispel.</i>	49.
— <i>komt op een turf niet aan, als men in 't</i> <i>veen is.</i>	53.
— <i>maakt mij in het hoofd</i>	28.
— <i>togt als een sluis</i>	25.
— <i>weert niet.</i>	56.
— <i>wil niet boteren.</i>	41.
— <i>zonnetje haalt (of trekt) water.</i>	59.
— <i>zijn de heksluiters.</i>	21.
— — <i>goede peren als zij geplukt zijn.</i>	50.
— — <i>karels als boomen.</i>	38.
— — <i>zoo veel appels als peren.</i>	35.
<i>Hoe meer men den boer bidt, hoe hardnekkiger</i> <i>hij wordt.</i>	12.
— <i>smaakt je dat peertje.</i>	50.
<i>Hooge boomen vangen veel wind.</i>	37.
<i>Honger maakt rauwe boonen zoet.</i>	40.
<i>Houd uw want maar droog.</i>	74.
— <i>wat gij hebt.</i>	75.
<i>Hij betaalt uit eens anders beurs.</i>	42.
— <i>bouwt achteruit.</i>	26.
— <i>brengt het in esse.</i>	82.
— <i>danst op een papieren zoldertje.</i>	83.
— <i>dobbelt tegen twaalf oogen.</i>	84.
— <i>doet hem de deur uit, (ook wel) van de</i> <i>trappen dansen.</i>	—
— — — <i>naar zijn pijpen (zijne muziek)</i> <i>dansen.</i>	—

	Bladz.
<i>Hij dorscht hooi (ook wel kaf)</i>	27.
— <i>droogt zijne netten.</i>	74.
— <i>eet als een dijker</i>	16.
— <i>zijn korentje groen</i>	49.
— <i>gaat in een anders water visschen.</i>	73.
— <i>lustig aan der ploeg</i>	24.
— <i>uit hooijen.</i>	27.
— <i>schieten</i>	66.
— <i>gaf hem een looden- of Huzaren boon</i> . . .	39.
— <i>geeft de paarden lange haver</i>	44.
— <i>den bal op.</i>	86.
— <i>hem stok en bal in handen</i>	89.
— <i>gelijkt de prinsesse of suikerboontjes; hij</i> <i>heeft zijn tijd gehad</i>	40.
— <i>geraakt aan het malen.</i>	28.
— <i>grasduint in een anders goed, als een haas</i> <i>in de koolblaren</i>	42.
— <i>groeit als kool</i>	48.
— <i>haalt hem het net over 't hoofd</i>	74.
— <i>te veel want overhoop.</i>	—
— <i>heeft achter de haag geloopt</i>	7.
— <i>den papegaaï geschoten</i>	90.
— <i>vogel over het touw laten snap-</i> <i>pen (ontsnappen)</i>	68.
— <i>door een hennepen-venster gekeken</i> . . .	44.
— <i>een goede bui.</i>	57.
— <i>slag van den molen weg.</i>	22.
— <i>er den hooi van</i>	45.
— <i>het verknold</i>	47.
— <i>hem in de klem</i>	75.
— <i>land noch zand</i>	9.
— <i>Mei gehouden.</i>	17.

<i>Hij heeft mooi weder in het hoofd</i>	56.
<i>— — op lage weide geloopen</i>	11.
<i>— — zich een knol laten wijs maken</i>	46.
<i>— — zooveel als hij pikken en maaijen kan.</i>	28.
<i>— — zijn boontjes daarop te weeken gelegd.</i>	40.
<i>— helpt hem van den wal in de sloot</i>	10.
<i>— hooit er mede.</i>	27.
<i>— houdt eene bloemlezing</i>	35.
<i>— — er den kop voor.</i>	19.
<i>— is aan het eind van den akker</i>	2.
<i>— — al in de fuik.</i>	76.
<i>— — een karel als een dijk.</i>	5.
<i>— — — stijve hark</i>	20.
<i>— — er bedreven als een snoek (ook wel karper) op zolder</i>	65.
<i>— — — geacht als een rotte appel bij een fruitvrouw</i>	35.
<i>— — — gezien als een rotte kool bij een groentwif</i>	48.
<i>— — — uitgeboond</i>	39.
<i>— — gewend aan spade en ploeg</i>	25.
<i>— — harder dan een boer, die men bidden moet.</i>	12.
<i>— — het schot niet waardig.</i>	67.
<i>— — in de boonen</i>	39.
<i>— — leelijk in zijn wiek geschoten</i>	67.
<i>— — met een blaas met boonen te verjagen</i>	40.
<i>— — — stroo te trekken.</i>	52.
<i>— — — zijn neus in de boter gevallen</i>	41.
<i>— — op zijn laatste gras</i>	43.
<i>— — van zessen klaar</i>	85.
<i>— — — zijn veld.</i>	65.
<i>— — vogelvrij verklaard.</i>	66.

	Bladz.
<i>Hij is zoo barsch als schoppenboer.</i>	86.
— — <i>zoo gek als een uije of als een malle uije.</i>	54.
— — — <i>groen als gras.</i>	42.
— — — <i>wild als of hij met een trommel ge-</i> <i>vangen was</i>	75.
— <i>jaagt hem aan den dijk of zet er hem op</i> .	5.
— <i>klopt op de haag</i>	68.
— <i>knikkert hem van de baan.</i>	90.
— <i>komt in de maling</i>	28.
— — <i>met hem aan den dans.</i>	83.
— <i>kon er te hooi en te gras eene koe per mor-</i> <i>gen houden</i>	44.
— <i>krijgt het kok bij hem in.</i>	7.
— — <i>hem in het net</i>	74.
— <i>kijkt hem in de kaart</i>	85.
— <i>laat er gras over groeijen</i>	43.
— — <i>geen gras onder de voeten groeijen</i> .	—
— — <i>Gods water over Gods akker loopen</i> .	2.
— — <i>of hangt het hek aan den ouden dam.</i>	21.
— — <i>zich met een stroo binden.</i>	52.
— — <i>zijne oogen weiden</i>	32.
— <i>lacht als een boer die een hoefijzer vindt</i> .	12.
— — <i>te hooi en te gras</i>	44.
— <i>legt hem niet een stroo in den weg</i>	52.
— <i>leidt hem om den tuin.</i>	10.
— <i>ligt op de loer</i>	66.
— <i>loopt door heg en struik.</i>	7.
— — <i>met molentjes</i>	22.
— — <i>voor zijn bal.</i>	89.
— <i>lijdt als winterkoren te veld</i>	49.
— <i>maait de stoppels</i>	28.
— — <i>hem het gras voor de voeten weg</i> . .	42.

	Bladz.
<i>Hij maait met de voeten</i>	28.
<i>— maakt jagt.</i>	63.
<i>— mergelt het land uit</i>	9.
<i>— mikt zoo nauw niet</i>	66.
<i>— neemt te veel hooi op zijn vork</i>	25.
<i>— ontspringt den dans</i>	83.
<i>— plant kool</i>	48.
<i>— ploegt met een anders kalf</i>	30.
<i>— — op rotsen.</i>	—
<i>— plukt bloemen.</i>	—
<i>— — de vruchten van zijnen arbeid.</i>	—
<i>— — vruchten op den Helikon.</i>	31.
<i>— poot visschen in een vijver</i>	—
<i>— raukt van den wal in de sloot</i>	10.
<i>— scheert de schapen al naar dat zij wol hebben.</i>	31.
<i>— schiet onder een andermans duiven</i>	66.
<i>— schoot een kraai (ook wel een bok)</i>	—
<i>— schreit tranen met tuiten</i>	38.
<i>— schuwde de regen en viel in de sloot</i>	10.
<i>— slaapt als een roos.</i>	51.
<i>— slaat den bal mis</i>	89.
<i>— — een verschen worm aan</i>	74.
<i>— — zijn zeissen in een andermans koren.</i>	26.
<i>— spant de paarden achter den wagen</i>	25.
<i>— staat er voor en kijkt als een koe voor een muizenhol.</i>	81.
<i>— steekt de spade in den dijk.</i>	16.
<i>— stookt goed vuur van een anders turf</i>	42.
<i>— teert op een anders zweet</i>	—
<i>— — van den hoogen boom af</i>	37.
<i>— treedt op rozen</i>	51.
<i>— vangt een vliegende vogel</i>	75.

	Bladz.
<i>Hij vangt hem in zijn eigene woorden . . .</i>	76.
<i>— verkoopt hem knollen voor citroenen. . .</i>	47.
<i>— ——— kaas.</i>	46.
<i>— verkrijgt zijn kans</i>	80.
<i>— vertelt het van haver tot gort</i>	44.
<i>— vischt achter het net</i>	73.
<i>— ——— er naar.</i>	—
<i>— ——— met den zilveren hengel.</i>	74.
<i>— volgt het oude karrepad</i>	9.
<i>— vraagt er niet na wat de boter kost. . .</i>	41.
<i>— waagt een kans, of wel: hij neemt zijn kansen waar.</i>	80.
<i>— weet een turf (ook wel een zwavelstok) in drieën te kloven</i>	54.
<i>— ——— wat op den teerling loopt</i>	84.
<i>— wijst het koren van zijn molen.</i>	22.
<i>— zaait niet veel goeds</i>	33.
<i>— ——— twist.</i>	—
<i>— zag er uit, als of hij uit een dijk gehou- wen ware.</i>	5.
<i>— zal de ballen betalen</i>	87.
<i>— — den vogel wel strikken</i>	68.
<i>— — er geen zijde van spinnen.</i>	31.
<i>— — gauw vet zijn.</i>	18.
<i>— — wel appelen voor zijn geld kiezen . .</i>	35.
<i>— zet fuiken (of ook wel netten) uit . . .</i>	74.
<i>— — het op den teerling (dobbelsteen). . .</i>	84.
<i>— — zijn laatste brood bij.</i>	80.
<i>— ziet hem de kans af</i>	—
<i>— — — voor een havik op den tuin. . .</i>	11.
<i>— zit goed in zijn want</i>	75.
<i>— — hem op de hielen</i>	66.

	Bladz.
<i>Hij zou over een stroo vallen</i>	52.
<i>— zncht boomen uit de aarde</i>	38.
<i>Ieder heeft genoeg in zijn eigen tuin te wieden</i>	11.
<i>— zijn meug zei de boer en hij at vijgen</i>	13.
<i>Ik zal er haar of pluim van hebben</i>	64.
<i>— zou hem een knapzak vol hooi toevertrouwen, had ik borg voor 't leer</i>	45.
<i>In troebel water is het goed visschen</i>	72.
<i>Is dat parmesaan, zei de boer, dan moet ik er nog eens aan.</i>	13.
<i>Jong rijs is te buigen, maar geene oude boomen.</i>	52.
<i>Korte takken lange wijnoogst.</i>	53.
<i>Kosters koe weidt op het kerkhof</i>	31.
<i>Koud en nat geeft nog altijd wat</i>	57.
<i>Kreupel wil voor dansen.</i>	82.
<i>Lang stroo en geen erwten</i>	52.
<i>Lap om leer, lood om oud ijzer.</i>	35.
<i>Late haver komt ook op.</i>	43.
<i>Maak maar geen molentjes.</i>	24.
<i>Maart roert zijn staart</i>	55.
<i>Mag men niet trouwen dan moet men hokken</i>	7.
<i>Men kan er alles niet aankooopen, het moet er wat aan dienen</i>	17.
<i>— — geen stroo aan stuk bijten</i>	52.
<i>— — in geen twee slooten te gelijk visschen.</i>	73.
<i>— — met hem eggen noch ploegen.</i>	27.
<i>— — niet boteren voor de melk geronnen is.</i>	41.
<i>— — over geen twee slooten te gelijk springen</i>	10.
<i>— — van dat vlas geen goed garen spinnen.</i>	31.
<i>— moet de handen maur aan den ploeg slaan.</i>	24.

<i>Men moet de koe wel melken, maar de speenen niet aftrekken</i>	29.
<i>— — den bal slaan zoo als hij ligt . . .</i>	89.
<i>— — — — warm houden</i>	—
<i>— — — wind niet door de (molen) hekken laten wauijen</i>	23.
<i>— — door een zuren appel bijten . . .</i>	34.
<i>— — zien hoe de hark (ook wel vork) aan den steel zit</i>	20.
<i>— vangt geen hazen met een trommel . . .</i>	76.
<i>— wordt eer door een mestkar om ver gere- den dan door een ordentelijk rÿtuig . .</i>	21.
<i>— zou hem uit de kool niet jagen</i>	48.
<i>Met groote Heeren is kwaad kersen eten, zij werpen op 't laats met de steenen . . .</i>	46.
<i>— onwillige honden is kwaad hazen vangen .</i>	68.
<i>Om ééne mudde koren die hij te malen heeft, wil hij een ganschen molen oprigten. . . .</i>	23.
<i>Onkruid verguat niet</i>	49.
<i>Op een groene Kersmis volgt een witte Paschen.</i>	60.
<i>Oude boomen laten zich niet verplanten . . .</i>	39.
<i>Overschouder, zoo als de boeren de pieken dragen.</i>	14.
<i>Schut de schapen voor den dam</i>	4.
<i>Speel dat liever op de ruispijp, dan kan niemand van de boeren het verstaan.</i>	15.
<i>Steek uw vinger in de aarde en ruik in wat land (op wat grond) gij zijt</i>	8.
<i>Teeken die kauts</i>	87.
<i>Te hooi en te gras</i>	44.
<i>Tusschen den boom en de schors moet men geene vingers zetten</i>	36.

<i>Twaalf boeren en een hond dan heeft men der-</i> <i>tien rekels</i>	15.
<i>Van dik hout zaagt men planken</i>	46.
<i>Veel honden is des hazen dood</i>	69.
<i>— vlaggen , luttel boter.</i>	41.
<i>— zon , goed hooijen</i>	27.
<i>Voor een visschers deur gevischt en niets ge-</i> <i>vangen</i>	74.
<i>Vroeg in de weide , vroeg vet</i>	18.
<i>Waar de dam het laagst is , loopt het water het</i> <i>eerst over.</i>	3.
<i>Wanneer een boom ter aarde zijgt , maakt ieder</i> <i>dat hij tukken krijgt</i>	37.
<i>Wat iemand zaait , zal hij maaijen.</i>	28.
<i>— kuuwen zij hooi</i>	45.
<i>— weet een boer van safraan</i>	14.
<i>— wordt hij geplukt</i>	30.
<i>— zal men u kooken , knollen met zee spek</i>	47.
<i>Wie de roos wil plukken , moet de doornen niet</i> <i>ontzien</i>	57.
<i>— door den ploeg rijk wil worden , moet dien</i> <i>zelve aanvatten of voortdrijven</i>	21.
<i>— op twee hazen te gelijk jaagt , vangt geen</i> <i>van beide</i>	63.
<i>— van 't dak niet kaatsen kan , blijve uit</i> <i>de baan</i>	87.
<i>— zijn land niet bestr . . . t , wordt er van</i> <i>besch . ten</i>	29.
<i>Zoo als de boom valt blijft hij liggen.</i>	36.
<i>— de gekken geen brood aten , het koren zou</i> <i>goedkoop zijn</i>	49.
<i>— droog als gort</i>	42.

Bladz.

<i>Zoo hij dat doet weet ik zijn vangst</i>	75.
<i>— stijf als een hark</i>	20.
<i>Zuidwest snee (sneeuw) noordooste wind in zee.</i>	59.
<i>Zij hebben het spek weg, eer nog de kool opgedischt is</i>	48.
<i>— heeft de bruidsrok aan</i>	17.
<i>— is het katje van de baan</i>	83.
<i>— kaatsen elkander de ballen toe</i>	86.
<i>— mag wel uit een zak met boonen berekend worden.</i>	40.
<i>— moet op het achterstuk.</i>	17.
<i>— zet haar mondje als of zij pruim moest zeggen.</i>	50.
<i>— zitten te dobbelen</i>	84.
<i>Zijn hart is zoo klein als een hazelnoot.</i>	44.
<i>— hoofd is te groot</i>	81.
<i>— karretje gaat op een zandweg.</i>	21.
<i>Zijne boontjes weeken daar niet</i>	40.

Derde Register.

SPREEKWOORDEN

WELKE IN HET

REISVERHAAL

VOORKOMEN.

	Bladz.
<i>Beter met een ouden wagen in de heide dan met een nieuw schip op zee</i>	94.
<i>Daar moet geen gras onder groeijen</i>	95.
<i>Dat komt te pas als een vijfde rad aan een wagen</i>	96.
<i>— zal wel schikken zei de boer en hij zat met zijn karreke in de hei.</i>	95.
<i>De paarden achter den wagen spannen</i>	94.
<i>— — — kregen lange haver.</i>	95.
<i>Een gehuurd paard en eigene sporen maken korte mijlen</i>	98.
<i>— ledige beurs is het veiligste paspoort</i>	93.
<i>Er is een spaak in het wiel gestoken</i>	95.
<i>Goed gezelschap maakt korte mijlen</i>	96.

	Bladz.
<i>Het is een wandelende ziel</i>	97.
<i>— — er goed voer en een warme stal. . .</i>	104.
<i>— karretje rijdt op een zandgrond (ook wel als op een holfbaan).</i>	97.
<i>Hoe nader bij den avond, hoe verder van huis.</i>	104.
<i>Hij is overal t' huis</i>	98.
<i>— kent geen stegen voor straten.</i>	95.
<i>Krakende wagens duren het langst</i>	94.
<i>Men heeft hem den zak gegeven</i>	97.
<i>— is het spoor bijster.</i>	95.
<i>— — in een derrie (modder) gat geraakt. .</i>	—
<i>— vindt hem, even als de kwade dubbeltjes overal</i>	97.
<i>— wordt eerder door een mestkar overreden dan door een degelijk rijtuig.</i>	99.
<i>Moeders keuken zou hebben moeten mede gaan.</i>	93.
<i>Oude voerlui hooren gaarne het klappen van de zweep.</i>	97.
<i>Sta maar een wijl, gij verliest een mijl . .</i>	98.
<i>Voor dag uit, voor nacht in.</i>	104.
<i>— op den wagen, achter op het schip . .</i>	95.
<i>Zij heeft de kar omgegooid</i>	104.

Vierde Register.

DOJKERE

SPREKWOORDEN

EN

SPREKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

DIE OPGEHELDERD ZIJN.

	Bladz.
<i>Alle dingen hebben twee handvatten</i>	2.
<i>— gekken op een stokje</i>	—
<i>Daar is een Bagijn te geeselen</i>	—
<i>— — geen spit mede te wenden</i>	3.
<i>— — klei aan de kloet</i>	—
<i>— — wind in de Moezel</i>	—
<i>Dat was, is altijd beter, al regende het honig.</i>	4.
<i>De bommel (bom) is uitgebarsten</i>	—
<i>— levende doode is een schoone doode</i>	—
<i>Die aan een witte roos riekt, krijgt de roos aan den neus.</i>	5.
<i>Elk regeert in zijne maand</i>	6.
<i>Gebrekkige lieden leven 't langst.</i>	—

	Bladz.
<i>Goed rond, goed Zeeuwsch</i>	7.
<i>Het bloed kruipt daar 't niet gaan kan . . .</i>	—
<i>— is als of hij een hond had zien geeselen .</i>	21.
<i>— — een heet ijzer om aan te tasten . . .</i>	14.
<i>— — klaas, klaas</i>	15.
<i>— — maar een wissewasje, voor: het is maar eene beuzeling</i>	2.
<i>— — over stier en stuur.</i>	18.
<i>— — volkje van deux as.</i>	15.
<i>— valt moeijelijk veel hoofden onder een ka- proen te brengen</i>	16.
<i>Heusje komt om zijn beusje</i>	8.
<i>Hij doet een torn op hem</i>	5.
<i>— domineert als Bouwens geest</i>	8.
<i>— draait het spel op zijn duim</i>	9.
<i>— geeselt hem met een vossenstaart</i>	14.
<i>— haalt hem het hembd over den rok. . . .</i>	9.
<i>— hukt met een grooten bijl.</i>	6.
<i>— heeft dat op zijn lappen gekregen. . . .</i>	9.
<i>— — de grendels door gegeten</i>	—
<i>— — — hoogte</i>	—
<i>— — — oudste brieven</i>	10.
<i>— — — den duim in de hand</i>	—
<i>— — — een pik (d. i. een haat) op iemand .</i>	5.
<i>— — — slipper gekregen</i>	10.
<i>— — — 't graauw op zijn hand</i>	—
<i>— — — van de gersten brooden niet gegeten .</i>	11.
<i>— houdt hem het ijzer in den buik</i>	20.
<i>— maakt er korte metten mede.</i>	11.
<i>— mag geen vinger in den asch steken . . .</i>	13.
<i>— smeert hem honig om den mond</i>	8.
<i>— zit met een anders slippen in de usch . .</i>	13.

	Bladz.
<i>Ik laat mij geen ooren aannaaijen</i>	11.
<i>Is de brug weg, zoo gaat er over</i>	—
<i>Kom je van Lillo, dat je mandje zoo druipt</i>	1.
<i>Loop aan de pomp en haal de klap naar u toe.</i>	12.
<i>Maak u niet te gemeenzam met de edellieden van den prins</i>	12.
<i>Men behoeft dat elk niet aan den neus te hangen.</i>	—
<i>— komt met geen kousen en schoenen in den hemel.</i>	13.
<i>— legt hem 't vuur na aan de schenen.</i>	7.
<i>— speelt een stomme bedevaart</i>	14.
<i>— zal hem van dat zelfde laken een rok en broek maken</i>	20.
<i>Neem, dat ST. PAULUS van de Grieken nam</i>	17.
<i>— de oogten in de hand en zie door de gaten.</i>	14.
<i>Niets is zoo kwaad of het is ergens goed toe</i>	20.
<i>Onbeschaamde menschen hebben het derde deel van de wereld</i>	—
<i>Waar niet is, verliest de Keizer zijn regt.</i>	4.
<i>Wenschers en wouders zijn arme huishouders</i>	16.
<i>Wie sterft eer hij sterft, sterft niet als hij sterft.</i>	—
<i>Wijs mij een hoer, ik wijs u een dief</i>	17.
<i>Zij gaat met de blaauwe huik uit</i>	13.
<i>— heeft hem onder de sim</i>	10.
<i>— is getrouwd ender de huik</i>	18.
<i>— uit den stam Levi</i>	17.
<i>— kan over een gekloofd rietje gaan.</i>	18.
<i>— kooijen bij elkander</i>	19.
<i>— schreit tranen met tuiten.</i>	15.
<i>— trekken ééne lijn maar ieder aan een einde.</i>	17.
<i>— vochten om den rozenkrans</i>	19.
<i>— werpen de spullen bij een.</i>	—
<i>Zijn hersens zijn vlot</i>	—

N A S C H R I F T.

BEOORDEELING der *Bijdragen tot de kennis der Nederduitsche Spreekwoorden*, in het *Taalkundig Magazijn*, door A. DE JAGER.

De Heer A. DE JAGER, *redacteur* van het *Taalkundig Magazijn*, opende vóór twee jaren in hetzelfde eene *rubriek*, onder den titel van *Bijdragen tot de kennis der Nederduitsche Spreekwoorden*, en riep, even zoo als ik vroeger deed, de hulp van alle beminnaars en beoefenaars der *Vaderlandsche Taal-, Letter- en Oudheidkunde* in. Voor het tegenwoordige wilde hij slechts mijne jongst uitgekomen *Handleiding tot de kennis onzer Spreekwoorden en Spreekwoordelijke zeggwijzen, bijzonder uit het Dierenrijk ontleend, en eenige andere opgegevene*, toelichten en aanvullen.

Tot hiertoe gewoon de *Letterkundige Geschiedenis* van mijn onderwerp te vervolgen, kondigde ik dan ook deze *Bijdragen* aan.

Ik kan niet ontveinzen dat de meesterachtige onaangename toon, die daarin heerschte, mij van eersten af mishagde; maar ik zocht dien, zoo veel doenlijk, te verschoonen. De Heer DE JAGER, dacht ik, was *Schoolonderwijzer* en dat dagelijks *corrigeren, verbieden, bestraffen* enz. op de school, geeft wel eens een plooi aan het karakter, welke aan hetzelfde oorspronkelijk niet eigen is. Gebrek aan eene echt letterkundige opvoeding en beschaving, kon daar bij komen; want het was toch doorgaans waar, wat OVIDIUS zong:

*Ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse feros.*

Ik besloot dan ook den man zoo zacht en bescheiden mogelijk te behandelen; doch nam evenwel de vrijheid hem te doen opmerken, dat het aan ons lezend publiek was voorgekomen, *dat zijn vermeld geschrift, maar al te veel had van eene Contrôle op het mijne, die, wanneer zij werd voortgezet, aanleiding tot een' pennestrijd zou kunnen geven, welken wij beide (zoo meende ik toen) niet verlangden.*

Hiermede rekende ik de zaak afgedaan; maar tot mijne bevreemding, begreep de Heer DE JAGER het geheel anders, en vindt men in het *tweede* gedeelte der vermeldde *Bijdragen*, dit jaar uitgekomen, 't geen mij *om zijnent wil* zeer spijt uit zijne pen gevloeid te zijn, naardien het mij onder de onaangename verpligting brengt van mijn werk, voor de *lezers van het genoemde Magazijn, en allen, die daarin belang stellen*, te verdedigen. Iets hetwelk voor hem niet dan droevige *resultaten* opleveren kan.

Wij zullen met eene kleinigheid beginnen. Al spoedig wordt het vroegere, soms *kinderachtige* vitten voortgezet, en had ik in mijne *Inleiding tot de Spreekwoorden* enz. van de *Scheepvaart en het Scheepsleven* ontleend, bladz. 18 geschreven *Wat de keur van Nederduitsche Spreekwoorden en dichterlijke zedelessen van S. WILLEMS* betreft, berigt ik alleen, dat dit werkje te Antwerpen 1824 is gedrukt en zoo weinig aan den titel beantwoordt, dat verdere vermelding nutteloos zoude wezen; — en in de zestiende Aanteekening daarbij gevoegd: Het getal der zoogenoemde Spreuken van WILLEMS, is 226. Tot eene proeve diene, wat ik daar voor de hand opsla:

N°. 152. *Veel kraauwen zeert,
veel spreken deert.*

N°. 162. *Onverdrotten
heeft genoten.*

N°. 211. *Beter bloode Jan,
dan doode Jan.*

Wat dunkt dan nu den lezer van den *nederigen* en *bescheiden* (?) toon des Bijdragers, bladz. 461 van zijn *Magazijn*: « *Of het boekje de verachting verdient, waarmede de Heer VAN EIJK van hetzelfde spreekt, kan ik niet beoordeelen; doch het zou mij zeer bevreemden, indien het zoo ware:* »

Dit is echter gelijk ik het noemde slechts eene *kleinigheid*, in vergelijking met de *aanteekening* bladz. 465, welke dus aanvangt: « *In deze Nalezingen is voor een*

aanzienlijk gedeelte opgenomen, hetgeen voorkomt in mijne vorige Bijdrage over dat onderwerp. Die overneming is echter op eene zoo slordige wijze geschied, dat ik niet mag (?) nalaten den lezer hierop opmerkzaam te maken:”

Het eerste is vrij dubbelzinnig. De schrijver doet het zoo voorkomen, als of ik, 't zij met van hem geleende veren (dan zeker volgens de fabel *pauwen-veren*) had gepronkt; 't zij zijne verklaringen met onvoorwaardelijke goedkeuring of onderwerping had overgenomen. Het eene is zoo onwaar als het andere. Ik heb, mijn eigen werk gegeven, en bij het opnemen van hetgeen mij was voorgekomen, geen onderscheid gemaakt, — den Heer DE JAGER *niet de minste waarde boven anderen toegekend*, en hem bescheiden aangetoond, waarin ik van hem verschilde.

Eer ik iets tegen den bovengenoemden hevigen aanval op de *slordigheid* mijner *redactie* in het midden brenge, moet ik den lezer doen opmerken, dat de schrijver der *Bijdragen* zich meesterlijk van het bekende kunstmiddeltje bedient, om wanneer men eene uitgave benadeelen wil, zulke lijstjes van wezenlijke of vermeende drukfouten te geven, als hij hier in mijn geval wel tot een stuk of wat brengt. Drukfouten toch, weet men, die anders afzonderlijk, meestal onopgemerkt blijven, of, door *wijze, bescheidene* menschen, die meer op *zaken* dan op *letters* letten, onder het lezen verbeterd worden, maken te zamengevoegd, eenen onaangenamen nadceligen indruk. Zelfs *Auteurs* moeten met de opgave daarvan in *zulk een' vorm* voorzigtig zijn. Lang had ik b. v. het *Handwoordenboek voor de spel-*

ling der Hollandsche Taal door P. WEILAND gebruikt, zonder mij naauwelijks daarin aan iets te stooten, toen ik toevallig de twee laatste bladzijden inziende, meer dan *zeventig* aangewezen drukfouten vond, die nu eerst eenigzins, dit belangrijk werk in mijn oog ontsierden. De Heer DE JAGER heeft derhalve dit kunstmiddeltje wel onaardig gekozen, maar zoo hij meende, *doeltreffend* aangewend.

Men moet vervolgens weten, dat de *naauwkeurige* (?) schrijver in zijnen ijver tegen mij, mijne tweeerlei *paginering*, eerst van de Spreekwoorden uit het *Dierenrijk*, daarna van de *donkere*, naar welke gevraagd was; ja, *soms beide*, ongelukkig voorbij gezien heeft, waardoor het den lezer denkelijk, eerst na lang zoeken gelukken zal, het met *zooveel moeite en zorgen* opgespoorde te vinden.

Maar nu *de vangst* des Jagers?..... Het is mij onmogelijk bij dezelve ernstig te blijven. *Ik*, of zoo als men mij, om mij te kunnen verschuilen, aanwees, mijn *corrector*, (voor welke onverwachte beleefdheid ik zeer gevoelig ben, en die ik best zal kunnen beantwoorden door zoo aanstonds den Bijdrager met dien *corrector* wat nader bekend te maken.) Ik liet b. v. hem (DE JAGER!) *Schakespeare* voor *Shakspeare* noemen, en ach! van een' BREM gewagen, die een woordenboek zou geschreven hebben, en van een ouden vloek *ament*, en helaas! van *bijten* voor *krijten* en van *vogelcken* voor *oogelcken*. Wat vreeselijk orgelijk meent de Taalkundige man zich aangedaan te zien! Het is waarlijk voor hem om te huilen; maar het schijnt ook, dat de schooldamp soms

bedwelmt ja, verbijstert. B. v. Ik zou den Heer DE JAGER van een BREM laten gewagen, die een Woordenboek zou geschreven hebben. Niet alzo.

Bij hem leest men:

Brem. Nieders. wörterbuch.

Bij mij:

BREM. Nieders. wörterbuch.

Indien nu de Bijdrager de regels der *interpunctuatie*, zoo veel wij die bezitten, kent, begrijpt hij toch wel, dat wanneer ik aan zekeren BREM had gedacht, er geen *punt* achter het woord zou gezet zijn. Het verschil berust alleen in de *lettersoort* waarmede het eerste woord gedrukt is, *Romein* namelijk voor *Curcijf*. Een abuis, 't welk bij gedurige verwisseling van lettersoorten, gelijk in mijne *Handleiding* het geval is, zoo ligt kan plaats hebben, dat men zich bevreemden moet het niet meer gebeurd te zien.

Ik zou den Heer DE JAGER van een ouden vloek *ament* laten spreken. Foei! Foei! dat is nog erger dan het vorige. Nergens schreef ik *ament*, veel minder van zulk een vloek; maar wel in plaats van des Heeren DE JAGER *sakkerement*, *sakkerament*; zoo als het veel wordt gehoord, en mogt nu, die *a* voor een *e*, zulk eene grievige voortbrengen? Nog eens: foei! foei!

Ik zou hem *bijten* voor *krijten* hebben laten schrijven. Al weder niet alzo. Het spreekwoord: *Wanneer de hond onder ligt, heel de wereld wil hem bijten*, is dat, 't welk ik gaf, en ik blijf het woord *bijten* behouden, omdat vader CATS het reeds zoo nam, toen het was:

*De hont die onder ligt dien bijt het gansche rot
En wien het qualick gaet en is maer enckel spot.*

Het is ook meest zoo in gebruik en levert een voegzamer zin op dan *krijten*, naar DE JAGER *provoceren*. (N. B. van een hond!)

Toen ik met mijnen geachten *corrector* over dit en dergelijk, tijdens wij niets beters te doen hadden, sprak, vroeg hij mij met zinspeling op het laatstgenoemde: *Is dat eene zaak om zoo te bijten en te krijten? Maakt de man zelf geene taalfouten? Spreekt hij zoo b. v. niet vroeger bl. 100 van den (?) huid te deelen?* en een schoolonderwijzer dient toch te weten dat het woord *huid*, vrouwelijk is. Vinden wij niet blijkens bladz. 636, in het laatste stuk *acht* fouten? *Maar*, zoo eindigde hij, terwijl hij lagchende mijne kamer verliet, *maar zoo gaat het Mijn Heer DE JAGER! die een ander jaagt, staat zelf niet stil.*

Nu volgen bij den schrijver eenige *magtspreuken* of zoo genoemde *bluffers*: «*Wat den zakelijken inhoud betreft*, (zegt hij) *het Taalkundig Magazijn* (d. i. zeker de Heer DE JAGER; maar waaròm dan niet liever, de *Magazijnmeester*? — Mijne zoo even bedoelde *corrector* herinnerde zich, hoe bij gelegenheid eener *illuminatie* ter eere van NAPOLEON, een spekslager een groote worst vertoonde, van vele kleinere worstjes omringd, met dit bijschrift:

*Wat deze worst is onder de worsten,
Dat is NAPOLEON onder de Vorsten.*

ZELF GEMAAKT.)

«*Het Taalkundig Magazijn*, zoo lezen wij verder, *zal van dit stuk des Heeren VAN EIJK, als zijnde*

grootendeels zelf reeds eene kritiek op het vorige, (dit begrijp ik niet, als alleen voor zoo ver het dienen moet, om mijn werk te declineren) geene opzettelijke beoordeeling of aanvulling geven (dat is jammer!) als b. v. dat koekeloer eene tortelduif beteekent, of dat een bok naar muskus riekt, behoefde anders wel eene teregtwijzing. (Dit laatste is den schrijver bl. 470 weder ontschoten, waar hij met deftigheid, over zijne koe en mijnen bok handelt.) Vele (zoo besluit hij) vele der in het Naschrift gevraagde verklaringen zijn reeds hier en daar gegeven." Men behoeft geen bril om na te gaan, waartoe dit laatste leiden moet; doch, hoe zonderling! wanneer men, in den eigenlijken zin, het blad omslaat, leest men, betrickkelijk 's mans ophelderingen:

« De hier onder I tot II voorkomende ophelderingen betreffen spreekwoorden van welke in de vorige Bijdragen reeds werd gewag gemaakt. Onder de overige treft men er aan, die uit verschillende werken zijn overgenomen, en hier ter plaatse mijns oordeels voegzaam werden bij een gebragt.»

Alzoo wordt gevolgelijk, het *onbewezene* te mijnen opzigte, op het uitdrukkelijk *bewezene* te zijnen aanzien te huis gebragt, en *de pijl kwetst dien, die hem schoot.*

Wanneer wij dit tweede gedeelte der *Bijdragen* lezen, valt des schrijvers eigenlijk doel daarmede, nog meer dan voorheen onder het oog.

Vroeger kwam reeds bij dezen en genen de gedachte op: of hetzelfde wel minder zou zijn dan mij van het door mij gekozen *terrein* te verdringen en zich zelven als een letterkundige *ESPARTERO* daarop te plaatsen.

Waarom toch anders, vroeg men, niets bij den aanvang zijner nieuwe *rubriek* over de Spreekwoorden, van dat alles gemeld, 't welk in de *Handleidingen* tot opening der baan was in het midden gebragt, en aangevangen, als of er nog geene gepaste *Inleiding* bestond? Waarom de Spreekwoorden uit het *Dierenrijk* zoo *gereenseerd* als wij weten, en gevit waar men slechts kon? Waarom zoo (om geen erger woord te gebruiken) zoo *onheusoh* gehandeld, van mijne opgegevene vragen naar den zin van donkere spreekwoorden, in zijne eigene Bijdragen te gaan beantwoorden enz. enz. Tegenwoordig echter, blijft ten aanzien van het genoemde oogmerk geen twijfel ter wereld meer over. Getuige de omtrent gelijksoortige titel en vorm bij de behandeling der *donkere* spreekwoorden, die wij hier aantreffen en het opzettelijk verzwijgen van hetgeen door mij uitvoeriger daarover geschreven was. Ik wil dit slechts met twee proeven staven. Wij lezen bij den man:

I.

Daa? loopt wat van *St. Anna* onbez.

« *VAN EMDRE* zegt; « *Sommigen willen, dat men ook St. ANNA de moeder van MARIA, daarbij zal gedenken. Het zou de maagd MARIA zeer aangenaam zijn, als de broeders en zusters, nadat zij den rozenkrans ter eere van MARIA hebben voleindigd, ook St. ANNA een paternoster toevoegden, nademaal zij de voornaamste patrones der bedroefden is. Hierom misschien het spreekw. daar moet zoo wat van St. ANNA onder loopen.* » *Dus verre de schrijver. TUINMAN I. 65, zegt, dat men dit*

spreekw. bezigt «van eene beproefde maagd,» en dat het ontleend is van zekere door hem bijgebragte «kluchtvertelling.» In de hoofdzaak komt zijne verklaring overeen met die, welke in het *M. S.* van den Heer *SCHOUTEN* voorkomt. Volgens deze verhaalt men, dat in eenige *Brabandsche* plaatsen, ter eere van nieuw gehuwden, op het orgel wordt gespeeld. Eer 't spel begint, vraagt de koster aan de bruid: of zij wil gespeeld hebben van de heilige maagd, welk spel alleen aan maagden vergund wordt. Wie nu de heilige maagd zou zoeken te bedriegen, heeft geen zegen op het huwelijk te wachten. Van deze en gene bruid hoort men dan ook wel zeggen: laat er wat van *ST. ANNA* onder loopen.»

Zou men nu niet meenen, dat *DE JAGER* iets geheel nieuws leverde en er nog niets anders tot opheldering van het spreekwoord was bijgebragt? En evenwel las men reeds in mijne *Handleiding*: «Ik herinner mij, dit spreekw. 't welk veel in gebruik is, van het volgende geval te hebben hooren afleiden. In *Munsterland* was het op zeker dorp gebruikelijk, dat een vioolspeler het paar, dat zich in den echt begeven zoude naar de kerk, waar het huwelijk voltrokken zou worden, opleidde. Men moest dan zekere brug overgaan, en stond in het begrip, dat zoo de bruid reeds in gezegenden staat was, die brug onder haar instorten zoude, ten zij de violist een lied tereere van *ST. ANNA* speelde, waarvoor hij dan afzonderlijk werd betaald. Nu gebeurde het dat zekere bruid, aan welke de zwangerheid vrij zichtbaar was, bij het van huis gaan, door den muzikant aan de brug herinnerd werd; maar zij daar-

door zoodanig uit haar humeur geraakte, dat zij den armen zoon van Jubal al vrij schamper bejegende. Wat gebeurt echter? Bij de brug gekomen, ziet de violist om, — werpt een' ernstigen blik op het bruidje, en vraagt alleen: *wat nu?* — Zij ziet bedeesd voor zich, en zoo zacht dat Bruidegom en violist het alleen hooren kunnen, zegt zij: *laat er maar wat van St. ANNA onderloopen.* — Hiermede stemt al vrij wel overeen, de volgende mij gezondene aanteekening: het spreekwoord is ontleend van de gewoonte, om bij gelegenheid eener huwelijksvoltrekking, het klokje van ST. BARBARA, of van ST. ANNA te luiden. Dat van ST. BARBARA name-lijk, indien het paar de regten van het huwelijk nog niet te na gekomen was, en van ST. ANNA, in het tegenovergestelde geval. Zeker meisje nu, den persoon over deze bediening gesteld verzoekende, het klokje van ST. BARBARA te luiden, voegde er bij, toen de man haar niet scheen te vertrouwen, en zijne bevreemding te kennen gaf: *«doe er maar wat van St. ANNA onder.»* Zoo ver deze vertelling. — Maar, *wat van St. ANNA,* — zoo als dit in het gemeene leven gebruikt wordt, beteekent eene gekheid, of ten minste' iets onvoegzaams, dat men in zijn gesprek of redevoering mengt, gelijk men daarvan een aantal voorbeelden opgegeven vindt, bij HENRI ETIENNE, *Apologie pour Herodote,* — en wanneer ik nu, *in de ordonnantie, stijl en manier van procederen, voor den Raad van Brabant, gearresteerd den 23en April 1604,* vinde, dat de procureurs, wegens het verzoeken van dilatiën frustratoir, het propo-neren van onwaarachtige accusatien, — het spreken

buiten hun toer, — het interumperen van hunne advocaten, of die van hunne partij, verwezen worden in eene boete van *twintig Stuivers ten behoeve van St. ANNA*, dan kon men van de procureurs, die zich daartegen verzetteden of gedroegen, zeer wel zeggen, *dat zij er van St. ANNA lieten onderloopen*, en kan het zijn, dat dit tot het bekende spreekwoord aanleiding gegeven heeft.”

Later voegde ik nog hierbij: « Wij weten hoeveel het bijgeloof van ST. ANNA, als moeder van den Zalig-maker, beuzelt, om de *zoogenoemde onbevleete ontvan-genis* goed te maken, en dat zelfs verstandige Roomschegezinden om die fabeltjes lagchen. Zou hiervan het spreekwoord niet moeten worden afgeleid, vooral om dat men het gebruikt, *wanneer er eene gekheid wordt gezegd?* »

Een tweede niet minder afdoend bewijs voor hetgeen ik betrekkelijk de *bijdragen* van D. J. aanmerkte is:

8.

Hij is gebropen.

D. J. schrijft nu in 1840:

Druipen, voor in eenig onderzoek niet bestaan, komt mij met den Heer РЛЕИМ voor, gelijk te staan met doorvloeijen Hebr. II: 1. Het Hoogduitsche durbfallen, bevestigd dit dunkt mij.

Hierbij kan men opmerken, hoe volkomen *naauwkeurig* (?) bij hem het eene op het andere sluit.

Bladz. 123 is het:

Ik zou in bedenking ge-
ven, of het woord (druipen)
niet zoo veel zegt als *druip-
staarten*, van de dierên ont-
leend, die met een *druip-
staart* wegloopen. Deszelfs
beteekenis ligt dan in de
verlegenheid van den weg-
gezondene.

Bladz. 472 luidt het:

Dat *druipen* hier zooveel
als *druipstaarten* zou be-
teekenen, is naar mijn ge-
voelen kwalijk bewijsbaar.
Althans is mij geen voor-
beeld van dat gebruik be-
kend.

Maar dit daar gelaten. In 1839 kon men reeds bij mij le-
zen: «Ik hang mijn zegel geheel en al aan de verklaring
door den Heer RIEHM, gegeven, volgens welke het
afgeleid wordt van Hebr. II: 1. *Daarom moeten wij
ons te meer houden aan hetgeen van ons gezegd is,
opdat wij niet t' eeniger tijd doorvloeijen.* (Christel.
Maandsch. I. 412.) De spreekwijze zal dan ontleend
zijn van water, hetwelk men, in een vat willende gie-
ten, door onachtzaamheid laat voorbij vloeijen. Zulk
water gaat verloren. Zij werd als Bijbeltaal in volgen-
den tijd toegepast op Geestelijken die zorgen moesten,
dat zij voor hun ambt bekwaam waren. Was dit het
tegenovergesteld geval, dan *vloeden zij door* (dan *dro-
pen* zij). Van de *geestelijke*, of wil men, *kerkelijke
examina*, is dit ook tot de *wereldlijke* overgebracht.”

Wil men eindelijk eene proeve vinden, hoe *naauwkeu-
rig* (?) de *Redacteur* van het *Magazijn*, de mannen be-

handelt, die hetzelfde door hunne talenten ondersteunen en vereeren, men leze dan bladz. 467. « *De belangrijke opheldering eindelijk, onder No. 49, is van de hand des geleerden HALBERTSMA te Deventer.* » De lijst loopt intuschen slechts tot No. 43, en wij zoeken derhalve, de aankondigde opheldering, *met nog meer*, te vergeefs. Dit schijnt ons toe oneindig erger dan enkele vermeende of wezenlijke drukfouten, te zijn. Maar zoo gaat het:

» *Wie zich (in de letterkundige wereld) gewend heeft eens anderen land te ontvoederen, laat meestentijds zijn eigen akker onverzorgd. Het is een schilder, die niets doet dan schilderijen verkwanselen.* »

YOUNG.

Niemand zal het mij, vertrouw ik, ten kwade duiden dat ik, zoo onheusch aangevallen en in gevaar van verdrongen te worden, tot verdediging van mijn werk, dit een en ander in het midden heb gebracht. De Heer DE JAGER zal nu zelve ondervinden, hoe onaangenaam het is eene *contrôle* op zijn werk te zien, zoo als hij *tweemaal* op het mijne, en laatstelijk tegen mijne bescheidene behandeling aan, gemaakt heeft. Wanneer hij er door geleerd mag hebben, is het wel; — zoo niet: *ijzer scherpt men met ijzer, alzo scherpt een man het aanzigt van zijnen naasten.*

AANTEKENINGEN.

Bladz. 4.

De beide hier bij gebragte plaatsen zijn, even als die Bladz. 20 onder het spreekw.: *Men moet zien hoe de yark* (ook wel *vork*) aan den steel zit/ van P. BONNET.

Bladz. 11 en 20.

Wat hier voorkomt ter waarschuwing tegen een ligtzinnig gedrag, werd reeds in de eerste *Handleiding* geschreven, maar nu, als ook nog voor onzen tijd hoogst belangrijk, herhaald.

Bladz. 45.

De bijzonderheid betrekkelijk het *Vlaardingsche Psalmgezag*, is gelijk ik meene van J. VAN IPEREN in zijne *Historie van het Psalmgezag*. Ik heb dit werk thans niet bij de hand, om mij hiervan nader te verzekeren; maar buiten twijfel wordt zij zoo gevonden in de *geschiedenis en merkwaardigheden der stad Vlaardingen* uitgegeven bij de Wed. J. ALLART 1831, 1e. Stuk, bladz. 113.

I N H O U D.

VOORREDE.

SPREEKWOORDEN en SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN, bijzonder aan het Landleven ontleend.

<i>Landbouw</i>	1.
<i>Luchtgesteldheid</i>	55.
<i>Jagt en Visscherij</i>	63.
<i>Landelijke spelen en vermaken</i>	79.
<i>Reizen te land</i>	90.

PROEVEN TER VERKLARING van Spreekwoorden en Spreekwoordelijke Zegswijzen naar wier oorsprong of zin is gevraagd	1.
---	----

EERSTE REGISTER. Spreekwoorden in de Voorrede.	
TWEEDE " Spreekwoorden aan het Landleven ontleend.	I — XVII.
DERDE " Spreekwoorden in het Reisverhaal	XVIII — XIX.
VIERDE " Spreekwoorden naar wier verklaring was gevraagd.	XX — XXII.

NASCHRIFT.

<i>Beoordeeling der Bijdragen tot de kennis der Nederduitsche Spreekwoorden, in het Taalkundig Magazijn, door A. de Jager</i>	I.
---	----

AANTEKENINGEN.	XV.
------------------------	-----